

AN INTRODUCTION TO PUNJABI

GRAMMAR, CONVERSATION AND LITERATURE

GURINDER SINGH MANN
GURDIT SINGH
AMI P. SHAH
GIBB SCHREFFLER
WITH
ANNE MURPHY

PUBLICATION BUREAU
PUNJABI UNIVERSITY, PATIALA

©
Department of Development of Punjabi Language
Punjabi University, Patiala
(Established Under Punjab Act No. 35 of 1961)

**AN INTRODUCTION TO PUNJABI
GRAMMAR, CONVERSATION AND LITERATURE**

edited by

**Gurinder Singh Mann
Gurdit Singh
Ami P. Shah
Gibb Schreffler
with
Anne Murphy**

ISBN 81-302-0296-4

2011
Copies : 1100
Price : 700.00

Type-Setting
S.M.Computer Printing, Patiala

Published by Dr. Manjit Singh, Registrar, Punjabi University, Patiala
and Printed at Pearl Books Pvt. Ltd., Patiala.

FOREWORD

It gives me immense pleasure and satisfaction that we are publishing an outstanding manual for teaching of Punjabi as a foreign language. This standard text-book, *An Introduction to Punjabi-Grammar, Conversation and Literature* is written by eminent Sikh scholar Professor Gurinder Singh Mann and his committed team of young scholars Gurdit Singh, Ami P. Shah, Gibb Schreffler and Anne Murphy. It is encouraging to know that Punjabi is being taught as a foreign language at a number of places abroad especially in U.S.A., Canada, and England but there is hardly any printed material available for teaching of Punjabi as a foreign language. Over the years, Prof. Gurinder Singh Maan and his team of scholars have been developing this material in the process of teaching Punjabi at the University of California, Santa Barbara, Columbia University and the Summer Programme at Chandigarh.

The book is an admirable work of hard labour and meticulous scholarship and deserves all scholarly recognition and encouragement for teaching of Punjabi as a foreign language is a recent phenomena. Fulfilling our statutory duty and obligation for the development and dissemination of Punjabi language, we set up an International Centre for Teaching of Punjabi as a foreign/second language on the campus of our university long time back.

The book comes at the opportune times when most of the Punjabis in India and abroad are realising that by losing their language, they lose their religion and culture. And a people uprooted from their cultural moorings can never become the masters of their destiny.

We place on record our deep sense of appreciation for Professor Gurinder Singh Mann for preparing this valuable work of great significance which will go a long way in the promotion and dissemination of Punjabi language. I am sure that this book will serve as a useful manual for teaching of Punjabi as a foreign language.

Punjabi University,
Patiala

Dr. Jaspal Singh
Vice-Chancellor

DEPARTMENTAL NOTE

Punjabi University Patiala is one of the few universities in the world which have been named after a language. As defined in the Act of the University, it has a statutory obligation for the promotion of Punjabi Language, Literature and Culture.

The University established a multifaculty department, Department of Development of Punjabi Language for the development and promotion of Punjabi Language, Literature and Culture. The production of resource material, translation of important works, promotion of scientific literature in Punjabi, etc. are some of its major academic programmes.

We are publishing an excellent text-book, *An Introduction to Punjabi-Grammar, Conversation and Literature* written by Professor Gurinder Singh Mann and his team of highly competent scholars Gurdit Singh, Ami P. Shah, Gibb Schreffler and Anne Murphy. With long years of hard work, commitment and devotion, Professor Gurinder Singh Mann has emerged as the leading figure in Sikh studies, and has nurtured a large number of scholars. In the wake of wide-spread wave of cultural resurgence all over the world, Punjabis from India and Pakistan living abroad, are trying to learn Punjabi language in their urge to maintain their religion and culture. Moreover, languages of different nations and communities have come to occupy central stage in this era of global communication and understanding.

To meet the needs of foreign students and for the dissemination of Punjabi, we have a Centre for teaching of Punjabi as a foreign/second language. There are a number of Centres for teaching Punjabi in U.S.A., Canada and England but there is very little material for teaching of Punjabi as a foreign language. Most of the Centres for language teaching devise and plan their teaching material keeping in view the needs of the learners, and put it to thorough practice in the classroom before getting it printed. It is note-worthy that Professor Gurinder Singh Mann has developed this material over a fairly long period of teaching Punjabi as a foreign language at the University of California, Santa Barbara, Columbia University and the Summer Programme at Chandigarh. The book is a manual designed for a very *Special Context*, for students on foreign shores trying to learn Punjabi as spoken on both sides of the Punjab, across borders of India and Pakistan.

The first part of the book deals with exposition of all the aspects of grammatical structure of Punjabi through descriptions, exercises and vocabulary lists. On the basis of grammatical structure elucidated with examples in the first part, the second part of the book builds upon the traditionally tested method of language teaching, teaching of language through literature, for the most creative use of language is found in poetry, folk songs and other literary forms. The work is not intended to be a manual of Punjabi grammar or history of Punjabi literature but a manual of Punjabi teaching "to function as a part of class-based setting under the guidance of language instructor" as the author has stated.

I am really grateful to Professor Gurinder Singh Mann and the University of California, Santa Barbara, U.S.A. for giving us the honour to publish this book which will, surely serve as a useful manual for teaching Punjabi as a foreign language.

INTRODUCTION

Punjabi (Panjabi) is spoken in the Punjab, a geographical-cultural region that connects South Asia with the Middle East and Central Asia (Map 1). Bounded by the Himalayan foothills on the north, the region stretches between Delhi, the capital of India, in the southeast, Multan, a major city of Pakistan, in the southwest, and Peshawar, at the gateway to the subcontinent from Afghanistan, in the northwest. The name *punj-ab* (Farsi, five-waters) came into currency during the mid-16th century and refers to the fertile belt of five rivers, traditionally counted as Satluj, Ravi, Chenab, Jehlam, and Sindh/Indus. In addition to these five rivers, there are also other rivers that comprise the region. In the East, the Ghaggar swells up during the rainy season; in the central part, the Beas runs for a hundred miles or so before flowing into the Satluj; and in the Northwest, the Suan eventually merges with the Indus. Thus, the description of Punjab as the ‘land of five rivers’ is a metaphorical rather than geographic designation.

Historically, the city of Lahore (founded in the 9th century C.E.) on the left bank of the river Ravi served as the political and cultural center of the region. Situated on the primary trade route, Lahore was a thriving city during medieval times (Map 2). In terms of the size of its population and its political, economic, and cultural importance, Lahore was as cosmopolitan as contemporary cities such as London and Paris. Amritsar, established in the 1570s as the seat of the early Sikh community, also developed as a major city in the region by the early 19th century. With the creation of India and Pakistan as independent nation states in 1947, the Punjab was partitioned along religious lines, with Muslims moving to West Punjab (Pakistan) and Hindus and Sikhs coming to East Punjab (India). As a result, Chandigarh (designed by Le Corbusier in the 1950s) became the political center of East Punjab while Lahore remained the political center of West Punjab. Due to internal political developments after 1947, East Punjab was further divided into the Indian states of Haryana and Himachal Pradesh.

Punjabi is a New Indo-Aryan language, a status it shares with other languages such as Bengali, Gujarati, Hindi, Marathi, etc., all of which had reached a comfortable state of evolution by 1000 C.E. The core of these languages had descended from Sanskrit, the Prakrits, and the Apabhramsha languages that developed in North India beginning around 1000 B.C.E.¹ Compared to other modern Indian languages, Punjabi has three distinctive features. First, its lexicon has closer ties with early Vedic Sanskrit that had developed in this region prior to 1000 B.C.E. Secondly, given the Punjab’s proximity to the Middle East and Central Asia, and the formative presence of Islam in the region dating from 1000 C.E., Punjabi has absorbed a wide array of words and expressions from Arabic and Farsi. Finally, Punjabi is the only North Indian language that employs tones; the evolution of this linguistic feature has yet to be fully examined.

With the Punjabi-speaking region spreading over 150,000 square miles, an area distinguished by many culturally distinct regions, Punjabi possesses significant dialectical variations. In the East, Puadhi is spoken between the area northwest of Delhi and the Ghaggar; Malwai is spoken between the Ghaggar and the Satluj; Doabi between the

¹ Prakrits are Middle Indo-Aryan languages that began as vernacular dialects and eventually developed distinct literary styles. These dialects were often distinguished by regional names, e.g. Shauraseni and Magadhi. Apabhramsha refers to a literary, primarily poetic language that reflects a late stage of Middle Indo-Aryan.

Satluj and the Beas; Majhi on both sides of the upper Ravi; and Dogri in the northern hills around Jammu. The term Laihindi encompasses a range of dialects in the West Punjab, including Pothohari (spoken in the northwestern Pothohar Plateau), Jhangi (in the western plains), and Multani/Siraiki (in the southwestern areas). The Majhi dialect is generally considered to be the standard Punjabi for written communication, and for this reason the present book is based on it.

A rich tradition in Punjabi literature began to emerge at the turn of the second millennium. The poetry attributed to the Nath Yogis, Gorakh Nath and Charpat Nath, represents early extant examples of this literature.² We have references to bardic literature of this period, but no examples of this oral tradition have survived.³ In an effort to make literature available to a majority of the population, Sufi poets, Shaikh Farid (1175-1266), Shaikh Sharaf (c.1271-1332), Shah Hussain (1539-1599), Bulleh Shah (1680-1758), and Varis Shah (1735-1784), wrote in Punjabi as opposed to Farsi, the language of political administration. Beginning with the compositions of Guru Nanak (1469-1539), the Sikh Gurus, and later Sikh writers, literature written in Punjabi was given even greater emphasis. Some outstanding names among twentieth century Punjabi poets include Bhai Vir Singh (1872-1957), Dhani Ram Chatrik (1876-1954), Mohan Singh (1905-1978), Amrita Pritam (1919-2005), Shiv Kumar Batalvi (1937-1973), and Surjit Patar (1945-) in East Punjab and Ahmad Rahi (1923-2002), Munir Niazi (1928-2006), Najm Hosain Syed (1936-), and Ahmad Salim (1946-) in West Punjab.⁴

The earliest extant Punjabi manuscripts are inscribed in a script named Gurmukhi ('of the Gurmukhs/Sikhs'). The nascent Sikh community systematized the script to record its sacred literature in the early 1500s, and, at present, it is recognized as the official script for Punjabi in East Punjab. However from the early 17th century, there is evidence of Punjabi being written in the Nastaliq script, commonly used for Farsi and Urdu. In recent decades, this script has been modified to fully accommodate Punjabi sounds and is referred to as Shahmukhi ('of the Shahs/Muslims') and is predominantly used in West Punjab. Thus, literature in Punjabi can be found in both Gurmukhi and Shahmukhi scripts. Had the early Punjabi literature created by the Nath Yogis and the bards been ever committed to writing, it would have been in Sharada, Takari, or Devanagari, the scripts in use in medieval North India. However, there is no surviving written tradition of Punjabi literature in these scripts. The present book will teach Punjabi through the Gurmukhi with the intention of providing an edition in Shahmukhi in the future.

There are over 100 million Punjabi speakers at present. Muslims living in West Punjab constitute the largest segment (approximately 60 million) of these people. The remaining speakers include Hindus and Sikhs (around 20 million each), and a small number of Jains and Christians, most of whom live in East Punjab. While the presence of the Hindu, Buddhist, and Jain traditions can be dated prior to the first millennium, Islam achieved a foothold in the area during the early 8th century C.E. and eventually emerged as the faith of majority population by 1500. The Sikhs represent an indigenous Punjabi religious community, and as a result, they have developed a unique bond with both the

² Ujagar Singh Saihgal, *Gorakhbani* (Patiala: Punjabi University, 1989).

³ These comprise references to bards such as Jodha and Vira, Lalla and Behlima, Mahima and Hasana, Rana Kailash and Maldeo, Sikandar and Birham, Tunda and Asraja, etc., who sang these ballads in the pre-16th century Punjab.

⁴ For an introduction to their poetry, see *Journal of Punjab Studies* 13:1-2 (2006).

land and its language. The arrival of the British in the early 19th century introduced Christianity to the region. Like the Jains, the number of Punjabi Christians has remained small, but both of these communities have contributed significantly toward the enrichment of Punjabi culture.

Punjabi traders began to migrate out of the region in medieval times and, as a result, they established settlements over a wide geographical swath, ranging from Assam in the East, Tamil speaking areas in the South, Kashmir in the North, Sindh in the southwest, to Balakh in the Northwest. The post-British period opened further opportunities for Punjabi emigration to the rest of the world. At the turn of the twenty-first century, approximately four million Punjabis have shifted their homes overseas, with pockets of concentration in Australia, New Zealand, Hong Kong, Singapore, Thailand, Iran, Kenya, England, and North America. This movement has interesting implications for the future of Punjabi. First, some of these immigrants have literary interests and Punjabi literature is thus beginning to be created in these newly adopted cultural contexts. Secondly, the teaching of Punjabi language to the children born and brought up outside the Punjab has emerged as the centerpiece of their parents' effort to help them retain cultural roots. Finally, some Western scholars' recognition of the importance of the Punjab and its heritage and their affection for the region has resulted in developments that in all likelihood will have a long-lasting impact on Punjab Studies.⁵

These factors have combined to produce academic initiatives around the teaching of Punjabi language in North American Universities. The University of British Columbia, Vancouver (1987-), the University of Michigan, Ann Arbor (1989-), and the University of California, Santa Barbara (1999-), have established regular positions with the responsibility to teach Punjabi. In addition, classes in Punjabi are also offered at Columbia University, Stanford University, the University of California, Berkeley, the University of Pennsylvania, the University of Washington, Seattle, and Hofstra University. Given the large number of Punjabi speakers in areas such as Queens (New York City), Yuba City (California), and Vancouver (British Columbia), instruction in Punjabi language is now available in high school curricula. Outside of North America, Punjabi is also taught in Hayes and Slough, two suburbs of London, along with some other towns of England, and has been part of school curriculum in Singapore since 1995.

Since the teaching of Punjabi as a foreign language is a relatively recent phenomenon, the materials needed to accomplish this task are yet to be fully developed. This fact dawned on me when I began teaching Punjabi at Columbia University in 1989. The first Summer Program in Punjab Studies, held in Chandigarh in 1997, created the setting for Gurdit Singh, Ami P. Shah, and myself to address this need. During 1997-98, we created a core of lessons. Anne Murphy, then a doctoral student at Columbia University, a participant in the Summer Program in 1998, and a teacher of Punjabi in the Program in 1999, joined us between 1998-2000 in drafting the opening lessons of the book. While she was not able to participate in the subsequent development of the book, we have kept her name in recognition of her early contribution. During 2000-04, Gurdit Singh used these lessons in his teaching at the University of California, Santa Barbara

⁵ Among American scholars who have made significant contribution to the study of the Punjab, Mark Juergensmeyer deserves special mention. His efforts in helping the development of the field include holding conferences at UC Berkeley in 1978 and 1987, and creating a professorship in Sikh and Punjab Studies at UC Santa Barbara in 1997.

and, in the process, strengthened the text considerably. This book is the result of our experiences of classroom teaching for well over a decade at UC Santa Barbara, the Summer Program in the Punjab, and Columbia University.

In 2005, the Punjab Studies Program at UC Santa Barbara, in collaboration with the UC Consortium for Language Learning and Teaching, UC Davis, received a Title VI grant from the U.S. Department of Education to create materials for the teaching of Punjabi on the Internet. This development resulted in my returning to the text and working toward its completion. In the fall of 2005, Gibb Schreffler joined the team and helped us shape the book in its present form. Though each one of us has contributed in our own ways, Gurdit's commitment to this project has been singularly important for its completion and we are very grateful to him for his dedication.

We are indebted to Kulbir Singh Thind of the Bay Area, California, for creating and Gurpreet Singh Lehal of Punjabi University, Patiala, for refining the Gurmukhi-UCSB, a special font that we believe comes closest to the shapes of letters available in the early Gurmukhi manuscripts; to Amarjit Chandan, a Punjabi poet based in London, and H. S. Bhatti of Punjabi University, Patiala, and Om Parkash Vasishta of Panjab University, Chandigarh, for their help with the standardization of spellings; to R.M. Singh of Chandigarh for the sketches that appear in the book; and to Mohan Singh of Panjab University for the maps. Robert Blake and Kathleen E. Dillon of the UC Consortium for Language Learning and Teaching deserve thanks for their support in procuring and then keeping track of the Title VI grant. Ravi Dhillon of Stanford University and Olga Kegan of UC, Los Angeles, provided helpful feedback on the opening section of the book. We are also thankful to Steven M. Poulos and the South Asia Language Resource Center, the University of Chicago, for their encouragement in our creating a Shahmukhi version of this text. We deeply appreciate the thorough and encouraging review of this manuscript by Christopher Shackle, author of seminal works such as *A Guru Nanak Glossary*, *The Sacred Language of the Sikhs*, and *Teach Yourself Punjabi*. And finally, we want to thank all the students who used these lessons at UCSB, Columbia, and the Summer Program in Punjab Studies in Chandigarh during the past years.

The sequence of lessons in this book is intended for two years of class work. Part One of this manual explores the grammatical structure of Punjabi through descriptions, targeted exercises and vocabulary lists. Students should focus on each new lesson while simultaneously continuing to review the previous ones. In addition to the grammatical information provided, every chapter includes dialogues and readings. The dialogues are not designed to solely reflect the grammar covered in any given chapter. Rather, they are an attempt to expose students to the use of Punjabi in plausible real life settings in the Punjab and abroad. Similarly, the expository framework of the reading passages will familiarize students with the historical, religious, and cultural landscape of the Punjab. Through practice and memorization of the grammar, vocabulary, and conversation provided in Part One, students should develop a significant level of confidence and comfort with the language. Part Two builds upon the grammatical structures outlined in Part One by providing students with an opportunity to encounter the language through poetry, short stories, and popular songs in Punjabi. Thus, in addition to teaching Punjabi, we hope that this book will also provide a comprehensive introduction to the history, culture, and literature of the Punjab.

Punjabi orthography is in the process of standardization and, as a result, scholarly consensus on this issue has not yet emerged. In this book, we have spelt the indigenous Punjabi words as they are spoken in the Majhi dialect, which is considered to be the standard for written communication in Punjabi. As for the borrowed words from Sanskrit, Arabic, Farsi, and English, we have recorded them as Punjabis who have some degree of familiarity with their original forms pronounce them. Although every effort is made to explain linguistic concepts, this manual is intended to function as part of a class-based setting under the guidance of a language instructor. Practice, both in the classroom with an instructor *and* with native speakers, will be invaluable for acquiring the correct accent and intonation. We are confident that upon completion of the course, students will be able to read, write, and converse in Punjabi.

Santa Barbara, December 2010

Gurinder Singh Mann

TABLE OF CONTENTS

Foreword	iii
Departmental Note	v
Introduction	vii
Maps	xxi
1. Location of Punjab within India/South Asia	xxii
2. Greater Punjab	
Abbreviations Used in the Text	xxiii
Part One: Reading, Writing, Speaking, Listening	
Lesson 1 The Gurmukhi Script	3
1.1 The Gurmukhi script	
1.2 Writing Gurmukhi	
Lesson 2 Punjabi Phonology	8.
2.1 Consonants	
2.2 Semi-vowels	
2.3 Vowels	
2.4 Conjunct consonants	
2.5 Nasalization and gemmination: <i>tippī, bindī, and addhak</i>	
2.6 Dictionary Order	
<i>Dialogue: Greetings (Latin script)</i>	
Lesson 3 Tones	20
3.1 Low tone involving ਅ, ਇ, ਔ, ਏ, and ਓ	
3.2 High tone involving ਅ, ਇ, ਔ, ਏ, and ਓ	
3.3 High tone involving ਹ	
<i>Dialogue: Greetings (Gurmukhi)</i>	
Lesson 4 Personal Pronouns and the Verb ਹੈ	25
4.1 Personal pronouns and the present tense of ਹੈ	
4.2 Basic syntax	
4.3 Respectful forms of address	
4.4 Plural forms as markers of respect	
4.5 Review: Greetings and courtesy phrases	
<i>Dialogue: Introductions</i>	
Lesson 5 Nouns and Adjectives	35
5.1 Masculine nouns	
5.2 Feminine nouns	
5.3 Nouns with variable gender	
5.4 Adjectives	
5.5 Cardinal numbers	

	5.6 Ordinal numbers	
	5.7 Fractionals	
	<i>Dialogue: Families (1)</i>	
Lesson 6	Postpositions and the Oblique Case	46
	6.1 Postpositions	
	6.2 The oblique case	
	6.3 Adjectives in the oblique case	
	6.4 The possessive postposition ਵਿੰਦੀ	
	6.5 Possessive pronouns	
	<i>Dialogue: Families (2)</i>	
Lesson 7	Interrogatives	55
	7.1 Interrogatives	
	7.2 Oblique forms of interrogatives	
	7.3 Oblique forms of personal pronouns	
Lesson 8	The Present Habitual Tense	59
	8.1 The present habitual	
	8.2 The present habitual of ਹੋਣਾ	
	8.3 Complex postpositions	
	8.4 Using postpositions with personal pronouns	
	8.5 Expressing possession	
	<i>Dialogue: College Life</i>	
Lesson 9	The Past Habitual Tense	72
	9.1 The past tense of ਹੋਣਾ	
	9.2 The past habitual	
	9.3 Indirect verbal constructions	
	9.4 Additional expressions with ਹੋਣਾ	
	<i>Dialogue: Taking a Cycle Rickshaw in Chandigarh</i>	
Lesson 10	Imperatives	81
	10.1 Imperatives	
	10.2 Polite imperatives	
	10.3 Verbal infinitives as imperatives	
	10.4 Conveying similarity or 'like'	
	10.5 ਕੇਂਟੀ and ਕੁੱਝ	
	<i>Dialogue: Riding the Punjab Roadways Bus to Wagha</i>	
Lesson 11	The Progressive Tense	87
	11.1 The progressive tense	
	11.2 The present progressive	
	11.3 The past progressive	
	11.4 The suffix ਵਾਲਾ	

	<i>Dialogue: At a Dhābā</i>	
	<i>Reading: Punjab</i>	
Lesson 12	The Future Tense and Subjunctive	95
	12.1 The future tense	
	12.2 The future progressive	
	12.3 Additional uses of the -ਗਾ ending	
	12.4 The subjunctive	
	12.5 ਆਪੀ	
	12.6 If/then statements: emphatic particles ਤਿ and ਹਿ	
	12.7 The conjunction ਪਰ	
	<i>Dialogue: Buying Vegetables</i>	
	<i>Reading: Hindus</i>	
Lesson 13	The Perfect Tense	106
	13.1 The perfect tense	
	13.2 Intransitive versus transitive verbs	
	13.3 The postposition ਨੂੰ	
	13.4 Irregular forms of the perfect participle	
	13.5 The present perfect	
	13.6 The past perfect	
	13.7 The perfect form of ਹੋਣਾ	
	13.8 Participial constructions	
	<i>Dialogue: At the Tailor Shop</i>	
	<i>Reading: Buddhists</i>	
Lesson 14	Auxiliary and Conjunct Verbs	119
	14.1 The auxiliary verbs ਸਕਣਾ and ਚੁੱਕਣਾ	
	14.2 Conjunct verbs	
	14.3 Sequential action: the conjunctive participle ਕੇ	
	14.4 Expressing compulsion	
	14.5 Negation in Punjabi	
	<i>Recipe: Shāhī Panīr</i>	
	<i>Dialogue: On the Telephone</i>	
	<i>Reading: Jains</i>	
Lesson 15	Time Expressions	131
	15.1 Units of time	
	15.2 Daily cycle	
	15.3 Days of the week	
	15.4 Months of the year	
	15.5 Seasons	
	15.6 Dates	
	15.7 Clock time	
	<i>Dialogue: Giddhā and Bhangrā at Khalsa College</i>	

	<i>Reading:</i> Muslims	
Lesson 16	Relative-Correlatives	141
	16.1 Relative-correlative constructions	
	16.2 Subordinate clauses	
	16.3 Colorizing verbs	
	<i>Dialogue:</i> Visākhī	
	<i>Reading:</i> Sikhs	
Lesson 17	Comparison	151
	17.1 Comparison	
	17.2 Reflexives	
	17.3 The ablative case and postpositions	
	<i>Dialogue:</i> Diwālī	
	<i>Reading:</i> Christians	
Lesson 18	Vocative and Locative Cases	158
	18.1 The vocative case	
	18.2 The locative case	
	18.3 Repeated action	
	18.4 Habits	
	18.5 ਕਦੇ	
	<i>Dialogue:</i> Lohrī	
	<i>Reading:</i> The Dawn of the Twenty First Century and Punjabi Life	
Lesson 19	Causatives	165
	19.1 Causative verbs	
	19.2 The verbs ਮਿਲਨਾ, ਮਿਲਾਉਣਾ, and ਮਿਲਵਾਉਣਾ	
	19.3 Expressing ‘to begin’ and ‘to allow’	
	19.4 Word repetition and echoing	
	<i>Dialogue:</i> Basant	
	<i>Reading:</i> Rituals and Ceremonies	
Lesson 20	Passive Voice and Complex Verbal Moods	173
	20.1 Passive voice	
	20.2 Complex verbal moods	
	20.3 Additional uses of the infinitive	
	20.4 The present adverbial participle	
	<i>Reading:</i> The Green Revolution	

Part Two: Language Through Literature

Poetry

Lesson 21	ਫੀਰੋਜ਼ ਦੀਨ ਸਰਫ਼: “ਪੰਜਾਬ” Firoz Din Sharaf: “Punjab”	185
Lesson 22	ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ: “ਬਨਫਸ਼ੇ ਦਾ ਫੁੱਲ” Bhai Vir Singh: “Banafshe dā Phull”	187
Lesson 23	ਧਨੀ ਰਾਮ ਚਾਤ੍ਰਿਕ: “ਪੰਜਾਬ” Dhani Ram Chatrik: “Punjab”	189
Lesson 24	ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ: “ਅੰਬੀ ਦੇ ਬੂਟੇ ਥੱਲੇ” Mohan Singh: “Ambī de Būte Thalle”	197
Lesson 25	ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ: “ਕੁੜੀ ਪੋਠੇਹਾਰ ਦੀ” Mohan Singh: “Kurī Poṭhohār dī”	203
Lesson 26	ਅਮਿਤਾ ਪ੍ਰਿਤਮ: “ਆਖਾਂ ਵਾਰਿਸ ਸਾਹ ਨੂੰ” Amrita Pritam: “Ākhāਂ Vāris Shāh nū”	207
Lesson 27	ਅਹਿਮਦ ਰਾਹੀਂ: “ਦੇਸਾਂ ਵਾਲਿਓ” Ahmad Rahi: "Desā vālio"	210
Lesson 28	ਸਿਵ ਬਟਾਲਵੀ: “ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ” Shiv Batalvi: “Ishtihār.”	213
Lesson 29	ਅਹਿਮਦ ਸਲੀਮ: “ਦੇਸ ਪੰਜਾਬ” Ahmad Salim: "Des Punjab"	217
Lesson 30	ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ: “ਗੀਤ” Surjit Patar: “Gīt”	221
Lesson 31	ਫੈਜ਼ ਅਹਿਮਦ ਫੈਜ਼: “ਗੀਤ” Faiz Ahmad Faiz: “Gīt”	223
Lesson 32	ਅਮਰਜੀਤ ਚੰਦਨ: “ਪਰਦੇਸੀਆਂ ਦਾ ਗੀਤ” Amarjit Chandan: “Pardesiāਂ dā Gīt”	225

Prose

Lesson 33	ਪ੍ਰਿਥਵੀਰਾਜ਼ ਕਪੂਰ: “ਸੋਭਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਤ” Prithviraj Kapoor: “Sobhā Singh nū Khat”	229
Lesson 34	ਸੁਖਵੰਤ ਕੌਰ ਮਾਨ: “ਜਿੱਤ” Sukhvant Kaur Mann: “Jitt”	231
Lesson 35	ਮੋਹਨ ਭੰਡਾਰੀ: “ਬਾਕੀ ਸਭ ਸੁੱਖ-ਸਾਂਦ ਹੈ” Mohan Bhandari: “Bāqī Sabh Sukkh Sād Hai”	237
Lesson 36	ਅਜਮੇਰ ਰੋਡੇ: “ਨਿੱਕੀ” Ajmer Rode: “Nikki”	243
Lesson 37	ਅਫਜ਼ਲ ਆਹਿਸਨ ਚੰਧਾਵਾ: “ਮੁੰਨਾ ਕੋਹ ਲਹੌਰ” Afzal Ahsan Randhawa: “Munnā Koh Lahore”	248
Lesson 38	ਸੋਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵਣਜਾਰਾ ਬੇਦੀ: “ਪਾਤਸ਼ਾਹਣੀ” Sohinder Singh Vanjara Bedi: “Pātshāhṇī”	256
Lesson 39	ਗਿਆਨੀ ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ: “ਮੇਰੇ ਪਿੰਡ ਦਾ ਮੂੰਹ ਮੱਥਾ” Giani Gurdit Singh: “Mere Pind dā Mūh Matthā”	269
Lesson 40	ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਪਦਮ: “ਹੱਥ ਲਿਖਤਾ” Piara Singh Padam: “Hatth Likhtā”	275

Vernacular Literature

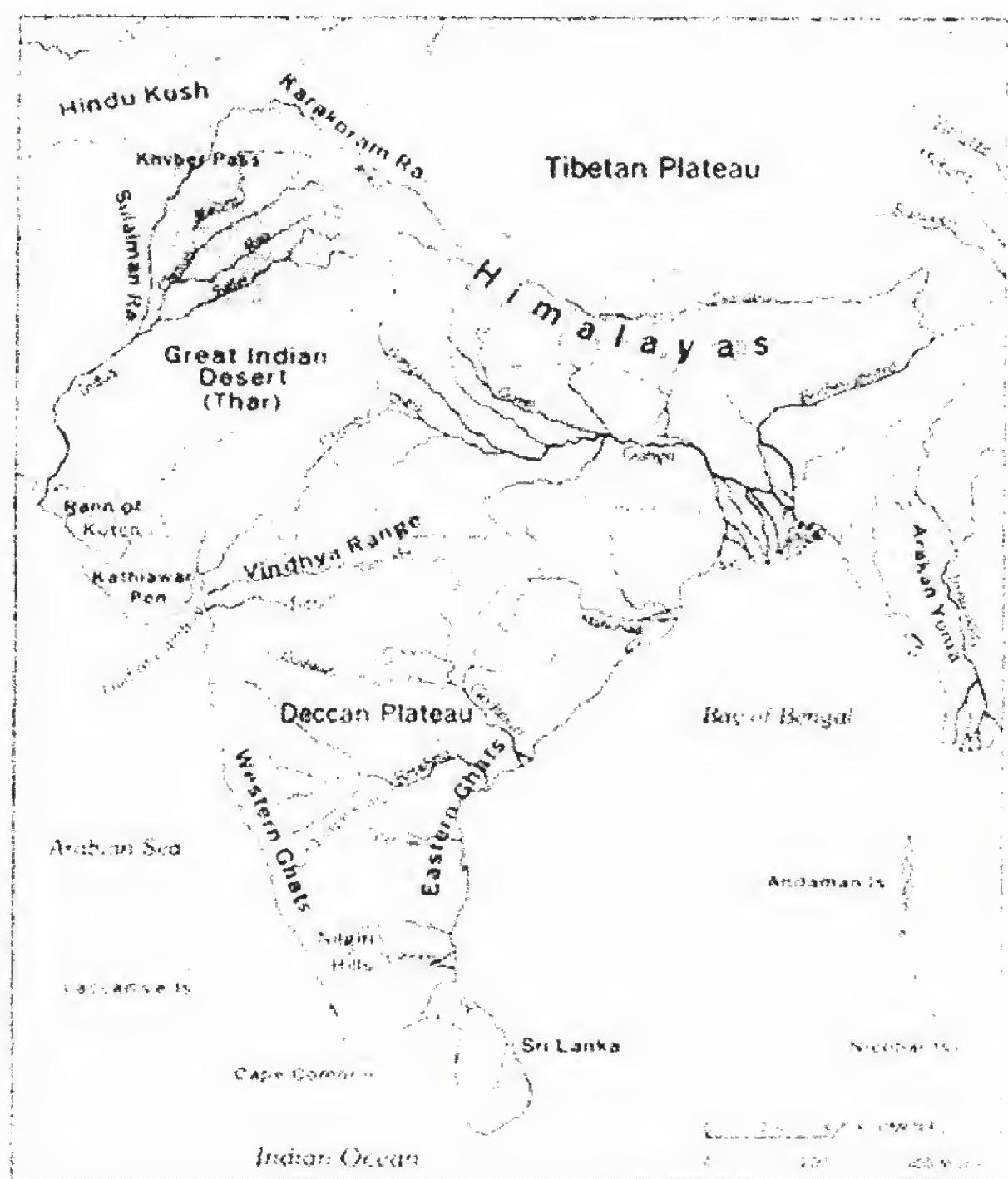
Lesson 41	Songs and Sayings	283
	41.1 Traditional songs	
	41.2 ‘Folk’ songs	
	41.3 Pop songs	
	41.4 ਟੱਪੇ, ਬੋਲੀਆਂ, ਅਤੇ ਮਾਹੀਆ	
	41.5 ਅਖਾਣ ਅਤੇ ਬੁਝਾਰਤਾਂ	
	41.6 ਕੁੱਵਾਲੀ	

Appendices	301
I.	Names of the Gurmukhi letters
II.	Shahmukhi: Modified Perso-Arabic Script used for writing Punjabi
III.	Family relationships
IV.	Calendar and festivals
V.	Colors
VI.	Foods
VII.	Parts of the body
VIII.	Directions
IX.	Weather
X.	Animals and their sounds
XI.	Well-wishing and sympathy
XII.	Punjabi for travelers
XIII.	Verbs
Glossary	328
Select Bibliography	354

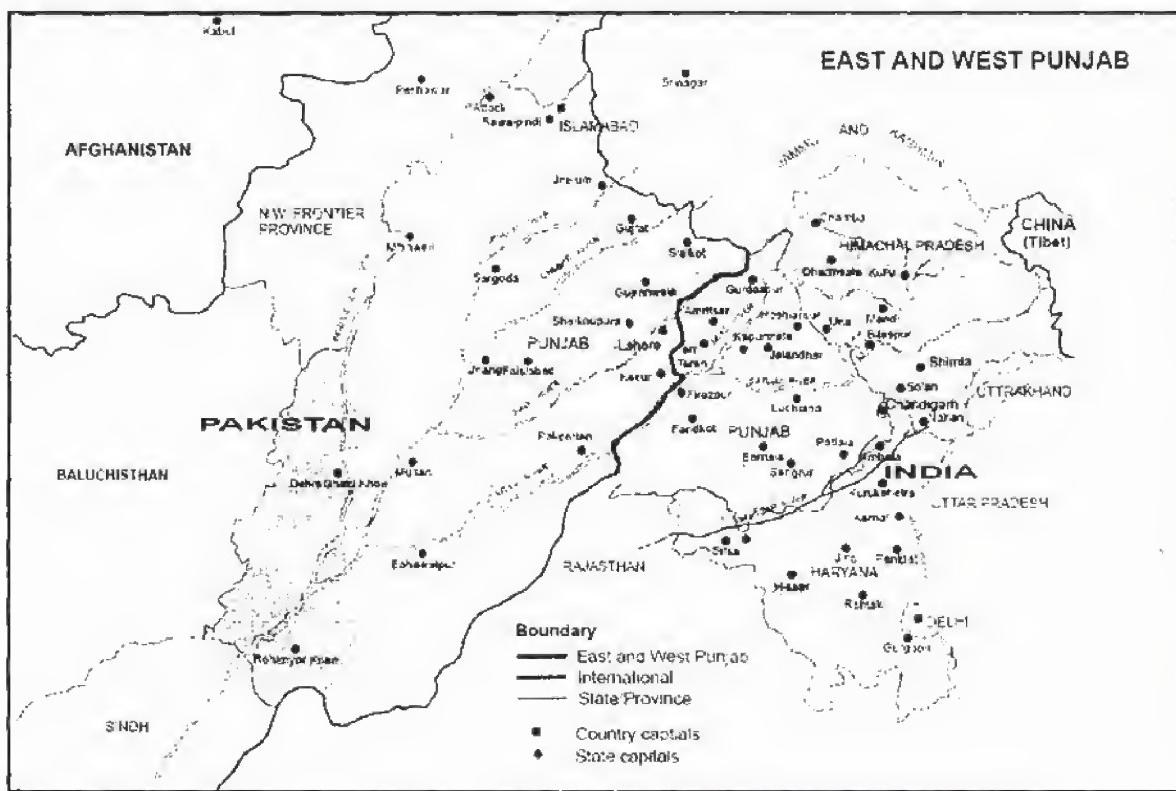
Abbreviations Used in the Text

adj/i	inflecting adjective
adj/u	uninflecting adjective
adv	adverb
f	feminine noun
m	masculine noun
vi	intransitive verb
vt	transitive verb
pp	postposition
voc.	vocative case form
coll.	colloquial form
conj.	conjunction
<i>lit.</i>	literally

Map 1. Location of Punjab within India/South Asia

Map 2. Greater Punjab

ਬੋਲੀ ਹੈ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਡੀ

ਅਮਾਂ ਨਹੀਂ ਭੁਲਾਉਣੀ, ਬੋਲੀ ਹੈ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਡੀ ।
ਇਹੋ ਜਿੰਦ-ਜਾਨ ਸਾਡੀ,
ਮੇਡੀਆਂ ਦੀ ਖਾਣ ਸਾਡੀ,
ਹੱਥੋਂ ਨਹੀਂ ਗੁਆਉਣੀ, ਬੋਲੀ ਹੈ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਡੀ।
ਤ੍ਰਿਵਣਾਂ ਭੰਡਾਰਾਂ ਵਿੱਚ,
ਵੰਝਲੀ ਤੇ ਵਾਰਾਂ ਵਿੱਚ,
ਮਿੱਠੀ ਤੇ ਸੁਹਾਉਣੀ, ਬੋਲੀ ਹੈ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਡੀ।
ਜੋਧ ਤੇ ਕਮਾਈਆਂ ਵਿੱਚ,
ਜੰਗਾਂ ਤੇ ਲੜਾਈਆਂ ਵਿੱਚ,
ਇਹੋ ਜਿੰਦ ਪਾਉਣੀ, ਬੋਲੀ ਹੈ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਡੀ।
ਛੁੱਲਾਂ ਦੀ ਕਿਆਚੀ ਸਾਡੀ,
ਸੁੱਖਾਂ ਦੀ ਅਟਾਰੀ ਸਾਡੀ,
ਛੁੱਲ ਕੇ ਨਹੀਂ ਢਾਉਣੀ, ਬੋਲੀ ਹੈ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਡੀ।

ਧਨੀ ਰਾਮ ਚਾਤ੍ਰਿਕ (੧੮੭੬-੧੯੫੪)

Punjabi Is Our Language

We must never forget, Punjabi is our language.
It is our very life,
Our priceless treasure,
Never to be forsaken, Punjabi is our language.
In gatherings and feasts,
In songs of love and valor,
Sweet and pleasing, Punjabi is our language.
In strivings and success,
In combat and war,
It bestows life, Punjabi is our language.
Our flowering garden,
Our abode of comfort,
Never to be abandoned, Punjabi is our language.

Dhani Ram Chatrik (1876-1954)

Part One

READING, WRITING, SPEAKING, LISTENING

Lesson 1
ਸਥਾਨ ੧
The Gurmukhi Script

§ 1.1 The Gurmukhi script¹

Gurmukhi has thirty-five primary letters,² which appear in the following sequence:

ਊ	ਊ	ਊ	ਊ	ਊ
‘u’	‘a’	‘i’	‘sa’	‘ha’
ਕ	ਖ	ਗ	ਘ	(ਙ)
‘ka’	‘kha’	‘ga’	‘gha’	‘nga’
ਚ	ਛ	ਜ	ਯ	(ਯ)
‘cha’	‘chha’	‘ja’	‘jha’	‘nja’
ਤ	ਤ	ਦ	ਡ	ਤ
‘ta’	‘tha’	‘da’	‘dha’	‘na’
ਤ	ਥ	ਦ	ਧ	ਨ
‘ta’	‘tha’	‘da’	‘dha’	‘na’
ਪ	ਫ	ਬ	ਭ	ਮ
‘pa’	‘pha’	‘ba’	‘bha’	‘ma’
ਯ	ਰ	ਲ	ਵ	ੜ
‘ya’	‘ra’	‘la’	‘va’	‘ra’

The script provides for three vowel shapes (ਊ, ਊ, ਊ),³ two semi-vowels (ਯ, ਊ), and thirty consonants inclusive of an inherent ਊ (/a/) sound at the end. The letters contained in the rectangle (ਘ, ਯ, ਤ, ਧ, ਭ), along with ਊ in some contexts, represent tonal sounds.⁴ Placed in parentheses, the letters ਊ and ਊ appear in full written form in a limited number of Punjabi words.⁵

¹ These shapes were derived from Sharda and Takari, early scripts recorded in the Punjab.

² For this reason it is often referred to as *Painti* ('thirty-five').

³ Of these three, ਊ can appear independently while others must bear additional vowel markers.

⁴ The sounds associated with these five letters are explained in detail in Lesson 3. In other North Indian languages, these letters represent the aspirated versions of the sounds associated with the letters immediately preceding them.

⁵ There is a tendency among contemporary Punjabi writers to replace ਊ and ਊ with nasalized version of ਨ

§ 1.2 Writing Gurmukhi

Gurmukhi letters are written from left to right and are placed below the line on the page. Inscription begins from the left-hand top corner. Generally a horizontal bar is drawn at the top and the remainder of the letter is printed underneath. The stages in the inscription of each of these letters are as follow:

— ਤ ਏ ਓ	— ਰ ਬ ਜ	— ਟ ਨ
। ਨ ਮ ਅ	— ਵ ਛ ਝ	। ਪ
— ਦ ਟ ਟ	— ਵ ਹ ਝ	— ਟ ਫ
— ਗ ਸ ਸ	— ਰ ਰ ਟ	— ਬ ਬ
— ਲ ਹ ਹ	— ਟ ਠ	— ਰ ਰ ਤ
— ਰ ਰ ਕ	— ਚ ਤ ਤ	। ਰ ਮ
। ਚ ਪ ਖ	— ਰ ਚ ਚ	— ਚ ਚ ਸ
— ਤ ਰ ਗ	— ਰ ਚ ਣ	— ਰ ਹ ਰ
। ਖ ਅ ਘ	— ਚ ਚ ਤ	— ਚ ਚ ਥ
— ਵ ਛ ਝ	— ਚ ਧ ਥ	— ਰ ਵ ਵ
— ਰ ਰ ਕ ਚ	— ਚ ਚ ਦ	— ਚ ਤ ਤ
— ਰ ਹ ਫ ਫ	— ਚ ਧ	

Every effort should be made to complete the writing of each letter without lifting the pen from the paper. The size of the letter is slightly smaller than the horizontal line, leaving its ends to join with the previous and subsequent letters. The ends at the top are thus

and ਅ, respectively, but we follow the original usage in this text.

firmly connected in continuous writing.⁶ Note that the top line is absent in the following five letters, yet they have small bars on both ends to link them with other letters.

ਅ

ਖ

ਘ

ਚ

ਝ

Recognition of this formal similarity between certain letters will help in remembering them as well as in learning how to make them. The following sets of letters share the basic shapes, and so must be carefully distinguished:

ਾ	ਿ	ੁ		
ਸ	ਗ	ਮ		
ਹ	ਰ			
ਖ	ਚ	ਧ	ਪ	
ਚ	ਛ	ਚ	ਤ	
ਵ	ਵ			
ਠ	ਨ			
ਡ	ਤ	ਤ	ਤ	

Exercise 1.1 Practice writing Gurmukhi:

ਊ.....

ਐ.....

ਾ.....

ਸ.....

ਹ.....

ਕ.....

ਖ.....

ਾ.....

⁶ The Gurmukhi style of writing is different from that of the Devanagari script (used for Sanskrit, Hindi, Nepali, etc.). In Devanagari the cluster of letters constituting a word is inscribed first and then a bar is drawn at the top of them to connect them, while in Gurmukhi the bar is created concurrently with the inscription of each individual letter.

ਮ.....

ਹ.....

ਚ.....

ਕ.....

ਨ.....

ਖ.....

ਵ.....

ਰ.....

ਤ.....

ਤ.....

ਚ.....

ਚ.....

ਤ.....

ਥ.....

ਦ.....

ਧ.....

ਨ.....

ਉ.....

ਓ.....

ਏ.....

ਅ.....

ਹ.....

ਇ.....

ਰ.....

ਤ.....

ਵ.....

ਚ.....

Exercise 1.2 Transliterate the following words into Roman script:

ਅਸ ਕਲ ਗਮ ਚਲ ਸਸ ਤਕ ਦਮ ਪਰ ਬਨ ਲਵ

Exercise 1.3 Transliterate the following words into Gurmukhi:

hasa kama gata chama jala dala tala dasa paka bala

Lesson 2

ਪੰਜਾਬ ਵਿਗਿਆਨ

Punjabi Phonology

Although the Gurmukhi script includes thirty-five primary letters, Punjabi possesses a total of forty-four sounds. Of these, thirty-two are consonants, two are semi-vowels, and ten are vowel sounds. The place of articulation of these three types of sounds is the key point of reference in describing them. Let us look at each of these categories in detail.

§ 2.1 Consonants

These sounds are articulated when the tongue or the lower lip moves to press against another part of the mouth resulting in complete obstruction in the air passage. The manner of the subsequent release of the air defines the variations within these sounds. These include stops,¹ nasals,² fricatives,³ flaps and trills,⁴ and laterals.⁵ The stillness or vibration of the vocal chords make the sounds unvoiced or voiced, respectively. Additionally, these sounds can be produced with a normal breath of air (unaspirated) or with a strong breath of air (aspirated). A final dimension, that of tones, is discussed in Lesson 3.

The following is a guide to the pronunciation of the Gurmukhi consonants, accompanied by each consonant's transliteration (representation in Roman script). Note that, as per convention, the default vowel sound /a/ is appended to each consonant to aid in articulation of its sound.⁶ In the Gurmukhi system, the letters in rows from two to six (Lesson 1) are stops grouped on the basis of their place of articulation with the corresponding nasal consonant appearing at the end. The groups are as follows:

Velars: the back part of the tongue presses against the velum.

ਕ	<i>ka</i>	As in ‘skim’ or ‘skill.’
ਖ	<i>kha</i>	Aspirated form of ਕ; as in ‘kill,’ with strong aspiration.
ਗ	<i>ga</i>	As in ‘gold.’
ਙ	<i>nga</i>	A velar nasal; as in ‘sing.’

¹ The release of air is sudden.

² The release of air is through the nose.

³ The release of air is through a narrow channel causing friction.

⁴ The air is released with rapid ‘tap’ of the tongue. A single tap results in a flap, while multiple taps constitute a trill.

⁵ The air is released from around the sides of the tongue.

⁶ The ‘inherent a’ vowel, *mukta*, associated with each consonant, is not pronounced at the end of a word. In addition, the syllables of a given word are parsed in its pronunciation in such a way that two consonants ‘run together’ with no ‘a’ vowel in between.

Palatals: the tip of the tongue is pressed against the hard palate.

ਚ	<i>cha</i>	Close to the English affricate 'ch' as in 'patch.'
ਛ	<i>chha</i>	Aspirated form of ਚ.
ਜ	<i>ja</i>	Close to 'j' as in 'jasmine' or 'judge.'
ਣ	<i>nja</i>	A palatal nasal; as in 'cringe.'

Retroflexes: the lower tip of the tongue curls upwards to press behind the alveolar ridge.

ਤ	<i>ta</i>	Close to English 't,' but with the tongue in retroflex position.
ਠ	<i>tha</i>	Aspirated form of ਤ.
ਡ	<i>da</i>	Close to English 'd,' but with the tongue in retroflex position.
ਣ	<i>na</i>	A retroflex nasal.

Dentals: the tip of the tongue presses against the upper teeth.

ਤ	<i>ta</i>	Like the Spanish 't,' articulated at the teeth.
ਥ	<i>tha</i>	Aspirated form of ਤ.
ਦ	<i>da</i>	Like the Spanish 'd,' articulated at the teeth.
ਨ	<i>na</i>	The dental nasal; as in the English 'no' and 'chrysanthemum.'

Bilabials: the lower lip presses against the upper lip.

ਪ	<i>pa</i>	As in 'span' or 'speak.'
ਫ	<i>pha</i>	Aspirated form of ਪ; as in 'pat,' with strong aspiration.
ਬ	<i>ba</i>	As in 'ball' or 'bus.'
ਮ	<i>ma</i>	The bilabial nasal; as in 'mall' or 'mass.'

Other Sounds

ਸ	<i>sa</i>	A sibilant involving a hiss in the release of air through a narrow channel; as in 'soup' or 'sit.'
ਹ	<i>ha</i>	A glottal sound created by shrinking the air passage around the glottis. When occurring in the initial position in a word, like the English 'h' as in 'house.' In the middle and final positions, it marks the tone (see Lesson 3).
ਰ	<i>ra</i>	Produced by the tip of the tongue just behind the front teeth, with a tap or short trill. It is different from the 'r' of standard English and must be fully pronounced in all positions of a word.
ਝ	<i>ṛa</i>	Produced by the tongue curling back as for ਤ or ਡ, then quickly flapping forward. It is an 'r' sound produced in retroflex position.

⁷ The Punjabi ਚ and ਛ are stops, while the English /ch/ and /j/ are affricates (i.e. stop + fricative).

- ਲ *la* A voiced lateral produced with the tip of the tongue pressing against the alveolar area; similar to the first ‘l’ in ‘little.’
- ਲ *la* A voiced lateral continuant with retroflex articulation. It can be thought of as a ਲ produced with the tongue curled back as for ਰ and ਱.

Note: The sounds ਲ, ਲ, and ਲ never appear in the initial position of a word/syllable. Moreover, there is a tendency for them not to appear adjacent to one another. This also holds true for the sounds ਰ and ਲ, which usually do not appear in combination.

Borrowed sounds from Arabic and Farsi

These sounds are represented by adding a dot underneath the existing consonant signs in Gurmukhi.⁸

- ਕ *qa* A uvular stop, like ਕ produced further back in the mouth.
- ਖ *kha* A velar fricative; ‘ch’ in Scottish ‘loch’ or German ‘auch.’
- ਗ *ga* The voiced equivalent of ਖ.
- ਜ *za* A voiced sibilant; ‘z’ as in ‘zero.’
- ਫ *fa* An unvoiced labio-dental fricative; ‘f’ as in ‘fun.’
- ਸ *sha* An unvoiced palatal sibilant; ‘sh’ as in ‘shore’

While West Punjabis often pronounce these sounds according to the description given above, some East Punjabis replace ਕ, ਖ, ਗ, ਜ, and ਫ with ਕ, ਖ, ਗ, ਜ, and ਫ, respectively. ਸ, being found in both Sanskrit and Arabic-Farsi-derived words, is pronounced consistently by all Punjabis.

§ 2.2 Semi-vowels

- ਯ *ya* A palatal sound as in ‘yet,’ but produced with much less tension in the tongue.
- ວ *va* A labiodental sound midway between the English ‘v’ and ‘w,’ produced with the lower lip lightly touching the middle of upper teeth.

⁸ In this text, we distinguish these sounds by using these letters as well as ਲ consistently. This is not always the norm in written Punjabi.

Phonetic Placement of Punjabi Consonants and Semi-vowels

Manner of articulation → Place of articulation ↓	Stops			Nasals	Fricatives		Flaps and Trills	Semi-Vowels	Laterals
	Unvoiced		Voiced		Unvoiced	Voiced			
	Unaspirated	Aspirated							
Velar	ਕ	ਖ	ਗ	ਛ	ਭ	ਝ			
Palatal	ਚ	ਛ	ਜ	ਵ	ਸ			ਯ	
Retroflex	ਟ	ਠ	ਡ	ਣ			ਤ		ਤ
Dental	ਤ	ਥ	ਦ	ਨ	ਸ	਼	ਰ		ਲ
Bilabial	ਪ	ਫ	ਬ	ਮ					
Labiodental					ਫ			ਵ	
Glottal					ਹ				
Uvular	ਙ								

§ 2.3 Vowels

Punjabi has ten vowels, which appear in both independent and dependent forms. The independent forms of vowels are based on three basic letter-shapes carrying additional markers:⁹

ਅ	ਆ	ਇ	ਈ	ਊ	ਊ	ਊ	ਐ	ਊ	ਐ
a	ā	i	ī	u	ū	ਊ	ai	o	au

The dependent forms consist of the markers alone, which are attached to consonants. Nine of the ten vowels have these markers; the /a/ sound, called *mukta*, is left unmarked when appearing between two consonants that do not form a cluster:

ਕ	ਕਾ	ਕਿ	ਕੀ	ਕੁ	ਕੂ	ਕੇ	ਕੈ	ਕੋ	ਕੌ
ka	kā	ki	kī	ku	kū	ke	kai	ko	kau
ਮ	ਮਾ	ਮਿ	ਮੀ	ਮੁ	ਮੂ	ਮੇ	ਮੈ	ਮੋ	ਮੌ

The following table gives the approximate English equivalents of Punjabi vowel sounds.

⁹ For the individual names of these markers see Appendix I.

ਾ	/a/ as 'a' in 'about'
ਾਂ	/ā/ as 'a' in 'balm'
ਿ	/i/ as 'i' in 'bit'
ੀ	/ī/ as 'ea' in 'beat'
ੁ	/u/ as 'u' in 'bull'
ੂ	/ū/ as 'oo' in 'boot'
ੇ	/e/ as 'a' in 'bake'
ਐ	/ai/ as 'a' in 'back'
ੋ	/o/ as 'o' in 'boat'
ਐਂ	/au/ as 'ou' in 'bough'

§ 2.4 Conjunct consonants

In the English words 'brick' and 'brain,' the 'br' is an example of a consonant cluster—two consonants without any intervening vowel. In Gurmukhi script, three consonants, ਹ, ਰ, and ਵ, may appear in special conjunct forms when they form a cluster with another consonant. While appearing as conjuncts, their orthographic forms change. For instance: ਨ clustered with ਹ appears as ਨ੍ਹ; ਪ with ਰ appear as ਪ੍ਰ; and ਸ with ਵ appears as ਸ੍ਵ.

Independent forms		Conjunct forms	
ਹ	ਨਹਾਤਾ	ਹ	ਨ੍ਹਾਤ ¹⁰ 'bathed'
ਰ	ਪਰਕਾਸ਼	ਰ	ਪ੍ਰਕਾਸ਼ 'rise'
ਵ	ਸਵਰਗ	ਵ	ਸ੍ਵਰਗ 'heaven'

Use of conjunct consonants follows the way these words are spoken and effort should be made to learn them. Non-conjunct spellings, however, are common in Punjabi writing.

§ 2.5 Nasalization and gemmination: *tippi*, *bindi*, and *addhak*

Gurmukhi includes three additional symbols: *tippi* and *bindi* mark nasalization¹¹ and nasal consonants, and *addhak* represents gemmination.

<i>tippi</i>	ਟਿੱਪੀ / ੱ /: ਅੰਗ (parts of body), ਕੌਨ ('ear'), ਦੌਦ ('teeth').
<i>bindi</i>	ਬਿੰਦੀ / ੰ /: ਉੰਗਲੀ ('finger'), ਕਾਂ ('uvula'), ਬਾਂਹ ('arm').
<i>addhak</i>	ਅੱਧਕ / ੳ /: ਅੱਖ ('eye'), ਹੱਥ ('hand'), ਨੱਕ ('nose'), ਮੱਥ ('forehead').

¹⁰ Learn the symbol here; we will deal with its pronunciation in the next lesson.

¹¹ Nasalization, which refers to a marked nasal *quality* added to a vowel, is produced by allowing the sound to resonate more greatly in one's nasal cavity, such as when humming.

The ਟਿੱਪੀ and ਬਿੰਦੀ both represent the same sounds; their usage is determined by orthographic conventions. The ਟਿੱਪੀ appears with the *mukta*, ਫਿ, ਹੁ, ਤੂ, and the ਬਿੰਦੀ with ਨਾ, ਨੀ, ਉ/ਊ, ਰੇ, ਈ, ਠੈ.

ਟਿੱਪੀ and ਬਿੰਦੀ, indicate nasalization in Punjabi. Punjabi nasals are homo-organic in nature. This means that they incorporate the phonetic character of adjacent consonant sounds: preceding velars, like ਛ; palatals, like ਵਾ; retroflexes, like ਣ; dentals, like ਨ; and bilabials, like ਮ. Listen to the following: ਅੰਕੁਰ, ਅੰਜਨ, ਅੰਡਜ, ਅੰਦਰ, ਅੰਬਰ. The ਟਿੱਪੀ in these five words represents the sounds ਛ, ਵਾ, ਣ, ਨ, and ਮ, respectively. Practice pronouncing the ਟਿੱਪੀ and ਬਿੰਦੀ in the following words:

ਅੰ	ਅੰਕੁਰ	ਅੰਜਨ	ਅੰਡਜ	ਅੰਦਰ	ਅੰਬਰ
ਆਂ	ਆਂਗਣ	ਆਂਚਲ	ਆਂਡਾ	ਆਂਦਰ	ਸਾਂਬਰ
ਇਂ	ਇੰਜੀਲ	ਹਿੰਗ	ਚਿੰਤਾ	ਟਿੰਡ	ਲਿੰਘ
ਈਂ	ਮੀਣ	ਜੀਂਦ	ਛੀਂਗ	ਛੀਂਖਾ	ਨੀਂਦ
ਊਂ	ਊਂਜ	ਕੁੰਜੀ	ਖੁੰਬ	ਮੁੰਡਾ	ਮੁੰਦਰੀ
ਊਂ	ਊਂਗ	ਊਂਠ	ਕੂੰਸ	ਗੂੰਦ	ਟੂੰਬ
ਏਂ	ਕੇਂਦਰ	ਗੋਂਦ	ਤੋਂਕ	ਪੇਂਜਾ	ਪੇਂਡੂ
ਐਂ	ਕੈਂਚੀ	ਕੈਨਾ	ਪੈਂਤੀ	ਬੈਂਕ	ਲੈਪ
ਓਂ	ਓਂਕਾਰ	ਹੋਂਠ	ਹੋਂਦ	ਗੋਂਦ	ਰੋਂਦ
ਐਂ	ਸੌਂਫ	ਸੋਂਕ	ਕਲੋੰਜੀ	ਚੌਕਾ	ਭੋਂਕ

ਅੱਧਕ, which means emphasized, doubles the length of the consonant sound following it. Proper pronunciation is important because it can determine the semantic import of a word. Listen to and practice pronouncing the following words:

ਸਤ	strength	ਸੱਤ	seven
ਸਦਾ	always	ਸੱਦਾ	invitation
ਕਤ	how	ਕੱਤ	weave
ਕਦ	when	ਕੱਦ	height
ਜਤ	moral strength	ਜੱਤ	coat of fur
ਪਤਾ	address	ਪੱਤਾ	leaf
ਪਿਤਾ	father	ਪਿੱਤਾ	liver

ਪਤੀ husband

ਪੱਤੀ petal

§ 2.6 Dictionary order.

The dictionary order of the Gurmukhi letters starts with /ਥ/ and ends with /ਤ/. The vowels follow the sequence of ਅ, ਆ, ਇ, ਈ, ਉ, ਔ, ਏ, ਓ, and ਾ. Letters with dots are interspersed along with their undotted equivalents. The one exception is for words that begin with the letter ਸ, which appear in a section directly after ਸ in modern dictionaries.

Dialogue

Greetings

Here you learn the common phrases, and expressions used by Punjabis of different religious persuasions in greeting each other. These exchanges follow this pattern:

Hello.

Hello. How are you?

I am fine. And you?

I am fine too.

OK, see you later.

Goodbye.

L *Hindu and Jain*

Varun: namaste, anita ji.

Anītā: namaste, varun jī, kī hāl hai?

Varun: bhagvān dī kirpā hai, tusū sunāo?

Anītā: maal vī thik hā, changā, phir milāge.

Varun: namaskār!

II. Muslim

Salīm: asslām alekum, arfā jī.

Arfā: vālekum salām, salām jī, kī hāl hai?

Salīm: allāh tālā dā shukar hai. tusū sunāo?

Arfā: mall vī thīk hā. changā jī, phir milāge.

Salīm: khudā hāfiẓ!

III. *Sikh*

- Pritī: sat sri akāl, khushwant jī.
 Khushwant: sat sri akāl, prītī jī. ki hāl hai?
 Pritī: vahigurū dī mihar hai. tuṣū suṇāo?
 Khushwant: maūl vī ṭhīk hā. changā jī, phir milāge.
 Pritī: sat sri akāl!

IV. *Christian*

- Mariam: salām, rashīd jī.
 Rashīd: salām, mariam jī. kī hāl hai?
 Mariam: khudā dā fazal hai. tuṣū suṇāo?
 Rashīd: maūl vī ṭhīk hā. changā jī, phir milāge.
 Mariam: salām!

Exercise 2.1 Practice pronouncing the following words:

ਅ	ਅਸਰ	ਅਸਲ	ਅਕਲ	ਅਮਰ
ਆ	ਆਸ	ਆਸਣ	ਆਸ਼ਕ	ਆਦਮੀ
ਇ	ਇਸਕ	ਇਖਲਾਕ	ਇਮਾਨ	ਇਲਮ
ਈ	ਈਸਾ	ਈਸਟਰ	ਈਸਵਰ	ਈਦ
ਊ	ਊਸਤਾਦ	ਊਡੀਕ	ਊਦਾਸ	ਊਪਕਾਰ
ਊ	ਊਜ	ਊਠ	ਊਣਾ	ਊੜਾ
ਏ	ਏਕ	ਏਕਤਾ	ਏਸ	ਏਤਚੀ
ਐ	ਐਮਾ	ਐਤਵਾਰ	ਐਨਕ	ਐਥ
ਓ	ਓਟ	ਓਪਰਾ	ਓਮ	ਓੜਕ
ਐ	ਐਕੜ	ਐਗਣ	ਐਰਤ	ਐਣਾ

Exercise 2.2 Practice pronouncing the following pairs:

ਕ/ਗ

ਕਾਈ	ਗਾਈ
ਰੋਕੀ	ਰੋਗੀ
ਸੋਕ	ਸੋਗ

ਚ/ਜ

ਚਾਲ	ਜਾਲ
ਸੋਚ	ਸੋਜ
ਕੱਚ	ਕੱਜ

ਟ/ਡ

ਕੋਟ	ਕੋਡ
ਟੋਲ	ਡੋਲ
ਛੁਟ	ਛੁੱਡ

ਤ/ਦ

ਤਾਲ	ਦਾਲ
ਮੇਤੀ	ਮੇਦੀ
ਸੱਤ	ਸੱਦ

ਪ/ਬ

ਪਾਲ	ਬਾਲ
ਪਪ	ਪਬ
ਚਿਪ	ਚਿਬ

ਚ/ਛ

ਚਾਲ	ਛਾਲ
ਮੱਚੀ	ਮੱਛੀ
ਵਿੱਚ	ਵਿੱਛ

ਟ/ਠ

ਟੀਕਾ	ਠੀਕਾ
ਮੱਟ	ਮੱਠ
ਮਿੱਟੀ	ਮਿੱਠੀ

ਤ/ਥ

ਤਾਲ	ਬਾਲ
ਪੱਤੀ	ਪੱਬੀ
ਰਤ	ਰਬ

ਪ/ਫ

ਪਲ	ਫਲ
ਮਾਪ	ਮਾਫ
ਲੇਪ	ਲੇਫ

ਤ/ਟ

ਜਤ	ਜਟ
ਤੀਰ	ਟੀਰ

	ਮੇਡੀ	ਮੋਟੀ
ਬ/ਥ		
	ਹੱਬ	ਹੱਥ
	ਬੱਪ	ਠੱਪ
	ਮੱਬਾ	ਮੱਠਾ
ਦ/ਤ		
	ਸਾਦਾ	ਸਾਡਾ
	ਕੰਦ	ਕੰਡ
	ਦਾਰ	ਡਾਰ
ਨ/ਣ		
	ਊਨ	ਊਣ
	ਮਨ	ਮਣ
	ਕਨ	ਕਣ
ਰ/ਝ		
	ਸਰ	ਸੜ
	ਕਰ	ਕੜ
	ਪਾਰ	ਪਾੜ
ਲ/ਝ		
	ਜਲ	ਜੜ
	ਪਾਲ	ਪਾੜ
	ਮਲ	ਮੜ
ਸ/ਸ਼		
	ਸੇਰ	ਸੇਰ
	ਕਾਸ	ਕਾਸ
	ਤਾਸ	ਤਾਸ

Exercise 2.3 Extra practice for difficult distinctions. Practice pronouncing the following pairs, to distinguish between ਕ and ਖ, and ਪ and ਫ:

	ਕਮ	ਖਸ
	ਕੱਚ	ਖੱਚ
	ਕੱਟ	ਖੱਟ
	ਪੱਕੀ	ਪੱਖੀ
	ਮੱਕੀ	ਮੱਖੀ
	ਰੁੱਕ	ਰੁੱਖ
ਪ/ਫ		
	ਪੱਟ	ਫੱਟ
	ਪੱਕ	ਫੱਕ
	ਪਨ	ਫਨ
	ਸੱਪ	ਸੱਫ

ਕੱਪ	ਕੱਢ
ਖੱਪਾ	ਖੱਡਾ

Exercise 2.4 Extra practice for difficult distinctions. Practice pronouncing the following minimal pairs, to distinguish between ਨ and ਣ, and ਲ and ਲੁ:

ਨ/ਣ

ਸਨ	ਸਣ
ਹਾਨੀ	ਹਾਣੀ
ਕਾਨਾ	ਕਾਣਾ
ਗਾਨਾ	ਗਾਣਾ
ਜਾਨ	ਜਾਣ

ਲ/ਲੁ

ਗੋਲੀ	ਗੋਲੀ
ਜਾਲ	ਜਾਲ
ਤਲ	ਤਲ
ਪਲ	ਪਲ
ਬੋਲੀ	ਬੋਲੀ

Exercise 2.5 Practice pronouncing the following:

ਕਤ	ਖਤ
ਕਰ	ਖਰ
ਕਾਟ	ਖਾਟ
ਚਰ	ਚੜ
ਟੋਡੀ	ਠੋਡੀ
ਤਾਲ	ਥਾਲ
ਪੇਲ	ਫੇਲ
ਮੇਰ	ਮੇਰ
ਲਰ	ਲੜ
ਬਰਤਨ	ਬਰਕਤ
ਪਰਬਤ	ਸ਼ਰਬਤ
ਕਮਰਤ	ਸਰਕਮ
ਗਲਾਮ	ਸਾਬਣ
ਟਮਾਟਰ	ਸਰਦਾਰ
ਅਖਬਾਰ	ਕਾਗਜ਼
ਕਿਤਾਬ	ਕਿਮਾਨ
ਹਾਬੀ	ਮਾਬੀ
ਸੀਮੀ	ਬੀਬੀ
ਛੁਟਰੀ	ਸਬਜ਼ੀ

Exercise 2.6 Write the following words in the order in which they appear in the dictionary:

ਕਾਗਜ਼, ਕਿਤਾਬ, ਕਾਪੀ, ਪੈਨ, ਕਲਾਸ, ਕਮਰਾ, ਬਮਤਾ, ਪੈਨਮਿਲ, ਮਿਆਹੀ, ਅਖਬਾਰ

Lesson 3

ਸਬਚ ਤ

Tones

Punjabi is a *tonal* language, which means that levels or contours of vocal pitch differentiate words from each other.¹ Letters, ਅ, ਇ, ਔ, ਏ, ਏ, and ਉ (in some contexts), serve as the tone markers and the placement of these letters within a syllable—at the beginning or the end—determines the nature of the tone. Punjabi employs only low and high tones, which are not too difficult to recognize and then learn.

§ 3.1 Low tone involving ਅ, ਇ, ਔ, ਏ, and ਉ

The low tone occurs when the pitch of the voice first drops sharply and then rises back to the normal level in the subsequent syllable. To produce the low tone, an initial tightening of the throat and a slight glottal catch in the voice are required.

The sounds ਅ, ਇ, ਔ, ਏ, and ਉ, when appearing at the beginning of a syllable, carry the low tone. The given letter is pronounced as the unvoiced, unaspirated consonant corresponding in place and manner of articulation to the row of the Gurmukhi alphabet in which it falls (refer to Lesson 1).

ਅ	=	ਕ + low tone
ਗ਼	=	ਕ` ²
ਇ	=	ਚ + low tone
ਜ਼	=	ਚ`
ਔ	=	ਤ + low tone
ਧ਼	=	ਤ`
ਏ	=	ਤ + low tone
ਧ਼	=	ਤ`
ਉ	=	ਪ + low tone
ਭ	=	ਪ`

Listen to the pronunciation of the following minimal pairs:

ਕਰ	ਖਰ	ਕੱਲ	ਖੱਲ
ਚੱਕ	ਛੱਕ	ਚੱਲ	ਛੱਲ

¹ The issues of why and how this feature developed in Punjabi await serious research.

² In 'phonetic' description, the low tone is represented by a grave accent (`).

ਟੱਕ	ਛੱਕ	ਟੋਲ	ਛੋਲ
ਤੱਕ	ਧੱਕ	ਤਰ	ਧਰ
ਪੱਜ	ਭੱਜ	ਪਰ	ਭਰ

§ 3.2 High tone involving ਘ, ਝ, ਚ, ਧ, and ਭ

The high tone occurs when the pitch of the voice first rises sharply and then falls to the normal in the subsequent syllable. It appears when letters ਘ, ਝ, ਚ, ਧ, and ਭ occur in the final position within a word. In these occurrences, the sound of these letters is reduced to their voiced, unaspirated analogue, preceded by the high tone. This works as follows:

ਘ	=	high tone + ਗ
gh	=	'g ³
ਝ	=	high tone + ਝ
jh	=	'j
ਚ	=	high tone + ਢ
dh	=	'd
ਧ	=	high tone + ਦ
dh	=	'd
ਭ	=	high tone + ਬ
bh	=	'b

Listen to the pronunciation of the following minimal pairs:

ਮਿੰਗ	ਮਿੰਘ	ਬਾਗ	ਬਾਘ
ਸੁੱਜ	ਸੁੱਝ	ਪੰਜੀ	ਪੰਝੀ
ਸਾਡੇ	ਸਾਢੇ	ਵੱਡਾ	ਵੱਛਾ
ਸਾਦ	ਸਾਧ	ਕੰਦ	ਕੰਧ
ਦੱਬ	ਦੱਭ	ਲਾਬ	ਲਾਭ

§ 3.3 High tone involving ਹ

In the initial position in a syllable, ਹ carries full phonetic weight of a glottal fricative and hence does not involve any tonal use. Listen to the following examples:

ਹਾਥੀ	ਹਾਜੀ	ਹਾਰ	ਹਿੰਦ	ਹੈਨੀ

³ Phonetically, the high tone is represented as an acute accent (').

In other positions, however, ਹ marks the high tone.⁴ Note that when in the medial position the high tone impacts the vowel sounds around it. The parenthetical transcriptions show the vocalic transformations and the tone.

ਇ → ਔ + ' : when an /i/ precedes a medial /h/, the resultant sound is /ai'/ as in
ਸਾਹਿਦ (ਸੈ'ਦ), ਸਾਹਿਰ (ਸੈ'ਰ), ਨਾਹਿਰ (ਨੈ'ਰ), ਪਾਹਿਰ (ਪੈ'ਰ)

ਇਂ → ਏ + ' : when an /i/ precedes the letter preceding a medial /h/, the resultant sound is /e'/ as in
ਇਹ (ਏ'), ਮਿਹਤ (ਮੇ'ਤ), ਕਿਹੜਾ (ਕੇ'ਡਾ), ਮਿਹਨਤ (ਮੇ'ਨਤ)

ਊ → ਓ + ' : when a /u/ precedes a medial /h/, the resultant sound is /o'/ as in
ਊਹ (ਊ'), ਸੁਹਣੀ (ਸੋ'ਣੀ), ਕੁਹਾੜਾ (ਕੋ'ਅੜਾ), ਛੁਹਾਰਾ (ਛੋ'ਅਰਾ)

ਊ → ਔ + ' : when a /u/ follows a medial /h/, the resultant sound is /au'/ as in
ਸਹੁਰਾ (ਸੈ'ਰਾ), ਬਹੁਤ (ਬੈ'ਤ), ਮਹੁਰਾ (ਮੈ'ਰਾ), ਵਹੁਟੀ (ਵੈ'ਟੀ)

When ਹ occurs in the final position of a word, its phonetic weight is replaced by a high tone with no phonetic transformation of vowel sounds. For example:

ਸਾਹ	=	ਸਾ'
ਗਾਹ	=	ਗਾ'
ਜਾਹ	=	ਜਾ'
ਰਾਹ	=	ਰਾ'
ਲਾਹ	=	ਲਾ'

Listen to the following minimal pairs with the letter ਹ in the final position, then practice pronouncing them on your own.

ਕੀ	ਕੀਹ
ਖੇ	ਖੋਹ
ਚਾ	ਚਾਹ
ਪੀ	ਪੀਹ
ਬਾਂ	ਬਾਂਹ
ਰੈ	ਰੈਹ
ਲਾ	ਲਾਹ
ਵੀ	ਵੀਹ

⁴ As for words of foreign origin, ਸਾਹਿਰ, ਤਹਿਮਤ, ਦਹੇਜ਼, etc., the response varies. Some Punjabis tend to introduce tone in their articulation but we encourage the original, non-tonal pronunciation of such words.

Dialogue**Greetings**

Here again you practice the common phrases, and expressions used by Punjabis of different religious persuasions in greeting each other. This time, however, they have been written in Gurmukhi script.

I. ਹਿੰਦੂ ਅਤੇ ਜੈਨ

ਵਰੁਣ:	ਨਮਸਤੇ, ਅਨੀਤਾ ਜੀ।
ਅਨੀਤਾ:	ਨਮਸਤੇ, ਵਰੁਣ ਜੀ। ਕੀ ਹਾਲ ਹੈ?
ਵਰੁਣ:	ਭਗਵਾਨ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਸੁਣਾਓ?
ਅਨੀਤਾ:	ਮੈਂ ਵੀ ਠੀਕ ਹਾਂ। ਚੰਗਾ ਜੀ, ਫਿਰ ਮਿਲਾਂਗੇ।
ਵਰੁਣ:	ਨਮਸਕਾਰ!

II. ਮੁਸਲਮਾਨ

ਮਲੀਮ:	ਅੱਸਲਾਮ ਅਲੈਕਬੁਮ, ਅਰਫਾ ਜੀ।
ਅਰਫਾ:	ਵਾਲੇਕਬੁਮ ਸਲਾਮ, ਸਲੀਮ ਜੀ। ਕੀ ਹਾਲ ਹੈ?
ਸਲੀਮ:	ਅੱਲ੍ਹਾ ਤਾਫ਼ਾ ਦਾ ਸੁਕਰ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਸੁਣਾਓ?
ਅਰਫਾ:	ਮੈਂ ਵੀ ਠੀਕ ਹਾਂ। ਚੰਗਾ ਜੀ, ਫਿਰ ਮਿਲਾਂਗੇ।
ਸਲੀਮ:	ਮੁਦਾ ਹਾਫਿਜ਼!

III. ਸਿੱਖ

ਪ੍ਰੀਤੀ:	ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ, ਖੁਸਲਵੰਤ ਜੀ।
ਖੁਸਲਵੰਤ:	ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ, ਪ੍ਰੀਤੀ ਜੀ। ਕੀ ਹਾਲ ਹੈ?
ਪ੍ਰੀਤੀ:	ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਸੁਣਾਓ?
ਖੁਸਲਵੰਤ:	ਮੈਂ ਵੀ ਠੀਕ ਹਾਂ। ਚੰਗਾ ਜੀ, ਫਿਰ ਮਿਲਾਂਗੇ।
ਪ੍ਰੀਤੀ:	ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ!

IV. ਇਸਾਈ

ਮਰੀਆਮ:	ਸਲਾਮ, ਰਸੀਦ ਜੀ।
ਰਸੀਦ:	ਸਲਾਮ, ਮਰੀਆਮ ਜੀ। ਕੀ ਹਾਲ ਹੈ?
ਮਰੀਆਮ:	ਮੁਦਾ ਦਾ ਡਜ਼ਲ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਸੁਣਾਓ?
ਰਸੀਦ:	ਮੈਂ ਵੀ ਠੀਕ ਹਾਂ। ਚੰਗਾ ਜੀ, ਫਿਰ ਮਿਲਾਂਗੇ।
ਮਰੀਆਮ:	ਸਲਾਮ!

Exercise 3.1 Study Map 2 and write the names of ten cities and/or rivers in the region, in Gurmukhi. As the Anglicized spellings of names often vary, ask your teacher to say the names.

Exercise 3.2 Create a brief conversation with a classmate structured around the variety of greetings prevalent within different Punjabi communities.

Lesson 4

ਸਥਾਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ

Personal Pronouns and the Verb ਹੋਣਾ

§ 4.1 Personal pronouns and the present tense of ਹੋਣਾ

The personal pronouns (I, you, s/he, we, etc.), accompanied by the appropriate present tense forms (is, am, are) of the verb ਹੋਣਾ, ‘to be’ are given below. Common colloquial forms of the verb conjugations are given in parentheses.

	<i>Singular</i>		<i>Plural</i>
1st Person	ਮੈਂ ... ਹਾਂ। (ਅੰ)		ਆਸੀਂ ... ਹਾਂ। (ਅੰ)
	I ... am.		We ... are.
2nd Person	ਤੁਸੀਂ ... ਹੈ। (ਏ)		ਤੁਸੀਂ ... ਹੋ। (ਓ)
	You ... are.		You ... are.
3rd Person			
<i>Proximate:</i>	ਇਹ ... ਹੈ। (ਏ)		ਇਹ ... ਹਨ। (ਨੇ)
	He/she/it/this . . . is.		They/these . . . are.
<i>Remote:</i>	ਊਹ ... ਹੈ। (ਏ)		ਊਹ ... ਹਨ। (ਨੇ)
	He/she/it/that . . . is.		They/those . . . are.

§ 4.2 Basic syntax

Word order. The typical word order in a sentence is: subject — object — verb.

Subject	Object	Verb	
ਮੈਂ	ਹਿੰਦੂ	ਹਾਂ।	I am a Hindu.
ਤੁਸੀਂ	ਮੁਸਲਮਾਨ	ਹੈ।	You are a Muslim.
ਊਹ	ਸਿੱਖ	ਹੈ।	He/she is a Sikh.
ਇਹ	ਇਸਾਈ	ਹੈ।	He/she is a Christian.
ਆਸੀਂ	ਹਿੰਦੂ	ਹਾਂ।	We are Hindus.
ਤੁਸੀਂ	ਮੁਸਲਮਾਨ	ਹੈ।	You are Muslim.
ਊਹ	ਸਿੱਖ	ਹਨ।	They are Sikhs.
ਇਹ	ਇਸਾਈ	ਹਨ।	They are Christians.

More examples:

ਮੈਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਹਾਂ।	I am Indian.
ਤੁਸੀਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਹੋਏ।	You are Pakistani.
ਉਹ ਪੰਜਾਬੀ ਹੈ।	He/she is Punjabi.
ਇਹ ਸਿੰਧੀ ਹੈ।	He/she is Sindhi.

ਅਸੀਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਹਾਂ।	We are Indians.
ਤੁਸੀਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਹੋਏ।	You are Pakistanis.
ਉਹ ਪੰਜਾਬੀ ਹਨ।	They are Punjabis.
ਇਹ ਸਿੰਧੀ ਹਨ।	They are Sindhis.

ਮੈਂ ਅਮਰੀਕਣ ਹਾਂ।	I am American.
ਤੁਸੀਂ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਹੋਏ।	You are British.
ਉਹ ਕਨੇਡੀਅਨ ਹੈ।	He/she is Canadian.
ਇਹ ਜਰਮਨ ਹੈ।	He/she is German.

ਅਸੀਂ ਅਮਰੀਕਣ ਹਾਂ।	We are Americans.
ਤੁਸੀਂ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਹੋਏ।	You are British.
ਉਹ ਕਨੇਡੀਅਨ ਹਨ।	They are Canadians.
ਇਹ ਜਰਮਨ ਹਨ।	They are Germans.

Questions. Questions can be asked by introducing a rising intonation at the end of the sentence while keeping the same word order as a statement.

ਤੁਸੀਂ ਯਹੂਦੀ ਹੈ?	Are you Jewish?
ਤੁਸੀਂ ਪਾਰਸੀ ਹੋ?	Are you Zoroastrian?
ਉਹ ਬੋਧੀ ਹੈ?	Is he a Buddhist?
ਉਹ ਜੈਨੀ ਹਨ?	Are they Jain?

Negation. The negative of the present tense is formed by adding ਨਹੀਂ at the end of the sentence and without the conjugated forms of the verb in the present tense.

ਮੈਂ ਫਰਾਂਸੀਸੀ ਨਹੀਂ।	I am not French.
ਅਸੀਂ ਰੂਸੀ ਨਹੀਂ।	We are not Russians.
ਤੁਸੀਂ ਜਪਾਨੀ ਨਹੀਂ।	You are not Japanese.
ਤੁਸੀਂ ਚੀਨੀ ਨਹੀਂ।	You are not Chinese.
ਉਹ ਅਫਰੀਕਣ ਨਹੀਂ।	He/she is not African.
ਉਹ ਅਸਟਰੇਲੀਅਨ ਨਹੀਂ।	They are not Australians.

Affirmation. Affirmation is expressed through the use of ਹੈ:

ਹੈ, ਅੱਜ ਮੰਗਲਵਾਰ ਹੈ।
ਹੈ ਜੀ, ਅੱਜ ਮੰਗਲਵਾਰ ਹੈ।

Yes, today is Tuesday.

Yes, today is Tuesday. (Respectful form, see below).

In colloquial form, ਆਹੇ is also used:

ਆਹੇ! or ਆਹੋ, ਅੱਜ ਮੰਗਲਵਾਰ ਹੈ।

Yeah! or Yeah, today is Tuesday.

Articles. Punjabi does not use a definite article such as ‘the’. When one needs to emphasize the indefinite article ‘a,’ then ਇੱਕ, which also means ‘one,’ can be used.

§ 4.3 Respectful forms of address

When addressing or referring to individuals older in age or of honored status, such as in the case of elder relatives and religious figures, one may add the marker ਜੀ:

ਮਾਤਾ ਜੀ	mother
ਪਿਤਾ ਜੀ	father
ਭੈਣ ਜੀ	elder sister
ਭਾਅ ਜੀ	elder brother
ਪੈਂਡਿੱਤ ਜੀ	Hindu
ਮੌਲਵੀ ਜੀ	Muslim
ਭਾਈ ਜੀ	Sikh
ਪਾਦਰੀ ਜੀ	Christian

One can also affix the title ਸਾਹਿਬ (m) or ਸਾਹਿਬਾ (f), which translate as ‘sir’ or ‘madam’ and are used in the following manner:

ਸਾਹਿਬ/ਸਾਹਿਬਾ	Sir/Madam
ਮੌਲਵੀ ਸਾਹਿਬ	Muslim
ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ	Sikh
ਪਾਦਰੀ ਸਾਹਿਬ	Christian

ਸ਼੍ਰੀ/ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ, ਸਰਦਾਰ/ਸਰਦਾਰਨੀ, ਸਾਹਿਬ/ਸਾਹਿਬਾ are generally used with proper names as ‘Sir’ and ‘Madam’ in Hindu, Sikh, and Muslim contexts, respectively.

§ 4.4 Plural forms as markers of respect

Plural forms of verbs, adjectives, nouns, and pronouns are also used to convey respect to both an individual and a group of people.

In Punjabi, the 2nd person singular pronoun ਤੁੰਹਾਂ is only used in situations of familiarity such as communication between a parent and a child and between close friends. For example,

ਤੁੰਹਾਂ ਸਰਾਰਤੀ ਬੱਚਾ ਹੈਂ।	You are a mischievous child.
ਤੁੰਹਾਂ ਆਲਿਮ ਹੈਂ।	You are a scholar (of religious literature).
ਤੁੰਹਾਂ ਹੁਕਿਆਰ ਹੈਂ।	You are an intelligent person.

ਤੁਸੀਂ, the 2nd person plural pronoun (equivalent to ‘you all’), is used as a respectful marker of the 2nd person singular.¹

ਤੁਸੀਂ ਆਲਿਮ ਹੋ।	You are a scholar. /
ਤੁਸੀਂ ਆਲਿਮ ਹੋ।	You (all) are scholars.
ਤੁਸੀਂ ਹੁਕਿਆਰ ਹੋ।	You are intelligent. /
ਤੁਸੀਂ ਹੁਕਿਆਰ ਹੋ।	You (all) are intelligent.

The 3rd person plural pronouns, along with their corresponding verb forms, are also used as a measure of respect for a single individual.

ਉਹ ਆਲਿਮ ਹਨ।	He/she is a scholar. /
ਉਹ ਆਲਿਮ ਹਨ।	They are scholars.
ਉਹ ਹੁਕਿਆਰ ਹਨ।	He/she is an intelligent person. /
ਉਹ ਹੁਕਿਆਰ ਹਨ।	They are intelligent.

Honorific suffixes like ਜੀ and ਸਾਹਿਬ appear only with ‘plural’ verb forms.

ਉਹ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਾਹਿਬ/ਸਾਹਿਬਾ ਹਨ।	He/she is the President.
ਇਹ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੈਡੀ ਸਾਹਿਬ/ਸਾਹਿਬਾ ਹਨ।	He/she is the Prime Minister.
ਉਹ ਸਦਰ ਅਜ਼ਾਦ ਸਾਹਿਬ ਹਨ।	He is President Azad.
ਉਹ ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਹਨ।	He is the Honorable Manmohan Singh.
ਇਹ ਨੂਰ ਜਹਾਨ ਸਾਹਿਬਾ ਹਨ।	She is the Honorable Noor Jahan.

¹ When in doubt, it is always better to address someone by using ਤੁਸੀਂ.

§ 4.5 Review

Greetings

ਨਮਸਤੇ/ਨਮਸਕਾਰ	Salutations, goodbye (Hindu and Jain)
ਅਸਲਾਮ ਅਲੈਕੁਮ	Salutations ['Peace be upon you'] (Muslim)
ਵਾਲੇਕੁਮ ਸਲਾਮ	'And peace be upon you' (response)
ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ	Salutations, goodbye ['God is truth'] (Sikh)
ਸਲਾਮ	Salutations ['peace'] (Christian)
ਖੁਦਾ ਹਾਫਿਜ਼	Goodbye ['May God protect you'] (Muslim/Christian)
ਰੱਬ ਰਾਖਾ	Goodbye ['May God protect you'] (all communities)
ਫਿਰ ਮਿਲਾਂਗੇ	We'll meet again

Courtesy Phrases

ਕੀ ਹਾਲ ਹੈ?	How are you?; 'What's your condition?'
ਮੈਂ ਠੀਕ ਹਾਂ	I am fine.
ਜੀ ਆਇਆਂ ਨੂੰ!	Welcome!
ਧੰਨਵਾਦ!	Thank you!
ਸੁਕਹੀਆ!	Thank you!
ਮਿਹਰਬਾਨੀ	Thank you!
ਕੈਂਡੇ; ਤਸਰੀਫ ਰੱਖੋ	Please sit down
ਤੁਹਾਡਾ ਸ਼ੁਭ ਨਾਂ ਕੀ ਹੈ? ²	What's your 'good' name? (E. Punjab)
ਤੁਹਾਡਾ ਇਸਮ-ਏ-ਸ਼ਰੀਫ ਕੀ ਹੈ?	What's your 'honorable' name? (W. Punjab)

² For name, ਨਾਂ is popular in East Punjab and Arabic ਇਸਮ is used in West Punjab. While ਸ਼ੁਭ (auspicious) serves as an appropriate prefix with ਨਾਂ, ਸ਼ਰੀਫ (respected) is suffixed to ਇਸਮ.

Dialogue Introductions³
ਗੱਲ-ਬਾਤ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ

I. Sima and Ajit meet at the new student orientation.

ਸੀਮਾ: ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ, ਮੇਰਾ ਨਾਂ ਸੀਮਾ ਹੈ। ਤੁਹਾਡਾ ਨਾਂ ਕੀ ਹੈ?

ਅਜੀਤ: ਨਮਸਤੇ, ਸੀਮਾ ਜੀ। ਮੇਰਾ ਨਾਂ ਅਜੀਤ ਹੈ।

ਸੀਮਾ: ਮੈਂ ਵੈਨਕੂਵਰ ਤੋਂ ਹਾਂ। ਤੁਸੀਂ ਕਿਥੋਂ ਹੋ?

ਅਜੀਤ: ਮੈਂ ਸਟਾਕਟਨ ਤੋਂ ਹਾਂ। ਤੁਹਾਡਾ ਮੇਜਰ ਕੀ ਹੈ?

ਸੀਮਾ: ਬਾਇਆਲੋਜੀ, ਤੇ ਤੁਹਾਡਾ?

ਅਜੀਤ: ਸੋਸਿਆਲੋਜੀ।

ਸੀਮਾ: ਤੁਸੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਹੋ?

ਅਜੀਤ: ਹਾਂ ਜੀ, ਮੇਰੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ ਹਨ।

ਸੀਮਾ: ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਈ। ਫਿਰ ਮਿਲਾਂਗੇ।

ਅਜੀਤ: ਰੱਬ ਰਾਖਾ!

II. Another meeting, between Amrik and Salma.

ਅਮਰੀਕ: ਅੱਸਲਾਮ ਅਲਕੁਮ! ਮੇਰਾ ਨਾਂ ਅਮਰੀਕ ਹੈ। ਤੁਹਾਡਾ ਨਾਂ ਕੀ ਹੈ?

ਸਲਮਾ: ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ, ਅਮਰੀਕ ਜੀ। ਮੇਰਾ ਨਾਂ ਸਲਮਾ ਹੈ।

ਅਮਰੀਕ: ਮੈਂ ਐਲ ਸੈਟਰੇ ਤੋਂ ਹਾਂ। ਤੁਸੀਂ ਕਿਥੋਂ ਹੋ?

ਸਲਮਾ: ਮੈਂ ਯੂਬਾ ਸਿਟੀ ਤੋਂ ਹਾਂ। ਤੁਹਾਡਾ ਮੇਜਰ ਕੀ ਹੈ?

ਅਮਰੀਕ: ਕੰਪਿਊਟਰ ਸਾਈਂਸ, ਤੇ ਤੁਹਾਡਾ?

ਸਲਮਾ: ਸਾਈਕਾਲੋਜੀ।

ਅਮਰੀਕ: ਤੁਸੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਹੋ?

ਸਲਮਾ: ਹਾਂ ਜੀ, ਮੇਰੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਲਹੌਰ ਤੋਂ ਹਨ।

ਅਮਰੀਕ: ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਈ। ਫਿਰ ਮਿਲਾਂਗੇ।

ਸਲਮਾ: ਰੱਬ ਰਾਖਾ!

³ Please notice the variation in dialogues I and II, which results from the fact that Sima is a Hindu, Salma is a Muslim and Ajit and Amrik are Sikhs. Furthermore, these dialogues mention several cities. Lahore and Amritsar are two prominent cities in the Punjab, and places such as Vancouver, Stockton, El Centro, and Yuba City in North America have a long history of Sikhs/Punjabis living there.

III. Pal and Vina run into each other.

ਪਾਲ:	ਹੈਲੋ, ਵੀਨਾ, ਤੁਸੀਂ ਅੱਜ-ਕੱਲ੍ਹੁ ਕਿੱਥੇ ਹੋ?
ਵੀਨਾ:	ਮੈਂ ਨਿਊ ਯੌਰਕ ਹਾਂ। ਤੁਸੀਂ ਕਿੱਥੇ ਹੋ?
ਪਾਲ:	ਮੈਂ ਬੋਸਟਨ ਹਾਂ। ਨਿਊ ਯੌਰਕ ਵਿੱਚ ਕਾਫ਼ੀ ਪੰਜਾਬੀ ਹਨ?
ਵੀਨਾ:	ਹਾਂ ਜੀ, ਅੱਜ-ਕੱਲ੍ਹੁ ਕਾਫ਼ੀ ਨੰਬਰ ਹੈ। ਬੋਸਟਨ ਵਿੱਚ ਕੀ ਹਾਲ ਹੈ?
ਪਾਲ:	ਬੋਸਟਨ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕਾਫ਼ੀ ਹਨ।
ਵੀਨਾ:	ਮਿਲ ਕੇ ਘਰੂਤ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਈ।
ਪਾਲ:	ਰੱਬ ਰਾਖਾ।

Exercise 4.1 Match the pronoun with the appropriate verb and an object, to create sentences:

1. ਮੈਂ	ਕਨੇਡੀਅਨ	ਹੈ
2. ਤੁੰ	ਅਮਰੀਕਣ	ਹੈ
3. ਇਹ	ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼	ਹੈ
4. ਅਸੀਂ	ਪੰਜਾਬੀ	ਹਨ
5. ਤੁਸੀਂ	ਚੀਨੀ	ਹਾਂ
6. ਉਹ	ਅਫ਼ਰੀਕਣ	ਹਾਂ

Exercise 4.2 Fill in the blanks with appropriate pronouns and/or present tense forms of the verb ਹੋਣਾ:

1. ਮੈਂ ਜਰਮਨ _____।
2. ਉਹ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ _____।
3. ਤੁੰ ਆਲਿਮ _____।
4. ਅਸੀਂ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ _____।
5. ਤੁਸੀਂ ਸਿੰਧੀ _____ ?

Exercise 4.3 Translate:

1. He is Japanese.
2. We are Pakistani.
3. Are you Sikh?
4. No, I am Christian.
5. Are you Chinese?
6. No, I am from Singapore.
7. Are you Jewish?
8. Yes, I am Jewish.
9. Hello, I am Indian. Are you Pakistani?
10. My father is not a Hindu. He is a Sikh.

Exercise 4.4 Compose a short dialogue with another classmate introducing yourselves to one another. Incorporate the terms of religious and national identity learned in this lesson.

ਸਾਬਦਾਵਲੀ

Vocabulary

ਕੌਮੀਅਤ

Nationality

ਪੰਜਾਬ	Punjab (m)
ਪੰਜਾਬੀ	Punjabi (adj/u)
ਪੰਜਾਬੀ/ਪੰਜਾਬਣ	Punjabi person (m/f)
ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ	India (m)
ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ	Indian (adj/u)
ਪਾਕਿਸਤਾਨ	Pakistan (m)
ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ	Pakistani (adj/u)
ਸਿੰਧ	Sindh (SE Pakistani province) (m)
ਸਿੰਧੀ	Sindhi (adj/u)
ਗੁਜਰਾਤ	Gujarat (W Indian state) (m)
ਗੁਜਰਾਤੀ	Gujarati (adj/u)
ਬੰਗਾਲ	Bengal (NE Indian state) (m)
ਬੰਗਾਲੀ	Bengali (adj/u)
ਇੰਗਲੈਂਡ	England (m)
ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ	English (adj/u)
ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼	English person (m/f)
ਕਨੇਡਾ	Canada (m)
ਕਨੇਡੀਅਨ	Canadian (m/f, adj/u)
ਅਰਬ	Arabia (m)
ਅਰਬੀ	Arab (adj/u)
ਈਰਾਨ	Iran (m)
ਈਰਾਨੀ	Persian (adj/u)
ਚੀਨ	China (m)
ਚੀਨੀ	Chinese (adj/u)
ਜਪਾਨ	Japan (m)
ਜਪਾਨੀ	Japanese (adj/u)
ਜਰਮਨੀ	Germany (m)
ਜਰਮਨ	German (adj/u)
ਫਰਾਂਸ	France (m)
ਫਰਾਂਸੀਸੀ	French (adj/u)
ਰੂਸ	Russia (m)
ਰੂਸੀ	Russian (adj/u)
ਅਮਰੀਕਾ	America (m)

ਅਮਰੀਕਣ

American (m/f, adj/u)

ਧਰਮ

Religion

ਧਰਮ

religion, faith, duty (m)

ਮਸ੍ਤੁਬਾ

religion (m)

ਇਸਾਈ

Christian (m/f, adj/u)

ਪਾਦਰੀ

Christian priest (m)

ਸਿੱਖ

Sikh (m/f, adj/u)

ਭਾਈ, ਗ੍ਰੰਥੀ

generic title for a Sikh pastor (m)

ਹਿੰਦੂ

Hindu (m/f, adj/u)

ਪੰਡਿਤ

generic title for a Hindu priest (m)

ਮੁਸਲਮਾਨ

Muslim (m/f, adj/u)

ਮੌਲਵੀ, ਇਮਾਮ

generic titles for Muslim clerics (m)

ਜੈਨ; ਜੈਨੀ

Jain (m/f, adj/u)

ਮੁਨੀ

Jain monk (m)

ਪਾਰਮੀ

Zoroastrian/Parsi (m/f), adj/u)

ਮੂਬਾਦ

Zoroastrian cleric (m)

ਬ੍ਰਾਹਮੀ

Buddhist (m/f, adj/u)

ਲਾਮਾ

Buddhist monk (m)

ਯਹੂਈ

Jew (m), Jewish (adj/u)

ਰੈਬਾਈ

Rabbi (m)

ਪਰਿਵਾਰ

Family

ਭਰਾ; ਭਾਅ ਜੀ

brother (m); form of address for elder brother (m)

ਭੈਣ

sister (f)

ਪਿਤਾ, ਪਿਤਾ, ਅੱਥਾ; ਦਾਰ ਜੀ

father (m); form of address for father

ਮਾਂ, ਮਾਤਾ, ਅੰਮ੍ਰਿਤੀ, ਬੀਮੀ

mother (f)

ਮਾਪੇ, ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ

parents (m pl)

ਥਾਂਵਾਰ

Places

ਕਿੱਥੋਂ

from where?

ਤੋਂ

from

ਵਿੱਚ

in

ਲੋਕ

People

ਆਲਿਮ

scholar (m)

ਸਰਦਾਰ/ਸਰਦਾਰਨੀ

chief/chief's wife (m/f); titles generally used for Sikh men/women

ਸਾਹਿਬ/ਸਾਹਿਬਾ	sir/madam (m/f)
ਪ੍ਰਧਾਨ, ਸਦਰ	president, head (m/f)
ਬੇਗਮ	madam (f)

ਹੋਰ ਵਾਕਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਵਾਲੀਆਂ ਵਰਤੋਂ *Other Useful Words*

ਇੱਕ	one; a
ਕੀ	what?
ਨਾਂ	name (m)
ਫਿਰ	then, again (conj.)
ਵੀ	also, as well
ਅੱਜ-ਕੱਲ੍ਹੁ	nowadays (adv)
ਹਾਲ	condition, state (m)
ਖੁਸ਼ੀ	joy, happiness (f)
ਠੀਕ	fine, O.K. (adj/u)

Lesson 5

ਸਥਾਨ ੫

Nouns and Adjectives

Punjabi nouns are either masculine and feminine and have both singular and plural forms. In general, a noun with an ਾਂ ending usually marks a masculine (singular) noun and an ਈ ending often marks a feminine (singular) noun. However, there are many exceptions to this rule and the grammatical gender of each noun must be learned.

§ 5.1 Masculine nouns

Masculine nouns are of the following types.

1. Nouns that end in —ਾ, which change to —ਏ in the plural:

Singular		Plural	
ਕਮਰਾ	room	ਕਮਰੇ	rooms
ਦਰਵਾਜ਼ਾ	door	ਦਰਵਾਜ਼ੇ	doors
ਪੱਥਰ	fan	ਪੱਥੇ	fans
ਪੜਦਾ	curtain	ਪੜਦੇ	curtains
ਬੂਹਾ	door	ਬੂਹੇ	doors

Note: A few masculine nouns that end in —ਾ, such as ਦਰਿਆ (river) and ਭਰਾ (brother), are irregular in that they do not change in the plural direct form.

2. Nouns that end in consonants and other vowels, which remain unchanged in the plural:

Singular		Plural	
ਉਸਤਾਦ	teacher	ਉਸਤਾਦ	teachers
ਸਥਾਨ	lesson	ਸਥਾਨ	lessons
ਕਾਗਜ	paper	ਕਾਗਜ	papers
ਫਰਸ਼	floor	ਫਰਸ਼	floors
ਮੇਜ਼	table	ਮੇਜ਼	tables
ਆਦਮੀ	man	ਆਦਮੀ	men
ਸਾਥੀ	companion	ਸਾਥੀ	companions
ਕਵੀ	poet	ਕਵੀ	poets
ਰਾਗੀ	musician	ਰਾਗੀ	musicians
ਲਿਖਾਰੀ	scribe	ਲਿਖਾਰੀ	scribes

ਅੱਥਰੂ	tear	ਅੱਥਰੂ	tears
ਗੁਰੂ	teacher	ਗੁਰੂ	teachers
ਪ੍ਰਿਘਰੂ	small bell	ਪ੍ਰਿਘਰੂ	small bells
ਚਾਕੂ	knife	ਚਾਕੂ	knives
ਸੁਗਨ੍ਹੀ	firefly	ਸੁਗਨ੍ਹੀ	fireflies

§ 5.2 Feminine nouns

Feminine nouns are of the following types.

1. Nouns that end in -ਈ, which change to -ਈਆਂ in the plural:

Singular	Plural
ਕਾਪੀ	notebook
ਭੁਰਮੀ	chair
ਖਿੜਕੀ	window
ਘੜੀ	clock
ਬਾਰੀ	window

2. Nouns that end in a consonant, which add -ਾਂ in the plural:

Singular	Plural
ਕੰਧ	wall
ਕਲਮ	pen
ਕਿਤਾਬ	book
ਛੱਤ	ceiling
ਤਸਵੀਰ	picture

3. Nouns that end in all other vowels, which add ਅਂ or ਵਾਂ in the plural:

Singular	Plural
ਗਊ	cow
ਬਹੁ	daughter-in-law
ਹਵਾ	wind
ਗਾਂ	cow
ਮਾਂ	mother

§ 5.3 Nouns with variable gender

Masculine nouns that refer to either human beings or animals can be modified into feminine nouns.

- With masculine nouns ending in ਾ, the feminine counterpart is created by replacing the vowel ਾ with ਈ:

Masculine	Feminine
ਕੁੱਤਾ	dog
ਚਿੜਾ	male sparrow
ਤੋਤਾ	parrot
ਬਿੱਲਾ	male cat
ਮੁਰਗਾ	chicken
ਕੁੱਤੀ	female dog
ਚਿੜੀ	female sparrow
ਤੋਤੀ	female parrot
ਬਿੱਲੀ	female cat
ਮੁਰਗੀ	female chicken

- With masculine nouns ending in ਈ, the feminine counterpart is created by replacing the vowel ਈ with ਣ:

Masculine	Feminine
ਸਾਥੀ	companion
ਹਾਥੀ	elephant
ਧੋਬੀ	washerman
ਪਰਦੇਸੀ	foreigner
ਮਾਲੀ	gardener
ਸਾਥਣ	companion
ਹਾਥਣ	elephant
ਧੋਬਣ	washerwoman
ਪਰਦੇਸਣ	foreigner
ਮਾਲਣ	gardener

- With masculine noun ending in a *consonant*, the feminine counterpart is created by the addition of ਈ, ਨੀ, or ਣੀ:

Masculine	Feminine
ਹਿਰਨ	deer
ਕਬੂਤਰ	pigeon
ਜੱਟ	farmer
ਤਰਖਾਣ	carpenter
ਬਾਹਮਣ	high-caste Hindu
ਸੱਪ	snake
ਸ਼ੇਰ	lion
ਸਰਦਾਰ	chief; Sikh man
ਮੌਰ	peacock
ਹਿਰਨੀ	female deer
ਕਬੂਤਰੀ	female pigeon
ਜੱਟੀ	farmer's wife
ਤਰਖਾਣੀ	carpenter's wife
ਬਾਹਮਣੀ	high-caste Hindu woman
ਸੱਪਣੀ	female snake
ਸ਼ੇਰਨੀ ¹	lioness
ਸਰਦਾਰਨੀ	chief's wife; Sikh woman
ਮੌਰਨੀ	peahen

¹ See note on ਣ, ਝ, and ਝੁ in Lesson 2.1.

ਵਕੀਲ

lawyer

ਵਕੀਲਣੀ

lawyer's wife

§ 5.4 Adjectives

In Punjabi there are two types of adjectives: inflecting and uninflecting.

1. Inflecting adjectives change according to the gender and number of the nouns they qualify.

Singular		Plural
ਸੁਹਣਾ ਪੱਖਾ	beautiful fan(s)	ਸੁਹਣੇ ਪੱਖੇ
ਛੋਟਾ ਬੂਹਾ	small door(s)	�ੋਟੇ ਬੂਹੇ
ਰੰਗ-ਬਰੰਗਾ ਪੜਦਾ	colorful curtain(s)	ਰੰਗ-ਬਰੰਗੇ ਪੜਦੇ
ਲੰਬਾ ਲੜਕਾ	tall boy(s)	ਲੰਬੇ ਲੜਕੇ
ਵੱਡਾ ਕਮਰਾ	big room(s)	ਵੱਡੇ ਕਮਰੇ
ਊੱਚੀ ਛੱਤ	high ceiling(s)	ਊੱਚੀਆਂ ਛੱਤਾਂ
ਸੁਹਣੀ ਕੁਰਮੀ	beautiful chair(s)	ਸੁਹਣੀਆਂ ਕੁਰਮੀਆਂ
ਛੋਟੀ ਬਾਰੀ	small window(s)	ਛੋਟੀਆਂ ਬਾਰੀਆਂ
ਲੰਬੀ ਲੜਕੀ	tall girl(s)	ਲੰਬੀਆਂ ਲੜਕੀਆਂ
ਵੱਡੀ ਘੜੀ	big watch(es)	ਵੱਡੀਆਂ ਘੜੀਆਂ

2. Uninflecting adjectives remain the same regardless of the gender and number of the nouns they qualify. These adjectives often end in a consonant or ਈ.

Singular		Plural
ਮੁਖਸੂਰਤ ਲੜਕਾ	handsome boy(s)	ਮੁਖਸੂਰਤ ਲੜਕੇ
ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਲੜਕੀ	intelligent girl(s)	ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਲੜਕੀਆਂ
ਗੁਲਾਬੀ ਕਾਪੀ	pink notebook(s)	ਗੁਲਾਬੀ ਕਾਪੀਆਂ
ਕ੍ਰੀਮਤੀ ਤਮਵੀਰ	valuable painting(s)	ਕ੍ਰੀਮਤੀ ਤਮਵੀਰਾਂ
ਲਾਲ ਕਿਤਾਬ	red book(s)	ਲਾਲ ਕਿਤਾਬਾਂ

Analyze and compare the following examples.

ਊਹ ਚੰਗਾ ਲੜਕਾ ਹੈ।	He is a good boy.
ਊਹ ਚੰਗੇ ਲੜਕੇ ਹਨ।	They are good boys.
ਊਹ ਲੰਬਾ ਆਦਮੀ ਹੈ।	That is a tall man.
ਊਹ ਲੰਬੇ ਆਦਮੀ ਹਨ।	Those are tall men.

ਉਹ ਕ੍ਰੀਮਤੀ ਤਮਵੀਰ ਹੈ।	That is a valuable painting.
ਉਹ ਕ੍ਰੀਮਤੀ ਤਮਵੀਰਾਂ ਹਨ।	Those are valuable paintings.
ਉਹ ਛੋਟੀ ਲੜਕੀ ਹੈ।	She is a small girl.
ਉਹ ਛੋਟੀਆਂ ਲੜਕੀਆਂ ਹਨ।	They are small girls.
ਉਹ ਮੁਬਸੂਰਤ ਔਰਤ ਹੈ।	That is a beautiful woman.
ਉਹ ਮੁਬਸੂਰਤ ਔਰਤਾਂ ਹਨ।	Those are beautiful women.

§ 5.5 Cardinal numbers

੦	ਮਿਛਰ/ਜੀਰੇ	੧੦	ਦਮ	੨੦	ਵੀਹ	੩੦	ਤੀਹ	੪੦	ਚਾਸੀ
੧	ਇੱਕ	੧੧	ਗਿਆਰਾਂ	੨੧	ਇੱਕੀ	੩੧	ਇਕੱਤੀ	੪੧	ਇਕਤਾਲੀ
੨	ਦੋ	੧੨	ਬਾਰਾਂ	੨੨	ਬਾਈ	੩੨	ਬੱਤੀ	੪੨	ਬਤਾਲੀ
੩	ਤਿੰਨ	੧੩	ਤੇਰਾਂ	੨੩	ਤੇਈ	੩੩	ਤੇਤੀ	੪੩	ਤਰਤਾਲੀ
੪	ਚਾਰ	੧੪	ਚੌਦਾਂ	੨੪	ਚੌਵੀ	੩੪	ਚੌਤੀ	੪੪	ਚੁਤਾਲੀ
੫	ਪੰਜ	੧੫	ਪੰਦਰਾਂ	੨੫	ਪੰਝੀ	੩੫	ਪੈਤੀ	੪੫	ਪੰਜਤਾਲੀ
੬	ਛੇ	੧੬	ਸੋਲਾਂ	੨੬	ਛੱਬੀ	੩੬	ਛੱਤੀ	੪੬	ਛਤਾਲੀ
੭	ਸੱਤ	੧੭	ਸਤਾਰਾਂ	੨੭	ਸਤਾਈ	੩੭	ਸੈਤੀ	੪੭	ਸੰਤਾਲੀ
੮	ਅੱਠ	੧੮	ਅਠਾਰਾਂ	੨੮	ਅਠਾਈ	੩੮	ਅਠੱਤੀ	੪੮	ਅਠਤਾਲੀ
੯	ਨੌ	੧੯	ਉੱਨੀ	੨੯	ਉਣੱਤੀ	੩੯	ਉਣਤਾਲੀ	੪੯	ਉਣੀਜਾ
੫੦	ਪੰਜਾਹ	੬੦	ਸੱਠ	੭੦	ਸੱਤਰ	੮੦	ਅੱਮੀ	੯੦	ਨੱਬੇ
੫੧	ਇਕਵੰਜਾ	੬੧	ਇਕਾਹਠ	੭੧	ਇਕਹੱਤਰ	੮੧	ਇਕਾਮੀ	੯੧	ਇਕਾਨਵੇ
੫੨	ਬਵੰਜਾ	੬੨	ਬਾਹਠ	੭੨	ਬਹੱਤਰ	੮੨	ਬਿਆਮੀ	੯੨	ਬਾਨਵੇ
੫੩	ਤਰਵੰਜਾ	੬੩	ਤਰੇਹਠ	੭੩	ਤਿਹੱਤਰ	੮੩	ਤਰਿਆਮੀ	੯੩	ਤਰਿਆਨਵੇ
੫੪	ਚੁਰੰਜਾ	੬੪	ਚੇਹਠ	੭੪	ਚੁਹੱਤਰ	੮੪	ਚੁਰਾਮੀ	੯੪	ਚੁਰਾਨਵੇ
੫੫	ਪਚਵੰਜਾ	੬੫	ਪੈਹਠ	੭੫	ਪੰਝੱਤਰ	੮੫	ਪੰਜਾਮੀ	੯੫	ਪਚਾਨਵੇ
੫੬	ਛਪੰਜਾ	੬੬	ਛਿਆਹਠ	੭੬	ਛਿਹੱਤਰ	੮੬	ਛਿਆਮੀ	੯੬	ਛਿਆਨਵੇ
੫੭	ਸਤਵੰਜਾ	੬੭	ਸਤਾਹਠ	੭੭	ਸਤੱਤਰ	੮੭	ਸਤਾਮੀ	੯੭	ਸਤਾਨਵੇ
੫੮	ਅਠਵੰਜਾ	੬੮	ਅਠਾਹਠ	੭੮	ਅਠੱਤਰ	੮੮	ਅਠਾਮੀ	੯੮	ਅਠਾਨਵੇ
੫੯	ਉਣਵੰਜਾ	੬੯	ਉਣਾਹਠ	੭੯	ਉਣੱਤਰ	੮੯	ਉਣਾਮੀ	੯੯	ਨਾਈਨਵੇ
੧੦੦		(ਇੱਕ) ਸੌ		(one)	hundred				
੧,੦੦੦		(ਇੱਕ) ਹਜ਼ਾਰ		(one)	thousand				
੧੦,੦੦੦		ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ		ten	thousand				
੧੦੦,੦੦੦		(ਇੱਕ) ਲੱਖ		(one)	lakh (= one hundred thousand)				
੧੦,੦੦,੦੦੦		ਦਸ ਲੱਖ		ten	lakh (= one million)				
੧੦੦,੦੦,੦੦੦		(ਇੱਕ) ਕਰੋੜ		one	crore (= ten million)				

§ 5.6 Ordinal numbers

The first four ordinal numbers are irregular. After that the suffix $-ਵੰਡ$ is regularly added:

1 st	ਪਹਿਲਾ	7 th	ਸਤਵਾਂ
2 nd	ਦੂਜਾ/ਦੂਜਾ	8 th	ਅਠਵਾਂ
3 rd	ਤੀਜਾ/ਤੀਜਾ	9 th	ਨੌਵਾਂ
4 th	ਚੌਥਾ	10 th	ਦਸਵਾਂ
5 th	ਪੈਂਜਵਾਂ	11 th	ਗਿਆਰਵਾਂ
6 th	ਛੇਵਾਂ	12 th	ਬਾਰਵਾਂ

Ordinal numbers inflect like adjectives:

ਪਹਿਲਾ ਸਕੂਲ	first school
ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ	first time

§ 5.7 Fractionals

The following terms for parts of a number may be noted. They often feature when telling time.

ਅੱਧ	1/2
ਤੇਢ	1 1/2
ਛਾਈ	2 1/2
ਸਾਢੇ #	# + 1/2, for numbers 3 and higher
ਸਾਢੇ ਤਿੰਨ	3 1/2
ਪਾਈਆ	1/4
ਸਵਾ #	# + 1/4
ਸਵਾ (ਇੱਕ)	1 ¼
ਸਵਾ ਦੋ	2 1/4
ਪੌਣੇ #	# - 1/4
ਪੌਣੇ ਦੋ	1 3/4
ਇੱਕ-ਤਿਹਾਈ	1/3
ਦੋ-ਤਿਹਾਈ	2/3
ਤਿੰਨ-ਚੁਖਾਈ	3/4

Dialogue Families (1)
ગ૱લ-બાત પરિવાર (૧)

ਸ਼ਾਅਲਾ: રਿਹਾનਾ ਜੀ, ਤੁਹਾਡਾ ਪਰਿવਾਰ/ਟੱਬਰ ਕਿੱਥੇ ਹੈ?

ਰਿਹਾਨਾ: ਮੇਰੇ ਅੱਥਾ ਜੀ ਸਾਹੀਵਾਲ ਤੋਂ ਹਨ ਅਤੇ ਅਮੀ ਜੀ ਗੁਜਰਾਂਵਾਲੇ ਤੋਂ।

ਸ਼ਾਅਲਾ: ਤੁਹਾਡੇ ਪਰਿવਾਰ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੇ ਲੋਕ ਹਨ?

ਰਿਹਾਨਾ: ਮੇਰੇ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿੱਚ ਨੋ ਲੋਕ ਹਨ। ਮੇਰੇ ਦਾਦੀ ਤੇ ਦਾਦਾ ਜੀ, ਨਾਨੀ ਤੇ ਨਾਨਾ ਜੀ, ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ, ਤੇ ਅਮੀ ਤਿੰਨ ਭੈਣ ਭਰਾ।

ਸ਼ਾਅਲਾ: ਤੁਹਾਡੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਲੋਕ ਕਿੱਥੇ ਹਨ?

ਰਿਹਾਨਾ: ਮੇਰੇ ਦਾਦੀ ਤੇ ਦਾਦਾ ਜੀ ਨਿਉ ਜਰਮੀ ਵਿੱਚ, ਨਾਨੀ ਤੇ ਨਾਨਾ ਜੀ ਨਿਉ ਯੌਰਕ ਵਿੱਚ, ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਮਿਸ਼ੀਗਨ ਵਿੱਚ, ਤੇ ਅਮੀ ਸਾਰੇ ਭੈਣ ਭਰਾ ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ ਵਿੱਚ ਹਨ।

ਸ਼ਾਅਲਾ: ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਿਹੜੀ ਜਗ੍ਹਾ ਜਿਆਦਾ ਪਸੰਦ ਹੈ?

ਰਿਹਾਨਾ: ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ ਵਰਗੀ ਕੋਈ ਜਗ੍ਹਾ ਨਹੀਂ।

ਸ਼ਾਅਲਾ: ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸੱਕ ਨਹੀਂ, ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ ਦਾ ਕੋਈ ਮੁਕਾਬਲਾ ਨਹੀਂ।

Exercise 5.1 Change the following from singular to plural and translate into English:

1. ਛੋਟੀ ਬੱਚੀ
2. ਪੁਰਾਣੀ ਕਿਤਾਬ
3. ਕੀਮਤੀ ਮਕਾਨ
4. ਸੁਹਣੀ ਗਾਂ
5. ਮਾਸੂਮ ਹਿਰਨ
6. ਵੱਡੀ ਭੈਣ
7. ਛੋਟਾ ਭਰਾ
8. ਟੁੱਟੀ ਕਰਮੀ
9. ਚੰਗਾ ਉਸਤਾਦ
10. ਛੋਟਾ ਕਮਰਾ

Exercise 5.2 Change the following from plural to singular and translate into English:

1. ਬੂਰੀਆਂ ਮੱਝਾਂ
2. ਜਰਮੀ ਗਾਂਵਾਂ
3. ਸਾਵੇ ਵਹਿੜਕੇ
4. ਕਲੇ ਹਿਰਨ
5. ਸੁਹਣੀਆਂ ਮੁਰਗੀਆਂ
6. ਰੰਗ-ਬਰੰਗੀਆਂ ਤਿਤਲੀਆਂ
7. ਟਿਮ-ਟਿਮਾਉਂਦੇ ਜੁਗਨੂੰ
8. ਅਰਬੀ ਘੋੜੇ
9. ਸਫੈਦ ਮੌਰ
10. ਸੁਹਣੇ ਜਾਨਵਰ

Exercise 5.3 Translate:

1. ਇਹ ਮੁੰਡਾ ਤਗੜਾ ਨਹੀਂ।
2. ਉਹ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਮਿਹਨਤੀ ਨਹੀਂ।
3. ਇਹ ਕੀਮਤੀ ਕਿਤਾਬਾਂ ਹਨ।
4. ਇਹ ਸੁਹਣੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਹਨ।
5. ਇਹ ਕੁਰਮੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਨਹੀਂ।
6. ਉਹ ਪੁਰਾਣੀ ਇਮਾਰਤ ਹੈ।
7. ਇਹ ਨਵਾਂ ਸ਼ੁਲਕ ਹੈ।
8. ਇਹ ਰੰਗ-ਬਰੰਗ ਪੜਦਾ ਹੈ।
9. ਉਹ ਛਰਜ਼ ਪੱਧਰਾ ਨਹੀਂ।
10. ਤੁਸੀਂ ਚੰਗੇ ਉਮਤਾਦ ਹੋ।

Exercise 5.4 Translate:

1. You are not a hard working girl.
2. Those boys are not intelligent.
3. This is a red car.
4. The store is not small.
5. Those rooms are big.
6. Are these ceilings high?
7. Are these fans good?
8. These buffaloes are black.
9. Are these windows big?
10. This floor is cold.

Exercise 5.5 Translate:

1. five expensive paintings
2. ten small houses
3. six beautiful tables
4. one new room
5. seven colorful books
6. three big notebooks
7. four men
8. eighth child
9. second woman
10. blue fan

ਸਾਬਦਾਵਲੀ**Vocabulary****ਥਾਂਵਾਂ****Places**

ਥਾਂ, ਜਗ੍ਹਾ

place (f)

ਉੱਥੇ

there

ਇੱਥੇ	here
ਕਿੱਥੇ	where?
ਇਮਾਰਤ	building (f)
ਘਰ	home, house (m)
ਮਕਾਨ	house (m)
ਦੂਕਾਨ	shop, store (f)
ਖੇਤ	field (m)
ਬਾਗ	garden (m)

ਪੜ੍ਹੀ

Professions

ਉਸਤਾਦ/ਉਸਤਾਨੀ, ਗੁਰੂ	teacher(m/f), guru (m/f)
ਵਿਦਿਆਰਥੀ	student (m)
ਲਿਖਾਰੀ	writer (m)
ਕਵੀ, ਸਾਹਿਰ	poet (m)
ਕਵਿਤਾ, ਸਾਹਿਰੀ	poetry (f)
ਕਿਸਾਨ	farmer (m)
ਜੱਟ	Jatt, agriculturalist (m)
ਡਾਕਟਰ	doctor (m/f)
ਵਕੀਲ	lawyer (m)
ਤਰਖਾਣ	carpenter (m)
ਥੋੜੀ	washerman (m)
ਮਾਲੀ	gardener (m)
ਬਾਹਮਣ	Brahman (m)

ਲੋਕ

People

ਔਰਤ	woman (f)
ਆਦਮੀ	man (m)
ਭੁੜੀ	girl (f)
ਮੁੜਾ	boy (m)
ਲੜਕਾ/ਲੜਕੀ	boy/girl (m/f)
ਬੱਚਾ/ਬੱਚੀ	child (m/f)
ਸਾਥੀ	companion, friend (m)
ਪਰਦੇਸੀ	foreigner (m); foreign (adj/u)
ਪਰਿਵਾਰ, ਟੱਬਰ, ਭਾਨਦਾਨ	family (m)
ਬਹੁ	daughter-in-law (f)

ਜਾਨਵਰ

Animals

ਜਾਨਵਰ	animal (m)
ਚਿੜੀਆ-ਘਰ	zoo (m)

ਮੇਰ	tiger (m)
ਚੀਤਾ	cheetah (m)
ਬਿੱਲਾ	cat (m)
ਕੁੱਤਾ	dog (m)
ਹਾਥੀ	elephant (m)
ਗਾਂ, ਗਊ	cow (f)
ਮੱਛ	buffalo (f)
ਵਹਿੜਕਾ	young bullock (m)
ਹਿਰਨ	deer (m)
ਘੋੜਾ	horse (m)
ਜੁਗਠੂ	firefly (m)
ਤਿੱਤਲੀ	butterfly (f)
ਪੰਛੀ	bird (m)
ਤੌਤਾ	parrot (m)
ਚਿੜਾ	sparrow (m)
ਕਬੂਤਰ	pigeon (m)
ਮੁਰਗਾ	chicken (m)
ਮੋਰ	peacock (m)
ਬਾਂਦਰ	monkey (m)
ਲੰਗੂਰ	lemur (m)
ਸੱਪ	snake (m)
ਮਗਰਮੱਛ	crocodile (m)
ਮੱਛੀ	fish (f)
ਬਿੱਛ	bear (m)

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ*Adjectives*

ਚੰਗਾ	good (adj/i)
ਮੰਦਾ	bad (adj/i)
ਵੱਡਾ	big (adj/i)
ਨਿੱਕਾ	small (adj/i)
ਲੰਬਾ, ਲੰਮਾ	tall; long (adj/i)
ਛੋਟਾ	small; short (adj/i)
ਉੱਚਾ	high; loud (adj/i)
ਨੀਵਾਂ	low (adj/i)
ਸੁਹਣਾ	beautiful, handsome (adj/i)
ਖੂਬਸੂਰਤ	beautiful (adj/u)
ਬਦਸੂਰਤ	ugly (adj/u)
ਗਰਮ	warm, hot (adj/u)
ਠੰਡਾ	cold (adj/i)
ਨਵਾਂ	new (adj/i)
ਪੁਰਾਣਾ	old (of things) (adj/i)

ਤੁਹਾਡਾ	strong (adj/i)
ਕਮਜ਼ੋਰ, ਮਾੜਾ	weak (adj/u)
ਕੀਮਤੀ	expensive (adj/u)
ਮਹੀਂਗਾ	expensive (adj/i)
ਸਮਤਾ	inexpensive, cheap (adj/i)
ਪਹਿਲਾ	first (adj/i)
ਅਖੀਰਲਾ	last, final (adj/i)
ਟਿਮ-ਟਿਮਾਊਂਦਾ	twinkling, flickering (adj/i)
ਟੁੱਟਾ	broken (adj/i)
ਤਿਆਰ	ready (adj/u)
ਪੱਧਰਾ	flat, smooth (adj/i)
ਮਾਸੂਮ	innocent (adj/u)
ਮਿਹਨਤੀ	hard-working (adj/u)

ਰੰਗ *Colors*

ਰੰਗ	color (m)
ਰੰਗ-ਬਰੰਗਾ	colorful (adj/i)
ਮੰਤੁਰੀ	orange (adj/u)
ਸਫੈਦ, ਚਿੱਟਾ	white (adj/u)
ਸਾਵਾ	green; (for cattle) grey (adj/i)
ਹਰਾ	green (adj/i)
ਕਾਲਾ	black (adj/i)
ਗੁਲਾਬੀ	pink (adj/u)
ਨੀਲਾ	blue (adj/i)
ਪੀਲਾ	yellow (adj/i)
ਬੂਰਾ, ਭੂਰਾ	light brown (adj/i)
ਲਾਲ	red (adj/u)

ਹੋਰ ਫਾਇਦੇਮੰਦ ਸਥਦ *Other Useful Words*

ਅਤੇ, ਤੇ	and
ਅੱਜ	today (m)
ਕਾਫੀ	enough, plenty of (adj/u)
ਬਹੁਤ	many (adj/u); very (adv)
ਵਰਗਾ	like (pp-adj/i)
ਸੱਕ	doubt, suspicion (m)
ਵਾਰ, ਵਾਰੀ	turn, time (f)

Lesson 6

ਸਥਾਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ

Postpositions and the Oblique Case

§ 6.1 Postpositions

In Punjabi, postpositions are functionally equivalent to English prepositions (in, to, from, etc.), but they are placed after pronouns, nouns, and verbs. Some common one word postpositions are:

ਉੱਤੇ, ਤੇ ¹	on; at
ਤੱਕ	up to, until
ਤੋਂ	from
ਦਾ	of
ਵਿੱਚ	in

Examples using postpositions:

ਮੇਜ਼ ਉੱਤੇ ਚਾਰ ਪਲੇਟਾਂ ਹਨ।	There are four plates on the table.
ਉਹ ਦੁਕਾਨ ਮੰਗਲਵਾਰ ਤੱਕ ਬੰਦ ਹੈ।	That shop is closed until Tuesday.
ਇਹ ਮਕਾਨ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੈ।	That house is far from the ocean.
ਗੀਤਾ ਦਾ ਘਰ ਬਹੁਤ ਸੁਹਣਾ ਹੈ।	Gita's home is very beautiful.
ਬਿਏਟਰ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਲੋਕ ਹਨ।	There are many people in the theater.

Note these common conjunct forms with ਤੋਂ:

ਇੱਥੋਂ	+	ਤੋਂ	=	ਇੱਥੋਂ
here				from here
ਊੱਥੋਂ				ਊੱਥੋਂ
there				from there
ਕਿੱਥੋਂ				ਕਿੱਥੋਂ
where?				from where?
ਦੂਰੀ ਇੱਥੋਂ ਕਿੰਨੀ ਦੂਰ ਹੈ?				How far is Delhi from here?
ਤੁਸੀਂ ਕਿੱਥੋਂ ਹੋ?				Where are you from?
ਘਰ ਊੱਥੋਂ ਨਜ਼ਦੀਕ ਹੈ।				The house is close from there.

¹ One must not confuse this short form of ਉੱਤੇ with another ਤੇ, which is the short form of ਅਤੇ ('and').

§ 6.2 The oblique case

In Punjabi, the noun can be in either the direct or oblique case. In the direct case, the noun is the subject of sentence and the verb agrees with the noun in gender and number. In the oblique case, a noun is followed by a postposition and must be modified. These modifications are as follows:

TYPE I: Regular masculine nouns ending in -ਾ

Singular: change -ਾ to -ਏ

Singular Direct	ਕਮਰਾ	room
Singular Oblique	ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ	in the room

Plural: change -ਏ to -ਿਆਂ

Plural Direct	ਕਮਰੇ	rooms
Plural Oblique	ਕਮਰਿਆਂ ਵਿੱਚ	in the rooms

TYPE II: All other masculine nouns

Singular: no change

Singular Direct	ਘਰ	house
Singular Oblique	ਘਰ ਵਿੱਚ	in the house

Plural: add -ਆਂ

Plural Direct	ਘਰ	houses
Plural Oblique	ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ	in the houses

TYPE III: Regular feminine nouns ending in -ਈ

Singular: no change

Singular Direct	ਕੋਠੀ	cottage
Singular Oblique	ਕੋਠੀ ਵਿੱਚ	in the cottage

Plural: no change

Plural Direct	ਕੋਠੀਆਂ	cottages
Plural Oblique	ਕੋਠੀਆਂ ਵਿੱਚ	in the cottages

TYPE IV: All other feminine nouns

Singular: no change

Singular Direct	ਤਸਵੀਰ	painting
Singular Oblique	ਤਸਵੀਰ ਵਿੱਚ	in the painting

Plural: no change

Plural Direct	ਤਸਵੀਰਾਂ	paintings
Plural Oblique	ਤਸਵੀਰਾਂ ਵਿੱਚ	in the paintings

§ 6.3 Adjectives in the oblique case

In the oblique case, inflecting adjectives must change to reflect the effects of the oblique case on the nouns they qualify while uninflecting adjectives remain unaffected. The following chart summarizes the various possibilities of inflection associated with the oblique case, using the four types of nouns given above with the inflecting adjective ਵੱਡਾ (big).

	TYPE I Noun	TYPE II Noun	TYPE III Noun	TYPE IV Noun
Singular Direct	ਵੱਡਾ ਕਮਰਾ	ਵੱਡਾ ਘਰ	ਵੱਡੀ ਦੁਕਾਨ	ਵੱਡੀ ਕਿਤਾਬ
Singular Oblique	ਵੱਡੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ	ਵੱਡੇ ਘਰ ਵਿੱਚ	ਵੱਡੀ ਦੁਕਾਨ ਵਿੱਚ	ਵੱਡੀ ਕਿਤਾਬ ਵਿੱਚ
Plural Direct	ਵੱਡੇ ਕਮਰੇ	ਵੱਡੇ ਘਰ	ਵੱਡੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ	ਵੱਡੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ
Plural Oblique	ਵੱਡਿਆਂ ਕਮਰਿਆਂ ਵਿੱਚ	ਵੱਡਿਆਂ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ	ਵੱਡੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਵਿੱਚ	ਵੱਡੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵਿੱਚ

From the chart one can see that in the case of feminine nouns, whether singular or plural, no change occurs in the oblique case. It is recommended therefore, that the student remember this rule of thumb and concentrate on TYPE I and TYPE II nouns.

With regard to adjectives and the oblique case, the following may be noted:

- While TYPE II nouns do not change in the singular oblique, any adjective preceding them, if it is an inflecting adjective, must change.
- For TYPE I and TYPE II nouns in the plural oblique, it is important to use the adjectival inflections.²

² Contemporary speakers sometimes replace forms such as ਵੱਡੀਆਂ ਕਮਰਿਆਂ ਵਿੱਚ and ਵੱਡਿਆਂ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ with ਵੱਡੇ ਕਮਰਿਆਂ ਵਿੱਚ and ਵੱਡੇ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ.

§ 6.4 The possessive postposition ਦਾ

The possessive postposition ਦਾ and its variant forms ਦੇ, ਦੀ, ਦੀਆਂ are used to describe possession. ਦਾ means “of” and it inflects like an adjective, agreeing in number and gender with the object(s) possessed. The use of this postposition also requires the noun/adjective that precedes it to be in the oblique case. The construction works as follows:

Possessor	Possessive Postposition	Possessed
ਬੱਚੇ child (masc. sing., oblique)	ਦੀ of (inflected for fem. sing.)	ਕਿਤਾਬ book (fem. sing., direct)

‘The book of the child’ or ‘The child’s book’

The following demonstrate the use of the possessive postposition in various scenarios.

ਮੁੰਡੇ ਦਾ ਘਰ	the boy’s house
ਮੁੰਡੇ ਦੇ ਘਰ	the boy’s houses
ਕੁੜੀ ਦਾ ਭਰਾ	the girl’s brother
ਕੁੜੀ ਦੇ ਭਰਾ	the girl’s brothers
ਮੋਹਣ ਦੀ ਚਿੱਠੀ	Mohan’s letter
ਮੋਹਣ ਦੀਆਂ ਚਿੱਠੀਆਂ	Mohan’s letters
ਕਮਲਾ ਦੀ ਭੈਣ	Kamla’s sister
ਕਮਲਾ ਦੀਆਂ ਭੈਣਾਂ	Kamla’s sisters
ਕੁੜੀਆਂ ਦੇ ਭਰਾ	the girls’ brothers
ਕੁੜੀਆਂ ਦੀਆਂ ਭੈਣਾਂ	the girls’ sisters
ਮੁੰਡਿਆਂ ਦੇ ਘਰ	the boys’ houses
ਮੁੰਡਿਆਂ ਦੀਆਂ ਭੈਣਾਂ	the boys’ sisters

§ 6.5 Possessive pronouns

ਮੇਰਾ	my
ਤੇਰਾ	your (sing.)
ਇਸ ਦਾ / ਇਹਦਾ	her, his, its
ਉਸ ਦਾ / ਉਹਦਾ	her, his, its
ਸਾਡਾ	our
ਤੁਹਾਡਾ	your (plural.)
ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ	their
ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ	their

The possessive pronouns function as adjectives. They inflect according to the number and gender of the thing possessed. Possessive pronouns also inflect for the oblique case. The following charts demonstrate the use of the possessive pronouns in all possible grammatical contexts.

Possessive Pronoun	Masculine Sing. Direct	Masculine Sing. Oblique	Masculine Plural Direct	Masculine Plural Oblique
my	ਮੇਰਾ ਘਰ	ਮੇਰੇ ਘਰ ਵਿੱਚ	ਮੇਰੇ ਘਰ	ਮੇਰਿਆਂ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ
your (sing.)	ਤੇਰਾ ਘਰ	ਤੇਰੇ ਘਰ ਵਿੱਚ	ਤੇਰੇ ਘਰ	ਤੇਰਿਆਂ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ
her, his, its	ਇਸ ਦਾ ਘਰ	ਇਸ ਦੇ ਘਰ ਵਿੱਚ	ਇਸ ਦੇ ਘਰ	ਇਸ ਦਿਆਂ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ
her, his, its	ਉਸ ਦਾ ਘਰ	ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਵਿੱਚ	ਉਸ ਦੇ ਘਰ	ਉਸ ਦਿਆਂ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ
ours	ਸਾਡਾ ਘਰ	ਸਾਡੇ ਘਰ ਵਿੱਚ	ਸਾਡੇ ਘਰ	ਸਾਡਿਆਂ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ
your (plural)	ਤੁਹਾਡਾ ਘਰ	ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ ਵਿੱਚ	ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ	ਤੁਹਾਡਿਆਂ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ
their (proximate)	ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਘਰ	ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਵਿੱਚ	ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ	ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਆਂ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ
their (remote)	ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਘਰ	ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਵਿੱਚ	ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ	ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਆਂ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ

Possessive Pronoun	Feminine Sing. Direct	Feminine Sing. Oblique	Feminine Plural Direct	Feminine Plural Oblique
my	ਮੇਰੀ ਸਹੇਲੀ	ਮੇਰੀ ਸਹੇਲੀ ਨਾਲ	ਮੇਰੀਆਂ ਸਹੇਲੀਆਂ	ਮੇਰੀਆਂ ਸਹੇਲੀਆਂ ਨਾਲ
your (sing.)	ਤੇਰੀ ਸਹੇਲੀ	ਤੇਰੀ ਸਹੇਲੀ ਨਾਲ	ਤੇਰੀਆਂ ਸਹੇਲੀਆਂ	ਤੇਰੀਆਂ ਸਹੇਲੀਆਂ ਨਾਲ
her, his, its	ਇਸ ਦੀ ਸਹੇਲੀ	ਇਸ ਦੀ ਸਹੇਲੀ ਨਾਲ	ਇਸ ਦੀਆਂ ਸਹੇਲੀਆਂ	ਇਸ ਦੀਆਂ ਸਹੇਲੀਆਂ ਨਾਲ
her, his, its	ਉਸ ਦੀ ਸਹੇਲੀ	ਉਸ ਦੀ ਸਹੇਲੀ ਨਾਲ	ਉਸ ਦੀਆਂ ਸਹੇਲੀਆਂ	ਉਸ ਦੀਆਂ ਸਹੇਲੀਆਂ ਨਾਲ
ours	ਸਾਡੀ ਸਹੇਲੀ	ਸਾਡੀ ਸਹੇਲੀ ਨਾਲ	ਸਾਡੀਆਂ ਸਹੇਲੀਆਂ	ਸਾਡੀਆਂ ਸਹੇਲੀਆਂ ਨਾਲ
your (pl.)	ਤੁਹਾਡੀ ਸਹੇਲੀ	ਤੁਹਾਡੀ ਸਹੇਲੀ ਨਾਲ	ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਸਹੇਲੀਆਂ	ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਸਹੇਲੀਆਂ ਨਾਲ
their (proximate)	ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਹੇਲੀ	ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਹੇਲੀ ਨਾਲ	ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਹੇਲੀਆਂ	ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਹੇਲੀਆਂ ਨਾਲ
their (remote)	ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਹੇਲੀ	ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਹੇਲੀ ਨਾਲ	ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਹੇਲੀਆਂ	ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਹੇਲੀਆਂ ਨਾਲ

Examples:

ਮੇਰਾ ਨਾਂ ਬਿਲਕੀਸ ਹੈ।
ਸਾਡਾ ਘਰ ਮਹੱਿਗਾ ਹੈ।
ਤੇਰਾ ਉਸਤਾਦ ਕੋਣ ਹੈ?

My name is Bilqis.
Our house is expensive.
Who is your teacher?

ਤੁਹਾਡਾ ਸੂਟ ਸੁਹਣਾ ਹੈ।
ਉਸ ਦੀ ਕਾਰ ਕ੍ਰੀਮਤੀ ਹੈ।
ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਪਾਰਟੀ ਹੈ।
ਮੇਰੇ ਭਰਾ ਬਹੁਤ ਅਮੀਰ ਹਨ।
ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਖੁਬਸੂਰਤ ਹਨ।

Your suit is beautiful.
Her/his car is expensive.
There is a party at their house.
My brothers are very rich.
Your pictures are beautiful.

Dialogue Families (2)

ਗੱਲ-ਬਾਤ ਪਰਿਵਾਰ (2)

- ਪੰਮੀ: ਨਮੀਬ, ਤੁਹਾਡਾ ਪਰਿਵਾਰ ਕਿੱਥੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ?
- ਨਮੀਬ: ਮੇਰਾ ਪਰਿਵਾਰ ਨਿਊ ਜਰਮੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਨਿਊ ਯੋਰਕ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ।
- ਪੰਮੀ: ਮੇਰਾ ਭਰਾ ਵੀ ਨਿਊ ਜਰਮੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਦੱਸੋ, ਤੁਹਾਡੇ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿੱਚ ਕੌਣ ਕੌਣ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਕੀ ਕਰਦੇ ਹਨ?
- ਨਮੀਬ: ਮੇਰੇ ਬੀਜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿੱਚ ਇਤਿਹਾਸ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਪਤਾ ਜੀ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਹਨ। ਮੇਰੀ ਵੱਡੀ ਭੈਣ ਵਿਆਹੀ ਹੋਈ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਤਿੰਨ ਬੱਚੇ ਹਨ। ਉਹ ਵੀ ਨਿਊ ਜਰਮੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਛੋਟਾ ਭਰਾ ਨਿਊ ਯੋਰਕ ਵਿੱਚ ਮੈਡੀਕਲ ਸਕੂਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- ਪੰਮੀ: ਮੇਰਾ ਭਰਾ ਵੀ ਡਾਕਟਰ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਦੋ ਭੈਣ ਭਰਾ ਹਾਂ। ਮੇਰੇ ਮਾਪੇ ਸਰਦੀਆਂ ਦੌਰਾਨ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਗਰਮੀਆਂ ਵਿੱਚ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਨਿਊ ਜਰਮੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
- ਨਮੀਬ: ਮੇਰੇ ਦਾਦਾ ਦਾਦੀ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ ਭੈਣ ਭਰਾ ਸਾਰੇ ਆਜੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਨਿੱਕੇ ਸਾਂ, ਅਸੀਂ ਹਰ ਸਾਲ ਗਰਮੀਆਂ ਦੀਆਂ ਛੁੱਟੀਆਂ ਵਿੱਚ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਜਾਂਦੇ ਸਾਂ। ਸਾਨੂੰ ਉੱਥੇ ਬਹੁਤ ਮਜ਼ਾ ਆਉਂਦਾ ਮੀ।
- ਪੰਮੀ: ਸਰਦੀਆਂ ਵਿੱਚ, ਮੈਂ ਹਰ ਸਾਲ ਦੋ ਹਫ਼ਤਿਆਂ ਲਈ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ, ਜਦੋਂ ਮੇਰੇ ਮਾਪੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
- ਨਮੀਬ: ਇਹ ਤਾਂ ਬੜਾ ਵਧੀਆ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਹੈ।

Exercise 6.1 Translate:

1. the girl's brother
2. the boy's sister
3. her picture
4. the farmer's market
5. today's news
6. his name
7. the men's house
8. the women's job
9. father's books
10. mother's car

Exercise 6.2 Translate:

1. in the boy's car
2. in the house
3. until Tuesday

4. from Boston
5. on the table
6. on the wall
7. the children's notebooks
8. the writer's poetry
9. the streets of Ludhiana
10. the heat of Multan

Exercise 6.3 Substitute the given phrases and translate the resultant sentences on the model given:

Model:

These fruits are in the basket.

ਇਹ ਫਲ ਟੋਕਰੀ ਵਿੱਚ ਹਨ।

1. on the table
2. from the store
3. on the floor
4. in the room
5. from Kabul

Exercise 6.4 Translate:

1. These are our clothes.
2. Are those your shoes?
3. This is her shirt.
4. Her father is a tailor.
5. His sister's brother is a shoemaker.
6. These are our trousers.
7. Is this your turban?
8. Is this your shawl?
9. These are his sister's son's boots.
10. Her watch is very expensive.

ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ

Vocabulary

ਕੱਪੜੇ	<i>Clothing</i>
ਕੱਪੜਾ, ਕੱਪੜੇ	cloth (m); clothes (m pl)
ਦਰਜੀ	tailor (m)
ਸੂਟ	suit (m)
ਭੁੜਤਾ	shirt (m)
ਕੁੜਤਾ-ਪਜਮਾ	long loose shirt-pants (m)
ਕਮੀਜ਼	shirt (f)
ਸਲਵਾਰ-ਕਮੀਜ਼	loose pants-shirt (f)
ਪੈਂਟ	pants (f)

ਜੇਥ	pocket (f)
ਚਮਤਾਰ, ਪੱਗ	turban (f)
ਚੁਪੱਟਾ	ladies' veil, scarf (m)
ਸ਼ਾਲ	shawl (f)
ਜੁੱਤੀ	shoe(/s) (esp. traditional Punjabi style) (f, s or pl)
ਬੂਟ	boots, shoes (m, s or pl)
ਮੇਚੀ	shoemaker, cobbler (m)

ਲੋਕ ਤੇ ਪਰਿਵਾਰ*People and Family*

ਲੋਕ	people (m pl)
ਜੀਅ	person, being (m)
ਦਾਦਾ/ਦਾਦੀ	paternal grandfather/grandmother (m/f)
ਨਾਨਾ/ਨਾਨੀ	maternal grandfather/ grandmother (m/f)
ਦੋਸਤ	friend (m)
ਸਹੇਲੀ	friend (of a female) (f)

ਭਾਂਵਾਰ*Places*

ਜਗ੍ਹਾ	place (f)
ਖੇਤਰ	region (m)
ਇਲਾਕਾ	area (m)
ਪੁਆਧ	region east of Satluj (m)
ਦੁਆਬਾ	region between Satluj and Beas (m)
ਮਾਝਾ	region around Ravi (m)
ਮਾਲਵਾ	region south of Satluj (m)
ਪੰਡੋਹਾਰ	region between Jehlam and Sindh (m)

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ*Adjectives*

ਅਮੀਰ	rich (adj/u)
ਗਰੀਬ	poor (adj/u)
ਦੌਵੇਂ	both (m pl)
ਜਾਰਾ	all, entire, whole (adj/i)
ਜ਼ਿਆਦਾ	more, many (adj/u)
ਘੋੜ੍ਹਾ	little, less (adj/i)
ਦੂਰ	far (adj/u)
ਨਜ਼ਦੀਕ	near (adj/u)
ਖੁੱਲ੍ਹਾ	open (adj/i)
ਬੰਦ	closed (adj/u)

Postpositions

ਉੱਤੇ, ਤੇ	on; at
ਤੋਂ	from
ਦਾ/ਦੇ/ਦੀ/ਦੀਆਂ	of
ਨਾਲ	with
ਦੌਰਾਨ	during

ਹੋਰ ਛਾਪਿਦੇਮੰਦ ਸ਼ਬਦ *Other Useful Words*

ਕੋਈ	some, someone, any
ਗਰਮੀ	heat (f)
ਠੰਡਾ	cold (f)
ਫਲ	fruit (m)
ਫੁੱਲ	flower (m)
ਟੋਕਰਾ	basket (m)
ਕਾਰ, ਗੱਡੀ	car (f)
ਮੁਕਾਬਲਾ	comparison, competition (m)
ਇਤਿਹਾਸ	history (m)
ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ	program, schedule (m)
ਅਜੇ	yet, still (adv)
ਸਤੰਤ੍ਰੀ	winter (f)

Lesson 7

ਸਥਾਨ ੭

Interrogatives

§ 7.1 Interrogatives

Most interrogatives in Punjabi begin with the letter ‘ਕ’ and are listed below:

ਕੀ	what?
ਕੌਣ	who?
ਕਿਵੇਂ	how?
ਕਦੋਂ	when?
ਕਿੱਦਾਂ	how?
ਕਿਉਂ	why?
ਕਿੰਨਾ*	how much/many?
ਕਿੱਥੇ	where?
ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ	in what way? how?
ਕਿਹੜਾ*	which?
ਕਿਸ ਦਾ/ ਕਿਹਦਾ*	whose?
ਕਾਹਦਾ*	of what?
ਕਿਹੜੇ ਜਿਹਾ*	of what sort?

Note: The words marked with an asterisk inflect for gender and number.

Examples:

ਉਹ ਕੌਣ ਹੈ?	Who is s/he?
ਇਹ ਕੀ ਹੈ?	What is this?
ਮੇਜ਼ ਕਿੱਥੇ ਹੈ?	Where is the table?
ਇੱਥੇ ਕਿੰਨੇ ਮੁੜੇ ਹਨ?	How many boys are here?
ਉਹ ਆਦਮੀ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੈ?	How is that man?
ਪਾਰਟੀ ਕਦੋਂ ਹੈ?	When is the party?
ਕੀ ਹਾਲ ਹੈ?	How are you?
ਟੁੱਟੀ ਕੁਰਸੀ ਕਿਹੜੀ ਹੈ?	Which one is the broken chair?
ਬੂਹਾ ਬੰਦ ਕਿਉਂ ਹੈ?	Why is the door closed?
ਕੀ ਗੱਲ ਹੈ?	What's the matter?
ਤਹਾਡਾ ਪਤਾ ਕੀ ਹੈ?	What is your address?

ਕੀ is sometimes used as an emphatic interrogative marker at the beginning of yes/no sentences. However, its usage in this context is entirely optional.

ਕੀ ਤੁਮੀਂ ਵੈਨਕੂਵਰ ਤੋਂ ਹੈ? Are you from Vancouver?

§ 7.2 Oblique forms of interrogatives

Interrogatives ਕੀ, ਕੌਣ, and ਕਿਹੜਾ appear in special forms in the oblique case.

	Direct Case	Oblique Case (e.g. with ਨੂੰ)
Sing.	ਕੀ, ਕੌਣ, ਕਿਹੜਾ/ਹੀ what, who, which	ਕਿਸ / ਕਿਹ (ਨੂੰ) (to) what, (to) whom, (to) which
Pl.	ਕੀ, ਕੌਣ, ਕਿਹੜੇ/ਹੀਆਂ what, who, which	ਕਿਨ੍ਹਾਂ (ਨੂੰ) (to) what, (to) whom, (to) which

Examples:

ਇਹ ਕਿਸ ਦਾ ਘਰ ਹੈ?	Whose house is this?
ਇਹ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਹਨ?	Whose houses are these?
ਉਹ ਕਿਹੜੀ/ਕਿਸ ਫਿਲਮ ਵਿੱਚ ਹੈ?	Which film is he in?
ਇਹ ਜਾਣਕਾਰੀ ਕਿਹੜੀਆਂ/ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ?	In which books is this information?

§ 7.3 Oblique forms of personal pronouns

Personal pronouns have the following forms in the oblique when followed by the postpositions ਨੂੰ and ਤੋਂ.

Direct	Oblique with ਨੂੰ	Oblique with ਤੋਂ
ਮੈਂ	ਮੈਨੂੰ	ਮੈਥੋਂ
ਤੁਸੀਂ	ਤੈਨੂੰ	ਤੈਥੋਂ
ਇਹ	ਇਸ ਨੂੰ / ਇਹਨੂੰ	ਇਸ ਤੋਂ
ਉਹ	ਉਸ ਨੂੰ / ਉਹਨੂੰ	ਉਸ ਤੋਂ
ਅਸੀਂ	ਸਾਨੂੰ	ਸਾਥੋਂ
ਤੁਸੀਂਾਂ	ਤੁਹਾਨੂੰ	ਤੁਹਾਥੋਂ
ਇਹ	ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ	ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ
ਉਹ	ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ	ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ

Exercise 7.1 Translate:

1. Where is Ram?
2. When is your class?
3. How are you?
4. Why are you angry?
5. Who is she?
6. Where is your sister?
7. When is your birthday?
8. How is the new film?
9. How much is this suit?
10. Whose car is this?

Exercise 7.2 Translate the following sentences into English and *answer* them in Punjabi:

1. ਅੱਜ ਕੀ ਦਿਨ ਹੈ?
2. ਤੁਸੀਂ ਕੌਣ ਹੋ?
3. ਅੱਜ ਕੀ ਤਾਰੀਖ ਹੈ?
4. ਉਸ ਦੇ ਜਨਮ ਦੀ ਕੀ ਤਾਰੀਖ ਹੈ?
5. ਅੱਜ ਹੋਲੀ ਹੈ?
6. ਨਹੀਂ ਜੀ, ਅੱਜ ਵਿਸਾਖੀ ਹੈ।
7. ਕਲਾਸ ਕਦੋਂ ਹੈ?
8. ਕੀ ਗੱਲ ਹੈ?
9. ਉਹ ਕੁਝੀ ਕੌਣ ਹੈ?
10. ਉਸਤਾਦ ਜੀ ਦਾ ਕੀ ਹਾਲ ਹੈ?

Exercise 7.3 Introduce different members of your family using five to ten family photographs.**ਸਾਬਦਾਵਲੀ****Vocabulary**

ਤਾਰੀਖਾਂ ਤੇ ਅਵਸਰ		<i>Dates and Occasions</i>
ਤਾਰੀਖ	date (f)	
ਦਿਨ	day (m)	
ਜਨਮ-ਦਿਨ	birthday (m)	
ਤਿਉਹਾਰ, ਉਤਸਵ	festival (m)	
ਹੋਲੀ	festival of colors (f)	
ਵਿਸਾਖੀ	spring harvest festival (f)	
ਦਿਵਾਲੀ	festival of lights (f)	

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ***Adjectives***

ਅੰਧਾ	difficult (adj/i)

ਸੌਖਾ	easy (adj/i)
ਆਸਾਨ (ਆਸਾਨ)	easy (adj/u)
ਸਖਤ	hard; strict (adj/u)
ਨਰਮ	soft; lenient (adj/u)
ਗੁੱਸੇ	angry (adj/u)
ਜ਼ਰੂਰੀ	necessary, important, essential (adj/u)
ਬੜਾ	very (adv/i)

ਹੋਰ ਛਾਪਿਦਮੰਦ ਸ਼ਬਦ *Other Useful Words*

ਸਭ	all (adj/u)
ਕੁੱਝ	some, something
ਗੱਲ	matter, issue, thing (f)
ਚੀਜ਼	thing, object (f)
ਤਕਲੀਫ	trouble, hardship (f)
ਜ਼ੋਰ	strength; pressure, stress (m)
ਤਰ੍ਹਾਂ	like, in the manner of

Lesson 8

ਸਬਚ ਤ

The Present Habitual Tense

§ 8.1 The present habitual

Punjabi verbs are conjugated from their infinitive forms, e.g. ਖਾਣਾ/to eat, or ਪੀਣਾ/to drink. In order to conjugate a verb, the verbal root must be identified by eliminating the ਣਾ (or ਨਾ)¹ ending. For example the root of the verb ਪੜ੍ਹਨਾ is ਪੜ੍ਹ, of ਬੋਲਣਾ is ਬੋਲ, of ਲਿਖਣਾ is ਲਿਖ, etc.

The present habitual is used to express habitually performed actions and to indicate general statements about the present. It consists of two parts:

1. The imperfect participle, which marks the habitual aspect of the verb. It is created by adding appropriate endings to the root.

Roots ending in a consonant (e.g. ਖਰੀਦ, ਵੇਚ, ਕਰ):

Add -ਦਾ, -ਦੇ, -ਦੀ, or -ਦੀਆਂ

Roots ending in a vowel (ਖਾ, ਪੀ, ਰਹਿ):

Include a ਥਿੰਦੀ or ਟਿੱਪੀ before the above forms, e.g. -ਂਦਾ, -ਂਦੇ, -ਂਦੀ and -ਂਦੀਆਂ.

2. The present tense (auxiliary) form of ਹੋਣਾ (i.e. ਹਾਂ, ਹੈ, ਹੈਂ, ਹੋ, or ਹਨ).

It is imperative that both the imperfect participle and the auxiliary verb agree in number and gender with the subject (doer of the action).

The forms of the imperfect participle will vary slightly depending on the form of the root of the verb being conjugated. The paradigms of these variations are exemplified as follows:

1. Verbs whose root ends in a consonant (ਪੜ੍ਹਨਾ, ਲਿਖਣਾ).

Masculine	Feminine	
ਮੈਂ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹਾਂ	ਮੈਂ ਪੜ੍ਹਦੀ ਹਾਂ	I read
ਤੁਸੀਂ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈਂ	ਤੁਸੀਂ ਪੜ੍ਹਦੀ ਹੈਂ	You read (informal)
ਉਹ/ਇਹ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ	ਉਹ/ਇਹ ਪੜ੍ਹਦੀ ਹੈ	S/he reads
ਅਸੀਂ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ	ਅਸੀਂ ਪੜ੍ਹਦੀਆਂ ਹਾਂ	We read
ਤੁਸੀਂ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹੋ	ਤੁਸੀਂ ਪੜ੍ਹਦੀਆਂ ਹੋ	You read (plural)
ਉਹ/ਇਹ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ	ਉਹ/ਇਹ ਪੜ੍ਹਦੀਆਂ ਹਨ	They read

¹ See Lesson 2.1, note concerning the sounds ਣ, ਝ, and ਤ੍.

II. Verbs whose root ends in a vowel (e.g. ਖਾਣਾ, ਜਾਣਾ, ਪੀਣਾ, ਮੌਣਾ).

ਮੈਂ ਖਾਂਦਾ ਹਾਂ	ਮੈਂ ਖਾਂਦੀ ਹਾਂ	I eat
ਤੂੰ ਖਾਂਦਾ ਹੈ	ਤੂੰ ਖਾਂਦੀ ਹੈ	You eat
ਉਹ/ਇਹ ਖਾਂਦਾ ਹੈ	ਉਹ/ਇਹ ਖਾਂਦੀ ਹੈ	S/he, it eats
ਅਸੀਂ ਖਾਂਦੇ ਹਾਂ	ਅਸੀਂ ਖਾਂਦੀਆਂ ਹਾਂ	We eat
ਤੁਸੀਂ ਖਾਂਦੇ ਹੋ	ਤੁਸੀਂ ਖਾਂਦੀਆਂ ਹੋ	You eat
ਉਹ/ਇਹ ਖਾਂਦੇ ਹਨ	ਉਹ/ਇਹ ਖਾਂਦੀਆਂ ਹਨ	They eat

III. Verbs whose root ends in ਹਿ (e.g. ਕਹਿਣਾ, ਬਹਿਣਾ, ਰਹਿਣਾ) use a ਟਿੱਪੀ in their conjugations.

ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ	ਮੈਂ ਕਹਿੰਦੀ ਹਾਂ	I say
ਤੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ	ਤੂੰ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ	You say
ਉਹ/ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ	ਉਹ/ਇਹ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ	S/he, it says
ਅਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ	ਅਸੀਂ ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਹਾਂ	We say
ਤੁਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ	ਤੁਸੀਂ ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਹੋ	You say
ਉਹ/ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ	ਉਹ/ਇਹ ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ	They say

IV. Verbs whose root appears to end with the vowel combination ਾਉ (ਆਉਣਾ, ਗਾਉਣਾ, ਪਕਾਉਣਾ, ਪੜ੍ਹਾਉਣਾ, ਬਣਾਉਣਾ). In this type of verb, the ਉ is a sort of filler that does not properly belong to the root. Hence their true roots are, respectively, ਆ, ਗਾ, ਪਕਾ, ਪੜ੍ਹਾ, ਬਣਾ. Nonetheless, the filler ਉ does remain with the root when conjugation for the present habitual takes place.²

ਮੈਂ ਗਾਉਂਦਾ ਹਾਂ	ਮੈਂ ਗਾਉਂਦੀ ਹਾਂ	I sing
ਤੂੰ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ	ਤੂੰ ਗਾਉਂਦੀ ਹੈ	You sing
ਉਹ/ਇਹ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ	ਉਹ/ਇਹ ਗਾਉਂਦੀ ਹੈ	S/he, it sings
ਅਸੀਂ ਗਾਉਂਦੇ ਹਾਂ	ਅਸੀਂ ਗਾਉਂਦੀਆਂ ਹਾਂ	We sing
ਤੁਸੀਂ ਗਾਉਂਦੇ ਹੋ	ਤੁਸੀਂ ਗਾਉਂਦੀਆਂ ਹੋ	You sing
ਉਹ/ਇਹ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ	ਉਹ/ਇਹ ਗਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ	They sing

Negation. The negative in the present habitual is formed by adding the word ਨਹੀਂ just before the verb. The auxiliary form of ਹੋਣਾ is dropped in the negative.

ਤੁਸੀਂ ਖਤ ਲਿਖਦੇ ਹੋ।	You write letters.
ਤੁਸੀਂ ਖਤ ਨਹੀਂ ਲਿਖਦੇ।	You do not write letters.
ਮੈਂ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਜਾਣਦੀ ਹਾਂ।	I know English.
ਮੈਂ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੀ।	I do not know English.

² The ਉ is interpolated only in the imperfect participle and adverbial participle forms.

More examples of the present habitual:

ਮੈਂ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲਦੀ ਹਾਂ।	I speak Punjabi.
ਮੈਂ ਰੋਜ਼ ਸਕੂਲ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ।	I go to school daily.
ਤੁਸੀਂ ਸੁਹਣੇ ਗੀਤ ਗਾਉਂਦੇ ਹੋ।	You sing beautiful songs.
ਤੁਸੀਂ ਕਿਹੜੀ ਥੋਲੀ ਥੋਲਦੇ ਹੋ?	What language do you speak?
ਉਹ ਰੋਜ਼ ਇੱਥੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ?	She comes here daily.
ਇਹ ਕੁਝੀ ਕੀ ਪੜ੍ਹਦੀ ਹੈ?	What does this girl read?
ਭੁੜੀਆਂ ਗੀਤ ਗਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।	The girls sing songs.
ਉਹ ਅੱਜ-ਕੱਲ੍ਹ ਕੀ ਕਰਦਾ ਹੈ?	What does he do these days?

§ 8.2 The present habitual of ਹੋਣਾ

In the present habitual, ਹੋਣਾ has an irregular conjugation:

ਮੈਂ ਹੁੰਦਾ ਹਾਂ	ਮੈਂ ਹੁੰਦੀ ਹਾਂ	I am
ਤੂੰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ	ਤੂੰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ	You are
ਉਹ/ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ	ਉਹ/ਇਹ ਹੁੰਦੀ ਹੈ	S/he, it is
ਅਸੀਂ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ	ਅਸੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਾਂ	We are
ਤੁਸੀਂ ਹੁੰਦੇ ਹੋ	ਤੁਸੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹੋ	You are
ਉਹ/ਇਹ ਹੁੰਦੇ ਹਨ	ਉਹ/ਇਹ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ	They are

Note that when ਹੋਣਾ is conjugated in the present habitual it tends to emphasize a state of being over time, as opposed to the stative sense of the present tense auxiliary forms of 'to be' learned earlier. This form of ਹੋਣਾ is used to express a greater sense of certainty and existence, for statements of generally valid facts.

ਹਫ਼ਤੇ ਵਿੱਚ ਸੱਤ ਦਿਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। There are seven days in a week.

vs.

ਡੱਬੇ ਵਿੱਚ ਸੱਤ ਮਿੱਕੇ ਹਨ। There are seven coins in the box.

ਪੰਜਾਬ ਜੂਨ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਗਰਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। Punjab is very hot in June.

vs.

ਅੱਜ ਮੌਸਮ ਬਹੁਤ ਠੰਢਾ ਹੈ। Today the weather is very cold.

§ 8.3 Complex postpositions

The complex postpositions listed below function just like the postpositions introduced in Lesson 6. They follow the nouns and pronouns they govern and require them to be in the oblique case. Most postpositions (important exceptions are ਦੇ and ਤੇ) can be stated as a two-word phrase including an auxiliary postposition such as ਦੇ (the inflected form of ਦਾ). The auxiliary postpositions ਤੋਂ and ਦੀ are also found in certain phrases (indicated in parentheses, below).

ਉੱਪਰ	above, upon
ਬੱਲੇ	below
ਅੰਦਰ	inside, in, within
ਵਿੱਚ	in, between, among
ਵਿਚਾਲੇ, ਵਿਚਕਾਰ	in the middle of
ਵਿਚੋਂ	from among, through, along
(ਤੋਂ/ਦੇ) ਬਾਹਰ	outside
ਅੱਗੇ, ਅਗਾਂਹ, ਮੋਹਰੇ	ahead of
ਪਿੱਛੇ, ਮਗਰ	behind
ਸਾਮੁੱਟੇ	across from, facing
ਆਲੋ-ਦੁਆਲੇ	in and around
ਲਾਗੇ	near
ਕੋਲ	by
ਨਾਲ	with, along with, along side
ਨਾਲ ਦਾ, ਨਾਲ ਲੱਗਵਾਂ	adjacent to (adjectival usage/i)
ਬਾਣੀ	through
(ਤੋਂ) ਪਹਿਲਾਂ	before
(ਤੋਂ) ਬਾਅਦ, ਮਗਰੋਂ	after
ਲਈ, ਵਾਸਤੇ, ਖਾਤਿਰ	for, for the sake of
ਅਨੁਸਾਰ, ਮੁਤਾਬਿਕ	according to
(ਤੋਂ) ਇਲਾਵਾ	besides/in addition to
(ਦੇ) ਕਾਰਨ, (ਦੇ) ਸਦਕ੍ਰੇ ³ , (ਦੀ) ਵਜ਼ਾ	due to
ਦੁਆਰਾ, ਰਾਹੀਂ, ਜ਼ਰੀਏ	by means of
ਬਦਲੇ, (ਦੀ) ਬਜਾਏ	instead of
ਬਾਵਜੂਦ	despite
ਬਾਰੇ, ਬਾਬਤ	about, regarding
(ਤੋਂ) ਮਿਵਾਏ, (ਤੋਂ) ਬਿਨਾਂ, (ਤੋਂ) ਬਗੈਰ	without, except for
ਵਿਰੁੱਧ, ਪਿਲਾਫ਼	against, in opposition to

Examples:

ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕਾਂ ਮੁਤਾਬਿਕ ਲਹੌਰ ਸ਼ਹਿਰ
ਦਾ ਕੋਈ ਮੁਕਾਬਲਾ ਨਹੀਂ।
ਪਾਦਰੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਦੜ੍ਹਤਰ ਗਿਰਜੇ ਅੰਦਰ ਹੈ।
ਬੇੜੀ ਦਰਿਆ ਦੇ ਅੱਧ ਵਿਚਕਾਰ ਹੈ।
ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਅੱਗੇ ਦਰਬਤ ਹਨ।
ਮੰਦਰ ਦੇ ਆਲੋ-ਦੁਆਲੇ ਛੁੱਲ ਹਨ।
ਮੀਂਹ ਕਾਰਨ ਢੁਕਾਨਾਂ ਬੰਦ ਹਨ।
ਮਿਹਨਤ ਮਦਕੇ ਉਹ ਹਰ ਸਾਲ ਵਜੀਫ਼।

According to Punjabi people, no city can compare with Lahore.
The priest's office is inside the church.
The boat is in the middle of the river.
There are trees in front of the Sikh temple.
There are flowers all around the temple.
Due to the rain the stores were closed.
Due to hard work, she wins a scholarship.

³ ਸਦਕ੍ਰੇ is always used in a positive sense, whereas ਕਾਰਨ is neutral in connotation.

ਲੈਂਦੀ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਮੁਕਤੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।
 ਲੋਕ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਰਾਹੀਂ ਪੰਜਾਬ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
 ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਲਾਗੇ ਪੁਰਾਣੀ ਮਸੀਤ ਹੈ।
 ਸਰਕਾਰਾਂ ਕੁਰਪਸਨ ਵਿਰੁੱਧ ਲੜਦੀਆਂ ਹਨ।
 ਝਾਰੀਫ਼ ਲੋਕ ਵਧੀਕੀ ਮਿਲਾਫ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
 ਅਮੀਂ ਰੋਟੀ ਦੀ ਬਜਾਏ ਚੌਲ ਖਾਂਦੇ ਹਾਂ।
 ਮੰਦਰ ਦੇ ਬਾਹਰ ਕੁੱਝ ਲੋਕ ਹਨ।
 ਉਹ ਮੰਗਲਵਾਰ ਨੂੰ ਫਲਾਂ ਤੋਂ ਮਿਵਾਏ/
 ਬਗੈਰ ਹੋਰ ਕੁੱਝ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦੀ।
 ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਨਾਲ ਲੱਗਦੀਂ ਜਾਇਦਾਦ
 ਇੱਕ ਜੈਨ ਮੰਦਰ ਦੀ ਹੈ।

every year.

By means of the Guru one finds liberation.
 People travel to Punjab by plane.
 Near his/her house is an old mosque.
 Governments fight against corruption.
 Decent people are against vile behavior.
 We eat rice instead of bread.
 There are some people outside the temple.
 She does not eat anything except fruit on
 Tuesdays.
 The property next to the gurdwara belongs
 to a Jain temple.

§ 8.4 Using postpositions with personal pronouns

With the exception of some special cases (postpositions ਨੂੰ and ਤੋਂ as in ਮੈਨੂੰ and ਮੈਂਦੋਂ), when postpositions are used with the personal pronouns the pronouns appear as possessives, inflected to ਹੇ. For example, to express ‘according to me,’ one should not say

ਮੈਂ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ

instead, you say

ਮੇਰੇ ਮੁਤਾਬਿਕ

Note that the auxiliary word ਦੇ may never be used in these situations, except for in the 3rd person forms:

ਉਸ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ
 ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ

according to him/her
 according to them

The word ਦੇ is, in a sense, already contained within the possessive forms, and its usage is therefore redundant.

More examples:

ਤੇਰੇ ਪਿੱਛੇ
 ਉਸ ਦੇ ਸਾਮੁੱਲੇ
 ਸਾਡੇ ਅੱਗੇ
 ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ
 ਮੇਰੇ ਵਿਰੁੱਧ
 ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਾਸਤੇ

behind you
 facing him/her
 ahead of us
 with you
 against me
 for them

§ 8.5 Expressing possession

The possession of objects, persons, ideas, etc. is expressed indirectly, as there is no verb 'to have' in Punjabi. Depending on the nature of the thing possessed, there are two ways of expressing this.

1. Using possessive pronouns

For animate objects, large property, intangible concepts, and so forth, only the possessive pronouns are used:

ਤੁਹਾਡਾ ਘਰ ਹੈ?	Do you have a house?
ਮੇਰੇ ਦੋ ਭਰਾ ਅਤੇ ਇੱਕ ਭੈਣ ਹੈ।	I have two brothers and one sister.
ਇਸ ਗੱਲ ਬਾਰੇ ਤੁਹਾਡਾ ਕੋਈ ਵਿਚਾਰ ਹੈ?	Do you have any view about this matter?

2. Using ਕੋਲ

For physical, inanimate objects that one can grasp or carry, or that one has 'with' or 'near' oneself, the postposition **ਕੋਲ** is used in conjunction with possessive pronouns:

ਉਸ ਦੇ ਕੋਲ ਸਾਈਕਲ ਹੈ।	S/he has a cycle. (Near him, there is a cycle.)
ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਤਿੰਨ ਕਿਤਾਬਾਂ ਹਨ।	I have three books.

Dialogue

College Life	ਕਾਲਜ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ

I. Manoj and Rekha meet en route to the canteen at Punjabi University, Patiala

ਮਨੋਜ:	ਨਮਜ਼ਤੇ, ਰੇਖਾ। ਕੀ ਬਣ ਰਿਹਾ ਹੈ?
ਰੇਖਾ:	ਨਮਜ਼ਤੇ, ਮਨੋਜ। ਮੈਂ ਕੈਟੀਨ ਜਾ ਰਹੀ ਹਾਂ। ਆ, ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਚੱਲ। ਕੁੱਝ ਸਮੇਂ ਤੇ ਚਾਹ ਹੀ ਹੋ ਜਾਏ!
ਮਨੋਜ:	ਸਮੇਂਸਿਆਂ ਤੇ ਚਾਹ ਨੂੰ ਮੈਂ ਕਿਵੇਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਹੋਰ ਸੁਣਾ, ਕੋਈ ਨਵੀਂ ਤਾਜ਼ੀ!
ਰੇਖਾ:	ਨਵੀਂ ਤਾਜ਼ੀ ਤਾਂ ਕੋਈ ਪ੍ਰਾਸ ਨਹੀਂ, ਅੱਜ-ਕੱਝ ਪੜ੍ਹਾਈ ਜ਼ੋਰਾਂ ਤੇ ਹੈ। ਅਗਲੇ ਹਫ਼ਤੇ ਹਿਸਾਬ ਤੇ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਇਮਤਿਹਾਨ ਹੈ ਤੇ ਮੈਂ ਅਜੇ ਪੜ੍ਹਨ ਵੀ ਸ਼ੁਰੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਤੂੰ ਸੁਣਾ, ਤੇਰੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਿਵੇਂ ਚੱਲ ਰਹੀ ਹੈ?
ਮਨੋਜ:	ਪੜ੍ਹਾਈ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਵੀ ਜ਼ੋਰਾਂ ਤੇ ਹੈ। ਦੋ ਲੰਬੀਆਂ ਲੈਬ ਰੀਪੋਰਟਾਂ ਮਿਰ ਤੇ ਹਨ।
ਰੇਖਾ:	ਸੁਕਰ ਹੋਵੇਗਾ ਜਦੋਂ ਇਹ ਇਮਤਿਹਾਨ ਤੇ ਰੀਪੋਰਟਾਂ ਮੁੱਕਣੀਆਂ ਤੇ ਇੱਕ ਹਫ਼ਤੇ ਦੀ ਛੁੱਟੀ ਮਿਲੇਗੀ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲਨ ਲਈ ਬਹੁਤ ਉਤਾਰਲੀ ਹਾਂ। ਮੇਰਾ ਵੱਡਾ ਭਰਾ ਕੁੱਝ ਦਿਨਾਂ ਲਈ ਘਰ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਸਾਹਿਆਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ। ਤੂੰ ਛੁੱਟੀਆਂ ਵਿੱਚ ਕੀ ਕਰੋਂਗਾ?
ਮਨੋਜ:	ਮੈਂ ਤਾਂ ਇੱਥੇ ਪਟਿਆਲੇ ਹੀ ਰਹਾਂਗਾ ਤੇ ਅਗਲੇ ਸਮੇਂਸਟਰ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰਾਂਗਾ।

II. Sam and Kristin meet at the University Center at UC Santa Barbara

- ਸੈਮ: ਕੀ ਹਾਲ ਹੈ, ਕ੍ਰਿਸਟਿਨ?
- ਕ੍ਰਿਸਟਿਨ: ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹਾਂ, ਸੈਮ। ਕੈਮਿਸਟਰੀ ਦੇ ਮਿਡ-ਟਰਮ ਵਿੱਚ ਮੈਨੂੰ 'ਏ' ਮਿਲਿਆ ਹੈ!
- ਸੈਮ: ਇਹ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਗੱਲ ਹੈ। ਮੈਂ ਵੀ ਆਪਣੇ ਮਿਡ-ਟਰਮ ਇਮਾਰਿਹਾਨ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਤੂੰ ਹੁਣ ਕੀ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ?
- ਕ੍ਰਿਸਟਿਨ: ਸ਼ਾਮੀਂ ਮੇਰੀ ਯੋਗ ਕਲਾਸ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਕੁੱਝ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਖਾਣ ਦੀ ਤਲਾਸ ਵਿੱਚ ਹਾਂ।
- ਸੈਮ: ਤੂੰ ਨੇੜੇ ਦੇ ਨਵੇਂ ਰੈਸਟੋਰਾਂ ਗਈ ਹੈਂ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੈਲਡ ਤੇ ਸੂਪ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਹਨ ਤੇ ਮੈਂ ਉੱਥੇ ਹੀ ਜਾਣ ਬਾਰੇ ਮੌਚ ਰਿਹਾ ਸਾਂ। ਆ ਜਾ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਚੱਲ।
- ਕ੍ਰਿਸਟਿਨ: ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਦੇ ਇਹ ਨਵੇਂ ਰੈਸਟੋਰਾਂ ਖੁੱਲਿਆ ਹੈ, ਮੇਰੀ ਉੱਥੇ ਜਾਣ ਦੀ ਖਾਹਿਸ਼ ਮੀ।
- (ਰੈਸਟੋਰਾਂ ਵਿੱਚ ਖਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ)
- ਸੈਮ: ਖਾਣ ਕਿਵੇਂ ਲੱਗਿਆ, ਕ੍ਰਿਸਟਿਨ?
- ਕ੍ਰਿਸਟਿਨ: ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੀਜ਼ਰ ਸੈਲਡ ਬਹੁਤ ਹੀ ਤਾਜ਼ਾ ਤੇ ਮਵਾਦਲਾ ਮੀ... ਮਜ਼ਾ ਆ ਗਿਆ! ਤੇਰਾ ਕਲੈਮ ਚਾਊਡਰ ਕਿਵੇਂ ਸੀ?
- ਸੈਮ: ਬੜਾ ਮਜ਼ੇਦਾਰ ਸੀ! ਚਾਊਡਰ ਦੇ ਜਾਇਕੇ ਨੇ ਬੌਮਟਨ ਦੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਤਾਜ਼ੀਆਂ ਕਰਾ ਦਿੱਤੀਆਂ।

Exercise 8.1 Make Punjabi sentences in the present habitual, for both masculine and feminine subjects, using the given phrases:

Example:

ਰੋਟੀ ਖਾਣਾ to eat bread : ਉਹ ਰੋਟੀ ਖਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਰੋਟੀ ਖਾਂਦੀ ਹੈ।

1. ਅੱਗ ਬਾਲਨਾ to make a fire
2. ਆਟਾ ਗੁੰਨ੍ਹਾ to knead flour
3. ਰੋਟੀ ਪਕਾਉਣਾ to make bread
4. ਖਾਣਾ ਲਗਾਉਣਾ to serve food on the table
5. ਢੁੱਘ ਪੀਣਾ to drink milk
6. ਗਾਣਾ ਗਾਉਣਾ to sing a song
7. ਗੱਡੀ ਚਲਾਉਣਾ to drive a car
8. ਚਾਹ ਬਣਾਉਣਾ to make tea
9. ਕ੍ਰਿਕਟ ਖੇਡਣਾ to play cricket
10. ਫਿਲਮ ਵੇਖਣਾ to watch a film

Exercise 8.2 Translate:

1. ਮੈਂ ਖਰਬੂਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦਾ।
2. ਅਸੀਂ ਅਨਾਨਾਸ ਖਾਂਦੇ ਹਾਂ।
3. ਤੁਸੀਂ ਤਜ਼ੀ ਮੇਥ ਵੇਚਦੇ ਹੋ?
4. ਉਹ ਅੰਬ ਮਰੀਦਦੀ ਹੈ।

5. ਮੈਂ ਕੇਲੇ ਪਸੰਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।
6. ਮੈਂ ਗਰਮ ਚਾਹ ਪੀਂਦੀ ਹਾਂ।
7. ਤੁਸੀਂ ਠੰਡਾ ਦੁੱਧ ਪੀਂਦੇ ਹੋ।
8. ਉਹ ਲੱਮੀ ਪਸੰਦ ਕਰਦਾ ਹੈ।
9. ਤੁਸੀਂ ਕਦੋਂ ਨਾਜ਼ਤਾ ਕਰਦੇ ਹੋ?
10. ਮੈਂ ਸਵੇਰੇ ਭੁੱਲ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦਾ।

Exercise 8.3 Translate:

1. I read daily.
2. Do you knit?
3. She prepares food.
4. He writes a letter.
5. I drink warm milk.
6. He speaks English and Hindi.
7. He goes to the market.
8. She buys medicines.
9. There are twelve months in a year.
10. They work in the fields.

Exercise 8.4 Make the underlined portions (and the words that must agree with them) plural. Make sure the whole sentence makes sense!

1. ਮੇਰੀ ਭੈਣ ਰੋਟੀ ਖਾਂਦੀ ਹੈ।
2. ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਪੀਂਦੇ ਹੋ?
3. ਹਲਵਾਈ ਮਿਠਿਆਈ ਵੇਚਦਾ ਹੈ।
4. ਉਹ ਬਰਫੀ ਪ੍ਰਹੀਦੀ ਹੈ।
5. ਮੈਂ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਦੁੱਧ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹਾਂ।
6. ਮੈਂ ਤਾਜ਼ੀ ਸਬਜ਼ੀ ਪਸੰਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।
7. ਉਹ ਆਲੂ ਉਬਾਲਦੀ ਹੈ।
8. ਮੈਂ ਟਮਾਟਰ ਤੋੜਦਾ ਹਾਂ।
9. ਉਹ ਆਦਮੀ ਕੀ ਵੇਚਦਾ ਹੈ?
10. ਮੇਰੀ ਵੱਡੀ ਭੈਣ ਢੁਕਾਨ ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ।

Exercise 8.5 Fill in the blanks with the appropriate (imperfect participle) form of the verb in parentheses:

1. ਮੈਂ ਖਾਣਾ _____ ਹਾਂ। (ਪਕਾਉਣਾ)
2. ਬੀਜੀ ਖਾਣਾ _____ ਹਨ। (ਬਣਾਉਣਾ)
3. ਮੈਂ ਅੱਥਰ _____ ਹਾਂ। (ਉਪਣਾ)
4. ਉਹ ਥੈਗਣ ਨਹੀਂ _____. (ਖਾਣਾ)
5. ਮੁੱਢੇ ਜੂਸ _____ ਹਨ। (ਪੀਣਾ)
6. ਮੈਂ ਛੁਰੈਚ _____ ਹਾਂ। (ਸਿੱਖਣਾ)
7. ਤੂੰ ਅਖਬਾਰ _____ ਹੈ? (ਪੜ੍ਹਨਾ)
8. ਉਹ ਮਤ _____ ਹੈ। (ਲਿਖਣਾ)

9. ਉਹ ਜਰਮਨ ਨਹੀਂ _____। (ਬੋਲਣਾ)
 10. ਉਹ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ _____ ਹੈ। (ਲਿਖਣਾ)

Exercise 8.6 Translate:

1. ਮੇਜ਼ ਤੇ	2. ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ
3. ਮੇਰੀ ਭੈਣ ਲਈ	4. ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ
5. ਸਕੂਲ ਨੇੜੇ	6. ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ
7. ਮਕਾਨ ਪਿੱਛੇ	8. ਅੱਜ ਤੱਕ
9. ਮੇਰੀ ਸਹੇਲੀ ਨਾਲ	10. ਉਸ ਖਾਤਿਰ
11. ਮੇਰੇ ਕੋਲ	12. ਕਲਾਸ ਬਾਅਦ
13. ਉਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ	14. ਉਸ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ
15. ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ	16. ਉਸਤਾਦ ਨੂੰ
17. ਵਾਪਸ ਪਹਿਲਾਂ	18. ਨਿਊਯੋਰਕ ਤੋਂ ਦੂਰ

Exercise 8.7 Make Punjabi sentences using the given phrases:

1. in the cars
2. far from the school
3. with my sister
4. behind the house
5. in front of the school
6. in the middle of the village
7. in addition to the book
8. for my friend
9. on my chair
10. for my mother's sake

Exercise 8.8 ਕਲਾਸਰੂਮ ਵਿੱਚ: Describe your classroom using as many postpositions as possible:

Exercise 8.9 ਮੇਰਾ ਪਰਿਵਾਰ: Write 10-12 sentences, describing your family and yourself, using the grammar and vocabulary you have learned thus far. For example: Who is in your family? What do they do? Where do they live? Where were you born?

ਸਾਬਦਾਵਲੀ

Vocabulary

ਕਿਰਿਆਵਾਂ

Verbs

ਉਣਾ	to knit, weave (vt)
ਉਬਾਲਨਾ	to boil (vt)
ਆਉਣਾ	to come (vi)
ਸਹਿਣਾ	to bear, endure (vi)
ਸੰਖਣਾ	to learn (vt)

ਸੌਣਾ	to sleep (vi)
ਹੋਣਾ	to be (vi)
ਕਹਿਣਾ	to say (vt)
ਕਰਨਾ	to do (vt)
ਖਰੀਦਣਾ	to buy (vt)
ਖਾਣਾ	to eat (vt)
ਗਾਉਣਾ	to sing (vt)
ਛੁਪਣਾ	to suck juice out of a fruit (mango/sugarcane) (vt)
ਜਾਣਨਾ	to know (vi)
ਜਾਣਾ	to go (vi)
ਨਾਸਤਾ ਕਰਨਾ	to have breakfast (vt)
ਪਸੰਦ ਕਰਨਾ	to like (vt)
ਪਕਾਉਣਾ	to prepare, cook (food, etc.) (vt)
ਪੜ੍ਹਨ	to read, study (vt)
ਪੜ੍ਹਾਉਣਾ	to teach (vt)
ਪੀਣਾ	to drink (vt)
ਬਣਾਉਣਾ	to make (vt)
ਬੋਲਣਾ	to say (vi)
ਮਿਲਨਾ	to meet, be met (vi)
ਰਹਿਣਾ	to stay, reside (vi)
ਲੜਨਾ	to fight (vi)
ਲਿਆਉਣਾ	to bring (vi)
ਲਿਖਣਾ	to write (vt)
ਲੈਣਾ	to take (vt)
ਵੇਚਣਾ	to sell (vt)

ਕੰਮ*Work*

ਕੰਮ	work, deed (m)
ਮਿਹਨਤ	hard work, labor (f)
ਨੌਕਰੀ	job (f)
ਅਖਬਾਰ	newspaper (f)
ਖਤ, ਚਿੱਠੀ	letter (m, f)
ਛੱਟੀ; ਛੱਟੀਆਂ	break; vacation (f)
ਦਫਤਰ	office (m)

ਕਲਾਸਰੂਮ*The Classroom*

ਸਕੂਲ	school (m)
ਸਬੰਧ	lesson (m)
ਕਲਾਸ	class (school) (f)
ਕਮਰਾ	room (m)

ਕਲਮ	pen (f)
ਕਾਗਜ਼	paper (m)
ਕ੍ਰਾਪੀ	notebook (f)
ਕਿਤਾਬ	book (f)
ਕੁਰਸੀ	chair (f)
ਘੜੀ	clock, watch (f)
ਛੱਤ	ceiling, roof (f)
ਫਰਸ਼	floor (m)
ਵੰਡ	wall (f)
ਤਸਵੀਰ	picture, portrait (f)
ਦਰਵਾਜ਼ਾ, ਥੂਹਾ	door (m)
ਬਾਹੀ, ਖਿੜਕੀ	window (f)
ਪੱਤਾ	curtain (m)
ਪੱਖਾ	fan (m)
ਬੋਲੀ, ਚੁਬਾਨ, ਭਾਸ਼ਾ	language (f)
ਮਤਲਬ	meaning (m)
ਤਰਜੁਮਾ, ਉਲਥਾ, ਅਨੁਵਾਦ	translation (m)
ਇਮਾਰਿਹਾਨ	test, exam (m)
ਨਤੀਜਾ	outcome, result (m)

ਜ਼ਿੰਦਗੀ*Life*

ਉਮਰ	age (f)
ਪੈਦਾ; ਪੈਦਾ ਹੋਣਾ	born (adj/u); to be born (vi)
ਸਾਦੀ, ਵਿਆਹ	wedding (f)
ਸਾਦੀ-ਸੁਦਾ	married (adj/u)
ਇਕੱਲਾ	alone; single (adj/i)

ਧਰਮ*Religion*

ਗਿਰਜਾ	church (m)
ਗੁਰਦੁਆਰਾ	Sikh place of worship (m)
ਦਰਬਾਰ ਮਾਹਿਬ	the 'Golden Temple' complex, Amritsar (m)
ਲੰਗਰ	free community meal/kitchen (m)
ਮੰਦਰ	temple (m)
ਮਸੀਤ	mosque (f)
ਰੱਬ	God (m)

ਸਮਾਂ/ਵਕਤ*Time*

ਸਮਾਂ, ਵਕਤ	time (m)
ਚਿਰ	duration, time (m)

ਸਾਲ	year (m)
ਹਫਤਾ	week (m)
ਦੈਨੀ	daily (adv)
ਅਜੇ	yet, still (adv)

ਖਾਣਾ*Food*

ਖਾਣਾ	food (m)
ਹੋਟੀ	bread; food or meal generally (f)
ਚੌਲ	rice (m pl)
ਸਬਜ਼ੀ	vegetable (f)
ਆਲੂ	potato (m)
ਟਮਾਟਰ	tomato (m)
ਬਤਾਊ	eggplant (m)
ਫਲ	fruit (m)
ਅਨਾਨਾਸ	pineapple (m)
ਮੰਬੇ	mango (m)
ਸੇਬ	apple (m)
ਬੇਲਾ	banana (m)
ਖਰਬੂਜਾ	cantaloupe (m)
ਮਿੱਠਿਆਈ	sweet(s) (f)
ਹਲਵਾਈ	confectioner (m)
ਬਰਫੀ	a type of milk cake (f)
ਲੱਡੂ	ball-shaped sweet made of chickpea flour (m)
ਪਾਣੀ	water (m)
ਚਾਹ	tea (f)
ਜੂਸ, ਰਸ	juice (m)
ਦੂੜ	milk (m)
ਤਾਜ਼ਾ	fresh (adj/i)
ਰਸੋਈ	kitchen (f)
ਸਮੋਸਾ	a stuffed pastry filled with spiced potatoes (m)
ਕੈਟੀਨ	cafeteria (f)
ਸੁਆਦ	taste (m)

ਥਾਵਾਂ*Places*

ਸ਼ਹਿਰ	city (m)
ਮਰਕਜ਼	center (m)
ਪਿੰਡ	village (m)
ਮੁਲਕ, ਦੇਸ਼, ਦੇਸ਼	country, land (m)
ਸਰਕਾਰ	government (f)

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਕ*Adjectives*

ਖੁਸ਼	happy (adj/u)
ਦੁਖੀ	sad (adj/u)
ਹੈਰ	more (adj/u)
ਘੱਟ	less (adj/u)

ਹੋਰ ਫਾਇਲਮੰਦ ਸ਼ਬਦ *Other Useful Words*

ਹਰ	every, each
ਸਿਰਫ	only, simply (adv)
ਦੁਆਈ, ਦਵਾਈ	medicine (f)
ਸਾਹਿਤ	literature (m)
ਨਜ਼ਰ	glance, vision (f)
ਪਰ	but (conj.)
ਮਜ਼ਾ	fun (m)
ਮਜ਼ੇਦਾਰ	enjoyable, fun (adj/u)
ਮਿਹਰ	grace, kindness (f)
ਲਭਰ	thanks (m)

Lesson 9
ਸਲੇਕਟ
The Past Habitual Tense

§ 9.1 The past tense of ਹੋਣਾ

	Singular	Plural
1st Person	ਮੈਂ ... ਸਾ। I ... was.	ਆਸੀਂ ... ਸਾ। We ... were.
2nd Person	ਤੁਸੀਂ ... ਸੈ। You ... were.	ਤੁਸੀਂ ... ਸੈ। You ... were.
3rd Person		
Proximate:	ਇਹ ... ਸੀ। He/she/it/this ... was.	ਇਹ ... ਸਨ। They/these ... were.
Remote:	ਊਹ ... ਸੀ। He/she/it/that ... was.	ਊਹ ... ਸਨ। They/those ... were. ¹

Examples:

ਮੈਂ ਕੱਲ੍ਹੁ ਘਰ ਸਾ।	I was at home yesterday.
ਤੁਸੀਂ ਪਾਰਟੀ ਤੇ ਸੈ।	You were at the party.
ਕਾਰ ਗਰਾਜ ਵਿੱਚ ਸੀ।	The car was in the garage.

Negation. The negative of the past tense is formed by placing the word ਨਹੀਂ right before the verb. Unlike with the present tense, the auxiliary form of ਹੋਣਾ is not dropped with the past tense.

ਮੈਂ ਕੱਲ੍ਹੁ ਘਰ ਨਹੀਂ ਸਾ।	I was not at home yesterday.
ਤੁਸੀਂ ਪਾਰਟੀ ਤੇ ਨਹੀਂ ਸੈ।	You were not at the party.
ਕਾਰ ਗਰਾਜ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਸੀ।	The car was not in the garage.

§ 9.2 The past habitual

The past auxiliary of the verb ਹੋਣਾ is used with the imperfect participle (introduced in Lesson 8) to create the past habitual. The past habitual consists of two parts:

1. The imperfect participle
2. The past tense (auxiliary) form of ਹੋਣਾ

¹ In spoken Punjabi, ਸੀ is sometimes used as a default form in every case.

This form is used to express habitual behavior in the past, and is translated in English as ‘used to.’ For example, ਮੈਂ ਸਕੂਲ ਜਾਂਦੀ ਸਾਂ can be translated as, ‘I used to go to school.’

Masculine	Feminine	
ਮੈਂ ਕਰਦਾ ਸਾਂ	ਮੈਂ ਕਰਦੀ ਸਾਂ	I used to do
ਤੁਸੀਂ ਕਰਦਾ ਸੈਂ	ਤੁਸੀਂ ਕਰਦੀ ਸੈਂ	You used to do
ਉਹ/ਇਹ ਕਰਦਾ ਸੀ	ਉਹ/ਇਹ ਕਰਦੀ ਸੀ	S/he, it used to do
ਅਸੀਂ ਕਰਦੇ ਸਾਂ	ਅਸੀਂ ਕਰਦੀਆਂ ਸਾਂ	We used to do
ਤੁਸੀਂ ਕਰਦੇ ਸੈਂ	ਤੁਸੀਂ ਕਰਦੀਆਂ ਸੈਂ	You used to do
ਉਹ/ਇਹ ਕਰਦੇ ਸਨ	ਉਹ/ਇਹ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ	They used to do

Examples:

ਤੁਸੀਂ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਸੈਂ।
ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਖਾਣਾ ਖਾਂਦੇ ਸਾਂ।

You used to work at the office.
We used to eat at their house.

Negation. The negative in the past habitual tense is formed by reversing the order of the imperfect participle and the past auxiliary and preceding this by the word ਨਹੀਂ.

ਮੈਂ ਨਿਉਯਾਰਕ ਜਾਂਦਾ ਸਾਂ।
ਮੈਂ ਨਿਉਯਾਰਕ ਨਹੀਂ ਸਾਂ ਜਾਂਦਾ।

I used to go to New York.
I did not use to go to New York.

ਅਸੀਂ ਰੋਜ਼ ਕਾਲਜ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਾਂ।
ਅਸੀਂ ਰੋਜ਼ ਕਾਲਜ ਨਹੀਂ ਸਾਂ ਜਾਂਦੀਆਂ।

We used to go to college everyday.
We did not use to go to college everyday.

ਉਹ ਫਿਲਮਾਂ ਵੇਖਦੇ ਸਨ।
ਉਹ ਫਿਲਮਾਂ ਨਹੀਂ ਸਨ ਵੇਖਦੇ।

They used to watch movies.
They did not use to watch movies.

§ 9.3 Indirect verbal constructions

In Punjabi, various indirect verbal constructions are used to express wants and needs, likes and dislikes, states of being and knowing. Some of these expressions utilize the postposition ਨੂੰ, while others use the possessive forms. The use of indirect verbal constructions requires the use of the oblique case. Whereas in the direct case the subject and verb are in agreement, in indirect verbal constructions, the placement of a postposition following the subject reflects that the action is happening to the subject and the postposition blocks agreement between the subject and verb of the sentence. As a result, the verb does not agree with the subject but rather the object of the sentence.

The basic structure of the indirect verbal construction is:

Logical Subject $\ddot{\sigma}$ + Direct Object (Grammatical subject) + Verb.

1. S ਨੂੰ X ਪਸੰਦ ਹੈ। = 'S likes X'

'S' is the one who is doing the liking (the logical subject) and 'X' is the object liked. The verb ਹੋਣਾ conforms to the object X (the grammatical subject) and is conjugated accordingly:

ਮੈਨੂੰ ਫਿਲਮਾਂ ਪਸੰਦ ਹਨ।	I like films. ('Films are pleasing to me').
ਤੁਹਾਨੂੰ ਨਾਟਕ ਪਸੰਦ ਹਨ।	You like plays.
ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿਵ ਬਟਾਲਵੀ ਦੇ ਗੀਤ ਪਸੰਦ ਹਨ।	They like the songs of Shiv Batalvi. ²

Note that the object of liking can be an action described by a verb.

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖੇਡਣਾ ਪਸੰਦ ਹੈ।	They like to play.
ਮੇਰੀ ਭੈਣ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨਾ ਪਸੰਦ ਹੈ।	My sister likes to read.

2. S ਨੂੰ X ਦਾ ਸੌਕਰ ਹੈ। = 'S is fond of X' or 'S likes X'

This construction is widely used to express hobbies and interests. 'X' is the object and/or activity of liking. Because verbal infinitives in this construction are followed by a postposition (ਦਾ), they must appear in their oblique case form, in which the final / ਓ / is dropped.

ਸਾਨੂੰ ਟੀ. ਵੀ. ਵੇਖਣ ਦਾ ਸੌਕਰ ਹੈ।	We like to watch TV.
ਉਸ ਨੂੰ ਨਾਟਕ ਲਿਖਣ ਦਾ ਸੌਕਰ ਹੈ।	S/he likes to write plays.
ਮੈਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਗੀਤ ਸੁਣਨ ਦਾ ਸੌਕਰ ਹੈ।	I like to listen to Punjabi songs.
ਤੁਹਾਨੂੰ ਤਾਜ ਖੇਡਣ ਦਾ ਸੌਕਰ ਹੈ?	Do you like to play cards?

3. S ਨੂੰ X ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। = 'S needs/wants X.' (Where 'X' is a noun)
= 'S needs to/should X.' (Where 'X' is a verb)

ਚਾਹੀਦਾ (wanted, needed), which derives from the verb ਚਾਹੁਣਾ (to want), functions like an adjective and is inflected according to the gender and number of the object, 'X.' This form is used to express general needs.

ਮੈਨੂੰ ਕੰਪਿਊਟਰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।	I need a computer.
ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੀ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ?	What do you need?
ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੈਮਰੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ?	Do they need cameras?
ਮੈਨੂੰ ਖੁਤ ਲਿਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।	I should write the letter.
ਤੈਨੂੰ ਕਿਤਾਬ ਪੜ੍ਹਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।	You should read the book.

4. S ਨੂੰ X ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। = 'S needs X.'

ਲੋੜ means 'need.'

² A famous Punjabi poet of the 20th century.

ਉਸ ਨੂੰ ਘਰ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।
ਮੈਨੂੰ ਕਾਰ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

S/he needs a house.
I need a car.

§ 9.4 Additional expressions with ਨੂੰ

1. ਨੂੰ appears with motion verbs to express various feelings and phenomena. S ਨੂੰ X ਚੜ੍ਹਨਾ, for example, can be used to express the feeling of getting tipsy after drinking alcohol, using the verb ਚੜ੍ਹਨਾ (to climb/rise):

ਉਸ ਨੂੰ ਸਰਾਬ ਬਹੁਤ ਜਲਦੀ ਚੜ੍ਹਦੀ ਹੈ। S/he gets tipsy quickly.
or
ਉਸ ਨੂੰ ਸਰਾਬ ਦਾ ਨਜ਼ਾਰਾ ਬਹੁਤ ਜਲਦੀ ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੈ।

In the first sentence, ਸਰਾਬ ('alcohol') is the grammatical subject, and in the second, ਨਜ਼ਾਰਾ ('intoxication') is the grammatical subject.

ਨੂੰ is sometimes used with ਆਉਣਾ to express an ability to do things. Note that in the sentences below, the grammatical subjects of the sentences are again different in Punjabi than they are in English. In the second and third sentences, the verbs ਪੜ੍ਹਨਾ and ਬੋਲਣਾ are inflected to make them agree with ਪੰਜਾਬੀ.

ਮੈਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ।	I don't know Punjabi. ('To me Punjabi doesn't come.')
ਤੁਹਾਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਪੜ੍ਹਨੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ?	Can you read Punjabi?
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲਣੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।	Students can speak Punjabi

'S ਨੂੰ X ਆਉਣਾ' is also used to express other meanings. Think of the way in English one says 'He gets angry,' or, 'She gets sick.' One does not actually 'get' these things; that is just how the phenomena are expressed idiomatically. In Punjabi, one says that these phenomena 'come' (ਆਉਣਾ).

ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਯਾਦ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।	I miss him/her.
ਤੁਹਾਨੂੰ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।	You are very irritable.
ਉਸ ਨੂੰ ਪਹਾੜੀ ਸਫਰ ਵਿੱਚ ਉਲਟੀਆਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।	S/he throws up during travel in the hills.

2. 'S ਨੂੰ X ਲੱਗਣਾ' is used to express feelings and effects, where 'X' is a feeling or quality. ਲੱਗਣਾ literally means 'to seem,' 'to strike,' or 'to attach.' With ਨੂੰ it enables one to express how one feels, or how things seem.

ਸੁਹਣਾ ਲੱਗਣਾ	to look beautiful
ਚੰਗਾ ਲੱਗਣਾ	to seem good

ਭੁੱਖ ਲੱਗਣੀ	to feel hungry
ਗਰਮੀ ਲੱਗਣੀ	to feel hot
ਮੈਨੂੰ ਤੂੰ ਬਹੁਤ ਸੁਹਣੀ ਲੱਗਦੀ ਹੈਂ।	You look very beautiful. ('You seem to me to be very beautiful').
ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਹ ਤਸਵੀਰ ਚੰਗੀ ਲੱਗਦੀ ਹੈ?	Do you like that painting?
ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਚੰਗੇ ਲੱਗਦੇ ਹੋ।	S/he likes you very much.

3. ਨੂੰ can be used to express knowledge through the construction ‘S ਨੂੰ [X] (ਦਾ) ਪਤਾ ਹੋਣਾ’ (where ‘X’ is the object known):

ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ।	He doesn't know. ('To him there is not knowledge').
ਮੈਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਪਤਾ।	I do not know anything.
ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੁਹਾਡੇ ਆਉਣ ਦਾ ਪਤਾ ਹੈ।	They know about your arrival.

4. ਨੂੰ is used to mark the objects of transitive verbs. In the case of indirect objects it acts like ‘to’ in English.

ਮੈਂ ਸਬੀਨਾ ਨੂੰ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੇਂਦਾ ਹਾਂ।	I give books to Sabina.

ਨੂੰ is used with direct objects if they are animate (i.e. people and, often, other animals). When used with inanimate direct objects, ਨੂੰ marks them as definite (specific). It is not translated *per se*; it functions merely as a grammatical marker.

ਮੈਂ ਭਾਅ ਜੀ ਨੂੰ ਆਮ ਮਿਲਦੀ ਹਾਂ।	I meet brother often.
ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਨੂੰ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹੋ?	Do you read this book everyday?

Note: Although ਨੂੰ can indicate movement ‘to’ a place, in such contexts it is generally omitted. However, the noun (place) is required to be in the oblique case to reflect its grammatical position. For example:

ਮੇਰੀ ਭੈਣ ਪਟਿਆਲੇ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।	My sister goes to Patiala.
ਅਸੀਂ ਲਹੌਰ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ।	We go to Lahore.

Dialogue
ਗੱਲ-ਬਾਤ

Taking a Cycle Rickshaw in Chandigarh
ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿੱਚ ਮਾਈਕਲ ਰਿਕਸ਼ਾ ਲੈਂਦੇ ਹੋਏ

ਰਿਕਸ਼ੇ ਵਾਲਾ:	ਹਾਂ ਜੀ, ਕਿੱਥੇ ਚੱਲੇਗੇ?
ਜੈਫ਼:	ਹੋਟਲ ਮਿਵਾਇਕ ਵਿਉ। ਕਿੰਨੇ ਪੈਸੇ?
ਰਿਕਸ਼ੇ ਵਾਲਾ:	ਪੰਜਾਹ ਰੁਪਏ।
ਜੈਫ਼:	ਪੰਜਾਹ ਰੁਪਏ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹਨ। ਮਿਵਾਇਕ ਵਿਉ ਤਾਂ ਨੇੜੇ ਹੀ ਹੈ, ਆ ਰਿਹਾ ਸੈਕਟਰ ੧੯।
ਰਿਕਸ਼ੇ ਵਾਲਾ:	ਮਾਹਿਬਾ, ਕੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹੋ? ਕਾਫ਼ੀ ਢੂਰ ਹੈ ਅਤੇ ਰਾਤ ਦਾ ਵੇਲਾ ਹੈ।
ਜੈਫ਼:	ਚੱਲ, ਤੀਹ ਲੈ ਲਈ।
ਰਿਕਸ਼ੇ ਵਾਲਾ:	ਚਲੋ ਪੈਂਤੀ ਦੇ ਦਿਓ। ਆਉ ਬੈਠੋ ਸਾਹਿਬ। ਤੁਸੀਂ ਕਿਹੜੇ ਮੁਲਕ ਤੋਂ ਆਏ ਹੋ?
ਜੈਫ਼:	ਮੈਂ ਅਮਰੀਕਾ ਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹਾਂ।
ਰਿਕਸ਼ੇ ਵਾਲਾ:	ਤੁਸੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਚੰਗੀ ਬੋਲਦੇ ਹੋ। ਕਿੱਥੋਂ ਮਿੱਖੀ ਸੀ?
ਜੈਫ਼:	ਅਮਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਮਿੱਖੀ ਸੀ, ਤੇ ਛੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।
ਰਿਕਸ਼ੇ ਵਾਲਾ:	ਇਹ ਤੁਹਾਡਾ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਗੇਜ਼ਾ ਹੈ?
ਜੈਫ਼:	ਨਹੀਂ, ਦੋ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਆਇਆ ਸਾਂ।
ਰਿਕਸ਼ੇ ਵਾਲਾ:	ਉਸ ਵਕਤ ਤੁਸੀਂ ਕਿੱਥੇ ਠਹਿਰੇ ਸੋ?
ਜੈਫ਼:	ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੇ ਇੱਕ ਮਹੀਨਾ ਪਟਿਆਲੇ ਰਿਹਾ ਸਾਂ।
ਰਿਕਸ਼ੇ ਵਾਲਾ:	ਉਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਕੀਤਾ ਸੀ?
ਜੈਫ਼:	ਮੈਂ ਪੰਜਾਬੀ ਕਲਾ ਬਾਰੇ ਖੋਜ ਕਰਦਾ ਸਾਂ।
ਰਿਕਸ਼ੇ ਵਾਲਾ:	ਲਈ ਜੀ, ਗੱਲਾਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿੱਚ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗਿਆ ਤੇ ਤੁਹਾਡਾ ਹੋਟਲ ਆ ਗਿਆ।
ਜੈਫ਼:	ਇਹ ਲਈ ਪੈਂਤੀ ਰੁਪਏ, ਬਹੁਤ ਮਿਹਰਬਾਨੀ।

Exercise 9.1 Translate:

- They used to buy clothes from this shop.
- He used to live in Punjab.
- My friend used to play the *tabla*.
- We used to see many Hindi films.
- I used to work in New York.
- The people were hungry. (Phrase as, 'The people used to be hungry.')
- The children used to read books.
- Their house used to be in the middle of the city.
- Did the professor (used to) know Arabic and Farsi?
- Did you (used to) go to the market?

Exercise 9.2 Translate:

- ਬੱਚੇ ਬਾਗ ਵਿੱਚ ਖੇਡਦੇ ਸਨ।
- ਮੌਸਮ ਬਹੁਤ ਖਰਾਬ ਸੀ।
- ਚੰਭੇਲੀ ਦੇ ਫੁੱਲ ਖੁਸ਼ਬੂਦਾਰ ਸਨ।
- ਮੇਰੇ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਬੋੜ੍ਹ ਦਾ ਦਰਖਤ ਸੀ।
- ਮੁੜੇ ਹਰ ਸਾਮ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸਨ।

Exercise 9.3 Negate the sentences:

1. ਆਇਸਾ ਮਿਲਾਈ ਸਿੱਖਦੀ ਸੀ।
2. ਮੈਂ ਕਾਰ ਚਲਾਉਂਦਾ ਸਾਂ।
3. ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਤਬਲਾ ਵਜਾਉਂਦੀ ਸੀ।
4. ਸਾਡੇ ਦੋਸਤ ਸ਼ਾਇਰੀ ਕਰਦੇ ਸਨ।
5. ਮੈਨੂੰ ਰਾਤੀਂ ਨੀਂਦ ਆਉਂਦੀ ਸੀ।

Exercise 9.4 Translate:

1. ਮੈਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨਾ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ।
2. ਸਾਨੂੰ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
3. ਉਸ ਨੂੰ ਸ਼ੁਲਕ ਚੰਗਾ ਲੱਗਦਾ ਸੀ।
4. ਉਸ ਨੂੰ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ।
5. ਤੈਨੂੰ ਟੈਨਿਸ ਖੇਡਣ ਦਾ ਸ਼ੋਕ ਹੈ?

Exercise 9.5 Create a 10-12 sentence dialogue about your hobbies and interests, likes and dislikes.**ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ****Vocabulary****ਕਿਰਿਆਵਾਂ****Verbs**

ਚਲਾਉਣਾ	to drive (vt)
ਚੜ੍ਹਨਾ	to climb, rise (vi)
ਦੇਣਾ	to give (vt)
ਲੱਗਣਾ	to seem, attach, apply (vi)
ਵੇਖਣਾ	to see, watch (vt)
ਵਿਖਾਉਣਾ	to show (vt)
ਸੁਣਨਾ	to hear, listen (vt)
ਦੱਸਣਾ	to tell (vt)
ਖੇਡਣਾ	to play (sport, game, etc.) (vt)
ਵਜਾਉਣਾ	to play (instrument) (vt)
ਵਿਤਾਉਣਾ	to spend, pass (time) (vt)

ਪਸੰਦਾਂ ਤੇ ਲੋੜਾਂ**Interests and Needs**

ਪਸੰਦ	liking, preference (f)
ਚਾਹੁਣਾ	to want (vt)
ਚਾਹੀਦਾ	wanted, required (adj/i)
ਲੋੜ	need (f)
ਜ਼ਰੂਰਤ	necessity, requirement (f)

ਮੌਕ, ਮੌਕ	hobby, interest (m)
ਸੰਗੀਤ	music (m)
ਗੀਤ	song (m)
ਤਬਲਾ	<i>tabla</i> , pair of drums in Indian music (m)
ਸਫਰ	travel, journey (m)
- ਕਰਨਾ	to travel (vt)
ਸਿਲਾਈ	sewing (f)
- ਕਰਨਾ	to sew (vt)
ਖੇਡ; ਖੇਡਾਂ	game (f); sports (f pl)
ਤਾਜ	cards (f)
ਟੈਨਿਸ	tennis (f)
ਨਾਟਕ	drama, play (m)
ਫਿਲਮ	film (f)

ਭਾਵ ਤੋਂ ਹਾਲ

Feelings and States

ਗੁੱਸਾ	anger (m)
ਨੀਂਦ	sleep (f)
ਬੀਮਾਰੀ; ਬੀਮਾਰ	illness (f); ill (adj/u)
ਜ਼ਿਆਮ	cold (illness) (m)
ਬੁਘਾਰ	fever (m)
ਛੁੱਖ	hunger (f)
ਯਾਦ	memory (f)

ਕ੍ਰਿਦਰਤ

Nature

ਕ੍ਰਿਦਰਤ	nature (f)
ਕ੍ਰਿਦਰਤੀ	natural (adj/u)
ਜ਼ਮੀਨ	ground, land, soil (f)
ਦਰਿਆ	river (m)
ਸਮੁੰਦਰ	ocean (m)
ਝੱਪੜ	pond (m)
ਝੀਲ	lake (f)
ਬਨਾਸਪਤੀ	vegetation, flora (f)
ਦਰਖਤ	tree (m)
ਬੋੜ੍ਹੇ	banyan tree (m)
ਜੰਬੇਲੀ	jasmine (f)
ਮੌਸਮ	weather (m)
ਮੀਹ	rain (m)

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ

Adjectives

ਆਮ	general, ordinary, common (adj/u)
ਖਾਸ	special, particular (adj/u)
ਵਧੀਆ	great, excellent (adj/u)
ਖਰਾਬ	bad; messed-up (adj/u)
ਫੁਸ਼ਟੂਦਾਰ	fragrant (adj/u)
ਹਲਕਾ	light (adj/i)
ਗੁੜ੍ਹਾ	dark (color) (adj/i)
ਛਾਖਤਾ	dove-colored (adj/i)
ਇਕੱਠਾ	all together (adj/i)
ਅਲੱਗ	separate (adj/u)
ਅਲੱਗ-ਅਲੱਗ	various, separate (adj/u)

ਟ੍ਰਾਂਸਪੋਰਟ

Transport

ਸਾਈਕਲ	cycle (m)
ਰਿਕਸ਼ਾ	rickshaw (m)
ਟੈਕਸੀ	taxi (f)
ਬਸ	bus (f)
ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼	airplane (m)
ਟੇਲ-ਗੱਡੀ	train (f)
ਸਟੇਸ਼ਨ	station (m)
ਗੇੜਾ	turn, circuit (m)

ਸਮਾਂ/ਵਾਰਤਾ

Time

ਕੁਝ	tomorrow; yesterday (m)
ਸਾਮ	evening (f)
ਰਾਤੀ	'at night'

ਹੋਰ ਡਾਇਲੋਫਿਟ ਲਾਈ

Other Useful Words

ਰੂਪਈਆ	name used for Indian currency, <i>rupee</i> (m)
ਪੈਸਾ	money; <i>paisa</i> , one 100 th of a rupee (m)
ਬਜ਼ਾਰ, ਮਾਰਕੀਟ	market (m, f)
ਪਤਾ	information; address (m)

Lesson 10

ਸਬਕ ۱۰

Imperatives

§ 10.1 Imperatives

Imperatives are used to express orders and requests. Usage of specific forms is determined by a speaker's desired tone of voice and the context. There are two different forms of the regular imperative:

1. *Informal Singular*: When addressing someone as ਤੁਸੀਂ, the imperative consists of simply the root of the verb.

ਇਹ ਕੰਮ ਕਰ।

Do this work.

ਖਤ ਛੋਤੀ ਲਿਖ।

Write the letter quickly.

ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲਣੀ ਮਿੱਥਾ।

Learn to speak Punjabi.

2. *Formal Singular/Plural*: When addressing someone as ਤੁਸੀਂ, the imperative is formed by adding ਓ (or in some cases, ਵੋ) to the root.

ਕਿਰਪਾ ਕਰ ਕੇ ਭੁਰਮੀ ਤੇ ਬੈਠੋ।

Please/kindly sit on the chair.

ਖਾਣਾ ਖਾਓ ਤੇ ਦੁੱਧ ਪੀਓ/ਪੀਵੋ।

Eat food and drink milk.

ਤੇ ਵਾਰਿਸ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਹੀਰ ਸੁਣਾਓ।

And recite Varis Shah's *Hir*.

In imperative phrases the pronoun (ਤੁਸੀਂ or ਤੁਸੀਂ) is generally omitted.

Some verbs take irregular imperative forms for ਤੁਸੀਂ. The most common of these are:

ਦੇਣਾ: ਦਿਓ

ਲੈਣਾ: ਲਾਓ

ਮੌਣਾ: ਮਾਓ

Negation. To negate the imperative, place ਨਾ before the verb.

ਇਹ ਕੰਮ ਨਾ ਕਰ।

Don't do this work.

ਕਿਤਾਬ ਛੋਤੀ ਨਾ ਪੜ੍ਹੋ।

Don't read the book fast.

ਕਿਰਪਾ ਕਰ ਕੇ ਭੁਰਮੀ ਤੇ ਨਾ ਬੈਠੋ।

Please don't sit on the chair.

§ 10.2 Polite imperatives

To make a request it is sufficient to use the ਤੁਸੀਂ form of the regular imperative. However, some dialects include additional forms that suggest an added ‘please.’

1. With ਤੂ, the imperative consists of the root + ਈਂ (or ਵੀਂ).

ਬੋੜੀ ਰੋਟੀ ਖਾਈਂ।	Eat less food.
ਚਿੱਠੀ ਅਗਲੇ ਹਫ਼ਤੇ ਲਿਖੀਂ।	Write the letter next week.
ਸਾਮਨੂੰ ਸਟੇਸ਼ਨ ਆਈਂ।	Come to the railway station in the evening
ਪਾਣੀ ਪੀਈਂ/ਪੀਵੀਂ।	Drink water.

Variant forms:

ਦੇਣਾ:	ਦੇਈਂ, ਦੇਵੀਂ
ਲੈਣਾ:	ਲਈਂ, ਲਵੀਂ
ਸੌਣਾ:	ਸੈਈਂ, ਸਵੀਂ

2. With ਤੁਸੀਂ, the imperative consists of the root + ਇਓਂ.

ਕਾਰ ਤੇਜ਼ ਨਾ ਚਲਾਇਓਂ।	Don't drive the car fast.
ਖਾਣਾ ਹੌਲੀ ਖਾਇਓਂ।	Eat the food slowly.
ਮਕਡੋਨਲਡਜ਼ ਨਾ ਜਾਇਓਂ।	Don't go to McDonald's.
ਕਾਛੀ ਨਾ ਪੀਇਓਂ।	Don't drink coffee.

§ 10.3 Verbal infinitives as imperatives

The verbal infinitive can also be used as an imperative, especially common in public notices and official instructions:

ਇੱਧਰ ਚੱਲਣਾ	Walk here.
ਪਰਮੋਂ ਆਉਣਾ	Come day after tomorrow.
ਦਰਵਾਜਾ ਬੰਦ ਰੱਖਣਾ	Keep the door closed.
ਛੇਤੀ ਕਰਨਾ	Please hurry.

ਨਾ is used for negative constructions:

ਮਾੜਾ ਖਾਣਾ ਨਾ ਖਾਣਾ!	Don't eat bad food!
ਆਪਣਾ ਸਮਾਨ ਨਾ ਭੁੱਲਣਾ!	Don't forget your luggage!

§ 10.4 Conveying similarity or ‘like’

There are several ways of expressing similarity. The inflecting postposition ਵਰਗਾ is used to compare objects or people with one another in terms of size, color, quality, etc.

ਤੇਰੇ ਦੋਸਤ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਮੇਰੇ ਭਰਾ ਵਰਗੀ ਹੈ।
ਤੁਹਾਡੇ ਵਰਗਾ ਦੁਨੀਆ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਨਹੀਂ।

Your friend resembles my brother.
There is nobody like you in the world.

Other terms for expressing equality or likeness are:

ਜਿਹਾ
ਵਾਂਝ/ਵਾਂਝੂ
[ਦੀ] ਤਰ੍ਹਾਂ

like/-ish
like
like

ਜਿਹਾ is a suffix that inflects to agree in number and gender with what follows, while the postpositions ਵਾਂਝ, ਵਾਂਝੂ, and ਤਰ੍ਹਾਂ remain invariable.

ਤੁਹਾਡੇ ਤੇ ਸਾਡੇ ਕੱਪੜੇ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਹਨ।
ਅਸੀਂ ਉਮਤਾਦ ਜੀ ਵਾਂਝ ਚੰਗੀ ਪੰਜਾਬੀ
ਬੋਲਦੇ ਹਾਂ।
ਉਹ ਭੁੜੀ ਆਪਣੀ ਭੈਣ ਵਾਂਝ ਲਿਖਦੀ ਹੈ।
ਮੇਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੇਡ!

Your clothes and our clothes are alike.
Like the teacher, we speak Punjabi well.

That girl writes like her sister.
Play like me!

§ 10.5 ਕੋਈ and ਕੁੱਝ

ਕੋਈ and ਕੁੱਝ translate as ‘someone’/‘some’ and ‘something’/‘some’ respectively. In questions, ਕੋਈ and ਕੁੱਝ translate as ‘anyone’ and ‘anything’/‘any’, while in negative sentences, they correspond to ‘no one’ and ‘nothing.’ Generally, when ਕੋਈ is used as a pronoun or as an adjective it refers to an animate objects while ਕੁੱਝ refers to an inanimate objects.

ਬੱਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਹੈ।
ਕੋਈ ਹੋਰ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਾਓ।
ਸਾਡੇ ਘਰ ਕੁੱਝ ਤਮਵੀਰਾਂ ਹਨ।

Someone is in the bus.
Tell me some other story.
There are some paintings in our house.

ਤੇਰੇ ਅਪਾਰਟਮੈਂਟ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਹੈ?
ਤੁਹਾਡੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਕੁੱਝ ਹੈ?

Is there anyone in your apartment?
Do you have anything in your room?

ਮੇਰੇ ਅਪਾਰਟਮੈਂਟ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਨਹੀਂ।
ਮੇਰੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਕੁੱਝ ਨਹੀਂ।

There is no one in my apartment.
There is nothing in my room.

The oblique form of ਕੋਈ is ਕਿਸੇ. It should not be confused with ਕਿਸ, the oblique form of ਕੋਣ. Note the difference between the two below.

ਉਹ ਕਿਸ ਦਾ ਦੇਸਤ ਹੈ?
 ਉਹ ਕਿਸੇ ਦਾ ਦੇਸਤ ਨਹੀਂ।
 ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ ਸਾਹਮਣੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਗੱਡੀ ਹੈ।
 ਬੱਸ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਕੋਲ ਟਿਕਟ ਹੈ?
 ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦਿਨ ਆਉਣਾ।

Whose friend is he?
 He is not anyone's friend.
 Someone's car is in front of your house.
 Does anyone on the bus have a ticket?
 Please come some other day.

Additional expressions using ਕੋਈ and ਕੁੱਝ

ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ
 ਕੁੱਝ ਨਾ ਕੁੱਝ
 ਕੋਈ ਹੋਰ
 ਕੁੱਝ ਹੋਰ

someone or the other
 something or the other
 some other; some(one) else
 something else

ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਗੱਲ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ।
 ਕੁੱਝ ਨਾ ਕੁੱਝ ਤਾਂ ਦੱਸੋ।
 ਕੋਈ ਹੋਰ ਤਾਜ਼ਾ ਖਬਰ?

Something or the other is certainly the matter.
 Please tell us something or the other.
 Any other new news?

Dialogue ਗੱਲ-ਥਾਤ

Riding the Punjab Roadways Bus to Wagha ਵਾਘੇ ਜਾਂਦੀ ਪੰਜਾਬ ਰੋਡਵੇਜ਼ ਦੀ ਬੱਸ ਤੇ

A conversation between Mary, a passenger and the bus conductor.

- ਮੇਰੀ: ਮੁਆਫ ਕਰਨਾ ਇਹ ਬੱਸ ਵਾਘੇ ਜਾਂਦੀ ਹੈ?
- ਕੰਡਕਟਰ: ਇਹ ਬੱਸ ਅਟਾਰੀ ਤੱਕ ਜਾਵੇਗੀ। ਉਥੋਂ ਵਾਖਾ ਢੂਰ ਨਹੀਂ ਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਅਮਾਨੀ ਨਾਲ ਰਿਕਮਾ ਮਿਲ ਜਾਵੇਗਾ। ਤੁਸੀਂ ਇੱਥੇ ਨਵੇਂ ਲੱਗਦੇ ਹੋ? ਵਾਘੇ ਕੀ ਕਰਨ ਜਾ ਰਹੇ ਹੋ?
- ਮੇਰੀ: ਮੈਂ ਅਮਰੀਕਾ ਤੋਂ ਹਾਂ ਤੇ ਇੱਥੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਪੜ੍ਹਨ ਆਈ ਹਾਂ। ਵਾਘੇ ਦੇ ਬਾਰਡਰ ਤੇ ਮਾਮ ਨੂੰ ਛੱਡੇ ਤਹਿਕਰਨ ਦੀ ਰਸਮ ਬਾਰੇ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਸੁਣਿਆ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ।
- ਕੰਡਕਟਰ: ਵਾਹ ਬਈ ਵਾਹ! ਮੈਂ ਇਹ ਤਾਂ ਸੁਣਿਆ ਮੀ ਕਿ ਹਿੰਦੁਮਤਾਨੀ, ਵਡੇਰੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ, ਪੜ੍ਹਾਈ ਲਈ ਅਮਰੀਕਾ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਇਹ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸੁਣਿਆ ਕਿ ਅਮਰੀਕਣ ਵੀ ਇੱਥੇ ਆ ਕੇ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ। ਹਾਂ, ਵਾਖਾ ਅੱਜ-ਕੱਲ੍ਹ ਕਾਫੀ ਮਸਹੂਰ ਹੋ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ। ਸਰਹੱਦ ਦੇ ਦੌਵੇਂ ਪਾਸਿਓਂ (ਯਾਨੀ ਲਿਹਿੰਦੇ ਤੇ ਚੜ੍ਹਦੇ ਪੰਜਾਬ ਦੋਵਾਂ ਤੋਂ) ਲੋਕ ਹੁਮ-ਹੁਮਾ ਕੇ ਇਸ ਰਸਮ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਵਾਘੇ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਤੁਸੀਂ ਹੋਰ ਕਿਤੇ ਵੀ ਜਾਓਗੇ?
- ਮੇਰੀ: ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਲਹੌਰ ਰਹਿ ਚੁੱਕੀ ਹਾਂ ਤੇ ਉਥੇ ਮੇਰੇ ਕਈ ਦੋਸਤ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਅਮਰੀਕਣ ਹੋਣ ਦਾ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਛਾਇਦਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਪੈਦਲ ਹੀ ਸਰਹੱਦ ਪਾਰ ਕਰ ਕੇ ਲਹੌਰ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹੋ।
- ਕੰਡਕਟਰ: ਤੁਸੀਂ ਬੜੀ ਕਿਸਮਤ ਵਾਲੇ ਹੋ ਬੀਬਾ ਜੀ। ਸਾਨੂੰ ਹਿੰਦੁਮਤਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਵੀਜੇ ਲਈ ਕਈ ਪਾਪੜ ਵੇਲਣੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਚਲੋ, ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਮਾਣੋ! ਰੱਬ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਾਮਯਾਬੀ ਬਖਸ਼ੇ।
- ਮੇਰੀ: ਬਹੁਤ ਬਹੁਤ ਮਿਹਰਬਾਨੀ ਜੀ। ਰੱਬ ਰਾਖਾ!

Exercise 10.1 Write 10 sentences in the imperative using formal and informal tones of voice. Then negate them.

Exercise 10.2 Translate the following sentences into Punjabi. Use both the informal and formal/plural imperatives for each sentence.

1. Please speak with her.
2. Tell me his name.
3. Put that book on this table.
4. Do not drink that dirty water.
5. Tell me the price of these flowers.
6. Do not ask me difficult questions.
7. Please take that book.
8. Sing a lullaby to the children.
9. Please bring me the newspaper.
10. Come back soon.

ਸਥਾਵਲੀ

Vocabulary

ਕਿਰਿਆਵਾਂ

Verbs

ਸੁਣਾਉਣਾ	to tell, recite (vt)
ਗੱਲ ਕਰਨੀ	to talk, converse (vt)
ਚੱਖਣਾ	to taste (vt)
ਚੱਲਣਾ	to move (vi)
ਤਹਿ ਕਰਨਾ	to fold (vt)
ਥੈਠਣਾ	to sit (vi)

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਤੋਂ

ਵਿਰਾਸਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ

Adjectives and Adverbs

ਅਗਲਾ	next (adj/i)
ਪਿਛਲਾ	last, previous (adj/i)
ਹੋਲੀ	slowly; gently (adv)
ਛੇਤੀ, ਜਲਦੀ	quickly, early (adv)
ਦੇਰ; ਦੇਰ ਨਾਲ	lateness, delay (f); late (adv)
ਤੇਜ਼	fast, swift (adj/u)
ਇੱਧਰ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ	this direction (adv)
ਉੱਧਰ, ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ	that direction (adv)
ਵਾਪਸ	back (adv)
ਸਾਫ਼	clean (adj/u)
ਗੰਦਾ	dirty (adj/i)
ਮੌਲਾ	soiled (adj/i)

ਹੁਣੈ	right now, immediately (adv)
ਹੁਮ-ਹੁਮਾ ਕੇ	in large numbers (adv)
ਮਸ਼ਹੂਰ	famous (adj/u)

ਹੋਰ ਫਾਇਦੇਮੰਦ ਸਥਤ *Other Useful Words*

ਸੁਆਲ, ਸਵਾਲ	question (m)
ਜਾਬਾਬ, ਜਵਾਬ	answer (m)
ਕ੍ਰੀਮਤ	price, cost (f)
ਸਾਭਿਆਚਾਰ	culture (m)
ਲੇਂਗੀ	lullaby (f)
ਜ਼ਰਾ	just, a little bit (adv)
ਯਾਨੀ	that is, meaning (adv)
ਚੜ੍ਹਦਾ ਪੰਜਾਬ	East (Indian) Punjab
ਲਹੀਦਾ ਪੰਜਾਬ	West (Pakistani) Punjab
ਪਾਪੜ ਵੈਲਨਾ	to run about doing things without much result (vt)
ਕਮਯਾਬੀ	success (f)

Lesson 11
ਸਥਾਨ ੧੧
The Progressive Tense

§ 11.1 The progressive tense

The progressive tense indicates action in progress, past or present. Its construction consists of three parts:

1. The root of the main verb.
2. The particle ਰਿਹਾ, ਰਹੇ, ਰਹੀ, or ਰਹੀਆਂ, chosen so as to agree in number and gender with the subject.
3. The appropriate present auxiliary or past auxiliary form of the verb ਹੋਣਾ.

§ 11.2 The present progressive

The present progressive conveys action in progress in the present. Using the verb ਕਰਨਾ as an example, the conjugations of the present progressive are:

Masculine	Feminine	
ਮੈਂ ਸੁਣ ਰਿਹਾ ਹਾਂ	... ਰਹੀ ਹਾਂ	I am listening
ਤੁਸੁਣ ਰਿਹਾ ਹੈਂ	... ਰਹੀ ਹੈਂ	You are listening
ਉਹ ਸੁਣ ਰਿਹਾ ਹੈ	... ਰਹੀ ਹੈ	S/he listening
ਅਮੀਂ ਸੁਣ ਰਹੇ ਹਾਂ	... ਰਹੀਆਂ ਹਾਂ	We are listening
ਤੁਸੀਂ ਸੁਣ ਰਹੇ ਹੋ	... ਰਹੀਆਂ ਹੋ	You are listening
ਉਹ ਸੁਣ ਰਹੇ ਹਨ	... ਰਹੀਆਂ ਹਨ	They are listening

Examples:

ਅਮੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਪੜ੍ਹ ਰਹੇ ਹਾਂ।	We are reading Punjabi.
ਬੱਚੇ ਗੀਤ ਗਾ ਰਹੇ ਹਨ।	The kids are singing songs
ਮੈਂ ਗਰਮੀਆਂ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਜਾ ਰਹੀ ਹਾਂ।	I am going to Punjab in the summer.
ਮੈਂ ਲੰਡਨ ਨਹੀਂ ਜਾ ਰਿਹਾ।	I am not going to London.
ਤੁਸੀਂ ਪਸਤੇ ਬੋਲ ਰਹੇ ਹੋ?	Are you speaking Pashto?

Negation. ਨਹੀਂ is placed before the main verb. As with the simple present and the present habitual, the present tense auxiliary form of ਹੋਣਾ is dropped when negating.

ਨਹੀਂ, ਅਮੀਂ ਸਿੰਧੀ ਬੋਲ ਰਹੇ ਹਾਂ।	No, we are speaking Sindhi.
ਉਹ ਢੂਧ ਨਹੀਂ ਪੀ ਰਹੇ।	They are not drinking milk.

§ 11.3 The past progressive

The past progressive conveys action in progress in the past. Using the verb ਖਾਣਾ as an example, the conjugations of the past progressive are:

Masculine	Feminine	
ਮੈਂ ਖਾ ਰਿਹਾ ਸਾਂ	... ਰਹੀ ਸਾਂ	I was eating
ਤੁਸੀਂ ਖਾ ਰਿਹਾ ਸੈਂ	... ਰਹੀ ਸੈਂ	You were eating
ਉਹ ਖਾ ਰਿਹਾ ਮੀ	... ਰਹੀ ਮੀ	S/he was eating
ਅਸੀਂ ਖਾ ਰਹੇ ਸਾਂ	... ਰਹੀਆਂ ਸਾਂ	We were eating
ਤੁਸੀਂ ਖਾ ਰਹੇ ਸੋ	... ਰਹੀਆਂ ਸੋ	You were eating
ਉਹ ਖਾ ਰਹੇ ਸਨ	... ਰਹੀਆਂ ਸਨ	They were eating

Examples:

ਪਰਮੋਂ ਮੈਂ ਮਾਰਕੀਟ ਵਿੱਚ ਚੀਜ਼ਾਂ ਖਰੀਦ ਰਿਹਾ ਸਾਂ।	The day before yesterday, I was buying things in the market.
ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਮੌਜੂਦ ਰਿਹਾ ਸੈਂ?	What were you thinking?
ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਕੰਮ ਤੇ ਹੱਸ ਰਹੇ ਸੋ।	You were laughing at my work.
ਪਿਛਲੇ ਮੰਗਲਵਾਰ, ਉਹ ਕੀ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ?	What were they doing last Tuesday?

Negation. ਨਹੀਂ is placed before the main verb. In this case the auxiliary cannot be dropped, as it marks the action as happening in the past.

ਪਰਮੋਂ ਉਹ ਮਾਰਕੀਟ ਵਿੱਚ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨਹੀਂ ਖਰੀਦ ਰਹੇ ਸਨ।	The day before yesterday, they were not buying things in the market.
ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਕੰਮ ਤੇ ਨਹੀਂ ਹੱਸ ਰਹੇ ਸੋ।	You were not laughing at my work.

§ 11.4 The suffix ਵਾਲਾ

The suffix ਵਾਲਾ roughly conveys the sense of ‘that which pertains to’ and can be added to wide range of nouns, adverbs, adjective, and verbs. It functions like a postposition and puts the preceding phrase in the oblique case. It is also can be declined like an adjective and must inflect according to gender and number. It appears in the following ways:

1. Nouns and Adjectives: It indicates a ‘possessor’ of some thing or attribute and it also indicates someone who does something in particular.

ਕੱਪੜੇ ਵਾਲੀ ਢੁਕਾਨ	the cloth shop
ਘਰ ਵਾਲੇ	one's household members, family
ਟੈਕਮੀ ਵਾਲਾ	taxi-driver
ਫੁਹਾਇਆਂ ਵਾਲੀ ਪਾਰਕ	park with fountains
ਰਿਕਸ਼ਾ ਵਾਲਾ	rickshaw-driver

ਲਾਲ ਸੂਟ ਵਾਲੀ ਔਰਤ
ਬਾਰੀਆਂ ਵਾਲਾ ਕਮਰਾ

the woman with the red suit
the room with windows

2. Verbal Infinitives: It may indicate the doer of an action. In these constructions, the infinitive form is used in its oblique form (i.e. without the final ਅ).

ਮੱਛੀ ਤਲਨ ਵਾਲਾ
ਸਬਜ਼ੀ ਵੇਚਣ ਵਾਲੇ
ਰੱਦੀ ਮਰੀਦਣ ਵਾਲਾ
ਫੁੱਲ ਵੇਚਣ ਵਾਲੀ
ਫਲਾਂ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਵਾਲਾ

fish-frier
vegetable-sellers
recycler, buyer of old newspapers
flower-seller
fruit-seller

3. Intention: It may indicate the intention to perform a particular action or impending action.

ਉਹ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸੀ।
ਕੁੱਝ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਹੈ।
ਮੀਂਹ ਪੈਣ ਵਾਲਾ ਹੈ।

She was about to go.
Something is about to happen.
It is about to rain.

4. Descriptive: It may indicate that something is worth doing, seeing, etc.

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵੇਖਣ ਵਾਲਾ ਸਹਿਰ ਹੈ।
ਇਹ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ।
ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੀ ਹੈ।

Amritsar is a city worth seeing.
This work is/needs to be done.
This book is worth reading.

Note in this context the similar use of the postposition ਲਾਇਕ.

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵੇਖਣ ਲਾਇਕ ਹੈ।
ਉਹ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਾਇਕ ਹੈ।
ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਪੜ੍ਹਨ ਲਾਇਕ ਹੈ।

Amritsar is worth seeing.
That work is worth doing.
This book is worth reading.

Dialogue

ਗੱਲ-ਬਾਤ

At a Dhaba

ਇੱਕ ਢਾਬੇ ਤੇ

ਗਾਹਕ: ਭਾਅ ਜੀ, ਖਾਣ ਲਈ ਕੀ ਕੁੱਝ ਹੈ?
ਢਾਬੇ ਵਾਲਾ: ਇਹ ਮੈਨਿਉ ਵੇਖੋ ਜੀ:

ਮਾਂਹ ਦੀ ਦਾਲ	20 ਰੁਪਈਏ।
ਆਲੂ ਗੋਡੀ	25 ਰੁਪਈਏ।
ਮਟਰ ਪਨੀਰ	30 ਰੁਪਈਏ।
ਸਲਾਦ	10 ਰੁਪਈਏ।
ਤੰਦੂਰੀ ਰੋਟੀ	4 ਰੁਪਈਏ।
ਦਹੀਂ ਦੀ ਲੱਸੀ	10 ਰੁਪਈਏ।

- ਗਾਹਕ: ਮੈਨੂੰ ਇੱਕ ਦਾਲ ਦੀ ਪਲੇਟ, ਦੋ ਰੋਟੀਆਂ, ਤੇ ਸਲਾਦ ਦਿਓ।
 ਢਾਬੇ ਵਾਲਾ: ਠੀਕ, ਪੀਣ ਲਈ ਕੁੱਝ?
 ਗਾਹਕ: ਮਿੱਠੀ ਲੱਸੀ ਦਾ ਇੱਕ ਗਲਾਮ।
 ਢਾਬੇ ਵਾਲਾ: ਤੁਸੀਂ ਬੈਠੋ ਤੇ ਖਾਣਾ ਮੈਂ ਹੁਣੇ ਲਿਆਇਆ।
 ਗਾਹਕ: ਬਹੁਤ ਮਿਹਰਬਾਨੀ।
 ਢਾਬੇ ਵਾਲਾ: ਹੋਰ ਕੁੱਝ?
 ਗਾਹਕ: ਥੋੜ੍ਹਾ ਮਿਹਾ ਦਹੀਂ ਅਤੇ ਆਚਾਰ ਵੀ ਦਿਓ।
 ਢਾਬੇ ਵਾਲਾ: ਇਹ ਲਉ ਜੀ ਤੇ ਇਹ ਅੰਬ ਦੀ ਚਟਣੀ ਵੀ ਵੇਖੋ...ਬਹੁਤ ਮਜ਼ੇਦਾਰ ਹੈ!
 ਗਾਹਕ: ਕਿੰਨੇ ਪੈਸੇ ਬਣੇ, ਭਾਅ ਜੀ?
 ਢਾਬੇ ਵਾਲਾ: 40 ਰੂਪਈਏ।
 ਗਾਹਕ: ਇਹ ਲਉ ਜੀ।

Reading: Punjab

ਪਾਠ: ਪੰਜਾਬ

ਪੰਜਾਬ ਫ਼ਾਰਸੀ ਜ੍ਰਾਬਾਨ ਦੇ ਦੋ ਲਫ਼ਜ਼ਾਂ ‘ਪੰਜ’ ਤੇ ‘ਆਬ’ (ਪਾਣੀ/ਦਰਿਆ) ਦਾ ਮੇਲ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਇਲਾਕਾ ਪੰਜ ਦਰਿਆਵਾਂ, ਸਤਲੁਜ, ਰਾਵੀ, ਚਨਾਬ, ਜਿਹਲਮ, ਤੇ ਮਿੰਧ, ਦੀ ਧਰਤੀ ਕਰ ਕੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਦਰਿਆਵਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇੱਥੇ ਬਿਆਮ ਤੇ ਸੁਆਂ ਵੀ ਵਗਦੇ ਹਨ ਤੇ ਬਰਮਾਤ ਦੇ ਮੌਸਮ ਵਿੱਚ ਘੱਗਰ ਦਰਿਆ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕਾਫ਼ੀ ਪਾਣੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਤਕਰੀਬਨ ਇੱਕ ਲੱਖ ਪੰਜਾਹ ਹਜ਼ਾਰ ਵਰਗ ਮੀਲ ਮੈਦਾਨੀ ਇਲਾਕੇ ਉੱਤੇ ਦਰਿਆਵਾਂ ਨੇ ਜ਼ਰਖੇਜ਼ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਤਹਿ ਵਿਛਾਈ ਹੈ ਤੇ ਮੰਜਾਈ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨ ਹੇਠ ਪਾਣੀ ਦੀ ਵੀ ਕੋਈ ਕਮੀ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਤਿੰਨ ਪਾਸਿਆਂ ਤੇ ਭੁਦਰਤੀ ਸਰਹੱਦਾਂ ਹਨ, ਉੱਤਰ ਵੱਲ ਰਿਮਾਲੀਆ ਪਰਬਤ, ਦੱਖਣ ਵੱਲ ਰਾਜਸਥਾਨ ਦਾ ਮਾਰੂਥਲ, ਤੇ ਪੱਛਮ ਵੱਲ ਮਿੰਧ ਦਰਿਆ ਹੈ। ਪੂਰਬ ਵੱਲ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਮੈਦਾਨ ਹੈ ਜੋ ਦਰਿਆ ਯਮੁਨਾ ਤੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਪੋਣ-ਪਾਣੀ ਦੀ ਅਦਲਾ-ਬਦਲੀ ਵੀ ਕਾਫ਼ੀ ਹੈ। ਦਸੰਬਰ ਤੇ ਜਨਵਰੀ ਦੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇਨ ਛੋਟੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਰਾਤ ਨੂੰ ਤਾਪਮਾਨ ਜੀਰੋ ਤੋਂ ਥੱਲੇ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਕੱਕਰ ਤੇ ਧੂੰਪ ਆਮ ਹੀ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਮਈ ਤੇ ਜੂਨ ਵਿੱਚ ਹਰਾਰਤ ਮੰਤਾਲੀ ਡਿਗਰੀ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਦੀ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਗਰਮੀ ਨਾਲ ਬਨਾਸਪਤੀ ਬਿੱਲਬੁਲ ਝੁਲਸ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜੁਲਾਈ ਤੇ ਅਗਸਤ ਦੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿੱਚ ਤਕਰੀਬਨ ਵੀਹ ਇੰਚ ਬਰਮਾਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਸਾਰੇ ਹਰਿਆਵਲ ਛਾ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜ਼ਰਖੇਜ਼ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਮੌਸਮ ਦੀ ਬਦਲੀ ਕਾਰਨ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਨਾਸਪਤੀ, ਦਰਮਤ, ਜਾਨਵਰ, ਤੇ ਪੌਛਾ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਕ੍ਰਿਸਮਾਂ ਦੇ ਅਨਾਮ, ਸਬਜ਼ੀਆਂ, ਤੇ ਫਲਾਂ ਦੀ ਕਾਜ਼ਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਲਈ ਸੁਆਲ:

1. ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਕਿਹੜੇ ਦਰਿਆ ਵਗਦੇ ਹਨ?
2. ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਆਸ਼ੇ-ਦੁਆਸ਼ੇ ਕਿਹੜੀਆਂ ਭੁਦਰਤੀ ਸਰਹੱਦਾਂ ਹਨ?
3. ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਕਿਸ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਨਾਸਪਤੀ ਉੱਗਦੀ ਹੈ?

Exercise 11.1 Make sentences in the present and past progressive using the following verbs:

1. ਸੁਣਾ - to hear
2. ਮਿਥਣਾ - to learn
3. ਮੌਚਣਾ - to think
4. ਕਹਿਣਾ - to say
5. ਜਾਗਣਾ - to wake up
6. ਟੋਲਣਾ - to search, to look for
7. ਤੋਲਣਾ - to weigh
8. ਪਹਿਨਣਾ - to wear
9. ਫੜਨਾ - to hold
10. ਬੀਜਣਾ - to sow

Exercise 11.2 Translate the sentences and then negate them:

1. ਅਸੀਂ ਖਤ ਲਿਖ ਰਹੇ ਹਾਂ।
2. ਤੁਸੀਂ ਫਿਲਮ ਵੇਖ ਰਹੇ ਹੋ।
3. ਉਹ ਸ਼ੁਲ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।
4. ਮੈਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਖਰੀਦ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।
5. ਉਹ ਕਿਤਾਬ ਪੜ੍ਹ ਰਿਹਾ ਹੈ।
6. ਮੁਆਜ਼ਜਨ ਆਜਾਨ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ।
7. ਪੰਡਤ ਜੀ ਹਵਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
8. ਭਾਈ ਜੀ ਅਰਦਾਸ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
9. ਪਾਦਰੀ ਸਾਹਿਬ ਗਿਰਜੇ ਤੋਂ ਆ ਰਹੇ ਹਨ।
10. ਸਾਮ ਦਾ ਵਕਤ ਹੈ, ਸੁਰਜ ਢੱਬ ਰਿਹਾ ਹੈ।

Exercise 11.3 Translate:

1. Amarjit was reading in the park
2. What are you doing at home?
3. What were you doing last Saturday.
4. Last Wednesday she was cooking pasta.
5. This morning, I was eating bread with yoghurt.
6. I am listening to Hindi film music.
7. Kiran is dancing.
8. She is not going home. She is going to Jasjit's house.
9. We are not speaking Urdu; we are speaking Punjabi.
10. What are you saying?

Exercise 11.4 Create a 10-12 sentence dialogue on the topic of 'What are you doing?' In the dialogue, use as much of the present progressive as possible.

ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ

Vocabulary

ਕਿਰਿਆਵਾਂ

Verbs

ਸੋਚਣਾ	to think (vi)
ਹੱਸਣਾ	to laugh (vi)
ਜਾਗਣਾ	to wake up (vi)
ਝੁਲਸਣਾ	to scorch, burn (vi)
ਟੈਲਣਾ	to search for (vt)
ਨਹਿਰਨਾ	to stay (vi)
ਡੁੱਬਣਾ	to drown; to go down, to set (the sun) (vi)
ਤੜਨਾ	to fry (vt)
ਤੋਲਣਾ	to weigh (vt)
ਨੱਚਣਾ	to dance (vi)
ਪਹਿਨਣਾ	to wear, put on (vt)
ਪਹੁੰਚਣਾ	to arrive (vi)
ਪੈਣਾ	to fall, to lie down (vi)
ਫੜਨਾ	to grab, grasp (vt)
ਬੀਜਣਾ	to sow (vt)
ਰੱਖਣਾ	to keep, put (vt)
ਵਗਣਾ	to flow (vi)
ਵਿਛਾਊਣਾ	to spread (vt)

ਰਸਮੇ-ਰਿਵਾਜ

Customs and Rituals

ਹਵਨ	fire sacrifice (m)
ਅਰਦਾਸ	Sikh prayer (f)
ਅਜਾਨ	Islamic call-to-prayer (f)
ਮੁਅੱਜਨ	person who calls <i>azan</i> or Muslim call to prayer (m)

ਸਮਾਂ/ਵਕਤ

Time

ਸਵੇਰੇ	in the morning
ਪਦਮੋ	day before yesterday; day after tomorrow
ਗਰਮੀਆਂ	summer (f pl)
ਬਸੰਤ	spring (season) (f)
ਮੰਗਲਵਾਰ	Tuesday (m)
ਬੁੱਧਵਾਰ	Wednesday (m)
ਸ਼ਨਿਚਰਵਾਰ; ਹਫਤਾ	Saturday (m)

ਖੜਾ*Food*

ਛਾਬਾ	roadside restaurant, diner (m)
ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ, 'ਹੈਟਲ'	restaurant (m)
ਅਚਾਰ	pickle (m)
ਅੰਬ ਦੀ ਚਟਣੀ	mango chutney (f)
ਸਲਾਦ	salad (m)
ਗੋਭੀ	cauliflower (f)
ਦਾਲ	pulses, lentils (f)
ਮਾਂਹ ਦੀ ਦਾਲ	black lentils (f)
ਪਨੀਚ	a type of soft cheese (m)
ਮटਰ	peas (m pl)
ਛਿੱਡੀ	okra (f)
ਟੀੜਾ	squash gourd (m)
ਕਰੋਲਾ	bitter gourd (m)
ਘੀਆ	bottle gourd (m)
ਲੱਸੀ	buttermilk drink (f)
ਪਰੋਠਾ	fried flat-bread (m)
ਚਹੀਂ	yoghurt, curd (m)
ਤੰਦੂਰ	clay oven (m)
ਤੰਦੂਰੀ	cooked in a clay oven (adj/u)
ਸਿੱਠਾ	sweet (adj/i)
ਲਸਣ	garlic (m)
ਗੰਢੀ	bulb or piece (of garlic, ginger, turmeric) (f)
ਧਨੀਆ	cilantro, coriander (m)
ਗਲਾਸ	glass (m)
ਪਲੇਟ	plate (f)

ਧਰਤੀ ਤੇ ਪੌਣ-ਪਾਣੀ*Land and Climate*

ਧਰਤੀ	land; earth (f)
ਬਰਸਾਤ	rain, rainy season (f)
ਮਿੱਟੀ	dirt, soil (f)
ਜ਼ਰਬੇਜ਼	fertile (adj/u)
ਕਾਸ਼ਤ	farming, cultivation (f)
ਸਿੰਜਾਈ	irrigation (f)
ਮੈਦਾਨ; ਮੈਦਾਨੀ	plain, field (m); level (adj/u)
ਸਲਹੁੰਦ	border (f)
ਪਰਬਤ	hill (m)
ਮਾਰੂਬਲ	desert (m)
ਤਾਪਮਾਨ	temperature (m)
ਹਰਾਰਤ	heat (f)

ਸੂਰਜ	sun (m)
ਕੱਕਰ	frost (m)
ਧੂੰਪ	fog (f)
ਹਰਿਆਉਲ, ਹਰਿਆਵਲ	greenery (f)
ਅਨਾਜ	grain (m)

ਹੋਰ ਡਾਇਕੋਮੰਡ ਸ਼ਬਦ *Other Useful Words*

ਲੜ੍ਹ	word (m)
ਤਲਰੀਬਨ	approximately (adv)
ਵਰਗ	square (m)
ਮੇਲ	union, coming together (m)
ਅਦਲਾ-ਬਦਲੀ	interchange (f)
ਤਹਿ	layer; fold (f)
ਵੱਲ	on the side of, in the direction of, towards (adv, pp)
ਗਾਹਕ	customer (m)

Lesson 12
ਸਬਕ ੧੨
The Future Tense and Subjunctive

§ 12.1 The future tense

The future tense indicates actions that will take place or actions that are assumed to be definite. It is formed by adding the following endings to the root of the verb.

Masculine	Feminine
ਮੈਂ . . . -ਅਂਗਾ	. . . -ਆਂਗੀ
ਤੂੰ . . . -ਏਂਗਾ	. . . -ਏਂਗੀ
ਉਹ/ਇਹ . . . -ਏਗਾ	. . . -ਏਗੀ
ਅਸੀਂ . . . -ਆਂਗੇ	. . . -ਆਂਗੀਆਂ
ਤੁਸੀਂ . . . -ਓਗੇ	. . . -ਓਗੀਆਂ
ਉਹ . . . -ਣਗੇ(/ਨਗੇ). . . -ਣਗੀਆਂ(/ਨਗੀਆਂ)	¹

With ਬੈਠਣਾ, these forms would appear as follows:

Masculine	Feminine	
ਮੈਂ ਬੈਠਾਂਗਾ	ਬੈਠਾਂਗੀ	I will sit
ਤੂੰ ਬੈਠਾਂਗਾ	ਬੈਠਾਂਗੀ	You will sit
ਉਹ ਬੈਠੇਗਾ	ਬੈਠੇਗੀ	S/he, it will sit
ਅਸੀਂ ਬੈਠਾਂਗੇ	ਬੈਠਾਂਗੀਆਂ	We will sit
ਤੁਸੀਂ ਬੈਠੋਗੇ	ਬੈਠੋਗੀਆਂ	You will sit
ਉਹ ਬੈਠਣਗੇ	ਬੈਠਣਗੀਆਂ	They will sit

In the case of verbs whose root ends in a vowel, a ਵ੍ਵ may be inserted between the root and the appropriate ending (except in the 3rd person plural form). The example of ਜਾਣਾ follows:

ਮੈਂ ਜਾਵਾਂਗਾ	ਜਾਵਾਂਗੀ	I will go
ਤੂੰ ਜਾਵੋਂਗਾ	ਜਾਵੋਂਗੀ	You will go
ਉਹ ਜਾਵੇਗਾ	ਜਾਵੇਗੀ	S/he, it will go
ਅਸੀਂ ਜਾਵਾਂਗੇ	ਜਾਵਾਂਗੀਆਂ	We will go
ਤੁਸੀਂ ਜਾਵੋਗੇ	ਜਾਵੋਗੀਆਂ	You will go
ਉਹ ਜਾਣਗੇ	ਜਾਣਗੀਆਂ	They will go

¹ In the case of verbs whose root ends in ਣ, ਚ, ਲ, or ਝ, a ਨ is added in the 3rd person masculine and feminine plurals. ਤਰਨਾ - to swim, ਉਹ ਤਰਨਗੇ/ਤਰਨਗੀਆਂ; ਲੜਨਾ - to fight, ਉਹ ਲੜਨਗੇ/ਲੜਨਗੀਆਂ; ਗਿਣਨਾ - to count, ਉਹ ਗਿਣਨਗੇ/ਗਿਣਨਗੀਆਂ.

Also note the case of the verb ਲੈਣਾ, which is irregular in its future tense conjugation:

ਮੈਂ ਲਵਾਂਗਾ	ਲਵਾਂਗੀ	I will take
ਤੁੰ ਲਵੇਂਗਾ	ਲਵੇਂਗੀ	You will take
ਉਹ ਲਵੇਗਾ	ਲਵੇਗੀ	S/he, it will take
ਅਸੀਂ ਲਵਾਂਗੇ	ਲਵਾਂਗੀਆਂ	We will take
ਤੁਸੀਂ ਲਵੇਂਗੇ	ਲਵੇਂਗੀਆਂ	You will take
ਉਹ ਲੈਣਗੇ	ਲੈਣਗੀਆਂ	They will take

Examples:

ਰਾਮ ਲੀਲਾ ਅਕਤੂਬਰ ਵਿੱਚ ਸੁਰੂ ਹੋਵੇਗੀ।
 ਦਿਵਾਲੀ ਤੇ ਲੋਕ ਦੀਵੇ ਜਗਾਉਣਗੇ।²
 ਰਮਜ਼ਾਨ ਦੌਰਾਨ ਮੁਸਲਿਮਾਨ ਰੋਜ਼ ਰੱਖਣਗੇ।
 ਗੁਰਪੁਰਬ ਤੇ ਅਸੀਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜਾਵਾਂਗੇ।
 ਵਿਸਾਖੀ ਤੇ ਮੁੰਡੇ ਭੰਗੜਾ ਪਾਓਣਗੇ।
 ਉਹ ਇਸ ਸਾਲ ਛੁੱਟੀਆਂ ਤੇ ਨਹੀਂ ਜਾਣਗੇ।
 ਉਸ ਦਾ ਵਿਆਹ ਆਗਲੇ ਸਾਲ ਹੋਵੇਗਾ।

Ram Lila will begin in October.
 People will light lamps on the Diwali.
 During Ramadan, Muslims will observe fasts.
 We will go to Amritsar on the gurpurab.
 The boys will dance on Visakhi.
 They will not go on vacation this year.
 Her wedding will take place next year.

Negation. Add ਨਹੀਂ before the conjugated verb.

ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਜਾਵਾਂਗਾ/ਜਾਵਾਂਗੀ।
 ਉਹ ਇਸ ਸਾਲ ਛੁੱਟੀਆਂ ਤੇ ਨਹੀਂ ਜਾਣਗੇ।

I will not go.
 They will not go on vacation this year.

§ 12.2 The future progressive

The future progressive conveys assumed action that will be in progress in the future. It is formed by using the future form of ਹੋਣਾ with the progressive construction.

Using the verb ਜਾਣਾ:

Masculine	Feminine	
ਮੈਂ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੋਵਾਂਗਾ	... ਰਹੀ ਹੋਵਾਂਗੀ	I will be going
ਤੁੰ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇਂਗਾ	... ਰਹੀ ਹੋਵੇਂਗੀ	You will be going
ਉਹ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇਗਾ	... ਰਹੀ ਹੋਵੇਗੀ	S/he, it will be going
ਅਸੀਂ ਜਾ ਰਹੇ ਹੋਵਾਂਗੇ	... ਰਹੀਆਂ ਹੋਵਾਂਗੀਆਂ	We will be going
ਤੁਸੀਂ ਜਾ ਰਹੇ ਹੋਵੇਂਗੇ	... ਰਹੀਆਂ ਹੋਵੇਂਗੀਆਂ	You will be going
ਉਹ ਜਾ ਰਹੇ ਹੋਣਗੇ	... ਰਹੀਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ	They will be going

² In the case of verbs containing an intervening ਉ in the infinitive form, the ਉ remains in the 3rd person plural conjugations.

Examples:

ਊਹ ਕੱਲ੍ਹੁ ਸਮੀਦਰ ਵਿੱਚ ਸਾਫਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋਣਗੇ।
ਅਸੀਂ ਅਗਲੇ ਹਫ਼ਤੇ ਨਵੀਂ ਗੱਡੀ ਖਰੀਦ ਰਹੇ ਹੋਵਾਂਗੇ।
ਪਰਮੋਂ ਤੁਸੀਂ ਇਮਤਿਹਾਨ ਦੇ ਰਹੇ ਹੋਵੋਗੇ।

They will be traveling in the ocean tomorrow.
Next week, we will be buying a new car.
The day after tomorrow, you will be taking the exam.

§ 12.3 Additional uses of the -ਗਾ ending

The verb endings -ਗਾ, -ਗੇ, -ਗੀ, ਗੀਆਂ (characteristic of the future tense) are used in Punjabi (in the Malwa and Doaba dialects) with the auxiliary verb ਹੈ to form: ਹੈਗਾ, ਹੈਗੇ, ਹੈਗੀ, ਹੈਗੀਆਂ. While often the use of these forms is merely incidental, they may add a subtle sense of surety.

ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਮੇਰੇ ਘਰ ਹੈਗੀ।
ਮੇਰੇ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿੱਚ ਉਹ ਛਾਈਲ ਹੈਗੀ।
ਪੈਨ ਹੈਗਾ?
ਤੁਹਾਡੀ ਕਲਾਸ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੇ ਲੋਕ ਹੈਗੇ?
ਦਫ਼ਤਰ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਕੁਰਸੀਆਂ ਹੈਗੀਆਂ।

This book is in my house.
That file is there in my office (for sure).
Got a pen?
How many people are there in your class?
The office has many chairs.

The past tense auxiliary form of ਹੋਣਾ, ਸੀ, can also be used with these endings.

ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਉਹ ਸਾਡਾ ਗੁਆਂਢੀ ਸੀਗਾ।
ਉੱਥੇ ਮੇਰੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਦੌਸਤ ਸੀਗੇ।
ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਪਾਰਟੀ ਸੀਗੀ।
ਬੀਠ ਵਿੱਚ ਕਈ ਕਿਸਤੀਆਂ ਸੀਗੀਆਂ;

Last year, he was our neighbor.
There were many friends of mine there.
In the school there was a party.
There were many boats in the lake.

§ 12.4 The subjunctive

The subjunctive covers a wide semantic range that expresses intention, possibility, wishes, suggestions, requests, and questions. It conveys the sense of 'may' and 'should' and is often indicated by the use of additional qualifications such as ਜਾਇਦਾ (perhaps).

The subjunctive is formed by adding the following endings to the root of the verb. Forms are the same for masculine and feminine subjects.

ਮੈਂ	... -ਾਂ
ਤੈ	... -ਏ
ਊਹ/ਇਹ	... -ਏ
ਅਸੀਂ	... -ਈਏ
ਤੁਸੀਂ	... -ਓ
ਊਹ/ਇਹ	... -ਣ(/ਨ)

Using the verb ਬੈਠਣਾ as an example:

ਮੈਂ ਬੈਠਾਂ	I may/should sit
ਤੁੰ ਬੈਠੋ	You may/should sit
ਉਹ ਬੈਠੇ	S/he may/should sit
ਅਸੀਂ ਬੈਠੀਏ	We may/should sit
ਤੁਸੀਂ ਬੈਠੋ	You may/should sit
ਉਹ ਬੈਠਣ	They may/should sit

In the case of verbs whose root ends in a vowel, a ਵਿੱਚੋਂ is inserted between the root and the appropriate ending (except in the 3rd person plural form). This is omitted in some spoken dialects.

Using the verb ਜਾਣਾ:

ਮੈਂ ਜਾਵਾਂ	I may/should go
ਤੁੰ ਜਾਵੋ	You may/should go
ਉਹ ਜਾਵੇ	S/he may/should go
ਅਸੀਂ ਜਾਈਏ	We may/should go
ਤੁਸੀਂ ਜਾਓ	You may/should go
ਉਹ ਜਾਣ	They may/should go

Note that in all conjugations except the 1st person plural, the subjunctive is formed in the same way as the future minus the -ਗਾ, -ਗੇ, -ਗੀ, and -ਗੀਆਂ endings of that tense.

Negation. The subjunctive is negated by the particle ਨਾ, placed before the verb.

Examples:

ਮੈਂ ਅੰਦਰ ਆਵਾਂ?	May I come in?
ਉਹ ਸਾਇਦ ਕੱਲ੍ਹੁ ਪਾਰਕ ਜਾਣ।	They might go to the park tomorrow.
ਉਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਉਹ ਜਾਵੇ ਕਿ ਨਾ।	He doesn't know if he should go or not.
ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਉਸਤਾਦ ਜੀ ਨੂੰ ਪੁੱਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ	I ask our teacher if we could come inside.
ਅਸੀਂ ਅੰਦਰ ਆਈਏ।	
ਅਸੀਂ ਇਹ ਕੰਮ ਹੁਣ ਖਤਮ ਕਰੀਏ।	We should finish this work now.

Differences between the future and subjunctive can be discerned in the following examples:

ਉਹ ਕੱਲ੍ਹੁ ਆਵੇਗੀ।	She will come tomorrow.
ਉਹ ਕੱਲ੍ਹੁ ਆਵੇ।	She may come tomorrow.
ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇੱਕ ਕਹਾਣੀ ਦੱਸਾਂਗਾ।	I will tell you a story.
ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇੱਕ ਕਹਾਣੀ ਦੱਸਾਂ।	May I tell you a story.

ਅਸੀਂ ਕਿੱਥੇ ਜਾਵਾਂਗੇ?
ਅਸੀਂ ਕਿੱਥੇ ਜਾਣੀਏ?

Where will we go?
Where should we go?

§ 12.5 ਆਪਾਂ

Colloquial Punjabi often utilizes the special pronoun ਆਪਾਂ. While ਆਪਾਂ can be translated as ‘we,’ it includes the 2nd person (i.e. ‘you’). Use of this pronoun is especially common with the subjunctive, where it is conjugated the same as for ਅਸੀਂ and gives the sense ‘let us (all)’:

ਆਪਾਂ ਬੈਠੀਏ।
ਆਪਾਂ ਚੱਲੀਏ?

Let's sit.
Shall we go?

§ 12.6 If/then statements: emphatic particles ਤਾਂ and ਹੀ

1. One common type of sentence that uses the subjunctive is the ‘if/then’ statement. ਜੇ means ‘if,’ and is used in the first clause. ਤਾਂ, which means ‘then,’ is used in the second clause.

ਜੇ ਭੁੱਖ ਲੱਗੇ, ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸੋ।
ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਘਰ ਆਓ, ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਿ ਹੋਵੇਗੀ।

If [you] should get hungry, then tell me.
If you come to my house, then I will be very pleased.

2. If/then statements that suggest an impossible or unlikely condition are expressed by using the imperfect participle alone.

ਜੇ ਡਾਕਟਰ ਹੁੰਦੀ, ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਅਮਰੀਕਾ ਲੈ ਆਉਂਦੀ।
ਜੇ ਅਸੀਂ ਰੇਡੀਓ ਸੁਣਦੇ, ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਅੱਜ ਬਹੁਤ ਠੰਢ ਹੋਵੇਗੀ।

If she were a doctor, then she would bring her family to America.
If we listened to the radio, then we would have known today was going to be very cold.

3. ਤਾਂ functions as a connective particle between clauses in constructions like ‘if . . . then,’ ‘when . . . then’:

ਜੇ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਪੁੱਛੇ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਜ਼ਰੂਰ ‘ਹਾਂ’ ਕਹਾਂਗੀ।
ਜੇ ਖਾਣ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਤਿਆਰ ਹਾਂ।
ਜੇ ਨੀਂਦ ਆ ਰਹੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਆਓ ਚਾਹ ਪੀਵੀਏ।
ਜਦੋਂ ਮੀਂਹ ਪਵੇਗਾ, ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਅੰਦਰ ਜਾਵਾਂਗੇ।

If she asks me, then I will definitely say yes.
If the issue is one of eating, then I am ready.
If (you) are falling asleep, then let's drink tea.
When it rains, then we will go inside.

4. ਤਾਂ can also be used as an emphatic particle, in which case it has the meaning ‘after all,’ ‘then’ ‘as for,’ ‘actually,’ or ‘in that case’:

ਉਹ ਪੰਜਾਬੀ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਤਾਂ ਸਿੰਧੀ ਹੈ।
ਓਹੋ! ਮੈਂ ਤਾਂ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਲਹੌਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ
ਪੰਜਾਬੀ ਹੋਣਗੇ।

She's not Punjabi. Actually she is Sindhi.
Oh! [As for me,] I thought she lives in Lahore
and must be Punjabi.

5. ਤਾਂ is also used in the following set phrases:

ਤਾਂ ਕਿ
ਫਿਰ ਤਾਂ

ਮੈਂ ਫਾਰਸੀ ਮਿੱਖਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਈਰਾਨ
ਜਾ ਸਕਾਂ।
ਆਉ ਅੰਦਰ ਢੱਲੀਏ ਤਾਂ ਕਿ ਬਰਮਾਤ ਤੋਂ
ਬਚ ਸਕੀਏ।
ਜੇ ਤੁਹਾਡਾ ਇਮਤਿਹਾਨ ਪਰਮੋਂ ਹੈ, ਤਾਂ ਫਿਰ
ਤੁਹਾਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

So that . . .
If that is the case, then . . .

I learn Farsi so that I can go to Iran.

Let us go inside so that we can be protected
from the rain.
If your exam is on the day after tomorrow,
then you should study.

6. Another emphatic particle is ਹੀ, which directly emphasizes the word preceding it. It can also give the sense of ‘only,’ or ‘just.’ In colloquial speech it is usually pronounced ਈ.

ਮੇਰੀ ਜੇਥ ਵਿੱਚ ਦੋ ਰੁਪਈਏ ਹੀ ਹਨ।
ਸਾਡਾ ਘਰ ਨੇੜੇ ਹੀ ਹੈ।

I have only two rupees in my pocket.
Our house is just nearby.

§ 12.7 The conjunction ਪਰ

ਪਰ generally functions just like ‘but’ in English:

ਮੈਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹਾਂ, ਪਰ ਮੇਰੀ ਸਿਹਤ
ਮੈਨੂੰ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦੇਵੇਗੀ।
ਮੈਂ ਇਹ ਫਿਲਮ ਵੇਖਣੀ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹਾਂ, ਪਰ
ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ।

I want to go, but my health won't allow me
to go.
I want to see this film, but I do not have time.

Dialogue

ਗੱਲ-ਬਾਤ

Buying Vegetables

ਮਥਜ਼ੀਆਂ ਖਰੀਦਣਾ

- ਮਥਜ਼ੀ ਵਾਲਾ:
- ਤਾਜ਼ੀਆਂ ਮਥਜ਼ੀਆਂ ਲੈ ਲਓ! ਤਾਜ਼ੀਆਂ ਮਥਜ਼ੀਆਂ ਲੈ ਲਓ!... ਭਿੰਡੀ, ਟੀਂਡੇ, ਕਰੋਲੇ, ਘੀਆ...ਆਓ
ਬੀਬੀ ਜੀ, ਦੱਸੋ ਕੀ ਲਉਗੇ?
- ਬੀਬੀ:
- ਭਲਾ, ਭਿੰਡੀ ਦਾ ਕੀ ਭਾਅ ਹੈ?
- ਮਥਜ਼ੀ ਵਾਲਾ:
- ਤੀਹ ਰੂਪਏ ਕਿੱਲੇ, ਬੀਬੀ ਜੀ।
- ਬੀਬੀ:
- ਹਾਏ ਹਾਏ, ਇੱਡੀ ਮਹਿੰਗੀ! ਤੇਰੀਆਂ ਕ੍ਰੀਮਤਾਂ ਤਾਂ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਅਮਮਾਨ ਨੂੰ ਛੋਂਹਦੀਆਂ ਨੇ। ਚੱਲ, ਅੱਧਾ
ਕਿੱਲੇ ਦੇ ਦੇ।
- ਮਥਜ਼ੀ ਵਾਲਾ:
- ਕੀ ਕਰੀਏ, ਬੀਬੀ ਜੀ। ਦੁਕਾਨ ਦਾ ਕਿਰਾਇਆ ਹਰ ਸਾਲ ਵਧ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
ਹੋਰ ਦੱਸੋ, ਕੀ ਦਿਆਂ? ਘੀਆ ਲੈ ਲਓ ... ਤਾਜ਼ਾ ਹੈ ਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਿਰਢ ਵੀਹ
ਰੂਪਏ ਕਿੱਲੇ ਲਾਵਾਂਗਾ।
- ਬੀਬੀ:
- ਚੰਗਾ ਫੇਰ, ਇੱਕ ਕਿੱਲੇ ਘੀਆ ਵੀ ਦੇ ਦੇ ਤੇ ਨਾਲ ਦੋ-ਤਿੰਨ ਗੰਢੀਆਂ ਲਮਣ ਦੀਆਂ ਵੀ। ਆਤੇ
ਧਨੀਆ ਦੇਣਾ ਨਾ ਭੁੱਲੀ।
- ਮਥਜ਼ੀ ਵਾਲਾ:
- ਇਹ ਲਓ ਸਾਰਾ ਕੁੱਝ, ਬੀਬੀ ਜੀ।

Reading: Hindus

ਪਾਠ: ਹਿੰਦੂ

ਨੈਣਾ ਦੇਵੀ ਦੀ ਯਾਤਰਾ

ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ੧੫੦੦ ਬੀ. ਸੀ. ਈ. ਦੇ ਨਜ਼ਦੀਕ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਹੋਈ ਤੇ ਹਿੰਦੂ ਲੋਕ ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਲਗਾਤਾਰ ਵੱਸਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਪੁਰਾਣੀ ਸਾਹਿਤਕ ਰਚਨਾ, ਰਿੱਗ ਵੇਦ, ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਹੋਏ ਵਿੱਚ ਆਈ। ਪਾਣਿਨੀ ਵਰਗੇ ਮਹਾਨ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਇੱਥੇ ਹੀ ਲਿਖੀਆਂ। ਹਿੰਦੂ ਸਮਾਜ ਤਿੰਨ ਡਿਰਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਭੁੱਝ ਮਿਵ ਜੀ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀ ਹਨ, ਭੁੱਝ ਵਿਸ਼ਨੂ ਭਗਵਾਨ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਅਵਤਾਰਾਂ ਦੇ, ਤੇ ਬਾਕੀ ਲੋਕ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਇਸ਼ਟ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਡਿਰਕਿਆਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਮੰਦਿਰ ਹਨ, ਜਿੱਥੇ ਇਹ ਲੋਕ ਆਪਣੀਆਂ ਇਸ਼ਟਾਂ ਦੀਆਂ ਮੂਰਤੀਆਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਿਛਤ ਵਿੱਚ ਰਚੇ ਭਜਨਾਂ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਹਿੰਦੂ ਮਿਥਿਹਸ/ਇਤਿਹਾਸ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਕਈ ਤੀਰਥ ਅਸਥਾਨ ਹਨ, ਜਿੱਥੇ ਲੋਕ ਮਾਲਾਨਾ ਯਾਤਰਾ ਲਈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੀਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਨੰਬਰ ਹੈ ਤੇ ਵਿਸਵਾਸ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਹਾਭਾਰਤ ਦੀ ਲੜਾਈ ਇਸ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਹੋਈ ਮੀ। ਦੇਵੀ ਦੇ ਪੁਰਾਤਨ ਮੰਦਿਰ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿੱਚ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਹਿੰਦੂ ਪਾਰਮਿਕ ਤਿਉਹਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਮਿਵਰਾਤਰੀ, ਜਨਮ ਅਸਟਮੀ, ਦਸਹਿਰਾ, ਦਿਵਾਲੀ, ਆਦਿ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹਨ। ਵੀਹਵੀਂ ਸਾਲੀ ਦੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਪੰਜਾਬੀ ਨੇਤਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਲਾਲਾ ਲਾਜਪਤ ਰਾਇ, ਲਾਲਾ ਜਗਤ ਨਰਾਇਣ, ਤੇ ਇੰਦਰ ਕੁਮਾਰ ਗੁਬਰਾਲ ਆਦਿ ਦੇ ਨਾਂ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਧਨੀ ਰਾਮ ਚਾਤ੍ਰਿਕ ਤੇ ਮਿਵ ਬਟਾਲਵੀ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਅਮੁੱਲੀ ਦੇਣ ਹੈ।

ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਲਈ ਸੁਆਲ:

1. ਹਿੰਦੂਆਂ ਦਾ ਕਿਹੜਾ ਪੁਰਾਣਾ ਗ੍ਰੰਥ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਉਚਾਰਿਆ ਗਿਆ?
2. ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਤਿੰਨ ਵੱਡੇ ਹਿੰਦੂ ਡਿਰਕਿਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਦੱਸੋ।
3. ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਖਾਸ ਹਿੰਦੂ ਤੀਰਥ ਅਸਥਾਨ ਕਿਹੜਾ ਹੈ?

THE FUTURE TENSE AND SUBJUNCTIVE

Exercise 12.1 Fill in the blanks with the future form of the verb in parentheses:

1. ਇਸ ਸਾਲ ਮੈਂ ਕਾਲਜ ਜਾਣਾ _____। (to start)
2. ਪਰਸੋਂ ਉਹ ਪੀਤਮਾ _____। (to eat)
3. ਉਹ ਪਤਨੀ ਵਾਸਤੇ ਫੁੱਲ _____। (to buy)
4. ਆਗਲੇ ਮਹੀਨੇ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਰਿਸ਼ਟੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ _____। (to meet)
5. ਪ੍ਰੈਫੈਸਰ ਸਾਹਿਬਾਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ _____। (to teach)
6. ਮੇਰੀ ਭੈਂਦ ਵਕੀਲ _____। (to become)
7. ਮੈਂ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਟੈਕਮੀ _____। (to drive)
8. ਬਸੰਤ ਵਿੱਚ ਬੱਚੇ ਪਤੰਗ _____। (to fly)
9. ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੀਆਂ ਭੈਣਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ _____। (to find)
10. ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੈਮੇ _____। (to give)

Exercise 12.2 Translate the following short sentences into English and convert them into their plural forms in Punjabi:

1. ਉਹ ਲੱਭੇਗੀ।
2. ਤੂੰ ਗਵੇਂਗੀ।
3. ਮੈਂ ਜਾਵਾਂ?
4. ਤੂੰ ਦੌੜੇਗਾ।
5. ਉਹ ਬੈਠੇਗੀ।
6. ਮੈਂ ਬਦਲਾਂਗਾ।
7. ਤੂੰ ਧੋਵੇਗੀ।
8. ਤੂੰ ਨ੍ਹਾਵੇਗਾ।
9. ਉਹ ਰੋਵੇਗਾ।
10. ਉਹ ਕੀਮ ਕਰੇ।

Exercise 12.3 Translate the following short sentences into English and convert them into their singular forms in Punjabi:

1. ਅਸੀਂ ਦੌੜਾਂਗੇ।
2. ਉਹ ਛਾਲਾਂ ਮਾਰਨਗੇ।
3. ਤੁਸੀਂ ਖੇਡੋਗੇ।
4. ਅਸੀਂ ਵੇਖਾਂਗੇ।
5. ਉਹ ਹਾਰਨਗੇ।
6. ਤੁਸੀਂ ਜਿੱਤੋਗੇ।
7. ਚਾਹਵਾਂ ਚੱਲਣਗੀਆਂ।
8. ਭੰਗੜੇ ਪੈਣਗੇ।
9. ਮੌਜ਼ਾਂ ਹੋਣਗੀਆਂ।
10. ਕੁਰਮੀਆਂ ਟੁੱਟਣਗੀਆਂ।

Exercise 12.4 Create a 10-12 sentence dialogue on your upcoming holiday plans—where you plan to go, whom you will visit, etc. Incorporate the future and subjunctive as much as possible.

ਮਥਦਾਵਲੀ**Vocabulary****ਕਿਰਿਆਵਾਹੀ***Verbs*

ਊਡਾਉਣਾ	to fly (vt)
ਸਿਖਾਉਣਾ	to teach (vt)
ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣਾ	to start, begin (vi)
ਖਤਮ ਕਰਨਾ	to finish (vt)
ਗਿਣਨਾ	to count (vt)
ਚਮਕਣਾ	to shine, sparkle (vi)
ਜਗਾਉਣਾ	to light, ignite (vt)
ਟੁੱਟਣਾ	to break (vi)
ਜਿੱਤਣਾ	to win (vi)
ਹਾਰਨਾ	to lose, be defeated (vi)
ਪੁੱਛਣਾ	to ask (vi)
ਬਣਨਾ	to be made, become (vi)
ਬਦਲਨਾ	to change (vi, vt)
ਮਾਰਨਾ	to hit, to kill (vt)
ਹੁੱਲਣਾ	to get busy (vi)
ਰੋਣਾ	to cry, weep (vi)
ਲੱਭਣਾ	to seek; to find (vt)

ਰਿਸਤੇਦਾਰ*Relatives*

ਰਿਸਤੇਦਾਰ	relative (m, f)
ਪਤਨੀ	wife (f)
ਪਤੀ	husband (m)

ਤਿਤ੍ਤੁਹਾਰ*Festivals*

ਗੁਰਪੁਰਬ	festival associated with Sikh Gurus (m)
ਰਾਮ ਲੀਲਾ	stage play on the life of the Hindu deity Ram (f)
ਸਿਵਰਾਤਰੀ	festival celebrating the Hindu deity Shiva (f)
ਜਨਮ ਅਸਟਮੀ	festival celebrating the birth of the Hindu deity Krishna
ਦਸਹਿਰਾ	Hindu festival celebrating the conquest of evil (m)
ਪੂਜਾ	worship, offering (f)
ਰਮਜ਼ਾਨ	Islamic month of fasting (m)
ਰੋਜ਼ਾ	daily fast (m)

ਧਰਮ*Religion*

ਯਾਤਰਾ	pilgrimage (f)
ਕੀਰਤਨ	hymn singing (m)
ਤੀਰਥ	pilgrimage center (m)
ਅਵਤਾਰ	incarnation (m)
ਇਸ਼ਟ	deity, spiritual guide (m)
ਨੇਤਾ	leader (m)
ਛਿਰਕਾ	sect (m)
ਮਿਥਿਹਾਸ	mythology (m)
ਵਿਸ਼ਵਾਸ	belief, trust (m)

ਹੋਰ ਫਾਇਦੇਮੰਦ ਸ਼ਬਦ*Other Useful Words*

ਸਾਇਦ	perhaps, maybe
ਜ਼ਰੂਰ	for sure, definitely (adv)
ਖਿਲਕੁਲ	entirely, completely (adv)
ਸਿਹਤ	health, fitness (f)
ਮੌਜ	enjoyment, delight; wave, surge (of emotion) (f)
ਪਤੰਗ	kite (m)
ਛਾਲ	jump, leap (f)
ਭੰਗੜਾ	a men's folk dance (m)
- ਪਾਉਣਾ	to do <i>bhangra</i> (vt)
ਕਹਾਣੀ	story (f)
ਕਥਾ	story, tale (f)
ਸਾਹਿਤਕ	literary (adj/u)
ਆਦਿ	et cetera (adv)
ਲਗਾਤਾਰ	continuously (adv)
ਪੁਰਾਤਨ	old, ancient (adj/u)
ਸ਼ੁਰੂਆਤ	beginning (f)
ਅਮੁੱਲਾ	invaluable (adj/i)
ਭਾਗ	rate, price (m)
ਵਧੇਰਾ	more (adj/i)
ਕਿਲੋ	kilogram (m)

Lesson 13
ਸਬਕੁ ੧੩
The Perfect Tense

§ 13.1 The perfect tense

The perfect tense designates action that has been completed. Unlike the imperfect past tense (ਮੈਂ ਜਾਂਦਾ ਸਾਂ) and the past progressive tense (I was going - ਮੈਂ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸਾਂ), the perfect tense refers to a one time action completed in the past. It is formed by adding the following endings to the root of the verb.

	Masculine	Feminine
Singular	... -ਇਆ	... -ਈ
Plural	... -ਏ	... -ਈਆਂ

Using the verb **ਲਿਖਣਾ** as an example:

	Masculine	Feminine
Singular	ਲਿਖਿਆ	ਲਿਖੀ
Plural	ਲਿਖੇ	ਲਿਖੀਆਂ

When the perfect participle is used alone, without any additional auxiliary forms of ਹੋਣਾ, it conveys the simple past tense, for example:

ਲਿਖਣਾ – to write	
ਮੈਂ ਲਿਖਿਆ	I wrote
ਆਉਣਾ – to come	
ਅਸੀਂ ਆਏ	We came

§ 13.2 Intransitive versus transitive verbs

Note that, unlike in other verb constructions, gender and number are the only relevant parameters in the conjugation of the perfect; Person (1st, 2nd, 3rd) has no bearing. However, when using the perfect one must also consider whether its conjugation agrees with the gender and number of the subject or the object (or with neither). The rules governing this agreement depend on whether a verb is intransitive or transitive.

1. Intransitive verbs: Intransitive verbs do not take an object and the verb is in agreement with the subject of the sentence.

ਮੁੰਡਾ ਦੌੜਿਆ।
ਕੁੜੀਆਂ ਹੱਸੀਆਂ।

The boy ran.
The girls laughed.

1. Transitive verbs¹: Transitive verbs take an object and can be conjugated in two different ways, depending on whether the object is marked with a postposition or not.

a. Transitive verbs without postpositions: When the object is not marked with a postposition, the verb agrees with the object of the sentence.

ਮੈਂ ਫਿਲਮਾਂ ਵੇਖੀਆਂ।
ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੇ ਭੇਜੋ।

I watched films.
We sent gifts.

b. Transitive verbs with postpositions: When the object is marked with the postposition ਨੂੰ, the verb takes the default conjugation of the masculine singular.

ਮੈਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਸਾਮੁੱਣੇ ਵੇਖਿਆ।
ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡਿਆਂ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ।

I saw the children in front of the library.
We sent the gifts.

§ 13.3 The postposition ਨੇ

In the case of a 3rd person (singular or plural) subject and a transitive verb, the subject must be followed by ਨੇ. The postposition ਨੇ, which indicates the agent of the sentence, places that noun/pronoun in the oblique case.

ਮੁੰਡੇ ਨੇ ਸਾਇੰਸ ਚੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਪੜ੍ਹੀਆਂ।
ਉਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਕਿਤਾਬ ਵਿਖਾਈ।
ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਤਸਵੀਰ ਖਰੀਦੀ।
ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਫਿਲਮ ਕੱਲ੍ਹ ਰਾਤ ਵੇਖੀ।

The boy read the science books.
He/she showed me his/her book.
They bought a picture.
They saw the film last night.

§ 13.4 Irregular forms of the perfect participle

Several verbs have irregular conjugations:

		Masculine	Feminine
ਕਰਨਾ	Singular	ਕੀਤਾ	ਕੀਤੀ
(to do, vt)	Plural	ਕੀਤੇ	ਕੀਤੀਆਂ

¹ A few verbs that might seem to be transitive operate as intransitive verbs in Punjabi. Some of these are: ਬੋਲਣਾ (to speak), ਮਿਲਨਾ (to meet), ਸਮਝਣਾ (to understand), ਲਿਆਉਣਾ (to bring), and ਭੁੱਲਣਾ (to forget).

ਪੀਣਾ (to drink, vt)	ਪੀਤਾ ਪੀਤੇ	ਪੀਤੀ ਪੀਤੀਆਂ
ਸਿਊਣਾ (to stitch, vt)	ਸੀਤਾ ਸੀਤੇ	ਸੀਤੀ ਸੀਤੀਆਂ
ਦੇਣਾ (to give, vt)	ਦਿੱਤਾ ਦਿੱਤੇ	ਦਿੱਤੀ ਦਿੱਤੀਆਂ
ਸੌਣਾ (to sleep, vi)	ਸੁੱਤਾ ਸੁੱਤੇ	ਸੁੱਤੀ ਸੁੱਤੀਆਂ
ਧੋਣਾ (to wash, vt)	ਧੋਤਾ ਧੋਤੇ	ਧੋਤੀ ਧੋਤੀਆਂ
ਨੁਹਿਣਾ (to bathe, vi)	ਨੁਹਤਾ ਨੁਹਤੇ	ਨੁਹਤੀ ਨੁਹਤੀਆਂ
ਬੈਠਣਾ (to sit, vi)	ਬੈਠਾ ਬੈਠੇ	ਬੈਠੀ ਬੈਠੀਆਂ
ਖਾਣਾ (to eat, vt)	ਖਾਧਾ ਖਾਧੇ	ਖਾਧੀ ਖਾਧੀਆਂ
ਕਹਿਣਾ (to say, vt)	ਕਿਹਾ ਕਹੇ	ਕਹੀ ਕਹੀਆਂ
ਰਹਿਣਾ (to stay, vi)	ਰਿਹਾ ਰਹੇ	ਰਹੀ ਰਹੀਆਂ
ਜਾਣਾ (to go, vi)	ਗਿਆ ਗਏ	ਗਈ ਗਈਆਂ
ਲੈਣਾ (to take, vt)	ਲਿਆ ਲਏ	ਲਈ ਲਈਆਂ
ਪੈਣਾ (to fall, vi)	ਪਿਆ ਪਏ	ਪਈ ਪਈਆਂ

Examples:

With intransitive verbs

ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਮੈਂ ਕਨੇਡਾ ਗਈ।

Last year I went to Canada.

ਮੇਰੇ ਭਰਾ ਅਮਰੀਕਾ ਰਹੇ।
ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਫਰਸ਼ ਤੇ ਬੈਠੇ।

My brothers lived in the U.S.
All the people sat on the floor.

With transitive verbs

ਮੈਂ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕੀਤਾ।
ਧੋਬੀ ਨੇ ਕੱਪੜੇ ਧੋਤੇ।
ਊਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਾਲ ਖਾਧੀ।

I worked at school.
The washerman washed the clothes.
They ate lentils.

§ 13.5 The present perfect

The present perfect indicates action that ‘has’ been completed, with respect to the present. It is formed by combining the perfect participle of a verb with the appropriate present tense auxiliary form of ਹੋਣਾ। In the case of intransitive verbs (which agree with the subject) all the personal forms of the auxiliary are possible. For transitive verbs the only possible auxiliary forms are the generic singular (ਹੈ) and plural (ਹਨ).

The paradigm for intransitive verbs is as follows:

Masculine	Feminine
ਮੈਂ ... -ਇਆ ਹਾਂ	... -ਈ ਹਾਂ
ਤੁਸੀਂ ... -ਇਆ ਹੈਂ	... -ਈ ਹੈਂ
ਉਹ/ਇਹ ... -ਇਆ ਹੈ	... -ਈ ਹੈ
ਅਸੀਂ ... -ਏ ਹਾਂ	... -ਈਆਂ ਹਾਂ
ਤੁਸੀਂ ... -ਏ ਹੈ	... -ਈਆਂ ਹੈ
ਉਹ/ਇਹ ... -ਏ ਹਨ	... -ਈਆਂ ਹਨ

Using the verb ਆਉਣਾ as an example:

Masculine	Feminine
ਮੈਂ ਆਇਆ ਹਾਂ	ਆਈ ਹਾਂ
ਤੁਸੀਂ ਆਇਆ ਹੈਂ	ਆਈ ਹੈਂ
ਉਹ ਆਇਆ ਹੈ	ਆਈ ਹੈ
ਅਸੀਂ ਆਏ ਹਾਂ	ਆਈਆਂ ਹਾਂ
ਤੁਸੀਂ ਆਏ ਹੈ	ਆਈਆਂ ਹੈ
ਉਹ ਆਏ ਹਨ	ਆਈਆਂ ਹਨ

Examples:

ਪਿਤਾ ਜੀ ਪੰਜ ਮਿੰਟ ਪਹਿਲਾਂ ਸੁੱਤੇ ਹਨ।
ਮੇਰੀ ਸਹੇਲੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਗਈ ਹੈ।
ਅਸੀਂ ਹੁਣੇ ਬੈਠੇ ਹਾਂ।

Dad went to sleep five minutes ago.
My girlfriend has gone to Amritsar.
We have just sat down.

The paradigm for transitive verbs is as follows:

	Masculine	Feminine
Singular	... -ਇਆ ਹੈ	... -ਈ ਹੈ
Plural	... -ਏ ਹਨ	... -ਈਆਂ ਹਨ

Using the verb ਲਿਖਣਾ as an example:

	Masculine	Feminine
Singular	ਲਿਖਿਆ ਹੈ	ਲਿਖੀ ਹੈ
Plural	ਲਿਖੇ ਹਨ	ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ

Examples:

ਮੈਂ ਪਾਣੀ ਪੀਤਾ ਹੈ।	I have drunk water.
ਮੈਂ ਰਣਬੀਰ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਹੈ।	I saw Ranbir.
ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ?	Have you told her about me?
ਕੰਪ ਤੇ ਤਸਵੀਰ ਲੱਗੀ ਹੈ।	A picture has been hung on the wall.
ਉਸ ਨੇ ਦੋਵੇਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਹਨ।	S/he has read both books.

§ 13.6 The past perfect

The past perfect, in a strict sense, indicates action that ‘had’ been completed, with respect to a past point of reference. However, it is also used merely to emphasize that the action happened in the past, in which case it may be translated similarly to the simple past tense. It is formed by combining the perfect participle with the past tense auxiliary form of ਹੋਣਾ. Its paradigms are exactly parallel to the present perfect, but with the substitution of past auxiliary forms.

Using the intransitive verb ਤੁਰਨਾ as an example:

	Masculine	Feminine	
ਮੈਂ	ਤੁਰਿਆ ਸਾਂ	ਤੁਰੀ ਸਾਂ	I had walked
ਤੁਸੀਂ	ਤੁਰਿਆ ਸੈਂ	ਤੁਰੀ ਸੈਂ	You had walked
ਉਹ	ਤੁਰਿਆ ਸੀ	ਤੁਰੀ ਸੀ	S/he, it had walked
ਅਸੀਂ	ਤੁਰੇ ਸਾਂ	ਤੁਰੀਆਂ ਸਾਂ	We had walked
ਤੁਸੀਂ	ਤੁਰੇ ਸੈਂ	ਤੁਰੀਆਂ ਸੈਂ	You had walked
ਉਹ	ਤੁਰੇ ਸਨ	ਤੁਰੀਆਂ ਸਨ	They had walked

Using the transitive verb ਵੇਖਣਾ as an example:

	Masculine	Feminine
Singular	ਵੇਖਿਆ ਸੀ	ਵੇਖੀ ਸੀ
Plural	ਵੇਖੇ ਸਨ	ਵੇਖੀਆਂ ਸਨ

Examples:

ਉਹ ਬਟਵਾਰੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਮਰੀਕਾ ਗਿਆ ਸੀ।
ਉਸ ਨੇ ਮੇਜ਼ ਤੇ ਸਭ ਕਿਤਾਬਾਂ ਰੱਖੀਆਂ ਸਨ।

ਮੈਂ ਕੱਲ੍ਹ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਮੀਰਾ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਸੀ।
ਪਿਛਲੇ ਹਫ਼ਤੇ, ਅਸੀਂ ਛੋਲੇ ਭਣੂਰੇ ਖਾਧੇ ਸਨ।

He had gone to the U.S. before the Partition.
She had put all the books on the table.
or She put all the books on the table.
I saw Mira in town yesterday.
Last week, we ate chick peas with puffy fried bread.

§ 13.7 The perfect form of ਹੋਣਾ

The perfect form of ਹੋਣਾ is used to indicate a change in state that is complete. In this way, it is distinct from the auxiliary past tense of ਹੋਣਾ that you have learned earlier (ਸਾਂ, ਸੈਂ, ਸੀ, ਸੇ, ਸਨ), which merely marks a past time. The forms are:

	Masculine	Feminine
Singular	ਹੋਇਆ	ਹੋਈ
Plural	ਹੋਏ	ਹੋਈਆਂ

Examples:

ਮੁੰਡਾ ਦੁਖੀ ਹੋਇਆ।
ਕੀ ਹੋਇਆ?

The boy became sad.
What happened?

§ 13.8 Participial constructions

The perfect form of ਹੋਣਾ can be used to create verbal adjectives. For example:

ਦੌੜਦਾ ਹੋਇਆ ਆਦਮੀ	running man
ਟੱਟੀ ਹੋਈ ਕੁਰਸੀ	broken chair

In these constructions, the perfect participle of ਹੋਣਾ (agreeing with the noun being modified) follows either the imperfect participle or the perfect participle. In the examples above, ਦੌੜਦਾ

is the imperfect participle of ਦੈੜਨਾ (to run), and ਟੁੱਟੀ is the perfect participle of ਟੁੱਟਣਾ (to break). Distinguish:

ਮਰਦਾ ਹੋਇਆ ਫੌਜੀ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਡਿੱਗਿਆ।
ਮਰਿਆ ਹੋਇਆ ਫੌਜੀ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਡਿੱਗਿਆ।

The dying soldier fell to the earth.
The dead soldier fell to the earth.

Dialogue At the Tailor Shop

ਗੱਲ-ਬਾਤ **ਦਰਜੀ ਦੀ ਸੂਕਾਨ ਤੇ**

ਰੂਪ: ਨਮਸਤੇ, ਮਾਸਟਰ ਜੀ!² ਪਿਛਲੇ ਹਫ਼ਤੇ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਸਹੇਲੀ ਨਾਲ ਆਈ ਸਾਂ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਯਾਦ ਹੋਵੇਗਾ ... ਉਹ ਕੁੱਝ ਮੀਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਰੀਜ਼ਾਂ ਲੈਣ ਆਈ ਮੀ।

ਮਾਸਟਰ ਜੀ: ਹਾਂ ਜੀ, ਮੈਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਯਾਦ ਹੈ। ਦੱਸੋ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਕੀ ਸੇਵਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ?

ਰੂਪ: ਮੈਂ ਇੱਕ ਸੂਟ (ਮਲਵਾਰ ਕਮੀਜ਼) ਤੇ ਇੱਕ ਲਹਿੰਗਾ ਮਿਵਾਉਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੱਪੜਾ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਆਈ ਹਾਂ। ਇਹ ਵੇਖੋ, ਬੜਾ ਹੀ ਸੁਹਣਾ ਰੰਗ ਹੈ।

ਮਾਸਟਰ ਜੀ: ਹਾਂ ਜੀ, ਕੱਪੜਾ ਵੀ ਵਧੀਆ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਸੂਟ ਕਿਹੜੇ ਸਟਾਈਲ ਵਿੱਚ ਮਿਵਾਉਣਾ ਹੈ?

ਰੂਪ: ਕਮੀਜ਼ ਪੂਰੀ ਲੰਬਾਈ ਵਾਲੀ ਹੋਈ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਲਵਾਰ ਪਟਿਆਲੇ ਸ਼ਾਹੀ ਸਟਾਈਲ ਵਿੱਚ। ਲਹਿੰਗੇ ਲਈ, ਮੈਂ ਟਾਪ ਮਲੀਵ-ਲੈਸ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹਾਂ ਅਤੇ ਹੇਠਾਂ ਇੱਕ ਸੁਹਣਾ ਜਿਹਾ ਬਾਰਡਰ।

ਮਾਸਟਰ ਜੀ: ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਜੀ! ਇਹ ਕੋਈ ਖਾਸ ਮੌਕੇ ਲਈ ਹੈ?

ਰੂਪ: ਹਾਂ ਜੀ, ਬੰਬਈ ਵਿੱਚ ਮੇਰੇ ਚਾਚੇ ਦੀ ਭੁੜੀ ਦਾ ਵਿਆਹ ਹੈ ਤੇ ਮੈਂ ਬਰਾਤ ਆਉਣ ਵੇਲੇ ਟਾਪੇ-ਟਾਪ ਕੱਪੜੇ ਪਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹਾਂ।

ਮਾਸਟਰ ਜੀ: ਚੰਗਾ, ਤੁਸੀਂ ਦੋ ਮਿੰਟ ਬੈਠੋ ਤੇ ਮੈਂ ਬਿੱਟ੍ਟੁ (ਮਹਾਇਕ ਦਰਜੀ) ਕੋਲੋਂ ਤੁਹਾਡਾ ਨਾਪ ਲਿਖਵਾਉਂਦਾ ਹਾਂ। ਕੁੱਝ ਠੰਡਾ-ਮੰਡਾ ਪੀਉਗੇ ਜਾਂ ਚਾਹ ਮਗਵਾਂਦਾ?

ਰੂਪ: ਠੰਡਾ ਠੀਕ ਹੈ। ਮਿਹਰਬਾਨੀ।

ਮਾਸਟਰ ਜੀ: ਬਿੱਟ੍ਟੁ, ਨਾਪ ਲਿਖੀ ਤਾਂ :

- ਮੈਰ ੧੬
- ਛਾਤੀ ੩੬
- ਬਾਂਹ ੧੭
- ਗੁੱਟ ੫
- ਕਮਰ ੨੭
- ਲੱਕ ੩੬
- ਲੰਬਾਈ ੩੮
- ਚਾਕ ੧੮
- ਘੋਰਾ ੨੬
- ਮੁਹਰੀ ੧੨

ਰੂਪ : ਕੱਪੜੇ ਕਦੋਂ ਤੱਕ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਣਗੇ, ਮਾਸਟਰ ਜੀ?

ਮਾਸਟਰ ਜੀ: ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਦਿਨ ਤਾਂ ਲੱਗ ਹੀ ਜਾਣਗੇ।

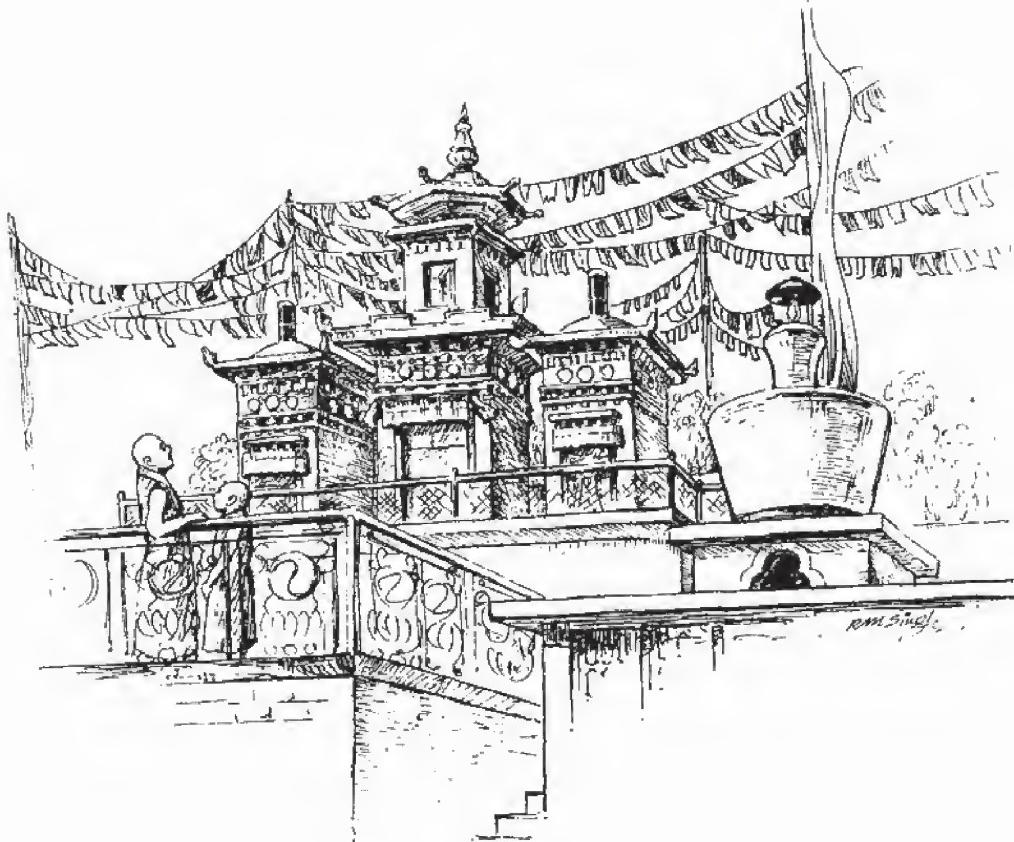
ਰੂਪ : ਚੰਗਾ। ਤੁਸੀਂ ਬਿੱਟ੍ਟੁ ਦੇ ਹੱਥ ਕੱਪੜੇ ਮੇਰੇ ਘਰ ਭਿਜਵਾ ਦਿਓਗੇ?

ਮਾਸਟਰ ਜੀ: ਹਾਂ ਜੀ, ਬਿਲਕੁਲ ਪਹੁੰਚ ਜਾਣਗੇ।

² Tailors are often referred to with the generic title of 'ਮਾਸਟਰ ਜੀ'.

Reading: Buddhists

ਪਾਠ: ਬੋਧੀ

ਬੋਧੀ ਮੱਠ, ਧਰਮਸਾਲਾ

ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਗੰਗਾ ਦੀ ਵਾਦੀ ਵਿੱਚ ਚਾਰ ਸੌ ਬੀ. ਸੀ. ਈ. ਦੇ ਨਜ਼ਦੀਕ ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਆਇਆ। ਬੋਧੀਆਂ ਦਾ ਬੁਨਿਆਦੀ ਵਿਸਤਾਰ ਅਹਿਮਾ ਅਤੇ ਨੈਤਿਕ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ ਉਮਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਹੈ। ਸੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬੋੜੀ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਹੀ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਦੇ ਪੈਰੋਕਾਰ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਕਲਿਲਾ ਨਾਂ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਕੇਂਦਰ ਬਣਾਇਆ। ਵਿਮਲਾਕੀਰਤੀ ਜਿਹੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਿਥਿਆ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਲਿਖੀਆਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਮਿਆਂ ਵਿੱਚ ਬੋਧੀਆਂ ਦੇ ਮੱਠ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਫੈਲੇ ਹੋਏ ਸਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖੰਡਰ ਕਈ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਅੱਜ ਵੀ ਵੇਖੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬੀ ਸਦੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਦਾ ਪਤਨ ਸੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਅਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਸਮਿਆਂ ਵਿੱਚ ਬੋਧੀ ਲੋਕ ਇਸ ਥਿੱਤੇ ਵਿੱਚੋਂ ਹੋਣੀ ਹੋਣੀ ਖਤਮ ਹੋ ਗਏ। ਗਿਆਰਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿੱਚ ਅਲ ਰਿੰਦ ਦੇ ਲਿਖਾਰੀ, ਅਲ-ਬਿਰੂਨੀ, ਦੀ ਲਹੌਰ ਦੇ ਆਲੋ-ਦੁਆਲੇ ਬੋਧੀਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਾਕਾਮ ਰਹੀ। ਇਹ ਦਿਲਚਸਪ ਵਾਰਤਾ ਹੈ ਕਿ ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿੱਚ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨਵੀਂ ਸਕਲ ਇਖਤਿਆਰ ਕਰ ਕੇ ਫਿਰ ਦਾਖਲ ਹੋਇਆ ਹੈ। ੧੯੮੮ ਵਿੱਚ ਬੋਧੀ ਰਹਿਨੁਮਾ ਦਲਾਈ ਲਾਮਾ ਨੂੰ ਤਿੱਬਤ ਛੱਡ ਕੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਆਉਣਾ ਪਿਆ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਡੇਰਾ ਧਰਮਸਾਲਾ ਨਾਮੀ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਪਿਛਲਿਆਂ ਦਹਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਧਰਮਸਾਲਾ ਇੱਕ ਮਸ਼ਹੂਰ ਬੋਧੀ ਕੇਂਦਰ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਹਰ ਸਾਲ ਜੁਲਾਈ ਵਿੱਚ ਕਈ ਮੁਲਕਾਂ ਤੋਂ ਬੋਧੀ ਲੋਕ ਦਲਾਈ ਲਾਮਾ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਧਰਮਸਾਲਾ ਆਉਂਦੇ ਹਨ।

ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਲਈ ਸੁਆਲ:

1. ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਦਾ ਪਤਨ ਕਦੋਂ ਹੋਇਆ?
2. ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਕਿੱਥੇ ਕਿੱਥੇ ਹਨ/ਸਨ?
3. ਮੌਜੂਦਾ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਕਿਵੇਂ ਵਾਪਸ ਆਇਆ?

Exercise 13.1 Fill in the blanks with the appropriate form of the perfect participle of the verbs given in parentheses. Then, translate the sentences into English:

1. ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ _____। (to go)
2. ਮੇਰੇ ਦਾਦੀ ਜੀ ਨੇ ਸੰਗੀਤ _____। (to listen/hear)
3. ਪੰਜ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਮੇਰੇ ਦੌਸਤ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ _____। (to come)
4. ਉਸ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸੁਆਦ ਖਾਣਾ _____। (to make/cook)
5. ਬਹੁਤ ਕੰਮ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਨ _____। (to come)
6. ਮੇਰੀ ਡੇਣ ਲਈ ਉਸ ਨੇ ਤੁਹਾਡਾ _____। (to buy)
7. ਮੇਰੀ ਸਹੇਲੀ ਦੇ ਜਨਮ-ਦਿਨ ਲਈ ਮੈਂ ਕੋਕ _____। (to make)
8. ਪਾਰਟੀ ਵਿੱਚ ਫਰੀਨਾ ਨੇ ਕਹਾਣੀ _____। (to tell)
9. ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਅਮੀਂ ਵਾਰਿਸ ਸਾਹ ਦੀ ਹੀਰ _____। (to read)
10. ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਦੇ ਘਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਕੋਡੇ _____। (to cook)

Exercise 13.2 Fill in the blanks with the appropriate form of the perfect participle of the verbs given in parentheses. Then, translate the sentences into English:

1. ਮੁੜਲ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ _____। (to bathe)
2. ਕੱਲ੍ਹੁ ਰਾਤ ਮੈਂ ਬੀਜੀ ਨਾਲ ਫੋਨ ਤੇ ਗੱਲਾਂ _____। (to do)
3. ਉਸ ਨੇ _____ ਕਿ ਤੂੰ ਬੜੀ ਸੁਹਣੀ ਹੈਂ। (to say)
4. ਸੀਤਾ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ _____ ਸਨ। (to buy)
5. ਉਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਤੁਹਾਡਾ _____ ਸੀ। (to give)
6. ਉਸ ਨੇ ਅਖਥਾਰ _____। (to read)
7. ਉਹ ਮੁੰਡਾ ਉਸ ਭੁੜੀ ਨੂੰ ਸੈਮੀਨਾਰ ਵਿੱਚ _____ ਸੀ। (to meet)
8. ਪਿਛਲੇ ਹਫ਼ਤੇ ਅਮੀਂ ਨਾਭੇ _____। (to go)
9. ਤੁਸੀਂ ਤਾਜ ਮਹਿਲ _____। (to see)
10. ਉਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਖਤ _____। (to write)

Exercise 13.3 Translate the following sets of sentences into English using appropriate forms of the perfect tense:

1. I drank milk. I have drunk milk. I had drunk milk.
2. I went to Delhi. I have gone to Delhi. I had gone to Delhi.
3. He saw her. He has seen her. He had seen her.
4. They did a lot of work. They have done a lot of work. They had done a lot of work.
5. She came home. She has come home. She had come home.

Exercise 13.4 Create a 10-12 sentence dialogue involving what you did yesterday. For example: Where did you go? Whom did you meet? What did you eat?

Exercise 13.5 Translate the following passage into English:

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦਾ ਰਾਕ ਗਾਰਡਨ

ਚਾਲੀ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ, ਨੇਕ ਚੰਦ, ਇੱਕ ਸਰਕਾਰੀ ਕਰਮਚਾਰੀ, ਕੁੜੇ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਤੋਂ ਮੁਰਤੀਆਂ ਬਣਾਉਣ ਲੱਗਾ। ਸੁਰੂ ਵਿੱਚ, ਇੱਕ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਬਗੀਚੇ ਵਿੱਚ, ਉਸ ਨੇ ਇਨਮਾਨਾਂ, ਜਾਨਵਰਾਂ ਤੇ ਕੁਦਰਤੀ ਨਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਮੁਰਤੀਆਂ ਬਣਾਈਆਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਨੇਕ ਚੰਦ ਨੇ ਟੁੱਟੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਵੰਡਾਂ ਤੇ ਖਾਲੀ ਥੋਤਲਾਂ, ਆਦਿ ਵਰਤੀਆਂ। ਹਾਲਾਂ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਡਾਕੂਲ ਸਮਝਦੇ ਸਨ, ਨੇਕ ਚੰਦ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕਲਾਤਮਕ ਨਜ਼ਰੀਏ ਰਾਹੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਾਇਆ ਪਲਟ ਦਿੱਤੀ। ਇਹ ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਬਗੀਚਾ ਸੁਖਨਾ ਝੀਲ ਅਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਵਿਚਾਲੇ ਸੀ। ਸੁਰੂ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਨੇਕ ਚੰਦ ਕੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਬਗੀਚਾ ਇਮਾਰਤਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਲੁਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਚਾਰ ਸਾਲਾਂ ਤਕ ਰਾਕ ਗਾਰਡਨ ਦੇ ਕਰਤਾ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਿਰਤ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਤੋਂ ਬਚਾਈ ਰੱਖੀ। ਜਿਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਉਹ ਇਸ ਨੂੰ ਬਣਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਹੜੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਉਹ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਉਹ ਦੌਵੇਂ ਹੀ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਨ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਨੇਕ ਚੰਦ ਨੇ ਇਸ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਦਾ ਭੇਦ ਬੇਲ੍ਹਿਆ, ਉਸ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਮਿਲਨ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਇੱਕਤ ਨਾਲ ਨਿਵਾਜਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਨੂੰ ਸਿਰੇ ਲਾਉਣ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਮਾਧਨ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਇਹ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਰਾਕ ਗਾਰਡਨ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਪ੍ਰਮਿੱਧ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਹ ਕਿਰਤ ਜਿਸ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਨਿੱਕੇ ਜਿਹੇ ਬਗੀਚੇ ਤੋਂ ਹੋਈ ਸੀ, ਹੁਣ ੨੫ ਕਿੱਲਿਆਂ ਉੱਤੇ ਫੈਲੀ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਹਿੱਦੇਸਤਾਨ ਦੀਆਂ ਸਭ ਤੋਂ ਮਸ਼ਹੂਰ ਟੂਰਿਸਟ ਥਾਂਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ। ਇਹ ਪੂਰੀ ਢੁਨੀਆ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ। ਰਾਕ ਗਾਰਡਨ ਵਿੱਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਮੁਰਤੀਆਂ ਹਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਫਾਲੜੂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਤੋਂ ਬਣੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਉੱਚੀਆਂ ਕੰਧਾਂ, ਪੱਥਰ ਦੀਆਂ ਪਗਡੀਆਂ, ਤੇ ਝਰਨਿਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸਥਿਤ ਹਨ। ੧੯੯੩ ਵਿੱਚ, ਨੇਕ ਚੰਦ ਨੂੰ ਇਸ ਵਡਮੁੱਲੀ ਦੇਣ ਲਈ ਪਦਮ ਸ਼੍ਰੀ ਦੇ ਇਨਸਾਨ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਵੀ, ਉਹ ਕਾਫ਼ੀ ਨਾਮੀ-ਗਰਾਮੀ ਹਮਤੀ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਜਾਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲੇ, ਤਾਂ ਰਾਕ ਗਾਰਡਨ ਦਾ ਚੱਕਰ ਜ਼ਰੂਰ ਲਾਉਣਾ।

ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ

Vocabulary

ਕਿਰਿਆਵਾਂ

Verbs

ਛਿੱਗਣਾ	to fall (vi)
ਤੁਰਨਾ	to walk (vi)
ਲੁਕਣਾ	to hide (vi)
ਨਜ਼ਰ ਤੋਂ ਬਚਾਈ ਰੱਖਣਾ	to keep something hidden/concealed (vt)
ਨਿਵਾਜਣਾ	to honor, patronize (vt)
ਸਿਰੇ ਲਾਉਣਾ	to complete or finish something (vt)
ਫੈਲਣਾ	to spread, disperse (vi)
ਸਨਮਾਨਿਤ ਕਰਨਾ	to honor (vt)
ਇਖਤਿਆਰ ਕਰਨਾ	to adopt, follow (vt)

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ

Adjectives

ਸਿਆਮੀ	political (adj/u)
ਸਰਕਾਰੀ	governmental (adj/u)
ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ	illegal (adj/u)
ਪ੍ਰਸਿੱਧ	famous, well-known (adj/u)
ਵਡਮੁੱਲਾ	precious (adj/i)
ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ	international (adj/u)

ਨਾਮੀ, ਨਾਮੀ-ਗਰਾਮੀ	famous, well-known (adj/u)
ਪੂਰਾ	complete, full (adj/i)
ਛੂਲ	useless, worthless (adj/u)
ਦਿਲਚਸਪ	interesting (adj/u)
ਛਾਲੂ	spare, extra, excess, useless (adj/u)
ਸਥਿਤ	located, situated (adj/u)
ਬੁਨਿਆਦੀ	fundamental , basic (adj/u)
ਦਾਖਲ	entered, admitted (adj/u)

ਮੌਫ*Measurement*

ਗਿਣਤੀ	count, total (f)
ਮਾਪ, ਨਾਪ	measurement (m)
ਲੰਬਾਈ	length, height (f)
ਚੌੜਾਈ	width (f)
ਚੌੜਾ	wide (adj/i)
ਤੰਗ	narrow (adj/u)
ਵਜ਼ਨ	weight (m)
ਪਤਲਾ	thin, slender (adj/i)
ਹੋਲਾ	lightweight (adj/i)
ਭਾਰਾ	heavy (adj/i)
ਮੌਰ	shoulder blade (m)
ਛਾਤੀ	chest (f)
ਗੁੱਟ	wrist (m)
ਲੱਕ	hip (m)
ਚਾਕ	the side seams on a shirt/ਕਮੀਜ਼ (m)
ਘੇਰਾ	circumference (of the bottom of the shirt) (m)
ਮੁਹਰੀ	circumference of the bottom openings of loose pants/ਮਲਵਾਰ (f)
ਪਟਿਆਲਾ-ਮਾਹੀ	a style emanating from Patiala, an erstwhile princely city (adj/u)

ਪਰਮ*Religion*

ਮੂਰਤੀ	image, icon, sculpture (f)
ਅਹਿਮਾ	non-violence (f)
ਨੈਤਿਕ	moral, ethical (adj/u)
ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ	values, norms (f pl)
ਪੈਰੋਕਾਰ	follower, devotee (m)
ਰਹਿਨ੍ਹਮਾ	leader, guide (m)
ਮੱਠ	monastery (m)
ਡੇਰਾ	camp, lodging, monastery (m)

ਕੰਮ*Work*

ਮੌਕਾ	opportunity (m)
ਕਰਮਚਾਰੀ	worker, official, employee (m)
ਸਹਾਇਕ	assistant (adj/u; m)
ਕਰਤਾ	creator (m)
ਕਿਰਤ	work, occupation; creation (f)
ਉਸਾਰੀ	construction (f)
ਕਲਾ	art, craft (f)
ਕਲਾਤਮਕ	artistic (adj/u)
ਬੋਜ	research (f)
ਇੱਜਤ	honor (f)
ਇਨਮ	reward, prize (m)
ਮਾਧਨ	means (m)
ਸੇਵਾ	service (f)
ਕੋਮਿਸ਼ਨ	try, attempt (f)
ਕਾਮਯਾਬ	successful (adj/u)
ਨਾਕਾਮ	unsuccessful (adj/u)

ਥਾਵਾਂ*Places*

ਕੇਂਦਰ	center (m)
ਵਾਦੀ	valley (f)
ਖੜ੍ਹਰ	cave (m)
ਸਿੱਤਾ	region, territory (m)
ਬਾਗੀਚਾ	small garden (m); diminutive of ਬਾਗ (garden)
ਅਜਾਇਬ ਘਰ	museum (m)

ਸਮਾਂ/ਵਰਤ*Time*

ਵੇਲਾ	period in time (m),
ਦਾਹਕਾ	decade (m)
ਹਮੇਸ਼ਾਂ	forever, always (adv)

ਹੋਰ ਫਾਈਦੇਮੰਦ ਸ਼ਬਦ *Other Useful Words*

ਹਸਤੀ	person; existence, being, life (f)
ਤੁਹਡਾ	gift (m)
ਕੂੜਾ	trash, waste (m)
ਨਜ਼ਾਰਾ	sight, scene (m)
ਕਾਇਆ	body, constitution; appearance (f)
- ਪਲਟਣਾ	to change the face, appearance of

ਭੇਦ/ਭੇਤ	secret, mystery (m)
- ਖੋਲਣਾ	to discover, divulge or reveal a secret (vt)
ਕਿੱਲਾ	acre (m)
ਪੱਥਰ	stone (m)
ਪਗਡੀਂਡੀ	footpath, pathway (f)
ਝਰਨਾ	fountain, stream (m)
ਪੱਧਰ	level, plane, standard (f)
ਚੱਕਰ	circle, rotation, revolution (m)
- ਲਾਉਣਾ/ਮਾਰਨਾ	to journey to and back
ਪਤਨ	decline, downfall (m)
ਵਾਰਤਾ	story, account (f)
ਹਾਲਾਂ ਕਿ	though, although, even though (conj)

Lesson 14
ਸਥਾਨ ੧੮
Auxiliary and Conjunct Verbs

§ 14.1 The auxiliary verbs ਸਕਣਾ and ਚੁੱਕਣਾ

In auxiliary verb constructions, a main verb determines the primary semantic import of the sentence, and an auxiliary verb supplies additional meaning. Auxiliary verbs can never be used as independent verbs. Here we look at two auxiliary verbs: ਸਕਣਾ ‘to be able to’ and ਚੁੱਕਣਾ ‘to have finished doing.’

1. The verb ਸਕਣਾ is used to convey ability, in the following structure:

Verbal root + ਸਕਣਾ (conjugated appropriately)

Examples:

ਮੈਂ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲ ਸਕਦੀ ਹਾਂ।	I am able to speak Punjabi.
ਮੇਰੀ ਪਤਨੀ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ।	My wife cannot go with me.
ਮੈਂ ਸ਼ਾਮ ਤੱਕ ਕੰਮ ਖਤਮ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ।	I can finish the work by evening.
ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਲਈ ਖਤ ਲਿਖ ਸਕਦੇ ਹੋ?	Can you write a letter for me?

2. The verb ਚੁੱਕਣਾ is used to convey that an action has finished. It occurs in the following structure:

Verbal root + ਚੁੱਕਣਾ (conjugated appropriately)

Examples:

ਉਹ ਖਾਣਾ ਖਾ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ।	He has already eaten food.
ਮੈਂ ਖਤ ਲਿਖ ਚੁੱਕੀ ਹਾਂ।	I have already written the letter.
ਤੁਸੀਂ ਸੋਡਾ ਪੀ ਚੁੱਕੇ ਹੋ?	Have you already drunk the soda?

Note that both ਸਕਣਾ and ਚੁੱਕਣਾ are intransitive verbs and so the agentive postposition ਨੇ is never used with them, even if the main verb is transitive.

§ 14.2 Conjunct verbs

Conjunct verbs can be formed by combining nouns and adjectives with a verbal infinitive to create unique verbal meanings. The verb mostly combined with nouns and adjectives is ਕਰਨਾ. Examples of such conjunct verbs follow.

ਕੰਮ ਕਰਨਾ	to work
ਇਨਕਾਰ ਕਰਨਾ	to refuse

ਠੀਕ ਕਰਨਾ	to fix
ਖੁਸ਼ ਕਰਨਾ	to make happy
ਬੰਦ ਕਰਨਾ	to close, shut
ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨਾ	to begin
ਖਤਮ ਕਰਨਾ	to finish
ਸਾਫ਼ ਕਰਨਾ	to clean
ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ	to prepare
ਯਾਦ ਕਰਨਾ	to remember, memorize
ਯਾਦ ਆਉਣਾ	to remember
ਪੋਖਾ ਦੇਣਾ	to deceive
ਯੋਖਾ ਖਾਣਾ	to be deceived
ਜੁਆਬ ਦੇਣਾ	to give an answer
ਜੁਆਲ ਪੁੱਛਣਾ	to ask a question
ਸੌਰ ਮਚਾਉਣਾ	to make noise/trouble
ਹਲ ਵਾਹੁਣਾ	to plough

Some constructions require a postposition to link them to their object (represented by 'X').

X ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ/ਵਰਤੋਂ ਕਰਨਾ	to use, to employ X
X ਦਾ ਇਲਾਜ ਕਰਨਾ	to cure X
X ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰਨਾ	to wait for X
X ਦੀ ਕੋਝਿਜ਼ ਕਰਨੀ	to try to do X
X ਦੀ ਤਲਾਜ਼ ਕਰਨੀ	to search for X
X ਦੀ ਤਾਰੀਫ਼ ਕਰਨੀ	to praise X
X ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨੀ	to help X
X ਦੀ ਦੇਖ-ਭਾਲ ਕਰਨੀ	to look after X, to take care of
X ਦੀ ਯਾਦ ਆਉਣੀ	to miss X
X ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਨਾ	to attack X

Examples:

ਮੇਰੀ ਮਦਦ ਕਰੋ।
 ਕਾਰ ਠੀਕ ਕਰਨ ਲਈ ਮਕੈਨਿਕ ਚਾਥੀ ਤੇ
 ਪੇਚਕਸ਼ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ।
 ਅਸੀਂ ਦੋ ਘੰਟੇ ਤੁਹਾਡੀ ਉਡੀਕ ਕੀਤੀ।
 ਬੂਹਾ ਬੰਦ ਕਰ ਕੇ ਕਮਰਾ ਸਾਫ਼ ਕਰ।
 ਸਾਢੇ ਛੇ ਵਜੇ ਉਹ ਸ਼ਾਮ ਦੀ ਰੋਟੀ ਖਾਣੀ ਸ਼ੁਰੂ
 ਕਰਨਗੇ।
 ਪਾਰਕ ਵਿੱਚ ਬੱਚੇ ਬਹੁਤ ਸੌਰ ਮਚਾਉਂਦੇ ਹਨ।
 ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਭਾਣਜੀ ਦੀ ਚੰਗੀ ਦੇਖ-ਭਾਲ ਕਰਦਾ
 ਹਾਂ।

Assist me.
 To fix the car the mechanic uses a wrench and
 a screwdriver.
 We waited two hours for you.
 Shut the door and clean the room.
 They will begin to eat dinner at 6:30.
 Kids make a lot of noise in the park.
 I look after my niece well.

§ 14.3 Sequential action: the conjunctive participle ਕੇ

Sequential actions are expressed with the help of ਕੇ appended to the verbal root. The conjunctive particle followed by another verb links action together in a sequence. The conjunctive particle can be loosely translated as ‘having done X.’ For example:

ਲਿਖ ਕੇ	having written
ਖਾ ਕੇ	having eaten
ਕਰ ਕੇ	having done

Examples:

ਮੇਰੀ ਭੈਣ ਅਮਰੀਕਾ ਆ ਕੇ ਸਕੂਲ ਗਈ।

My sister came to the U.S. and went to school.
(Having come to the U.S., my sister went to school).

ਮੇਰੀ ਧੀ ਵੱਡੀ ਹੋ ਕੇ ਸਕੂਲ ਜਾਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰੇਗੀ।

My daughter will start going to school after getting older.

ਮੈਂ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਖਾਣਾ ਖਾ ਕੇ, ਸਕੂਲ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰ ਕੇ,
ਤੇ ਨੂੰ ਕੇ ਮੌਦਾ ਹਾਂ।

Everyday, I go to sleep after having eaten food, done my homework, and bathed.

Additional uses of the conjunctive particle:

1. ਕਰ ਕੇ

After nouns and pronouns it means ‘because of’ or ‘due to’:

ਇਸ ਕਰ ਕੇ	because of this; therefore; so
ਬਰਫ ਕਰ ਕੇ	due to the snow

After some adjectives it forms adverbs:

ਆਮ	general	ਆਮ ਕਰ ਕੇ	generally

2. ਰਲ ਕੇ

From ਰਲਨਾ (‘to meet, mix’), it means ‘together’:

ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ ਗਾਵਾਂਗੇ।	We will sing together with them.

3. ਜਾਣ ਕੇ

From ਜਾਣਨਾ (‘to know’), it means ‘knowingly’:

ਉਹ ਜਾਣ ਕੇ ਸਕੂਲ ਨਹੀਂ ਗਿਆ।	He did not go to school knowingly.

4. ਛੱਡ ਕੇ

From 'ਛੱਡਣਾ' ('to leave'), it means 'leaving aside,' 'apart from':

ਬੰਗਾਲੀ ਛੱਡ ਕੇ, ਮੈਂ ਹੋਰ ਸਾਰੀਆਂ ਹਿੰਦੁਮਤਾਨੀ
ਜੁਬਾਨਾਂ ਮਿੱਖੀਆਂ ਹਨ।

Leaving aside Bengali, I have learned all other
Indian languages.

§ 14.4 Expressing compulsion

To express compulsion, there are two constructions in Punjabi.

1. Using ਪੈਣਾ

'ਪੈਣਾ' means to fall. In this indirect construction, it is as if one is saying that it 'falls upon' someone to do something. ਪੈਣਾ, like ਚਾਹੀਦਾ, must agree with the action that has to be done and is used to express a strong sense of compulsion:

ਮੈਨੂੰ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ।

I have to write the letter.

ਤੁਹਾਨੂੰ ਫਿਰ ਆਉਣਾ ਪਵੇਗਾ।

('Writing the letter falls to me.')

You will have to come again.

2. Using a verbal infinitive, followed by an auxiliary form of ਹੋਣਾ. This construction has a wide range of use beyond just expressing compulsion.

This form is used to describe a planned action, something that is 'to be' done. Relative to the previous construction, it is used to express a milder sense of compulsion, or a one-time/immediate obligation. It consists of the infinitive followed by an auxiliary form of the verb ਹੋਣਾ:

ਮੈਂ ਪੜ੍ਹਨਾ ਹੈ।

I am to read. / I have to read.

ਤੁਸੀਂ ਕਿੱਥੇ ਜਾਣਾ ਸੀ?

Where were you to go?

Intransitive examples:

ਅਮੀਂ ਮੁਲਤਾਨ ਜਾਣਾ ਹੈ।

We are to go to Multan.

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਲਾਨੌਰ ਜਾਣਾ ਹੈ।

They are to go to Kalahari.

ਤੁਸੀਂ ਨਿਊਯਾਰਕ ਕਿਉਂ ਜਾਣਾ ਹੈ?

Why do you have to go to New York?

Transitive examples:

ਮੈਂ ਅੰਧਬਾਰ ਪੜ੍ਹਨੀ ਹੈ।

I am to read the newspaper.

ਮੈਂ ਰਸਾਲੇ ਪੜ੍ਹਨੇ ਹਨ।

I am to read the magazines.

ਮੈਂ ਨਾਟਕ ਪੜ੍ਹਨਾ ਹੈ।

I am to read the play.

ਮੈਂ ਨਜ਼ਮਾਂ ਪੜ੍ਹਨੀਆਂ ਹਨ।

I am to read the poems.

As with the perfect form, if the object of a transitive verb is a definite object marked with **ਨੂੰ**, the verb takes the default, masculine singular form:

ਅਸੀਂ ਨਵੀਂ ਕਿਤਾਬ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨਾ ਹੈ।
ਮੈਂ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਣਾ ਸੀ।

We are to read the new book.
I was to see the old buildings.

Similar to and yet, distinct from the perfect, this construction uses the agentive postposition **ਨੇ** when the (implied) subject of a sentence is a 3rd person noun or pronoun. This holds true both for transitive and intransitive verbs.

ਮੁੜੇ ਨੇ ਬਹੁਤ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਸੀ।
ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਡੇ ਵਾਸਤੇ ਖਾਣਾ ਪਕਾਉਣਾ ਸੀ।
ਉਸ ਨੇ ਮਤ ਲਿਖਣਾ ਸੀ।
ਬੱਚਿਆਂ ਨੇ ਜਲਦੀ ਸੌਣਾ ਸੀ।
ਵਿਦੇਸ਼ੀਆਂ ਨੇ ਦਿੱਲੀ ਹੋ ਕੇ ਆਉਣਾ ਸੀ।

The boy was going to work a lot.
They were to cook for us.
She was to write a letter.
The kids were to sleep early.
The foreigners were to come via Delhi.

§ 14.5 Negation in Punjabi

Though negation has been covered earlier, a summary of its various uses is provided here. Sentence negation in Punjabi is expressed with two negating particles, **ਨਾ** and **ਨਹੀਂ**. **ਨਾ** is used with the subjunctive and imperative forms of verbs. It is also used in if/then and neither/nor statements, along with some types of infinitive phrases. **ਨਹੀਂ** is used in most other cases. The different uses of both these negating particles are exemplified below.

ਨਾ

Subjunctive:

ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਨਾ ਜਾਵੇ।
ਅਸੀਂ ਉੱਥੇ ਜਾਈਏ ਕਿ ਨਾ (ਜਾਈਏ)?

I want that s/he should not go.
Should we go there or not?

Imperative:

ਕਲਾਸ ਵਿੱਚ ਨਾ ਬੋਲ!
ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਨਾ ਪੜ੍ਹੋ!

Do not speak in class!
Do not read this book!

If/then:

ਜੇ ਅਸੀਂ ਸੈਂਟਾ ਬਾਰਬਰਾ ਨਾ ਹੁੰਦੇ, ਤਾਂ
ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ ਅਨੰਦ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਣਦੇ?
ਜੇ ਉਸ ਕੋਲ ਪੈਸੇ ਨਾ ਹੁੰਦੇ, ਤਾਂ ਉਹ ਕਦੇ
ਵੀ ਕਾਰ ਨਾ ਖਰੀਦ ਸਕਦੀ।

If we were not in Santa Barbara, then how
could we enjoy the beauty of the ocean?
If she did not have the money, then she would
never have been able to buy a car.

Neither/Nor:

ਮੈਂ ਨਾ ਲਹੌਰ ਗਿਆ ਨਾ ਕਸੂਰ।
ਤੁਸੀਂ ਨਾ ਪੰਜਾਬੀ ਸਿੱਖੀ ਨਾ ਹਿੰਦੀ।

I went neither to Lahore nor to Qasur.
You learned neither Punjabi nor Hindi.

Infinitive Phrases:

ਕੰਮ ਨਾ ਕਰਨਾ ਬੁਰੀ ਗੱਲ ਹੈ।
ਸਮੇਂ ਤੇ ਨਾ ਖਾਣਾ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ।

Not doing work is a bad thing.
Not eating at proper times is not good.

ਨਹੀਂ:

ਨਹੀਂ ਜੀ, ਅਮੀਂ ਮਾਸ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦੇ।
ਤੁਸੀਂ ਪਿੰਡੀ¹ ਜਾਣਾ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ?

No, we don't eat meat.
Do you plan to go to Pindi or not?

Recipe	Shahi Panir
ਤਰੀਕਾ	ਸ਼ਾਹੀ ਪਨੀਰ

ਸਮਾਂਗਰੀ:

੨੫੦	ਗਰਮ ਪਨੀਰ
੧	ਵੱਡਾ ਪਿਆਜ਼
੧	ਅਧਰਕ ਦਾ ਛੋਟਾ ਟੁਕੜਾ
੪	ਤੁਰੀਆਂ ਲਸਣ
੨	ਹਰੀਆਂ ਮਿਰਚਾਂ
੧/੨	ਚਮਚਾ (ਟੀ ਸਪੂਨ) ਪੀਸੀ ਕਾਲੀ ਮਿਰਚ
੧	ਚਮਚਾ ਪੀਸੀ ਹਲਦੀ
੧/੨	ਚਮਚਾ ਲੂਣ
੧/੨	ਚਮਚਾ ਗਰਮ ਮਸਾਲਾ
੪	ਵੱਡੇ ਚਮਚੇ ਮਲਾਈ
੧੫-੨੦	ਕਾਜੂਆਂ ਦੇ ਟੁਕੜੇ, ਲੂਣ, ਸੁਆਦ ਮੁਤਾਬਿਕ

ਤਰੀਕਾ:

1. ਕੜਾਹੀ ਵਿੱਚ ਅੱਠ ਚਮਚੇ ਤੇਲ ਗਰਮ ਕਰੋ।
2. ਪਨੀਰ ਦੇ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਟੁਕੜੇ ਕਰ ਕੇ ਹਲਕੇ ਜਿਹੇ ਤਲ ਲਾਓ।
3. ਮਸਾਲੇ ਦੀ ਤਿਆਰੀ: ਪਿਆਜ਼, ਆਧਰਕ, ਤੇ ਲਸਣ ਕੱਟ ਕੇ ਗਰਮ ਤੇਲ ਵਿੱਚ ਭੁੰਨੋ। ਜਦੋਂ ਤੇਲ ਅਲੱਗ ਹੋਣ ਲੱਗੇ, ਤਾਂ ਲੂਣ, ਮਿਰਚਾਂ ਤੇ ਹਲਦੀ ਪਾਓ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਾਜੂ ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਪਾ ਕੇ ਥੋੜ੍ਹੀ ਥੋੜ੍ਹੀ ਅੱਗ ਤੇ ਪਕਾਓ।
4. ਤਲੇ ਹੋਏ ਪਨੀਰ ਦੇ ਟੁਕੜੇ, ਇੱਕ ਚਮਚਾ ਮਲਾਈ, ਤੇ ਮਸਾਲਾ ਰਾਤਾ ਇਓ ਤੇ ਫਿਰ ਇਸ ਨੂੰ ੫ ਮਿੰਟ ਥੋੜ੍ਹੀ ਥੋੜ੍ਹੀ ਅੱਗ ਤੇ ਪਕਾਓ।
5. ਬਚੀ ਹੋਈ ਮਲਾਈ ਤੇ ਕਾਜੂਆਂ ਨਾਲ ਸਜਾ ਕੇ ਮੇਜ਼ ਤੇ ਰੱਖੋ।

¹ The short name for Rawalpindi, a city in West Punjab.

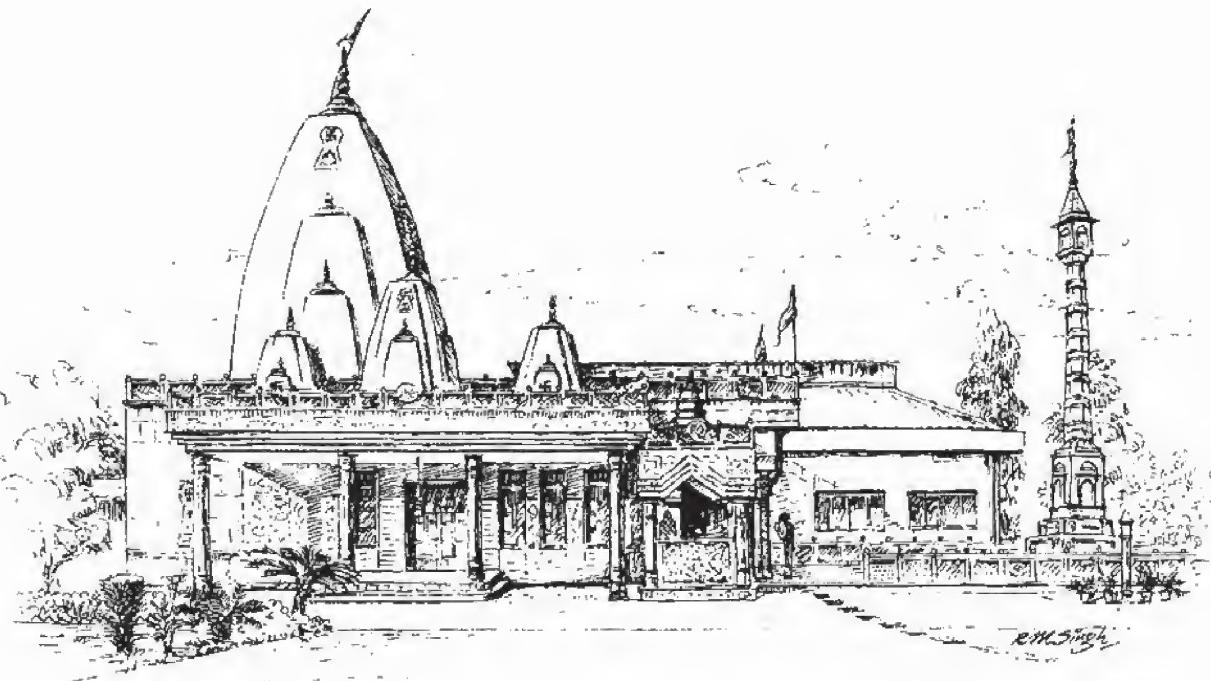
Dialogue
ਗੱਲ-ਬਾਤ

On the Telephone
ਟੈਲੀਫੋਨ ਤੇ

- ਬੀਜੀ: ਹੈਲੋ...?
- ਮੌਨੀ: ਬੀਜੀ, ਮੈਂ ਲੰਡਨ ਤੋਂ ਮੈਨੀ ਬੋਲ ਰਹੀ ਹਾਂ।
- ਬੀਜੀ: ਬੇਟਾ, ਸਭ ਠੀਕ-ਠਾਕ ਤਾਂ ਹੈ? ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਛੋਨ ਕੀਤਾ।
- ਮੌਨੀ: ਸਭ ਠੀਕ ਹੈ, ਬੀਜੀ, ਮੈਂ ਇਮਤਿਹਾਨ ਵਿੱਚ ਰੁੱਝੀ ਹੋਈ ਸਾਂ। ਦਾਰ ਜੀ ਕਿੱਥੇ ਹਨ।
- ਬੀਜੀ: ਇੱਕ ਮਿੰਟ ਹੋਲਡ ਰੱਖ, ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਉਂਦੀ ਹਾਂ।
- ਮੌਨੀ: ਹੈਲੋ, ਬੇਟਾ! ਕੀ ਹਾਲ ਹੈ, ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਿਵੇਂ ਚੱਲ ਰਹੀ ਹੈ?
- ਬਿਲਕੁਲ ਠੀਕ ਹੈ, ਦਾਰ ਜੀ। ਇਮਤਿਹਾਨ ਠੀਕ ਚੱਲ ਰਹੇ ਹਨ, ਤੇ ਦੋ ਹਫ਼ਤੇ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਗਰਮੀਆਂ ਦੀਆਂ ਛੁੱਟੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵਾਪਸ ਆਵਾਂਗੀ।
- ਬੇਟਾ, ਮੁਕਰ ਹੈ ਕਿ ਸਾਲ ਕਾਮਯਾਬੀ ਨਾਲ ਮਤਮ ਹੋਇਆ।
- ਬੀਜੀ ਲਈ ਜਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਲਿਆਵਾਂ?
- ਨਹੀਂ, ਨਹੀਂ, ਅੱਜ-ਕੱਲ੍ਹ ਸਭ ਕੁੱਝ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।
- ਮੌਨੀ: ਠੀਕ ਹੈ, ਦਾਰ ਜੀ। ਇੱਕ ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਟੈਲੀਫੋਨ ਕਰਾਂਗੀ ਤੇ ਆਪਣਾ ਦਿੱਲੀ ਪਹੁੰਚਣ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਕੱਲ੍ਹ ਦੱਸਾਂਗੀ।
- ਦਾਰ ਜੀ: ਠੀਕ ਹੈ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਏਅਰ ਪੋਰਟ ਤੇ ਮਿਲਾਂਗਾ। ਬਹੁਤ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ!

Reading: Jains

ਪਾਠ: ਜੈਨੀ

ਜੈਨ ਮੰਦਿਰ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ

ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਵਾਂਝ ਜੈਨ ਧਰਮ ਵੀ ਗੀਗਾ ਦੀ ਵਾਦੀ ਵਿੱਚ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਤੇ ਬੋਢੀ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਆ ਗਿਆ। ਅਹਿੰਸਾ ਵਿੱਚ ਅਤੁੱਟ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਬੋਢੀ ਹੀ ਰਹੀ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਪਿੱਛਲੇ ਦੋ ਹਜ਼ਾਰ ਮਾਲ ਤੋਂ ਲਗਾਤਾਰ ਚੱਲਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਾਂਗੜਾ, ਸਰਹੰਦ ਤੇ ਥਾਨੇਸਰ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਾਸ ਤੀਰਥ ਅਮਥਾਨ ਹਨ ਜਿਥੋਂ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੁਮਤਾਨ ਤੋਂ ਜੈਨ ਲੋਕ ਮਾਲਾਨਾ ਯਾਤਰਾ ਲਈ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਕਾਂਗੜੇ ਦੇ ਜੈਨ ਮੰਦਿਰ ਵਿੱਚ ਆਦਿ ਨਾਥ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਹੈ ਜੋ ਕੋਈ ਦਸਵੀਂ ਸਦੀ ਦੀ ਬਣੀ ਦੱਸੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜੈਨ ਲੋਕ ਜਿਆਦਾਤਰ ਵਪਾਰੀ ਹਨ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਾਰੇ ਵੱਡੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵੱਸੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਲੁਧਿਆਣਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਹੈ ਅਤੇ ੯੦% ਸਵੈਟਰ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਵਪਾਰ ਜੈਨ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਜੈਨ ਮੂਨੀ, ਅਚਾਰੀਆ ਸੁਸ਼ੀਲ ਭੁਮਾਰ ਜੀ (੧੯੨੯-੧੯੯੪), ਪਹਿਲੇ ਧਾਰਮਿਕ ਨੇਤਾ ਸਨ ਜੋ ਸਮੁੰਦਰ ਪਾਰ ਕਰ ਕੇ ੧੯੭੫ ਵਿੱਚ ਬਾਹਰਲੇ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿੱਚ ਆਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਿਊ ਜਰਮੀ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਡੇਰਾ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਤੇ ਇਸ ਜਗ੍ਹਾ ਦਾ ਨਾਂ ਮਿੱਧਾਚਲਮ ਰੱਖਿਆ। ਜੈਨੀਆਂ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਤਿਉਹਾਰ ਮਹਾਂਵੀਰ ਜੈਖੰਤੀ (ਅਪਰੈਲ) ਤੇ ਪਰਯੁਸ਼ਨਾ (ਸਤੰਬਰ) ਹਨ। ਵੱਲਭ ਸਮਾਰਕ, ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਜੈਨ ਮੰਦਿਰ, ਇੱਲੀ ਤੋਂ ਕਰਨਾਲ ਦੇ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਵੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਲਈ ਸੁਆਲ:

1. ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਜੈਨ ਧਰਮ ਦੇ ਤੀਰਥ ਅਮਥਾਨ ਕਿਹੜੇ ਹਨ?
2. ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿਹੜੇ ਮੁੱਖ ਵਪਾਰ ਜੈਨੀਆਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਹਨ?
3. ਜੈਨ ਧਰਮ ਦੀਆਂ ਨਾਮੀ ਹਸਤੀਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਦੱਸੋ?

Exercise 14.1 Translate:

1. मैं बीमार हां, इस कर के मैं कॅल्सियम नहीं जा सकदा।
2. उँह अंगूजी थोल सकदा है।
3. आमीं दिल्ली जा सकदे हां।
4. की तुम्हीं गुजराती दी किताब पढ़ सकदे हैं?
5. तुम्हीं कॅल्सियम सरट ते आ सकदे हैं?
6. की तुम्हीं उँह कैम कर सकदे हैं?
7. मैं पनीर बछा सकदी हां।
8. मैं ट्रिलम नहीं वेख सकदा।
9. मैं इह किताब नहीं पढ़ सकदा।
10. इह ब्रह्मीज बहुउ महिंगी है, मैं नहीं खरीद सकदी।

Exercise 14.2 Translate:

1. I can cook Mexican food.
2. My friend can play the tabla.
3. She can speak Hindi.
4. Can you sing that song?
5. He can work today.
6. I can read Urdu.
7. They are able to come to our party.
8. He can drink a lot of alcohol.
9. I cannot come to your house.
10. Can you do this work for me?

Exercise 14.3 Translate each sentence into Punjabi in two ways: 1. Using the present perfect; 2. Using the verb चुक्का.

Example:

She has [already] eaten food.
उਸ ने खाणा खाया है। उँह खाणा खा चुकी है।

1. He has [already] gone to the office.
2. She has [already] written the letter.
3. We have [already] seen this foreign film.
4. We have [already] visited the Darbar Sahib in Amritsar.
5. Have you [already] finished your work?
6. He has [already] arrived home.
7. I have [already] read this story.
8. They have [already] had tea.

Exercise 14.4 Translate:

1. I cannot fix your car.
2. When will you clean your room?
3. Who are you waiting for?

4. Perhaps I will finish my work before the party.
5. How can I refuse your request?
6. They praised you highly.
7. I am looking for a new job.
8. Who looks after their children?
9. Rich people should help poor people.
10. Punjabi students should try to speak Punjabi everyday.

Exercise 14.5 Fill in the blanks with the appropriate forms of the verbs given below:

1. ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ _____ ਹੈ।
2. ਬੱਚਿਓ, ਤੁਸੀਂ ਆਪਣਾ ਹੋਮਵਰਕ _____ ਹੈ?
3. ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਕਦੇ _____ ਨਹੀਂ _____।
4. ਛੌਜੀਆਂ ਨੇ ਥੇਗੁਨਾਹ ਲੋਕਾਂ ਤੇ _____।
5. ਤੁਹਾਡੀ ਬੀਮਾਰੀ ਦਾ _____ ਡਾਕਟਰ ਨਹੀਂ _____।
6. ਰਾਤ ਦਾ ਖਾਣਾ ਹੁਣੇ _____।
7. ਉਸ ਨੇ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ _____।
8. ਉਹ ਆਪਣਾ ਕਮਰਾ ਅਜੇ _____ ਰਹੀ ਹੈ।
9. ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਝੂਠ ਬੋਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ _____ ਹੈ।
10. ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਡੀਆਂ ਚਿੱਠੀਆਂ ਦੇ _____ ਨਹੀਂ _____।

ਹਮਲਾ ਕਰਨਾ, ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ, ਬੰਦ ਕਰਨਾ, ਯਾਦ ਆਉਣਾ, ਧੋਖਾ ਖਾਣਾ
ਸਾਫ਼ ਕਰਨਾ, ਧੋਖਾ ਦੇਣਾ, ਜੁਆਬ ਦੇਣਾ, ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨਾ, ਇਲਾਜ ਕਰ ਸਕਣਾ

Exercise 14.6 Translate:

1. My friend Aman went to the store and bought some chickpeas.
2. My sister Shalini goes to school and works in the library.
3. Shahla stayed in Lahore and studied Urdu and Punjabi literature.
4. Today I made breakfast, ate, and went to school.
5. Pritam went to the store yesterday and bought a book about Punjabi music.
6. Each morning my grandfather gets up and bathes.
7. I went to the library and looked for a book.
8. Having arrived at Coney Island we ate hot dogs.

Exercise 14.7 Write a recipe in Punjabi for your favorite food item (appetizer, entrée, dessert, etc.). Utilize imperative forms as well as the conjunctive participle. Some verbs that may be useful are ਮਿਲਾਉਣਾ (to mix), ਕੱਟਣਾ (to cut), ਢਾਹੁਣਾ (to place), ਚਗੜਨਾ (to grind, mash), ਗੁੰਨੁਣਾ (to knead), ਰਿੰਨੁਣਾ (to cook).

ਸ਼ਬਦਾਵਣੀ**Vocabulary****ਕਿਰਿਆਵਾਂ***Verbs*

ਸਕਣਾ	to be able to (vi)
ਚੁਕਣਾ	to have finished doing something (vi)
ਸਜਾਊਣਾ	to decorate, adorn (vt)
ਛੱਡਣਾ	to give up, leave off, let go (vt)
ਬਚਣਾ	to avoid, be saved (vi)
ਢਾਹੁਣਾ	to put, place, set
ਕੱਟਣਾ	to cut (vt)
ਗੁੰਨ੍ਹਣਾ	to knead (vt)
ਮਿਲਾਊਣਾ, ਰਲਾਊਣਾ	to mix (vt)
ਰਲਨਾ	to mix, mingle, combine (vi)
ਪੱਕਣਾ	to ripen, get cooked (vi)
ਭੁਨਣਾ	to roast (vt)
ਰਿੰਨ੍ਹਣਾ	to cook (vt)
ਪੀਸਣਾ	to grind (vt)
ਰਗੜਨਾ	to grind, mash (vt)

ਸਾਹਿਤ/ਅਦਬ*Literature*

ਸਾਹਿਤ/ਅਦਬ	literature (m)
ਨਜ਼ਮ	poem (f)
ਕਿੱਸਾ	tale, story (m)
ਵਾਰ	heroic ballad (f)
ਰਮਾਲਾ	magazine (m)

ਖਾਣਾ*Food*

ਸਮੱਗਰੀ	ingredients (f)
ਛੋਲੇ	chickpeas (m pl)
ਪਿਆਜ਼	onion (m)
ਤੁੜੀ	clove (of garlic, etc.)
ਮਸਾਲਾ	spice (m)
ਅਧਰਕ	ginger (m)
ਹਲਦੀ	turmeric (f)
ਮਿਰਚ	chili pepper (f)
ਕਾਜੂ	cashew (m)
ਮਾਸ	meat (m)
ਸ਼ਰਾਬ	alcohol (f)
ਤੇਲ	oil (m)

ਮਲਾਈ	cream (f)
ਚਮਚਾ	spoon (m)
ਕੜਾਹੀ	wok (f)
ਚਾਕੂ	knife (m)

ਹੋਰ ਫਾਇਦੇਮੰਦ ਸ਼ਬਦ *Other Useful Words*

ਅੱਗ	fire, flame (f)
ਬਰਛ	ice, snow (f)
ਝੋਰ	noise, clamor (m)
ਹਮਲਾ	attack, invasion (m)
ਤਰੀਕਾ	method, way (m)
ਬਾਕੀ	remaining (adj/u); remainder (m)
ਟੁਕੜਾ	piece, portion (m)
ਅਤੁੱਟ	plentiful (adj/u)
ਊਡੀਕ	wait (f)
ਅਨੰਦ	joy, pleasure (m)
ਪਿਆਰ	love (m)
ਮੁਹੱਬਤ	love (f)
ਇਸਤੇਮਾਲ, ਵਰਤੋਂ	use (m, f)
ਇਲਾਜ	cure, treatment (m)
ਤਲਾਸ	search (f)
ਤਾਰੀਝ, ਸਿਫ਼ਤ	praise (f)
ਤਿਆਰੀ	readiness, preparation (f)
ਦੇਖ-ਭਾਜ	care, maintenance (f)
ਪੋਥਾ	deception, deceit (m)
ਮਦਦ	help (f)
ਬੇਨਤੀ	request (f)
ਮੁੱਖ	face; main, chief (m)
ਕਾਇਮ	established, existing (adj/u)

Lesson 15

ਸਬਕ ੧੫

Time Expressions

§ 15.1 Units of time

ਸਕਿੰਟ	second (m)
ਮਿੰਟ	minute (m)
ਘੰਟਾ	hour (m)
ਖਲ	a unit of time comprising a moment (m)
ਅੜੀ	a unit of time comprising a few minutes; watch/clock (f)
ਪਹਿਰ	a unit of time comprising about three hours (m)
ਅੱਜ	today (m)
ਅੱਜ-ਕੱਲ੍ਹ	these days (adv)
ਕੱਲ੍ਹ	yesterday; tomorrow (m)
ਭੁਲਕੇ	tomorrow (adv)
ਪਰਸੋਂ	day after tomorrow or day before yesterday (m)
ਹਛਤਾ	week (m)
ਆਗਲੇ ਹਛਤੇ	next week (adv)
ਪਿਛਲੇ ਹਛਤੇ	last week (adv)
ਮਹੀਨਾ	month (m)
ਸਾਲ/ਵਰ੍਷	year (m)
ਦਹਾਕਾ	decade (m)
ਸਦੀ	century (f)

§ 15.2 Daily cycle

ਸਵੇਰ	morning (f)
ਸਵੇਰੇ	in the morning (adv)
ਦੁਪਹਿਰ	noon (f)
ਦੁਪਹਿਰੇ	at noon (adv)
ਦਿਨ	day (m)
ਦਿਨੇ	during the day (adv)
ਸ਼ਾਮ	evening (f)
ਸ਼ਾਮੀਂ	in the evening (adv)
ਰਾਤ	night (f)
ਰਾਤੀ	at night (adv)

§ 15.3 Days of the week

ਸੋਮਵਾਰ, ਪੀਂਦੇ*	Monday
ਮੰਗਲਵਾਰ	Tuesday
ਬੁੱਧਵਾਰ	Wednesday
ਵੀਰਵਾਰ, ਸ਼ੁੱਭੇਰਾਤ	Thursday
ਕੁੱਕਰਵਾਰ, ਸੁੱਮਾ	Friday
ਸਨਿੱਚਰਵਾਰ, ਹਫਤਾ	Saturday
ਐਤਵਾਰ	Sunday

* The italicized names are used in West Punjab.

§ 15.4 Months of the year

The Gregorian calendar is in common use in Punjab today, with the names of its months derived from English. Months of the native Punjabi lunar calendar, used mainly to determine seasonal festivals, are given in Appendix III.

ਜਨਵਰੀ	January (f)
ਫਰਵਰੀ	February (f)
ਮਾਰਚ	March (f)
ਅਪ੍ਰੈਲ	April (f)
ਮਈ	May (f)
ਜੂਨ	June (f)
ਜੁਲਾਈ	July (f)
ਅਗਸਤ	August (m)
ਸਤੰਬਰ	September (m)
ਅਕਤੂਬਰ	October (m)
ਨਵੰਬਰ	November (m)
ਦਸੰਬਰ	December (m)

§ 15.5 Seasons

ਰੁੱਤ, ਮੌਸਮ	season (f, m)
ਬਸੰਤ, ਬਹਾਰ	spring (f)
ਗਰਮੀ, ਹੁਨਾਲ	summer (f)
ਬਰਸਾਤ	rainy season, monsoon (f)
ਪਤਛੜ, ਖਿੜਾਂ	fall (f)
ਸਰਦੀ, ਸਿਆਲ	winter (f, m)

§ 15.6 Dates

For the 1st day of the month, the ordinal number, ਪਹਿਲੀ, is used, whereas for all the following days the cardinal numbers are used.

ਪਹਿਲੀ ਮਈ	1 May
ਮਈ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਤਾਰੀਖ	the first of May
ਦੋ ਅਕਤੂਬਰ	2 October
ਤ੍ਰਿਨ ਦਸੰਬਰ	3 December

Other time expressions involving the word ਤਾਰੀਖ (date) are as follows:

ਅੱਜ ਕੀ ਤਾਰੀਖ ਹੈ?	What is the date today?
ਜਨਮ ਦੀ ਤਾਰੀਖ	date of birth
ਮਰਨ ਦੀ ਤਾਰੀਖ	date of death

The postposition ਨੂੰ expresses 'on' a date, as in:

ਮੱਤ ਜਨਵਰੀ ਨੂੰ	or	
ਜਨਵਰੀ ਦੀ ਸੱਤ ਤਾਰੀਖ ਨੂੰ		on 7 January
ਤੇਰਾਂ ਜੂਨ ਨੂੰ	or	
ਜੂਨ ਦੀ ਤੇਰਾਂ ਤਾਰੀਖ ਨੂੰ		on 13 June

§ 15.7 Clock time

Clock time is expressed using perfect forms of the verb ਵੱਜਣਾ, 'to strike' or 'to sound.' Accordingly, one o'clock is ਇੱਕ ਵੱਜਿਆ ਹੈ (one has struck) and two o' clock is ਦੋ ਵੱਜੇ ਹਨ (two have struck). The terms used to express quarter, half, and three-quarter hours are ਸਵਾ, ਸਾਡੇ, and ਪੌਣੇ respectively. The 1:30, ਡੇਢ, and 2:30, ਛਾਈ are the only 'half-hour' time expressions that do not use ਸਾਡੇ, and hence are irregular.

X ਵੱਜੇ ਹਨ।	It is X o' clock (for all times except those involving ਇੱਕ)
X ਵੱਜੇ . . .	At the strike of X (for all times)
ਅੱਠ ਵੱਜੇ ਹਨ।	It is 8.
ਅੱਠ ਵਜੇ, ਮੈਂ ਉਠਿਆ ਸਾਂ।	At 8, I had gotten up.
ਪੌਣਾ ਇੱਕ ਵੱਜਿਆ ਹੈ	12:45
ਇੱਕ ਵੱਜਿਆ ਹੈ	1:00
ਸਵਾ ਇੱਕ ਵੱਜਿਆ ਹੈ	1:15
ਡੇਢ ਵੱਜਿਆ ਹੈ	1:30
ਪੌਣੇ ਦੋ ਵੱਜੇ ਹਨ	1:45

ਸਵਾ ਦੋ ਵੱਜੇ ਹਨ	2:15
ਛਾਈ ਵੱਜੇ ਹਨ	2:30
ਪੌਣੇ ਤਿੰਨ ਵੱਜੇ ਹਨ	2:45
ਤਿੰਨ ਵੱਜੇ ਹਨ	3:00
ਸਵਾ ਤਿੰਨ ਵੱਜੇ ਹਨ	3:15
ਸਾਡੇ ਤਿੰਨ ਵੱਜੇ ਹਨ	3:30
ਪੌਣੇ ਚਾਰ ਵੱਜੇ ਹਨ	3:45
ਪੂਰਾ ਇੱਕ ਵੱਜਿਆ ਹੈ	It's 1:00 sharp
ਪੂਰੇ ਸੱਤ ਵੱਜੇ ਹਨ	It's 7:00 sharp
ਬਿੰਨੇ ਵੱਜੇ ਹਨ?	What time is it?
ਕੀ ਵੱਜਿਆ ਹੈ?	What time is it?
ਟਾਈਮ/ਵਰਤ/ਸਮਾਂ ਕੀ ਹੈ?	What time is it?

Time expressions indicating minutes before the hour are expressed using the oblique infinitive form, ਵੱਜਣ, followed by ਵਿੱਚ or ਨੂੰ. Time expressions indicating minutes past the hour are expressed using the conjunctive participle ਵੱਜ ਕੇ and the auxiliary present or present perfect conjugation of ਹੋਣਾ.

ਅੱਠ ਵੱਜਣ ਵਿੱਚ/ਨੂੰ ਦਸ ਮਿੰਟ ਹਨ or ਅੱਠ ਵੱਜਣ ਵਿੱਚ/ਨੂੰ ਦਸ ਮਿੰਟ	7:50
ਬਾਬੀ ਹਨ	
ਅੱਠ ਵੱਜਣ ਵਿੱਚ/ਨੂੰ ਦਸ ਮਿੰਟ ਤੇ or ਅੱਠ ਵੱਜਣ ਤੋਂ ਦਸ ਮਿੰਟ ਪਹਿਲਾਂ	At 7:50
ਅੱਠ ਵੱਜ ਕੇ ਦਸ ਮਿੰਟ ਹੋਏ ਹਨ	8:10
ਅੱਠ ਵੱਜ ਕੇ ਦਸ ਮਿੰਟ ਤੇ	At 8:10
ਛੇ ਵੱਜ ਕੇ ਚੌਥੀ ਮਿੰਟ ਹੋਏ ਹਨ	6:24

Distinctions between 'a.m.' and 'p.m.' can be made by referring to the part of the day (morning, afternoon, evening, night).

ਸਵੇਰ ਦੇ ਯਾਰਾਂ ਵੱਜੇ ਹਨ।	11 a.m. (in the morning)
ਦੁਪਹਿਰ ਦੇ ਬਾਰਾਂ ਵੱਜੇ ਹਨ।	12 p.m. (noon)
ਸ਼ਾਮ ਦੇ ਛੇ ਵੱਜੇ ਹਨ।	6 p.m. (in the evening)
ਰਾਤ ਦੇ ਦਸ ਵੱਜੇ ਹਨ।	10 p.m. (at night)

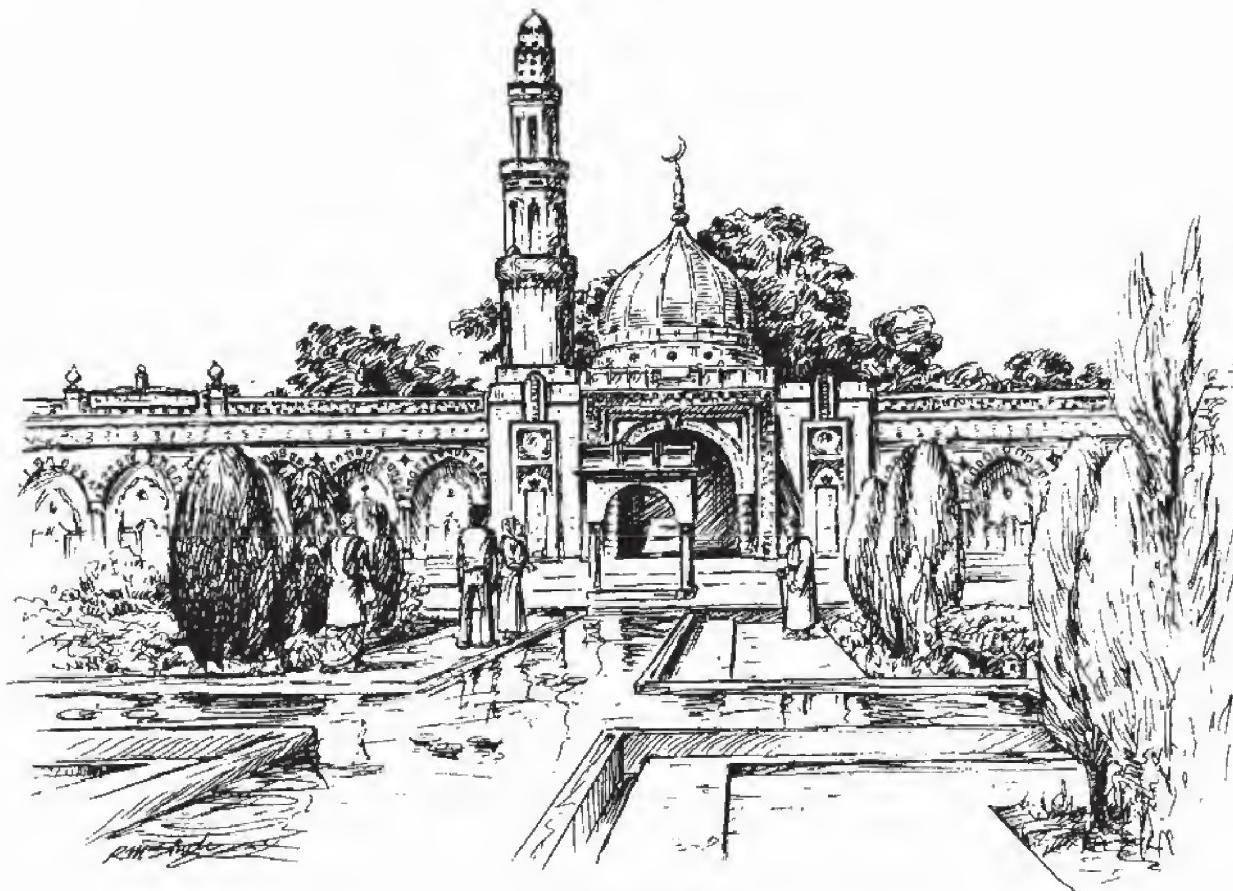
Dialogue ਗੱਲ-ਬਾਤ

Giddha and Bhangra at Khalsa College ਮਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਗਿੱਧਾ ਅਤੇ ਭੰਗੜਾ

- ਅਮਰ: ਸ਼ਮੀਨਾ, ਤੂੰ ਬਹੁਤ ਚਿਰ ਬਾਅਦ ਮਿਲੀ ਹੈਂ, ਅੱਜ-ਕੱਲ੍ਹੁ ਕੀ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈਂ?
- ਸ਼ਮੀਨਾ: ਹਾਂ, ਅਮੀਨਾ ਕਾਫੀ ਚਿਰ ਬਾਅਦ ਮਿਲੇ ਹਾਂ। ਦਰਅਮਲ, ਮੈਂ ਇੱਕ ਗਿੱਧੇ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਲਈ ਤਿਆਰੀ ਕਰ ਰਹੀ ਹਾਂ ਤੇ ਇਸ ਲਈ ਅੱਜ-ਕੱਲ੍ਹੁ ਕੁੱਝ ਜਿਆਦਾ ਹੀ ਮਸ਼ਰੂਦ ਹਾਂ।
- ਅਮਰ: ਇਹ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਦੋਂ ਤੇ ਕਿੱਥੇ ਹੈ? ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੀਆਂ ਟੀਮਾਂ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋਣਗੀਆਂ?
- ਸ਼ਮੀਨਾ: ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਇਸ ਵੀਕੈਂਡ ਮਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਹੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ (ਪਟਿਆਲਾ), ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ (ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ), ਤੇ ਜੀ. ਐਨ. ਡੀ. ਯੂ. (ਐਮੀਡਸ) ਦੀਆਂ ਟੀਮਾਂ ਵੀ ਹਿੱਸਾ ਲੈ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਗਿੱਧਾ ਤੇ ਭੰਗੜਾ ਦੋਵਾਂ ਦੀਆਂ ਟੀਮਾਂ ਹੋਣਗੀਆਂ।
- ਅਮਰ: ਮੇਰਾ ਕਜ਼ਨ ਸਰਬਜੀਤ ਵੀ ਭੰਗੜੇ ਦਿਆਂ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੀ ਭੰਗੜੇ ਦੀ ਟੀਮ ਹੈ। ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉੱਥੇ ਵੀ ਲੋਕ ਭੰਗੜਾ ਬਹੁਤ ਪਸੰਦ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅਮਰੀਕਣ ਵੀ ਟੀਮਾਂ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।
- ਸ਼ਮੀਨਾ: ਵਾਹ! ਇਹ ਬਣੀ ਦਿਲਚਸਪ ਗੱਲ ਹੈ।
- ਅਮਰ: ਹਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਇਵੇਂ ਹੀ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਰਬਜੀਤ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੀ ਰਿਕਾਰਡਿੰਗ ਘੱਲੋ।
- ਸ਼ਮੀਨਾ: ਮਿਹਰਬਾਨੀ! ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵੇਖ ਕੇ ਬਹੁਤ ਭੁਸੀ ਹੋਵੇਗੀ।
- ਅਮਰ: ਚੰਗਾ ਸ਼ਮੀਨਾ, ਤੇਰੀ ਟੀਮ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਨੰਬਰ ਤੇ ਆਉਣ ਲਈ ਸੁੱਭ ਇੱਛਾਵਾਂ।
- ਸ਼ਮੀਨਾ: ਮਿਹਰਬਾਨੀ, ਅਮਰ! ਤੈਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਭੁਸੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

Reading: Muslims

ਪਾਠ: ਮੁਸਲਮਾਨ

ਈਸ਼ਗਾਹ, ਮਲੇਰਕੋਟਲਾ

ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ ਦਾ ਆਗਾਜ਼ ਮੁਹੰਮਦ ਬਿਨ ਕਾਨ੍ਫ਼ੀਸ਼ ਦੀ ਮੁਲਤਾਨ ਵਿੱਚ ੧੩੦ ਈਸਵੀ ਦੇ ਨਜ਼ਦੀਕ ਉਸਾਰੀ ਮਸਜਿਦ ਨਾਲ ਹੋਇਆ। ਦਸਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਅਕੀਰ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਮਹਿਮੂਦ ਗੜਨੀ ਦੇ ਰਾਜ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਗਿਆ ਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੀਆਂ ਸਦੀਆਂ ਵਿੱਚ ਕੁੱਝ ਅਰਥੀ, ਈਰਾਨੀ, ਤੇ ਹੋਰ ਆਈ-ਦੂਆਲੇ ਦੇ ਮੁਲਕਾਂ ਦੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਲੋਕ ਪੰਜਾਬ ਆ ਕੇ ਵੱਸ ਗਏ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਹਾਂਸੀ, ਪਾਕਪਟਨ, ਪਾਣੀਪਟ, ਮਲਤਾਨ, ਲਹੌਰ, ਵਾਗੜਾ ਸਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਮਸਜਿਦਾਂ ਤੇ ਖਾਨਗਾਹਾਂ ਮੌਜੂਦ ਸਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੋਲ੍ਹਵੀਂ ਸਦੀ ਤੱਕ ਕਾਢੀ ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕ ਵੀ ਇਸਲਾਮ ਕਬੂਲ ਕਰ ਚੁਕੇ ਸਨ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵਿੱਚ ਬਹੁਮੰਮਤੀ ਵਿੱਚ ਸਨ। ਪੰਜਾਬੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਸੁੰਨੀ, ਸੀਆ, ਤੇ ਸੂਫੀ ਛਿਰਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਾਮ ਤਿਊਹਾਰ ਈਦ ਉਲ-ਫਿਤਰ ਤੇ ਈਦ ਉਲ-ਅਦਾਹ ਹਨ ਤੇ ਖਾਨਗਾਹਾਂ ਤੇ ਸੂਫੀ ਪੀਰਾਂ ਦੇ ਉਰਸ ਸ਼ਾਨੋ-ਸੌਕਰਤ ਨਾਲ ਮਨਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਚਿੱਤਕਾਂ ਦੀ ਇਸਲਾਮੀ ਸੋਚ ਨੂੰ ਅਹਿਮ ਦੇਣ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਅਲੀ ਹੁਸਵੀਰੀ, ਸੇਖ ਅਹਿਮਦ ਸਰਹਿੰਦੀ, ਅਤੇ ਮਿਰਜ਼ਾ ਗੁਲਾਮ ਅਹਿਮਦ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਂ ਸਿਰਕੱਢ ਹਨ। ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਫੀ ਸ਼ਾਇਰ, ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ, ਸਾਹ ਹੁਸੈਨ, ਬੁੱਲੇ ਸਾਹ, ਵਾਰਿਸ ਸਾਹ, ਆਦਿ, ਪੰਜਾਬੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਇੱਕ ਅਤੁੱਟ ਅੰਗ ਹਨ। ਨਵੇਂ ਮੁਲਕ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਸੋਚ ਬੁਲੰਦ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮੁਹੰਮਦ ਇਕਬਾਲ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸ਼ਾਇਰੀ ਦਾ ਅਹਿਮ ਹਿੱਸਾ ਸੀ।

ਵਿਚਾਰ-ਵਾਟਾਂਦਰੇ ਲਈ ਸੁਆਲ:

1. ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਇਸਲਾਮ ਕਿਥੋਂ ਤੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਇਆ?
2. ਪੰਜਾਬੀ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਕਿਹੜੇ ਅਹਿਮ ਫਿਰਕੇ ਹਨ?
3. ਪੰਜਾਬੀ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨਾਮੀ ਹਮਤੀਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਦੱਸੋ?

Exercise 15.1 Write out in Punjabi:

1. 3:00 p.m.
2. 4:15 p.m.
3. 7:02 a.m.
4. 10:00 p.m.
5. 6:45 a.m.
6. 1:30 a.m.
7. 5:50 p.m.
8. 8:30 a.m.
9. 11:20 p.m.
10. 2:30 p.m.

Exercise 15.2 Translate:

1. What day is today?
2. My birthday is on June 7th.
3. Today's date is December 15th.
4. Everyday I work from 8:30 a.m. to 6 p.m.
5. I will come to your house tomorrow morning.
6. Are you going to Amritsar next week?
7. In autumn it is difficult to buy fresh mangoes in the market.
8. Every Friday, Muslims pray together in mosques.
9. What was the day before yesterday?
10. Summer holidays begin in the third week of June.

Exercise 15.3 Conjugate each of the verbs given below in all the forms you have learned so far, for a given person. Provide English translations for your conjugations.

ਭਰਨਾ	to fear
ਤੁਰਨਾ	to walk
ਦੱਸਣਾ	to tell
ਧੋਣਾ	to wash
ਗਾਊਣਾ	to sing

Example, using ਕਹਿਣਾ (to say):

ਉਹ ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ	They (f) say
ਉਹ ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਸਨ	They (f) used to say
ਉਹ ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ	They (f) are saying
ਉਹ ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਸਨ	They (f) were saying
ਉਹ ਕਹਿਣ	They should say
ਉਹ ਕਹਿਣਗੀਆਂ	They (f) will say
ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ	They said
ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ	They have said
ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ	They had said

Exercise 15.4 Write a 10-12 sentence essay on your favorite season. Why is this season your favorite? What do you enjoy about it?

Exercise 15.5 Translate the following passage into English:

ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ (ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ) ਦੀ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਮਹਿਆਦਾ

ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਮਿੱਖਾਂ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਪਵਿੱਤਰ ਤੇ ਪ੍ਰਮਿੱਥ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹੈ। ਇਸ ਧਾਰਮਿਕ ਅਮਥਾਨ ਵਿੱਚ ਬੰਦਰੀ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕੇਂਦਰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਹਨ। ਝਰਧਾਲੂ ਪੂਰਾ ਸਾਲ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦਿਆਂ ਦਰਮਨਾਂ ਲਈ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਇੱਥੋਂ ਪਹੁੰਚ ਕੇ, ਸਾਰੇ ਆਪਣੀਆਂ ਜੁੱਤੀਆਂ ਉਤਾਰ ਕੇ, ਹੱਥ ਪੈਰ ਧੋ ਕੇ, ਸਿਰ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਢਕ ਕੇ ਅੰਦਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇੱਕ ਖਾਸ ਮਹਿਆਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਮੇਂ ਮਿਰ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਤਿੰਨ ਵਜੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ, ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕਿਵਾੜ ਖੁਲ੍ਹਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਰਾਗੀ ਕੀਰਤਨ ਆਰੰਭ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਚਾਰ ਵਜੇ, ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪੰਜ ਵਜੇ, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਪਾਲਕੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਤੋਂ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲ ਚੱਲਦੀ ਹੈ। ਪਹਿਲਾ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਸਵੇਰੇ ਸਾਡੇ ਪੰਜ ਵਜੇ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਾਰਾ ਦਿਨ, ਲੋਕ ਦਰਮਨਾਂ ਲਈ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਭੇਟਾਵਾਂ ਦੇਂਦੇ ਹਨ, ਅਰਦਾਸਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਕੜਾਹ ਪਰਮਾਦ ਰਾਹੀਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਖ਼ਮਿਸ਼ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਸੋਦਰੂ ਰਹਿਰਾਸ ਦਾ ਪਾਠ ਸੁਰਜ ਛੁਪਣ ਬਾਅਦ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਰਾਤ ਦਾ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਤੇ ਸਮਾਪਤੀ ਸਾਡੇ ਨੌ ਵਜੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪੈਣੇ ਦਸ ਵਜੇ, ਸੁਖਾਸਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਪਾਲਕੀ ਵਿੱਚ ਵਾਪਸ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਲਿਆਂਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਰਾਤੀਂ, ਸੇਵਾਦਾਰ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੜਾਈ ਬੜੀ ਝਰਧਾ ਨਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਰਸਾਂਭਿੰਨੀ ਅਵਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕਿਵਾੜ ਖੁਲ੍ਹਣ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸਮਾਪਤੀ ਤੱਕ ਵੱਖ ਵੱਖ ਰਾਗੀ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਚੌਵੀਂ ਘੰਟੇ, ਮੱਤੇ ਦਿਨ, ਪੂਰਾ ਸਾਲ, ਗੁਰੂ ਕਾ ਲੰਗਰ ਸਾਰਿਆਂ ਦਰਸਕਾਂ ਅਤੇ ਝਰਧਾਲੂਆਂ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇੱਥੋਂ ਅਤੁੱਟ ਭੋਜਨ ਵਰਤਦਾ ਹੈ। ਪੂਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਤੋਂ ਆਏ ਲੋਕ ਇੱਥੋਂ ਸੇਵਾ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਲੰਗਰ ਵੀ ਛੁਕਦੇ ਹਨ। ਭਾਵੇਂ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮਹਿਆਦਾ ਦੇ ਟਾਈਮ, ਗਰਮੀਆਂ ਅਤੇ ਸਰਦੀਆਂ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਬਦਲਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਦਾ ਇਹ ਨੇਮ ਲਗਾਤਾਰ ਜਾਰੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਯਾਬਦਾਵਲੀ

Vocabulary

ਕਿਰਿਆਵਾਂ

Verbs

ਜੁੜਨਾ	to join (vi)
ਡਰਨਾ	to fear (vi)
ਉਲੀਕਣਾ	to plan; to draw, delineate (vt)
ਘੱਲਣਾ	to send (vt)
ਛਕਣਾ	to cover (vt)
ਛੁਪਣਾ	to hide (vi)
ਛਕਣਾ	to eat (vt)
ਕਬੂਲ ਕਰਨਾ	to accept (vt)
ਜਾਰੀ ਰਹਿਣਾ/ਰੱਖਣਾ	to continue (vt)

ਸਮਾਂ/ਵਕਤ

Time

ਅੱਧੀ ਰਾਤ	midnight (f)
ਮਿਥਰ ਦੁਪਹਿਰ	high noon (f)

ਆਖੀਰ, ਸਮਾਪਤੀ	end, conclusion (m, f)
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ	early morning (m)
ਚੈਜਾਨਾ	daily (adv)
ਆਗਾਮ	beginning (m)
ਧਰਮ/ਮਿਥੁਨ	
ਧਾਰਮਿਕ	religious, spiritual (adj/u)
ਮਜ਼ਬੀ	religious (adj/u)
ਸੂਫੀ	Sufi (m), the mystical dimension of Islam
ਖਾਨਗਾਹ	Sufi hospice/retreat (f)
ਮਜ਼ਾਰ, ਰੋਜ਼ਾ	tomb of a Sufi saint (m)
ਸਤਿਕਾਰ	respect, honor (m)
ਮਰਿਆਦਾ	tradition, practice (f)
ਨਮਾਜ਼ ਪੜ੍ਹਨਾ	to pray (Muslim), to read <i>namaz</i> (vi)
ਪਵਿੱਤਰ	sacred, pure (adj/u)
ਬੰਦਰੀ	worship, prayer (f)
ਸ਼ਰਧਾਲੂ	devotee (m)
ਅਕਾਲ ਤਖਤ	“throne of the Timeless,” a seat of temporal authority in Sikhism (m)
ਹਕਮਨਾਮਾ	order of the day (m)
ਸੁਖਾਸਨ	comfortable posture/seat; closed position of Sikh scripture (m)
ਭੇਟਾ	offering (f)
ਕੜਾਹ ਪਰਸਾਦ	consecrated food (m)
ਜ਼ਰਾਫ਼ੀਆ	
ਭੂਗੋਲ, ਸੁਗਰਾਫ਼ੀਆ	geography (m)
ਅਸਥਾਨ, ਥਾਂ	place (m, f)
ਦੁਨੀਆ	world (f)
ਪੂਰਬੀ, ਮੈਸ਼ਰਿਕੀ	eastern (adj/u)
ਪੱਛਮੀ, ਮਹਾਰਿਬੀ	western (adj/u)
ਹੋਰ ਫਾਈਦੇਮੰਦ ਸਥਦ	
<i>Other Useful Words</i>	
ਆਹਿਮੀਅਤ	importance, significance (f)
ਮੌਜੂਦ	present, available (adj/u)
ਕਿਵਾੜ	door(s) (m)
ਖੁਸ਼ਨਮੀਬੀ, ਖੁਸ਼ਕਿਸਮਤੀ	good fortune (f)
ਸਵਾਰੀ	conveyance, ride (f)
ਪਾਲਕੀ	palanquin (f)
ਬਖ਼ਮਿਸ	gift, blessing (f)
ਰਸ-ਡਿੰਨਾ	enjoyable, tasteful; melodious (adj/i)

ਸੁਰ	note; tone, pitch (f)
ਦਰਾਮਲ	in fact, actually (adv)
ਭਾਈਚਾਰਾ	brotherhood, fraternity (m)
ਬਹੁਮੰਮਤੀ	majority opinion (adj/u) (f)
ਚਿੱਤਕ	intellectual, thinker (m)
ਸਿਰਕੱਢ	prominent, distinguished (adj/u)
ਮਸ਼ਰੂਦ	busy (adj/u)

Lesson 16
ਸਾਬਕ ੧੬
Relative-Correlatives

§ 16.1 Relative-correlative constructions

These constructions are made up of two related clauses connected by particular relative-correlative pairs. The clauses have a somewhat parallel structure. Oftentimes the coordinating element of the pair, which occurs in the correlative clause, goes unstated.

Relative clause: ਜੋ ਆਦਮੀ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਹੈ... The man who is in the room...
 Correlative clause: ...ਉਹ ਬਹੁਤ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੈ। ...he is very famous.

‘The man who is in the room is very famous.’

The following table gives some of the frequently used sets of relative-correlatives.

Correlative (Proximate)	Correlative (Remote)	Relative	Interrogative
ਇਹ it, s/he, this	ਉਹ it, s/he, that	ਜੋ, ਜਿਹੜਾ (ਜਿਸ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ) who, which, what,	ਕੌਣ, ਕੀ, ਕਿਹੜਾ who? what? which?
ਇੱਡਾ ¹ this much	ਉੱਡਾ that much	ਜਿੱਡਾ/ਜੇਡਾ as much	ਕਿੱਡਾ/ਕੇਡਾ how much?
ਇੰਨਾ this much	ਉੱਨਾ that much	ਜਿੰਨਾ as much	ਕਿੰਨਾ how much?
ਇੱਥੇ here	ਉੱਥੇ there	ਜਿੱਥੇ where	ਕਿੱਥੇ where?
ਇੱਥੋਂ from here	ਉੱਥੋਂ from there	ਜਿੱਥੋਂ from where	ਕਿੱਥੋਂ from where?
ਇੱਧਰ to here	ਉੱਧਰ to there	ਜਿੱਧਰ to where	ਕਿੱਧਰ to where?
ਇੱਵੇਂ this way	ਉੱਵੇਂ that way	ਜਿੱਵੇਂ how	ਕਿੱਵੇਂ how?
ਇੰਜਾ this way	ਉੰਜਾ that way	-	ਕਿੰਜਾ how?
ਹੁਣ now	ਓਦੋਂ then	ਜਦੋਂ/ਜਦ when	ਕਦੋਂ/ਕਦ when?
ਹੁਣ ਤੋਂ henceforth	ਓਦੋਂ ਦੇ since then	ਜਦੋਂ ਦੇ since when	ਕਦੋਂ ਦੇ since when?
ਇਹੋ ਜਿਹਾ this kind	ਉਹੋ ਜਿਹਾ that kind	ਜਿਹੋ ਜਿਹਾ which kind	ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ what kind?

¹ The characteristic ਇ vowel of the proximate correlative forms may vary with the vowels ਔ or ਏ. Similarly, the initial vowel in the remote correlative forms may vary between ਉ, ਏ, and ਔ.

ਇਸ ਵੇਲੇ at this time	ਉਸ ਵੇਲੇ at that time	ਜਿਸ ਵੇਲੇ at which time	ਕਿਸ ਵੇਲੇ at what time?
ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ in this way	ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ in that way	ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ in which way	ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ in what way?

Examples:

ਜੋ ਮੁੜਾ ਨਿਉ ਯੌਰਕ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਮੇਰਾ ਭਰਾ ਹੈ।	The boy who lives in New York is my brother.
ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਮੇਰੀ ਸਹੇਲੀ ਕੋਲ ਹਨ।	My (female) friend has those books which are not in the library.
ਜਿਸ ਕੰਮ ਲਈ ਮੈਂ ਆਈ ਸਾਂ, ਉਹ ਕੰਮ ਹੋ ਗਿਆ।	The work for which I came got done.
ਜਿਸ ਕੁਝੀ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਕਿਤਾਬ ਦਿੱਤੀ, ਉਹ ਮੇਰੀ ਸਹੇਲੀ ਹੈ।	The girl to whom you gave the book is my (female) friend.
ਜਿਸ ਆਦਮੀ ਕੋਲ ਬਹੁਤ ਕ੍ਰੀਮਤੀ ਕਾਰ ਹੈ, ਉਹ ਮੇਰਾ ਗੁਆਂਢੀ ਹੈ।	The man who has a really expensive car is my neighbor.
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਅਸੀਂ ਆਏ ਸਾਂ, ਉਹ ਕੰਮ ਹੋ ਗਏ ਹਨ।	The tasks for which we came got done.
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲ ਪੇਸ਼ ਹੈ, ਉਹ ਨਿਉ ਯੌਰਕ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦੇ।	People who have money don't leave New York.
ਜਿੱਡਾ ਵੱਡਾ ਸਾਡਾ ਮਕਾਨ ਹੈ, ਉੱਡਾ ਹੋਰ ਕਿਮੇ ਦਾ ਨਹੀਂ।	There is no house as big as ours.
ਜਿੰਨਾ ਸਮਾਂ ਤੁਸੀਂ ਹਰ ਕੰਮ ਤੇ ਲਾਉਂਦੇ ਹੋ, ਇੰਨਾ ਮੈਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਲਾ ਸਕਦੀ।	As much time as you spend on every task, I can never spend.
ਚੰਗੇ ਬੰਦੇ ਦੀ ਜਿੰਨੀ ਮਿਛਤ ਕਰੋ, ਉੱਣੀ ਹੀ ਘੱਟ ਹੈ।	However much you praise a good person, it's not enough.
ਜਿੱਧਰ ਇਹ ਸੜਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉੱਧਰ ਸੁਹਣਾ ਬਾਗ ਹੈ।	The place where this road goes to has a beautiful garden.
ਕਲਮ ਨੂੰ ਉੰਜ ਨਾ ਫੜੋ, ਇੰਜ ਫੜੋ! ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਅਮਰੀਕਾ ਆਏ ਸਾਂ, ਓਦੋਂ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਇੱਕ ਸੌ ਡਾਲਰ ਸਨ।	Don't hold the pen that way, hold it this way! When we came to America, we had one hundred dollars.
ਮਾਨੂੰ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਉਸਤਾਦ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਅੱਠ ਚੁਬਾਨਾਂ ਬੋਲਦਾ ਹੋਵੇ।	We need the kind of teacher who speaks eight languages.

Some sets of relative-correlatives use a special coordinating element which is used only in introducing a second clause. These are variants which, unlike the correlatives listed above, usually cannot be used without their relative counterparts.

ਜੋ . . . ਸੋ
ਜਿਵੇਂ . . . ਤਿਵੇਂ
ਜਦੋਂ . . . ਤਦੋਂ

that which . . . so
as . . . like that
when . . . at that time

ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਜਾਂਦੀ ਹਾਂ, ਤਦੋਂ ਅਰਫਾ ਮੇਰੇ
ਘਰ ਦੀ ਦੇਖ-ਭਾਲ ਕਰਦੀ ਹੈ।
ਜਦੋਂ ਬੱਚੇ ਸਕੂਲੋਂ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਤਦੋਂ ਉਹ ਬਹੁਤ
ਭੁੱਖੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
ਜਦੋਂ ਵੀ ਮੈਂ ਸੂਫ਼ੀ ਸੰਗੀਤ ਸੁਣਦਾ ਹਾਂ, ਤਦੋਂ ਮੈਂ
ਮਭ ਕੁੱਝ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ।
ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਆਸੀਂ ਏਅਰਪੋਰਟ ਤੋਂ ਨਿਕਲੇ, ਤਿਵੇਂ ਹੀ
ਉਹ ਉੱਬੇ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ।

When I go to Chandigarh, Arfa takes care of
my house.
When the kids come from school, they are
very hungry.
Whenever I listen to Sufi music, I forget
everything.
As soon as we came out of the airport, he
arrived there.

§ 16.2 Subordinate clauses

Subordinate clauses are phrases which cannot stand on their own and are only meaningful in relation to the main part of the sentence. For example, in English:

Even though he liked the movie, he didn't want to see it again.

The second part stands on its own, but the first—which is preceded by a subordinating conjunction (even though)—cannot. Common subordinating conjunctions are:

ਭਾਵੇਂ	Although, even though
ਹਾਲਾਂ ਕਿ	Although, even though
ਕਿਉਂਕਿ	Because
ਇਸ ਲਈ	For this reason, therefore
X ਦੇ ਕਾਰਨ	Because of X, due to X
X ਦੀ ਵਜੂਦ ਕਰ ਕੇ	Because of X, due to X

Examples:

ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਹੁਕਿਆਰ ਹੈ, ਉਹ ਇਮਤਿਹਾਨ ਪਾਸ
ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੀ।
ਮੈਂ ਬੀਮਾਰ ਹਾਂ, ਇਸ ਲਈ ਕਾਲਜ ਨਹੀਂ ਜਾ
ਸਕਦਾ।
ਕਿਉਂਕਿ ਮੀਂਹ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਰੁਕੋ।
ਹਾਲਾਂ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਰੋਟੀ ਬਹੁਤ ਪਸੰਦ ਹੈ, ਮੈਂ ਅੱਜ
ਚੌਲ ਖਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹਾਂ।
ਮੈਂ ਮੌਸਮ ਪ੍ਰਾਬਥ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਬੈਸਟਨ ਨਹੀਂ
ਗਿਆ।

Although she is intelligent, she was not able to
pass the exam.
I am sick, so I cannot go to college.
Because it is raining, please wait a little while.
Even though I like *roti* a lot, I want
to eat rice today.
Due to the bad weather, I did not go to
Boston.

§ 16.3 Colorizing verbs

As seen earlier, auxiliary verbs can be used in conjunction with a main verb to create a variety of meanings. In these constructions, the main verb carries the core semantic or meaningful content of the structure and the auxiliary verb adds nuance. Recall the form of auxiliary verb constructions:

Main verb root + auxiliary verb (conjugated appropriately)

Some of the most common colorizing auxiliary verbs, with a description of their nuance, are as follows:

1. ਜਾਣਾ

This verb is used to emphasize completion of a change in state. Often it does not add significantly to the meaning of the verb.

ਚੌਲ ਬਣ ਗਏ।	The rice became cooked.
ਉਹ ਹਾਰ ਗਿਆ।	He lost.
ਉਹ ਮਰ ਗਿਆ।	He died.

2. ਲੈਣਾ, ਦੇਣਾ

These verbs are used to suggest directionality with respect to whom an action benefits. For example, ਦੇਣਾ indicates an action performed for someone else.

ਮੈਂ ਮਤ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ।	I wrote a letter (for someone else).
ਉਸਤਾਦ ਜੀ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਸਿਖਾ ਦਿੱਤੀ।	The teacher taught us Punjabi.

On the other hand, ਲੈਣਾ indicates an action performed for one's own sake.

ਉਸ ਨੇ ਨਾਸਤਾਕਰ ਲਿਆ।	He had breakfast.
ਮੈਂ ਖਾਣਾ ਬਣਾ ਲਿਆ।	I made food (for myself)

3. ਆਉਣਾ, ਚੱਲਣਾ

These verbs are used, in a limited number of contexts, in conjunction with ਲੈਣਾ. ਆਉਣਾ is used with ਲੈਣਾ to indicate to bring.

ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ ਕੁੱਝ ਖਾਣਾ ਲੈ ਆਇਆ।	I brought some food to your house.

ਚੱਲਣਾ is used with ਲੈਣਾ to mean to take along (ਲੈ ਜਾਣਾ is used in a similar way).

ਮੈਂ ਗਿੱਬ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਲੈ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।	I am taking Gibb to my house.

4. ਛੱਡਣਾ

This verb is used to indicate disinterested action.

ਸੁੱਕਰਵਾਰ ਤੱਕ ਮੈਂ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕਰ
ਛੱਡਦਾ ਹਾਂ।

I always finish my work by Friday.

ਨਾਰਾਜ਼ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਸਾਰਾ ਢੁਧ ਡੇਲ੍ਹੁ ਛੱਡਿਆ।

Having gotten upset, she spilt all the milk.

5. ਸੁੱਟਣਾ

This verb, less commonly used, indicates forceful or sudden action:

ਤੁਹਾਡੀ ਉਡੀਕ ਵਿੱਚ ਉਸ ਨੇ ਸਾਰੇ ਦਿਨ ਦਾ
ਕੰਮ ਦੁਪਹਿਰ ਤੱਕ ਹੀ ਕਰ ਸੁੱਟਿਆ।

Waiting for you, he finished the whole day's
work by noon.

ਮਜ਼ਾਨਾ ਲੱਭਣ ਲਈ ਉਸ ਨੇ ਸਾਰਾ ਵਿਹੜਾ
ਪੁੱਟ ਸੁੱਟਿਆ।

In order to find the treasure, he dug up the
whole yard.

6. ਰੱਖਣਾ

This verb indicates concerned action:

ਅਮੀਂ ਉਸਤਾਦ ਜੀ ਲਈ ਸਾਲਗਿਰੂ ਦੀ
ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰ ਰੱਖਾਂਗੇ।

We will make preparations for the teacher's
birthday party.

7. ਬੈਠਣਾ, ਪਹੁੰਚਣਾ

The use of these verbs is idiomatic and, therefore, less predictable.

ਲੈ ਬੈਠਣਾ - to bring down with oneself

ਉਸ ਦੀ ਮੁਰਖਤਾ ਸਾਨੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਲੈ ਬੈਠੀ।

His foolishness brought us all down.

ਲੈ ਪਹੁੰਚਣਾ - to take to a higher point

ਊਹ ਆਪਣੀ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਟੱਬਰ ਨੂੰ ਪਤਾ
ਨਹੀਂ ਕਿੱਥੇ ਲੈ ਪਹੁੰਚੇਗਾ।

With his hard work, [one] doesn't know where
he will take (his) family.

Dialogue
ਗੱਲ-ਬਾਤ

Visakhi
ਵਿਸਾਖੀ

ਵਿਸਾਖੀ ਦਾ ਮੇਲਾ

- ਮੋਹਣ: ਜਸਜੀਤ, ਪੰਜਾਬੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਵਿਸਾਖੀ ਦੀ ਕੀ ਜਗ੍ਹਾ ਹੈ?
- ਜਸਜੀਤ: ਮੋਹਣ, ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਵਿਸਾਖੀ ਕਣਕ ਦੀ ਫੁਸਲ ਦੇ ਪੱਕਣ ਤੇ ਮਨਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕਣਕ ਸਰਦੀਆਂ (ਰਬੀਹ) ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਅਹਿਮ ਫੁਸਲ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਤਿਆਰ ਹੋਣ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਜਸ਼ਨ ਕਰਨਾ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ ਹੈ।
- ਮੋਹਣ: ਵਿਸਾਖੀ ਮਨਾਉਣ ਦਾ ਕੋਈ ਖਾਸ ਤਰੀਕਾ ਹੈ?
- ਜਸਜੀਤ: ਹਾਂ, ਵਿਸਾਖੀ ਤੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਮੇਲੇ ਲੱਗਦੇ ਹਨ। ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਡੰਗਰਾਂ ਨੂੰ ਠੁਹਾ-ਯੁਆ ਕੇ ਆਪ ਨਵੇਂ ਕੱਪੜੇ ਪਾ ਕੇ ਸਜ-ਧਜ ਲਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੇਲਿਆਂ ਤੇ ਪਹੁੰਚਦੇ ਹਨ।
- ਮੋਹਣ: ਮੇਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?
- ਜਸਜੀਤ: ਪਹਿਲਵਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਸ਼ਤੀਆਂ, ਕਬੱਡੀ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ, ਬੈਲ-ਗੱਡੀਆਂ ਦੀਆਂ ਦੌੜਾਂ, ਤੇ ਖਾਣ-ਪੀਣ ਦੇ ਜਸ਼ਨ ਚੱਲਦੇ ਹਨ।
- ਮੋਹਣ: ਸਿੱਖ ਮਜ਼ੂਬ ਵਿੱਚ ਵਿਸਾਖੀ ਦੀ ਕੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਹੈ?
- ਜਸਜੀਤ: ੧੯੮੯ ਦੀ ਵਿਸਾਖੀ ਤੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ, ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ, ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦਾ ਨਾਂ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਸਾਖੀ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦਾ ਜਨਮ ਉਤਸਵ ਬਣ ਗਈ। ਸਿੱਖ ਦੂਰ ਦੂਰ ਤੋਂ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ, ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਇਕੱਠੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਆਤਿਸ਼ਬਾਜ਼ੀ ਚੱਲਦੀ ਹੈ।

Reading: Sikhs

ਪਾਠ: ਸਿੱਖ

ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੀ ਸ਼੍ਰੁਆਤ ਤੋਂ ਕੋਈ ਤਿੰਨ ਹਜ਼ਾਰ ਮਾਲ ਬਾਅਦ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਪਰਤੀ ਤੇ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਦੁਸ਼ਕਾ ਧਰਮ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਨੀਂਹ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ (੧੪੬੯-੧੫੩੯) ਨੇ ਰੱਖੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੌਜਾਨੀਨਾਂ ਦੀ ਰਹਿਨੁਮਾਈ ਹੇਠ ਇਹ ਵਧਿਆ ਫੌਲਿਆ। ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ, ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੱਖ ਸਾਹਿਬ ਨੇ, ਇਸ ਨੂੰ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦਾ ਨਾਂ ਦਿੱਤਾ। ਅਠਾਰਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿੱਚ ਰਣਜੀਤ ਸਿੱਖ ਦੀ ਆਗਵਾਈ ਹੇਠ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਜਾਨਦਾਰ ਰਾਜ ਕ੍ਰਾਇਮ ਕੀਤਾ ਜੋ ੧੮੪੮ ਈਸਵੀ ਵਿੱਚ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਿੱਖ ਮਾਡਰਨ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਏ। ਸਾਮੀ ਮਜ਼ੂਬਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖ ਰੱਬ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਦੀ ਇੱਕਤਾ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਸਿੱਖ ਸੋਚ ਮੁਤਾਬਿਕ ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਇਖਲਾਕੀ ਕਦਰਾਂ-ਕ੍ਰੀਮਤਾਂ ਤੇ ਚੱਲਦਿਆਂ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ, ਕ੍ਰੋਮ, ਅਤੇ ਸਰਬੱਤ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਹਾਜ਼ਰ-ਨਾਜ਼ਰ ਗੁਰੂ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਤੇ ਕ੍ਰੋਮੀ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਯਾਦਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਬਾਂਵਾਂ ਨੂੰ ਤੀਰਥਾਂ ਦਾ ਦਰਜਾ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਹੈ। ਗੁਰਪੁਰਬ, ਸਿੱਖ ਤਿਉਹਾਰ, ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਤੇ ਹੋਰ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕੋਈ ੨੫ ਮਿਲੀਅਨ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ੨੩ ਮਿਲੀਅਨ ਤਾਂ ਪੂਰਬੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਬਾਕੀ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਹੋਰ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿੱਚ ਤੇ ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ, ਹਾਂਗਕਾਂਗ, ਮਿੰਗਾਪੁਰ, ਕੀਨੀਆ, ਯੂਰਪ, ਅਮਰੀਕਾ, ਤੇ ਕਨੇਡਾ ਆਦਿ ਬਾਹਰਲੇ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿੱਚ ਖਿੱਲਰੇ ਹੋਏ ਹਨ।

ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਲਈ ਸੁਆਲ:

1. ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੱਖ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਜੋ ਰੂਪ ਦਿੱਤਾ, ਉਸ ਦਾ ਨਾਂ ਕੀ ਹੈ?
2. 'ਸਰਬੱਤ ਦੇ ਭਲੇ' ਦਾ ਕੀ ਮਤਲਬ ਹੈ?
3. ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਤਿਉਹਾਰ ਕਿਹੜੇ ਹਨ?

Exercise 16.1 Join the following pairs of sentences using relative-correlatives:

1. ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਖਤ ਲਿਖਿਆ।
2. ਮੇਰੀ ਸਹੋਤੀ ਖਾਣਾ ਪਕਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਖਾਣਾ ਬਹੁਤ ਸੁਆਦ ਹੈ।
3. ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਘਰ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਮੇਰੇ ਬੀਜੀ ਉੱਥੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।
4. ਮੈਂ ਚੰਗੀ ਕਿਤਾਬ ਪੜ੍ਹ ਰਹੀ ਹਾਂ। ਉਹ ਕਿਤਾਬ ਮੇਰੇ ਭਰਾ ਨੇ ਲਿਖੀ ਹੈ।
5. ਉਹ ਪੱਛਮੀ ਕ੍ਰੀਮਤਾਂ ਵੱਲ ਝੁਕ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਕ੍ਰੀਮਤਾਂ ਮਿਹਨਤ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹਨ।

Exercise 16.2 Translate:

1. When I arrive in Delhi, she will not be there.
2. Whenever I go to the gurdwara, I help out in the *langar*.
3. As soon as I came home, my husband made tea.
4. As long as I eat well, I will stay healthy.
5. I gave my friend a book, which I bought in the United States.
6. I like that girl, who lives in New York City.
7. I live in an apartment, which is very small.
8. Where there is a flower, there is also a thorn.
9. By the time I arrived, she had already gone.
10. As soon as I get your letter, I will reply.

Exercise 16.3 Translate the sentences into English and, where applicable, answer them in Punjabi:

1. ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਕੰਮ ਕਰੋ, ਜਿਹੜਾ ਸਭ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਆਵੇ।
2. ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਿਹੋ-ਜਿਹੇ ਖਾਣੇ ਪਸੰਦ ਹਨ ਤੇ ਕਿਉਂ?
3. ਜਿਹੜੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਉਹ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਕਿਹੜੇ ਮਹੱਲੇ ਵਿੱਚ ਹੈ?
4. ਤੁਮੀਂ ਕਿੱਥੋਂ ਹੋ? ਕਿੰਨੀ ਦੂਰ ਤੋਂ ਆਏ ਹੋ?
5. ਸਾਡੀਆਂ ਸਹੇਲੀਆਂ ਸੈਟਾਂ ਬਾਰਬਰਾ ਦੇ ਨਜ਼ਦੀਕ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਕਿੱਥੋਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ?
6. ਅਸੀਂ ਕਿੱਧਰ ਜਾਣਾ ਹੈ ਤੇ ਕਿਉਂ?
7. ਤੂੰ ਮੇਜ਼ ਤੇ ਕੁਰਸੀਆਂ ਕਿੰਜ ਬਣਾਵੇਂਗਾ?
8. ਉਹ ਉਵੇਂ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਲਿਖਦੀ, ਜਿਵੇਂ ਉਸਤਾਦ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ?
9. ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਿੰਨੀ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਮਿਲੇ ਹਾਂ, ਉੱਨੀ ਦੇਰ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਬੱਚੇ ਜ਼ਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
10. ਜਿੱਧਰ ਤੁਸੀਂ ਜਾ ਰਹੇ ਹੋ, ਉੱਧਰ ਕਈ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ।

ਸਥਦਾਵਲੀ

Vocabulary

ਕਿਰਿਆਵਰਾਂ

Verbs

ਸੁੱਟਣਾ	to throw (vt)
ਝੁਕਣਾ	to bend (vi)
ਡੋਲੁਣਾ	to pour, spill (vt)
ਪੁੱਟਣਾ	to pull out (vt)
ਬਿੱਲਰਨਾ	to spread (vi)

ਜ਼ਿਦਗੀ

Life

ਪੈਦਾਇਸ਼	birth (f)
ਜੀਵਨ	life (m)
ਮੌਤ	death (f)
ਸਾਲਾਗਿਰੂ	anniversary, birthday (f)
ਜਸ਼ਨ	celebration (m)
ਜੁਆਨ, ਜਵਾਨ	young (adj/u); young man (m)
ਜੋਬਨ, ਜੁਆਨੀ, ਜਵਾਨੀ	youth (m, f)
ਬਜ਼ੁਰਗ	elderly (adj/u); elder person (m)
ਬੁੱਢਾ/ਬੁੱਢੀ	old man/woman
ਬੁੱਢੇਪਾ, ਬੁੱਢਾਪਾ	old age (m)

ਗੁਆਂਚ

Neighborhood

ਵਿਹੜਾ	courtyard (m)
ਮਹੱਲਾ, ਗੁਆਂਚ	neighborhood (m)
ਗੁਆਂਢੀ	neighbor (m)

ਕਾਲਜ

College

ਕਾਲਜ	college (m)
ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ	university (f)
ਮੰਜਸ਼ੂਨ, ਵਿਸ਼ਾ	subject (m)
ਹਿਸਾਬ	mathematics (m)
ਜਾਣਕਾਰੀ	knowledge, information (f)
ਪੜ੍ਹਾਈ	education, study (f)
ਤਾਲੀਮ	education, instruction (f)
ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ	professor (m/f)

ਮੜ੍ਹ*Country Fairs*

ਮੇਲਾ	country fair (m)
ਫਸਲ	crop (f)
ਆਤਿਸ਼ਬਾਜ਼ੀ	fireworks (f)
ਪਟਾਕਾ	firecracker; explosion (m)
ਸਜ-ਧਜ ਕੇ/ਨਾਲ	with pomp and show (adv)
ਭੁਸਤੀ	wrestling (f)
ਘੋੜ	a wrestling match (m)
ਪਹਿਲਵਾਨ, ਭਲਵਾਨ	wrestler (m)
ਕਬੱਡੀ	a Punjabi tackle sport (f)
ਦੌੜ	race (f)
ਬੈਲ-ਗੱਡੀ	bullock-cart (f)

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ*Adjectives*

ਸਿਹਤਮੰਦ	healthy (adj/u)
ਸੁਭਾਵਿਕ	natural, normal (adj/u)
ਨਾਰਾਜ਼	angry (adj/u)
ਭੁੱਖਾ	hungry (adj/i)
ਸ਼ਰੀਝ	noble, honorable (adj/u)
ਸ਼ਾਨਦਾਰ	glorious (adj/u)
ਇਸ਼ਲਾਕੀ	moral, ethical (adj/u)
ਨਿਰਭਰ	dependant (adj/u)
ਸਰਬਤ	all (adj/u)
ਹਾਜ਼ਰ-ਨਾਜ਼ਰ	omnipresent (adj/u)
ਪਾਵਨ	sacred, holy (adj/u)

ਹੋਰ ਡਾਇਕੰਡ ਸਥਾਨ*Other Useful Words*

ਨੰਹ	foundation (f)
ਜਾਨਮੀਨ	successor (m)
ਅਗਵਾਈ	leadership (f)
ਕਬਜ਼ਾ	possession, seizure (m)
ਸਾਮੀ	Semitic (adj/u)
ਸੰਬੰਧਿਤ	related to (pp)
ਘਟਨਾ	happening, incidence (f)
ਕੰਢਾ	thorn (m)

Lesson 17

ਸਥਾਨ ੧੭

Comparison

§ 17.1 Comparison

When expressing comparisons, Punjabi makes use of postpositions or relative-correlative phrases. Comparative statements indicate a feature that is greater or lesser in extent than another. These are created in Punjabi in the following ways:

1. Using postpositions of comparison

ਤੋਂ	than
ਨਾਲੋਂ	than
ਦੇ ਟਾਕਰੇ	in contrast with
ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ	in comparison with
ਦੇ ਬਰਾਬਰ	equal to
ਵਿੱਚੋਂ	among, out of

Adjectives that are used in constructions of this type are frequently modified by markers of degree such as ਜ਼ਿਆਦਾ, ਵੱਧ, ਹੋਰ, and ਘੱਟ.

Examples:

ਪੱਛਮੀ/ਮਾਰਿਈ ਪੰਜਾਬ ਪੂਰਬੀ/ਮਾਰਿਕੀ
ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਹੈ।

Western Punjab is bigger than Eastern Punjab.

ਇਹ ਕਾਰ ਉਸ ਕਾਰ ਨਾਲੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ।

This car is more expensive than that one.

ਰਾਮ ਸ਼ਾਮ ਦੇ ਟਾਕਰੇ ਘੱਟ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਹੈ।

Ram is less intelligent than Sham.

ਕਾਕੀ ਕਾਰਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ, ਹਾਂਡਾ ਸਮਝੀ ਹੈ।

Compared to other cars, Honda is cheap.

ਸੈਨ ਫਰਾਂਸਿਸਕੋ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ, ਸੈਂਟਾ ਬਾਰਬਰਾ ਬਹੁਤ ਛੋਟਾ ਸ਼ਹਿਰ ਹੈ।

Compared to San Francisco, Santa Barbara is a very small city.

ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਮਰਦਾਂ ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ।

In Punjab the number of women is not equal to that of men.

ਸਾਰੰਗੀ ਤੇ ਰਬਾਬ ਵਿੱਚੋਂ ਸਾਰੰਗੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਰਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

Between *sarangi* and *rabab*, *sarangi* is more used.

2. The relative-correlative expression ਜਿੰਨਾ . . . ਉੱਨਾ

ਜਿੰਨਾ ਵੱਡਾ ਤੁਹਾਡਾ ਘਰ ਹੈ, ਮੇਰਾ (ਘਰ) ਉੱਨਾ
(ਵੱਡਾ) ਨਹੀਂ।

My house is not as big as yours.

ਉਹ ਫੁੱਲ ਇਨ੍ਹੇ ਖੁਸ਼ਬੂਦਾਰ ਨਹੀਂ, ਜਿੰਨੇ ਇਹ ਹਨ।

Those flowers are not as fragrant as these.

3. Farsi-derived adjectival forms of comparison

The suffix for adjectival comparisons, **-ਤਰ**, appears in words and expressions that are

borrowed from Farsi.

ਬਿਹਤਰ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ...
ਚੌਰੀ ਕਰਨੀ ਬਦਤਰ ਕੰਮ ਹੈ।

The better thing is that...
To steal is a worse thing.

Superlative statements indicate that something has a feature to a greater degree than anything it is being compared to. These are expressed in Punjabi using the words ਸਭ or ਸਾਰੇ, which mean 'all' or 'whole,' in conjunction with postpositions like ਤੋਂ and ਨਾਲੋਂ.

ਉਹ ਕਿਤਾਬ ਸਭ ਤੋਂ ਚੰਗੀ ਹੈ।
ਇਹ ਇਮਾਰਤ ਸਾਰੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਉੱਚੀ ਹੈ।

That book is the best (of all).
This building is the tallest (of all).

§ 17.2 Reflexives

Reflexives are pronouns that are used to refer back to a noun/pronoun already appearing within a given clause. In the English phrase 'I see myself,' 'myself' is a reflexive pronoun that refers back to 'I.' In Punjabi, ਆਪ and ਖੁਦ ('self') serve as the basic reflexive pronouns. As an *emphatic* reflexive pronoun, they take the form of ਆਪਣੇ-ਆਪ or ਖੁਦ-ਬਖੁਦ ('all by oneself').

ਇਹ ਕੰਮ ਮੈਂ ਆਪ/ਖੁਦ ਕੀਤਾ ਹੈ।
ਤੁਸੀਂ ਖਾਣਾ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਪਕਾਊਂਦੇ ਸੋ?
ਇਹ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਤੂੰ ਖੁਦ-ਬਖੁਦ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਹੈ।

I did this work myself.
Did you use to cook all by yourself?
You have created this difficulty all by
yourself.

1. As a possessive pronoun, the reflexive has the inflecting form **ਆਪਣਾ** ('one's own'). Note that the possessor is the same as the subject or the agent of the action.

ਉਹ ਕੁੜੀ ਆਪਣੀ ਸਹੇਲੀ ਨਾਲ ਸਕੂਲ ਜਾ ਰਹੀ
ਹੈ।
ਕਲਾਸ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਉਸਤਾਦ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਕੰਮ
ਵਿਖਾਊਂਦਾ ਹਾਂ।

That girl is going to school with her friend.

In the class, I show my work to the teacher.

2. The repetition of **ਆਪਣਾ** indicates respectiveness.

ਅਸੀਂ ਆਪਣਿਆਂ ਆਪਣਿਆਂ ਕਮਰਿਆਂ ਵਿੱਚ
ਸੱਦੇ ਹਾਂ।
ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਛਾਈਲਾਂ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ।
ਤੁਸੀਂ ਆਪਣਾ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕਰੋ।

We sleep in our respective rooms.

They read their respective files.

You guys do your respective/own work.

3. ਆਪ is used to include ਆਪੇ/ਆਪਸ ਵਿੱਚ ('among -selves'), and the oblique form **ਆਪਣੇ-ਆਪ**.

ਬੱਚੇ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਕਿਉਂ ਲੜਦੇ ਹਨ?
ਮੈਂ ਮੀਂਝੇ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਨੂੰ ਵੇਖਦੀ ਹਾਂ।

Why do children fight among themselves?
I see myself in the mirror.

Note that, as seen in the examples above, a reflexive pronoun must be preceded by the subject of its clause. It would be incorrect to say,

ਮੈਂ ਮੇਰਾ ਖਾਣਾ ਖਾਂਦਾ ਹਾਂ।

Instead, one must say,

ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਖਾਣਾ ਖਾਂਦਾ ਹਾਂ।

I eat my food.

4. The reflexive possessive **ਆਪਣਾ** is also used for people or things that one deems as very close to oneself. In this usage it is not a true reflexive and hence, is not required to refer to the subject of the clause.

ਉਹ ਮੰਡਾ ਮੇਰਾ ਆਪਣਾ ਹੀ ਹੈ।
ਖੇਤੀ ਆਪਣੀ ਜਿੰਦ-ਜਾਨ ਹੈ।

That boy is my very own.
Agriculture is our life-blood.

§ 17.3 The ablative case and postpositions

The ablative case marks direction and movement from something or someone. The ablative postpositions **ਤੋਂ** and **ਕੋਲੋਂ** (**ਕੋਲ** + **ਤੋਂ**) are used idiomatically with certain verbs, including **ਪੁੱਛਣਾ**, **ਡਰਨਾ**, and **ਅਧਰਾਉਣਾ**.

Examples:

ਮੈਂ ਉਸ ਆਦਮੀ ਤੋਂ/ਕੋਲੋਂ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ
ਮਿਠਿਆਈ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਕਿੱਥੇ ਹੈ?
ਉਹ ਆਉਣ ਤੋਂ ਡਰਦਾ ਹੈ।
ਅਸੀਂ ਮਿਰਚਾਂ ਵਾਲਾ ਖਾਣਾ ਖਾਂਦੇ
ਅਧਰਾਉਂਦੇ ਹਾਂ।

I asked [from] that man where the sweet
shop is.
He is afraid of coming.
We are afraid of eating spicy food.

¹ Ablative form = **ਖਾਣ** + **ਤੋਂ**

Dialogue**ਗੱਲ-ਬਾਤ****Divali****ਦਿਵਾਲੀ**

- ਸਰਨ: ਨਵਦੀਪ, ਦਿਵਾਲੀ ਬਾਰੇ ਕੁੱਝ ਦੱਸੋਗੇ?
- ਨਵਦੀਪ: ਹਾਂ ਜੀ, ਜ਼ਰੂਰ। ਤੁਸੀਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪਸੰਦ ਕਰੋਗੇ।
- ਸਰਨ: ਇਹ ਤਿਉਹਾਰ ਕਿੋਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ?
- ਨਵਦੀਪ: ਦਿਵਾਲੀ ਗਰਮੀਆਂ ਦੀਆਂ ਫਸਲਾਂ (ਮਹੀਨਾ) ਦੇ ਪੱਕਣ ਸਮੇਂ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਘਰ ਆਏ ਦਾਣੇ ਵੇਖ ਕੇ ਲੋਕ ਖੁਸ਼ੀ ਮਨਾਉਂਦੇ ਹਨ।
- ਸਰਨ: ਇਸ ਤਿਉਹਾਰ ਦੀ ਕੋਈ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਵੀ ਹੈ?
- ਨਵਦੀਪ: ਦਿਵਾਲੀ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀਆਂ ਕਈ ਧਰਮ-ਕਬਾਵਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਰ ਕੇ ਰਾਮਾਇਣ ਦੀ ਕਬਾਵ ਜਾਣਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਕਬਾਵ ਮੁਤਾਬਿਕ ਰਾਮ ਜੀ ਮੀਤਾ ਤੇ ਲਛਮਣ ਨਾਲ ੧੪ ਸਾਲ ਦਾ ਬਣਬਾਸ ਪੂਰਾ ਕਰ ਕੇ ਇਸ ਦਿਨ ਅਯੁੱਧਿਆ ਵਾਪਸ ਆਏ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਾਪਸੀ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿੱਚ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਆਪਣਿਆਂ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਦੀਵੇ ਬਾਲੇ। ਇਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਤਿਉਹਾਰ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਹੋਈ।
- ਸਰਨ: ਹੋਰ ਕਬਾਵਾਂ ਕੀ ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ।
- ਨਵਦੀਪ: ਦਿਵਾਲੀ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਦੁਰਗ ਪੂਜਾ ਨਾਲ ਵੀ ਜੁੜਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਦਿਨ ਹਿੰਦੂ ਲੋਕ ਲਕੜੀ ਦੇਵੀ ਦੀ ਪੂਜਾ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਦਿਵਾਲੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਸਾਲ ਦੇ ਵਪਾਰਿਕ ਹਿਮਾਬ-ਕਿਤਾਬ ਲਈ ਨਵੀਆਂ ਵਹੀਆਂ ਲਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।
- ਸਰਨ: ਇਸ ਦਿਨ ਹੋਰ ਕੀ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?
- ਨਵਦੀਪ: ਲੋਕ ਦਿਵਾਲੀ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਮਨਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਖਾਣ-ਪੀਣ ਦੇ ਜਸ਼ਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਹਨੌਰਾ ਪੈਣ ਤੇ ਬੱਚੇ ਬਨੇਰਿਆਂ ਤੇ ਦੀਵੇ ਤੇ ਮੌਮਬੱਤੀਆਂ ਬਾਲਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਪਟਾਕੇ ਤੇ ਆਤਿਸ਼ਬਾਜ਼ੀ ਚਲਾਉਂਦੇ ਹਨ।
- ਸਰਨ: ਆਹ ਹਾ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਦੀਵਿਆਂ ਦਾ ਤਿਉਹਾਰ ਬਣਦਾ ਹੈ।

Reading: Christians

ਪਾਠ: ਇਸਾਈ

ਬੋਰਿੰਗ ਕਾਲਜ, ਬਟਾਲਾ

ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਇਸਾਈ ਮਜ਼ਹਬ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ੧੮੩੪ ਈਸਵੀ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੈਮਬੇਟੀਰੀਅਨ ਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਲੁਧਿਆਣੇ ਵਿੱਚ ਡੇਰਾ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹੋਈ। ੧੮੪੯ ਈਸਵੀ ਵਿੱਚ ਈਸਟ ਇੰਡੀਆ ਕੰਪਨੀ ਦੀ ਖਾਲਸਾ ਰਾਜ ਤੇ ਜਿੱਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸਾਈ ਮਿਸ਼ਨਰੀਆਂ ਦਾ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਆਉਣਾ-ਜਾਣਾ ਹੋਰ ਅਸਾਨ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਾਫ਼ੀ ਉਮੀਦ ਮੀ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ, ਖਾਸ ਕਰ ਕੇ ਮਿੱਖ, ਇਸਾਈ ਮਜ਼ਹਬ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਖੁਸ਼ੀ ਕਬੂਲ ਕਰਨਗੇ, ਪਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾ ਹੋਇਆ। ਬਹੁਤ ਥੋੜ੍ਹੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੇ ਇਸਾਈ ਵਿਸਵਾਸਾਂ ਵਿੱਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਲਈ ਤੇ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਆਏ ਉਹ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਪਛੜੀਆਂ ਜਾਤੀਆਂ ਤੋਂ ਸਨ। ਪਹਿਲੇ ਮਿਸ਼ਨਰੀਆਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਪੜ੍ਹਾਈ ਤੇ ਮਿਹਤ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਅਦਾਰਿਆਂ ਤੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ। ਲਹੌਰ ਦੇ ਡੋਰਮੈਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਚਨ ਕਾਲਜ, ਬਟਾਲਾ ਦੇ ਬੋਰਿੰਗ ਯੂਨੀਅਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਚਨ ਕਾਲਜ, ਫ਼ਲੋਰੋਜ਼ਪੁਰ ਦੇ ਨਰਮੰਗ ਸਕੂਲ, ਤੇ ਲੁਧਿਆਣੇ ਦੇ ਮੈਡੀਕਲ ਸਕੂਲ, ਨੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਤਾਲੀਮ ਤੇ ਸਿਹਤ ਦੀ ਪੱਧਰ ਢੁੱਕਣ ਵਿੱਚ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਪਾਇਆ। ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿੱਚ, ਸਾਧੂ ਸੁੰਦਰ ਮਿੰਘ, ਇੱਕ ਮਜ਼ਹਬੀ ਰਹਿਨੂਮਾ, ਤੇ ਡਾਕਟਰ ਰਾਮ ਮਿੰਘ, ਬੋਰਿੰਗ ਕਾਲਜ ਦੇ ਪ੍ਰਿਮੀਪਲ (੧੯੪੮-੧੯੭੫), ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਖਾਸ ਦੇਣ ਹੈ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਪੰਜਾਬੀ ਇਸਾਈਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਇੱਕ ਮਿਲੀਅਨ ਦੇ ਨਜ਼ਦੀਕ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਅਲੱਗ ਅਲੱਗ ਚਰਚਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਪਾਰਟੀਸ਼ਨ ਤੇ ਮਿਸ਼ਨਰੀਆਂ ਦੇ ਵਾਪਸ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸਾਈ ਭਾਈਚਾਰਾ ਇੱਕ ਨਵੀਂ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿੱਚ ਹੈ ਜੋ ਅਜੇ ਤੱਕ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆ ਰਹੀ।

ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਲਈ ਸੁਆਲ:

1. ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਇਸਾਈ ਮਤ ਦਾ ਆਗਾਜ਼ ਕਿਸ ਨੇ ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਕੀਤਾ?
2. ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਤਾਲੀਮ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਇਸਾਈ ਅਦਾਰਿਆਂ ਦੀ ਕੀ ਦੇਣ ਹੈ?
3. ਦੋ ਖਾਸ ਪੰਜਾਬੀ ਇਸਾਈ ਹਮਤੀਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਦੱਸੋ?

Exercise 17.1 Review of the postposition ਨੂੰ. Translate:

1. ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਚਾਹ ਦੇਵੇਗਾ।
2. ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਲੱਭ ਰਿਹਾ ਸਾਂ।
3. ਛਰੀਦ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ।
4. ਤੁਮੀਂ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪੈਂਨ ਦਿਓ।
5. ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੁਕਾਮ ਹੈ।
6. ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੰਮ ਹੈ।
7. ਤੁਹਾਨੂੰ ਛੱਟੀ ਹੈ?
8. ਇਸ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਬੁਖਾਰ ਹੈ।
9. ਭਾਅ ਜੀ ਨੂੰ ਲਤੀਫੇ ਪਸੰਦ ਹਨ।
10. ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਕੂਟਰ ਚਲਾਉਣਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ?

Exercise 17.2 Translate:

1. That store has more books than this one.
2. My brother is taller than me.
3. Karachi is Pakistan's biggest city.
4. The weather in Delhi is hotter than in Chandigarh.
5. Their car is the fastest.
6. When it comes to restaurants, there is no comparison to Sindhi Sweets.
7. Although I eat less than her, nonetheless I am heavier.
8. Gurdas Mann's songs are good, but Alam Lohar's songs are better.
9. Sunday is my favorite day of the week.
10. Out of Punjabi, Japanese, and Arabic, Punjabi is fairly easy to learn.

Exercise 17.3 Translate:

1. Do your own work!
2. He was in his own room.
3. He lives in his brother's room.
4. I was reading my own book.
5. We were talking amongst ourselves.
6. Please tell me your address.
7. You are my own.
8. She was telling us about her country.
9. What does he think of himself?
10. This is not his car, it is my car.

ਸਥਦਾਵਲੀ**Vocabulary****ਕਿਰਿਆਵਾਂ****Verbs**

ਮਿਵਾਉਣਾ	to have stitched (vt)
ਝਬਰਾਉਣਾ	to be uneasy, be confused (vi)
ਵਰਤਣਾ	to use (vt)

ਤੁਲਨਾ**Comparison**

ਟਾਕਰਾ	contrast (m)
ਬਰਾਬਰ	equal, matching (adj/u)
ਬਿਹਤਰ	better (adj/u)
(ਤੋਂ) ਵੱਧ	more, additional (adj/u, pp)

ਸਰੀਰ ਦੇ ਅੰਗ**Body Parts**

ਸਰੀਰ, ਜਿਸਮ	body (m)
ਕਮਰ	waist (f)
ਬਾਂਹ, ਬਾਹੂ	arm (f, m)
ਲੱਤ	leg (f)
ਮੌਛਾ	shoulder (m)

ਹੋਰ ਫਾਈਦੇਮੰਦ ਸਥਦ**Other Useful Words**

ਕਾਕਾ	term of address for young man, boy
ਬੀਬਾ	term of address for young woman
ਫਿਰ ਵੀ	nonetheless, still (adv)
ਲਤੀਫਾ	joke (m)
ਪਛਕਿਆ	backward (adj/i)
ਆਦਾਰਾ	organization (m)
ਰਾਮਾਇਣ	epic tale of the Hindu deity Rama (f)
ਬਣਬਾਮ	exile (m)
ਬਨੇਰਾ	roof boundary (m)
ਊਮੀਦ	hope (f)

Lesson 18
ਸ਼ਬਦ ੧੮
Vocative and Locative Cases

§ 18.1 The vocative case

The vocative case may be used when addressing or calling someone or something. It is formed as in the following examples, depending on the number and gender of the noun.

	Masculine I	Masculine II	Feminine I	Feminine II
Singular Direct	ਮੁੜਾ	ਦੇਸਤ	ਕੁੜੀ	ਤੈਣ
changes	- ਆ + ਇਆ	+ ਆ	+ ਏ	+ ਏ
Singular Vocative	ਮੁੜਿਆ	ਦੇਸਤਾ	ਕੁੜੀਏ	ਤੈਣੇ
Plural Direct	ਮੁੜੇ	ਦੇਸਤ	ਕੁੜੀਆਂ	ਤੈਣਾਂ
changes	- ਏ + ਇਓ	+ ਓ	- ਅਾਂ + ਓ	- ਅਾਂ + ਓ
Plural Vocative	ਮੁੜਿਓ	ਦੇਸਤੋਂ	ਕੁੜੀਓਂ	ਤੈਣੋਂ

A few interjections are associated with the masculine and feminine vocative forms, respectively. These are roughly equivalent to 'hey' or 'O!'

Masculine: ਓਏ (ਵੇ in poetic or literary contexts)

Feminine: ਨੀ/ਨੀਂ

ਓਏ ਮੁੜਿਆ!	O boy!
ਓਏ ਮੁੜਿਓ	O boys!
ਨੀਂ ਕੁੜੀਏ	O girl!
ਨੀਂ ਕੁੜੀਓਂ	Hey girls!

Inflecting adjectives (and other inflecting modifiers such as the possessive postposition ਦਾ and possessive pronouns), when preceding nouns in the vocative case, form the vocative case themselves:

ਸੁਹਣੀਏ ਕੁੜੀਏ	beautiful girl!
ਚੰਗਿਆ ਮੁੜਿਆ	good boy!
ਲੋਕੋ ਮੇਰੇ ਦੇਸ ਦਿਓ	people of my country!

§ 18.2 The locative case

The locative case expresses a sense of place and/or time. Strictly speaking, the suffixes –ਦੇ and –ਓਂ apply to singular and plural noun phrases, respectively. In contemporary Punjabi one finds these forms used in conjunction with a limited number of words. Common examples are as follows:

ਪਿੜੀਂ	in the villages
ਖੇਡੀਂ	in the fields
ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ	with one's own hands
ਗੱਲੀਂ	in/through talks
ਬਾਈਂ	in places
ਸਾਮੀਂ	in the evening
ਰਾਤੀਂ	at night
ਇਨ੍ਹੀਂ/ਉਨ੍ਹੀਂ ਦਿਨੀਂ	in these/those days
ਸਵੇਰੇ	in the morning
ਦਿਨੇ	during the day (while the sun is out)
ਘਰੇ	at home
ਘਰੀਂ	in homes

Examples:

ਪਿੜੀਂ ਬਾਈਂ ਮਿੱਟੀ ਘੱਟਾ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹੈ।	There is very little dirt around/in the villages.
ਉਨ੍ਹੀਂ ਦਿਨੀਂ, ਆਮੀਂ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਦਸ ਮੀਲ ਤੁਰਦੇ ਸਾਂ।	In those days we walked ten miles everyday.
ਉਹ ਘਰੇ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।	They sing hymns at home.
ਉਸ ਦੀ ਮਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ, ‘ਦਿਨੇ ਮੁੜ ਆਈਂ।’	His mother said, “Return during the day.”
ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਪ੍ਰਤ ਲਿਖਿਆ।	She wrote the letter with her own hands.

§ 18.3 Repeated action

Repeated or continuously-performed action is expressed in the following ways:

1. Basic form, used to express frequent or habitual action:

Imperfect participle of main verb + ਰਹਿਣਾ (conjugated appropriately)

ਚੰਗੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਹਰ ਵੇਲੇ ਪੜ੍ਹਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।	Good students keep reading all the time.
ਹਰ ਵੇਲੇ ਖਾਂਦੇ ਰਹਿਣਾ ਮਿਹਤ ਲਈ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ।	Eating all the time is not good for health.
ਮੇਰੀ ਭੁਤੀਜੀ ਮੈਨੂੰ ਛੋਨ ਕਰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।	My niece keeps calling me.

2. Progressive form, used to express cumulative action:

Imperfect participle of main verb + ਜਾਣਾ (conjugated appropriately)

ਤੁਹਾਨੂੰ ਉੱਡੀਕਦਿਆਂ ਘੰਟੇ ਬੀਤਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।	While waiting for you, hours pass by.
ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਤੁਸੀਂ ‘ਬੱਸ’ ਨਾ ਕਰੋ, ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਬੀਜੀ ਤੁਹਾਡੀ ਕੋਲੀ ਭਰਦੇ ਜਾਣਗੇ।	Until you say ‘enough’ Mom will keep on filling your bowl.
ਮੇਰੇ ਘਰ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ, ਹਰ ਚੀਜ਼ ਤੇ ਘੱਟਾ ਜਮ੍ਹਾਂ ਹੁੰਦਾ ਗਿਆ।	Due to my not being home, dust kept gathering on everything.

3. Continuous form, used to express continuous action:

Main verb root + ਈ + ਜਾਣਾ (conjugated appropriately)

ਕਿੰਨਾ ਵੀ ਰੋਲਾ ਹੋਵੇ, ਮੇਰੀਆਂ ਸਹੇਲੀਆਂ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕਰੀ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ।	However much commotion there may have been, my (female) friends kept on working.
ਪੇਟ ਖਰਾਬ ਵੀ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਖਾਣਾ ਖਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।	Although her stomach may feel bad, still she keeps on eating.
ਮੈਂ ਚਿੱਠੀਆਂ ਲਿਖੀ ਜਾਵਾਂਗਾ, ਸੁਆਬ ਆਏ ਜਾਂ ਨਾ।	Whether I get an answer or not, I will keep on writing letters.

§ 18.4 Habits

In addition to expressing repeated action, it is possible to express inclination and repetition of certain tendencies and actions. Positive, neutral, or negative habits and interests can be expressed as follows:

1. Positive or neutral habits:

ਸੌਕ੍ਰ is often used to express interest. Examples:

ਉਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਸੌਕ੍ਰ ਹੈ।	S/he likes to read/study.
ਮੇਰੇ ਭਤੀਜੇ ਨੂੰ ਪਿਆਨੋ ਵਜਾਉਣ ਦਾ ਸੌਕ੍ਰ ਹੈ।	My nephew likes to play piano.
ਸਾਨੂੰ ਜੁਥਾਨਾਂ ਮਿੱਖਣ ਦਾ ਸੌਕ੍ਰ ਹੈ।	We like to learn languages.

2. Negative habits:

Negative habits are most commonly expressed using the word ਆਦਤ (habit). Examples:

ਉਸ ਨੂੰ ਜੁਆ ਖੇਡਣ ਦੀ ਆਦਤ ਹੈ।	S/he is in the habit of gambling.
ਇਸ ਨੂੰ ਗਾਲਾਂ ਕੱਢਣ ਦੀ ਆਦਤ ਹੈ।	S/he is in the habit of cursing
ਉਸ ਨੂੰ ਸਰਾਬ ਦੀ ਆਦਤ ਪੈ ਗਈ ਹੈ।	S/he has acquired the habit of drinking.

§ 18.5 ਕਦੇ

Depending on how it is used, ਕਦੇ can mean ‘at one time’ or ‘ever’ in an affirmative context and ‘never’ in a negative context. When it appears twice as ਕਦੇ-ਕਦੇ it means ‘sometimes’ and indicates infrequent action.

ਉਹ ਕਦੇ ਕਹਾਣੀਆਂ ਲਿਖਦੀ ਸੀ।
ਤੁਮੰਹੀਂ ਕਦੇ ਕਹਾਣੀਆਂ ਲਿਖਦੇ ਸੋ?

ਉਹ ਕਹਾਣੀਆਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਿਖਦੀ।
ਉਹ ਕਦੇ-ਕਦੇ ਕਹਾਣੀਆਂ ਲਿਖਦੀ ਹੈ।

She used to write stories at one time.
Did you ever use to write stories?
She never used to write stories.
She writes stories sometimes.

Dialogue ਗੱਲ-ਬਾਤ

Lohri ਲੋੜੀ

- ਨੇਹਾ: ਪ੍ਰਭ, ਲੋੜੀ ਦੀ ਕੀ ਆਹਿਮੀਅਤ ਹੈ?
- ਪ੍ਰਭ: ਲੋੜੀ ਦਾ ਤਿਉਹਾਰ ਸਰਦੀ ਦੀ ਰੁੱਤ ਦੇ ਅੱਖੀਰ ਤੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਮਨਾਉਣਾ ਦੁਪਹਿਰ ਬਾਅਦ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਬੱਚੇ ਘਰ-ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਖੜਕਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਲੋੜੀ ਮੰਗਦੇ ਹਨ।
- ਨੇਹਾ: ਲੋੜੀ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੰਗਦੇ ਹਨ?
- ਪ੍ਰਭ: ਲੋੜੀ ਦਾ ਇੱਕ ਆਮ ਗੀਤ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ:
 ਆਏ ਮੁੰਡਿਓ ਵੰਝਲੀ
 ਵੰਝਲੀ ਵਾਜ਼ਾਂ ਲੰਮੀਆਂ, ਘਰ ਆਏ ਤੇ ਕਣਕਾਂ ਜੰਮੀਆਂ,
 ਕਣਕਾਂ ਵਿੱਚ ਬਟੇਰੇ, ਦੋ ਸਾਧੂ ਦੇ ਦੋ ਮੇਰੇ,
 ਸਾਧੂ ਗਿਆ ਘਾਹ ਨੂੰ, ਬਾਬੇ ਵਾਲੇ ਰਾਹ ਨੂੰ,
 ਜਿੱਥੇ ਬਾਬਾ ਮਾਰਿਆ, ਦਿੱਲੀ ਕੋਟ ਸਵਾਰਿਆ
 ਦਿੱਲੀ ਕੋਟ ਨੂੰ ਦੋ ਮੌਰੀਆਂ, ਜੀਉਣ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਘੋੜੀਆਂ
 ਘੋੜੀਆਂ ਗਲ ਤੜ੍ਹਗੇ, ਜੀਉਣ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਛੱਗੇ
 ਢੱਗਿਆਂ ਗਲ ਪੰਜਾਈਆਂ, ਜੀਉਣ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਸਾਲੀਆਂ...
- ਨੇਹਾ: ਇਹ ਦਿਲਚਸਪ ਗੀਤ ਹੈ।
- ਪ੍ਰਭ: ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਇਵਜ਼ਾਨੇ ਵਜੋਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਮੂੰਗਫਲੀ, ਰਿਓੜੀਆਂ, ਚਿਰਵੜੇ, ਤੇ ਗੱਚਕ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
- ਨੇਹਾ: ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?
- ਪ੍ਰਭ: ਸਾਮ ਨੂੰ ਲੋਕ ਆਪਣਿਆਂ ਵਿਹੜਿਆਂ ਵਿੱਚ ਅੱਗ ਬਾਲਦੇ ਹਨ। ਫਿਰ ਇਸ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਬੈਠ ਕੇ ਮੂੰਗਫਲੀ, ਰਿਓੜੀਆਂ, ਚਿਰਵੜੇ, ਤੇ ਗੱਚਕ ਖਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸਰਦੀ ਦੀ ਰੁੱਤ ਨੂੰ ਵਿਦਾਈ ਦੇਂਦੇ ਹਨ।
- ਨੇਹਾ: ਇਸ ਤਿਉਹਾਰ ਦੀ ਕੋਈ ਹੋਰ ਵੀ ਖਾਸੀਅਤ ਹੈ?
- ਪ੍ਰਭ: ਹਾਂ, ਪੰਜਾਬੀ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਲੜਕੇ ਦੇ ਜਨਮ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੀ ਆਈ ਪਹਿਲੀ ਲੋੜੀ ਬਹੁਤ ਧੂਮ-ਧਾਮ ਨਾਲ ਮਨਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

Reading: The Dawn Of The Twenty-First Century and Punjabi Life

ਪਾਠ: ਇੱਕੀਵੀਂ ਸਦੀ ਦੀ ਸੁਥਾ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਜਿੰਦਗੀ

ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਰਸਮਾਂ ਤੇ ਰਿਵਾਇਤਾਂ, ਮੇਲੇ ਤੇ ਤਿਉਹਾਰ, ਮੁਹੱਬਤ ਦੇ ਕਿੱਸੇ ਅਤੇ ਯੋਧਿਆਂ ਦੀਆਂ ਵਾਰਾਂ, ਵਿਸਾਖੀ ਦੇ ਛੋਲ ਅਤੇ ਪਹਿਲਵਾਨਾਂ ਦੇ ਘੋਲ, ਸਾਹਿਆਂ ਤੇ ਮੁਟਿਆਰਾਂ ਦੀਆਂ ਪੀਂਘਾਂ ਤੇ ਕਿੱਕਲੀਆਂ, ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁਣਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸ਼ਹਿਜ਼ਾਇਆਂ ਤੇ ਸ਼ਹਿਜ਼ਾਈਆਂ ਦੀਆਂ ਬਾਤਾਂ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਜਿੰਦਗੀ ਦਾ ਇੱਕ ਅਹਿਮ ਹਿੱਸਾ ਬਣੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਤਿੰਨ ਜਾਂ ਚਾਰ ਦਹਾਕਿਆਂ ਦੌਰਾਨ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਕੁੱਝ ਐਸੀਆਂ ਬੁਨਿਆਦੀ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਆਈਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਜਿੰਦਗੀ ਦੀ ਰਿਵਾਇਤੀ ਰਫ਼ਤਾਰ ਤੇ ਬਹੁਤ ਅਸਰ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਆਉਣ ਨਾਲ ਗਰਮੀ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਬਾਹਰ ਬੈਠਣ ਤੇ ਸੌਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਲੋਕ ਅੰਦਰ ਪੱਖੇ ਜਾਂ ਏ. ਸੀ. ਦੇ ਅੱਗੇ ਬੈਠਣਾ ਤੇ ਸੌਣਾ ਪਸੰਦ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ ਹਨ। ਟੈਲੀਵਿਜਨ ਨੇ ਇਸ ਅੰਦਰ-ਬੈਠਣ ਦੇ ਝੁਕਾਅ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਵਾਧਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤੇ ਮਨੋਰੰਜਨ ਦੇ ਪੁਰਾਣੇ ਸਾਧਨਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮਹਲ ਜਿਹਾ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਦੂਸਰਾ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਆਵਾਜਾਈ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਬਹੁਤ ਫੈਲਾਅ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਤੜੀਬਨ ਹਰ ਪਿਛਲੇ ਵਿੱਚ ਪੱਕੀਆਂ ਸੜਕਾਂ ਦੇ ਪਹੁੰਚਣ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਨਾਲ ਲੱਗਦੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਆਉਣਾ ਜਾਣਾ ਆਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਪੇਂਡੂਆਂ ਦੀ ਸ਼ਹਿਰੀ ਨਿਆਮਤਾਂ ਬਾਰੇ ਦਿਲਚਸਪੀ ਨੇ ਇੱਕ ਨਵਾਂ ਹੀ ਰੰਗ ਪਕਿਓਅ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਕਹਿੰਦਾ-ਕਹਾਉਂਦਾ ਪਰਿਵਾਰ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੀ ਨਹੀਂ। ੧੯੮੦ ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਵਿੱਚ ਆਈਆਂ ਪੂਰਬੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਰਾਜਮੀ ਮੁਸਕਿਲਾਂ ਨੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਕਾਫ਼ੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਚਲੇ ਜਾਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਹੁਣ ਉਹ ਉੱਥੇ ਹੀ ਪੱਕੇ ਤੌਰ ਤੇ ਵੱਸ ਗਏ ਹਨ। ਤੀਜੇ ਨੰਬਰ ਤੇ ਕਾਫ਼ੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦਾ ਬਾਹਰਲੇ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਨਾਲ ਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸੌਚਾਲੀ ਤੇ ਕੀ ਅਸਰ ਹੋਵੇਗਾ, ਇਸ ਦਾ ਲੇਖਾ-ਜੋਖਾ ਅਜੇ ਗਹਿਰੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸ਼ਰੂ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਅਮੀਂ ਉਮੀਦ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਚਲੀ ਆ ਰਹੀ ਮੂਬਦੂਰਤੀ ਇਸ ਦੀ ਨਵੀਂ ਉੱਭਰ ਰਹੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਕਾਇਮ ਰਹੇਗੀ।

ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਲਈ ਸੁਆਲ:

1. ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਮੇਲਿਆਂ ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਕੀ ਕੀ ਜਾਂਦਾ ਸੀ?
2. ਪਿਛਲੇ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਆਈਆਂ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਬਾਰੇ ਦੱਸੋ?
3. ਪੰਜਾਬੀ ਰਿਵਾਇਤੀ ਜਿੰਦਗੀ ਦਾ ਕੀ ਭਵਿੱਖ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ?

Exercise 18.1 Translate:

1. ਉਹ ਕਦੇ ਸ਼ਰਾਬ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪੀਂਦਾ।
2. ਮੇਰੀ ਸਹੇਲੀ ਦਾਣੇ ਚੱਕੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
3. ਮੈਂ ਕਦੇ ਨਜ਼ਮਾਂ ਲਿਖਦਾ ਸਾਂ।
4. ਅਮੀਂ ਵੀ ਕਦੇ ਨਾਵਲ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸਾਂ।
5. ਪਰ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਬਾਰੇ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਲਿਖਦੀ।
6. ਬਰਮਾਤੀ ਹਾਦਸਿਆਂ ਕਰ ਕੇ ਰਸਤੇ ਬੰਦ ਹੁੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।
7. ਬਾਗ ਵਿੱਚ ਬੱਚੇ ਖੇਡਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ।
8. ਬਸੰਤ ਦੇ ਆਉਣ ਨਾਲ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਨਾਸਪਤੀ ਉੱਗਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
9. ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਨੌਕਰੀ ਨਾ ਮਿਲੇ, ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਮੈਂ ਲੱਭਦਾ ਰਹਾਂਗਾ।
10. ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਸ਼ਾਮੀਂ ਅਮੀਂ ਦੁੱਧ ਪੀਂਦੇ ਹਾਂ, ਪਰ ਕਦੇ-ਕਦੇ ਚਾਹ ਵੀ ਚੱਲਦੀ ਹੈ।

Exercise 18.2 ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਤਰਜੁਮਾ ਕਰੋ:

1. She used to get up early once, but these days she gets up late.
2. Have you ever heard the story?
3. Shabina keeps on making rice and lentils, even though I don't like it.
4. Every time I ask the teacher questions and she always gets mad.
5. Sometimes, a rainbow is visible behind the clouds after rain.
6. All night snow kept gathering on the ground.
7. The father told his sons to continue working.
8. The kids kept flying orange, green, and purple kites.
9. She kept on cooking saffron-colored rice.
10. His sisters never fight among themselves.

Exercise 18.3 Create a 10-12 sentence dialogue between you and a rickshaw-driver. Explain where you need to go and ascertain if the driver knows the directions. Remember to negotiate a fare!

ਸਥਦਾਵਲੀ**Vocabulary****ਕਿਰਿਆਵਾਂ Verbs**

ਉਡੀਕਣਾ	to wait (vi)
ਹਿਲਣਾ	to shake (vi)
ਖੜਕਾਊਣਾ	to knock (vt)
ਜਮ੍ਹਾਂ ਹੋਣਾ	to gather (vi)
ਦਿਸਣਾ	to be visible (vi)
ਮੱਛਣਾ	to be on fire (vi)

ਖਾਣਾ**Food**

ਮੂੰਗਫਲੀ	peanuts (f)
ਚਿਰਵੜਾ	puffed rice (m)
ਰਿਓੜੀ	round sweets made with sesame seeds (f)
ਗੱਚਕ	peanut brittle; chunky sweet made with sesame seeds (f)

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ**Adjectives**

ਜਾਮਨੀ	purple (adj/u)
ਕੇਸਰੀ	saffron-colored (adj/u)
ਗਹਿਰਾ	deep (adj/i)
ਰਾਜਸੀ	political (adj/u)
ਮਜ਼ਬੂਰ	forced, compelled (adj/u)

ਹੋਰ ਫਾਇਦੇਮੰਦ ਸ਼ਬਦ Other Useful Words

ਅਮਮਨ, ਅਕਸ	sky (m)
ਤਾਰਾ	star (m)
ਰਸਤਾ, ਰਾਹ	path, passage, road (m)
ਰਸਮ	custom, ritual (f)
ਰਿਵਾਇਤ	tradition, custom (f)
ਯੋਧਾ	warrior (m)
ਛੈਲ	large, barrel-shaped drum (m)
ਸ਼ਾਂਵੇਂ	women's festival during the month of ਸਾਉਣ (July-Aug.) (m pl)
ਮੁਟਿਆਰ	young woman
ਪੀੜ੍ਹੀ	swing (f)
ਕਿੱਕਲੀ	girls' whirling game (f)
ਮਨੋਰੰਜਨ	entertainment (m)
ਸਹਿਜਾਦਾ/ਡੀ	prince/princess
ਰਛਤਾਰ	speed (f)
ਝੁਕਾਅ	tendency, proclivity (m)
ਖਲਲ	interference, disturbance (m)
ਆਵਾਜਾਈ	traffic (f)
ਫੈਲਾਅ	spread, expansion (m)
ਨਿਆਮਤ	boon, blessing (f)
ਇਵਜਾਨਾ	compensation (m)
ਲੋਖਾ-ਜੋਖਾ	assessment (m)
ਵੰਡਲੀ	bamboo flute (f)
ਵਾਜ = ਅਵਾਜ	sound, voice (f)
ਵਜੋਂ	by way of (pp)
ਕੋਟ	fort (m)
ਬਟੇਰਾ	quail (m)

Lesson 19

ਸਬਕ ਹੋ

Causatives

§ 19.1 Causative verbs

Causative verbs describe an action that is initiated by the subject but performed by another person. These verbs convey the sense of getting something done by someone else. Note the meanings of the following three verbs:

ਬਣਨਾ – to be made

ਬਣਾਉਣਾ – to make

ਬਣਵਾਉਣਾ – to have made (by someone)

All three come from the same root, ਬਣ. The second verb ਬਣਾਉਣਾ is the causative form of the verb ਬਣਨਾ. It means to cause something to be made, in other words, ‘to make.’ Similarly, ਬਣਵਾਉਣਾ is the double causative of ਬਣਨਾ and means to cause to make, i.e. to have someone make it.

There are many pairs of verbs in Punjabi where the verb, having a short vowel, is intransitive while its causative, which has a long vowel, is transitive. Some of these pairs, along with the double causatives, are given below.

1. Verbs with a root ending in a consonant typically form causatives by adding **-ਾਏ** to the root, while the double causative is formed by adding **-ਾਏਂ** to the root.

Initial Verb Form (often intransitive)	Causative (add -ਾਏ) (generally transitive)	Double Causative (add -ਾਏਂ) (transitive)
ਕਰਨਾ to do (t)	ਕਰਾਉਣਾ to make [someone] do (t)	ਕਰਵਾਉਣਾ to have [someone] do
ਚੱਲਣਾ to move (i)	ਚਲਾਉਣਾ to make move (t)	ਚਲਵਾਉਣਾ to have driven
ਬਣਨਾ to be made (i)	ਬਣਾਉਣਾ to make (t)	ਬਣਵਾਉਣਾ to have made
ਸਿੱਖਣਾ to learn (t)	ਸਿਖਾਉਣਾ to teach (t)	ਸਿਖਵਾਉਣਾ to have taught
ਲੱਗਣਾ to be attached (i)	ਲਗਾਉਣਾ (ਲਾਉਣਾ) to attach (t)	ਲਗਵਾਉਣਾ (ਲਵਾਉਣਾ) to have attached
ਸੁਣਨਾ to hear (t)	ਸੁਣਾਉਣਾ to tell (t)	ਸੁਣਵਾਉਣਾ to have told
ਪੜ੍ਹਨਾ to read (t)	ਪੜ੍ਹਾਉਣਾ to teach (t)	ਪੜ੍ਹਵਾਉਣਾ to have taught
ਮਿਲਨਾ to meet, be met (i)	ਮਿਲਾਉਣਾ to introduce; join; mix (t)	ਮਿਲਵਾਉਣਾ to have introduced

2. Verbs with a root ending in a vowel, or with certain vowel-consonant combinations, are less predictable. Note the following examples:

Initial Verb Form	Causative
ਖਾਣਾ to eat (t)	ਪੁਆਉਣਾ to feed (t)
ਪੀਣਾ to drink (t)	ਪਿਆਉਣਾ to make drink (t)
ਡੱਲ੍ਹਣਾ to spill (i)	ਡੱਲ੍ਹੁਣਾ to pour (t)
ਖੁੱਲ੍ਹਣਾ to open (i)	ਖੋਲ੍ਹੁਣਾ to open (t)
ਦੇਣਾ to give (t)	ਦੁਆਉਣਾ, ਦਿਵਾਉਣਾ to make give (t)
ਲੈਣਾ to take (t)	ਲਵਾਉਣਾ to make take (t)
ਸੌਣਾ to sleep (i)	ਸੁਆਉਣਾ to make sleep (t)
ਭੇਜਣਾ to send (t)	ਭਿਜਵਾਉਣਾ to have sent (t)
ਬੈਠਣਾ to sit (i)	ਬਿਠਾਉਣਾ to seat (t)

Examples:

ਚਾਹ ਬਣ ਗਈ।

The tea got made.

ਮੇਰੇ ਭਰਾ ਨੇ ਮੇਰੇ ਲਈ ਚਾਹ ਬਣਾਈ।

My brother made tea for me.

ਮੇਰੇ ਭਰਾ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਤੋਂ ਮੇਰੇ ਲਈ ਚਾਹ

My brother had his wife make tea for me.

ਬਣਵਾਈ।

ਅਸੀਂ ਆਪ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਹੋਰਾਂ ਤੋਂ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਹਾਂ।

We don't work ourselves, we get others to do the work.

ਕੱਲ੍ਹੁ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਬੱਸ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਬੰਦੇ ਤੋਂ

From tomorrow, we will have someone else drive the bus.

ਚਲਵਾਵਾਂਗੇ।

ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਛੱਪਵਾਉਣ ਲਈ, ਮੈਨੂੰ ਕੁੱਝ ਕਹਾਣੀਆਂ ਆਪ ਲਿਖਣੀਆਂ ਪਈਆਂ ਤੇ ਕੁੱਝ ਦੋਸਤਾਂ ਕੋਝੋਂ ਲਿਖਵਾਉਣੀਆਂ ਪਈਆਂ।

To get the story book published, I had to write some stories (myself) and had to have my friends write some, too.

ਉਹ ਤੁਹਾਡੀ ਕਾਰ ਲੀਕ ਕਰਵਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

She can have your car repaired.

§ 19.2 The verbs ਮਿਲਨਾ, ਮਿਲਾਉਣਾ, and ਮਿਲਵਾਉਣਾ

ਮਿਲਨਾ (to meet) and its causatives have many alternate meanings and uses.

ਮਿਲਨਾ is used to show receipt of something, or ‘to get’:

ਕ੍ਰਿਸਮਸ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਤੁਹਾਡੇ ਮਿਲੇ।
ਉੱਥੋਂ ਤੈਨੂੰ ਕੁੱਝ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇਗਾ।
ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿੱਚ ਤਾਲੀਮ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

I got many gifts at Christmas.
You will not get anything from there.
Education is gotten at the university.

ਮਿਲਨਾ and its causatives are often used to introduce people:

ਸੁਰਿੰਦਰ, ਤੁਸੀਂ ਜਗਜੀਤ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਹੋ?
ਆਓ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਡੇਵਿਡ ਨਾਲ ਮਿਲਾਈਏ।
ਉਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਗੁਜਰਾਲ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਮਿਲਵਾਈਗਾ।
ਮਿਲਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਤੁਸੀਂ ਮੇਲ-ਜੋਲ ਬਣਾਈ
ਰੱਖਿਓ।

Surinder, have you met Jagjit?
Come, let me introduce you to David.
He will introduce you to Mr. Gujral.
After meeting, you guys should keep
in touch.

ਗਲੇ ਮਿਲਨਾ means to embrace; ਹੱਥ ਮਿਲਾਉਣਾ means to shake hands:

ਮੈਂ ਜਦੋਂ ਵੀ ਉੱਥੇ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ, ਉਹ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ
ਨਾਲ ਗਲੇ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।
ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਖੁਸ਼ ਹੋ, ਤਾਂ ਹੱਥ ਮਿਲਾਓ।

Whenever I go there, he embraces me very
warmly.
If both of you are happy, then shake hands.

ਮਿਲਾਉਣਾ can mean to join, combine, mix, or blend.

ਜੇ ‘ਮੈਂ’ ਤੇ ‘ਤੋਂ’ ਨੂੰ ਮਿਲਾਈਏ, ਤਾਂ “ਮੈਂਥੋਂ”
ਬਣਦਾ ਹੈ।
ਸਬਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਮਸਾਲਾ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਿਲਾ ਦਿਓ।

If ‘ਮੈਂ’ and ‘ਤੋਂ’ are combined, then ‘ਮੈਂਥੋਂ’ is
made.
Mix the spices well in the vegetables.

§ 19.3 Expressing ‘to begin’ and ‘to allow’

Expressions that include ‘to begin’ and ‘to allow’ can be expressed with the auxiliary verbs ਲੱਗਣਾ and ਦੇਣਾ. However, unlike the auxiliary verb constructions seen earlier, these require the main verb to be in its oblique infinitive form.

1. ‘to begin to ...’ = oblique infinitive + ਲੱਗਣਾ (conjugated appropriately)

ਸਵੇਰੇ 8 ਵਜੇ ਆਮੀਂ ਪੜ੍ਹਨ ਲੱਗਦੇ ਹਾਂ।
ਮੀਂਹ ਪੈਣ ਲੱਗਿਆ।

We begin to study at 8 in the morning.
Rain began to fall.

2. ‘to allow to...’, ‘to let...’ = oblique infinitive + ਦੇਣਾ (conjugated appropriately)

ਦੇਰ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਜਾਣ ਦਿਓ।

It's late, let me go.

ਉਸ ਨੇ ਬਿੱਲੇ ਨੂੰ ਰੋਟੀ ਖਾਣ ਦਿੱਤੀ।

She let the cat eat *roti*.

§ 19.4 Word repetition and echoing

Repetition. Adjectives and adverbs are repeated for emphasis:

ਗਰਮ-ਗਰਮ ਚਾਹ	piping hot tea
ਠੰਢੀ-ਠੰਢੀ ਬੀਅਰ	ice cold beer
ਅਮਰੀਕਾ ਦੀਆਂ ਚੌਝੀਆਂ-ਚੌਝੀਆਂ ਸੜਕਾਂ	America's wide roads
ਛੇਤੀ-ਛੇਤੀ ਕੰਮ ਕਰੋ!	Work fast!

Numbers are repeated to give the sense of allocation or apportionment:

ਅਸੀਂ ਪੰਜ-ਪੰਜ ਮੇਬ ਖਾਧੇ।	We ate five apples each.
ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਦੈ-ਦੈ ਕਾਰਾਂ ਹਨ।	They have two cars each.

Echoing. Punjabi also pairs words that rhyme or alliterate. In these pairs, the second word is often meaningless and merely serves to echo the sound or semantic connotations of the first. Such pairings indicate generality or 'and so forth along these lines.'

Rhyme:

ਖਾਣਾ-ਮਾਣਾ	foodstuff and so on
ਰੋਟੀ-ਸ਼ੋਟੀ	foodstuff and so on
ਚਾਹ-ਮਾਹ	tea and that sort of thing
ਰਾਜੀ-ਬਾਜੀ	happy, in high spirits
ਮੰਨਿਆ-ਪਰਮੰਨਿਆ	renowned, very famous

Alliteration:

ਪੀਣਾ-ਪੂਣਾ	to drink and that sort of thing
ਡੇਲੁਣਾ-ਡੁਲੁਣਾ	to spill and that sort of thing
ਲੈਣਾ-ਲੂਣਾ	to take and so forth
ਠੀਕ-ਠਾਕ	O.K.

Nearness in meaning:

ਚਾਹ-ਪਾਣੀ	refreshments
ਸੁਹਣੀ-ਸੁਣੱਖੀ	beautiful, good looking
ਖਾਣਾ-ਪੀਣਾ	to dine and wine
ਜਾਣਨਾ-ਬੁੱਝਣਾ	to know and recognize
ਨੁਾਉਣਾ-ਧੋਣਾ	to wash up

Examples:

ਮਾਣੂ ਖਾਣਾ-ਸਾਣਾ ਕਰਦੇ ਮਿਲੇਗਾ?
 ਚਾਹ-ਜਾਹ ਲਵੇਗੇ?
 ਇੱਥੇ ਸਭ ਠੀਕ-ਠਾਕ ਹੈ।
 ਆਮ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਰਾਜੀ-ਬਾਜੀ ਹੋ।
 ਬਾਹਰ ਦਾ ਭੁੱਲ ਨਾ ਖਾਣਾ-ਪੀਣਾ!
 ਉਹ ਸਰਾਬੀ-ਕਬਾਬੀ ਪੀਣ-ਪੂਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ
 ਭੁੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ।
 ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਕੋਈ ਪੈਨਸਿਲ-ਸੈਨਸਿਲ ਹੈਗੀ?

When will we get food?
 Will you have some tea or something?
 Everything is just fine here.
 We hope that you are doing well.
 Don't consume anything from outside.
 Those lunches don't do anything except drink.

 Have you got a pencil or pen?

Dialogue
ਗੱਲ-ਬਾਤ

Basant
ਬਸੰਤ

ਛਾਤਿਮਾ: ਜਾਹਿਦ, ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਬਸੰਤ ਦੀ ਕੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਹੈ?
 ਜਾਹਿਦ: ਛਾਤਿਮਾ ਜੀ, ਬਸੰਤ ਰੁੱਤ ਸਮੇਂ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਸਰ੍ਹੋਂ ਤੇ ਤੌਰੀਏ ਦੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਤੇ ਪੀਲੇ ਰੰਗ ਦੇ ਭੁੱਲ ਪੂਰੇ
 ਜੋਬਨ ਤੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
 ਛਾਤਿਮਾ: ਇਹ ਛੁੱਲਾਂ ਲਾਲ ਭਰੇ ਖੇਤ ਬਹੁਤ ਝੂਥਮੂਰਤ ਲੱਗਦੇ ਹੋਣਗੇ?
 ਜਾਹਿਦ: ਹਾਂ ਜੀ, ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਨਜ਼ਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਸਾਰਾ ਨਜ਼ਾਰਾ ਪੀਲਾ ਹੀ ਪੀਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
 ਛਾਤਿਮਾ: ਬਸੰਤ ਰੁੱਤ ਦਾ ਕੋਈ ਖਾਸ ਤਿਉਹਾਰ ਵੀ ਹੈ?
 ਜਾਹਿਦ: ਹਾਂ ਜੀ, ਇਸ ਨੂੰ ਲੋਕ ਬਸੰਤ ਪੰਚਮੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।
 ਛਾਤਿਮਾ: ਬਸੰਤ ਪੰਚਮੀ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕੀ ਕਰਦੇ ਹਨ?
 ਜਾਹਿਦ: ਇਸ ਦਿਨ ਲੋਕ ਪੀਲੇ ਕੱਪੜੇ ਪਾਊਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਪੀਲੇ ਰੰਗ ਦੇ ਮਿੱਠੇ ਚੌਲ ਖਾਂਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਜਾਹਿਰਾਂ
 ਵਿੱਚ ਮੋਲੇ ਵੀ ਲੱਗਦੇ ਹਨ ਜਿੱਥੇ ਲੋਕ ਪਤੰਗਾਂ ਉਡਾਉਣ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਹੁਨਰ ਵਿਖਾਉਂਦੇ ਹਨ।
 ਪਤੰਗ ਉਡਾਉਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਲੋਕ ਹੋਰ ਵੀ ਭੁੱਲ ਕਰਦੇ ਹਨ?
 ਹਾਂ, ਇੱਕ ਦੂਸਰੇ ਦੇ ਘਰ ਇਕੱਠੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਜਮਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਲੋਹੇ ਦੀ ਬਸੰਤ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ
 ਬਹੁਤ ਮਸ਼ਹੂਰ ਰਹੀ ਹੈ।

Reading: Rituals and Ceremonies

ਪਾਠ: ਗੀਤਾਂ ਤੇ ਰਸਮਾਂ

ਨਿਕਾਹ ਦੀ ਰਸਮ

ਬਾਕੀ ਸਭਿਆਚਾਰਾਂ ਵਾਂਕ ਜਨਮ, ਵਿਆਹ, ਤੇ ਮੌਤ ਪੰਜਾਬੀ ਜਿੰਦਗੀ ਦੇ ਤਿੰਨ ਮੀਲ-ਪੱਥਰ ਹਨ। ਲੜਕੇ ਦੇ ਜਨਮ ਤੇ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਮਨਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਗੁਆਂਛੀਆਂ ਤੇ ਰਿਸਤੇਦਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਮਿਠਿਆਈ ਵੰਡੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤੇ ਜਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਈਚਾਰਾ ਲੜਕੇ ਲੜਕੀ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਮੰਨਣ ਤੋਂ ਆਜੇ ਬਹੁਤ ਪਿੱਛੇ ਹੈ ਤੇ ਲੜਕੀ ਦੇ ਜਨਮ ਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਚੁੱਪਚਾਪ ਹੀ ਰੱਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਵਿਆਹ ਦੇ ਸਮੇਂ ਲੜਕੀ ਤੇ ਲੜਕੇ ਦੇ ਘਰ ਅਲੱਗ ਅਲੱਗ ਰਸਮਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਲੜਕੀ ਦੇ ਘਰ ਸੁਹਾਗ ਦੇ ਗੀਤ ਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਨਾਲ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀਆਂ ਸਹੇਲੀਆਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪੱਤੀ ਦੇ ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕੁੱਝ ਗੱਲਾਂ ਬਾਰੇ ਚੋਭਾਂ ਵੀ ਦੇਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਲੜਕੇ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਜਿੰਦਗੀ ਦੇ ਨਵੇਂ ਪੜਾਅ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਜ-ਯਜ ਕੇ ਆਪਣੇ ਰਿਸਤੇਦਾਰਾਂ ਤੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨਾਲ ਲੜਕੀ ਦੇ ਘਰ ਬਰਾਤ ਹੈ ਕੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਰਸਮਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਲੜਕੀ ਦੀ ਪੇਕਿਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਸਹੁਰੇ ਜਾਣ ਦੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਗੀਤਾਂ ਨਾਲ ਆਸਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਮਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਨਵੇਂ ਵਿਆਹੇ ਜੋੜੇ ਦੀ ਲੰਬੀ ਉਮਰ ਤੇ ਵਧਣ ਵੁੱਲਣ ਲਈ ਅਸੀਂਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਇਹ ਰਸਮਾਂ ਪ੍ਰਤਮ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਮੌਤ ਦੀਆਂ ਰਸਮਾਂ ਮਰਨ ਵਾਲੇ ਦੀ ਉਮਰ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹਨ। ਸੁਆਨ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਹੋਈ ਮੌਤ ਤੇ ਗੁਆਂਛੀ ਤੇ ਰਿਸਤੇਦਾਰ ਮਰਨ ਵਾਲੇ ਦੇ ਘਰ ਇਕੱਠੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਕੀਰਨੇ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਰੋਂਦਿਆਂ ਰੋਂਦਿਆਂ ਉਸ ਦਾ ਸਸਕਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਦਫ਼ਨਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬੁਢਾਪੇ ਵਿੱਚ ਹੋਈ ਮੌਤ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਮਨਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਮਰਨ ਵਾਲੇ ਦੀ ਅਰਥੀ ਸਜਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਅੱਗੇ ਬੈਂਡ ਵਾਜੇ ਵੱਜਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਨੂੰ ਸੋਨੇ ਦੀ ਪੋੜੀ ਚੜ੍ਹਿਆ ਬਜ਼ੁਰਗ ਕਹਿ ਕੇ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਲਈ ਸੁਆਲ:

1. ਪੰਜਾਬੀ ਗੀਤਾਂ ਤੇ ਰਸਮਾਂ ਜਿੰਦਗੀ ਦੇ ਕਿਹੜੇ ਤਿੰਨ ਮੀਲ-ਪੱਥਰਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ?
2. ਲੜਕੇ ਦੇ ਜਨਮ ਤੇ ਕੀ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?
3. ਵਿਆਹ ਵੇਲੇ ਦੇ ਗੀਤਾਂ ਦੀ ਕੀ ਪ੍ਰਾਸੀਅਤ ਹੈ?

Exercise 19.1 Translate:

1. ਪ੍ਰੈਡੈਮਰ ਜੀ ਨੇ ਮਨਮੀਤ ਤੋਂ ਸਥਕ ਪੜ੍ਹਵਾਇਆ।
2. ਗੱਲ-ਬਾਤ ਸਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੋਵਾਂ ਆਦਮੀਆਂ ਨੇ ਹੱਥ ਮਿਲਾਏ।
3. ਤੇਜ਼ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਤੋਂ ਦਮਤਾਰ ਬਣ੍ਹਵਾਈ।
4. ਅਸੀਂ ਭੇਮੀਨੇਜ਼ ਤੋਂ ਪੀਤਮਾ ਮੰਗਵਾਇਆ।
5. ਮੇਰੇ ਮਾਪਿਆਂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਜਨਮ-ਦੇਨ ਤੇ ਖਾਣੇ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕੇਟਰਿੰਗ ਕੰਪਨੀ ਕੋਲੋਂ ਕਰਵਾਈ।
6. ਲੰਚ ਵੇਲੇ ਰੋਟੀ-ਸ਼ੇਟੀ ਕਿੱਥੇ ਮਿਲਦੀ ਹੈ?
7. ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਆਪਣੀ ਕਾਰ ਨੂੰ ਮਕੈਨਿਕ ਤੋਂ ਠੀਕ ਕਰਵਾਵੇਗਾ।
8. ਅਸੀਂ ਪਿੰਟਰ ਕੋਲੋਂ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਛਪਵਾਏ।
9. ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਇੱਕ-ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਗਲੇ ਮਿਲੇ।
10. ਤੁਸੀਂ ਨ੍ਹਾ-ਧੋ ਕੇ ਮੇਰੇ ਘਰ 7 ਵਜੇ ਆ ਜਾਓ।

Exercise 19.2 ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਤਰਜੁਮਾ ਕਰੋ:

1. I will have my friend Sharan teach my brother Punjabi.
2. I introduced my sister to my friend Sonia.
3. My father doesn't let me play tennis.
4. Because I cannot tell stories, I will have my friend tell them.
5. He had a new house built for himself.
6. They will have the carpenter make their table.
7. Can you have someone else drive the car? I am tired.
8. Tomorrow I will have my husband cook dinner for me!
9. Dancing and prancing, the kids celebrated Lohri.
10. The waiter put two baskets of bread on each table.

Exercise 19.3 Create a 10-12 sentence dialogue about a shopping excursion to a tailor shop. For example: What would you like to buy or have made? What fabric would you like? What colors?

ਮਥਦਾਵਲੀ**Vocabulary****ਕਿਰਿਆਵਾਂ****Verbs**

ਜੰਮਣਾ	to be born (vi)
ਸੁਆਰਨਾ, ਸਵਾਰਨਾ	to improve (vt)
ਸਿਵਾਉਣਾ	to get stitched (vt)
ਛਪਣਾ	to be printed (vi/t)
ਟੱਪਣਾ	to leap, prance
ਭਰਨਾ	to fill (vt)
ਮਨਾਉਣਾ	to celebrate (vt)
ਵਿਦਾਈ ਦੇਣੀ	to see off, say goodbye (vt)
ਭਿਜਵਾਉਣਾ	to have sent (vt)

ਦੜਨਾਉਣਾ

to bury (vt)

ਜਿੰਦਗੀ

Life

ਬਾਬਾ
ਸਾਲੀ
ਪੇਕਾ
ਸਹੁਰਾ; ਸਹੁਰੇ
ਮੇਲ-ਜੋਲ
ਮੀਲ-ਪੱਥਰ
ਬਰਾਤ
ਸੁਹਾਗ (ਦਾ ਗੀਤ)
ਕੀਰਨਾ
ਬੁਢਾਪਾ
ਅਰਥੀ
ਸਮਕਾਰ

old man, grandfather; saint (m)
wife's sister (f)
parental home (m)
father-in-law, in-laws (m)
friendship, association (m)
milestone (m)
wedding party (f)
nuptial song (m)
wail, cry of mourning (m)
old age (m)
bier, hearse (f)
cremation (m)

ਹੋਰ ਫਾਇਦੇਮੰਦ ਸ਼ਬਦ

Other Useful Words

ਸਾਧੂ
ਖਾਸੀਅਤ
ਧੂਮ-ਧਾਮ
ਮਹਾਰਤ
ਹੁਨਰ
ਰਾਜੀ
ਵਿਖਾਵ
ਪੜਾਅ
ਆਸਿਸ
ਨਿਰਭਰ
ਚੁੱਪ-ਚਾਪ
ਬੇਸ਼ੱਕ
ਇੱਕ-ਦੂਜੇ
ਸਰ੍ਹੋਂ, ਤੌਰੀਆ
ਗਲ, ਗਲਾ
ਲਹਿੰਗ
ਚੋਭ

holy man (m)
quality, characteristic (f)
pomp and show (m)
expertise, skill (f)
skill (m)
willing, consenting; healthy (adj/u)
show, display (m)
halt, stage (m)
blessing (f)
dependent (adj/u)
silently, secretly (adj/u)
without doubt (adv)
one-another (adv)
types of mustard plant (f, m)
throat (m)
skirt (m)
jab (f)

Lesson 20

ਸਬਕ ੨੦

Passive Voice and Complex Verbal Moods

§ 20.1 Passive voice

The passive voice is used when action happens to the subject of a clause. Normally, most phrases occur with the verb in the active voice, where the subject is the doer of the action. In the example below, the subject ('person') does an action ('eats') to an object ('bread'):

ਬੰਦਾ ਰੋਟੀ ਖਾਂਦਾ ਹੈ। Person eats bread.

In the following example of a passive voice construction, the subject (bread) passively undergoes an action (eaten). The actual doer of the action is left unstated:

ਰੋਟੀ ਖਾਧੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। Bread is eaten.

Passive voice verb constructions in Punjabi follow the formula:

Perfect participle of main verb + ਜਾਣਾ (conjugated appropriately)

If agents (doers of the action) are needed, ਦੁਆਰਾ or ਜ਼ਰੀਏ ('by') is used to mark them.

ਮਾਡੇ ਸਹਿਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨਵਾਂ ਕੈਫੇ ਬੋਲਿਆ ਗਿਆ। A new café was opened in our city.

ਇੱਥੇ ਚਿੱਠੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। Letters are written here.

ਪੁਲਿਸ ਦੁਆਰਾ ਜੇਤ ਵਿੱਚ ਚੌਰ ਬੰਦ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। Thieves are locked up in prison by the police.

Unlike in English, the passive is rarely used in Punjabi. Impersonal passives are expressed using the 3rd person plural with no marked subject. For example, instead of saying (as might be said in English),

ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ . . . It is said that . . .

...in Punjabi, one would more commonly say,

ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ . . . They say that . . .

§ 20.2 Complex verbal moods

Punjabi is capable of expressing a subtle range of differences in verbal mood through recombination of the basic participles with auxiliary verbs. Oftentimes these more subtle constructions, although common in speech and nuanced writing, differ very little in meaning from their simpler, more direct counterparts. In many cases, the exact translation of such constructions must be understood in context.

1. Potential forms. These build upon the subjunctive's sense of potentiality or 'may be.'

Recall that the subjunctive conveys what 'may' happen in the future.

ਊਹ ਹਿਸਾਬ ਪੜ੍ਹੇ।	He may study math.

The potential imperfect conveys what 'may be' happening, in the present.

Imperfect participle of main verb + subjunctive of ਹੋਣਾ

ਊਹ ਹਿਸਾਬ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੋਵੇ।	He may be studying math.

The potential perfect conveys what 'may have' happened in the past.

Perfect participle of main verb + subjunctive of ਹੋਣਾ

ਊਸ ਨੇ ਹਿਸਾਬ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੋਵੇ।	He may have studied math.

2. Presumptive forms. These build upon the use of the future's sense of 'must be.'

Recall that the future of ਹੋਣਾ can convey what is presumed to be.

ਊਹ ਹਰਪੀਤ ਹੋਵੇਗਾ।	He must be Harpreet.

The presumptive imperfect conveys what 'must be' happening, at present.

Imperfect participle of main verb + future of ਹੋਣਾ

ਊਹ ਹਿਸਾਬ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੋਵੇਗਾ।	He must be studying math.

The presumptive perfect conveys what 'must have' happened, in the past.

Perfect participle of main verb + future of ਹੋਣਾ

ਊਸ ਨੇ ਹਿਸਾਬ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੋਵੇਗਾ।	He must have studied math. (He will have studied math.)

3. Several forms emphasize that an action happens habitually or 'all the time.'

The present habitual—as already learned—is often used to describe an action that is happening at present. It is distinguished from the progressive in that the latter specifies to an action actively in progress at a given time. However, in certain contexts, use of the present habitual overlaps with the present progressive. Compare:

ਹਰ ਰੋਜ਼ ਕਾਰ ਇਸ ਸੜਕ ਤੇ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
ਹੁਣ ਕਾਰ ਇਸ ਸੜਕ ਤੇ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।
ਹੁਣ ਕਾਰ ਇਸ ਸੜਕ ਤੇ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

Everyday, a car drives down this street.
Now a car is driving down this street.
Now a car is driving/drives down this street.

This is because the imperfect merely indicates that an action is not complete, and not necessarily that it is performed habitually. If one wants to *emphasize* the habitually occurring nature of the action, the following form can be used.

Imperfect of main verb + imperfect of ਹੋਣਾ + present auxiliary of ਹੋਣਾ

ਉਹ ਹਿੰਸਾਬ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

He is always studying math.

Similarly, the past habitual is often translated with 'used to' in order to distinguish a regularly occurring action from one that happened just once (i.e. the perfect) or one that was in actively in progress at a given time (i.e. the past progressive).

ਉਹ ਹਿੰਸਾਬ ਪੜ੍ਹਦਾ ਸੀ।

He used to study math.

However, many times a translation without 'used to' is equally appropriate.

ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਉਹ ਹਿੰਸਾਬ ਪੜ੍ਹਦਾ ਸੀ।

Last year he studied math.

If one wants only to emphasize the habitually occurring nature of the action, the following form can be used.

Imperfect participle of main verb + imperfect participle of ਹੋਣਾ + past auxiliary of ਹੋਣਾ

ਉਹ ਹਿੰਸਾਬ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।

He would study math (all the time). or
He was (usually) studying math, or
He used to (always) study math.

The same types of idea can be expressed with another construction.

Main verb root + ਇਆ (invariable) + imperfect participle of ਕਰਨਾ

ਉਹ ਰਿਸਾਬ ਪੜ੍ਹਿਆ ਕਰਦਾ।
ਉਹ ਹਿੰਸਾਬ ਪੜ੍ਹਿਆ ਕਰਦਾ (ਸੀ)।

He studied math.
He used to study math.

ਅਮੀਂ ਪਹੁੰਚਿਆਂ ਸਾਰ ਆਪਣੇ ਬੀਜੀ ਨੂੰ ਛੋਣ
ਕੀਤਾ।

As soon as we arrived, we called our mother.

3. To denote 'for' (a time), with ਨੂੰ

ਸੰਗੀਤ ਮਿਖਾਉਂਦਿਆਂ ਉਸ ਨੂੰ ਛੇ ਹਫ਼ਤੇ ਹੋ ਗਏ।

S/he has been teaching music for six weeks.

We have been learning Punjabi for one year

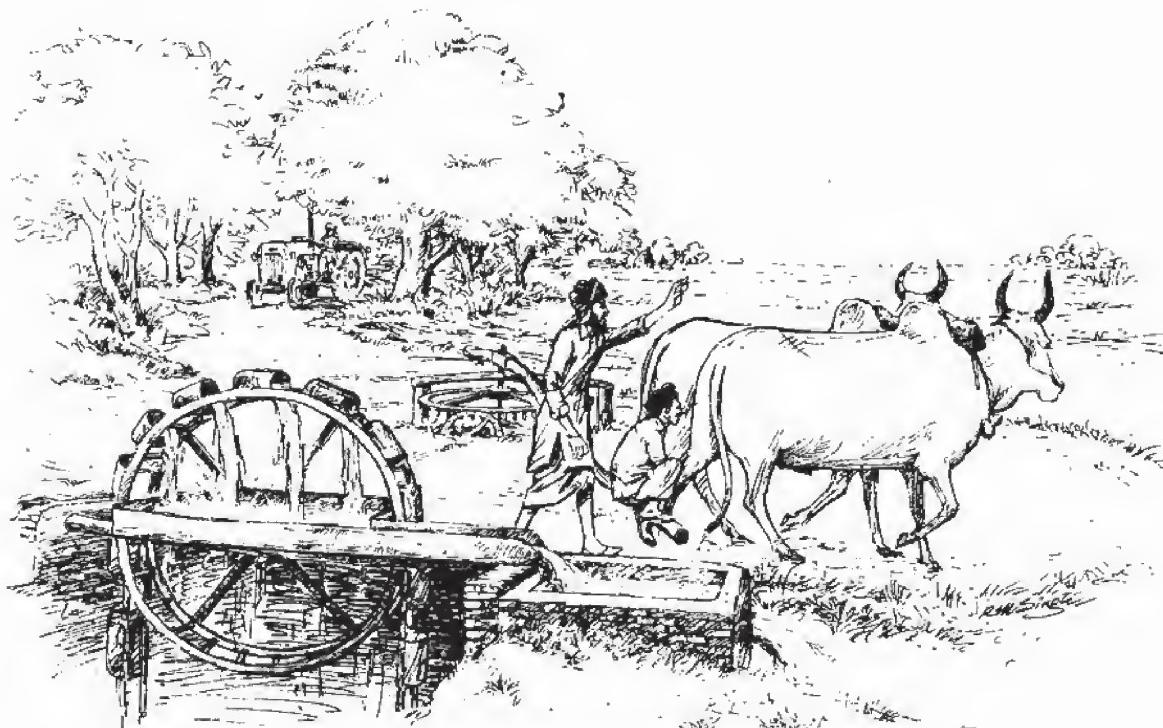
Note that the auxiliary forms of ਹੋਣਾ are generally omitted in this construction, however, to specify an action in the past one may use the past auxiliary.

More examples:

ਗੁਰਦਿੱਤ ਜੀ ਹੈਦਰਾਬਾਦ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਣ।
Gurdit may be staying in Hyderabad.
She may have gone home.

Reading: The Green Revolution

ਪਾਠ: ਹਰਾ ਇਨਕਲਾਬ

ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਧਰਤੀ ਹਿੰਦੂਸਤਾਨ ਦੀਆਂ ਮਭ ਤੋਂ ਜ਼ਰਖੇਜ਼ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸੌਨ੍ਹਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿੱਚ ਖੂਹ ਤੇ ਹਲਟ ਦੀ ਕਾਢ ਨੇ ਇੱਥੋਂ ਦੀ ਖੇਤੀ-ਬੜੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨਵਾਂ ਇਨਕਲਾਬ ਲਿਆਂਦਾ। ਉੱਨੀਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿੱਚ ਨਹਿਰਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਖੇਤੀ-ਬੜੀ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ। ੧੯੬੨ ਵਿੱਚ ਲੁਧਿਆਣੇ ਜ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਐਗਰੀਕਲਚਰਲ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਪੂਰੇ ਹਿੰਦੂਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਹਰੇ ਇਨਕਲਾਬ ਦੀ ਕਾਮਯਾਬੀ ਵਿੱਚ ਇਸ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦਾ ਅਹਿਮ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਹਰੇ ਇਨਕਲਾਬ ਦੌਰਾਨ, ਬੀਜਾਂ ਦੀਆਂ ਵੱਧ ਉਪਜ ਵਾਲੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਅਜ਼ਮਾਈਆਂ ਗਈਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫਲਸਰੂਪ, ਕਣਕ ਅਤੇ ਝੋਨੇ ਦੀ ਉਪਜ ਵਿੱਚ ਮਾਨਨਾਰ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ। ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਕਣਕ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਨੇ ਪੂਰੇ ਹਿੰਦੂਸਤਾਨ ਦੀ ਕਾਇਆ ਪਲਟ ਦਿੱਤੀ। ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਅਨਾਜ ਦੀ ਘਾਟ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ ਪਰ ਕੁੱਝ ਹੀ ਦਹਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇੱਥੇ ਅਨਾਜ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਤੋਂ ਵੱਧ ਉਪਜ ਹੋਣ ਲੱਗੀ। ਹਰੇ ਇਨਕਲਾਬ ਦੀ ਕਾਮਯਾਬੀ ਨੇ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਨੂੰ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਤਜ਼ੁਰਬੇ ਦੇ ਕਈ ਪਹਿਲੂਆਂ ਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਟਿਪਣੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਕੀਨੇਮਾਰ ਦਵਾਈਆਂ ਦਾ ਵਾਯੂਮੰਡਲ ਤੇ ਅਸਰ, ਪਾਣੀ ਦੀ ਬੇਹਿਸਾਬ ਵਰਤੋਂ, ਅਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਚੁੱਕਿਆ ਵਧੇਰੇ ਕਰਜ਼ਾ ਹਰੇ ਇਨਕਲਾਬ ਦੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਿਲਾਂ ਗਿਣੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਰ ਇਹ ਹਕੀਕਤ ਹੈ ਕਿ ਖੇਤੀ-ਬੜੀ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਕਾਮਯਾਬੀਆਂ ਨੇ ਹਿੰਦੂਸਤਾਨ ਦੀ ਗਰੀਬੀ ਤੇ ਡੱਬ ਨੂੰ ਘਟਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਇਲਾਜੇ ਵਿੱਚ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਰਹਿਣ ਸਹਿਣ ਦੇ ਮਿਆਰ ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ।

Examples using ਜਾਣਾ:

ਗਿੱਬ ਢੋਲ ਵਜਾਉਣ ਗਿਆ ਮੀ।
ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸਕੂਲ ਪੜ੍ਹਨ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
ਬੱਚੇ ਪਾਰਕ ਵਿੱਚ ਖੇਡਣ ਜਾਣਗੇ।
ਮੈਂ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਖਰੀਦਣ ਬਸ਼ਾਰ ਜਾਂਦਾ ਸਾਂ।

Gibb had gone to play the drum.
The students go to school to study.
The children will go to the park to play.
I used to go to the bazaar to buy vegetables.

Examples with ਆਉਣਾ:

ਉਹ ਪੰਜਾਬੀ ਸਿੱਖਣ ਆਈ ਹੈ।
ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਿਲਨ ਆਏ ਹਾਂ।
ਮਕੈਨਿਕ ਕਾਰ ਠੀਕ ਕਰਨ ਆਵੇਗਾ।
ਮੈਂ ਇੱਥੇ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵੇਖਣ ਆਉਂਦਾ ਸਾਂ।

She has come to learn Punjabi.
We have come to meet you.
The mechanic will come to repair the car.
I used to come here to see books.

§ 20.4 The present adverbial participle

Adverbial participles are essentially verbs that have been turned into adverbs, that is, words that describe how an action is done. Most common is the present adverbial participle, which is formed by adding **-ਦਿਆਂ** to the root of a verb.¹ It is used in the following ways:

1. To denote 'while'

ਕਿਤਾਬ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਮੈਂ ਸੰਗੀਤ ਨਹੀਂ ਸੁਣਦਾ। While reading a book, I do not listen to music.
ਬੱਸ ਵਿੱਚ ਸਫਰ ਕਰਦਿਆਂ, ਸਾਨੂੰ ਨੀਂਦ ਆ ਗਈ। While traveling in the bus, we fell asleep.

The present adverbial participle is often doubled for emphasis in this process.

ਪਾਣੀ ਪੀਂਦਿਆਂ-ਪੀਂਦਿਆਂ, ਉਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇਸਾਰੇ
ਨਾਲ ਦੱਸਿਆ। All the while drinking water, she told me with
a gesture.

2. To denote 'as soon as' with the emphatic particle ਹੀ or ਸਾਰ

ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਵੱਡਦਿਆਂ ਹੀ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ
ਅਕਾਲ ਆਖਦਾ ਹਾਂ। As soon as I enter the room, I say *Sat Sri Akal*
ਅਸੀਂ ਪਹੁੰਚਦਿਆਂ ਸਾਰ ਆਪਣੇ ਬੀਜੀ ਨੂੰ ਛੋਣ
ਕੀਤਾ। to them.
As soon as we arrived, we called our mother.

3. To denote 'for' (a time), with ਨੂੰ

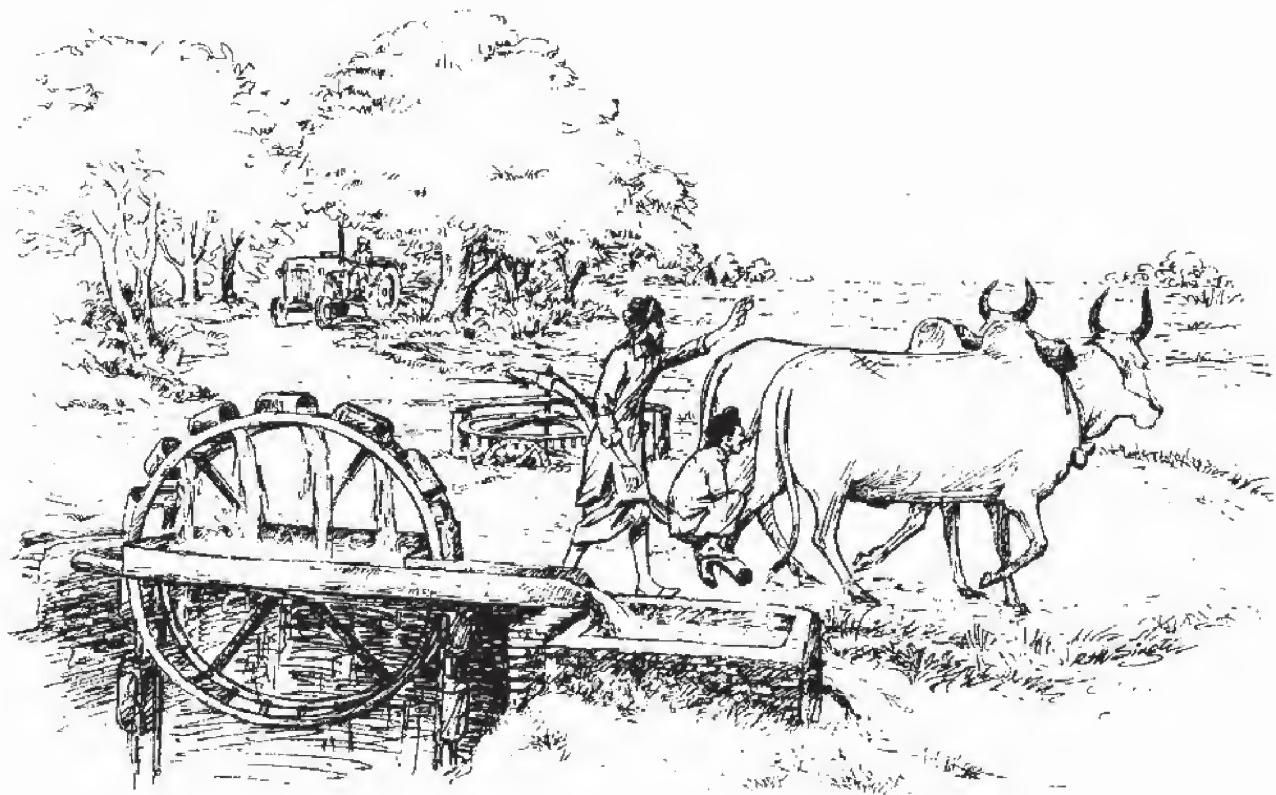
ਸੰਗੀਤ ਮਿਖਾਉਂਦਿਆਂ ਉਸ ਨੂੰ ਛੇ ਹਫ਼ਤੇ ਹੋ ਗਏ।
ਪੰਜਾਬੀ ਸਿੱਖਦਿਆਂ ਸਾਨੂੰ ਇੱਕ ਸਾਲ ਹੋ ਗਿਆ।

S/he has been teaching music for six weeks.
We have been learning Punjabi for one year.

¹ One may also form a *past* adverbial participle, by adding **-ਇਆਂ** to the root of a verb. As its usage is rare, it is of negligible importance at this stage of learning.

Reading: The Green Revolution

ਪਾਠ: ਹਰਾ ਇਨਕਲਾਬ

ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਧਰਤੀ ਹਿੰਦੁਮਤਾਨ ਦੀਆਂ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਰਖੇਜ਼ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਮੌਜੂਦੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਮੌਜੂਦੀਆਂ ਸਦੀ ਵਿੱਚ ਖੂਹ ਤੇ ਹਲਟ ਦੀ ਕਾਢ ਨੇ ਇੱਥੋਂ ਦੀ ਖੇਤੀ-ਬਾੜੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨਵਾਂ ਇਨਕਲਾਬ ਲਿਆਂਦਾ। ਉੱਨ੍ਹਿਆਂ ਸਦੀ ਵਿੱਚ ਨਹਿਰਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਖੇਤੀ-ਬਾੜੀ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ। ੧੯੬੨ ਵਿੱਚ ਲੁਧਿਆਣੇ ਸਹਿਰ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਐਗਰੀਕਲਚਰਲ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਪੂਰੇ ਹਿੰਦੁਮਤਾਨ ਵਿੱਚ ਹਰੇ ਇਨਕਲਾਬ ਦੀ ਕਾਮਯਾਬੀ ਵਿੱਚ ਇਸ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦਾ ਅਹਿਮ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਹਰੇ ਇਨਕਲਾਬ ਦੌਰਾਨ, ਬੀਜਾਂ ਦੀਆਂ ਵੱਧ ਉਪਜ ਵਾਲੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਅਜ਼ਮਾਈਆਂ ਗਈਆ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫਲਮਰੂਪ, ਕਣਕ ਅਤੇ ਝੋਨੇ ਦੀ ਉਪਜ ਵਿੱਚ ਮਾਨਦਾਰ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ। ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਕਣਕ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਨੇ ਪੂਰੇ ਹਿੰਦੁਮਤਾਨ ਦੀ ਕਾਇਆ ਪਲਟ ਦਿੱਤੀ। ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਅਨਾਜ ਦੀ ਘਾਟ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ ਪਰ ਕੁਝ ਹੀ ਦਹਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇੱਥੇ ਅਨਾਜ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਤੋਂ ਵੱਧ ਉਪਜ ਹੋਣ ਲੱਗੀ। ਹਰੇ ਇਨਕਲਾਬ ਦੀ ਕਾਮਯਾਬੀ ਨੇ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਨੂੰ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਤਜ਼ਰਬੇ ਦੇ ਕਈ ਪਹਿਲੂਆਂ ਤੇ ਕਾਫ਼ੀ ਟੀਕਾ ਟਿਪਣੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਕੀੜੇਮਾਰ ਦਵਾਈਆਂ ਦਾ ਵਾਯੂਮੰਡਲ ਤੇ ਅਮਰ, ਪਾਣੀ ਦੀ ਬੋਹਿਮਾਬ ਵਰਤੋਂ, ਅਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਚੁੱਕਿਆ ਵਧੇਰੇ ਕਰਜ਼ਾ ਹਰੇ ਇਨਕਲਾਬ ਦੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਿਲਾਂ ਗਿਣੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਰ ਇਹ ਹਕੀਕਤ ਹੈ ਕਿ ਖੇਤੀ-ਬਾੜੀ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਕਾਮਯਾਬੀਆਂ ਨੇ ਹਿੰਦੁਮਤਾਨ ਦੀ ਗਰੀਬੀ ਤੇ ਭੁੱਖ ਨੂੰ ਘਟਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਰਹਿਣ ਸਹਿਣ ਦੇ ਮਿਆਰ ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ।

Exercise 20.1 Translate:

1. ਉਸਤਾਦ ਜੀ ਨੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ‘ਪੜ੍ਹਨਾ ਨਾ ਭੁੱਲਣਾ’।
2. ਉਸ ਔਰਤ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਇੱਠੀ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦੀ ਹਾਂ।
3. ਪਾਸ ਹੋਣ ਲਈ ਉਹ ਸਬਕ ਬਹੁਤ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੋਵੇਗਾ।
4. ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਕਿੱਥੇ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਦਫ਼ਤਰ ਜਾਂ ਘਰ?
5. ਨਹੀਂ ਜੀ, ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਕੁੱਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ।
6. ਕਈ ਵਾਰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਅਨਾਜ ਦੀ ਟੋਕਰੀ ਹੈ।
7. ਪਹਿਲਾਂ ਲੋਕ ਵਿਸਾਖੀ ਦੇ ਮੇਸ਼ੇ ਤੇ ਬੈਲ-ਗੱਡੀਆਂ ਵਿੱਚ ਜਾਂਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ।
8. ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੁਆਥ ਦਿੱਤਾ, ‘ਮਾਰੀ ਸਾਮ ਚਾਹ ਪੀਂਦਿਆਂ ਹੀ ਗੁਜ਼ਰੀ ਹੈ’।
9. ਉਸਤਾਦ ਜੀ ਦੁਆਰਾ ਪੰਜਾਬੀ ਸਿਖਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
10. ਹੱਸਦਿਆਂ-ਹੱਸਦਿਆਂ ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਮੇਰਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ।

Exercise 20.2 ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਤਰਜੁਮਾ ਕਰੋ:

1. In India, Hindi is spoken.
2. These clothes were made in Banaras.
3. The thieves will be caught.
4. We were not told about this.
5. The Taj Mahal was built by Shah Jahan.
6. I have been told that you know several Indian languages well.
7. I cannot eat such spicy food. (Such spicy food will not be eaten by me).
8. This letter can be sent by air mail.
9. I want to drive my friend Irfan's car at night, but he wont allow it.
10. This necklace was given to me by my husband.

Exercise 20.3 Write a review of a film in Punjabi. Summarize the plot and analyze the storyline, the acting, and music. What were the strengths and weaknesses of the film? Would you recommend this film to someone else?**Exercise 20.4** Translate the following passage into English:

ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਇਲਾਵਾ, ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਹਿੰਦੀ ਤੇ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਜੁਬਾਨਾਂ ਵੀ ਬੋਲੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ, ਹਿੰਦੀ ਦੇਵਨਾਗਰੀ ਲਿਪੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਗੁਰਮੁਖੀ ਲਿਪੀ ਵਿੱਚ ਲਿਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਇੰਜ ਨਹੀਂ ਮੀ। ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਮੁੱਢਲੇ ਲਿਖਾਰੀ ਸਾਹਮੁਖੀ ਲਿਪੀ ਵਿੱਚ ਲਿਖਦੇ ਸਨ ਜਿਸ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਅਰਥਾਂ ਅੱਖਰਾਂ ਤੋਂ ਹੋਈ ਹੈ। ਬਾਬਾ ਛੁਪੀਦ ਗੰਜ-ਏ-ਸੱਕਰ ਤੋਂ ਨਜਮ ਹੁਸੈਨ ਤੀਕ, ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਕਦੀਮ ਅਤੇ ਸਮਕਾਲੀ ਅਦਬ (ਸਾਹਿਤ) ਸਾਹਮੁਖੀ ਲਿਪੀ ਵਿੱਚ ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਫ਼ਲ੍ਗਰ ਜ਼ਮਾਨ ਵਰਗੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਨਾਵਲਿਸਟ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਈਵਾਨ ਅਤੇ ਅਫਜ਼ਲ ਅਹਿਸਨ ਰੰਧਾਵਾ ਵਰਗੇ ਨਾਮੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਦੀ ਰਚਨਾ “ਮੁੰਨਾ ਕੋਹ ਲਹੌਰ” ਵੀ ਸਾਹਮੁਖੀ ਵਿੱਚ ਹੀ ਲਿਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਹਾਲਾਂ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਸਰਕਾਰੀ ਜੁਬਾਨ ਉਰਦੂ ਹੈ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ६०% ਤੋਂ ਵੱਧ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮਾਂ-ਬੋਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਲਹੌਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਨਾਲੋਂ ਜਿਆਦਾ ਵੱਖਰੀ ਨਹੀਂ, ਦੋਵਾਂ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵੱਸਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਲਿਖਣ ਲਈ ਵੱਖ ਵੱਖ ਲਿਪੀਆਂ ਵਰਤਦੇ ਹਨ। ਲਿਪੀਆਂ ਦਾ ਕ੍ਰੈਮਾਂ ਨਾਲ ਗਹਿਰਾ ਤਾਲੁਕ ਵੀਂਹਵੀ ਸਦੀ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਲੱਗਾ। ੧੯੪੭ ਤੋਂ ਹੁਣ ਤੀਕ, ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਤੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬ ਦੋਵਾਂ ਵਿੱਚ, ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਢੇਰ ਸਾਰੀਆਂ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਆਈਆਂ ਹਨ। ਲਹੀਂਦੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਛਾਰਮੀ ਤੇ ਅਰਥਾਂ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਦਾ ਆਤੇ ਚੜ੍ਹਦੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਹਿੰਦੀ ਤੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਜੁਬਾਨ ਉੱਤੇ ਗਹਿਰਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਿਆ ਹੈ।

ਮਥਦਾਵਲੀ**Vocabulary****ਕਿਰਿਆਵਾਂ***Verbs*

ਚਣਨਾ	to choose (vt)
ਅਜ਼ਮਾਉਣਾ	to try, test, experiment (vt)
ਵਧਾਉਣਾ	to increase (vt)

ਫਸਲਾਂ ਤੇ ਪਸੂ*Crops and Livestock*

ਅਨਾਜ, ਅੰਨ	grains, cereals (m)
ਦਾਣਾ	seed, piece of grain (m)
ਕਣਕ	wheat (f)
ਬਾਜਰਾ	millet (m)
ਜੱਦੀ	barley (m)
ਮੱਕੀ	corn, maize (f)
ਘਾਹ	grass (m)
ਪਸੂ	livestock (m)
ਡੰਗਰ	cattle (m)
ਛੱਗਾ, ਬੈਲ, ਬਲਦ	ox (m)
ਪੰਜਾਲੀ	yoke (f)

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ*Adjectives*

ਮਸਾਲੇਦਾਰ	spicy (adj/u)
ਵਪਾਰਿਕ	commercial (adj/u)
ਵਾਪਿਸੀ	return (adj/u)
ਮੁੱਢਲਾ	elementary, initial (adj/i)
ਕਦੀਮ	ancient, old (adj/u)
ਸਮਕਾਲੀ	contemporary (adj/u)
ਵੱਖਰਾ	separate, separated (adj/i); same as ਵੱਖ

ਹਰਾ ਇਨਕਲਾਬ*Green Revolution*

ਇਨਕਲਾਬ	revolution, transformation (m)
ਖੇਤੀ, ਖੇਤੀ-ਬਾੜੀ	agriculture, farming (f)
ਹਲਟ	Persian wheel (m)
ਮਿਸਾਲ	example (f)
ਨਹਿਰ	canal (f)
ਮਜ਼ਦੂਰ	laborer (m)
ਵਿਗਿਆਨ	science (m)
ਤਜ਼ੁਰਬਾ	experience (m)

ਸਥਾਪਤ	founded (adj/u)
- ਕਰਨਾ	to found, establish (vt)
ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ	important, significant (adj/u)
ਉਪਜ	production, yield, output (f)
ਫਲਸਰੂਪ	consequently, as a result (of), in the wake (of) (adj/u)
ਪੈਦਾਵਾਰ	production, yield, output (f)
ਘਾਟ	lack, deficiency (f)
ਸਫ਼ਲਤਾ	success (f)
ਆਰਥਿਕਤਾ	economy, state of economy (f)
ਪਹਿਲੂ	aspect (m)
ਟੀਕਾ-ਟਿਪਣੀ	criticism (f)
ਕੀਡੇਮਾਰ	pesticide (adj/u)
ਵਾਯੁਮੰਡਲ	environment, atmosphere (m)
ਵਸੀਲਾ	resource, means, medium (m)
ਬੇਹਿਸਾਬ	limitless, endless; too much (adj/u)
ਕਰਜ਼ਾ	debt (m)
ਹਕੀਕਤ	reality, truth (f)
ਗਰੀਬੀ	poverty (f)
ਮਿਆਰ	standard, level (m)

ਹੋਰ ਫਾਇਦੇਮੰਦ ਸ਼ਬਦ *Other Useful Words*

ਸੰਬੰਧ	relation, association (m)
ਮਿਛਾਲਿਸ	recommendation (f)
ਸਾੜੀ	a women's garment (f)
ਹਮੇਲ	necklace (f)
ਹਨੇਰਾ	darkness (m)
ਗੁਜਰਨਾ	to pass, elapse (vi)
ਸਿਆਨ	attention (m)
ਪੁਲਿਸ	police (f)
ਮਹਿਮਾਨ	guest (m)
ਮਸ਼ਕਿਲ	difficulty (f); difficult (adj/u)
ਚਹੀ	account book (f)
ਸ਼ਾਹਮੁਖੀ	the script for Punjabi, adapted from Arabic, used in West Punjab (f)
ਦੇਵਨਾਗਰੀ	the script used for writing Hindi (f)
ਕਹਾਣੀਕਾਰ	story writer (m)
ਤਾਲਕ	relation, relationship (m)
ਤਬਦੀਲੀ	change, transformation (f)
ਪ੍ਰਭਾਵ	effect, influence (m)

Part Two

LANGUAGE THROUGH LITERATURE

Poetry

Lesson 21

ਮਬਕ ੨੧

ਫੀਰੋਜ਼ ਦੀਨ ਸਰਫ

ਪੰਜਾਬ

ਸੁਹਣਿਆਂ ਦੇਮਾਂ ਅੰਦਰ, ਦੇਸ਼ ਪੰਜਾਬ ਨੀ ਸਈਓ!
ਜਿਵੇਂ ਫੁੱਲਾਂ ਅੰਦਰ, ਫੁੱਲ ਗੁਲਾਬ ਨੀ ਸਈਓ!
ਰਲ ਮਿਲ ਬਾਗੀਂ ਪੀਘਾਂ ਝੂਟਣ, ਭੜੀਆਂ ਨਾਗਰ ਵੇਲਾਂ।
ਜੋਸ਼ ਜੁਆਨੀ ਠਾਠਾਂ ਮਾਰੇ, ਲਿਸ਼ਕਣ ਹਾਰ ਹਮੇਲਾਂ।
ਪਹਿਨਣ ਹੀਰੇ ਮੌਤੀ, ਮੁੱਖ ਮਹਿਤਾਬ ਨੀ ਸਈਓ।
ਸੁਹਣਿਆਂ ਦੇਮਾਂ ਅੰਦਰ, ਦੇਸ਼ ਪੰਜਾਬ ਨੀ ਸਈਓ!

ਜੁੜ ਮੁਟਿਆਰਾਂ ਤਿੰਦੁਣ ਅੰਦਰ, ਚਰਮੇ ਬੈਠ ਘੁਕਾਵਣ।
ਨਾਜੁਕ ਥਾਂਹ ਉਲਾਰ ਪਿਆਰੀ, ਤੈਦ ਚਰਖੜੇ ਪਾਵਣ।
ਮੀਨੇ ਅੱਗਾਂ ਲਾਵਣ, ਹੋਠ ਉੱਨਾਬ ਨੀ ਸਈਓ।
ਸੁਹਣਿਆਂ ਦੇਮਾਂ ਅੰਦਰ, ਦੇਸ਼ ਪੰਜਾਬ ਨੀ ਸਈਓ!

ਮੈਸ ਲਾਈ ਦਰਿਆਵਾਂ ਸੁਹਣੀ, ਬਾਗ ਜਮੀਨਾਂ ਫਲਦੇ
'ਸਰਫ' ਪੰਜਾਬੀ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਨੁਮਕ ਨੁਮਕ ਪਏ ਚੱਲਦੇ,
ਸਤਲੁਜ ਰਾਵੀ ਜਿਹਲਮ, ਅਟਕ ਚਨਾਬ ਨੀ ਸਈਓ।
ਸੁਹਣਿਆਂ ਦੇਮਾਂ ਅੰਦਰ, ਦੇਸ਼ ਪੰਜਾਬ ਨੀ ਸਈਓ!

ਸੋਗਣ (1932) ਵਿੱਚੋਂ

ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਲਈ ਸੁਆਲ:

- ਕਵੀ ਪੰਜਾਬ ਲਈ 'ਦੇਸ' ਲਛੜ ਕਿਉਂ ਵਰਤਦਾ ਹੈ? ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਚੱਸੋ।
- ਕਵੀ ਕਿਹੜੇ ਪ੍ਰਚੱਲਤ (popular) ਪੰਜਾਬੀ ਰੁਕ੍਷ੇਵਿਆਂ ਅਤੇ ਸ਼ੁਗਲਾਂ (pastimes and activities) ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦਾ ਹੈ?
- ਜੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਉੱਤੇ ਨਜ਼ਮ ਲਿਖਣੀ ਪਵੇ, ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿਹੜੇ ਕਿਹੜੇ ਪਹਿਲੂਆਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰੋਗੇ ਤੇ ਕਿਉਂ?

ਅਥੇ ਲਛੜ

ਊੱਨਾਬ	jujube (m), i.e. maroon-colored
ਊਲਾਰਨਾ	to raise (vt)
ਅਟਕ	Attock, the Indus River (m)
ਸਈਓ	friends! (voc.)
ਗੁਲਾਬ	rose (m)
ਘੁਕਾਊਣਾ, ਘੁਕਾਵਣਾ	to make whirl (vt)
ਚਰਖਾ	spinning wheel (m)
ਝੂਟਣਾ	to swing (vi)
ਨਾਨਾਂ	waves (f pl)
ਤੰਦ	thread (f)
ਤ੍ਰੀਵਣ	spinning session/group of women (m)
ਨਾਸੂਕ	delicate (adj/u)
ਫਲਨਾ	to bear fruit (vi)
ਮਹਿਤਾਬ	moon (m)
ਲਿਸਕਣਾ	to sparkle (vi)
ਵੇਲ	creeper plant (f); ਨਾਗਰਚੇਲ = the betel plant

Lesson 22

ਸਬਕੁ ੨੨

ਭਾਈ ਦੀਹ ਸਿੰਘ

ਬਨਫਸੇ ਦਾ ਛੁੱਲ

ਮੇਰੀ ਛਿਪੀ ਰਹੇ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਮੈਂ ਨੀਵਾਂ ਉੱਗਿਆ
ਕੋਈ ਲੱਗੇ ਨ ਨਜ਼ਰ ਟਪਾਰ ਮੈਂ ਪਰਬਤ ਲੁੱਕਿਆ

ਮੈਂ ਲਿਆ ਆਕਸੋਂ ਰੰਗ ਚੁ ਸੋਖ ਨ ਵੰਨ ਦਾ,
ਹਾਂ ਧੂਰੋਂ ਗਰੀਬੀ ਮੰਗ ਮੈਂ ਆਇਆ ਜਗਤ ਤੇ।

ਮੈਂ ਪੀਆਂ ਅਰਸ਼ ਦੀ ਤ੍ਰੌਲ ਪਲਾਂ ਮੈਂ ਕਿਰਨ ਖਾ,
ਮੇਰਾ ਨਾਲ ਚਾਂਦਨੀ ਬੇਲ ਰਾਤਿ ਰਲ ਬੇਲੀਏ।

ਮੈਂ ਮਮਤ ਆਪਣੇ ਹਾਲ ਮਗਨ ਗੰਧਿ ਆਪਣੀ
ਹਾਂ ਦਿਨ ਨੂੰ ਭੈਰੇ ਨਾਲ ਭੀ ਮਿਲਣੇ ਸੰਗਦਾ।

ਆ ਸ਼ੋਖੀ ਕਰਕੇ ਪੈਣ ਜਦੋਂ ਗਲ ਲੱਗਦੀ
ਮੈਂ ਨਾਹੀਂ ਹਿਲਾਵਾਂ ਧੋਣ 'ਵਾਜ਼ ਨ ਕੱਢਦਾ।

ਹੋ, ਫਿਰ ਥੀ ਫੁੱਟਾਂ ਹਾਇ ਵਿਛੋੜਨ ਵਾਲਿਓ!
ਮੇਰੀ ਭਿੰਨੀ ਇਹ ਝੁਸਬੋਇ ਕਿਵੇਂ ਨ ਛਿੱਪਦੀ।

ਮੇਰੀ ਛਿਪੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਚਾਹ ਤੇ ਛਿਪ ਟੁਰ ਜਾਣ ਦੀ
ਹੈ, ਪੂਰੀ ਹੁੰਦੀ ਨਾਂਹ ਮੈਂ ਤਰਲੇ ਲੈ ਰਿਹਾ।

ਲਹਿਰ ਹੁਲਾਰੇ (1948) ਵਿੱਚੋਂ

ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਲਈ ਸੁਆਲਾਂ:

1. ਨਜ਼ਮ ਦਾ ਨਾਇਕ ਕੌਣ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਕਿਸ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ?
2. ਹੇਠ ਦਿੱਤੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਫਿਕਰੇ ਬਣਾਓ: ਗੁਲਜ਼ਾਰ, ਅਰਸ, ਤ੍ਰੈਲ, ਚਾਂਦਨੀ, ਵਿਛੋੜਾ
3. ਇਸ ਨਜ਼ਮ ਦਾ ਤਰਜੁਮਾ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਕਰੋ।

ਅੰਖੇ ਲਡੜਾ

ਅਰਸ	heaven, sky (m)
ਸੋਖ, ਸੋਖੀ	playful, lively (adj/i)
ਗੁਲਜ਼ਾਰ	garden (m); bloom (adj/u)
ਚਾਂਦਨੀ	moonlight (f)
ਟਪਾਰ	evil eye (f)
ਤਰਲਾ	desperate endeavor (m)
ਤ੍ਰੈਲ	dew (f)
ਪੈਣ	neck (f)
ਬਨਡਮਾ	violet (m)
ਭੋਰਾ	black-bee (m)
ਵੰਨ	color; appearance (m)

Lesson 23
ਸਬਕੁ ੨੩
ਪਨੀ ਰਾਮ ਚਾਤ੍ਰੂਕ

ਪੰਜਾਬ

(੧) ਬਣਤਰ

ਪੰਜਾਬ! ਕਰਾਂ ਕੀ ਮਿਛਤ ਤੇਰੀ, ਸ਼ਾਨਾਂ ਦੇ ਸਭ ਸਾਮਾਨ ਤੇਰੇ,
ਜਲ-ਪੋਣ ਤੇਰਾ, ਹਰਿਐਲ ਤੇਰੀ, ਦਰਿਆ, ਪਰਥਤ, ਮੈਦਾਨ ਤੇਰੇ।
ਭਾਰਤ ਦੇ ਮਿਰ ਤੇ ਛੜ੍ਹ ਤੇਰਾ, ਤੇਰੇ ਮਿਰ ਛੜ੍ਹ ਹਿਮਾਲਾ ਦਾ।
ਮੋਹੇ ਤੇ ਚਾਦਰ ਬਰਫ਼ਾਂ ਦੀ, ਮੀਨੇ ਵਿੱਚ ਸੇਕ ਜੁਆਲਾ ਦਾ।
ਖੱਬੇ ਹੱਥ ਬਰਫ਼ੀ ਜਮਨਾ ਦੀ, ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਖੜਗ ਅਟਕ ਦਾ ਹੈ,
ਪਿਛਵਾੜੇ ਬੰਧ ਚੱਟਾਨਾਂ ਦਾ, ਕੋਈ ਵੈਰੀ ਤੋੜ ਨਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।
ਅਰਜ਼ੀ ਬਰਕਤ ਰੂੰ ਵਾਂਝ ਉਤਰ, ਚਾਂਦੀ ਦੇ ਢੇਰ ਲਗਾਂਦੀ ਹੈ,
ਚਾਂਦੀ ਢੱਲ ਕੇ ਵਿਛਦੀ ਹੈ, ਤੇ ਸੋਨਾ ਬਣਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

(੨) ਬਰਕਤਾਂ

ਮਿਰ ਸਾਇਬਾਨ ਹੈ ਅੰਬਾਂ ਦਾ, ਮਸਲੰਦ ਮਖਮਲੀ ਘਾਵਾਂ ਦੀ,
ਚੱਪੇ ਚੱਪੇ ਤੇ ਫੈਲ ਰਹੀ ਦੌਲਤ ਤੇਰਿਆਂ ਦਰਿਆਵਾਂ ਦੀ।
ਘਰ ਤੇਰੇ ਗਊਆਂ ਮਹੀਆਂ ਨੇ, ਦੁੱਧ ਘਉ ਦੀ ਲਹਿਰ ਲਗਾਈ ਹੈ,
ਬਾਹਰ ਬਲਦਾਂ ਦੀਆਂ ਜੋਗਾਂ ਨੇ, ਖਲਕਤ ਦੀ ਅੰਗ ਬੁਝਾਈ ਹੈ।
ਰੋਣਕ ਤੇਰੀ ਦੀਆਂ ਰਿਸਮਾਂ ਨੇ, ਜੱਰਾ ਜੱਰਾ ਚਮਕਾਇਆ ਹੈ,
ਯੂਰਪ ਅਮਰੀਕਾ ਛੁੱਲ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਤੇਰਾ ਦਰਸਨ ਪਾਇਆ ਹੈ।
ਸਿਮਲਾ, ਡਲਹੋਂਜੀ, ਮਰੀ ਤੇਰੇ, ਕਸਮੀਰ ਤੇਰਾ, ਗੁਲਮਰਗ ਤੇਰਾ,
ਦਿੱਲੀ ਤੇਰੀ, ਲਹੌਰ ਤੇਰਾ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸੋਹੇ ਸੂਰਗ ਤੇਰਾ।

(੩) ਸਖਾਵਤ

ਕਿਸ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਤੂੰ ਆਬਾਦ ਨਹੀਂ? ਕਿਸ ਰਣ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਨਿਸ਼ਾਨ ਤੇਰਾ?
ਕਿਸ ਮੂੰਹ ਵਿੱਚ ਤੇਰਾ ਅੰਨ ਨਹੀਂ? ਕਿਸ ਮਿਰ ਤੇ ਨਹੀਂ ਅਹਿਮਾਨ ਤੇਰਾ?
ਕਿਸ ਕਿਸ ਦੀ ਰਾਲ ਨਾ ਟਪਕੀ ਹੈ, ਸੌਕਤ ਤੇ ਰਹਿਮਤ ਤੇਰੀ ਤੇ?
ਲੱਖਾਂ ਮਖੀਰ ਪਏ ਪਲਦੇ ਨੇ, ਤੇਤਿਆਂ ਛੁੱਲਾਂ ਦੀ ਢੇਰੀ ਤੇ।
ਤੂੰ ਤਮਤ ਤਾਉਸ ਕਰੋੜਾਂ ਦਾ, ਸਿਰ ਦਾ ਸਦਕਾ ਮਣਸਾ ਦਿੱਤਾ,
ਕੋਹ-ਏ-ਨੂਰ ਤਲੀ ਤੇ ਧਰ ਕੇ ਤੂੰ, ਦਿਲ ਆਪਣਾ ਚੀਰ ਵਿਖਾ ਦਿੱਤਾ।
ਹਰ ਮੁਸਕਿਲ ਵੇਲੇ ਤੇਰੇ ਤੇ ਉੱਠਦੀ ਹੈ ਨਿਗਾਹ ਜ਼ਮਾਨੇ ਦੀ,
ਸਿਰ ਛੂਮ ਰਿਹਾ ਹੈ ਮਸਤੀ ਦਾ, ਪੀ ਪੀ ਤੇਰੇ ਮੈਖਾਨੇ ਦੀ।

(8) ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਸਾਨ

ਤੇਰੀ ਤਹਿਜੀਬ ਕਰੀਮੀ ਹੈ, ਇਕਬਾਲ ਤੇਰਾ ਲਾਸਾਨੀ ਹੈ,
 ਤਕਮਿਲਾ ਤੇਰੇ ਇਤਿਹਾਸਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਪੁੰਧਲੀ ਜਿਹੀ ਨਿਸਾਨੀ ਹੈ।
 ਭੁਦਰਤ ਪੰਘੁੜਾ ਘਜ਼ਿਆ ਮੀ ਤੈਨੂੰ ਰਿਸੀਆਂ ਅਵਤਾਰਾਂ ਦਾ,
 ਸੂਫੀਆਂ, ਸਹੀਦਾਂ, ਭਗਤਾਂ ਦਾ, ਬਲਬੀਰਾਂ, ਸਤੀਆਂ ਨਾਰਾਂ ਦਾ,
 ਸਚਿਆਈਓਂ ਸਦਕਾ ਲੈਣ ਲਈ, ਜਦ ਬੋਲਿਆ ਮਾਰੂ ਨਾਦ ਕੋਈ,
 ਤਦ ਨਿਕਲ ਪਿਆ ਤਬਰੇਜ਼ ਕੋਈ, ਪੁਰਨ ਕੋਈ, ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਕੋਈ।
 ਲਵ, ਕੁਮ ਦੇ ਤੀਰ ਰਹੇ ਵਰੁਦੇ, ਮਹਾਭਾਰਤ ਦੇ ਘਮਸਾਨ ਰਹੇ,
 ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਜਿਹੇ ਤੇਰੇ ਤੋਂ ਦੇਂਦੇ ਜਾਨ ਰਹੇ।
 ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ, ਬਾਬਾ ਛਰੀਦ, ਆਪਣੀ ਛਾਤੀ ਤੇ ਪਾਲੇ ਤੂੰ,
 ਢੁਨੀਆ ਨੂੰ ਚਾਨਣ ਦੇਣ ਲਈ, ਕਈ ਰੋਸ਼ਨ ਦੀਵੇ ਬਾਲੇ ਤੂੰ।

(4) ਸਾਹਸ

ਮਿਦਕਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ਼ਕ-ਲਹਿਰ ਕੀ ਕੀ ਤਾਰੀ ਤਰਦੀ ਨ ਰਹੀ?
 ਰਾਂਝਾ ਕੰਨ ਪੜਵਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ ਸੋਹਣੀ ਛੁੱਥ ਛੁੱਥ ਮਰਦੀ ਰਹੀ?
 ਛੁੱਖੜ ਬੇਅੰਤ ਤੇਰੇ ਮਿਰ ਤੇ ਆ ਆ ਕੇ ਮਿਟ ਮਿਟ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ,
 ਛਰਜ਼ੰਦ ਤੇਰੇ ਚੜ੍ਹ ਚੜ੍ਹ ਚਰਖੜੀਂ ਆਕਾਸ਼ ਤੇਰੇ ਚਮਕਾਉਂਦੇ ਰਹੇ।
 ਜਾਗੇ ਕਈ ਦੇਸ ਜਗਾਉਣ ਲਈ, ਸੁੱਤੇ ਸੌਂ ਗਏ ਸੁਲਤਾਨ ਕਈ,
 ਤੂੰ ਸੇਦ ਵੀ ਹੈਂ, ਸੱਯਾਦ ਵੀ ਹੈਂ, ਸੀਰੀ ਵੀ ਹੈਂ, ਛਾਰਿਹਾਦ ਵੀ ਹੈਂ।
 ਛਲ ਜਾਣ ਲਈ ਤੂੰ ਮੌਮ ਵੀ ਹੈਂ, ਪਰ ਲੋੜ ਪਿਆਂ ਛੋਲਾਦ ਵੀ ਹੈਂ।
 ਤੂੰ ਆਜਾਦੀ ਦਾ ਆਗੂ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦਾ ਬਾਨੀ ਹੈਂ।
 ਹਰ ਔਕੜ ਪਿਆਂ, ਭਰਾਵਾਂ ਦੀ, ਤੂੰ ਹੀ ਕਰਦਾ ਅਗਵਾਨੀ ਹੈਂ।

(੬) ਸੁਭਾਅ

ਤੂੰ ਅੰਦਰੋਂ ਬਾਹਰੋਂ ਨਿੱਘਾ ਹੈਂ, ਨਾ ਗਰਮੀ ਹੈ ਨਾ ਪਾਲਾ ਹੈ,
 ਨਾ ਬਾਹਰ ਕੋਈ ਦਿਖਲਾਵਾ ਹੈ, ਨਾ ਅੰਦਰ ਕਾਲਾ ਕਾਲਾ ਹੈ।
 ਜੋਬਨ ਦੀ ਝਲਕ ਜਲਾਈ ਹੈ, ਨੈਣਾਂ ਵਿੱਚ ਮਟਕ ਨਿਰਾਈ ਹੈ,
 ਹਿੱਕਾਂ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਆਲੀ ਹੈ, ਚਿਹਰੇ ਤੇ ਗਿੱਠ ਗਿੱਠ ਲਾਲੀ ਹੈ।
 ਕਿਆ ਚੂੜੇ ਬੀੜੇ ਫਬਦੇ ਨੇ, ਜੋਬਨ-ਮੱਤੀਆਂ ਮੁਟਿਆਰਾਂ ਦੇ,
 ਜਦ ਪਾਉਣ ਮਧਾਣੀ ਚਾਟੀ ਵਿੱਚ, ਤਦ ਮੋਰ ਉੱਠਣ ਘੁਮਕਾਰਾਂ ਦੇ।
 ਕੋਈ ਤੁੰਬਦੀ ਹੈ ਕੋਈ ਕੱਤਦੀ ਹੈ, ਕੋਈ ਪੀਂਹਦੀ ਹੈ ਕੋਈ ਛੜਦੀ ਹੈ,
 ਕੋਈ ਸੀਉਂਦੀ ਕੋਈ ਪਰੋਂਦੀ ਹੈ, ਕੋਈ ਵੇਲਾਂ ਬੂਟੇ ਕਢਦੀ ਹੈ।
 ਪਿੱਪਲਾਂ ਦੀ ਛਾਵੇਂ ਪੀਂਘਾਂ ਨੂੰ, ਕੁੱਦ ਕੁੱਦ ਕੇ ਮਸਤੀ ਚੜ੍ਹਦੀ ਹੈ,
 ਟੁੰਬਦਾ ਹੈ ਜੋਸ਼ ਜਵਾਨੀ ਨੂੰ, ਇੱਕ ਛਡਦੀ ਹੈ ਇੱਕ ਫੜਦੀ ਹੈ।
 ਜਦ ਰਾਤ ਚਾਨਣੀ ਖਿੜਦੀ ਹੈ, ਕੋਈ ਰਾਗ ਇਲਾਹੀ ਛਿੜਦਾ ਹੈ,
 ਗਿੱਧੇ ਨੂੰ ਲੇੜਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਜੋਬਨ ਤੇ ਬਿਰਹਾ ਭਿੜਦਾ ਹੈ।
 ਵੰਡਲੀ ਵਹਿਣਾਂ ਵਿੱਚ ਗੁੜੀ ਹੈ, ਜਦ ਤੂੰਬਾ ਮਿਰ ਪੁਣਿਆਂਦਾ ਹੈ,
 ਮਿਨਜ਼ਾ ਪਿਆ ਕੂਕਾਂ ਛੱਡਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਵਾਰਿਸ ਹੀਰ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹੈ।
 ਖੂਹਾਂ ਤੇ ਟਿਚ ਟਿਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਹਲ ਪਏ ਧਮਦੇ ਨੇ,
 ਭੱਤੇ ਛਾਹ ਵੇਲੇ ਛੁਕਦੇ ਨੇ, ਹਾਸ਼ੀ ਤੱਕ ਤੱਕ ਕੇ ਹੱਸਦੇ ਨੇ।

ਤੇਰੀ ਮਾਖਿਓਂ ਮਿੱਠੀ ਬੋਲੀ ਦੀ, ਜੀ ਕਰਦਿਆਂ ਮਿਛਤ ਨਾ ਰੱਜਦਾ ਹੈ,
ਉਰਦੂ ਹਿੰਦੀ ਦਿਆਂ ਸਾਜ਼ਾਂ ਵਿੱਚ, ਸੁਰ-ਤਾਲ ਤੇਰਾ ਹੀ ਵੱਜਦਾ ਹੈ।

(੭) ਸੱਧਰ

ਵੱਸੇ ਰਸੇ, ਘਰ ਬਾਹਰ ਤੇਰਾ, ਜੀਵੇ ਜਾਗੇ ਪਰਿਵਾਰ ਤੇਰਾ,
ਮਸ਼ਿਦ, ਮੰਦਿਰ, ਦਰਬਾਰ ਤੇਰਾ, ਮੀਆਂ, ਲਾਲਾ, ਸਰਦਾਰ ਤੇਰਾ।
ਦੁਨੀਆਂ ਸਾਰੀ ਹੀ ਸੁਹਣੀ ਹੈ, ਪਰ ਤੇਰਾ ਰੰਗ ਨਿਆਰਾ ਹੈ,
ਤੇਰੀ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਕੁੱਲਾ ਹੀ ਸਾਹੀ ਮਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਪਿਆਰਾ ਹੈ।
ਤੇਰੇ ਜ਼ੱਰੇ ਜ਼ੱਰੇ ਅੰਦਰ, ਅਪਣੱਤ ਜਿਹੀ ਕੋਈ ਵੱਸਦੀ ਹੈ,
ਦਰਗਾਹੀਂ ਸੱਦੇ ਆ ਗਏ ਨੇ, ਸਾਮਾਨ ਤਿਆਰ ਸਫਰ ਦਾ ਹੈ,
ਪਰ ਤੇਰੇ ਬੂਹਿਓਂ ਹਿੱਲਣ ਨੂੰ ‘ਚਾਤ੍ਰੂਕ’ ਦਾ ਜੀਆਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਚੰਦਨਵਾਡੀ (1931) ਵਿੱਚੋਂ

ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਲਈ ਸੁਆਲ:

1. ਚਾਤ੍ਰੂਕ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਭੂਬਸੂਰਤੀ ਕਿਵੇਂ ਬਿਆਨ ਕਰਦਾ ਹੈ?
2. ਕਈ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਕਿਹੜੀਆਂ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਹੱਦਾਂ (boundaries) ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦਾ ਹੈ? ਇਸ ਦੀ ਮੌਜੂਦਾ ਹੱਦਾਂ ਨਾਲ ਤੁਲਨਾ ਕਰੋ?
3. ਸ਼ਰਫ ਅਤੇ ਚਾਤ੍ਰੂਕ ਦੋਵੇਂ ਆਪਣੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਮਿਛਤਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੇਖਕਾਂ ਦੇ ਮਿਛਤ ਕਰਨ ਦੇ ਢੰਗਾਂ ਬਾਰੇ ਲਿਖੋ।

ਐਥੇ ਲਡਨ:

ਅਹਿਸਾਨ	favor, kindness (m)
ਅਗਵਾਨੀ	leadership (f)
ਅਪਣੱਤ	intimacy (f)
ਅਰਜੀ	celestial (adj/u)
ਆਗੂ	leader, forerunner (m)
ਆਜ਼ਾਦੀ	freedom, independence (f)
ਆਬਾਦ	inhabited (adj/u)
ਆਲੀਸ਼ਾਨ	grand, majestic (adj/u)
ਐਕੜ	difficulty (f)
ਇਸ਼ਾਕ	love (m)
ਇਕਬਾਲ	confession; dignity (m)
ਇਲਾਹੀ	divine (adj/u)
ਸਾਖਾਵਤ	generosity (f)
ਸਚਿਆਈ	truth (f)
ਸਤੀ	chaste (adj/u)
ਸਦਕਾ	because of, for (pp)
ਸੱਦਾ	call (m)
ਸੱਧਰ	longing, yearning (f)
ਸੱਯਾਦ	hunter (m)
ਸੂਰਗ	heaven, paradise (m)
ਸਾਇਬਾਨ	canopy (m)
ਸਾਹਮ	courage (m)
ਸਿਉਣਾ	to sew (vt)
ਸਿਦਕ	patience, faith (m)
ਸਿਰ	head (m)
ਸੁਭਾਅ	nature, character (m)
ਸੇਕ	heat, warmth (m)
ਸੈਦ	prey (m)
ਸੈਨਾ	gold (m)
ਸਹੀਦ	martyr (m)

ਸ਼ਾਹੀ	princely, imperial (adj/u)
ਸ਼ੀਰੀਂ	Shirin, the heroine of a love legend
ਸੌਕਤ	power, influence, status (f)
ਹਾਲੀ	ploughman (m)
ਹਿੱਕ	chest (f)
ਹਿੰਮਤ	bravery (f)
ਕੱਤਣਾ	to spin (vt)
ਕਦੀਮੀ	ancient (adj/u)
ਕੰਨ	ear (m)
ਕੁਰਬਾਨੀ	sacrifice (f)
ਕੁੱਲਾ	hut, home (m)
ਕੁਕ	cry, call (f)
ਖਲਕਤ	mankind; large crowd (f)
ਖੜਗ	sword (f)
ਖਿੜਨਾ	to flower, bloom (vi)
ਖੂਹ	well (m)
ਗਿੱਠ	hand-span (f)
ਗੋਦੀ, ਗੋਦ	lap (f)
ਘਮਭਾਨ	fierce (adj/u)
ਘੜਨਾ	to manufacture, sculpt (vt)
ਘਾ, ਘਾਊ	wound, cut (m)
ਘਿਊ	clarified butter (m)
ਘੁਮਕਾਰ	buzzing sound (f)
ਚੱਟਾਨ	large boulder, cliff (f)
ਚੱਪਾ	unit of measurement = 'breadth of 4 fingers' (m)
ਚਰਮੜੀ	a medieval pulley-based torture device, stretcher (f)
ਚਾਟੀ	earthen vessel for churning milk (f)
ਚਾਦਰ	sheet (f)
ਚਾਂਦੀ	silver (f)
ਚਾਨਣ	light, radiance; dawn (m)
ਚਾਨਣੀ	moonlight (f)
ਚਿਹਰਾ	face (m)
ਚਿੰਤਾ	worry, anxiety (f)
ਚੀਰ	slit, tear, fissure (m)
ਛੜਨਾ	to hull, husk (vt)
ਛਾਹ ਵੇਲਾ	morning meal (m)
ਛਿੜਨਾ	to begin, start (vi)
ਜਗਾਉਣਾ	to wake, rouse from sleep (vt)
ਜਾਮਾਨਾ	age, period (m)
ਜੱਚ	particle, speck (m)
ਜਲ-ਪੈਣ	water and wind (m-f)
ਜਲਾਣੀ	glowing, majestic (adj/u)

ਜਾਨ	life (f)
ਜਿਗਰਾ	courage (m)
ਜੀਅ	inclination, mood (m)
ਜੁਆਲਾ	fire (f)
ਜੋਸ਼	enthusiasm, gusto (m)
ਜੋਗ	pair (of oxen), yoke (f)
ਜੋਬਨ-ਮੱਤੇ	proud of ones youth (adj/i)
झੱਖੜ	storm (m)
ਝਲਕ	glimpse, glimmer (f)
ਛੂਮਣਾ	to swing (vi)
ਟਪਕਣਾ	to drip, trickle (vi)
ਟਿਚ	snap, clicking sound (f)
ਟੰਬਣਾ	to nudge, goad, poke (vt)
ਢਲਨਾ	to melt (vi)
ਛੁਕਣਾ	to approach (vi)
ਛੇਰ/ਫੀ	heap, pile (m/f)
ਤਹਿਜ਼ੀਬ	civilization (f)
ਤੇਖਤ ਤਾਊਸ	peacock throne (m)
ਤਲ਼ੀ	palm; sole (f)
ਤਾਰੀ	swim, dip (f)
ਤਾਲ	rhythm, meter (f)
ਤੀਰ	arrow (m)
ਤੁੰਬਣਾ	to card (vt)
ਤੂੰਬਾ	string instrument (m)
ਦਰਸ਼ਨ	seeing, meeting, audience with (m)
ਦਰਗਾਹੀ	divine (adj/u)
ਦਿਖਲਾਵਾ	pretension (m)
ਦਿਲ	heart (m)
ਦੀਵਾ	lamp (m)
ਦੌਲਤ	wealth (f)
ਧਸਣਾ	to go in (vi)
ਧਰ	earth (f)
ਧੂਪਲਾ	foggy, misty (adj/i)
ਨੱਸਣਾ	to flee (vi)
ਨਾਦ	sound (m)
ਨਿਆਰਾ	different, peculiar (adj/i)
ਨਿਸਾਨ	mark, sign, indication (m)
ਨਿਗਾਹ	sight, view (f)
ਨਿੱਘਾ	warm, cozy (adj/i)
ਨਿਰਾਲਾ	unique, extraordinary (adj/i)
ਨੈਣ	eyes (m pl)
ਪੰਘੂੜਾ	crib (m)

ਪਰੋਣਾ	to string, thread (vt)
ਪੜਵਾਉਣਾ	to have something torn (vt)
ਪਲਾ	chill, frost (m)
ਪਿੜਵਾੜਾ	backside, rear (m)
ਪੀਹਣਾ	to grind (vt)
ਫਬਣਾ	to fit well, suit, match (vi)
ਫਰਜੰਦ	son (m)
ਫ਼ਰਿਹਾਦ	the hero of a love legend
ਫੈਲਾਦ	steel (m)
ਬਣਤਰ	construction, design (f)
ਬੰਧ	stoppage, closure (m)
ਬਰਕਤ	blessing, bounty (f)
ਬਰਛੀ	spear (f)
ਬਾਹਰ	outside/fields (m)
ਬਾਨੀ	founder (m)
ਬਾਝਨਾ	to burn (vt)
ਬਿਰਹਾ	pangs of separation (m)
ਬੀੜਾ	button (m)
ਬੁਝਾਉਣਾ	to extinguish (vt)
ਬੇਅੰਤ	endless (adj/u)
ਭਗਤ	devotee; holy man (m)
ਭੱਤਾ	morning meal brought to the fields (m)
ਭਿੜਨਾ	to collide, clash (vt)
ਮਸਤੀ	ecstasy (f)
ਮਸਲੰਦ	carpet (f)
ਮਹੀਂ	water buffalo (f)
ਮਖਮਲੀ	velvety, smooth (adj/u)
ਮਖੀਰ	honey (m)
ਮਟਕ	enticing movement (f)
ਮਣਸਾ	to sacrifice (vi)
ਮਧਾਣੀ	churning stick (f)
ਮਾਖਿਓਂ	honey (m)
ਮਾਰੂ	fatal (adj/u)
ਮਿਟਣਾ	to be erased, rubbed off (vi)
ਮੀਆਂ	epithet for a Muslim (m)
ਮੂੰਹ	mouth (m)
ਮੈਖਾਨਾ	bar, liquor shop (m)
ਮੋਮ	wax (f)
ਰਸਣਾ	to get on well (vi)
ਰਹਿਮਤ	grace, benevolence (f)
ਰੱਸਣਾ	to be satisfied, satiated (vi)
ਰਣ	battlefield (m)

ਰਾਗ	a set of musical notes used in Indian classical music (m)
ਰਾਜ	saliva, drool (f)
ਰਿਸ਼ਮ	ray, beam (of light) (f)
ਰਿਸੀ	sage (m)
ਰੁੜਨਾ	to be washed away by current (vi)
ਰੂੰ	cotton wool (m)
ਰੋਸ਼ਨ	lighted, luminous (adj/u)
ਰੈਣਕ	hustle and bustle (f)
ਲਹਿਰ	wave (f)
ਲਸਾਨੀ	unmatched, peerless (adj/u)
ਲਾਲਾ	epithet for Hindu (businessman) (m)
ਲੋੜਾ	full-blast (m)
ਵੱਸਣਾ	to reside, live (vi)
ਵਹਿਣ	course of river, flow (m)
ਵਰਨਾ	to fall (vi)
ਵਿਛਣਾ	to be spread, laid out (vi)
ਵੈਰੀ	enemy (m)

Lesson 24

ਮਬਕ 28

ਮੇਹਨ ਮਿਥ

ਅੰਬੀ ਦੇ ਬੂਟੇ ਥੱਲੇ

ਇੱਕ ਬੁਟਾ ਅੰਬੀ¹ ਦਾ,
ਘਰ ਸਾਡੇ ਲੱਗਾ ਨੀ।
ਜਿਸ ਥੱਲੇ ਬਹਿਣਾ ਨੀ,
ਸੂਰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣਾ ਨੀ,
ਕੀ ਉਸ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਨੀ,
ਵਿਹੜੇ ਦਾ ਗਹਿਣਾ ਨੀ।
ਪਰ ਮਾਹੀ ਬਾਝੋਂ ਨੀ,
ਪਰਦੇਸੀ ਬਾਝੋਂ ਨੀ,
ਇਹ ਮੈਨੂੰ ਵੱਛਦਾ ਏ,
ਤੇ ਖੱਟਾ ਲੱਗਦਾ ਏ।

ਇਸ ਬੂਟੇ ਥੱਲੇ ਜੇ,

ਮੈਂ ਚਰਖੀ ਡਾਉਣੀ ਆਂ,
ਤੇ ਜੀਆ ਪਰਚਾਵਣ ਨੂੰ,
ਦੈ ਤੰਦਾਂ ਪਾਉਣੀ ਆਂ,
ਕੋਇਲ ਦੀਆਂ ਕੂਕਾਂ ਨੀ
ਮਾਰਨ ਬੰਦੂਕਾਂ ਨੀ,
ਪੀੜ੍ਹੇ ਨੂੰ ਭੈਨਾਂ ਮੈਂ
ਚਰਖੀ ਨੂੰ ਫੁੱਕਾਂ ਨੀ।

ਫਿਰ ਡਰਦੀ ਭਾਬੋ ਤੋਂ
ਲੈ ਬਹਾਂ ਕਮੀਦਾ ਜੇ—
ਯਾਦਾਂ ਵਿੱਚ ਫੁੱਥੀ ਦਾ
ਦਿਲ ਕਿਧਰੇ ਚੁੜ ਜਾਵੇ,
ਤੇ ਸੂਈ ਕਮੀਦੇ ਦੀ,
ਪੋਟੇ ਵਿੱਚ ਪੁੜ ਜਾਵੇ।

ਫਿਰ ਉੱਠ ਕੇ ਪੀੜ੍ਹੇ ਤੋਂ,
ਮੈਂ ਭੁੰਡੇ ਬਹਿ ਜਾਵਾਂ,
ਚੀਚੀ ਧਰ ਠੋੜੀ 'ਤੇ,

¹A large mango tree with small size fruit. Such trees were commonly found in the courtyards of Punjabi homes and families sat under them during hot summer days.

ਵਹਿਣਾਂ ਵਿੱਚ ਵਹਿ ਜਾਵਾਂ—
ਸੁੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੀ,
ਮੇਲਾਂ ਦੀਆਂ ਘੜੀਆਂ ਨੀ,

ਖੀਰਾਂ ਤੇ ਪੂੜੇ ਨੀ,
ਸਾਵਣ ਦੀਆਂ ਝੜੀਆਂ ਨੀ,
ਸੁਹਣੇ ਦੇ ਤਰਲੇ ਨੀ,
ਤੇ ਮੇਰੀਆਂ ਆੜੀਆਂ ਨੀ,
ਜਾਂ ਚੇਤੇ ਆ ਜਾਵਣ,
ਲੋੜ੍ਹਾ ਹੀ ਪਾ ਜਾਵਣ।

ਉਹ ਕਿਹਾ ਦਿਹਾੜਾ ਸੀ?
ਉਹ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਾ ਸੀ,
ਉਹ ਕਰਮਾਂ ਵਾਲਾ ਸੀ,
ਜਿਸ ਸੁੱਭ ਦਿਹਾੜੇ ਨੀ,
ਘਰ ਮੇਰਾ ਲਾੜਾ ਸੀ।

ਮੈਂ ਨੁਝੀ ਧੋਤੀ ਨੀ,
ਮੈਂ ਵਾਲ ਵਧਾਏ ਨੀ,
ਮੈਂ ਕੱਜਲਾ ਪਾਇਆ ਨੀ,
ਮੈਂ ਗਹਿਣੇ ਲਾਏ ਨੀ,
ਮਲ ਮਲ ਕੇ ਥੋੜੀ ਮੈਂ,
ਹੀਰੇ ਲਿਜ਼ਕਾਏ ਨੀ,
ਲਾ ਲਾ ਕੇ ਬਿੰਦੀਆਂ ਮੈਂ,
ਕਈ ਫੰਧ ਬਣਾਏ ਨੀ।
ਜਾਂ ਹਾਰ ਸ਼ਿੰਗਾਰਾਂ ਤੋਂ,
ਮੈਂ ਵਿਹਲੀ ਹੋਈ ਨੀ।
ਆ ਅੰਬੀ ਥੱਲੇ ਮੈਂ,
ਫਿਰ ਪੂਣੀ ਛੋਹੀ ਨੀ।

ਉਹ ਚੰਦ ਪਿਆਰਾ ਵੀ,
ਆ ਬੈਠਾ ਸਾਹਵੇਂ ਨੀ,
ਅੰਬੀ ਦੀ ਛਾਵੇਂ ਨੀ।

ਉਹ ਮੇਰੀਆਂ ਪ੍ਰਿਤਾਂ ਦਾ,
ਸੁਹਣਾ ਵਣਜਾਰਾ ਨੀ।
ਕਿੱਮੇ ਪਰਦੇਸਾਂ ਦੇ,
ਲਾਮਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੀ,
ਘੁਮਕਾਰ ਜਹਾਜਾਂ ਦੀ,
ਸਾਗਰ ਦੀਆਂ ਛੱਲਾਂ ਨੀ,
ਵੈਗੀ ਦੇ ਹੱਲੇ ਨੀ,
ਸੋਹਣੇ ਦੀਆਂ ਠੱਲ੍ਹਾਂ ਨੀ,
ਉਹ ਦੱਸੀ ਜਾਵੇ ਤੇ

ਮੈਂ ਭਰਾਂ ਹੁੰਗਾਰਾ ਨੀ।
ਉਹ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹੈਂ—
ਪੱਤਿਆਂ ਦੀ ਖੜ-ਖੜ ਨੇ
ਬੱਦਲਾਂ ਦੀ ਸੂਕਰ ਨੇ,
ਵੰਡਾਂ ਦੀ ਛਣ ਛਣ ਨੇ,
ਚਰਖੀ ਦੀ ਘੂਕਰ ਨੇ,
ਟੱਪਿਆਂ ਦੀ ਛੋਰੀ ਨੇ
ਕੋਇਲ ਦੀ ਕੂਕਰ ਨੇ,
ਮੈਜ਼ 'ਤੇ ਪਾ ਦਿੱਤਾ,
ਤੇ ਘੂਕ ਸੁਆ ਦਿੱਤਾ।

ਤੱਕ ਸੱਤਾ ਮਾਹੀ ਨੀ,
ਚਰਖੀ ਦੀ ਚਰਮਖ ਤੋਂ
ਮੈਂ ਕਾਲਖ ਲਾਹੀ ਨੀ।
ਜਾ ਸੁੱਤੇ ਸੁਹਣੇ ਦੇ,
ਮੱਥੇ 'ਤੇ ਲਾਈ ਨੀ।
ਮੈਂ ਖੁੱਲ੍ਹੂ ਕੇ ਹੱਸੀ ਨੀ,
ਮੈਂ ਤਾੜੀ ਲਾਈ ਨੀ,
ਮੈਂ ਦੌਹਰੀ ਹੋ ਗਈ ਨੀ,
ਮੈਂ ਚੌਹਰੀ ਹੋ ਗਈ ਨੀ,
ਉਹ ਉੱਠ ਖੜੋਇਆ ਨੀ,
ਘਬਰਾਇਆ ਹੋਇਆ ਨੀ,
ਉਹ ਬਿਟ ਬਿਟ ਤੱਕੇ ਨੀ,
ਮੈਂ ਖਿੜ ਖਿੜ ਹੱਸਾਂ ਨੀ,
ਉਹ ਮੁੜ ਮੁੜ ਪੁੱਛੇ ਨੀ,
ਮੈਂ ਗੱਲ ਨਾ ਦੱਸਾਂ ਨੀ।

ਤੱਕ ਸ਼ੀਸ਼ਾ ਚਰਖੀ ਦਾ,
ਉਸ ਘੂਰੀ ਪਾਈ ਨੀ,
ਮੈਂ ਚੁਗੀ ਲਾਈ ਨੀ,
ਉਹ ਪਿੱਛੇ ਭੱਜਾ ਨੀ,
ਮੈਂ ਦਿਆਂ ਨਾ ਡਾਹੀ ਨੀ,
ਉਹ ਮਾਣ ਜਵਾਨੀ ਦਾ,
ਮੈਂ ਹਨ ਜਨਨੀ ਦਾ,
ਮੈਂ ਅੱਗੇ ਅੱਗੇ ਨੀ,
ਉਹ ਪਿੱਛੇ ਪਿੱਛੇ ਨੀ,
ਮੰਜੀ ਦੇ ਗਿਰਦੇ ਨੀ,
ਅੰਬੀ ਦੇ ਗਿਰਦੇ ਨੀ।
ਨੱਸਦੇ ਵੀ ਜਾਈਏ ਨੀ,
ਹੱਸਦੇ ਵੀ ਜਾਈਏ ਨੀ,
ਉਹਦੀ ਚਾਦਰ ਖੜਕੇ ਨੀ,
ਮੇਰੀ ਕੋਠੀ ਧੜਕੇ ਨੀ,

ਉਹਦੀ ਚੁੱਡੀ ਚੀਕੇ ਨੀ,
ਮੇਰੀ ਛਾਂਝਰ ਛਣਕੇ ਨੀ,
ਉਹਦੀ ਪਗੜੀ ਢਹਿ ਪਈ ਨੀ,
ਮੇਰੀ ਚੁੰਨੀ ਲਹਿ ਗਈ ਨੀ,
ਜਾਂ ਹਫ਼ ਕੇ ਰਹਿ ਗਏ ਨੀ,
ਚੁੱਪ ਕਰ ਕੇ ਬਹਿ ਗਏ ਨੀ।

ਉਹ ਕਿਹਾ ਦਿਹਾੜਾ ਮੀ?
ਉਹ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਾ ਮੀ,
ਉਹ ਕਰਮਾਂ ਵਾਲਾ ਮੀ,
ਮਿਸ ਮੁੱਡ ਦਿਹਾੜੇ ਨੀ,
ਘਰ ਮੇਰਾ ਲਾੜਾ ਮੀ।

ਅੱਜ ਖਾਣ ਹਵਾਵਾਂ ਨੀ,
ਅੱਜ ਸਾੜਨ ਛਾਵਾਂ ਨੀ,
ਤਰਖਾਣ ਸਦਾਵਾਂ ਨੀ,
ਅੰਬੀ ਕਟਵਾਵਾਂ ਨੀ,
ਤੋਬਾ ਮੈਂ ਭੁੱਲੀ ਨੀ,
ਹਾੜਾ ਮੈਂ ਭੁੱਲੀ ਨੀ,
ਜੇ ਅੰਬੀ ਕੱਟਾਂਗੀ,
ਚੜ੍ਹ ਕਿਸ ਦੇ ਉੱਤੇ,
ਰਾਹ ਛੋਲੇ ਦਾ ਤੱਕਾਂਗੀ?

ਸਾਵੇ ਪੱਤਰ(1936) ਵਿੱਚੋਂ

ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰੇ ਲਈ ਸੁਆਲ:

1. ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਕੌਣ ਕਿਸ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ?
2. ਅੰਬੀ ਦਾ ਬੂਟਾ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ? ਅੰਦਰ ਇਸ ਨੂੰ ਵੱਚ ਦੇਣ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਤੇ ਕਿਉਂ ਘਬਰਾ ਜਾਂਦੀ ਹੈ?
3. ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਸਰਲ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਤਰਜੁਮਾ ਕਰੋ।

ਅੰਖੇ ਲਫ਼ਜ਼

ਅੰਬੀ	small mango (f)
ਅੜੀ	stubbornness (f)
ਸਦਾਉਣਾ	to cause to call (vt)
ਸਾਉਣ, ਸਾਵਣ	the monsoon month (July-August) (m)
ਸਾਹਵੇਂ, ਸਾਮੁਣੈ	in front of (pp)
ਸਾਗਰ	ocean (m)
ਸਾੜਨਾ	to burn (vt)
ਸੁਆਉਣਾ	to make sleep (vt)
ਸੁੱਖ	comfort (m)
ਸੂਫ਼ੀ	needle (f)
ਸੂਕਰ	hissing sound (f)
ਹਠ	stubbornness, inflexibility (m)
ਹਫ਼ਣਾ	to be breathless (vi)
ਹੱਲਾ	attack (m)
ਹਵਾ, ਵਾ	wind (f)
ਹਾਰ-ਸਿੰਗਾਰ	make-up (m)
ਹਾੜਾ	exclamation (m)
ਹੀਰਾ	tooth (metaphorical), diamond (m)
ਹੁੰਗਾਰਾ ਭਰਨਾ	to respond in concurrence (vt)
ਕਸੀਦਾ	embroidery, needlework (m)
ਕੱਜਲ	collyrium, mascara (m)
ਕਰਮ	action, deed (m)
ਕਾਲਖ	black dust (f)
ਕਿਹਾ, ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ	what sort of?
ਕਿਧਰੇ	somewhere; perchance (adv)
ਕੋਇਲ	Indian cuckoo (f)
ਕੋਠੀ	heart (metaphorical), foundation (f)
ਖੱਟਾ	sour (adj/i)
ਖੜ-ਖੜ	the sound of leaves rustling (f)
ਖੀਰ	rice pudding (f)
ਗਹਿਣਾ	jewel (m)
ਗਿਰਦੇ	around (adv)

ਘੁਮਕਾਰ	buzzing sound as that of a fast-running machine (f)
ਘੂਕ	whirling sound (f)
ਘੂਕਰ	whirling sound (f)
ਘੂਰੀ	angry stare (f)
ਚੰਦ	moon; 'husband' (m)
ਚਰਮਖ	the leather pieces holding the spindle in a spinning wheel (f)
ਚੀਕਣਾ	to shriek (vi)
ਚੀਚੀ	pinky finger (f)
ਚੁੰਗੀ ਲਾਉਣੀ	to run with long strides (vt)
ਚੁੰਨੀ	scarf, woman's head covering (f)
ਚੇਤਾ	memory (m)
ਛਣਕਣਾ	to jingle, tinkle (vi)
ਛੱਲ	wave (f)
ਛਾਵੇਂ	locative of ਛਾਂ, shade (f); 'in the shade'
ਛੂਹਣਾ	to touch (vt)
ਜੀਅ	mind/heart (m)
ਝੜੀ	continuous rain for several days (f)
ਝਾਂਝਰ	anklet (f)
ਟੱਪ	line of verse (m)
ਠੱਕ੍ਸੁ	resistance (f)
ਠੋੜੀ	chin (f)
ਛੈਲਾ	epithet for a beloved (m)
ਤਰਲਾ	request (m)
ਤਾੜੀ ਲਾਉਣੀ	to clap (vt)
ਤੋਬਾ	promise never to do something bad or forbidden (f)
ਦਿਹਾੜਾ	day (m)
ਦੁਹਰਾ	double (adj/i)
ਧੜਕਣਾ	to beat, knock (vi)
ਪਗੜੀ	turban (f)
ਪਰਚਾਉਣਾ	to please (vt)
ਪਰਦੇਸ	foreign land (m)
ਪ੍ਰੀਤ	love (f)
ਪਿਆਰਾ	dear (adj/i)
ਪੀੜ੍ਹਾ	small stringed chair (m)
ਪੁੜਨਾ	to prick (vt)
ਪੂਣੀ	roving of cotton or wool (f)
ਪੂੜਾ	deep fried sweet fritter (m)
ਪੋਟਾ	the tip of a finger or toe (m)
ਫੰਧ	snare, trap (m)
ਫੂਕਣਾ	to burn (vt)
ਬੁੱਦਲ	cloud (m)
ਬੰਦੂਕ	gun (f)

ਬਾਛੋ	without (adv)
ਬਿਟ-ਬਿਟ ਤੱਕਣਾ	to gaze intently (vt)
ਬਿੰਦੀ	dot (f)
ਭੱਜਣਾ	to run, scram, scoot (vi)
ਭੰਨਣਾ	to break, smash (vt)
ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਾ	fortunate (adj/i)
ਭਾਬੈ	mother, mother-in-law (f)
ਭੁੰਡੇ	on the ground (adv)
ਮੰਜਾ	cot (m)
ਮਲਨਾ	to rub, scrub (vt)
ਮਾਹੀ	epithet for male beloved (m)
ਮਾਣ	respect, honor (m)
ਲਹਿਣਾ	to come off, to descend (vi)
ਲਾਮ	war (f)
ਲਾੜਾ	bridegroom (m)
ਲਿਸ਼ਕਾਉਣਾ	to polish, shine (vt)
ਵਹਿਣਾ	to flow (vi)
ਵੰਕ	bangle (f)
ਵੱਛਣਾ	to cut (vt)
ਵਣਜਾਰਾ	trader (m)
ਵਧਾਉਣਾ	to increase, enlarge; <i>here</i> , to comb (vt)
ਵਿਹਲਾ	unoccupied (adj/i)

Lesson 25

ਮਥਨ ੨੫

ਮੋਹਨ ਮਿੰਘ

ਕੁੜੀ ਪੇਠੋਹਾਰ ਦੀ

ਮਿਰ 'ਤੇ ਚੁੱਕੀ ਪੰਡ ਘਾਹ ਦੀ,
ਪੈਲਾਂ ਪਾਂਦੀ,
ਝੋਲੇ ਖਾਂਦੀ, ਆਈ ਕੁੜੀ ਪੇਠੋਹਾਰ² ਦੀ।

ਸਾਵੇ ਸਾਵੇ ਘਾਹ ਦੇ ਥੱਬੇ,
ਵਿੱਚ ਵਿੱਚ ਛਾਕਣ ਨੀਲੇ ਪੀਲੇ,
ਛੁੱਲ ਪਟਾਕੀ ਤੇ ਸਰ੍ਹੋਂ ਦੇ
ਹਰੀਆਂ ਹਰੀਆਂ ਲੰਬੀਆਂ ਲੰਬੀਆਂ, ਘਾਹ ਦੀਆਂ ਤਣੀਆਂ,
ਲਮਕ ਲਮਕ ਕੇ ਮੂੰਹ 'ਤੇ ਪਈਆਂ
ਖੁੰਘਟ ਵਾਂਝੂੰ
ਐਸਾ ਜਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੁਣਿਆ,
ਛਲਕ ਨਾ ਪਈ ਨੁਹਰ ਦੀ।

ਖਿਗੜੀਆਂ ਵਾਸੀ ਸੁੱਥਣ ਕੁੰਜ ਕੇ,
ਛੜ ਕੇ ਮੇਰੀ ਬਾਂਹ,
ਠਿੱਠੁ ਪਈ ਵਿੱਚ ਸੁਆਂ, ਕੁੜੀ ਪੇਠੋਹਾਰ ਦੀ।

ਗਿੱਟਿਆਂ ਤਾਣੀ, ਗੋਡਿਆਂ ਤਾਣੀ, ਲੱਕ ਲੱਕ ਤਾਣੀ,
ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ ਪਾਣੀ,
ਲੱਕ ਲੱਕ ਤਾਣੀ, ਗੋਡਿਆਂ ਤਾਣੀ, ਗਿੱਟਿਆਂ ਤਾਣੀ,
ਲਹਿ ਗਿਆ ਪਾਣੀ।
ਅੰਧੀਂ ਲੁੜੀ ਕੋਇਲ ਵਾਂਝੂੰ
'ਵੀਰਾ ਜੀਂਦਾਂ ਰਹੋ' ਆਖ ਕੇ
ਛੱਡ ਗਈ ਮੇਰੀ ਬਾਂਹ, ਕੁੜੀ ਪੇਠੋਹਾਰ ਦੀ।

ਰੇਤੇ ਉੜੇ, ਪੱਛੀ ਵਾਂਝਰ,
ਪੈਰਾਂ ਦੀ ਜੰਜੀਗੀ ਟੁੱਕੜੀ,
ਛੱਕੀ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਗਈ ਕੁੜੀ ਪੇਠੋਹਾਰ ਦੀ।
ਲੰਬਾ ਪਤਲਾ ਬੁੱਤ ਓਸ ਦਾ,
ਬਿੁੱਛਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਬਿੁੱਛ ਹੋ ਗਿਆ,
ਨਾ ਉਸ ਤੱਕਿਆ ਮੂੰਹ ਮੇਰੇ ਨੂੰ,
ਨਾ ਮੈਂ ਤੱਕਿਆ ਮੂੰਹ ਉਸ ਦੇ ਨੂੰ,
ਪਰ ਹਾਲੇ ਨਾ ਭੁੱਲੇ ਮੈਨੂੰ,
ਉਸ ਦੀ ਇੱਕ ਛੋਹ ਪਿਆਰ ਦੀ।

² The Pothohar Plateau lies in the northwestern corner of the Punjab, bound by the Himalayas on the north and the Jhelam river on the east.

ਹਣ ਵੀ ਜਦ ਫਿਕਰਾਂ ਦਾ ਪਾਣੀ,
 ਗਮਾਂ ਦੁੱਖਾਂ ਹੰਸ੍ਖਾਂ ਦਾ ਪਾਣੀ,
 ਚੜ੍ਹਦਾ ਆਵੇ, ਲੱਕ ਲੱਕ ਤਾਣੀ, ਗਲ ਗਲ ਤਾਣੀ,
 ਸਿਰ ਸਿਰ ਤਾਣੀ,
 ਝੱਗ ਵਗਾਂਦਾ, ਪੈਰ ਉਖ਼ਡਾਂਦਾ—
 ਸਿਰ ‘ਤੇ ਚੁੱਕੀ ਪੰਡ ਘਾਹ ਦੀ,
 ਪੈਲਾਂ ਪਾਂਦੀ,
 ਛੋਲੇ ਖਾਂਦੀ
 ‘ਵੀਰਾ ਜੀਂਦਾਂ ਰਹੋਂ’ ਬੁਲਾਂਦੀ
 ਆ ਕੇ ਢੜ ਲਏ ਮੇਰੀ ਬਾਂਹ,
 ਗਮ-ਲਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਘੇਰੀ ਬਾਂਹ,
 ਤੇ ਧੂੰਹਦੀ ਧੂੰਹਦੀ ਲਾ ਜਾਏ ਮੈਨੂੰ ਪਾਰ,
 ਕੁੜੀ ਪੋਠੋਹਾਰ ਦੀ।

ਕਸੁਭਿੰਨਾ (1939) ਵਿੱਚੋਂ

ਪੈਠੋਹਾਰ

ਪੈਠੋਹਾਰ ਦਿਲਿਆ ਜਿਹਲਮ ਅਤੇ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮੱਧ ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਬਹੁਤਾ ਭਾਗ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਪੈਠੋਹਾਰੀ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਮੀਰਪੁਰ ਤੇ ਕੋਟਲੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਥੋੜੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਦੀ ਵਿਲੱਖਣਤਾ ਬਾਰੇ ਵਣਜਾਰਾ ਬੇਦੀ ਦੀ ਕਹਾਣੀ “ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ” (ਸਬਕ ੩੮) ਵੇਖੋ।

ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਲਈ ਸੁਆਲ:

1. ਪੈਠੋਹਾਰ ਇਲਾਕੇ ਦੀਆਂ ਕਿਹੜੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਦੀ ਝਲਕ ਮਾਨੂੰ ਇਸ ਨਜ਼ਮ ਵਿੱਚੋਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ?
2. ਇਸ ਨਜ਼ਮ ਦੇ ਅੰਨੀਰਲੇ ਪੈਰੇ ਨੂੰ ਵਾਰਤਕ (prose) ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ।
3. ਪੈਠੋਹਾਰ ਦੀ ਝੂਬਸੂਰਤੀ ਬਿਆਨ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕਵੀ ਕਿਹੜੇ ਸਾਧਨਾਂ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ? ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਦੱਸੋ।

ਔਖੇ ਲੜੜੇ

ਉਖੜਾਉਣਾ	to cause to be unsettled or uprooted (vt)
ਮਾਵਾ	green (adj/i)
ਸੁਆਂ	a river in Dhan-Pothohar (m)
ਸੁੱਥਣ	ladies' trousers (f)
ਹੰਝੂ	tear (of eye) (m)
ਹਾਲੇ	until now
ਕੁਸਣਾ	to tuck in (vt)
ਗਾਮ	sadness (m)
ਗਿੱਟਾ	ankle (m)
ਗੋਡਾ	knee (m)
ਘੁੰਘਟ	veil (m)
ਪੇਰਨਾ	to surround (vt)
ਜੰਮੀਰੀ	small chain, anklet (f)
ਜਾਲ	net (m)
ਛੱਗ	foam (f)
ਝਲਕ	glance (f)
ਝਾਕਣਾ	to look, gaze (vt)
ਐਲੇ ਖਾਣਾ	to sway around (vt)
ਟੁੱਕਣਾ	to cut, bite (vt)
ਤਿੱਸੁਣਾ	to swim, wade (vi)
ਛੱਕੀ	small forest (f)
ਤਣੀ	twine (f)
ਤਾਣੀ	up to, at the level of (pp)
ਬੱਬਾ	bundle (m)
ਬਿਗੜੀ	patch of cloth (f)
ਦੁੱਖ	sorrow (m)

ਪੂਹਣਾ	to pull, drag (vt)
ਲੁਹਾਰ	appearance (f)
ਪਲਾਕੀ	blue flowers of a weed (f)
ਪੰਤ	heap (f)
ਪਾਰ	across (adv)
ਪੈਰ	foot (m)
ਪੈਲ	peacock's dance (f)
ਫਿਲਕਰ	worry (m)
ਬਿੱਛ	tree (m)
ਬੁਣਨਾ	to weave (vt)
ਬੁੱਤ	image, idol; figure (m)
ਰੇਤਾ, ਰੇਤ	sand (m/f)
ਲੱਕ	waist (m)
ਲਮਕਣਾ	to hang, dangle (vi)
ਵਗਾਊਣਾ	to make flow or spill (vt)

Lesson 26

ਸਬਕ ਰਵੇ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ

ਆਖਾਂ ਵਾਰਿਸ ਸਾਹ ਨੂੰ!

ਅੱਜ ਆਖਾਂ ਵਾਰਿਸ ਸਾਹ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਕਬਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬੋਲ!
 ਤੇ ਅੱਜ ਕਿਤਾਬੇ ਇਸਕ ਦਾ ਕੋਈ ਅਗਲਾ ਵਰਕਾ ਫੇਲ!
 ਇੱਕ ਰੋਈ ਮੀ ਧੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਤੂੰ ਲਿਖ ਲਿਖ ਮਾਰੇ ਵੈਣ
 ਅੱਜ ਲੱਖਾਂ ਧੀਆਂ ਰੋਂਦੀਆਂ ਤੈਨੂੰ ਵਾਰਿਸ ਸਾਹ ਨੂੰ ਕਹਿਣ:
 ਵੇ ਦਰਦਮੰਦਾਂ ਦਿਆ ਦਰਦੀਆ! ਉੱਠ ਤੱਕ ਆਪਣਾ ਪੰਜਾਬ
 ਅੱਜ ਬੋਲੇ ਲਾਜਾਂ ਵਿਛੀਆਂ ਤੇ ਲਹੂ ਦੀ ਭਰੀ ਚਨਾਬ
 ਕਿਸੇ ਨੇ ਪੰਜਾਂ ਪਾਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਜ਼ਹਿਰ ਰਲਾ
 ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਣੀਆਂ ਪਰਤ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਪਾਣੀ ਲਾ
 ਇਸ ਜ਼ਰਖੇਜ਼ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਲੂੰ ਲੂੰ ਫੁੱਟ ਫੁੱਟ ਚਿੜ੍ਹਾ ਕਹਿਰ
 ਵਿਹੁ ਵਲਿੱਸੀ ਵਾ ਫਿਰ ਵਣ ਵਣ ਵੱਗੀ ਜਾ
 ਉਨ੍ਹੇ ਹਰ ਇੱਕ ਵਾਂਸ ਦੀ ਵੰਝਲੀ ਦਿੱਤੀ ਨਾਗ ਬਣਾ
 ਪਹਿਲਾ ਡੰਗ ਮਦਾਰੀਆਂ ਮੰਤ੍ਰ ਗਏ ਗੁਆਚ
 ਦੂਜੇ ਡੰਗ ਦੀ ਲੱਗ ਗਈ ਜਣੇ-ਖਣੇ ਨੂੰ ਲਾਗ
 ਨਾਗਾਂ ਕੀਲੇ ਲੋਕ-ਮੂੰਹ ਬੱਸ ਫਿਰ ਡੰਗ ਹੀ ਡੰਗ
 ਪਲੋ-ਪਲੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਨੀਲੇ ਪੈ ਗਏ ਅੰਗ।
 ਗਲਿਓਂ ਟੁੱਟੇ ਗੀਤ ਫਿਰ ਤੁੱਕਾਲਿਓਂ ਟੁੱਟੀ ਤੰਦ
 ਤ੍ਰਿਜਣੋਂ ਟੁੱਟੀਆਂ ਸਹੇਲੀਆਂ ਚਰੱਖੜੇ ਘੂਕਰ ਬੰਦ
 ਸਣੇ ਸੇਜ ਦੇ ਬੇੜੀਆਂ ਲੁੱਡਣ ਦਿੱਤੀਆਂ ਰੋੜ੍ਹੇ
 ਸਣੇ ਡਾਲੀਆਂ ਪੀਂਘ ਅੱਜ ਪਿੱਪਲਾਂ ਦਿੱਤੀ ਤੋੜ
 ਜਿੱਥੇ ਵੱਜਦੀ ਮੀ ਫੂਕ ਪਿਆਰ ਦੀ ਵੇ ਉਹ ਵੰਝਲੀ ਗਈ ਗੁਆਚ
 ਰਾਂਝੇ ਦੇ ਸਭ ਵੀਰ ਅੱਜ ਭੁੱਲ ਗਏ ਉਹਦੀ ਜਾਚ
 ਪਰਤੀ ਤੇ ਲਹੂ ਵੱਸਿਆ ਕਬਰਾਂ ਪਈਆਂ ਚੋਣ
 ਪ੍ਰੀਤ ਦੀਆਂ ਜ਼ਹਿਜਾਦੀਆਂ ਅੱਜ ਵਿੱਚ ਮਜ਼ਾਰਾਂ ਰੋਣ
 ਅੱਜ ਸੱਭੇ ਕੈਦੇ ਬਣ ਗਏ ਹੁਸਨ ਇਸਕ ਦੇ ਚੋਰ
 ਅੱਜ ਆਖਾਂ ਵਾਰਿਸ ਸਾਹ ਨੂੰ ਤੂੰ ਹੀ ਕਬਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬੋਲ!
 ਤੇ ਅੱਜ ਕਿਤਾਬੇ ਇਸਕ ਦਾ ਕੋਈ ਅਗਲਾ ਵਰਕਾ ਫੇਲ!

ਲੰਮੀਆਂ ਵਾਟਾਂ (1947) ਵਿੱਚੋਂ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀ ਇਹ ਮਜ਼ਹੂਰ ਨਜ਼ਮ ਹਾਲ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਵੀ ਮਕਬੂਲ ਹੋਈ ਹੈ। ਲੇਖਕ ਦੇ ਨਾਵਲ ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਫਿਲਮ, ਪਿੰਜਰ, ਵਿੱਚ ਵਡਾਲੀ ਬ੍ਰਦਰਜ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਬਾਖੂਬੀ ਗਾਇਆ ਹੈ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਮਜ਼ਹੂਰ ਸੰਗੀਤਕਾਰ, ਮੀਕਾਲ ਹਸਨ ਬੈਂਡ, ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੀ ਪਹਿਲੀ ਐਲਬਮ, ਸ੍ਰੀਰਨ, ਵਿੱਚ ਇਸ ਨਜ਼ਮ ਦੀਆਂ ਕੁੱਝ ਸਤਰਾਂ ਚੰਗੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਗਾਈਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਕੁੱਝ ਨਮੂਨੇ ਸੁਣਨ ਲਈ, ਜਾਓ: <http://apnaorg.com/audio/amrita-2/>; ਤੇ Times Music CD (Amrita Pritam recited by Gulzar)

ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਲਈ ਸੁਆਲ:

1. ਇਸ ਮਜ਼ਹੂਰ ਨਜ਼ਮ ਦਾ ਵਿਸਾ ਕਿਹੜੀ ਤਾਰੀਖੀ ਘਟਨਾ ਨਾਲ ਤਾਲੁਕ ਰੱਖਦਾ ਹੈ? ਇਸ ਘਟਨਾ ਦਾ ਪੰਜਾਬ ਉੱਤੇ ਕੀ ਅਸਰ ਹੋਇਆ, ਇਸ ਉੱਤੇ ਦਸ ਫਿਕਰੇ ਲਿਖੋ।
2. ਸ਼ਾਇਰਾਂ ਆਪਣੇ ਦੁਖੜੇ ਵਾਰਿਸ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰ ਕੇ ਕਿਉਂ ਰੋਚਿਆਂ ਹੈ?
3. ਇਸ ਨਜ਼ਮ ਦਾ ਤਰਜੂਮਾ ਅੰਗੇਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਕਰੋ।

ਅੰਖੇ ਲਫ਼ਜ਼

ਅੰਗ	part, branch, limb (m)
ਸਣੇ	along with (adv)
ਸੇਜ	nuptial bed (f)
ਸ਼ਹਿਜ਼ਾਦੀ	princess (f)
ਕਹਿਰ	wrath, rage (m)
ਕਬਰ	grave (f)
ਕੀਲਣਾ	to charm (vt)
ਗੁਆਚ	lost (adj/u)
ਚੋਣਾ	to leak, drip (vi)
ਚੋਰ	thief (m)
ਜ਼ਹਿਰ	poison (m)
ਜਣਾ-ਖਣਾ	anyone (m)
ਜਾਚ	method, skill (f)
ਡੰਗ	sting (m)
ਡਾਲੀ	branch (f)
ਤ੍ਰੈਕਲਾ	spindle (m)
ਦਰਦਮੰਦ	sympathetic (adj/u)
ਦਰਦੀ	sympathizer (adj/u)
ਨਾਗ	cobra (m)
ਪਲੋ-ਪਲੀ	moment by moment (adv)
ਪਿੱਪਲ	large shady tree in the fig family, <i>Ficus religiosa</i> (m)
ਛੁੱਟਣਾ	to be broken; to sprout (vi)
ਫੈਲਣਾ	to rummage, search through (vt)
ਬੇਲਾ	forest of high grass (m)
ਮੰਤ੍ਰ	mantra, mystic formula (m)

ਮਦਾਰੀ	itinerant performer, juggler (m)
ਰਸਾ	mixture (m)
ਚੋੜ੍ਹ	swift current (m)
ਲਹੂ	blood (m)
ਲਾਸ	dead body, corpse (f)
ਲਾਗ	infection (f)
ਲੱਡਣ	the boatman in <i>Hir</i>
ਲੂੰ	small body hair, pore (m)
ਵਣ	forest (m)
ਵਰਕਾ	folio, page (of paper) (m)
ਵਾਂਸ, ਬਾਂਸ	bamboo (m)
ਵਿਹੁ, ਵਿਸ	poison, venom (f)
ਵੈਣ	lament (m)

Lesson 27

ਮਥੁਰ ੨੭

ਆਹਿਮਦ ਰਾਹੀ

ਦੇਸਾਂ ਵਾਲਿਓ

ਦੇਸਾਂ ਵਾਲਿਓ ਅਪਣੇ ਦੇਸ ਅੰਦਰ
ਅਮੀਂ ਆਏ ਹਾਂ ਵਾਂਝ ਪਰਦੇਸੀਆਂ ਦੇ।
ਘਰਾਂ ਵਾਲਿਓ ਅਪਣੇ ਘਰ ਅੰਦਰ
ਅਮੀਂ ਆਏ ਹਾਂ ਵਾਂਝ ਪਰਾਹੁਣਿਆਂ ਦੇ।

ਇਸ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਕੁੱਖ ‘ਚ ਮਾਂ ਮੇਰੀ
ਸੁੱਤੀ ਪਈ ਹੈ ਸਮਿਆਂ ਦੀ ਹੂਕ ਬਣ ਕੇ।
ਇਸ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਪਾਣੀ ਹੋਏ ਨੀਰ ਮੇਰੇ
ਇੱਥੇ ਅਮ ਤੜ੍ਹਫੀ ਮੇਰੀ ਕੁਕ ਬਣ ਕੇ
ਕਿਸੇ ਬਣ ਦੇ ਕਾਲੜੇ ਰੁੱਖ ਵਾਂਝੂੰ
ਪੁੱਪਾਂ ਛਾਵਾਂ ਦੇ ਭਾਰ ਨਾਲ ਡੋਲਦਾ ਹਾਂ
ਅਪਣੀ ਮਾਂ ਦੀ ਕਬਰ ਨੂੰ ਲੱਭਦਾ ਹਾਂ
ਭੈਣ ਭਰਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਹੱਡੀਆਂ ਟੋਲਦਾ ਹਾਂ।

ਦਿਲਾਂ ਵਾਲਿਓ ਦਿਲਾਂ ਦੇ ਬੰਨ੍ਹ ਟੁੱਟ ਗਏ
ਠਾਠਾਂ ਮਾਰਦੇ ਨੇ ਹੜ੍ਹ ਸੱਧਰਾਂ ਦੇ।
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੰਧਾਂ ਦੀਆਂ ਛਾਵਾਂ ‘ਚ ਖੇਡਦੇ ਸਾਂ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੰਧਾਂ ਨਾਲ ਲੱਗ ਕੇ ਰੋ ਲਈਏ।
ਦੁੱਖਾਂ ਦਰਦਾਂ ਦੇ ਹਾਲੜੇ ਫੋਲ ਕੇ ਤੇ
ਦੁਖੀ ਕਰ ਲਈਏ ਦੁਖੀ ਹੋ ਲਈਏ।
ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਬਾਗ ਬਗੀਚਿਆਂ ਦੇ
ਕਦੀ ਅਮੀਂ ਨਿਮਾਣੇ ਸਾਂ ਫੁੱਲ ਯਾਰੋ।
ਇਸ ਆਲੂਣਿਓਂ ਡਿੱਗੇ ਹੋਏ ਬੋਟ ਅਮੀਂ
ਕੋਈ ਢੁੱਕੇ ਨਾ ਕੱਖਾਂ ਦੇ ਮੁੱਲ ਯਾਰੋ।

ਤੁਮੀਂ ਦੇਸ ਵਾਲੇ, ਤੁਮੀਂ ਘਰਾਂ ਵਾਲੇ
ਅਮੀਂ ਬੇਘਰ, ਅਮੀਂ ਪਰਦੇਸੀ
ਤੁਮੀਂ ਹੱਸ ਕੇ ਸੀਨੇ ਨਾਲ ਲਾ ਲੀਤਾ
ਅਮੀਂ ਰੋ ਕੇ ਅੱਖ ਪਰਚਾ ਲੀਤੀ
ਤਾਰੇ ਬੁੜੇ ਹੋਏ ਫਿਰ ਇੱਕ ਵਾਰ ਚਮਕੇ
ਜਿਹਦੀ ਆਸ ਨਹੀਂ ਮੀ ਉਹ ਆਸ ਪੁੱਗੀ
ਜੀਵੇ ਸ਼ਹਿਰ ਮੇਰਾ, ਜੀਉਣ ਸ਼ਹਿਰ ਵਾਲੇ
ਅਮੀਂ ਆਏ ਦੁਆਵਾਂ ਇਹ ਦੇ ਚੱਲੇ
ਚਾਰੇ ਕੰਨੀਆਂ ਮਾਡੀਆਂ ਵੇਖੋ ਪ੍ਰਾਲੀ
ਅਮੀਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਕੁੱਝ ਲੈ ਚੱਲੇ।

ਅੱਧਾ ਦਿਲ ਸਾਡਾ ਇੱਥੇ ਤੜ੍ਹਦਾ ਏ
 ਅੱਧਾ ਦਿਲ ਗਿਆ ਉੱਥੇ ਰੁਲ ਯਾਰੋ।
 ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹਵਾਂ ਦੇ ਸਾਹਵਾਂ ਚ ਪੜਕਏ ਸਾਂ
 ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹਵਾਂ ਲਈ ਆਮੀਂ ਆਣਜਾਣ ਹੋ ਗਏ।
 ਆਮੀਂ ਲੋਕ ਇਨਸਾਨ ਤੇ ਕੀ ਬਣਦੇ
 ਹਿੰਦੂ ਮਿੱਖ ਹੋ ਗਏ, ਮੁਸਲਿਮਾਨ ਹੋ ਗਏ।

(1951 'ਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜਾਣ 'ਤੇ ਲਿਖੀ)

ਬਲਰਾਜ ਸਾਹਨੀ, ਮੇਰਾ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਸਫਰਨਾਮਾ (1963) ਵਿੱਚੋਂ

ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਲਈ ਸੁਆਲ:

1. ਸਾਇਰ ਕਿਸ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਵਿਰਲਾਪ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ?
2. ਰਾਹੀਂ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ 'ਦੇਸ ਵਾਲਾ' ਹੋਣ ਦਾ ਕੀ ਭਾਵ ਤੇ ਮਹੱਤਵ ਹੈ?
3. ਲੇਖਕ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ 'ਪਰਦੇਸੀ' ਕਿਉਂ ਆਖਦਾ ਹੈ? ਰਾਹੀਂ ਮੁਤਾਬਿਕ 'ਪਰਦੇਸੀ' ਤੇ 'ਪਰਾਹੁਣਾ' ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਕੀ ਝਰਕ ਹੈ?

ਐਥੇ ਲਫਜ਼

ਅਣਜਾਣ	innocent, ignorant (adj/u)
ਆਲੂਣਾ	nest (m)
ਹੱਡੀ	bone (f)
ਹੜ੍ਹ	flood (m)
ਹੂਕ	cry of pain or distress (f)
ਕੱਖ	straw, stalk (m)
ਕੰਠੀ	border, edge (f)
ਤੜਫਣਾ	to suffer pains of separation or longing (vi)
ਦਰਦ	pain (m)
ਦੁਆਊਣਾ	to cause to give (vt)
ਧੁੱਪ	sunlight (f)
ਨਿਮਾਣਾ	humble, modest, lowly (adj/i)
ਨੀਰ	water (m)
ਪਰਾਹੁਣਾ	guest; son-in-law, husband (m)
ਪੁੱਗਣਾ	to complete, fulfill (vt)
ਬੰਨ੍ਹ	dam, dyke (m)
ਭਾਰ	weight, load (m)
ਮੁੱਲ	price, worth (m)
ਯਾਰ	friend, pal (m)
ਰੁੱਖ	tree (m)
ਰੁਲਨਾ	to be neglected, trampled (vi)

Lesson 28

ਸਥਕ ੨੮

ਮਿਵ ਬਟਾਲਵੀ

ਇਸਤਿਹਾਰ

ਇੱਕ ਕੁੜੀ ਜਿਦ੍ਹਾ ਨਾਮ ਮੁਹੱਬਤ
ਗੁੰਮ ਹੈ, ਗੁੰਮ ਹੈ, ਗੁੰਮ ਹੈ।
ਸਾਦ-ਮੁਰਾਦੀ ਸੁਹਣੀ ਫੱਬਤ
ਗੁੰਮ ਹੈ, ਗੁੰਮ ਹੈ, ਗੁੰਮ ਹੈ।

ਸੂਰਤ ਉਸ ਦੀ ਪਰੀਆਂ ਵਰਗੀ
ਸੀਰਤ ਦੀ ਉਹ ਮਰੀਅਮ ਲੱਗਦੀ
ਹੱਮਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਭੁੱਲ ਝੜਦੇ ਨੇ
ਤੁਰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਗਜ਼ਲ ਹੈ ਲੱਗਦੀ
ਲੰਮ-ਸੁਲੰਮੀ ਸਰੂ ਕੱਦ ਦੀ
ਉਮਰ ਅਜੇ ਹੈ ਮਰ ਕੇ ਅੱਗ ਦੀ
ਪਰ ਨੈਣਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਸਮਲਦੀ।
ਗੁੰਮਿਆਂ ਜਨਮ ਜਨਮ ਹਨ ਹੋਏ
ਪਰ ਲਗਦੈ ਜਿਉਂ ਕਲੂ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ
ਇਉਂ ਲਗਦੈ ਜਿਉਂ ਅੱਜ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ
ਇਉਂ ਲਗਦੈ ਜਿਉਂ ਹੁਣ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ

ਹੁਣੈ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਖੜੀ ਸੀ
ਹੁਣੈ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਨਹੀਂ ਹੈ
ਇਹ ਕੀ ਛਲ ਹੈ, ਇਹ ਕੇਹੀ ਭਟਕਣ
ਸੋਚ ਮੇਰੀ ਹੈਰਾਨ ਬੜੀ ਹੈ
ਨਜ਼ਰ ਮੇਰੀ ਹਰ ਆਉਂਦੇ ਜਾਂਦੇ
ਚਿਹਰੇ ਦਾ ਰੰਗ ਫੋਲ ਰਹੀ ਹੈ
ਓਸ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਟੋਲ ਰਹੀ ਹੈ
ਸੰਝ ਢਲੇ ਬਾਜ਼ਾਰਾਂ ਦੇ ਜਦ
ਮੌਜ਼ਾਂ ‘ਤੇ ਖੁਸ਼ਬੋ ਉੱਗਦੀ ਹੈ
ਵਿਹਲ, ਬਕਾਵਟ, ਬੇਚੈਨੀ ਜਦ
ਚੌਰਾਹਿਆਂ ‘ਤੇ ਆ ਚੁੜਦੀ ਹੈ
ਰੱਲੇ ਲਿੱਪੀ ਤਲਹਾਈ ਵਿੱਚ
ਓਸ ਕੁੜੀ ਦੀ ਸੁੜ ਖਾਂਦੀ ਹੈ
ਓਸ ਕੁੜੀ ਦੀ ਸੁੜ ਦਿੱਮਦੀ ਹੈ।

ਹਰ ਛਿੱਨ ਮੈਨੂੰ ਇਉਂ ਲੱਗਦਾ ਹੈ
ਹਰ ਦਿਨ ਮੈਨੂੰ ਇਉਂ ਲੱਗਦਾ ਹੈ
ਸੁਡੇ ਜਸ਼ਨ ਨੇ ਭੀਜਾਂ ਵਿੱਚੋਂ
ਚੁੜੀ ਮਹਿਕ ਦੇ ਝੁਰਮਟ ਵਿੱਚੋਂ

ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਆਵਾਜ਼ ਦਵੇਗੀ
 ਮੈਂ ਉਹਨੂੰ ਪਹਿਚਾਣ ਲਵਾਂਗਾ
 ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਪਹਿਚਾਣ ਲਵੇਗੀ
 ਪਰ ਇਸ ਰੋਲੇ ਦੇ ਹੜ੍ਹ ਵਿੱਚੋਂ
 ਕੋਈ ਮੈਨੂੰ ਆਵਾਜ਼ ਨਾ ਦੇਂਦਾ
 ਕੋਈ ਵੀ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਨਾ ਵਿੱਹਦਾ

ਪਰ ਖੋਰੇ ਕਿਉਂ ਟਪਲਾ ਲੱਗਦਾ
 ਪਰ ਖੋਰੇ ਕਿਉਂ ਝਉਲਾ ਪੈਂਦਾ
 ਹਰ ਦਿਨ ਹਰ ਇਕ ਭੀੜ ਸੁੜੀ 'ਚੋਂ
 ਬੁੱਤ ਉਦੂਆ ਜਿਉਂ ਲੰਘ ਕੇ ਜਾਂਦਾ
 ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਹੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾ ਆਉਂਦਾ
 ਗੁੰਮ ਗਈ ਮੈਂ ਉਸ ਕੁੜੀ ਦੇ
 ਚਿਹਰੇ ਦੇ ਵਿੱਚ ਗੁੰਮਿਆ ਰਹਿੰਦਾ
 ਉਸ ਦੇ ਗਮ ਵਿੱਚ ਘੁਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ
 ਉਸ ਦੇ ਗਮ ਵਿੱਚ ਖੁਰਦਾ ਜਾਂਦਾ।
 ਓਸ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਮੇਰੀ ਸਹੁੰ ਹੈ
 ਓਸ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਅਪਣੀ ਸਹੁੰ ਹੈ
 ਓਸ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਸਭ ਦੀ ਸਹੁੰ ਹੈ
 ਓਸ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਜੱਗ ਦੀ ਸਹੁੰ ਹੈ
 ਓਸ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਰੱਬ ਦੀ ਸਹੁੰ ਹੈ
 ਜੇ ਕਿਤੇ ਪੜ੍ਹਦੀ ਸੁਣਦੀ ਹੋਵੇ
 ਜਿਉਂਦੀ ਜਾਂ ਉਹ ਮਰ ਰਹੀ ਹੋਵੇ
 ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਆ ਕੇ ਮਿਲ ਜਾਵੇ
 ਵਡਾ ਮੇਰੀ ਨੂੰ ਦਾਗ ਨਾ ਲਾਵੇ
 ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੈਥੋਂ ਜੀਆ ਨਾ ਜਾਂਦਾ
 ਗੀਤ ਕੋਈ ਇਕਿਆ ਨਾ ਜਾਂਦਾ।

ਇੱਕ ਕੁੜੀ ਜਿਦੂਆ ਨਾਮ ਮੁਹੱਬਤ
 ਗੁੰਮ ਹੈ, ਗੁੰਮ ਹੈ, ਗੁੰਮ ਹੈ।
 ਸਾਦ-ਮੁਰਾਦੀ ਸੁਹਣੀ ਛੁੱਬਤ
 ਗੁੰਮ ਹੈ, ਗੁੰਮ ਹੈ, ਗੁੰਮ ਹੈ।

ਆਰਤੀ(1971) ਵਿੱਚੋਂ

ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਲਈ ਸੁਆਲਾਂ:

1. ਇਸ ਨਜ਼ਮ ਨੂੰ ਸਰਲ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ।
2. ਸੋਚੋ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ: ਦਸ ਕੁ ਸਤਰਾਂ ਵਿੱਚ, ਉਸ ਬਾਰੇ ਇੱਕ ਇਸਤਿਹਾਰ ਲਿਖੋ।
3. ਇਸ ਨਜ਼ਮ ਦਾ ਤਰਜੂਮਾ ਅੰਗੇਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਕਰੋ।

ਔਖੇ ਲਾਵਨ

ਸਰੂ	fir, cypress (m)
ਸਾਦ-ਮੁਰਾਦ	simple, plain (adj/i)
ਸੀਰਤ	character, nature (f)
ਕੱਦ	height (m)
ਕਿਹੀ, ਕੇਹੀ	what sort of (f)
ਖੁਸਥੇ, ਖੁਸਥੂ	fragrance (f)
ਖੁਰਨਾ	to dissolve (vi)
ਖੋਰੇ, ਮਖਰੇ	'I wonder,' 'maybe'
ਗਾਜ਼ਲ	poem (f)
ਗੁੰਮ	missing, lost (adj/u)
ਘੁਲਨਾ	to dissolve, melt (vi)
ਚੌਰਾਹਾ	square, intersection (m)
ਛਲ	illusion, trick (m)
ਛਿਣ	moment (m)
ਜੱਗ	world (m)
ਐਲਾ	dim or indistinct recognition (m)
ਟਪਣਾ	misunderstanding (m)
ਤਨਹਾਈ	loneliness (f)
ਬਕਾਵਟ	weariness
ਖੁੜ	lack, want, dearth (f)
ਦਾਗ	stain, blemish, mark (m)
ਪਹਿਚਾਣ, ਪਛਾਣ	recognition (f)
ਪਰੀ	fairy (f)
ਫੱਬਤ	adornment, beauty (f)
ਫੈਲਨਾ, ਫਰੈਲਨਾ	to rummage, search through (vt)
ਬੇਚੈਨੀ	restlessness (f)
ਭਟਕਣ	uneasiness (f)
ਮਰੀਅਮ	Mary (mother of Jesus)
ਮੋੜ	turn, street corner (m)
ਰੈਲਾ	clamor, commotion (m)
ਲੰਮ-ਸੁਲੰਮਾ	handsomely tall (adj/i)
ਲਿੱਪਣਾ	to plaster, coat, smear (vt)

ਵਦਾ

ਵਿਹਣਾ

fidelity, faithfulness (f)

to look at (vt)

Lesson 29
ਸਬਕੇ ੨੯
ਆਹਮਦ ਸਲੀਮ

ਦੇਸ਼ ਪੰਜਾਬ

ਧਰਤੀ ਦੇਸ਼ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਉਹ ਦੁੱਲੇ ਦੀ ਬਾਰ
ਜੀਮਿਆ ਮਿਰਜਾ ਸੂਰਮਾ ਕਰਦਾ ਕੋਲ ਕਰਾਰ

ਭਗਤ ਮਿੰਘ ਦਾ ਦੇਸ਼ ਤੇ ਮੁਲਖ ਇਹ ਪ੍ਰਹਲਾਂ ਦਾ
ਲਹੂ ਬਾਲ ਕੇ ਲੱਭਦੀ ਖਲਕਤ ਇੱਥੇ ਰਾਹ

ਧਰਤੀ ਦੇਸ਼ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਭਾਵੇਂ ਬਣੀ ਅਮੀਰ
ਜੀਉਦਿਆਂ ਜੀਆ ਪਰ ਛਿਰੇ ਪਈ ਗਲ ਵਿੱਚ ਪਾ ਕਢਨੀਰ

ਖੂਹ ਗਿੜਦੇ ਵਿੱਚ ਬਮਤੀਆਂ, ਹੋਠੀਂ ਨੱਚੇ ਤ੍ਰੇਹ
ਮਿੱਟਿਆਂ ਉੱਤੇ ਜੋਬਨਾਂ, ਭੁੱਖੀਂ ਲੋਕ ਮਰੇ

ਦੇਸ਼ ਪੰਜਾਬੋਂ ਉੱਠਿਆ, ਵੱਤ ਨਫਰਤ ਦਾ ਸੌਰ
ਵਰਕਾ ਪਿਛਾਂਹ ਨੂੰ ਪਰਤਿਆ, ਤਾਰੀਖ ਨੇ ਹੋਰ

ਜਿਉਂ ਤੂਬਾ ਉੱਡਦਾ ਰੂੰ ਦਾ, ਉੱਡੇ ਇੰਜ ਸਰੀਰ
ਤੇਰੇ ਹਥੋਂ ਅਮਨ ਦੀ ਚੁੰਨੀ ਲੀਰ ਕਤੀਰ

ਜਿੰਦਗੀ ਦੇ ਮੂੰਹ ਪਈ ਨੀਂ, ਬੂਹੇ ਬੂਹੇ ਧੂੜ
ਮਾਏ ਲੁਕਾਵਾਂ ਕਿੰਜ ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਨਿੱਤ ਦਾ ਕੂੜ

ਪੁੱਤਰ ਤੇਰੇ ਛੇੜਦੇ ਦੂਰ ਪਾਰ ਨਿੱਤ ਲਾਮ
ਪੀਣ ਬਿਗਾਨੇ ਮਿਰਾਂ ਦੇ ਭਰ ਭਰ ਸੂਹੇ ਜਾਮ

ਤੇਰੀ ਮਿੱਟੀਓਂ ਉੱਠਦੇ ਨਿੱਤ ਦਿਹਾੜੀ ਠੱਗ
ਚੂਜਿਆਂ ਦੇ ਘਰ ਫੁੱਕ ਕੇ ਮੇਕਣ ਬਹਿੰਦੇ ਅੱਗ

ਤੇਰੀ ਚੁੰਨੀ ਸਾੜਦੇ ਵੱਤ ਵੇਂਦੇ ਨਦੀਆਂ ਚੀਰ
ਮਿਰਜੇ ਨੂੰ ਵੰਡ ਘੇਰਦੇ ਜਾਲਿਮ ਮੀਰ ਸਮੀਰ

ਮਾਹਿਬਾਂ ਬੰਗਲਾ ਦੇਸ਼ ਦੀ, ਮਿਰਜੇ ਦੀ ਜਿੰਦ ਜਾਨ
ਵੰਜ ਕੇ ਜੋਬਨ ਲੁੱਟਦੇ, ਲੁੱਟ ਖੜਦੇ ਮੁਸਕਾਨ

ਕੈਦ ਕੀਤੇ ਨੇ ਸੁਰਮਾ ਰਾਂਝਣ ਯਾਰ ਤਬੀਬ
ਬੱਧੇ ਉਸ ਦੇ ਹੱਥ ਤੇ ਟੁੱਕੀ ਉਹਦੀ ਜੀਭ

ਮੰਗਲ ਮੰਗਲ ਬੋਲਦਾ ਇੱਕੇ ਹੱਕ ਦਾ ਬੋਲ
ਓੜਕ ਲੋਕਾਂ ਜਿੱਤਣਾ, ਲੋਕ ਰਾਜ ਦਾ ਘੋਲ

ਤੇਰੀ ਅਣਖ ਦਾ ਲਹੂ ਵੱਤ, ਭੁੱਲਿਆ ਰਾਹਵਾਂ ‘ਤੇ
ਤੇਰੇ ਨਾਂ ਦੀ ਮਾਏ ਨੀ ਬੋਲੀ ਨਿੱਤ ਪਵੇ

ਤੇਰੀ ਗੈਦ ਦੀ ਅੰਬੜੀਏ, ਮਾਲਾ ਜਪਦੇ ਜੋ
ਰੈ ਰੋ ਤੈਬੋਂ ਪੁੱਛਦੇ, ਨਿੰਤ ਤੇਰੇ ਪੁੱਤਰ ਓਹ

ਮਾਏ ਨੀ ਲੋਰੀ ਗਾਊਂਦੀਏ, ਕਿਉਂ ਤੇਰੀ ਛੋਲੀ ਮੌਤ
ਤੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ‘ਚ ਪਿਆਰ ਦੀ ਹੁਣ ਕਦ ਜਗਾਮੀ ਜੋਤ

ਮਹਿਕਣ ਦੋਵੇਂ ਧਰਤੀਆਂ, ਵਿੱਛੜੇ ਮੱਜਣਾਂ ਹਾਰ
ਟੁੱਟੀ ਹੋਈ ਤੰਦ ਜੋੜ ਦੇ, ਨੀਲੀ ਦੇ ਅਮਵਾਰ

ਵਿੱਛੜੇ ਮੇਲ ਵਿਖਾਈਏ, ਅੱਜ ਨਦੀਆਂ ਨੂੰ ਚੀਰ
ਅਹਿਮਦ ਬਾਝ ਰੰਝੇਟੜੇ ਹੀਰ ਤੱਤੀ ਦਿਲਗੀਰ

ਕੁੰਜਾਂ ਮੋਇਆਂ(1989) ਵਿੱਚੋਂ

ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਲਈ ਸੁਆਲ:

1. ਸ਼ਾਇਰ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਕੁੱਝ ਪਾਤਰਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਦਸ ਛਿਕਰੇ ਲਿਖੋ।
2. ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਧਰਤੀ ਦੀਆਂ ਕਿਹੜੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਦਾ ਲੇਖਕ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕਿਉਂ?
3. ਕੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਤੇ ਅਹਿਮਦ ਰਾਹੀਂ ਵਾਂਝ ਅਹਿਮਦ ਸਲੀਮ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਦੁਖੜਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ? ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਦੱਸੋ।

ਔਥੇ ਲਫ਼ਜ਼

ਉੜਕ	end (m); in the end (adv)
ਅਸਵਾਰ	rider (m)
ਅਣਖ	self-respect, sense of honor (f)
ਅੰਬੜੀ	mother, mommy (f)
ਅਮਨ	peace, order, tranquility (m)
ਅਮੀਰ	rich (adj/u)
ਮੰਗਲ	chain (m)
ਸੂਰਮਾ	epithet for a brave warrior (m)
ਸੇਕਣਾ	to heat (vt)
ਹਾਰ	garland, necklace (m)
ਕਫ਼ਨੀਰ	shroud (f)
ਕਰਾਰ = ਇਕਰਾਰ	agreement (m)
ਕੂੜ	falsehood (m)
ਕੈਦ	imprisonment (f); imprisoned (adj/u)
ਕੋਲ	vow, promise (m)
ਖਰਲ	the tribe which rebelled against the British in 1857
ਖਲਕਤ	throng; mankind (f)
ਗਿੜਨਾ	to rotate (vi)
ਘੋਲ	conflict, struggle (m)
ਛੇਡਨਾ	to fiddle with; to start (a war, etc.) (vt)
ਜਪਣਾ	to recite, repeat (vi)
ਜਾਮ	cup, goblet (m)
ਜਾਲਿਮ	cruel, merciless (adj/u)
ਜਿੰਦਗੀ	life (f)
ਜੌਤ	light (f)
ਛੋਲੀ	lap; shirt spread to receive something (f)
ਠੱਗ	cheat, thug (m)
ਤੱਤਾ	hot; impatient; unlucky (adj/i)
ਤਬੀਬ	physician (m)
ਤੂੰਹ	thirst (f)
ਤੂੰਬਾ	ball of cotton (m)
ਦਿਲਗੀਰ	gloomy, depressed (adj/u)

ਦੁੱਲਾ	a folk hero
ਸੂੜ	dust (f)
ਨਫਰਤ	hatred (f)
ਨਿੱਤ	daily (adv)
ਪਰਤਣਾ	to return (vi)
ਪੁੱਤਰ, ਪੁੱਤੇ	son (m)
ਬਸਤੀ	colony, ward (f)
ਬੱਧਾ	tied, obliged (adj/i)
ਬਾਰ	interfluvial wasteland in West Punjab (f)
ਬਿਗਾਨਾ	strange, foreign (adj/i)
ਮਹਿਕਣਾ	to emit fragrance (vi)
ਮਾਲਾ	garland, rosary (f)
ਮੁਸਕਾਨ	smile (f)
ਮੁਲਖ	country (m)
ਲੀਰ ਕਤੀਰ	cut to shreds (adj/u)
ਲੁੱਟਣਾ	to rob, loot (vt)
ਵੰਜਣਾ	to be squandered, wasted (vi)
ਵੰਡ	bamboo pole (m)
ਵੱਤ	again
ਵਿੱਛੜਨਾ	to be separated, to depart (vi)

Lesson 30

ਸਥਕ 30

ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ

ਗੀਤ

ਓਦੋਂ ਵਾਰਿਸ ਸਾਹ ਨੂੰ ਵੰਡਿਆ ਸੀ
ਹੁਣ ਸਿਵ ਭੁਮਾਰ ਦੀ ਵਾਰੀ ਏ
ਉਹ ਜਖਮ ਪੁਰਾਣੇ ਛੁੱਲ ਵੀ ਗਏ
ਨਵਿਆਂ ਦੀ ਜੋ ਫੇਰ ਤਿਆਰੀ ਏ

ਸਾਨੂੰ ਤਾਂ ਸ਼ੇਖ ਫੁਰੀਦ ਬਿਨਾਂ
ਅਮਿਓਂ ਵੀ ਫਿੱਕਾ ਲੱਗਦਾ ਏ
ਸਾਨੂੰ ਤਾਂ ਸੰਤ ਕਬੀਰ ਬਿਨਾਂ
ਦੌਮੇਲ ਹੀ ਨਿੱਕਾ ਲੱਗਦਾ ਦੇ

ਜੋ ਵੀ ਜਗਦਾ ਹੈ ਸਾਡਾ ਹੈ
ਮਾਨੂੰ ਹਰ ਇੱਕ ਜੋਤ ਪਿਆਰੀ ਏ

ਅਸਮਾਨ ਜਿਦ੍ਹੇ ਲਈ ਬਾਲ ਜਿਹਾ
ਸੂਰਜ ਤੇ ਚੰਦ ਚਿਰਾਗ ਧਰੇ
ਤਾਰੇ ਜਿਸ ਝਾਤਿਰ ਮੋਤੀ ਸਨ
ਤੇ ਪਵਨ ਚਵਰ ਦੰਨ ਰਾਤ ਕਰੇ

ਉਸ ਸ਼ਾਇਰ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ
ਇਹ ਲੀਕ ਜਿਹੀ ਕਿਸ ਮਾਰੀ ਏ

ਜੋ ਅਪਣੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਮਾਂ ਨ ਕਹੇ
ਉਹ ਛਾਂ ਵੱਲੋਂ ਬੁੜ ਜਾਵੇਗਾ
ਧੁੱਪਾਂ ਬੇਗਾਨੀਆਂ ਸਹਿ ਸਹਿ ਕੇ
ਇੱਕ ਦਿਨ ਆਪੇ ਮੁੜ ਆਵੇਗਾ

ਉਸ ਨੂੰ ਜਾਪੇਗਾ 'ਵਾਜ਼ ਜਿਵੇਂ
ਓਦ੍ਦੀ ਠੰਡੀ ਮਾਂ ਨੇ ਮਾਰੀ ਏ

ਮੈਂ ਕਦ ਕਹਿੰਦਾਂ ਇਨਸਾਫ਼ ਨਾ ਮੰਗ
ਜਾਂ ਇਹ ਕਿ ਹੱਕ ਲਈ ਛੋੜ ਨ ਜਿਗ
ਪਰ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਤਾਂ ਕਰ
ਐਵੇਂ ਨਾ ਕੱਟ ਅਪਣੇ ਹੀ ਅੰਗ

ਇਉਂ ਖੱਭਾਂ ਦੀ ਤੋਹੀਨ ਨ ਕਰ
ਇਹ ਛੋਟੀ ਬਹੁਤ ਉਡਾਰੀ ਏ

ਦੂੱਖਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਅਜੇ ਲੜਨਾ
ਭੁੱਖਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਅਜੇ ਲੜਨਾ
ਜੋ ਛਾਂ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਖਾ ਜਾਂਦੇ
ਦੁੱਖਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਅਜੇ ਲੜਨਾ

ਤੇਰੀ ਤੇਗ ਦੀ ਧਾਰ ਤੋਂ ਮੈਂ ਸਦਕੇ
ਓਦ੍ਦੀ ਲੋੜ ਤੋਂ ਕੋਣ ਇਨਕਾਰੀ ਏ

ਇਹਨੂੰ ਸਾਂਭ ਕੇ ਰੱਖ ਕਿਸਕਾ ਕੇ ਰੱਖ
ਇਹਦੀ ਧਾਰ ਨੂੰ ਸਾਣ ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ ਰੱਖ
ਨੁਰੇ ਵਿੱਚ ਚਾਨਣ ਲਿਖਣਾ ਏ
ਇਹਨੂੰ ਅੱਗ ਦੀ ਲਾਟ ਬਣਾ ਕੇ ਰੱਖ
ਕੁੱਲ ਸਮਾਂ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੀ ਕੇਵਲ
ਸਮਸੀਰ ਹੀ ਇੱਕ ਲਿਖਾਰੀ ਏ

ਪਰ ਤੁਰਿਆ ਪੈਂਡਾ ਕਿਉਂ ਤੁਰਨਾ
ਅੱਗੇ ਦੀ ਵਾਟ ਜੋ ਭਾਰੀ ਏ

ਹਨੂਰੇ ਵਿੱਚ ਸਲਘਦੀ ਵਰਣਮਾਲਾ (1992) ਵਿੱਚੋਂ

ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਲਈ ਸੁਆਲ:

- ‘ਓਦੋਂ ਵਾਰਿਸ ਸਾਹ ਨੂੰ ਵੰਡਿਆ ਸੀ ਹਣ ਮਿਵ ਕੁਮਾਰ ਦੀ ਵਾਰੀ ਏ’ ਸਤਰ ਦਾ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ। ਸਾਇਰ ਕੀ ਕਹਿਣ ਦੀ ਕੋਮਿਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ?
- ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਲਫਜ਼ਾਂ ਦੇ ਫਿਕਰੇ ਬਣਾਓ: ਵੰਡਣਾ, ਦੈਮੇਲ, ਤੌਰੀਨ, ਉਡਾਰੀ, ਵਾਟ
- “ਮੈਂ ਕਦ ਕਹਿੰਦਾਂ ਇਨਮਾਲ ਨਾ ਮੰਗ, ਜਾਂ ਇਹ ਕਿ ਹੱਕ ਲਈ ਛੇੜ ਨ ਜੰਗ”। ਤੁਹਾਡੇ ਖਿਆਲ ਵਿੱਚ, ਕਵੀ ਕਿਸ ‘ਇਨਮਾਲ’ ਤੇ ਕਿਹੜੇ ‘ਹੱਕ’ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ?

ਐਥੇ ਲਫਜ਼

ਉਡਾਰੀ	flight (f)
ਅਮਿਚਿੰ	nectar (m)
ਇਨਮਾਲ	justice (m)
ਇਨਕਾਰੀ	denying, disavowing (adj/u)
ਸਾਂਭਣਾ	to take care of (vt)
ਸਮਝੀਰ	sword (f)
ਹੱਕ	right (m)
ਕੇਵਲ	only (adv)
ਖੰਭ	wing, feather (m)
ਚਵਰ, ਚੌਰ	ceremonial whisk (m)
ਜਖਮ	wound (m)
ਜਗਣਾ	to be lit (vi)
ਤੇਗ	sword (f)
ਤੌਰੀਨ	insult (f)
ਦੁਸ਼ਮਣ	enemy (m)
ਦੈਮੇਲ	horizon (m)
ਧਾਰ	sharp edge (f)
ਨ੍ਹੇਰਾ = ਹਨ੍ਹੇਰਾ	darkness (m)
ਪਵਨ	wind (f)
ਪੈਂਡਾ	path (m)
ਬਹਾਨਾ	excuse (m)
ਲਾਟ	flame (f)
ਲੀਕ	line, streak (f)
ਵੰਡਣਾ	to divide (vt)
ਵਾਟ	distance, journey (f)

Lesson 31

ਸਬਕ ੩੧

ਫੈਜ਼ ਅਹਿਮਦ ਫੈਜ਼

ਗੀਤ

ਕਿਧਰੇ ਨਾ ਪੈਂਦੀਆਂ ਦੱਸਾਂ, ਵੇ ਪਰਦੇਸੀਆ ਤੇਰੀਆਂ।
ਕਾਗ ਉਡਾਵਾਂ ਸ਼ਗਨ ਮਨਾਵਾਂ, ਵਗਦੀ ਵਾਅ ਦੇ ਤਰਲੇ ਪਾਵਾਂ।
ਜਦ ਕੋਈ ਯਾਦ ਪਵੇ ਤੇ ਰੋਵਾਂ, ਜਦ ਤੇਰਾ ਜਿਕਰ ਕਰਾਂ ਤੇ ਹੱਸਾਂ।
ਕਿਧਰੇ ਨਾ ਪੈਂਦੀਆਂ ਦੱਸਾਂ, ਵੇ ਪਰਦੇਸੀਆ ਤੇਰੀਆਂ।

ਰਾਜ ਨਾ ਖੋਲ੍ਹਾਂ ਘੁਲਦੀ ਜਾਵਾਂ, ਦਰਦ ਨਾ ਦੱਸਾਂ ਮੁੱਕਦੀ ਜਾਵਾਂ।
ਕਿਸ ਨੂੰ ਇਲ ਦੇ ਦਾਗ ਵਿਖਾਵਾਂ, ਕਿਸ ਘਰ ਅੱਗੇ ਛੋਲੀ ਢਾਵਾਂ।
ਕਿਸ ਦਾ ਦਾਮਨ ਖੱਸਾਂ, ਵੇ ਪਰਦੇਸੀਆ ਤੇਰੀਆਂ।
ਕਿਧਰੇ ਨਾ ਪੈਂਦੀਆਂ ਦੱਸਾਂ, ਵੇ ਪਰਦੇਸੀਆ ਤੇਰੀਆਂ।

ਸਾਮ ਉਡੀਕਾਂ ਸੱਜਣ ਉਡੀਕਾਂ, ਆਖੇਂ ਤਾਂ ਸਾਸੀ ਉਮਰ ਉਡੀਕਾਂ।
ਖਾਟ ਗਵਾਂਦੀ ਦੀਵੇ ਬਲਦੇ, ਰੱਬਾ ਸਾਡਾ ਚਾਨਣ ਘੱਲਦੇ।
ਸਾਡਾ ਚਾਨਣ ਘੱਲਦੇ, ਜੱਗ ਵੱਸਦਾ ਏ ਮੈਂ ਵੀ ਵੱਸਾਂ।
ਵੇ ਪਰਦੇਸੀਆ ਤੇਰੀਆਂ, ਕਿਧਰੇ ਨਾ ਪੈਂਦੀਆਂ ਦੱਸਾਂ।

(1990)

ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਲਈ ਸੁਆਲ:

1. ਜਾਇਰ ਕਿਹੜੀਆਂ “ਦੱਸਾਂ” ਦੀ ਗੱਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ? “ਪਰਦੇਸੀਆ” ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ, ਉਹ ਕਿਮ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ?
2. ਇਸ ਨਜ਼ਮ ਦਾ ਤਰਜੂਮਾ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਕਰੋ।

ਔਖੇ ਲਾਭਾਵ

ਕਾਗ	crow (m)
ਖਾਟ	house (m)
ਜਿਕਰ	mention, reference (m)
ਦੱਸ	information, intimation (f)
ਦਾਮਨ	hem (m)
ਮੁੱਕਣਾ	to end, finish (vi)
ਰਾਜ਼	secret (m)
ਰਾਜ਼ ਖੋਲਣਾ	to reveal a secret (vt)

Lesson 32

ਮਥਰ ੩੨

ਅਮਰਜੀਤ ਚੰਦਨ

ਪਰਦੇਸੀਆਂ ਦਾ ਗੀਤ

ਚਿੱਟਿਆਂ ਬਨੇਰਿਆਂ 'ਤੇ ਚੁੱਪ ਬੈਠਾ ਕਾਂ
ਮਾਨੂੰ ਆਇਆਂ ਵੇਖ ਕੇ ਪਛਾਣੇਗਾ ਵੀ ਨਾ
ਵਿਹੜਿਆਂ 'ਚੋਂ ਉੱਡਦੇ ਵਰੋਹਿਆਂ ਦੀ ਛਾਂ
ਦੂਰ ਸੁੱਟੇਗੀ ਉਡਾ, ਕੋਈ ਜਾਣੇਗਾ ਵੀ ਨਾ
ਕਿਸ ਨੂੰ ਚੀਰ ਕੇ ਵਿਖਾਵਾਂਗੇ ਦਿਲ
ਜਦੋਂ ਜਾਗੀ ਨਾ ਵਰ੍ਗਿਆਂ ਤੋਂ ਸੁੱਡੀ ਪਈ ਮਾਂ
ਮਵੇਰਾਂ ਦੇ ਭੁੱਲੇ ਹੁਣ ਕਿੱਥੇ ਜਾਵਾਂਗੇ
ਜਿਹੜੇ ਜਾਣਦੇ ਸੀ ਉਹ ਵੀ ਅਣਜਾਣ ਹੋ ਗਏ।

ਖਾਣੀ ਹੱਥ, ਭਰੀ ਅੱਖ ਸਾਫ਼ੀ ਉਮਰਾਂ ਦੀ ਖੱਟੀ
ਜੱਗ ਜਿੱਤ ਕੇ ਵੀ ਸਾਰਾ, ਬਾਜ਼ੀ ਮਾਤ ਪੈ ਗਈ
ਲੈ ਕੇ ਅੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਧੁੱਪ ਅਮੀਂ ਗਾਰੇ ਚਾਰੇ ਚੱਕ
ਕਿਵੇਂ ਲੰਘਿਆ ਹੈ ਦਿਨ ਉੱਤੋਂ ਰਾਤ ਪੈ ਗਈ
ਮਾਰੇ ਮੱਚਿਆ ਤੁਢਾਨ, ਚੁੱਪ ਹੋਈ ਜਿੰਦ ਜਾਨ
ਲੰਬੀ ਉਮਰਾਂ ਦੀ ਕੈਦ ਸਾਥੋਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣੀ ਕੱਟੀ
ਮਵੇਰਾਂ ਦੇ ਭੁੱਲੇ ਹੁਣ ਕਿੱਥੇ ਜਾਵਾਂਗੇ
ਜਿਹੜੇ ਜਾਣਦੇ ਸੀ ਉਹ ਵੀ ਅਣਜਾਣ ਹੋ ਗਏ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੁਰਨਾ ਮਿਖਾਇਆ ਉਹ ਗਏ ਰਾਹ ਮੁੱਕ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤਰਨਾ ਮਿਖਾਇਆ ਉਹ ਗਏ ਪਾਣੀ ਸੁੱਕ
ਹਰ ਪੈਰ, ਹਰ ਸਾਹ, ਜਿਹੜੇ ਰਹੇ ਅੰਗ-ਸੰਗ
ਉਹ ਚੇਤਿਆਂ ਦੀ ਪੇਡ ਵਿੱਚ ਗਏ ਕਿੱਥੇ ਲੁਕ
ਸਾਰੇ ਆਲਖ ਜਗਾਈ ਕਿਸੇ ਸ਼ੈਰ ਵੀ ਨਾ ਪਾਈ
ਰੂਹ ਦੀ ਭੁੱਖ ਨੂੰ ਕਿਤੋਂ ਵੀ ਜੁੜਿਆ ਨਾ ਟੁੱਕ
ਮਵੇਰਾਂ ਦੇ ਭੁੱਲੇ ਹੁਣ ਕਿੱਥੇ ਜਾਵਾਂਗੇ
ਜਿਹੜੇ ਜਾਣਦੇ ਸੀ ਉਹ ਵੀ ਅਣਜਾਣ ਹੋ ਗਏ॥

ਜੜ੍ਹਾਂ(1995) ਵਿੱਚੋਂ

ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਲਈ ਸੁਆਲ:

1. ‘ਚਿੱਟੇ ਬਨੇਰੇ ਤੇ ਚੁੱਪ ਬੈਠੇ ਕਾਂ’ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਕਿਸ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਮੰਕੇਤ ਕਰਦੀ ਹੈ?
2. ‘ਦੇਸ਼’ ਤੇ ‘ਪਰਦੇਸ਼’ ਕਵੀ ਦੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਘੜਦੇ ਹਨ?
3. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਲਛਿਆਂ ਜਾਂ ਵਾਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਾਕਾਂ ਵਿੱਚ ਵਰਤੋਂ:

ਚਿੱਟਿਆਂ ਬਨੇਰਿਆਂ, ਉਡਦੇ ਵਰੋਕਿਆਂ, ਖਾਲੀ ਹੱਥ, ਭਰੀ ਅੱਖ,
ਅਣਜਾਣ, ਲੰਘਣਾ, ਮਾਤ ਪੈ ਜਾਣਾ, ਮੁੱਕਣਾ, ਸੁੱਕਣਾ, ਟੁੱਕਣਾ

ਔਖੇ ਲਛਿਆਂ

ਉਘੜਨਾ	to become clear, distinct, legible or prominent (vi)
ਅੰਗ-ਮੰਗ	present with, part and parcel of (adv)
ਅਲਖ	call for alms (f)
ਸੁੱਕਣਾ	to dry (vi)
ਕਾਂ	crow (m)
ਖੱਟੀ	gain (f)
ਬੈਰ	alms (f)
ਗਾਹੁਣਾ	to travel around (vt)
ਚਾਰੇ ਚੱਕ	four corners of the world (m)
ਚੁੱਪ	silence, hush (f)
ਜਿੰਦ-ਜਾਣ	heart and soul (f)
ਤੁਢਾਨ	storm (m)
ਪਛਾਣਨਾ	to recognize (vt)
ਬਾਜ਼ੀ	game (f)
ਮਾਤ	defeat (f)

Prose

Lesson 33

ਸਬਕ੍ਰ ੩੩

ਪ੍ਰਿਥਮੀਰਾਜ ਕਪੂਰ

ਸੋਭਾ ਮਿੰਡ ਨੂੰ ਖਤ

17 ਮਈ, 1965

ਪਿਆਰਿਓ,

ਤੁਧੁ ਆਪ ਵਿਛੋਝਿਆ ਆਪ ਮਿਲਾਇਆ,

ਪਰ ਅਜੇ ਵੇਲਾ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਹੋਣਾ, ਤਦੇ ਇੱਡੀ ਦੇਰ ਲੱਗ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਧਰੋਂ ਮੇਰੀ ਨਾਲਾਇਕੀ ਕਿ ਮੁੱਦਤਾਂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਨੇ
ਮੈਂ ਖਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ। ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਯਾਦ ਕਰਦਾ ਹੀ ਰਹਿਨਾਂ, ਟੇਪ ਤੇ ਰੀਕਾਰਡ ਕੀਤੀ ਕਵਿਤਾ ਵੀ ਸੁਣ ਲੈਨਾਂ।
ਕੁੱਝ ਤਸੱਲੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਅੰਘਾਂ ਦੀ ਭੁੱਖ ਅੰਬਾਕਿਆਂ ਨਾਲ ਕਿਵੇਂ ਲੱਖੇ? ਚੰਗਾ, ਕਦੇ ਪੁੱਜਾਂਗਾ ਸਹੀ!

ਸਰਦਾਰਨੀ ਜੀ ਨੂੰ ਪੁਨਾਮ ਕਹਿਣਾ। ਮਭ ਮਿਤਰਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪਿਆਰ। ਕਲੀਆਂ ਬੂਟਿਆਂ ਨੂੰ ਪਿਆਰ। ਨਵੀਆਂ
ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਮਭ ਤਸਵੀਰਾਂ ਨੂੰ ਪਿਆਰ। ਰਾਹ ਅਂਵਦਿੜਿਆਂ ਨੂੰ ਪਿਆਰ, ਰਾਹ ਜਾਂਵਦਿੜਿਆਂ ਨੂੰ ਪਿਆਰ। ਪਹਾੜਾਂ ਨੂੰ
ਪਿਆਰ, ਛਿਜ਼ਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪਿਆਰ, ਹਵਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪਿਆਰ, ਝਰਨਿਆਂ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਝਰਨਿਆਂ ਤੋਂ ਪਾਣੀ ਭਰੋਂਦਿਆਂ ਤੇ
ਭਰੋਂਦੀਆਂ ਨੂੰ ਪਿਆਰ।

ਪਿਆਰ ਭਰੇ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ,

ਤੁਹਾਡਾ ਆਪਣਾ,

ਪ੍ਰਿਥਮੀ

ਐਥੇ ਲਾਵਾ

ਅਬਾਕੜਾ	inferior quality or dried-up mango (m)
ਕਠੀ	bud, blossom; paint (quicklime) (f)
ਤਸੱਤੀ	satisfaction, solace (f)
ਨਾਲਾਇਕੀ	incompetence (f)
ਪੁਨਮ	greetings (ceremonial) (m)
ਫਿਜ਼ਾ	weather (f)
ਮੁੱਦਤ	long time, duration (f)
ਵਿਛੋੜਨਾ	to separate (vt)

Lesson 34

ਮਥਰ 38

ਸੁਖਵੰਤ ਕੋਰ ਮਾਨ

ਜਿੱਤ

ਸਾਰੇ ਟੱਬਰ ਦੀ ਇਹ ਪੱਕੀ ਰਾਏ ਬਣ ਚੁੱਕੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਅਮਾਨਤ ਵਿੱਚ ਖਿਆਨਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਕੋਈ ਜੁਆਬ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦੇ ਪਏ।

ਪੰਦਰਾਂ ਅਗਸਤ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਜਦੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਬਣ ਜਾਣਾ ਏਤੇ ਸਾਡਾ ਉੱਥੇ ਰਹਿਣਾ ਅਮੰਭਵ ਹੈ ਤਾਂ ਦਾਦੀ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਨੂੰ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਦਾਜ਼ ਤੇ ਵਰੀ ਦੇ ਕ੍ਰੀਮਤੀ ਕੱਪੜਿਆਂ ਦਾ ਇੱਕ-ਇੱਕ ਟਰੰਕ ਤਿਆਰ ਕਰ ਲੈਣ। ਗੋਟਿਆਂ ਨਾਲ ਮੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਦੁਪੱਟਿਆਂ, ਖੀਨਖਾਬ ਤੇ ਮਖਮਲ ਦੇ ਸੂਟਾਂ ਤੇ ਬਨਾਰਸੀ ਲਹਿੰਗਿਆਂ ਨਾਲ ਤੁਨ-ਤੁਨ ਕੇ ਜਦ ਤਿੰਨ ਟਰੰਕ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਏ ਤਾਂ ਲਹਿਣੇ ਮਿਰਾਸਣ ਨੂੰ ਸੱਦਿਆ ਗਿਆ। ਇੱਕ-ਇੱਕ ਕੱਪੜਾ ਉਸ ਨੂੰ ਛੋਲ-ਛੋਲ ਕੇ ਵਿਖਾਇਆ ਗਿਆ। ਉਹ ਕੱਪੜੇ ਵੇਖ ਜ਼ਰੂਰ ਰਹੀ ਸੀ, ਪਰ ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਲਗਾਤਾਰ ਅੱਖਰੂਆਂ ਦੀ ਝੜੀ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਅੱਧੀ ਕਰਾਤੀਂ ਉਸ ਦੇ ਤਿੰਨੋਂ ਪੁੱਤਰ ਆਏ, ਅੱਲ੍ਹਾ-ਮੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਗਵਾਹ ਮਿਥ, ਅਮਾਨਤ ਵਿੱਚ ਖਿਆਨਤ ਨਾ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਸਹੂਆਂ ਖਾਂਦੇ ਟਰੰਕ ਸਿਰਾਂ ਉੱਤੇ ਚੁੱਕ ਕੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਘਰ ਲੈ ਗਏ। ਖਿਆਲ ਸੀ ਕਿ ਚਾਰ ਦਿਨਾਂ ਦਾ ਰੌਲਾ ਰੱਪਾ ਹੈ, ਠੰਢ-ਠੰਢੀਰ ਹੋਣ ਉੱਤੇ ਮੁੜ ਆਪਣੇ ਘਰੀਂ ਪਰਤ ਆਉਣਾ ਹੈ। ਪਰ ਗੱਲ ਉਲਟ ਹੋ ਗਈ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਬਣ ਗਿਆ ਤੇ ਅਸੀਂ ਉੱਜੜ-ਪੁੱਜੜ ਕੇ ਇਧਰ ਆ ਗਏ। ਜ਼ਮੀਨ ਵੀ ਆਲਾਟ ਹੋ ਗਈ। ਚੌਕੇ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਦੀਆਂ ਮਾਂ ਤੇ ਚਾਚੀਆਂ ਕਦੀ-ਕਦੀ ਆਪਣੇ ਕ੍ਰੀਮਤੀ ਕੱਪੜਿਆਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦੀਆਂ ਹਉਂਕੇ ਜਿਹੇ ਭਰਨ ਲੱਗਦੀਆਂ।

ਬਾਪੂ ਜੀ ਨੇ ਦੋ-ਤਿੰਨ ਖਤ ਪਿਛਲੇ ਪਿੰਡ ਆਪਣੇ ਮਿਰਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਪਾਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਦੱਮਿਆ ਹੋਇਆ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਰਾਜੀ-ਸੁਸ਼ੀ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਹਾਂ। ਬੱਲੇ ਬੜੇ ਖੁਸ਼ਖਤ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਪਤਾ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੁੰਦਾ। ਪਰ ਜੁਆਬ ਕੋਈ ਨਾ ਆਇਆ।

ਕਦੀ-ਕਦੀ ਬਾਪੂ ਜੀ ਗੁੱਸੇ ਵਿੱਚ ਆ ਜਾਂਦੇ ਕਿ ਕੁੱਤੇ ਮਿਰਾਸੀ ਕੱਪੜਿਆਂ ਉੱਤੇ ਹੀ ਬੇਇਮਾਨ ਹੋ ਗਏ। ਕਦੀ ਉਹ ਆਖਦੇ, ਉਹ ਵੀਜ਼ਾ ਲੁਆ ਕੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਜਾਣਗੇ ਤੇ ਆਪਣੇ ਤਿੰਨ ਟਰੰਕ ਕਛਵਾ ਕੇ ਲਿਆਉਣਗੇ। ਅਖੀਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦੋਸਤ ਪਟਵਾਰੀ ਛਿਆਜ਼ ਅਹਿਮਦ ਨੂੰ ਖਤ ਪਾਇਆ ਤਾਂ ਜੁਆਬ ਆਇਆ ਕਿ ਫਲਾਂ-ਫਲਾਂ “ਅੱਲ੍ਹਾ ਕੇ ਪਿਆਰਾ ਹੈ ਗਿਆ ਹੈ।” ਤੇ ਅਖੀਰ ਉੱਤੇ ਲਿਖਿਆ ਸੀ ਕਿ “ਆਪ ਕੀ ਮਿਰਾਸਣ ਲਹਿਣੇ ਅੱਗ ਉਸ ਕਾ ਬਡਾ ਲਡਕਾ ਅਨਾਇਤ ਉੱਲਾ ਵਫ਼ਾਤ ਪਾ ਗਏ ਹੈਂ।” ਹੁਣ ਬਾਪੂ ਜੀ ਚੁੱਪ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਬੱਸ ਦਾਦੀ ਕਦੀ-ਕਦੀ ਲਹਿਣੇ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਛੇਡ ਲੈਂਦੀ। ਇੱਕ-ਇੱਕ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਚੰਗਿਆਈਆਂ ਗਿਣਦੀ ਜਾਂਦੀ। ਪਰ ਟਰੰਕਾਂ ਉੱਤੇ ਆ ਕੇ ਚੁੱਪ ਜਿਹੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ।

ਅਚਾਨਕ ਇੱਕ ਦਿਨ ਇੱਕ ਮੁਕਿਆ-ਤੁਡਿਆ ਜਿਹਾ ਕਾਰਡ ਡਾਕੀਆ ਦੇ ਗਿਆ। ਕਾਰਡ ਪਾਕਿਸਤਾਨੋਂ ਆਇਆ ਸੀ। ਡੋਬੇ ਲੈ-ਲੈ ਕੇ ਠੀਲੀ ਸਿਆਹੀ ਨਾਲ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ। ਖਤ ਤੇ ਕੋਈ ਤਾਰੀਖ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਅੱਲ੍ਹਾ ਪਰਵਰਦਿਗਾਰ ਤੋਂ ਇੱਕ-ਇੱਕ ਜੀਅ ਦੀ ਮਿਹਤਯਾਬੀ ਮੰਗੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਅਖੀਰ ਵਿੱਚ ਭਾਈ ਅਨਾਇਤ ਉੱਲਾ ਦਾ ਵਫ਼ਾਤ ਪਾ ਜਾਣਾ ਦੱਮਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਹੁਣ ਵੱਡੇ ਭਰਾ ਦੇ ਟੱਬਰ ਦਾ ਭਾਰ ਵੀ ਉਹ ਦੇ ਮਿਰ ਉੱਤੇ ਸੀ। ਪਟਵਾਰੀ ਵਾਲੇ ਖਤ ਦਾ ਜਿਕਰ ਵੀ ਸੀ, ਪਰ ਟਰੰਕਾਂ ਦਾ ਜਿਕਰ ਕਿਤੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਹ ਖਤ ਲਹਿਣੇ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰਲੇ ਪੁੱਤਰ ਅੱਲ੍ਹਾ ਰੱਖੇ ਦਾ ਸੀ।

ਕੋਈ ਮਹੀਨੇ ਕੁ ਮਗਰੋਂ ਅੱਲ੍ਹਾ ਰੱਖੇ ਦਾ ਇੱਕ ਹੋਰ ਖਤ ਆਇਆ। ਉਸ ਦਾ ਵੀਜ਼ਾ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਲਈ ਲੱਗ ਚੁੱਕਾ ਏਤੇ ਉਹ ਦਸੰਬਰ ਦੀ ਸੱਤ ਤਾਰੀਖ ਆਪਣੇ ਸਜ਼ਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਨ ਲਈ ਏਧਰ ਆ ਰਿਹਾ ਏ।

ਹੁਣ ਬੜੀ ਬੇਸਥਰੀ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਆਖਿਰ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਦਾ ਮੀਰਜ਼ਾਦਾ ਸੀ, ਜਿੱਥੇ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਪੁਰਖੇ ਰਹਿੰਦੇ ਆ ਰਹੇ ਸਨ। ਉੱਥੇ ਦੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਦੱਸੇਗਾ, ਬਾਤ ਪਾਏਗਾ। ਬਾਪੂ ਜੀ ਉਹ ਖਤ ਮਾਰੀ ਬਿਰਾਦਰੀ ਵਿੱਚ ਵਿਖਾਉਂਦੇ ਫਿਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਪਿੰਡ ਦੇ ਚੌਕ ਵਿੱਚ ਬੈਠ ਕੇ ਉਹ ਖਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਸੁਣਾਇਆ ਸੀ। ਖਤ ਦੀ ਇੱਕ-ਇੱਕ ਸਤਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੁਬਾਨੀ ਯਾਦ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਫਿਰ ਵੀ ਕੁੱਝ ਕੱਢੇ ਵਾਂਕ ਰੜਕ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਆਖਿਰ ਮਾਡੀ ਅਮਾਨਤ ਦਾ ਜਿਕਰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਅੱਠ ਤਾਰੀਖ ਸਵੇਰੇ ਗਿਆਰਾਂ ਵਜੇ ਅੱਲ੍ਹਾ ਰੱਖਾ, ਸਾਡਾ ਮੀਰਜ਼ਾਦਾ, ਡਿਊਰੀ ਵਿੱਚ ਝੱਕਦਾ ਜਿਹਾ ਖੜ੍ਹਾ ਅੰਦਰ ਆਉਣ ਲਈ ਜੱਕੈ-ਤੱਕੈ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜਾਇਦ ਉਸ ਨੂੰ ਯਕੀਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆ ਰਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਕੱਚਾ ਜਿਹਾ ਘਰ ਉਸ ਦੇ ਸਰਦਾਰਾਂ ਦਾ ਏ। ਸਾਮੁੱਲੇ ਦਾਦਾ ਜੀ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੈਰ ਆ ਫੜੇ। ਦਾਦਾ ਜੀ ਨੇ ਮੋਹਿਆਂ ਤੋਂ ਫੜ ਕੇ ਉਠਾਇਆ ਤਾਂ ਪਰਲ-ਪਰਲ ਉਸ ਦੇ

ਅੱਥਰੂ ਵਗ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਹ ਕਾਫੀ ਮਾੜਾ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਵੱਟੋ-ਵੱਟ, ਕੋਇਆਂ ਦੀ ਕਾਲਖ ਨਾਲ ਧੁਆਂਖਿਆ ਜਿਹਾ, ਸਸਤੀ ਜਿਹੀ ਪਾਪਲੀਨ ਦਾ ਨੀਲਾ ਜਿਹਾ ਡੱਗਾ ਤੇ ਉਸੇ ਕੱਪੜੇ ਦੀ ਗਿੱਟਿਆਂ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਜਿਹੀ ਤਹਿਮਤ। ਏਨੀ ਠੰਡ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਉੱਤੇ ਕੋਈ ਕੰਬਲ ਜਾਂ ਲੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇੱਕ ਮਾਮੂਲੀ ਜਿਹੀ ਖੇਮੀ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਢੁਆਲੇ ਲਪੇਟੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਇੱਕ ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਗੰਢ ਉਸ ਨੇ ਪਸੇ ਨਾਲ ਲਮਕਾਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਅੰਦਰੋਂ ਸਭ ਦਾ ਦਿਲ ਭੈੜਾ ਜਿਹਾ ਪੈ ਗਿਆ ਸੀ; ਸਿਰਫ ਉਸ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵੇਖ ਕੇ ਕਿਸੇ ਪੁੱਛਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਬਾਪੂ ਜੀ ਦੇ ਮੱਡੀਓਂ ਆਉਣ ਉੱਤੇ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗਲ ਲੱਗ ਲੇਹਰ ਮਾਰ ਕੇ ਤੋਇਆ, ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਵੀ ਰੋਣ ਛੱਕਿਆ ਨਾ ਗਿਆ।

ਬਾਪੂ ਜੀ ਕਿੰਨਾ ਹੀ ਚਿਰ ਉਸ ਨੂੰ ਦਿਲਾਜਾ ਦੇਂਦੇ ਰਹੇ।

ਰੋਟੀ-ਪਾਣੀ ਖਾ ਉਹ ਵਿਤ ਬਾਪੂ ਜੀ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪੀੜ੍ਹੀ ਉੱਤੇ ਆਣ ਬੈਠਾ। ਹਣ ਉਹ ਦੱਸ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਬਾਹਰਲੇ ਮੁਮੱਲਕੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਤਗੜੇ ਮੁਸਲਿਮਾਨ ਗੱਡੇ ਲਿਆ-ਲਿਆ ਸਰਦਾਰਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਤੋਂ ਸਾਮਾਨ ਭਰ ਭਰ ਲੈ ਗਏ ਸਨ। ਕਮਬੇ ਦਾ ਬਾਣੇਦਾਰ ਆਪ ਉਸ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਘੁਮਦਾ ਵੇਖਿਆ ਸੀ। ਗਰੀਬ ਤੇ ਕੰਮੀ-ਕਮੀਣਾਂ ਤਾਂ ਇਹ ਸਾਰਾ ਤਮਾਜ਼ ਵੇਖਦੇ ਹੀ ਰਹਿ ਗਏ ਸਨ। “ਜੱਚ, ਸਰਦਾਰ ਜੀ, ਇੱਕ ਗੱਲ ਬਣੀ ਮਾੜੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਤੁਹਾਡੇ ਪਸਾਰ ਤੇ ਬੈਠਕ ਦੇ ਲੋਹੇ ਦੇ ਗਾਰਡਰ ਅਗਲਿਆਂ ਨੇ ਲਾਹ ਕੇ ਨਵੇਂ ਉੱਸਰ ਰਹੇ ਜ਼ਿਥਾਹਮਾਨੇ ਉੱਤੇ ਜਾ ਪਾਏ।”

ਇੱਕ-ਦਮਾਂ ਸਾਰੇ ਟੱਬਰ ਦਾ ਮੂੰਹ ਸਿਵੇਂ ਲਹਿ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਆਪਣੀਆਂ ਹੁਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕੱਚੀਆਂ ਕੋਠੀਆਂ ਵੱਲ ਵੇਖ ਬਾਪੂ ਜੀ ਦਾ ਹਉਕਾ ਨਿਕਲ ਗਿਆ ਸੀ। ਚੁੱਪ ਜਿਹੀ ਛਾ ਗਈ ਸੀ।

ਬਾਪੂ ਜੀ ਰਸੋਈ ਵਿੱਚ ਆਏ, ਤਾਂ ਮਾਂ ਟਰੰਕਾਂ ਬਾਰੇ ਤੁੱਖਣੀਆਂ ਦੇਣ ਲੱਗੀ। ਛੋਟੀ ਚਾਚੀ ਨੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਬੇਇਮਾਨ ਤਕ ਵੀ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਵਿਚਕਾਰਲੀ ਚਾਚੀ ਵੀ ਲੁਸਣੀਆਂ ਜਿਹੀਆਂ ਲੈਂਦੀ ਫਿਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਦਾਦੀ ਮਥੇ ਉੱਤੇ ਹੱਥ ਧਰੀ ਸੌਚਾਂ ਵਿੱਚ ਲਹਿ ਗਈ ਸੀ।

“ਫਿਰ ਅੱਲ੍ਹਾ ਰੱਖਿਆ ਸਾਡੇ ਟਰੰਕ ਨਹੀਓ ਲਿਆਂਦੇ?” ਬਾਪੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਡੱਕ-ਡੱਕ ਕੇ ਰੱਖਦਿਆਂ ਵੀ ਲੈਂਛੇ-ਵੇਲੇ ਦੀ ਚਾਹ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੁੱਛ ਹੀ ਲਿਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਨਿਹੋਰਾ ਸੀ।

“ਮੋਤੀਆਂ-ਵਾਲਿਓਂ,” ਪੱਗ ਦੇ ਲੜ ਨਾਲ ਅੱਥਰੂ ਪੂੰਝ ਕੇ ਉਹ ਦੱਸਣ ਲੱਗਾ, “ਜਦੋਂ ਪਿੰਡ ਦਾ ਸਾਰਾ ਮਾਲ ਲੁੱਟ ਘੱਤਾ ਤਾਂ ਬਾਣੇਦਾਰ ਨੇ ਮਿਰਾਮੀਆਂ ਤੇ ਹੋਰ ਕੰਮੀਆਂ-ਕਮੀਣਾਂ ਨੂੰ ਮੱਦ ਕੇ ਬਾਣੇ ਬਹਾ ਲਿਆ। ਸਰਦਾਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪਣਾ ਮਾਲ ਦੇ ਗਏ ਨੇ। ਅਸੀਂ ਬੜੇ ਤਰਲੇ ਲਏ ਭਈ ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਕੁੱਝ ਨਹੀਂ ਦੇ ਕੇ ਗਏ। ਪਰ ਉਹ ਮੰਨਣ ਕਿੱਥੇ। ਸਾਡੇ ਲੋਕਾਂ ਉੱਤੇ ਉਹ ਕਹਿਰ ਟੁੱਟਾ ਭਈ ਰਹੇ ਰੱਬ ਦਾ ਨਾਂ। ਨੁੱਕੇ, ਧੱਕੇ, ਬੈਂਤ...!” ਅੱਲ੍ਹਾ ਰੱਖਾ ਸਿਵੇਂ ਹਾਲੀਂ ਵੀ ਤ੍ਰੁਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਬਾਰ-ਬਾਰ ਕੰਨਾਂ ਨੂੰ ਹੱਥ ਲਾਉਂਦਾ, ਅੱਖਾਂ ਮੀਟੀ ਮੂੰਹ ਵਿੱਚ ਉਹ ਕੁੱਝ ਪੜ੍ਹਦਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

“ਬਾਣੇਦਾਰ ਆਖੇ ਭਈ ਸਾਨੂੰ ਉੱਤੋਂ ਹੁਕਮ ਚਹਿਆ ਏ।” ਲੰਬਾ ਸਾਹ ਲੈ ਕੇ ਉਹ ਫਿਰ ਦੱਸਣ ਲੱਗਾ ਸੀ। “ਆ ਲੱਗਾ ਘਰ-ਘਰ ਦੀ ਤਲਾਜ਼ੀ ਲੈਣ। ਸਾਡੀ ਤਿੰਨਾਂ ਭਰਵਾਂ ਦੀ ਜਿੰਦ ਵੱਡ-ਵੱਡ ਕੇ ਨਿਕਲੇ ਭਈ ਇਹ ਤਾਂ ਅਮਾਨਤ ਵਿੱਚ ਖਿਆਨਤ ਹੋ ਗਈ। ਸਾਡੀਆਂ ਤੀਵੀਆਂ ਨੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਹੜੇ ਵਖਤਾਂ ਨਾਲ ਲੱਕ-ਲੱਕ ਟੋਏ ਪੁੱਟ ਕੇ ਵਿੱਚ ਟਰੰਕ ਧਰ ਕੇ ਉੱਤੋਂ ਲੇਪਣ ਕਰ ਦਿੱਤਾ; ਆਉਦਿਆਂ ਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੋਟੀਆਂ ਮਾਰ-ਮਾਰ ਥਾਂ ਲੱਭ ਲਈ। ਤਿੰਨੇ ਟਰੰਕ ਸਾਡੇ ਸਿਰਾਂ ਉੱਤੇ ਚੁਕਾ ਕੇ ਹੋਲਦਾਰ ਨੇ ਬਾਣੇਦਾਰ ਦੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿੱਤੇ। ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਰਮੂਲਪੁਰ ਦਾ ਨਵਾਬ, ਜਿਸ ਨੇ ਤੁਹਾਡੇ ਜਾਣ ਬਾਅਦ ਆਪਣੇ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਭੇਜ ਕੇ ਸਾਰਾ ਪਿੰਡ ਲੁਟਵਾਇਆ ਸੀ, ਉਸ ਦੀ ਬੈਠਕੇ ਬੈਠਾ ਪੀਵੀ ਜਾਏ।” ਇੱਥੇ ਆ ਕੇ ਅੱਲ੍ਹਾ ਰੱਖਾ ਫਿਰ ਚੁੱਪ ਹੋ ਗਿਆ।

“ਬਾਣੇਦਾਰ ਆਖੇ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਉੱਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਦਾਇਰ ਕਰਨਾ ਏ। ਸਰਕਾਰੀ ਹੁਕਮ ਏ। ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਸਾਡੀ ਕੁੱਟ-ਮਾਰ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ। ਆਖੇ, ਤੁਸਾਂ ਸਰਦਾਰਾਂ ਦੇ ਘਰ ਲੁੱਟੇ ਨੇ। ਤੁਹਾਡੇ ਉੱਤੇ ਚੋਰੀ ਦਾ ਇਲਜ਼ਾਮ ਏ। ਸਵੇਰੇ ਸਾਨੂੰ ਤੰਬੀਹ ਕਰ ਕੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਆਖੇ, ਜੇ ਤੁਸਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਟਰੰਕ ਬਾਣੇਦਾਰ ਦੇ ਘਰ ਨੇ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਵਾਲਾ...। ਬੇਥੇ ਤੇ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਉਸ ਦਿਨ ਦੀ ਮੰਜੇ ਉੱਤੇ ਛਿੱਗੀ ਮੁੜ ਕੇ ਉੱਠੀ ਨਹੀਂ।” ਉਹ ਪੱਗ ਦੇ ਲੜ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਅੱਥਰੂ ਪੂੰਝ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਲੱਖ ਗਏ ਸਨ। ਕਿੰਨਾ ਚਿਰ ਹੀ ਚੁੱਪ ਛਾਈ ਰਹੀ ਸੀ। ਦਾਦੀ ਜੀ ਦਾ ਤਾਂ ਹਉਕਾ ਵੀ ਨਿਕਲ ਗਿਆ ਸੀ। ਸਾਇਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮਿਰਾਮਣ ਦੀ ਮੌਤ ਦਾ ਦੁੱਖ ਸੀ। ਮਾਂ ਨਿਮੋਹੜੀ ਜਿਹੀ ਹੋਈ ਉੱਠ ਕੇ ਰੋਟੀਆਂ ਪਕਾਉਣ ਜਾ ਲੱਗੀ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੰਮਤਾਂ ਕਪੜਿਆਂ ਦਾ ਦੁੱਖ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਾ ਕੇ ਹਾਲੀਂ ਉਨ੍ਹੇ ਆਪਣੀ ਰੀਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਾਹੀ। ਏਨੇ ਵਿੱਚ ਮਾਂ ਨੇ ਅੱਲ੍ਹਾ ਰੱਖੇ ਲਈ ਰੋਟੀ ਘੱਲ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਘਿਓ-ਸੱਕਰ, ਸੇਵੀਆਂ ਤੇ ਆਲੂ-ਵੱਡੀਆਂ ਦੀ ਭਾਜੀ ਨਾਲ ਢੁਲਕੇ।

“ਸਾਨੂੰ ਤਾਂ ਪਨਾਹਗੀਰ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਛੁਹਣ ਦੇਂਦੇ।”

“ਹੈ!” ਬਾਪੂ ਜੀ ਇੱਕ-ਦਮ ਮੰਜੀ ਤੋਂ ਉੱਛਲ ਜਿਹੇ ਪਈ ਸਨ।

“ਆਹ ਰਿਜ਼ਕ ਦੀ ਮਾਰ ਵਗੇ ਜੇ ਛੂਠ ਬੋਲਾਂ ਤੇ!” ਅੱਲ੍ਹਾ ਰੱਖੇ ਨੇ ਰੋਟੀ ਤਲੀ ਉੱਤੇ ਤੋਲਦਿਆਂ ਜਿਵੇਂ ਸਹੁ ਖਾਪੀ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਮੀਨ ਅਲਾਟ ਹੋਈ ਏ, ਸਾਡਾ ਤੇ ਜਿਉਣਾ ਹਰਾਮ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ। ਤਿੰਨ ਵੇਰਾਂ ਤੇ ਸਾਡੀਆਂ ਭੇਡਾਂ ਘੋਰੀਆਂ।

ਜਦੋਂ ਜਾਣਾ, ਇੱਕ-ਦੋ ਭੇਡਾਂ ਹੀਮ ਹੈ ਜਾਣੀਆਂ। ਗਨੇ, ਸਾਗ, ਸਬਜ਼ੀ ਦੇ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਲੱਗਣ ਦੇਂਦੇ। ਮੇਰਾ ਨਿੱਕਾ ਛੁਹਰ ਇੱਕ ਦਿਨ ਗੰਨਾ ਭੰਨ ਬੈਠਾ। ਵੱਟ ਉੱਤੇ ਪਟਕਾ-ਪਟਕਾ ਮਾਰਿਆ ਅਗਲਿਆਂ ਨੇ। ਕਮਝੀ ਬੇਬੇ ਕੰਮੇ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਇੱਕ ਦਿਨ ਸਾਗ ਲੈਣ ਤੁਰ ਪਈ। ਉਹ ਲਾਹ-ਪਾਹ ਕੀਤੀ ਕਿ ਆਈ ਤਾਂ ਹੁਭਕੀਂ-ਹੁਭਕੀਂ ਰੋਈ ਜਾਏ, ਗੱਲ ਕੋਈ ਦੱਸੇ ਨਾ। ਆਮੀਂ ਤਾਂ ਰੋਂਦੇ ਆਂ ਸਰਦਾਰ ਜੀ, ਸਾਡੇ ਸਰਦਾਰ ਇਧਰ ਆ ਗਏ, ਸਾਡਾ ਰਿਜ਼ਕ ਵੀ ਨਾਲ ਹੈ ਆਏ।”

ਰੋਟੀ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਦੇ ਸੰਖ ਵਿੱਚ ਅੜ ਗਈ ਸੀ। ਬਾਪੂ ਜੀ ਹੁਣ ਉਸ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਬੜੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣ ਰਹੇ ਸਨ। “ਉਹ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਵੱਟਾਂ ਤੋਂ ਘਾਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਖੇਤਰਨ ਦੇਂਦੇ।” ਅੱਲ੍ਹਾ ਰੱਖਾ ਫਿਰ ਉਦਾਸ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ।

“ਅੱਛਾ!,” ਬਾਪੂ ਜੀ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਉੱਤੇ ਹੈਰਾਨੀ ਨਾਲੋਂ ਖੁਸ਼ੀ ਵਧੇਰੇ ਸੀ। “ਤੇ ਹੁਣ ਫਿਰ ਕੀ ਕਰਦੇ ਓ?” ਬਾਪੂ ਜੀ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ।

“ਕਰਨਾ ਕੀ ਏ! ਆਮੀਂ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੀ, ਰਾਜੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਸਾਂ, ਨਾ ਖਾਣ ਦੀ ਕਮੀ ਸੀ, ਨਾ ਪਹਿਨਣ ਦੀ।” ਉਸ ਨੇ ਲੰਬਾ ਹਉਕਾ ਭਰਿਆ ਸੀ। “ਹੁਣ ਤਾਂ ਸੂਨ-ਕਟੀ ਆ ਸਰਦਾਰ ਜੀ। ਉਧਰੋਂ ਨੈਤਾਂ ਦਗਾ ਦੇ ਗਿਆ। ਬੱਸ ਇੱਕੋ ਗੱਲ ਈ ਆਖੀ ਜਾਏ, ਆਖੇ, ਸਰਦਾਰਾਂ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਵਾਅ ਵੱਲ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਵੇਖਦਾ। ਇਹ ਕੀ ਹੋਇਆ ਸਾਡੇ ਨਾਲ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਭੇਡਾਂ ਚਾਰਨ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਭੇਡਾਂ ਜਾ ਵੜੀਆਂ ਅਲਾਟੀਆਂ ਦੀਆਂ ਪੈਸ਼ੀਆਂ ਵਿੱਚ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੁੱਠੀ ਤੁਹਾਡੀ ਮਾਰੀ ਮੌਰਾਂ ਵਿੱਚ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੋਈ ਕਵੱਲੀ ਸੱਟ ਲੱਗ ਗਈ ਜਾਂ ਅੰਦਰੋ-ਅੰਦਰ ਕੋਈ ਝੋਰਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ। ਦੜਾ ਦੇ ਗਿਆ ਉਹ ਵੀ!” ਅੱਲ੍ਹਾ ਰੱਖੇ ਦਾ ਗੱਚ ਭਰ ਆਇਆ ਸੀ। “ਦੋ ਛੁਹਰੀਆਂ ਨੇ ਵਿਆਹੁਣ ਯੋਗ ਉਸ ਦੀਆਂ। ਵੱਡੀ ਨੂੰ ਉਹੀ ਮੰਗ ਗਿਆ ਸੀ, ਗੁੱਜਰਾਂ ਵਾਲੇ। ਅੱਸੂ ਦਾ ਵਿਆਹ ਏ।” ਕਹਿ ਕੇ ਉਹ ਢੂੰਘੀ ਸੋਚੇ ਢੁੱਬ ਗਿਆ ਸੀ। “ਬੱਸ ਇੱਕੋ ਝੋਰਾ ਏ, ਸਰਦਾਰ ਜੀ, ਪਈ ਅਮਾਨਤ ਵਿੱਚ ਖਿਆਨਤ ਹੋ ਗਈ।” ਅੱਲ੍ਹਾ ਰੱਖੇ ਦਾ ਸੂਹ ਫਿਰ ਰੋਣ-ਹਾਕਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ।

ਮਨਮਤੀਆਂ (2002) ਵਿੱਚੋਂ

Exercise 34.1 Fill in each blank with a suitable word (in its appropriate form) from the glossary for “ਜਿੱਤ.” Then translate the sentences.

1. ਗੁਰਮੁਖੀ ਲਿੱਪੀ ਦੇ ਪੈਂਤੀ _____ ਹਨ।
2. ਪਹਿਲਾਂ ਕੰਮੀ ਆਪਣਿਆਂ _____ ਦੀ ਦਿਨ-ਰਾਤ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ।
3. ਅਜੇ ਤੱਕ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਕਿਸੇ ਤੇ ਚੌਰੀ ਦਾ _____ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਹੈ।
4. ਕੁਝੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਵਕੀਲ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਗਲੇ _____ ਨੂੰ ਬੁਲਾਓ।
5. ਵੰਡ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੱਛਮੀ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਕਈ _____ ਲੁਧਿਆਣੇ, ਅੰਬਾਲੇ, ਅਤੇ ਕੁਰਕਮੇਤਰ ਦਿਆਂ ਕੈਪਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹੇ ਸਨ।
6. _____ ਨੂੰ ਇੱਕ-ਦਮ ਚਿੱਠੀਆਂ ਭੇਜਣੀਆਂ ਪੈਣਗੀਆਂ।
7. ਪਹਿਲਾਂ ਵਿਆਹ-ਸਾਦੀ ਵੇਲੇ _____ ਲੈਣਾ ਮਾਮੂਲੀ ਗੱਲ ਮੀ ਪਰ ਅੱਜ-ਕੱਲ੍ਹ ਘੱਟ ਹੈ।
8. _____ ਵੇਲੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕ ਸ਼ਾਮ ਦਾ ਖਾਣਾ ਪਕਾਉਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰਦੇ ਹਨ।
9. ਤੁਹਾਨੂੰ ਮੇਰੀ _____ ਹੈ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸੇ ਬਹੁਰ ਨਾ ਜਾਣਾ।
10. ਪੱਛਮੀਆਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੰਦੇ ਲਈ ਉੱਡਣਾ _____ ਹੈ।

Exercise 34.2 Translate:

1. We all looked at the spectacle in (with) amazement.
2. Before planting seeds the gardener hoes the garden.
3. When I came into the room the child was sobbing in the corner.
4. The police are making an inquiry into the case.
5. After the accident I sued the person who hit me with his car.
6. ਉਹ ਆਪਣੀ ਤਹਿਮਤ ਥੰਨ੍ਹ ਕੇ ਗੁਸਲਖਾਨੇ ਤੋਂ ਨਿਕਲ ਗਿਆ।
7. ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਬਿੱਲੀ ਨੂੰ ਧੱਕਾ ਦਿੱਤਾ, ਉਹ ਮਿਆਕ ਕੇ ਚਲੀ ਗਈ।
8. ਤਾਲੇ ਦੀ ਚਾਬੀ ਗੁੰਮ ਹੋਈ।
9. ਮੈਨੂੰ ਝੋਰਾ ਲੱਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਦੇਸ਼ੋਂ ਬਾਹਰ ਜਾਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਖੁੱਲ ਗਈ ਹਾਂ।
10. ਸਾਨੂੰ ਪੂਰਾ ਯਕੀਨ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਾਏ ਸਹੀ ਹੈ।

ਐਥੇ ਲਫ਼ਜ਼

ਅਸੰਭਵ	impossible (adj/u)
ਅੱਖਰ	letter (of alphabet) (m)
ਆਖੀਰ, ਆਖਿਰ	end (m); in the end (adv)
ਅਮਾਨਤ	property entrusted to somebody else (f)
ਇੱਕ-ਦਮ	immediately (adv)
ਇਲਜ਼ਾਮ	blame, charge (m)
ਸਹੀ	correct, right (adj/u)
ਸਹੁੰ	oath, vow (f)
ਸਾਗ	greens (usually mustard or spinach) (m)
ਹੁਬਕਣਾ	to sob, snivel (vi)
ਕੰਮੀ-ਕਸੀਣ	menial worker (m)
ਕਾਲਖ	blackness, soot (f)
ਕੁਹਾੜੀ	hatchet (f)

ਕੁਵੱਲਾ	ill-advised (adj/i)
ਕੋਠੜੀ	small room, cell (f)
ਕੋਲਾ	coal (m)
ਸ਼ਿਆਨਤ	breach of trust (f)
ਖੀਨਬਾਬ	a gold-threaded material (f)
ਭੁਮਖਤ	calligraphy (adj/u)
ਖੇਮੀ	cotton blanket (f)
ਖੇਤਰਨਾ	to scratch, scrape; to hoe (vt)
ਗੱਚ ਭਰ ਆਉਣਾ	to feel lump in the throat, get emotional (vi)
ਗੰਢ	bundle-pack (f)
ਗੰਨਾ	sugarcane (m)
ਗਵਾਹ	witness (m)
ਗੁਸਲਖਾਨਾ	bathroom (m)
ਚੌਕਾ	cooking place, kitchen (m)
ਛਹਰ/ਛਹਰੀ	boy/girl
ਜੱਕੋ-ਤੱਕਾ	hesitation, reluctance (m)
ਜਜਮਾਨ	client, patron (m)
ਜ਼ਿਥਾਹਖਾਨਾ	slaughterhouse (m)
ਝੋਰਾ	grief, regret (m)
ਠੱਡਾ	hit with the front part of foot (m)
ਫੱਕਣਾ	to stop (vt)
ਫਾਕੀਆ	postman (m)
ਫਿਉਝੀ	porch, gateway, foyer (f)
ਤਹਿਮਤ	sheet-like garment covering the lower body (f)
ਤੰਬੀਹ	inquiry, interrogation (f)
ਤਲਾਸੀ	search (f)
ਤ੍ਰੂਹਿਣਾ	to be frightened (vi)
ਤੁੱਖਣੀ	prodding (f)
ਤੰਨਣਾ	to stuff, fill (vt)
ਥਾਣੇਦਾਰ	chief of police station (m)
ਦਗਾ	betrayal (m)
ਦਾਸ	dowry (m)
ਧੱਕਾ	push, shove (m)
ਧੂਆਂਖਿਆ	smoked (adj/i)
ਨਿਹੋਰਾ	complaint (m)
ਪਸਾਰ	expanse, spread (m)
ਪਟਕਾ ਮਾਰਨਾ	to strike or throw down with a thud (vt)
ਪਟਵਾਰੀ	village taxman, land revenue official (m)
ਪਨਾਹਗੀਰ	refugee (m)
ਪਰਤ, ਪਰਤਣਾ	to return (vi)
ਪਾਪਲੀਨ	poplin (f)
ਪੁੱਤਾ	reverse (adj/m)

ਪੈਲੀ	plot of farm land, landed property (f)
ਬੰਨ੍ਹਾ	to tie, bind (vt)
ਬੈਤ	cane (m)
ਭਾਜੀ	vegetable dish (f)
ਭੇਡ	sheep (f)
ਮਖਮਲ	velvet (f)
ਮੜ੍ਹਨਾ	to mount, frame (vt)
ਮਾਮੂਲੀ	ordinary, everyday (adj/u)
ਮਿਥਣਾ	to assume, suppose (vt)
ਮਿਰਾਸੀ/ਮਿਰਾਸਣ	a musician or genealogist (m/f)
ਮੀਰਜ਼ਾਦਾ	a musician or genealogist (m/f)
ਮੁਸਲਿੰਕਾ	having or pertaining to Muslims (adj/i)
ਮੁਕੱਦਮਾ	lawsuit (m)
ਮੁਕੱਦਮਾ ਦਾਇਰ ਕਰਨਾ	to sue (vt)
ਮੁਜਾਰਾ	agricultural tenant (m)
ਮੌਰ	shoulder blade (m)
ਯਕੀਨ	belief (m)
ਰਾਏ	opinion, view (f)
ਰਿਜ਼ਕ	sustenance, food (m)
ਲੱਖਾ	<i>past participle</i> of ਲਹਿਣਾ, cast off, let down
ਲੂਮਣਾ	to burn slowly (vi)
ਲੇਹਰ	shriek, squeal (f)
ਲੇਪਣਾ	to spread, daub (vt)
ਲੋਈ	woolen wrap (f)
ਲੰਘਾ ਵੇਸ਼ਾ	afternoon (m)
ਵਖਤ	trouble, hardship (m)
ਵਰੀ	dresses and jewelry given to bride (f)

Lesson 35

ਸਬਕ ੩੫

ਮੋਹਨ ਭੰਡਾਰੀ

ਬਾਕੀ ਸਭ ਸੁੱਖ-ਸਾਂਦ ਹੈ

ਸਾਡੀ ਬੀਹੀ ਦੇ ਲਗ-ਭਗ ਪੰਜਾਹ ਦੇ ਪੰਜਾਹ ਘਰਾਂ ਨੇ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਰਾਏ ਕਾਇਮ ਕਰ ਲਈ ਸੀ। ਕੋਈ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ: “ਮੋਹਣਾ ਹੰਕਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡ ‘ਚ ਮੈਥੋਂ ਮਿਵਾ’ ਹੁਣ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖਣ ਵਾਲਾ ਹੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਲੋਕਾਂ ਚਿੱਠੀਆਂ ਲਿਖਵਾਉਣ ਲਈ ਤੜਫ਼ਦੇ ਤੇ ਵਿਲੂੰ ਵਿਲੂੰ ਕਰਦੇ ਛਿਰਨਗੇ।”

ਕੋਈ ਕਹਿੰਦਾ, “ਦਮਵੀਂ ਕਾਹਦੀ ਕਰ ਲਈ, ਇਸ ਮੁੰਡੇ ਦਾ ਦਿਮਾਗ ਹੀ ਅਸਮਾਨੇ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ। ਇਹ ਹੁਣ ਰੱਬ ਨੂੰ ਟੱਪ ਦੱਸਦੈ। ਭਲੇ ਵੇਲੇ ਇੱਕ ਬੋਰੀ ਜਿਹੀ ਦੀ ਪਤਲੂਨ (ਕਟਰਾਈ) ਮਿਲ ਗਈ। ਉਹ ਪਾ ਕੇ ਤੇ ਪੱਟੀਆਂ ਵਾਹ ਕੇ ਸਰਦਾਰਾਂ ਦੇ ਮੁੰਡਿਆਂ ਨਾਲ ਬੀਹੀਆਂ ‘ਚ ਗੇਜ਼ ਮਾਰਦਾ ਰਹਿੰਦੇ। ਕਦੇ ਬਾਹਰ ਖੇਤੀਂ ਟੱਕਰ ਗਿਆ, ਇਕੱਲਾ, ਤਾਂ ਨਾਨਕੇ ਯਾਦ ਕਰਵਾ ਦਿਆਂਗੇ ਇਸ ਦੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਨਾਚੂ ਖਾਂ ਸਮਝਦੈ। ਨਾਲੇ ਵੇਖ ਲਾਂਗੇ ਇਹ ਦੇ ਹਿਮਾਇਤੀ ਨੂੰ, ਸਾਲਾ ਜਿਹੜਾ ਮੁਹਰੇ ਆਏਗਾ।”

ਲੋਕ ਭੂਮਰ ਗਏ ਸਨ।

ਸਾਰੇ ਮਹੱਲੇ ‘ਚ ਤੁਰਾ-ਤੁਰਾ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਸਭ ਨੇ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਰਾਏ ਕਾਇਮ ਕਰ ਲਈ ਸੀ। ਬੀਹੀ ਦੀਆਂ ਬੁੜੀਆਂ ਵੀ ਪੁਸ਼ਰ-ਮੁਸ਼ਰ ਕਰਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ। ਉੱਗਲਾਂ ਕੱਢ-ਕੱਢ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੀਆਂ, ਨਵੀਆਂ-ਵਿਆਹੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਹਿਰਾਸੀਆਂ-ਹਿਰਾਸੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ। ਵਿਟਰ-ਵਿਟਰ ਵੇਖਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ। ਹੋਰ ਉਹ ਕਿਸ ਤੋਂ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖਵਾਉਂਦੀਆਂ। ਕਬੀਲਦਾਰੀ ਦੇ ਸੌ ਪੜਦੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ। ਉਹ ਸੋਚਦੀਆਂ।

ਅਸਲੀ ਗੱਲ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦੇਂਦਾ। ਗੱਲ ਤਾਂ ਦਰਅਸਲ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਪੂਰੇ ਪੰਜ ਵਰ੍ਹੇ ਚਿੱਠੀਆਂ ਲਿਖਦਾ ਰਿਹਾ ਸਾਂ। ਪੰਜਵੀਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਦਮਵੀਂ ਤੱਕ। ਚਿੱਠੀਆਂ ਲਿਖ ਲਿਖ ਮੈਂ ਅੱਕ ਗਿਆ ਸਾਂ। ਲੋਕਾਂ ਚਿੱਠੀਆਂ ਲਿਖਵਾਉਂਦੇ ਵੀ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਸਨ ਸਿੱਧੀ ਤਰ੍ਹਾਂ। ਕੁੜੀਆਂ ਚਾਰ-ਚਾਰ ਸਾਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਚਿੱਠੀਆਂ ਲਿਖਵਾਉਂਦੀਆਂ। ਚਿੱਠੀਆਂ ਵਿੱਚ ਦੋਹਰੇ, ਟਿੱਚਰਾਂ ਤੇ ਤੁਕਾਂ ਸੋੜ-ਸੋੜ ਲਿਖਵਾਉਂਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ। ਹਾਲਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖਣ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਛਾਤੀ ਤੇ ਹੱਥ ਰੱਖ ਕੇ, ਅੱਖਾਂ ਮੀਟ ਕੇ ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਲਿਖ “ਚਿੱਠੀ ਲਿਖਦੀ ਹਾਂ ਬੂਨ ਨਾਲ ਮਿਆਹੀ ਨਾ ਸਮਝਣਾ। ਮਰ ਗਈ ਹਾਂ ਤੇਰੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਜਿਉਂਦੀ ਨਾ ਸਮਝਣਾ।” ਮੈਨੂੰ ਕਈ ਕਈ ਮਿੰਟ ਉਡੀਕਣਾ ਪੈਂਦਾ ਕਿ ਉਹ ਸਮਾਪਨੀ ਚੌਂ ਨਿਕਲਣ ਤੇ ਅਗਲੀ ਗੱਲ ਲਿਖਵਾਉਣ। ਆਗਲੀ ਗੱਲ ਹੁੰਦੀ, “ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਰਦੇਸੀਆਂ ਤੇ ਨਾ ਕਰਨਾ ਇਤਥਾਰ ਲੋਕੋ, ਇਹ ਰੱਮੀ ਦਾ ਸੱਪ ਬਣਾ ਦੇਂਦੇ।”

ਕੋਈ ਕਹਿੰਦੀ, “ਇਉਂ ਲਿਖ ਦੇ, ਬਈ ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਚਿੱਠੀ ਪਾ ਦੇਵੇ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਅੰਦਰ-ਅੰਦਰ ਮੈਨੂੰ ਲੈਣ ਆਵੇਗਾ। ਭਾਵੇਂ ਨਾ ਹੀ ਆਵੇ ਪਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਿੱਠੀ ਜ਼ਰੂਰ ਲਿਖ ਦੇਵੇ।”

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਚਿੱਠੀਆਂ ਲਿਖ-ਲਿਖ ਮੈਂ ਬੱਕ ਗਿਆ ਸਾਂ। ਵਾਰਿਸ ਸਾਹ ਦੇ ਬੈਂਤਾਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਕਬੀਰ ਦੇ ਦੋਹਰਿਆਂ ਤੱਕ ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਚਿੱਠੀਆਂ ‘ਚ ਪਟਾ ਨਹੀਂ ਕੀ ਲਿਖਵਾਉਂਦੀਆਂ ਸਨ? ਹੋਰ ਛੋਟੇ-ਛੋਟੇ ਟੋਟਕਿਆਂ ਦਾ ਤਾਂ ਅੰਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਕੋਈ ਕਹਿੰਦੀ, “ਵੇ ਮੋਹਣਿਆਂ! ਸਾਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਵਾਂਹੂੰ ਟੋਟਕੜੇ ਤਾਂ ਘੜਨੇ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ, ਤੂ ਆਪੇ ਲਿਖਦੇ ਜਿਹੜੀ ਗੱਲ ਤੈਨੂੰ ਚੰਗੀ ਲੱਗਦੀ ਐ। ਵਿੱਚ ਸਾਡੀ ਰਾਮ ਸਤ ਜ਼ਰੂਰ ਲਿਖ ਦੇਈਆਂ।” ਮੈਂ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ। ਆਖਿਰ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਕੀ ਲਿਖਾਂ ਤੇ ਕੀ ਨਾ ਲਿਖਾਂ?

ਬੁੜੀਆਂ ਆਪਣੇ ਰੋਣੇ ਰੋਂਦੀਆਂ। ਕਿਸੇ ਦੀ ਨੂੰਹ ਕੁਪੱਤੀ ਸੀ। ਕਿਸੇ ਦੀ ਪੀ ਦੁਖੀ ਸੀ। ਕਿਸੇ ਦਾ ਪੁੱਤ ਫੌਜ ‘ਚ ਭਰਤੀ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਕਿਸੇ ਦਾ ਹੱਥ ਤੰਤ ਹੀ। ਮੁਕੱਦਮਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖਾਈ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮਹੀਨੇ ‘ਚ ਦੇ-ਦੇ ਤਾਰੀਖਾਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਕਿਸੇ ਦੀ ਪੀ ਨੂੰ ਲੱਖੀ ਬੀਮਾਰੀ ਸੀ। ਸਹੁਰੇ ਉਸ ਨੂੰ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਉਹ ਪੇਕਿਆਂ ਦਾ ਬੂਹ ਮੱਲੀ ਬੈਠੀ ਸੀ। ਉਹ ਨਾ ਮਰਦੀ ਸੀ ਤੇ ਨਾ ਰਾਜੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਡਾਕਟਰ ਨੇ ਨਿੱਤ ਨਵੇਂ ਲੋਦੇ ਲਾ ਕੇ ਕੁੜੀ ਦਾ ਸਰੀਰ ਛਾਣ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਡਾਕਟਰ ਦਾ ਘਰ ਭਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਹ ਦਿਨ-ਬਿਦਿਨ ਕੰਗਾਲ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ।

ਗੱਲ ਕੀ, ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦੁੱਖ ਲਿਖ-ਲਿਖ ਮੈਂ ਦੁੱਖੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸਾਂ। ਸਾਰਾ-ਮਾਰਾ ਦਿਨ ਸੋਚਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸਾਂ, ਇਹ ਲੋਕ ਵੀ ਕਦੀ ਰਾਜੀ ਬੁਸੀ ਹੋਣਗੇ? ਮੁਸੀਆਂ ਮਨਾਉਣਗੇ। ਤੇ ਮੈਥੋਂ ਸੁਹਣੀਆਂ-ਸੁਹਣੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਲਿਖਵਾਉਣਗੇ। ਉਹ ਗੱਲਾਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਮੈਨੂੰ ਦੁੱਖੀ ਨਾ ਕਰਨ। ਮੈਨੂੰ ਬੁਸ ਰੱਖਣ। ਸਦਾ ਬੁਸ। ਸੋਚਦਾ-ਸੋਚਦਾ ਮੈਂ ਗੋਤਮ ਬੁੱਧ ਦੀ ਛਿਲਾਸ਼ਦੀ ‘ਚ ਜਾ ਵੜਦਾ। ‘ਇਹ ਦੁਨੀਆ ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਘਰ ਹੈ’। ਉਸ ਦਾ ਇਹ ਵਚਨ ਮੇਰੇ ਦਿਮਾਗ ਵਿੱਚ ਗੁੰਜਦਾ ਰਹਿੰਦਾ।

ਮੇਰਾ ਜੀਆ ਕਰਦਾ ਮੈਂ ਪਿੰਡੋਂ ਭੱਜ ਜਾਵਾਂ, ਦੂਰ...ਜਿੱਥੇ ਕੋਈ ਮੈਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਉੱਥੇ ਨਾ ਮੈਥੋਂ ਕੋਈ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖਵਾਏਗਾ ਤੇ ਨਾ ਮੈਂ ਦੁੱਖੀ ਹੋਵਾਂਗਾ।

ਕਪੂਰੇ ਦਾ ਪੁੱਤ ਮੇਘਾ, ਮੇਲੋ ਦੀ ਧੀ ਸ਼ਰਬਤੀ ਤੇ ਨਾਈਆਂ ਦਾ ਘੋਟਾ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਸਣੇ ਹੁਣ ਪੰਜਵੀਂ ‘ਚ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਮੈਂ ਇਸਾਰੇ ਨਾਲ ਸਮਝਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਕਿ ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਲਿਖਵਾ ਲਿਆ ਕਰਨ ਲੋਕ, ਚਿੱਠੀਆਂ।

ਪਰ ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਕਿਸ-ਕਿਸ ਦੇ ਸਾਮੁਣੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਦਾ ਭੇਦ ਉਹ ਥੇਲ੍ਹਦੇ ਫਿਰਨ। ਕਬੀਲਦਾਰੀ ਦੇ ਮੌਂ ਪੜਦੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ।

“ਮੇਹਣ ਸਿੰਘਾ, ਤੇਤੋਂ ਕਦੇ ਅਮੀਂ ਕੋਈ ਗੱਲ ਲੁਕਾ ਕੇ ਨਹੀਂ ਰੱਖੀ। ਹਰ ਗੱਲ ਆਪਣੇ ਧੀਆਂ ਪੁੱਤਾਂ ਵਾਂਕ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਆਂ। ਆਪਣੇ ਇਲ ਵੈਲ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ਤੇਰੇ ਕੋਲ। ਹੋਰ ਸਾਲਾ ਕੀ ਐ ਇੱਥੇ, ਬਸ ਆਪਣਾ ਦਿਲ ਹੋਣਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਜ਼ਰਾ। ਨਾਲੇ ਤੂੰ ਸਾਡੀ ਸੁਣ ਵੀ ਲੈਂਦਾ ਧਿਆਨ ਨਾਲ।”

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਕਿਹਾ, ‘ਮੋਹਣ ਸਿੰਘਾ’ ਮੈਨੂੰ ਚੰਗਾ-ਚੰਗਾ ਲੱਗਦਾ। ਉਹ ਸੱਚੇ ਵੀ ਸਨ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਦੀ ਹਰ ਗੱਲ, ਹਰ ਘਟਨਾ, ਥੋੜ੍ਹੇ ਤੇ ਲੋੜ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਸਾਂ। ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਟੱਬਰ ਦਾ ਹੀ ਜੀਅ ਹੋਵਾਂ। ਇਹ ਸੋਚ ਕੇ ਮੈਂ ਨੀਵੀਂ ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਸਰਮ ਜਿਹੀ ਆ ਜਾਂਦੀ। ਆਖਿਰ ਦੋ ਲਫਜ਼ ਲਿਖਣ ਪਿੱਛੇ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਐਨਾ ਕਿਉਂ ਤੁਗ ਕਰਦਾ ਸਾਂ। ਕਿਉਂ ਸੁਆਬ ਦੇਂਦਾ ਸਾਂ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖਣ ਤੋਂ?

ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਮੇਰੀ ਲਿਜ਼ਬ ਢੂਰ ਨਾ ਹੋਈ। ਹਰ ਮੌਕੇ ਤੇ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਟਾਲਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ। ਹਰ ਰੋਜ਼ ਹੀ “ਕੱਲ੍ਹ ਨੂੰ ਲਿਖ ਦਿਓ” ਕਹਿ ਕੇ ਲਾਗਾ ਲਾ ਛਡਦਾ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੁਣ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖਣ ਲਈ ਕਿਸੇ ਦੇ ਘਰ ਜਾਣ ਲੱਗਿਆਂ ਮੈਨੂੰ ਸਰਮ ਕਿਉਂ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਮੈਂ ਕਿਉਂ ਲਿਜ਼ਬਦਾ ਸਾਂ।

ਅਜੇ ਪਰਸੋਂ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਉਜਾਗਰ ਛੈਮੀ ਦੀ ਮਾਂ ਹਰ ਕੌਰ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਲੈ ਜਾਣ ਲਈ ਆਈ। ਚਿੱਠੀ ਲਿਖਵਾਉਣ ਲਈ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਟਾਲ-ਮਟੋਲ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਭਰ ਆਈਆਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਨੀਵੀਂ ਪਾ ਲਈ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪਿੱਛੇ-ਪਿੱਛੇ ਤੁਰ ਪਿਆ।

ਆਪਣੇ ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਬਾਹਰਲੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਕੋਲ ਮੇਰੀ ਖਾਤਿਰ ਪੀੜ੍ਹੀ ਡਾਹ ਦਿੱਤੀ। ਮੈਂ ਚੁੱਪ ਕਰ ਕੇ ਬੈਠ ਗਿਆ। ਉਹ ਉੱਠ ਕੇ ਕਾੜੂਨੀ ਚੋਂ ਦੁੱਧ ਦਾ ਗਲਾਸ ਭਰ ਲਿਆਈ। ਮੈਂ ਬੜੀ ਨਾਂਹ ਨੁੱਕਰ ਕੀਤੀ, ਪਰ ਉਸ ਕਿਹਾ, “ਪੀ ਲੈ ਪੁੱਤ, ਕਿਹੜਾ ਆਪਾਂ ਮੁੱਲ ਲਿਆਂਦੇ। ਸੁੱਖ ਨਾਲ ਦੋ ਲਵੇਰੀਆਂ ਖੜ੍ਹੀਆਂ ਨੇ ਘਰ। ਥੋੜ੍ਹਕ ਲੈ ਜਾਇਆ ਕਰ ਵੇਲੇ ਕੁਵੇਲੇ ਲੈੜ ਪੈ ਜਵੇ ਜੇ ਕਦੇ। ਅਮੀਂ ਪੁੱਤ ਤੇਰਾ ਹੱਕ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦੇ। ਬੱਸ ਚਿੱਠੀ ਦੇ ਥੋੜ ਜ਼ਰਾ ਚੰਗੇ ਲਿਖ ਦੇਈਂ। ਆਹ ਲੈ ਫੜ ਕਾਰਡ।” ਉਸ ਨੇ ਕਾਂਸੀ ਦੀ ਥਾਲੀ ਤੇ ਰੱਖ ਕੇ ਪੇਸਟ-ਕਾਰਡ ਮੈਨੂੰ ਫੜਾ ਦਿੱਤਾ।

“ਪਹਿਲਾਂ ਦੁੱਧ ਦੀ ਖੁੱਟ ਭਰ ਲੈ ਪੁੱਤ ਬਹਿ ਕੇ।” ਉਸ ਨੇ ਪਿੱਤਲ ਦੇ ਗਲਾਸ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ।

ਮੈਂ ਸੰਗਦਿਆਂ-ਸੰਗਦਿਆਂ ਗਲਾਸ ਮੂੰਹ ਨੂੰ ਲਾ ਲਿਆ। ਪਰ ਇੱਕ-ਦਮ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਲਾਹ ਲਿਆ। ਗਰਮ ਗਰਮ ਦੁੱਧ ਨੇ ਮੇਰੀ ਜੀਡ, ਗਰਮ-ਗਰਮ ਗਲਾਸ ਨੇ ਮੇਰੇ ਥੁੱਲ੍ਹੇ ਢੂਕ ਦਿੱਤੇ।

ਮੈਨੂੰ ਬੁੜੀ ਤੇ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸਾ ਆਇਆ। ਮੇਰੀ ਜੀਡ ਅਜੇ ਵੀ ਜਲ੍ਹੂ-ਜਲ੍ਹੂ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ।

ਬੁੜੀ ਵੀ ਢਰ ਜਿਹੀ ਗਈ। ਉਸ ਨੇ ਦੁੱਧ ਫੈਂਟ-ਫੈਂਟ ਪਾਣੀ ਵਰਗਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਹੜਾ ਮੈਂ ਇੱਕੋ ਸਾਹੇ ਪੀ ਗਿਆ।

ਅੰਦਰੋਂ ਬਮੁਲੇ ਉਹਲਿਉਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਹਾਈ-ਹਾਈ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਆਈ। ਪੁੱਛਣ ਤੇ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਉਹ ਕਰਤਾਰੇ ਸੀ। ਹਰ ਕੌਰ ਦੀ ਨੂੰਹ। ਜਿਸ ਪਰਸੋਂ ਪੁੱਤ ਜੰਮਿਆਂ ਸੀ। ਅੰਦਰ ਮੈਜ਼ ਤੇ ਪਈ ਉਹ ਕੁਰਲਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਪਰਸੋਂ ਤੋਂ ਹੀ ਦਰਦ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਅਜੇ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਸੀ ਟਿਕਿਆ।

ਬੁੜੀ ਨੇ ਹਉਕਾ ਭਰਕੇ ਕਿਹਾ, “ਪੁੱਤ ਮੋਹਣਿਆ, ਜ਼ਰਾ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਖੀਂ ਚਿੱਠੀ, ਜਿਹਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਮੁੰਡਾ ਫੌਜ ‘ਚੋਂ ਨਾਂ ਕਟਵਾ ਆਵੇ। ਅਮੀਂ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਆਂ, ਪੁੱਤ...!” ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਫਿਰ ਭਰ ਆਈਆਂ।

ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਵੀ ਬੜਾ ਬਹਾਬ ਸਿਹਾ ਹੋ ਗਿਆ।

ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਵੱਲੋਂ ਰਾਜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਲਿਖੀ। ਉਸ ਦੀ ਰਾਜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਪੁੱਛੀ। ਤੇ ਫਿਰ ਸੁਆਲੀ ਨਜ਼ਰਾਂ ਨਾਲ ਬੁੜੀ ਵੱਲ ਵੇਖਣ ਲੱਗ ਪਿਆ।

“ਲਿਖ ਪੁੱਤ...! ਬਈ ਉਸ ਦਾ ਬਾਪੂ ਤਾਰੀਖ ਤੇ ਜਾ ਆਇਆ। ਇਸ ਪੰਦਰਾਂ ਦੀ ਫਿਰ ਪੇਸ਼ੀ ਪੈ ਗਈ।”

“ਹੋਰ?” ਮੈਂ ਲਿਖ ਕੇ ਪੁੱਛਿਆ।

“ਦੀਪੇ ਦੇ ਪ੍ਰਾਹੁਣੇ ਦਾ ਅਜੇ ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿੱਥੇ ਗਿਆ। ਕਿੱਥੇ ਹੈ, ਕਿੱਥੇ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਵੀ ਗੈਰ ਕਰੇ ਉਧਰੋਂ, ਬਹੁ ਪਤਾ ਕੱਢੇ।”

“ਬੁੜੀ ਮੱਛ ਐਤਕਾਂ ਤੂੰਅ ਗਈ। ਨਾਲੇ ਉਸ ਦੀ ਪੂੜ ਨੂੰ ਬਾਹਮਣੀ ਲੱਗ ਗਈ ਸੀ। ਪਰ ਹੁਣ ਠੀਕ ਹੈ। ਪੂੜ ਵੱਡਣੀ ਪਈ ਤੇ ਮੱਛ ਦੀ ਕੁਦਰ ਵੀ ਅੱਧੀ ਰਹਿ ਗਈ ਏ।” ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਨਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਇਹ ਗੱਲ ਉਸ ਨੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਸੀ ਜਾਂ ਲਿਖਣ ਲਈ ਕਹੀ ਸੀ। ਪਰ ਮੈਂ ਲਿਖ ਦਿੱਤੀ।

“ਨਾਲੇ ਬਲਦ ਦਾ ਕੰਨ੍ਹ ਮਤਾਵਿਆ ਗਿਆ ਐਤਕੀਂ। ਜੇ ਪਤਾ ਹੁੰਦਾ ਬਾਰੂ ਨੂੰ ਨਾ ਵੇਚਦੇ। ਪਰ ਵੇਚਦੇ ਵੀ ਕਿੱਦਾਂ ਨਾ, ਹਾਲਾ ਜੁ ਦੇਣਾ ਮੀ। ਖੇਤੀਆਂ ਤਾਂ ਜਾਏ ਖਾਣੀਆਂ ਐਤਕੀਂ ਪਾਣੀ ਨੇ ਮਾਰ ਲਈਆਂ। ਕਾਲਜੇ ‘ਚ ਰੁੱਗ ਭਰਦੈ ਗੋਡੇ-ਗੋਡੇ ਪਾਣੀ ਵੇਖ ਕੇ ਖੇਤਾਂ ਚਾਂ।” ਉਹ ਲਗਾਤਾਰ ਬੋਲੀ ਗਈ।

ਇਹ ਬਾਰੂ ਕੌਣ ਹੋਇਆ? ਮੈਂ ਪੁੱਛਿਆ।

“ਆਪਣਾ ਵੱਛਾ ਮੀ ਪੁੱਤ, ਘਰ ਦਾ ਪਾਲਿਆ ਹੋਇਆ। ਮੈਂ ਚੰਦਰੇ ਨੂੰ ਮਾਰਾ ਮਾਰਾ ਦੁੱਧ ਛੱਡਦੀ ਰਹੀ ਹਾਂ। ਮੰਡਾ ਕਹਿਦਾ ਵੇਚਣਾ ਨਹੀਂ। ਬੜਾ ਸੁਹਣਾ ਵਾਹਿੜਕਾ ਨਿਕਲ੍ਹ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਮੇਲੇ ਤੋਂ ਲਿਆਂਦੀਆਂ ਪ੍ਰਿਯਰਾਲਾਂ ਤੇ ਨੱਥਾਂ ਅਜੇ ਬਾਹੂ ਦੇ ਸੰਚੂਕ ‘ਚ ਮਿਉਂ ਦੀਆਂ ਤਿਉਂ ਪਈਆਂ ਨੇ। ਸਾਨੂੰ ਪਾਉਣੀਆਂ ਵੀ ਨਮੀਬ ਨਾ ਹੋਇਆਂ। ਜਿਸ ਦਿਨ ਵਿਕ ਗਿਆ, ਤੇਰੇ ਚਾਚੇ ਨੇ ਟੁੱਕ ਦੀ ਬੁਰਕੀ ਨਾ ਖਾਧੀ। ਬਮੂਲੇ ਨਾਲ ਲੱਗ ਕੇ ਬੈਠਾ ਰਿਹਾ ਸਾਰਾ ਦਿਨ, ਨੀਵੀਂ ਪਾ ਕੇ।”

“ਹੋਰ ਕੀ ਲਿਖਾ ਚਾਚੀ?” ਮੈਂ ਕੁਵੇਲਾ ਹੁੰਦਾ ਵੇਖ ਕੇ ਕਿਹਾ। “ਹੋਰ ਲਿਖ ਦੇ ਪੁੱਤ, ਬਈ ਕਰਤਾਰੇ ਦੇ ਘਰ ਕਾਕਾ ਹੋ ਕੇ ਗੁਜਰ ਗਿਆ, ਕਰਤਾਰੇ ਮੰਜੇ ਤੇ ਮਰਨ ਵਾਲੀ ਪਈ ਐ। ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕਹਿ ਕੇ ਨਾਂ ਕਟਵਾ ਆਵੇ। ਚਿੱਠੀ ਨੂੰ ਤਾਰ ਸਮਝੋ।”

ਮੈਂ ਮੁੰਨ ਹੋ ਗਿਆ।

“ਕਿੰਨਾ ਸੋਹਣਾ ਮੀ ਗੋਭਲਾ ਜਿਹਾ, ਮੇਰਾ ਪੋਤਾ, ਇੰਨ-ਬਿੰਨ ਬਾਪ ਤੇ ਗਿਆ ਸੀ। ਤਿੱਖਾ ਨੱਕ, ਚੌੜਾ ਮੱਥਾ ਤੇ ਭਰਵਾਂ ਚੇਹਰਾ। ਮੂੰਹ ਜਿਵੇਂ ਹੱਸੂ-ਹੱਸੂ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਦੀਵੇ-ਚਾਨਣੇ ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਇਉਂ ਲੱਗਿਆ, ਜਿਮੇਂ ਸਾਮਰਤੱਖ ਮੇਰਾ ਪੁੱਤ ਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇ, ਛੁੱਟੀ ਲੈ ਕੇ, ਫੌਜ ਚੌਂ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਮੇਰਾ ਮੱਥਾ ਠਣਕਿਆ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਹਰ ਕੌਰੇ, ਤੇਰੇ ਘਰ ਤੇਰਾ ਦੂਜਾ ਪੁੱਤ ਜੰਮਿਐਂ। ਜਦੋਂ ਸੂੱਖ ਨਾਲ ਗੱਡਰੂ ਹੋ ਗਿਆ, ਦੁਨੀਆਂ ਖੜ੍ਹੀ ਹੋ-ਹੋ ਵੇਖ੍ਹ। ਰੱਬ ਸੁੱਖ ਰੱਖੋ। ਲੰਬੀ ਉਮਰ ਦੇਵੇ ਮੇਰੇ ਪੋਤੇ ਨੂੰ। ਪਰ ਸਾਡੇ ਭਾਗ ਖੋਟੇ...।” ਬੁਜ੍ਹੀ ਆਪੇ ਬੁੜਬੜਾਈ।

“ਭਾਬੀ ਦੀ ਉਮਰ ਲੰਬੀ ਚਾਹੀਦੀ ਐ, ਚਾਚੀ। ਇਸ ਦਾ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਇਲਾਜ ਕਰਵਾ। ਨਾਲੋ ਜਿਉਂਦਾ ਰਹੇ ਸਾਡਾ ਭਾਈ। ਉਸ ਦੀ ਲਿਖੀ ਹੀ ਏਨੀ ਭੁ ਸੀ।” ਮੈਂ ਦਿਲਾਮਾ ਦਿੰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ।

ਚਾਚੀ ਨੇ ਸਿਰ ਤੇ ਰੱਖੇ ਪੱਦਰ ਦੇ ਪਰਨੇ ਨਾਲ ਅੱਖਾਂ ਪੂੱਛੀਆਂ।

“ਆਹੋ ਚਾਚੀ।” ਮੈਂ ਬੜੀ ਮੁਸਕਿਲ ਨਾਲ ਕਹਿ ਸਕਿਆ।

“ਚੰਗਾ ਪੁੱਤ ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਸਾਰੀ ਚਿੱਠੀ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸੁਣਾ ਦੇ ਮੈਂਨੂੰ। ਕੋਈ ਭੁੱਲੀ-ਚੁੱਕੀ ਗੱਲ ਚੇਤੇ ਆ ਜਾਇਗੀ ਨਾਲੋ।” ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ‘ਚ ਤਰਲਾ ਸੀ।

ਮੈਂ ਸਾਰੀ ਚਿੱਠੀ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸੁਣਾ ਦਿੱਤੀ।

“ਬੱਸ ਚਾਚੀ?” ਮੈਂ ਐਡਰੈਸ ਲਿਖਦਿਆਂ ਪੁੱਛਿਆ।

“ਬੱਸ ਪੁੱਤ... ਲਿਖ ਦੇ ਬਾਕੀ ਸਭ ਸੁੱਖ-ਸਾਂਦ ਹੈ।”

ਬੁਜ੍ਹੀ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਮੇਰੇ ਹੋਥਾਂ ਜ਼ਲਸ਼ ਛਿਗ ਪਈ।

ਕਰਫ ਲਤਾਵੇ ਰੁੱਖ (1994) ਵਿੱਚ

Exercise 35.1 Fill in each blank with a suitable word (in its appropriate form) from the glossary for “ਬਾਬੀ ਸਭ ਸੁੱਖ-ਸਾਂਦ ਹੈ।” Then translate the sentences.

1. ਰੋਟੀ ਦੀ ਇੱਕ _____ ਮੂੰਹ ਵਿੱਚ ਪਾ ਕੇ ਆਦਮੀ ਥੋਲਿਆ, “ਕਿੰਨਾ ਸੁਆਦ ਹੈ!”
2. ਸਾਧੂ ਪਿੱਪਲ ਹੇਠ _____ ਲਾ ਕੇ ਬੈਠਾ ਸੀ।
3. ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਿੱਚ _____ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਆਪਣੇ ਕੱਪੜੇ ਪਾ ਕੇ ਇਧਰ-ਊਧਰ ਕਾਹਲੀ ਨਾਲ ਭੱਜ ਰਹੇ ਸਨ।
4. ਕਾਰ ਦੀਆਂ ਬੱਤੀਆਂ ਸਾਮੁਣੇ ਹਿਰਨੀ _____ ਖੜ੍ਹੀ ਸੀ।
5. ਜਦੋਂ ਵੀ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਬਾਹਰਲੇ ਦੇਸ਼ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਮੈਨੂੰ _____ ਭੇਜਦੇ ਹਨ।
6. ਦੁਖੀ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਟੱਬਰ ਨੇ _____ ਦਿੱਤਾ।
7. ਜਦੋਂ ਉਸਤਾਦ ਜੀ ਨੇ ਡੇਵਿਡ ਤੋਂ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਉਹ ਕਲਾਸ ਵਿੱਚ ਦੇਰ ਨਾਲ ਕਿਉਂ ਆਇਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ _____ ਕਰਨ ਲੱਗਿਆ।
8. _____ ਸਣ ਕੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਮਹਿਮਾਨ ਖਿੜ ਖਿੜਾ ਕੇ ਹੱਸ ਪਏ।
9. ਲਾੜੇ-ਲਾੜੀ ਨੂੰ ਰੋਟੀ ਪਕਾਉਣ ਲਈ _____ ਦੇ ਬਰਤਨ ਵਰੀ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
10. ਉਹ _____ ਪੈਸੇ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ, ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ।

Exercise 35.2 Translate:

1. The farmer got milk from the lactating buffaloes.
2. In the winter doctors give vaccinations for the flu.
3. She got annoyed and turned her face away from me.
4. The mother has faith in her son that he will pass his exam.
5. Due to sitting on the floor so long my feet went numb.
6. ਘਟਨਾ ਪਿੱਛੋਂ ਅਸਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਹਉਕਾ ਭਰਿਆ ਸੀ।
7. ਕੰਗਾਲ ਟੱਬਰਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਵਕਤ ਦੀ ਰੋਟੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ।
8. ਕੁਪੱਤੇ ਲੋਕ ਹਰ ਗੱਲ ਤੇ ਝਗੜਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।
9. ਉਸ ਦਾ ਗੋਡਲਾ ਜਿਹਾ ਮੁੰਡਾ ਕੁੜੀਆਂ ਵਰਗਾ ਲੱਗਦੇ।
10. ਪੀੜ੍ਹੀ ਤੇ ਬੈਠੀ ਹੋਈ ਜ਼ਨਾਨੀ ਚਰਖੇ ਤੇ ਰੂੰ ਕੱਤਣ ਲੱਗੀ।

ਐਥੇ ਲਫ਼ਜ਼

ਉਹਲਾ	cover (m)
ਇਸ਼ਾਰਾ	sign, signal, gesture (m)
ਇਤਥਾਰ	trust, faith (m)
ਸਹੁਰਾ	father-in-law's family, father-in-law (m)
ਸਫ਼ਾ	clean (adj/i); page (m)
ਸਮਾਪਨੀ	meditation, contemplation (f)
ਸਾਮਰਤਾਖ (ਸਾਮੁਣੇ)	in front of (pp)
ਸੁੰਨ	numb (adj/u)
ਹਉਕਾ	sigh (m)
ਹੱਸ੍ਹ-ਹੱਸ੍ਹ	smiling, happy (adj/u)
ਹਿਮਾਇੰਡੀ	supporter (m)
ਹਿਰਾਸਿਆ/ਹਿਰਾਸੀ	afraid, confused (adj/m/f)
ਕੰਗਾਲ	poor, destitute (adj/u)

ਕੰਨੂ	part of ox's neck where yoke falls (m)
ਕਬੀਲਦਾਰ	family man (m)
ਕਾਂਸੀ	bronze (f)
ਕਾੜ੍ਹਨੀ	earthen vessel (f)
ਕੁਪੱਤਾ	quarrelsome (adj/i)
ਕੁਰਲਾਉਣਾ	to cry, wail (vi)
ਖੱਦਰ	coarse, home-spun cotton cloth (m)
ਖੇਟਾ	false, false (adj/i)
ਗੋਭਲਾ	chubby (adj/i)
ਗੈਰ	attention, deliberation, deep thought (m)
ਘੁੰਘਰਾਲ	string of bells, around neck of animals (f)
ਛਗੜਾ	quarrel (m)
ਝਿਜਕ	hesitation, reluctance, shyness (f)
ਝਿਜਕਣਾ	to be hesitant, bashful (vi)
ਟਾਲ-ਮਾਟੈਲ	dilly-dallying, excuses (f)
ਟਿੱਚਰ	joke, jest (f)
ਟੁੱਕ	bread (m)
ਟੈਟਕਾ	witticism, anecdote (m)
ਤਾਰੀਖ	date (f)
ਤੂਆ	(of cattle) abortion, premature delivery (f)
ਥਹੁ	assessment (m)
ਬੰਮ੍ਹ, ਬਮ੍ਹਲਾ	pillar, support (m)
ਦਿਲਾਸਾ	consolation (m)
ਢੱਹਰਾ	rhymed couplet (m)
ਨੱਥ	nose-rope for animals (f)
ਨਾਛੁਖਾਨ	proud, arrogant, swaggering (adj/u)
ਨਾਂ ਕਟਵਾ ਕੇ	having taken discharge (adv)
ਪੱਟੀ	bandage, strip (f)
ਪਰਨਾ	length of cloth used as towel (m)
ਪਿੱਤਲ	brass (m)
ਪੀੜ੍ਹੀ, ਪੀੜ੍ਹੀ	low chair, stool (m, f)
ਪੂੰਝਣਾ	to wipe, rub out, clean (vt)
ਫੈਟਣਾ	to mix or cool by pouring from one vessel to another (vt)
ਛੋਜੀ	soldier (m)
ਬੀਹੀ/ਵੀਹੀ	street (f)
ਬੁੱਢੀ/ਬੁੜੀ	old woman (f)
ਬੁਰਕੀ	bite, mouthful (f)
ਬੁੜਬੁੜਾਉਣਾ	to mumble, mutter (vi)
ਕੈਂਤ	a meter of verse (m)
ਭਾਗ	part, portion; luck (m)
ਕੂਸਰਨਾ	to create problems (vi)
ਮੱਥਾ ਠਣਕਣਾ	to suspect

ਮੁਤਾੜਨਾ	(for a bullock) to get hurt from yoke on the neck (vi)
ਰਾਮ ਸਤ	a greeting (f)
ਲਵੇਰੀ	lactating cow, buffalo, or goat (f)
ਲਾਚਾ	false promise, false hope (m)
ਲੋਦਾ	vaccination (m)
ਵਿਟਰਨਾ	to be annoyed (vi)

Lesson 36

ਸਬਕ ਤੇ

ਆਜਮੇਰ ਰੋਡੇ

ਨਿੱਕੀ

ਬਲਵੰਤ ਨੇ ਬੂਹਾ ਖੋਲਿਆ।

“ਹੈਂਦੇ... ਸ਼ਾਬਦੇ ਆਹ ਕਿਵੇਂ ਜੀਅ ਕਰ ਆਇਆ ਅੱਜ ਇਧਰ ਨੂੰ?” ਬਲਵੰਤ ਨੇ ਜਗਦੇਵ ਨੂੰ ਅਚਾਨਕ ਵੇਖ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ।
“ਹੋਰ ਸੁਣਾ ਕਿਵੇਂ, ਠੀਕ-ਠਾਕ ਹੈ?”

“ਦਰਮਨ ਕਰ ਕੇ। ਤੂੰ ਸੁਣਾ ਕਿਵੇਂ ਦਿਨ ਲੰਘਦੇ ਹਨ।” ਜਗਦੇਵ ਨੇ ਬੂਟ ਲਾਹੁੰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ।

“ਬਸ ਮਿਹਰਬਾਨੀ ਹੈ ਉਪਰ ਵਾਲੇ ਦੀ, ਹੋਰ ਕਿਵੇਂ ਚੱਕਰ ਮਾਰਿਆ ਫਿਰ?”

“ਐਧਰ ਆਇਆ ਸੀ ਸੇਫ਼ ਵੇਅ ਤੋਂ ਲੱਮੀ ਲੈਣ. ਸੋਚਿਆ ਤੈਨੂੰ ਹੈਂਲੋਂ ਕਹਿ ਜਾਵਾਂ, ਤੇਰਾ ਤਾਂ ਟਾਈਮ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ। ਕੀ ਗੱਲ ਇਕੱਲਾ ਈਹੀ ਹੈਂ ਘਰੇ, ਕੋਈ ਖੜਕਾ-ਦੜਕਾ ਨਹੀਂ ਸੁਣਦਾ?”

“ਸਾਰੇ ਈਹੀ ਗਏ ਹੋਏ ਹਨ ਕਿਤੇ ਨਾ ਕਿਤੇ, ਮੈਂ ਵੀ ਨਿਕਲਨ ਈਹਾਲਾ ਸੀ ਜੇ ਤੂੰ ਨਾ ਆਉਂਦਾ ਤਾਂ।” ਦੋਵੇਂ ਜਣੇ ਸੋਛਿਆਂ ਤੇ ਬੈਠ ਗਏ।

“ਕੱਲ੍ਹੁ ਹਰਨਾਮ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਤੇ ਨਹੀਂ ਦਿਮਿਆ ਤੂੰ?” ਬਲਵੰਤ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ।

“ਪਾਰਟੀ-ਪੂਰਟੀ ਦੀ ਗੱਲ ਫਿਰ ਕਰਾਂਗੇ ਤੂੰ ਐਧਰ ਵੇਖ ਤੈਨੂੰ ਇੱਕ ਚੀਜ਼ ਵਿਖਾਵਾਂ।” ਜਗਦੇਵ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ‘ਚ ਫੜੀ ਅੰਗੋਜ਼ੀ ਦੀ ਅਖਬਾਰ ਮੇਜ਼ ਤੇ ਰੱਖਿਆਂ ਕਿਹਾ।

“ਆਹ ਵੇਖ ਇਲਾਵਰ ਦੀ ਕੁੜੀ ਦੀ ਛੋਟੋ, ਪਹਿਲੇ ਨੰਬਰ ਤੇ ਆਈ ਹੈ ਸ਼ਾਹਿਰ ‘ਚੋਂ।”

“ਅੱਛਾ, ਕਮਾਲ ਹੋ ਗਈ ਫਿਰ ਤਾਂ ਬਈ।” ਬਲਵੰਤ ਨੇ ਸਫੇ ਦੇ ਵਿਚਾਲੇ ਛੱਪੀ ਵੱਡੀ ਛੋਟੇ ਵੱਲ ਵੇਖਿਆਂ ਕਿਹਾ। “ਕਿਹੜੀ ਕਲਾਮ ‘ਚੋਂ ਆਈ ਹੈ ਛਮਟ?”

“ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਕੇ ਨਹੀਂ, ਸੁਹਣੀ ਕਰ ਕੇ ਆਈ ਹੈ ਪਹਿਲੇ ਨੰਬਰ ਤੇ। ਬਿਉਟੀ ਕੁਈਨ।”

“ਹੈ... ਰਹਿਣ ਦੇ... ਗੋਰੀਆਂ ‘ਚੋਂ ਵੀ?” ਬਲਵੰਤ ਦਾ ਹੈਰਾਨੀ ਨਾਲ ਮੂੰਹ ਈਹੀ ਭੁੱਲ੍ਹਾ ਰਹਿ ਗਿਆ।

“ਗੋਰੀਆਂ ਕਾਨੀਆਂ ਸਭ ਮਾਤ ਪਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਤਾਂ।” ਜਗਦੇਵ ਨੇ ਬਲਵੰਤ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵੱਲ ਨੀਂਝ ਲਾ ਕੇ ਤੱਕਿਆ ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਦਾ ਪ੍ਰਤਿਕਰਮ ਭਾਂਪ ਕਿਹਾ ਹੋਵੇ। ਬਲਵੰਤ ਅੱਗੋਂ ਕੁੱਝ ਨਾ ਬੋਲਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਛੋਟੇ ਵੱਲ ਵੇਖਿਆ। ਛੋਟੇ ਸੱਚਮੁੱਚ ਹੀ ਬਹੁਤ ਸੁਹਣੀ ਸੀ।

“ਸੁਹਣੀ ਹੈ ਛੋਟੇ,” ਬਲਵੰਤ ਹੌਲੀ ਜਿਹੀ ਬੋਲਿਆ।

“ਪਰ ਉਹ ਇਕੱਲਾ ਮੂੰਹ ਨਹੀਂ ਵੇਖਦੇ ਭਾਈ ਸ਼ਾਹਿਬ, ਸਰੀਰ ਦਾ ਅੰਗ ਅੰਗ ਵੇਖ-ਚਾਖ ਕੇ ਛਮਟ ਕੱਢਦੇ ਹਨ। ਕੋਈ ਮਮੂਲੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਇਹਾ ਤੂੰ ਟੀ. ਵੀ. ਤੇ ਨਹੀਂ ਵੇਖੇ ਕਦੇ ਬਿਉਟੀ ਮੁਕਾਬਲੇ?”

ਬਲਵੰਤ ਬਿਨਾਂ ਬੋਲਣ ਤੋਂ ਛੋਟੇ ਵੱਲ ਵੇਖਦਾ ਰਿਹਾ, ਜਿਵੇਂ ਯਕੀਨ ਨਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ।

ਜਗਦੇਵ ਨੇ ਗੱਲ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆਂ ਕਿਹਾ, “ਉੱਜ ਦੇਖ ਲਾ ਯਾਰ ਆਪਣੇ ਲੋਕ ਕਿੱਥੋਂ ਤੁਰ ਕੇ ਕਿੱਥੇ ਆ ਗਏ। ਕਿੱਥੇ ਅਗਲਾ ਆਪਣੀ ਧੀ ਵੱਲ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਅੱਖ ਚੁੱਕ ਕੇ ਨਹੀਂ ਵੇਖਣ ਦੇਂਦਾ ਸੀ ਤੇ ਕਿੱਥੇ ਹੁਣ ਸਾਰੇ ਮੁਲਖ ਸਾਮ੍ਰਾਂ ਨੰਗੀਆਂ ਲੱਤਾਂ ਕੱਢ ਕੇ ਪਰੇਡਾਂ! ਹੱਦ ਹੈ ਗਈ ਭਈ ਆਪਣੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਵੀ।”

“ਤੇਰੇ ਧਿਆਲ ‘ਚ ਅੱਜ-ਕੱਲ੍ਹੁ ਦੇ ਜੁਆਕ ਸੁਣਦੇ ਹੈ ਮਾਪਿਆਂ ਦੀ ਗੱਲ?” ਬਲਵੰਤ ਨੇ ਕੁੱਝ ਅੰਖਿਆਈ ਜਿਹੀ ਨਾਲ ਜਗਦੇਵ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਵੇਖਿਆਂ ਕਿਹਾ। ਜਗਦੇਵ ਨੇ ਅੱਖਾਂ ਪਾਸੇ ਕਰ ਲਈਆਂ। ਉਸ ਦੀ ਆਪਣੀ ਕੁੜੀ, ਬੰਟੀ, ਕੁੱਝ ਚਿਰ ਪਹਿਲਾਂ ਸਖ਼ਤੀ ਕਾਰਨ ਘਰੋਂ ਨੱਸ ਗਈ ਸੀ ਤੇ ਮਾਮਾਂ ਸਮਝਾ ਬੁਝਾ ਕੇ ਵਾਪਸ ਕਿਆਂਦੀ ਸੀ। ਜਗਦੇਵ ਨੇ ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਕਿਸੇ ਕੋਲ ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਕੱਢੀ ਸੀ, ਪਰ ਅੰਦਰੋ-ਅੰਦਰ ਕਾਢੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਸੀ। ਯਾਇਦ ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਸੀ ਹੁਣ ਜਗਦੇਵ ਅਖਬਾਰ ਚੁੱਕੀ ਘਰੋ-ਘਰ ਤੁਰਿਆ ਫਿਰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਇਲਾਵਰ ਦੀ ਕੁੜੀ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰ ਕੇ ਕੋਈ ਤਸ਼ਕੀ ਜਿਹੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਸੀ।

ਉਸ ਨੂੰ ਲੱਗਾ ‘ਅੱਜ-ਕੱਲ੍ਹੁ ਦੇ ਜੁਆਕ’ ਵਾਸ਼ੀ ਗੱਲ ਬਲਵੰਤ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਲਾਅ ਕੇ ਕਹੀ ਸੀ। ਫਿਰ ਉਸ ਨੂੰ ਧਿਆਲ ਆਇਆ ਇਲਾਵਰ ਅਤੇ ਬਲਵੰਤ ਦੀ ਚੰਗੀ ਬਣਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦੋਵੇਂ ਜਣੇ ਘਰਾਂ ‘ਚੋਂ ਦੂਰੋਂ ਨੇੜਿਓਂ ਸਕੇ ਵੀ ਹਨ। ਉਹ ਅਖਬਾਰ ਚੁੱਕ ਕੇ ਸੋਫੇ ਤੋਂ ਉੱਠ ਕੇ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋ ਗਿਆ।

“ਚੰਗਾ ਬਲਵੰਤ ਮੰਧਾ ਮੈਂ ਚੱਲਦਾਂ, ਫਿਰ ਮਿਲਾਂਗੇ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਐਵੇਂ ਹੈਲੋਂ ਹੀ ਕਿਹਿਣ ਆਇਆ ਸਾਂ।” ਬਲਵੰਤ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਬੈਠਣ ਲਈ ਕਿਹਾ, ਪਰ ਜਗਦੇਵ ਹੱਥ ਮਿਲਾ ਕੇ ਚਲਾ ਗਿਆ।

ਬਲਵੰਤ ਨੂੰ ਅਜੇ ਵੀ ਯਕੀਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆ ਰਿਹਾ। ਕੀ ਇਹ ਸੱਚਮੁੱਚ ਉਹੀ ਨਿੱਕੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਨੱਕ 'ਚੋਂ ਨਲੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸੁਕਦੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਯਾਦ ਆਇਆ ਨਿੱਕੀ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਮੌਟੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਨੱਕ ਤਿੱਖਾ। ਪਰ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਇਹੋ-ਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵੱਲ ਕੌਣ ਧਿਆਨ ਦੇਂਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਨਿੱਕੀ ਦੇ ਬਚਪਣ ਬਾਰੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਗੱਲ ਵੀ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਭੁੱਲੀ।

ਨਿੱਕੀ ਦੇ ਕੁ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਸੀ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਉਸ ਦੀ ਮਾਂ ਮੇਲੇ ਬਾਹਰ ਆਪਣੇ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਕਪਾਹ ਚੁਗਦੀ ਸੀ। ਨਿੱਕੀ ਨੂੰ ਉਸ ਨੇ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਟਾਹਲੀ ਦੀ ਠੰਢੀ ਛਾਂ ਹੇਠ ਸੁਆਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਮੇਲੇ ਕੁੱਝ ਚਿਰ ਪਿੱਛੋਂ ਕਪਾਹ ਢੇਰੀ ਕਰਨ ਆਈ, ਤਾਂ ਨਿੱਕੀ ਨੂੰ ਉਥੋਂ ਗੁਮ ਵੇਖ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਖਾਨਿਓਂ ਗਈ। “ਹਾਏ ਨੀ ਮੈਂ ਮਰ ਜਾਂ ਮੇਰੀ ਭੜੀ!” ਉਹ ਡੋਰ-ਭੋਰੀ ਹੋਈ ਕਦੇ ਇਸ ਪਾਸੇ ਨੱਸ ਕੇ ਵੇਖੋ ਕਦੇ ਔਸ ਪਾਸੇ। ਨਾਲ ਦੇ ਖੇਤ ‘ਚ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਬਲਵੰਤ ਉੱਥੇ ਆਇਆ ਅਤੇ ਮੇਲੇ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਬੱਛਿਆ:

“ਕੀ ਗੱਲ ਹੈ ਭਾਬੀ ਭੁਸਰੀ ਗਾਂ ਵਾਂਝ ਭੁੱਜੀ ਫਿਰਦੀ ਹੈਂ? ਸਾਨੂੰ ਦੱਸ ਕੋਈ ਸੇਵਾ ਦੀ ਲੋੜ ਐਂਤਾਂ।”

“ਵੇਂ ਬੰਤ ਮੇਰੀ ਤਾਂ ਭੁੜੀ ਇੱਥੋਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿੱਥੇ ਚਲੀ ਗਈ। ਵੀਰ ਬਣ ਕੇ ਵੇਖ ਇੱਥੇ ਕਿਤੇ ਹੈਗੀ ਹੈ ਤਾਂ।”

“ਹੈਂ, ਨਿੱਕੀ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਕੇ ਲੈ ਗਿਆ ਕੋਈ।”

“ਹਾਡੇ ਹਾਡੇ ਤੇਰੇ ਅੱਗੇ ਹੱਥ ਬੰਨ੍ਹਦੀ ਆਂ, ਵੀਰ ਬਣ ਕੇ ਭਾਲ ਭੁੜੀ ਨੂੰ।”

“ਓ ਅੱਛਾ, ਭਾਬੀ ਤੈਨੂੰ ਦੱਸਾਂ, ਜਾਂ ਤਾਂ ਫਿਰ ਉਹੀ ਗੱਲ ਹੋਈ। ਉਹ ਸਾਡੇ ਖੇਤ ਵਾਲੀ ਬੇਰੀ ਹੈ ਨਾ ਮੋਟੇ ਤਣੇ ਵਾਸੀ, ਉੱਥੇ ਗਿਦੜੀ ਦਾ ਘੁਰਨਾ ਹੈ। ਮੇਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਗਿਦੜੀ ਲੈ ਗਈ ਨਿੱਕੀ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਕੇ। ਚੱਲ ਉੱਥੇ ਵੇਖ ਚੱਲ ਕੇ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੱਗੇ ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਕਹਿੰਦੇ ਸੋਖੀ ਦੇ ਮੁੜੇ ਨੂੰ...।”

“ਵੇਂ ਜਾਹ ਦਫ਼ਾ ਹੈ ਟੁੱਟ ਪੈਣਾ ਮੇਰੇ ਨਾਲ’ ਚਲਾਕੀਆਂ ਕਰਦੇ ਅੱਗੋਂ, ਆਖੇ ਸਾਡੇ ਖੇਤ ‘ਚ ਆ ਜਾ...।”

“ਨਾ ਭਾਬੀ ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਵੱਡੇ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਸਹੀ, ਜੇ ਐਹੋ ਜਿਹੀ ਕੋਈ... ਚੱਲ ਜਾਹ ਤੂੰ ਕੱਲੀ ਜਾ ਕੇ ਵੇਖ ਆ ਮੈਂ ਇਧਰ ਵੇਖਦਾ।”

ਮੇਲੇ ਡਰਦੀ-ਡਰਦੀ ਬੇਰੀ ਦੇ ਢੂਜੇ ਪਾਸੇ ਗਈ। ਅੱਗੇ ਛਾਵੇਂ ਮੁੱਛ ਨਾਲ ਬੈਠੀ ਨਿੱਕੀ ਗੁੜ ਦੀ ਡਲੀ ਖਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਮੇਲੇ ਦੀ ਜਾਨ ਵਿੱਚ ਜਾਨ ਆਈ। ਉਸ ਨੇ ਨਿੱਕੀ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਕੇ ਹਿੱਕ ਨਾਲ ਲਾ ਲਿਆ। ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਨਿੱਕੀ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਗੁੜ ਦਾ ਖਿਆਲ ਆਇਆ ਤਾਂ ਨਿੱਕੀ ਆਪੇ ਹੀ ਬੋਲ ਪਈ:

“ਬੇਬੇ ਬੰਤ ਤਾਤੇ ਨੇ, ਹੈ ਨਾ, ਗੁੜ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਨਾਲੇ, ਹੈ ਨਾ, ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਸੀ... ਚੁੱਪਾ।”

ਮੇਲੇ ਨੇ ਮੁੜ ਕੇ ਵੇਖਿਆ, ਪਰੇ ਖੜ੍ਹਾ ਬੰਤ ਦੰਦੀਆਂ ਕੱਢੀ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

“ਖੜ੍ਹ ਜਾ ਦੇਜ਼ਕੀਆ... ਕਿੰਨਾ ਭਜਾਇਆ ਮੈਨੂੰ, ਆਹ ਕਪਾਹ ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਲੱਗਦਾ ਚੁਗੇਗਾ ਆ ਕੇ।” ਬਲਵੰਤ ਹਮਦਾ-ਹਮਦਾ ਮੇਲੇ ਨੂੰ ਅੰਗੂਠਾ ਦਿਖਾ ਕੇ ਪਰੇ ਤੁਰ ਗਿਆ। ਪਰ ਮੇਲੇ ਦਾ ਇਹ ਗੁੱਮਾ ਉਤੋਂ-ਉਤੋਂ ਹੀ ਸੀ। ਪਿੱਛੋਂ ਮੇਲੇ ਲਈ ਇਹ ਹਾਦਮਾ ਅਤਿ ਪਿਆਰੀ ਯਾਦ ਬਣ ਕੇ ਸਦਾ ਲਈ ਦਿਲ ਵਿਚ ਟਿਕ ਗਿਆ। ਬਲਵੰਤ ਉਸ ਸਮੇਂ ਕਾਲਜ ਦੋਂ ਇੱਕ ਦੋ ਵਾਰ ਫੇਲ੍ਹ ਹੋ ਕੇ ਵਾਪਸ ਪਿੰਡ ਆ ਕੇ ਬੇਚੀ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ ਸੀ।

ਅੱਜ ਸਭ ਕੁੱਝ ਕਿੰਨਾ ਬਦਲ ਗਿਆ ਹੈ। ਬਲਵੰਤ ਦੇ ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ ਤੇ ਮੁਸਕਾਨ ਆ ਗਈ। ਪਰ ਨਾਲ ਹੀ ਨਿੱਕੀ ਦੇ ਬਿਉਟੀ ਮੂਕਾਬਲਿਆਂ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਦੀ ਗੱਲ ਨੇ ਉਸ ਦਾ ਮਨ ਉਦਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿਚ ‘ਮਾਡੀਆਂ’ ਕੁੜੀਆਂ ਲਈ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਬਹੁਤ ਮਾੜੀਆਂ ਸਨ। ਨਿੱਕੀ ਦਾ ਅਸਰ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਕੁੜੀਆਂ ਤੇ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰ ਪਵੇਗਾ। ਕੱਲ੍ਹ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਧੀਆਂ ਵੀ ਜੁਆਨ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸਨ। ਉਸ ਨੇ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾਇਆ ਨਿੱਕੀ ਦੀ ਉਮਰ ਕੋਈ ਅਠਰਾਂ ਉੱਨੀ ਸਾਲ ਦੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਅੱਜ ਤੋਂ ਤੇਰਾਂ ਚੌਂਦਾ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਦਿਲਾਵਰ ਆਪਣਾ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ ਹੈ ਕੇ ਕਨੇਡਾ ਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਆਉਂਦਾ ਈ ਇਨਸੋਰੈਂਸ ਵੇਚਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਚੰਗਾ ਪੈਮਾ ਕਮਾ ਚੁੱਕਿਆ ਸੀ।

ਬਲਵੰਤ ਦਿਲਾਵਰ ਤੋਂ ਚਾਰ ਪੰਜ ਸਾਲ ਪਿੱਛੋਂ ਆਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਅਜੇ ਵੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੈਰ ਨਹੀਂ ਸਨ ਜ਼ਮੇ। ਉਹ ਦੋ ਕੁ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਕੁਨੈਲੀ, ਕੈਲਗਰੀ ਤੋਂ ਫਿਰਦਾ-ਫਿਰਾਉਂਦਾ ਵਾਪਸ ਵੈਨਕੂਵਰ ਆ ਟਿਕਿਆ ਸੀ। ਪਤਨੀ ਕਿਸੇ ਸਟੋਰ ਵਿਚ ਪੱਕੇ ਕੰਮ ਉਤੇ ਲੱਗ ਗਈ ਪਰ ਬਲਵੰਤ ਆਪ ਅਕਸਰ ਅਨਿਇਭਲਾਇਮੈਂਟ ਤੇ ਰਹਿੰਦਾ। ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਬੰਤ ਨਾਲੋਂ ਅੱਜ-ਕੱਲ੍ਹ ਦੇ ਬਲਵੰਤ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਫਰਕ ਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਭਾਵੇਂ ਅੱਜੇ ਚਾਲੀਆਂ ਦੇ ਇਰਦ-ਗਿਰਦ ਹੀ ਸੀ, ਪਰ ਉਸ ਦੀ ਬੋਲਣੀ-ਚਾਲਣੀ ਅਤੇ ਅਦਾਵਾਂ ‘ਚੋਂ ਬਜ਼ੁਰਗਪੁਣੇ ਦੀ ਝਲਕ ਪੈਂਦੀ ਸੀ।

ਉਹ ਪੋਚਵੀਂ ਪੱਗ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਅਤੇ ਸੁਥਰੇ ਕੱਪੜੇ ਪਹਿਨ ਕੇ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਅੱਧ-ਚਿੱਟੀ ਦਾਹੜੀ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਛੱਡ ਕੇ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਜਾਂਦਾ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਘਰੇਲੂ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰੇ ਦੇਂਦਾ। ਜਾਂ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਦੇ ਮਸ਼ਹਿਦਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਾ। ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਚੰਗੀ ਇੱਜਤ ਬਣੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਦਿਲਾਵਰ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀ ਸਾਂਝ ਅੱਜੇ ਵੀ ਢੂੰਘੀ ਸੀ। ਭਾਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਆਉਣ ਜਾਣ ਕਦੀ-ਕਦਾਈ ਹੀ ਹੁੰਦਾ। ਨਿੱਕੀ ਨੂੰ ਤਾਂ ਵੇਖਿਆਂ ਸ਼ਾਇਦ ਸਾਲ ਹੀ ਬੀਤ ਗਏ ਸਨ। ਉਹ ਜਦੋਂ ਵੀ ਦਿਲਾਵਰ ਦੇ ਘਰ ਜਾਂਦਾ, ਨਿੱਕੀ ਅਕਸਰ ਆਪਣੀਆਂ ਸਹੇਲੀਆਂ ਨਾਲ ਬਾਹਰ ਹੁੰਦੀ ਜਾਂ ਸਕੂਲ ਵਿਚ। ਉਂਜ ਵੀ ਕਨੇਡਾ ਵਿਚ ਜੰਮੇ-ਪਲੇ ਜਾਂ ਜਵਾਨ ਹੋਏ ਬੱਚੇ ਵੱਡਿਆਂ ਵਿਚ ਘੱਟ ਵੱਧ ਹੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਸਮੇਂ ਬਲਵੰਤ ਦਿਲਾਵਰ ਬਾਰੇ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਦਿਲਾਵਰ ਬਹੁਤ ਅਣਖੀਲਾ ਅਤੇ ਗੁਸੈਲ ਸੁਭਾਅ ਦਾ ਸੀ। ਕਿਵੇਂ ਉਸ ਨੇ ਨਿੱਕੀ ਦੀ ਛੋਟੇ ਨਾਲ ਥਾਂ-ਥਾਂ ਹੋਈ ਚਰਚਾ ਸਹਾਰੀ ਹੋਵੇਗੀ! ਉਸ ਨੂੰ ਪੱਕਾ ਯਕੀਨ ਮੀ ਦਿਲਾਵਰ ਨਿੱਕੀ ਦੀਆਂ ਆਜੇਹੀਆਂ ਹਰਕਤਾਂ ਤੋਂ ਅਣਜਾਣ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ...। ਉਸ ਨੇ ਨਿੱਕੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਕੁੱਟਿਆ ਹੋਵੇਗਾ। ਜੇ ਉਹ ਵੀ ਜਗਦੇਵ ਦੀ ਕੁੜੀ ਵਾਂਝ ਘਰੋਂ ਨੱਸ ਗਈ! ਉਸ ਨੇ ਉਸੇ ਪਲ ਹੀ ਦਿਲਾਵਰ ਦੇ ਘਰ ਜਾਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ।

ਬੈਲ ਹੋਣ ਤੇ ਮੇਲੇ ਨੇ ਬੂਹਾ ਥੋਲਿਆ। “ਮਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ! ਅੱਜ ਸਾਡੇ ਘਰ ਕਿਵੇਂ ਰਾਹ ਛੁੱਲ ਕੇ ਆ ਗਏ? ਆ ਜਾਓ ਅੰਦਰ।” ਮੇਲੇ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੁਸ਼ ਵੇਖ ਕੇ ਬਲਵੰਤ ਨੂੰ ਹੈਰਾਨੀ ਹੋਈ।

“ਕੀ ਲਿਆਵਾਂ, ਜੂਸ ਕਿ ਚਾਹ ਘਰ ਦਿਆਂ?”

“ਨਹੀਂ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਤਾਂ...”

“ਨਿੱਕੀ, ਨਿੱਕੀ, ਥੱਲੇ ਆਈਂ ਇੱਕ ਮਿੰਟ,” ਮੇਲੇ ਨੇ ਬਲਵੰਤ ਦੀ ਗੱਲ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਕੱਟ ਕੇ ਨਿੱਕੀ ਨੂੰ ਆਵਾਜ਼ ਮਾਰੀ ਅਤੇ ਕਾਫ਼ੀ ਟੇਬਲ ਉੱਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਪਦੇ ਕੱਪ ਚੁੱਕਣ ਲੱਗ ਪਈ।

“ਕਮਿੰਗ ਮਾਮ!” ਉਪਰੋਂ ਕਮਰੇ ਚੋਂ ਨਿੱਕੀ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਆਈ। ਉਸ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਬਾਹਰ ਸ਼ਾਇਦ ਉਸ ਦੀ ਕੋਈ ਸਹੇਲੀ ਆਈ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਪਲ ਹੀ ਉਹ ਆਪਣੀ ਗੋਰੀ ਸਹੇਲੀ ਨਾਲ ਲਿਵਿੰਗ ਰੂਮ ‘ਚ ਆ ਗਈ। ਨਿੱਕੀ ਨੇ ਪੂਰੀ ਮੇਕ-ਅਪ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਸੀ ਅਤੇ ਸਕਰਟ ਪਹਿਨੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਉੱਤੇ ਉਤਸੁਕਤਾ, ਅਤੇ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਤਣਾਓ ਸੀ। ਮੋਹੇ ਉੱਤੇ ਬੈਠੇ ਬਲਵੰਤ ਨੂੰ ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਬਲਵੰਤ ਨਿੱਕੀ ਨੂੰ ਵੇਖਦਾ ਈ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਐਨੀ ਸੁਹਣੀ ਅਤੇ ਸੁਡੌਲ ਅੰਗਾਂ ਵਾਲੀ ਮੁਟਿਆਰ ਉਸ ਨੇ ਸ਼ਾਇਦ ਪਹਿਲਾਂ ਕਦੇ ਵੇਖੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ।

“ਐਵੇਂ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਛਮਟ ਆ ਗਈ।” ਬਲਵੰਤ ਦੇ ਮਨ ‘ਚ ਅਚੇਤ ਹੀ ਖਿਆਲ ਆਇਆ। ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਤੁਰੰਤ ਹੀ ਅੱਖਾਂ ਨੀਵੀਆਂ ਕਰ ਲਈਆਂ। ਨਿੱਕੀ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਜਿਗਰੀ ਦੋਸਤ ਦੀ ਧੀ ਸੀ, ਉਸ ਦੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਧੀਆਂ ਵਰਗੀ।

“ਨਿੱਕੀ ਇਹ ਤੇਰਾ ਉਹ ਅੰਕਲ ਐ ਜਿਹੜਾ ਤੈਨੂੰ ਛੋਟੀ ਹੁੰਦੀ ਨੂੰ ਕਪਾਹ ਦੇ ਖੇਤ ਚੋਂ...,” ਮੇਲੇ ਨੇ ਨਿੱਕੀ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਵਾਉਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ। ਸੁਣ ਕੇ ਨਿੱਕੀ ਦਾ ਚਿਹਰਾ ਬੱਚਿਆਂ ਵਾਂਝ ਖਿੜ ਗਿਆ।

“ਓ ਹਾਇ ਅੰਕਲ!” ਨਿੱਕੀ ਟਪੂਸੀ ਮਾਰ ਕੇ ਸੋਢੇ ਉੱਤੇ ਬਲਵੰਤ ਨਾਲ ਲੱਗ ਕੇ ਜਾ ਬੈਠੀ। ਬਲਵੰਤ ਅਚੰਭਤ ਜਿਹਾ ਹੋਇਆ ਕੋਈ ਵੀ ਸ਼ਬਦ ਨਾ ਥੋਲ ਸਕਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਨਿੱਕੀ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਦੇਣ ਲਈ ਹੱਥ ਚੁੱਕਿਆ, ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਵਾਲ ਖਰਾਬ ਹੋਣ ਦੇ ਡਰੋਂ ਪੋਲਾ ਜਿਹਾ ਉਸ ਦੇ ਮੋਹੇ ਤੇ ਹੀ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ। ਨਿੱਕੀ ਨੇ ਕਨੇਡੀਅਨ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਆਦਾ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਲੰਬੇ ਕੇਸਾਂ ਵਾਲਾ ਸਿਰ ਬਲਵੰਤ ਦੇ ਬੱਬੇ ਪਾਸੇ ਨਾਲ ਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਵਾਲਾਂ ‘ਚੋਂ ਉੱਠਦੀ ਮਹਿਕ ਨਾਲ ਬਲਵੰਤ ਦਾ ਮਨ ਸਰੂਰਿਆ ਗਿਆ। ਨਿੱਕੀ ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਸੱਜਰੇ ਖਿੜੇ ਗੁਲਾਬ ਵਾਂਝ ਲੱਗੀ। ਉਹ ਕੋਮਲ ਭਾਵਾਂ ਵਾਲੀ ਕੁੜੀ ਸੀ ਤੇ ਮਾਂ ਤੋਂ ਕਈ ਵਾਰ ਆਪਣੇ ਬਚਪਣ ਦੀ ਕਪਾਹ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਅੰਦਰੋਂ-ਅੰਦਰ ਆਪਣੇ ਇਸ ਅੰਕਲ ਨਾਲ ਸੁਖਾਵਾਂ ਜਿਹਾ ਲਗਾਉ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ।

“ਦਿਲਾਵਰ ਕਿੱਥੇ ਹੈ,” ਬਲਵੰਤ ਨੇ ਮੇਲੇ ਵੱਲ ਮੂੰਹ ਕਰ ਕੇ ਪੁੱਛਿਆ।

“ਉਹ ਆਹ ਸਟੋਰ ਤੱਕ ਗਏ ਹਨ। ਆਉਣ ਦੀ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਐਵੇਂ ਗੁੱਮੇ ਜਿਹੇ ‘ਚ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੌਸ ਦਾ ਫੋਨ ਆ ਗਿਆ। ਕਹਿੰਦੇ ਵਧਾਈਆਂ ਦੇਣ ਆਉਣੈ। ਫਿਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੀ ਮੂਡ ਬਦਲ ਗਿਆ। ਕਹਿੰਦੇ ਚੱਲ ਸਟੋਰ ਤੋਂ ਜਾ ਕੇ ਮਿਠਿਆਈ ਹੀ ਲੈ ਆਵਾਂ।” ਮੇਲੇ ਨੇ ਹੱਸ ਕੇ ਬਲਵੰਤ ਕੋਲ ਘਰ ਦਿਆਂ ਵਾਂਝ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਬਲਵੰਤ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਆਪ ਮੁਰਖ ਜਿਹਾ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਉਸ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਉਹ ਕੀ ਅੰਦਾਜ਼ੇ ਲਾਉਂਦਾ ਸੀ ਤੇ ਇੱਥੇ ਕੀ ਕੁੱਝ ਵਾਪਰੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਹ ਮੇਜ਼ ਤੇ ਨਿੱਕੀ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਵਾਲੀ ਪਈ ਆਖਬਾਰ ਵੱਲ ਵੇਖ ਕੇ ਥੋਲਿਆ, “ਨਿੱਕੀ ਬੇਟਾ ਤੇਰੀ ਇਹ ਛੋਟੇ ਬਹੁਤ ਸੁਹਣੀ ਛੂਪੀ ਹੈ।”

“ਬੈਂਕ ਅੰਕਲ।” ਨਿੱਕੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮੁਸਕਰਾ ਕੇ ਮੋਹੇ ਤੋਂ ਉੱਠ ਖੜੋਤੀ।

“ਇਹ ਕਿਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਕੰਮਾਂ ‘ਚ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਤਾਂ ਐਵੇਂ ਇਸ ਦੀਆਂ ਟੀਚਰਾਂ ਮਗਰ ਪੈ ਗਈਆਂ। ਇਹ ਤਾਂ ਆਪਣੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ‘ਚੋਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਦੀ,” ਮੇਲੇ ਨੇ ਸਰਸਾਰੀ ਜਿਹੇ ਲਹਿਜੇ ਵਿਚ ਕਿਹਾ। ਅੰਦਰੋਂ ਉਹ ਪੂਰੀ ਖੁਸ਼ ਜਾਪਦੀ ਸੀ।

“ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਚਲੋ ਕੀ ਹਰਜ ਹੈ ਭਾਈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਹੈ।” ਬਲਵੰਤ ਨੇ ਕਿਹਾ। ਨਾਲ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਦਿਲਾਵਰ ਦੇ ਘਰ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਗੋਰੇ ਪਰਾਹੁਣਿਆਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਆਇਆ ਅਤੇ ਉਹ ਮੇਲੇ ਦੇ ਰੋਕਣ ਤੇ ਵੀ ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਕਹਿ ਕੇ ਬਾਹਰ ਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਬਿਉਟੀ ਮੁਕਾਬਲੇ ਅਜੇ ਵੀ ਚੰਗੇ ਨਹੀਂ ਸਨ ਲੱਗਦੇ, ਪਰ ਨਿੱਕੀ ਦੀ ਨਿਰਛਲ-ਜਿਹੀ ਛੋਹ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਮੂੰਹਾਂ ਕੀ ਕੁੱਝ ਅਖਵਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

Exercise 36.1 Fill in each blank with a suitable word (in its appropriate form) from the glossary for “ਨਿੱਕੀ.” Then translate the sentences.

1. ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਤੋਂ ਘਰ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਭੈਣ ਜੀ _____ ਸੰਗੀਤ ਸੁਣਨਾ ਪਸੰਦ ਕਰਦੇ ਹਨ।
2. _____ ਚੁਗਣੇਂ ਬਾਅਦ ਅੰਦਰਾਂ ਇਹ ਨੂੰ ਤੂਬ ਕੇ ਕੱਤਦੀਆਂ ਹਨ।
3. _____ ਕੰਮ ਮਾਰਾ ਟੱਬਰ ਵੰਡ ਕੇ ਕਰ ਲੈਣਗੇ।
4. _____ ਦਾ ਰੁੱਖ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਕੌਮੀ ਰੁੱਖ ਹੈ।
5. ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਉਸ ਦਾ ਮਾਪ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਮੈਨੂੰ _____ ਲਾਉਣਾ ਪਵੇਗਾ।
6. ਬਿੱਲਾ ਢੂਹੇ ਨੂੰ _____ ਲਾ ਕੇ ਵੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ।
7. ਆਪਣਿਆਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਇੰਨਾ _____ ਨਾ ਕਰਿਆ ਕਰੋ।
8. ਮਾਪਿਆਂ ਦੀ _____ ਤੋਂ ਤੰਗ ਆ ਕੇ _____ ਘਰੋਂ ਨੱਸ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
9. _____ ਫਰਸ਼ ਮੀਸ਼ੇ ਵਰਗਾ ਲੱਗ ਸਕਦਾ ਹੈ।
10. _____ ਉਡੀਕਦਿਆਂ ਉਡੀਕਦਿਆਂ ਪੂਰੇ ਪੰਜ ਘੰਟੇ _____ ਗਏ।

Exercise 36.2 Translate:

1. The hotels in Islamabad have very clean rooms.
2. At the fair an astrologer guessed my fortune.
3. What occurred was my fault alone.
4. The company will suffer a loss of three lakh rupees.
5. The Darbar Sahib is one of the wonders of the world.
6. ਸਰਕਾਰੀ ਮੁਲਾਜ਼ਿਮ ਨੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਫਾਰਮ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਵੇਖਿਆ।
7. ਸਿਮਰਨ ਦੇ ਲਹਿਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਮਲਵਈ ਸੁਰ ਸੀ।
8. ਆਪਣੀ ਇੱਜਤ ਬਚਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨੇ ਲੋਕ ਸਭਾ ਤੋਂ ਮੁਆਫ਼ੀ ਮੰਗੀ।
9. ਬਹਾਰ ਵਿੱਚ ਖਰਗੋਸ ਆਪਣਿਆਂ ਘੁਰਨਿਆਂ ਤੋਂ ਨਿਕਲਣਗੇ।
10. ਚੋਰ ਦੀ ਚਲਾਕੀ ਦਾ ਕੋਈ ਮੁਕਾਬਲਾ ਨਹੀਂ।

ਓਥੇ ਲਛਨ

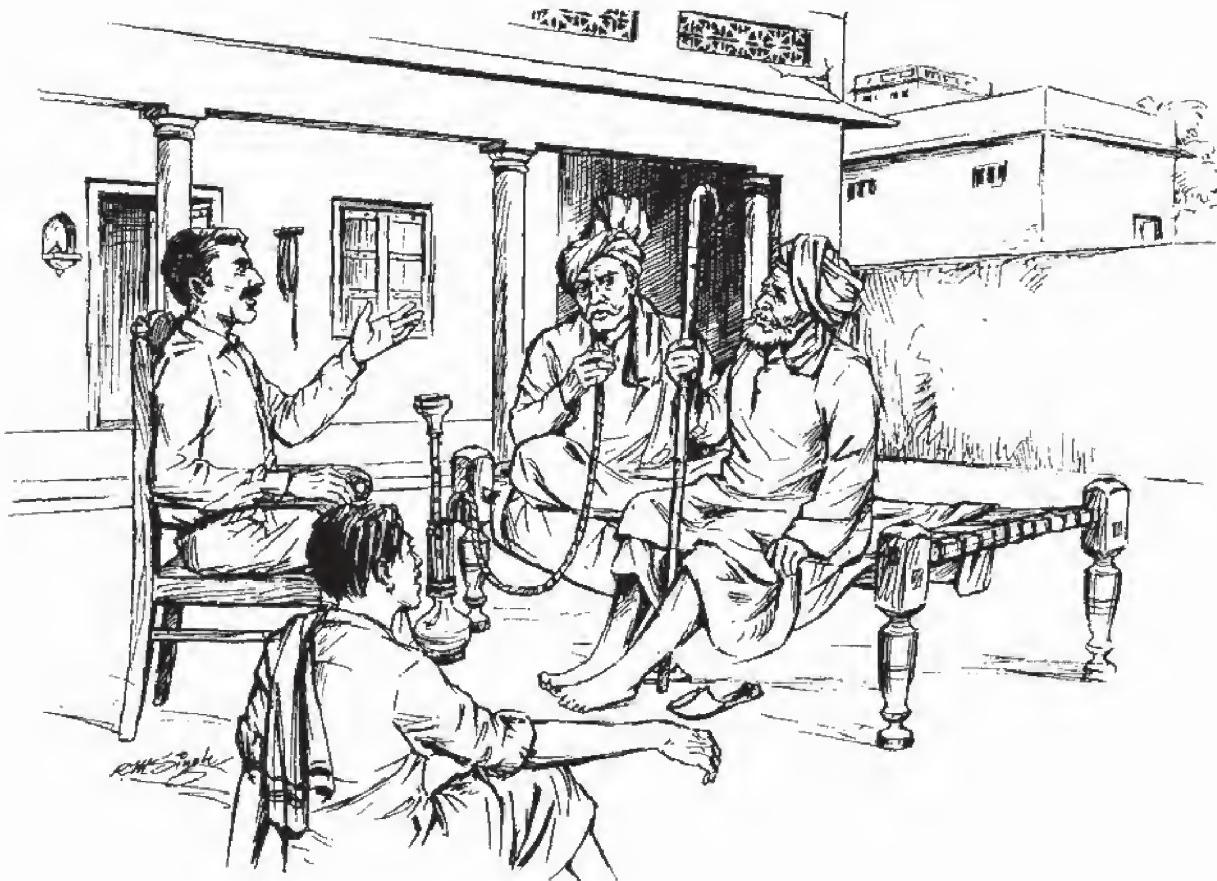
ਅਚੰਭਤ	surprised (adj/u)
ਅਦਾ	style of expression; graceful movement (f)
ਅੰਦਾਜਾ ਲਾਉਣਾ	to estimate, guess (vt)
ਇਰਦ-ਗਿਰਦ	surrounding, all around (adv)
ਸਖਤੀ	hardness, strictness (f)
ਸੱਜ਼ਾ	new, recent (adj/i)
ਸਰਸਰੀ	hurried, cursory (adj/u)
ਸਰੂਰ	exhilaration, mild intoxication (m)
ਸਲਾਹ-ਮਸਵਰਾ	consultation (m)
ਸੁਖਾਵਾਂ	soothing (adj/l)
ਸੁਖਰਾ	clean, neat (adj/i)
ਹਰਜ	loss, waste (m)
ਹਾਦਸਾ	accident, mishap (m)

ಹಾಜ್ಞೆ	'Lord have mercy!'
ಕಪಾಹ	cotton (f)
ಕಮಾಲ	wonder, marvel (m)
ಗಿಂದಜ್/ವಿ	jackal (m/f)
ಗುಳ್ಳ	jaggery, raw sugar (m)
ಘರೆಲ್ಲು	domestic (adj/u)
ಘುರನಾ	den, lair (m)
ಚಂಕರ	revolution, circular movement (m)
ಚರಚಾ	rumor, gossip (f)
ಉಳಾಕೀ	cleverness (f)
ಉಗಣಾ	to pick (vt)
ಉಜ್ಞಾಕ	child (m)
ಉತ್ತಮೀ	astrologer, palm-reader (m)
ಟಪ್ಪಮೀ	small seated jump, scoot (f)
ಟಾಹಳೀ	tree similar to rosewood (f)
ಡೈರ-ಡೈರ	aghast, dumbfounded (adj/u)
ತಂಕಣಾ	to look (vi)
ತಣ್ಣ	trunk (m)
ದಢಾ ಹೈಣಾ	to go away (vi)
ನಳೀ	running nose (f)
ನೀಳ ಲಾಡುಣಿ	to stare, gaze intently (vt)
ಪ್ರತಿಕರಮ	reaction, response (m)
ಪಳನಾ	to be reared, nourished (vi)
ಪೆಚಳಾಂ	smooth, polished (adj/i)
ಪೆಲಾ	hollow; tender, delicate (adj/i)
ಬೆಬೆ	mother, grandmother (f)
ಬೆರೀ	berry or jujube tree (f)
ಭಸಾಉಣಾ	to make someone run around (vt)
ಭಾಂಪಣಾ	to guess, divine (vt)
ಭಾಳ	steam; pent-up feelings (f)
ಮಮಳ	problem, issue (m)
ಮಗರ	behind, back, on the back (adv)
ಮುಮಕರಾಡುಣಾ	to smile (vi)
ಮೃತಖ	foolish, stupid (adj/u); idiot (m)
ಲಹಿಜಾ	accent; attitude (m)
ಳಗಾಡಿ	attachment, fondness, bond (m)
ವಧಾರೀಆಂ	congratulations, blessings (f pl)
ವಾಪರನಾ	to happen, occur (vi)

Lesson 37

ਮਥੁਰਾ ۳۹

ਅਫਸਲ ਅਹਿਸਨ ਰੰਧਾਵਾ

ਮੁੰਨਾ ਕੋਹ ਲਹੌਰ

“ਮਾਧ ਪਕੜੇ ਵੇਚ ਕੇ ਆਪਣੇ ਜੀਆ ਜੰਤ ਦਾ ਮਮਾਂ ਹੀ ਛਿੱਡ ਭਰਦਾ ਤੇ ਚੌਰ ਚੌਰੀ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਬਾਲ-ਬੱਚੇ ਨਾਲ ਬੁੱਲੇ ਲੁਟਦਾ। ਤੇ ਇੰਜ ਸਾਧ ਆਪਣੇ ਹਾਲ ਵਿੱਚ ਮਸਤ, ਚੌਰ ਆਪਣੇ ਮਾਲ ਵਿੱਚ ਮਸਤ ਤੇ ਵੇਲਾ ਆਪਣੀ ਚਾਲ ਵਿੱਚ ਮਸਤ ਸੀ।”

“ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਮੁੱਢ ਹੀ ਬੇਵੰਗ ਏ!” ਦਾਰੀ ਜੁਲਾਹਾ ਬੋਲ ਪਿਆ, “ਅਗਾਂਹ ਕਹਾਣੀ ਕੀ ਹੋਣੀ ਏ?” ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਬਾਬਾ ਭੋਜ ਵਿੱਚੋਂ ਟੋਕੇ ਜਾਣ ਤੇ ਭੁੜਕ ਡੱਡੀਓਂ ਪਾਰ ਹੋਇਆ। ਦਾਰੀ ਨੂੰ ਝਈ ਲੈ ਕੇ ਪਿਆ: “ਅਗਾਂਹ ਤੇ ਤੇਰੀ ਮਾਂ ਨੇ ਜੋ ਹੋਣਾ ਸੋ ਹੋਣਾ ਏ, ਪਹਿਲੋਂ ਤੂੰ ਇਹ ਦੱਸ ਕਿ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਮੁੱਢ ਕਿਵੇਂ ਬੇਵੰਗ ਏ?”

ਦਾਰੀ ਨੇ ਬਾਬੇ ਦੀ ਗੱਲ ਦਾ ਬੁਰਾ ਨਾ ਮੰਨਿਆ। ਹੱਸ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਤੂੰ ਤੇ ਆਖਦਾ ਹੁੰਦਾ ਏਂ ਭਈ ਚੌਰਾਂ ਦੇ ਘਰ ਕਦੇ ਦੀਵਾਂ ਨਹੀਂ ਬਲਦਾ। ਹੁਣ ਆਪ ਹੀ ਦੱਸਦਾ ਏਂ ਭਈ ਚੌਰ ਆਪਣੇ ਬਾਲ-ਬੱਚੇ ਨਾਲ ਬੁੱਲੇ ਲੁਟਦਾ ਸੀ ਤੇ ਨਾਲੇ ਸਾਧ ਪਕੜੇ ਵੇਚਣ ਮਗਰੋਂ ਵੀ ਸਾਧ ਹੀ ਰਿਹਾ?”

ਕੋਲ ਬੈਠਾ ਮਾਸਟਰ ਦਾਰੀ ਦੀ ਇਮਦਾਦ ਨੂੰ ਅੱਪੜਿਆ—“ਬਾਬਾ! ਦਾਰੀ ਦੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਚਿੱਖ ਜ਼ਰਾ! ਉਹ ਆਖਦਾ ਏਕ ਦੁਕਾਨ ਵਾਲਾ ਤੇ ਚੌਰ ਜੇ ਸਕੇ ਭਰਾ ਨਹੀਂ ਤੇ ਤਾਏ ਚਾਚੇ ਦੇ ਪੁੱਤਰ-ਭਰਾ ਤੇ ਜ਼ਰੂਰ ਹੁੰਦੇ ਨੇ। ਇੱਕ ਨੇ ਗਾਹਕ ਨੂੰ ਲੁੱਟਣਾ, ਇੱਕ ਨੇ ਸਾਕ ਨੂੰ।”

ਬਾਬੇ ਭੋਜ ਨੇ ਮਾਸਟਰ ਦੀ ਸੁਣੀ ਅਣਸੁਣੀ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, “ਦੀਵਾਂ ਨਹੀਂ ਬਲਦਾ ਕਦੇ ਤੇਰੇ ਜਿਹੇ ਰੱਬ ਦੇ ਮਾਰੇ ਚੌਰ ਦੇ ਘਰ, ਜਿਸ ਨੇ ਸਵੇਰੇ ਉੱਠ ਕੇ ਮਸੀਤੇ ਜਾ ਕੇ ਨੁਹਿਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲੋਂ ਮਸੀਤ ਦਾ ਤੇਲ ਚੌਰੀ ਕਰ ਕੇ ਮਲਨਾ ਹੁੰਦਾ ਏ।”

ਬਾਬੇ ਦੀ ਗੱਲ ਅਜੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸੀ, ਦਾਰੀ ਹੱਸ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਰੋਜ਼ ਸਵੇਰੇ ਮੂੰਹ ਹਨੇਰੇ ਖੂਹੀ ‘ਚੋਂ ਮੌ ਬੋਕਾ’ ਕੱਢ ਕੇ ਸਕਾਵੇ ਤੇ ਟੂਟੀਆਂ ਭਰਦਾ ਹਾਂ ਮਸੀਤ ਦੀਆਂ। ਜੇ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਨਿਮਾਜ਼ੀ ਸਵੇਰੇ ਇੱਕ ਬੋਕਾ ਵੀ ਕੱਢਿਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਛੁਠਾ। ਤੇ ਜੇ ਕਦੇ

ਮੈਂ ਛੁੱਜੇ 'ਚੋਂ ਤੇਲ ਦਾ ਚੋਆ ਲੈ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਗੁਨਾਹ ਕੀ ਹੋਇਆ? ਅੱਲ੍ਹਾ ਦੇ ਘਰੋਂ ਨਾ ਲਵਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਕਿੱਥੋਂ ਲਵਾਂ?

ਦਾਰੀ ਦੀ ਗੱਲ ਦੇ 'ਹੋਰ ਕਿੱਥੋਂ ਲਵਾਂ' ਵਾਲੇ ਟੋਟੇ 'ਤੇ ਬਾਬੇ ਦਾ ਹਾਮਾ ਨਿਕਲ ਗਿਆ, ਬੋਲਿਆ, "ਪੁੱਤਰਾ! ਜੇ ਕਦੇ ਤੈਨੂ ਸਵੇਰੇ ਉਠ ਕੇ ਤੇਲ ਮਲ ਕੇ ਨ੍ਹਾਉਣ ਦੀ ਆਦਤ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤੂੰ ਕਦੇ ਮਸੀਤ ਵੱਲ ਮੂੰਹ ਵੀ ਨਾ ਕਰੋਂ। ਜਾ ਕੇ ਰੋਜ਼ ਤੇਲ ਮਲਨਾ ਏਂ। ਮਗਰੋਂ ਸਰੀਰ ਖੋਲ੍ਹਣ ਲਈ ਦਮ-ਵੀਹ ਬੋਕੇ ਕੱਢ ਕੇ ਸਕਾਵੇ ਭਰ ਕੇ ਨਹਾ ਵੀ ਤਾਂ ਆਪ ਈ ਔਦਾਂ? ਤੈਨੂ ਕਦੇ ਨਮਾਜ਼ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਤੌਫੀਕ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਪਰ ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਯਾਦ ਰੱਖੀਂ, ਅੱਲ੍ਹਾ ਦੇ ਘਰ ਚੋਰੀ ਕਰਨਾ ਏਂ—ਕੌਜ਼ਾ ਹੋ ਕੇ ਮਰੇਂਗਾ। ਕੀਤੇ ਖਾਣਗੇ ਤੇਰੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ।"

ਝੋਰੇ ਕੋਹੜੇ ਹੋਣ ਜਾਂ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਕੀਤਿਆਂ ਦੇ ਖਾਣ ਦੇ ਭਰ ਤੋਂ ਦਾਰੀ ਕੰਬ ਗਿਆ। ਸਫ਼ਾਈ ਦੇਂਦਿਆਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ: "ਸਹੁੰ ਬੇਬੇ ਦੀ! ਹੁਣ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਹ ਕੰਮ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਅਜੇ ਪਿਛਲੀ ਜੁੰਮੇਰਾਤ ਨੂੰ ਸਵਾ ਰੂਪਏ ਦਾ ਤੇਲ ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਪ ਮਸੀਤੇ ਪਾਇਆ ਸੀ।"

"ਹੁਣ ਤੂੰ ਮਸੀਤੋਂ ਤੇਲ ਚੋਰੀ ਕਰ ਕੇ ਨਹੀਂ ਮਲਦਾ—ਹੁਣ ਤੇ ਤੂੰ ਬੱਸ ਪੱਠੇ ਵੱਡਦਾਂ ਏਂ ਚੋਰੀ!" ਬਾਬੇ ਭੋਜ ਝੋਰੇ ਦਾਰੀ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਸਫ਼ਾਈ ਮੰਨ ਲਈ ਸੀ।

ਦਾਰੀ ਆਪਣੀ ਵਾਹੀ, "ਸੈ ਭਲਾ ਬਾਬਾ! ਪੱਠੇ ਮੈਂ ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਵੱਡਦਾ ਆਂ? ਇੱਕ ਤੇ ਬੱਕਰੀ ਸਿੱਡੀ ਗਾਂ ਤੇ ਇੱਕ ਬਿੱਲੀ ਸਿੱਡੀ ਵੱਛੀ। ਨਾਲੇ ਪੱਠੇ ਮੈਂ ਕਿਹੜੇ ਰੋਜ਼ ਵੱਡਦਾ ਹਾਂ? ਇੱਕ ਅੱਧਾ ਡੰਗ ਤੇ ਮੈਂ ਘਾਹ ਖੋਤਰ ਕੇ ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਅੱਧਾ ਡੰਗ ਪੱਠੇ ਵੱਡ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹਾਂ, ਉਹ ਵੀ ਉਸ ਸੂਮ ਜੱਟ ਦੇ, ਸਿਹੜਾ ਮੰਗਿਆਂ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦਾ। ਸਵੇਰੇ ਜੱਟ ਨੂੰ ਵੀ ਪਤਾ ਹੁੰਦਾ ਏਂ ਭਈ ਦਾਰੀ ਸੈ ਗਿਆ ਪੱਠੇ ਵੱਡ ਕੇ ਰਾਤੀਂ। ਉਹ ਵੀ ਹੱਸ ਛੱਡਦਾ ਏਂ ਤੇ ਮੈਂ ਵੀ ਬਾਬਾ! ਤੂੰ ਹੀ ਦੱਸ ਆਪਣੇ ਦੀਨ ਇਮਾਨ ਨਾਲ, ਜੇ ਦਾਰੀ ਆਪਣੀ ਗਾਂ ਲਈ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚੋਂ ਪੱਠੇ ਨਾ ਵੱਚੇ ਤੇ ਕਿੱਥੋਂ ਵੱਚੇ? ਪਿੰਡ ਬਾਹਰੋਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਪਿੰਡ ਦੇ ਪੱਠੇ ਵੱਚ ਕੇ ਧੋਣ ਭਨਵਾ ਲਏ?"

ਬਾਬੇ ਭੋਜ ਦਾ ਫਿਰ ਹਾਮਾ ਛੁੱਲ੍ਹ ਪਿਆ। ਹੱਸਿਆਂ ਹੱਸਿਆਂ ਬੋਲਿਆ, "ਓਇ ਬੰਦਿਆ! ਤੈਨੂ ਸੋ ਵਾਰੀ ਆਖਿਆ ਏ ਜਦੋਂ ਕਿਤੋਂ ਨਾ ਲੱਭਣ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਵੱਡ ਲਿਆਇਆ ਕਰ। ਪਰ ਰਾਤਾਂ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਚੋਰੀ ਨਾ ਵੱਡਿਆ ਕਰ। ਐਵੇਂ ਹਰਾਮ ਦੀ ਮੌਤੇ ਨਾ ਮਾਰਿਆ ਜਾਵੀਂ ਕਿਤੇ। ਓਇ ਚੋਰੀ ਪੱਠੇ ਵੱਡਿਆਂ ਮਾਰਿਆ ਜਾਣਾ ਵੀ ਕੋਈ ਕੰਮ ਹੋਇਆ। ਧੇਲਾ ਮੁੱਲ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ ਅਜਿਹੇ ਬੰਦੇ ਦਾ।"

"ਮੈਂ ਉਸ ਦੇ ਪੱਠੇ ਨਹੀਂ ਵੱਡਦਾ, ਜਿਸ ਪੱਠਿਆਂ ਦੇ ਰੁੱਗ ਤੋਂ ਮਾਰ ਹੀ ਘੱਤਣਾ ਹੋਵੇ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਵੱਡਦਾ ਹਾਂ, ਸਿਹੜਾ ਜੇ ਉੱਤੋਂ ਫੜ ਵੀ ਲਵੇ ਤਾਂ ਆਪ ਆਪੇ ਪਚੀ ਹੋ ਜਾਵੇ।" ਦਾਰੀ ਨੇ ਚਹਿਰਿਆਂ ਗੱਲ ਤੌਰੀ, "ਸੁਣਿਆ ਨਹੀਂ ਓ ਬਾਬਾ! ਕਿਸੇ ਜਾਂਗਲੀ ਚੋਰ ਨੇ ਭੈਣ ਦਾ ਛੁੱਗਾ ਜਾ ਭੰਨਿਆ, ਪਰ ਮੰਨ੍ਹ ਤੇ ਹੀ ਫਿਝਿਆ ਗਿਆ। ਭੈਣ ਤੇ ਭਣਵਈਏ ਭਲਾ ਕੀ ਆਖਣਾ ਸੀ? ਸਗੋਂ ਰੋਟੀ ਖਵਾ ਕੇ ਘੱਲਿਓਂਨੇ। ਚੋਰ ਪਿਛਾਂਹ ਪਰਤ ਕੇ ਆਪਣੇ ਯਾਰਾਂ ਨੂੰ ਗੱਲ ਸੁਣਾਉਣ ਲੱਗਾ ਚੋਰੀ ਦੀ। ਫੜੇ ਜਾਣ ਉੱਤੇ ਅੱਪਿੜਿਆ ਤਾਂ ਦੱਸਿਓ ਸੂ, "ਮੈਨੂੰ ਫੜਨ ਵੇਖੇ ਵੀ ਭੈਣ ਤੇ ਭਣਵਈਆ ਆਏ।" ਬੇਲੀਆਂ ਦੇ ਇਹ ਪੁੱਛਣ ਤੇ "ਭਈ ਫਿਰ ਕੀ ਹੋਇਆ?" ਹੱਸ ਕੇ ਆਖਣ ਲੱਗ— "ਹੋਣਾ ਕੀ ਸੀ? ਮੈਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਮੇਰੀ ਭੈਣ ਤੇ ਭਣਵਈਆ ਢੇਰ ਪਚੀ ਹੋਏ।"

ਬਾਬਾ ਤੇ ਮਾਸਟਰ ਹੱਸ ਪਏ। ਬਾਬਾ ਭੋਜ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਕਹਿਣ ਲੱਗ— "ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਖੱਟਿਆ ਖਾਂਦਾ ਹੈ।"

ਉਸਤਾਦ ਖੰਘਦਾ ਖੰਘਦਾ ਪੈਰ ਘਸੀਟ ਕੇ ਤੁਰਦਾ ਮੰਡਲੀ ਵਿੱਚ ਆ ਰਹਿਆ।

"ਆ ਉਸਤਾਦ! ਬਾਬੇ ਭੋਜ ਉਸਤਾਦ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਮੰਜੀ ਤੇ ਬਿਠਾ ਕੇ ਪੁੱਛਿਆ— "ਸੁਣਾ ਵੱਲ ਏਂ?"

"ਵੱਲ ਹੁਣ ਕੀ ਹੋਣਾ ਏ?" ਦਸ ਕਰਦਮ ਤੁਰਨ ਨਾਲ ਉਸਤਾਦ ਨੂੰ ਸਾਹ ਚੜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਨਿਛਾਲ ਜਿਹੀ 'ਵਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਕਹਿਣ ਲੱਗ— "ਜੇ ਲੰਮੇ ਪੈ ਜਾਈਏ ਤਾਂ ਉੱਠ ਕੇ ਨਹੀਂ ਬੈਠਾ ਜਾਂਦਾ। ਜੇ ਜ਼ੋਰ ਲਾ ਲੂ ਕੇ ਉੱਠ ਹੀ ਬਹੀਏ ਤੇ ਪੈਰੀਂ ਨਹੀਂ ਖੱਤੇ ਜਾਂਦਾ। ਜੇ ਮਰ ਖਪ ਕੇ ਪੈਰੀਂ ਖੱਤੇ ਜਾਈਏ, ਤਾਂ ਤੁਰਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਤੇ ਜੇ ਜਾਨ ਤੇ ਖੇਡ ਕੇ ਘਰੋਂ ਤੇਰੀ ਹਵੇਲੀ ਤੱਕ ਦਸ ਕਰਉਂ ਤੁਰ ਹੀ ਆਈਏ ਤੇ ਫਿਰ ਸਾਹ ਹੀ ਸਵਾਰਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਲੱਖ ਲਾਨੂੰ ਆਖ ਇਸ ਬੁਢੇਪੇ ਨੂੰ।"

ਦਾਰੀ ਉਸਤਾਦ ਦੀ ਗਲਿਆ-ਜ਼ਾਰੀ 'ਤੇ ਢੀਠਾਂ ਵਾਂਝ ਹੱਸ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗ— "ਉਸਤਾਦ ਮਿਆਵੇ ਆਖ ਗਏ ਨੇ—ਜਵਾਨੀ ਬੜੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ। ਬੁਢਾਪਾ ਬੜਾ ਲਾਨੂੰਤੀ।" ਸਣੇ ਉਸਤਾਦ ਸਾਰੇ ਹੱਸ ਪਏ।

ਭੋਜ ਤੇ ਉਸਤਾਦ ਸੱਤਰ-ਅੱਮੀ ਦੇ ਪੇਟੇ ਵਿੱਚ ਪੁਰਾਣੇ ਸੰਗੀ ਸਨ—ਦੋਵੇਂ ਹਾਣੀ। ਚਾਰ ਚਾਰ ਜਮਾਤਾਂ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਸਕੂਲ 'ਚੋਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਆਪਣੇ-ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਲੱਗ ਗਏ। ਭੋਜ ਵਾਹੀ-ਜੋਤੀ ਵਿੱਚ ਤੇ ਉਸਤਾਦ ਭਾਂਡੇ ਬਣਾਉਣ ਤੇ ਬੇਤਿਆਂ 'ਤੇ ਭਾਰ ਛੋਣ ਵਿੱਚ। ਭੋਜ ਦੀ ਵਾਹੀ-ਜੋਤੀ ਉਸ ਦੇ ਪੁੱਤਰ-ਪੈਤਰਿਆਂ ਮਾਂਭ ਲਈ ਤੇ ਉਸਤਾਦ ਦੀ ਥਾਂ ਉਸ ਦਾ ਭਰਾ ਚੱਕ ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਭਾਂਡੇ ਬਣਾਉਣਾ, ਆਵੀ ਚਾੜ੍ਹ ਕੇ ਪਕਾਉਣਾ ਤੇ ਪਿੰਡ-ਪਿੰਡ ਵੇਚਦਾ ਉਸ ਦਾ ਭਤੀਜਾ। ਉਸਤਾਦ ਦੀ ਤਾਂ ਨਾ ਰੰਨ, ਨਾ ਕੰਨ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂ ਸਾਰੀ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਧਰੋਂ ਰੰਨ ਦਾ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਟੋਟਾ ਨਾ ਲੱਭਾ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਘਰ ਵਾਲੀ ਆਖਦੇ ਨੇ। ਤੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਉਸਤਾਦ ਨੂੰ ਇਸ ਬਦਨਸੀਬੀ ਕਰ ਕੇ ਹੀ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡ ਵਾਲੇ ਉਸਤਾਦ ਆਖਦੇ! ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋ ਬਾਬਿਆਂ ਦੇ ਦੋ ਹੋਰ ਯਾਰ ਸਨ। ਇੱਕ ਅੱਧਖੜ ਉਸਤ ਦਾ ਸੱਯਦ ਮਾਸਟਰ ਤੇ ਇੱਕ ਜਵਾਨ ਉਸਤ ਦਾ ਦਾਰੀ ਜੁਲਾਹਾ। ਉਸ ਦਿਨ ਵੀ ਉਹ ਚਾਰੇ ਹੀ ਰੋਜ਼ ਵਾਂਝ ਬਾਬੇ ਭੋਜ ਦੀ ਹਵੇਲੀ ਵਿੱਚ ਬੈਠ ਕੇ ਰਾਤੀਂ ਇਧਰ ਉਧਰ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਮਾਰ ਰਹੇ ਸਨ:

“ਬਾਬਾ ਆਗਾਂਹ ਤੁਰ ਹੁਣ!” ਦਾਰੀ ਨੇ ਬਾਬੇ ਨੂੰ ਆਖਿਆ।

“ਬੜਾ ਤੁਰੇ ਆਂ ਆਪਣੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਪੁੱਤਰ!” ਬਾਬੇ ਭੋਜ ਨੇ ਚਮਕ ਕੇ ਕਿਹਾ “ਇੱਥੋਂ ਤਾਰੀਖ ਭੁਗਤਣ ਤੁਰਦੇ ਲਹੌਰ ਜਾਂਦੇ ਪੂਰੇ ਅੱਮੀ ਕੋਹ! ਪਿੰਡੋਂ ਰੋਟੀ ਪੱਲੇ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ, ਅੱਲ੍ਹਾ ਦਾ ਨਾਂ ਲੈ ਕੇ ਮਾਰਦੇ ਨਾਅਰਾ: “ਬੱਧੇ ਭਾਰ ਮੁਸਾਫ਼ਿਰਾਂ ਤੇ ਮੁੰਨਾ ਕੋਹ ਲਹੌਰ! ਤੇ ਪੈਂਡੇ ਠਿੱਲ੍ਹੇ, ਤੀਜੇ ਇਨ ਮੂੰਹ ਹਨਰੇ ਜਾ ਵੜਦੇ ਲਹੌਰ . . . ਤੇ ਤਾਰੀਖ ਭੁਗਤ ਕੇ ਸਾ ਦਿਹਾੜੀ ਮੁੜ ਪੈਂਦੇ ਪਿਛਾਂਹ ਤੇ ਛਾਸ਼ਾਂ ਮਾਰਦੇ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਪਿੰਡ ਆ ਅੱਪੜਦੇ ਤੇ ਅਗਲੇ ਇਨ ਉੱਠ ਕੇ ਜੋਤਰਾ ਵੀ ਲਾਉਣ ਜਾਂਦੇ ਹੱਸਦੇ ਖੇਡਦੇ . . . ਓਇ ਤੂੰ ਮਾਣੂੰ ਤੁਰਨ ਦੇ ਮਿਹਣੇ ਕੀ ਦੇਣੇ ਨੇ, ਜਿਸ ਨੇ ਦੋ ਕੋਹ ਜਾਣਾ ਹੋਵੇ ਤੇ ਅੱਧਾ ਦਿਨ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੇ ਬਹਿ ਕੇ ਗੱਡੀ ਉਡੀਕਦਾ ਏਣ!”

“ਗੱਡੀਆਂ ਤਾਂ ਬੰਦੇ ਨਕਾਰੇ ਕਰ ਛੱਡੋ!” ਉਸਤਾਦ ਹੁੰਧਿਆ। “ਹੱਡਾਂ-ਗੋਡਿਆਂ ਤੋਂ ਰਹਿ ਗਏ ਜਵਾਨ! ਚੰਗੇ ਦਿਨ ਸਨ ਜਾਂਦੇ ਅਜੇ ਗੱਡੀਆਂ ਨਹੀਂ ਸਨ ਬਣੀਆਂ, ਜਵਾਨ ਤਾਂ ਮਾਹ-ਮੱਤਿਆ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ।”

ਮਾਸਟਰ ਬਹੁਤਾ ਗਾਲੜੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਪਰ ਬੋਲਣੋਂ ਰਹਿ ਨਾ ਸਕਿਆ। “ਗੱਡੀਆਂ ਬੰਦੇ ਦੀ ਜਾਨ ਵੀ ਤਾਂ ਸੁਖੀ ਕਰ ਛੱਡੀ ਏ ਬਾਬਿਚਿ! ਸਵੇਰੇ ਚੜ੍ਹੇ ਗੱਡੀ ਤੇ ਲਹੌਰੋਂ ਤਾਰੀਖ ਭੁਗਤ ਕੇ ਸਾਮ ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਵੀ ਪਰਤ ਆਓ। ਜਿਹੜਾ ਪੈਂਡਾ ਤੁਸੀਂ ਛਿਆਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕਰਦੇ ਸਏ, ਹੁਣ ਛਿਆਂ ਘੰਟਿਆਂ ਵਿੱਚ ਨਿੱਬੜ ਜਾਂਦਾ ਤੇ ਨਾ ਪੈਂਦੇ ਨੇ ਪੈਰੀਂ ਛਾਲੇ ਤੇ ਨਾ ਚੜ੍ਹੀਆਂ ਨੇ ਖੁੱਚਾਂ। ਅਮਨ ਨਾਲ ਗੱਡੀ ਵਿੱਚ ਬਹਿ ਕੇ ਭਾਵੇਂ ਮੌਂ ਰਹ੍ਹੇ।”

ਦਾਰੀ ਨੇ ਸਫ਼ਾਈ ਦੇਂਦਿਆਂ ਤਰਲਾ ਵਾਹਿਆ “ਮੈਂ ਤਾਂ ਆਖਿਆ ਸੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਆਗਾਂਹ ਤੋਰੋ!”

“ਕਿਹੜੀ ਗੱਲ?” ਬਾਬੇ ਭੋਜ ਬੇ-ਪਿਆਨੀ ਤੇ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਪੁੱਛਿਆ। ਬਹੁਤ ਵਾਰੀ ਇੰਜ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਗੱਲ ‘ਚੋਂ ਹੋਰ ਗੱਲ ਤੁਰ ਪੈਂਦੀ, ਵਿੱਚੋਂ ਹੋਰ ਤੇ ਹੋਰ। ਅਮਲ ਗੱਲ ਕਿਤੇ ਪਿਛਾਂਹ ਦੂਰ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਤੇ ਰੋਲੇ ਵਿੱਚ ਵਿੱਸਰ ਜਾਂਦੀ।

“ਪਕੋੜੇ ਵੇਚਣ ਵਾਲੇ ਸਾਧ ਤੇ ਚੋਰ ਦੀ ਗੱਲ?” ਮਾਸਟਰ ਬਾਬੇ ਭੋਜ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਾਇਆ।

“ਆਹੋ! ਅੱਛਾ!” ਬਾਬਾ ਭੋਜ ਸੋਚਦਾ ਹੋਇਆ ਦਾਰੀ ਵੱਲ ਵੇਖ ਕੇ ਬੋਲਿਆ—“ਹੁਣ ਵਿੱਚ ਨਾ ਬੋਲੀਂ ਤੇ ਤੈਨੂੰ ਇੱਕ ਗੱਲ ਸੁਣਾਵਾਂ ਸੱਚੀ!”

ਸੱਚੀ ਗੱਲ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਉਸਤਾਦ ਕੰਨ ਚੁੱਕੇ। ਇੱਕ ਦੋ ਵਾਰ ਆਪਣੀ ਕਤਹਾਵੀਂ ਖਿਚੜੀ ਦਾੜ੍ਹੀ ਵਿੱਚ ਖੁਰਕ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ—“ਸੱਚ ਵੀ ਕਿੰਜ ਦਾ ਗਹਿਣਾ ਏ? ਜਿਹੜੀ ਗੱਲ ਦੇ ਗਲ ਵਿੱਚ ਪਾ ਦਿਓ, ਗੱਲ ਫਟ ਜਾਂਦੀ ਏ।”

ਬਾਬੇ ਭੋਜ ਗੱਲ ਤੇਰੀ। “ਪਕੋੜੇ ਵੇਚਣ ਵਾਲੇ ਦਾ ਇੱਕ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਵੀ ਗਾਹਕ ਸੀ, ਜਿਹੜਾ ਰੋਜ਼ ਆ ਕੇ ਪਕੋੜੇ ਖਾਂਦਾ ਤੇ ਡਕਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਮੁੱਛਾਂ ਤੇ ਹੱਥ ਫੇਰਦਾ, ਤੇ ਪੈਸੇ ਇਤਿਉ ਬਾਗੈਰ ਚੱਲਦਾ ਹੁੰਦਾ। ਨਾ ਦੁਕਾਨ ਵਾਲਾ ਕਦੇ ਪੈਸੇ ਮੰਗਦਾ, ਨਾ ਗਾਹਕ ਕੁੱਝ ਦੇਂਦਾ। ਦੁਕਾਨ ਵਾਲਾ ਸੋਚਦਾ ਮੁਛਤੋੜੇ ਗਾਹਕ ਨੂੰ ਕਦੇ ਤਾਂ ਹਯਾ ਆਉ ਤੇ ਓੜਕ ਇੱਕ ਨਾ ਇੱਕ ਦਿਨ ਉਹ ਇਸ ਰੋਜ਼ ਦੇ ਧੋਹ ਤੋਂ ਮੁੜ ਜਾਉ। ਪਰ ਨਾ ਤਾਂ ਮੁਛਤੋੜੇ ਗਾਹਕ ਨੂੰ ਹਯਾ ਆਈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਦੁਕਾਨ ਵਾਲੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਦੇ ਜਤਾਇਆ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਮਾੜੇ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਜਾਂ ਭਲੇਮਾਣਸ ਹੋਣ ਕਾਰਨ! ਤੇ ਇਹ ਕੰਮ ਵੱਗੁ ਦੇ ਚੱਲਦਾ ਰਿਹਾ।”

ਦਾਰੀ ਰਹਿ ਨਾ ਸਕਿਆ, ਆਖਣ ਲੱਗਾ—“ਦੁਕਾਨ ਵਾਲਾ ਦੇਂਦਾ ਅਰਜ਼ੀ ਥਾਣੇ ਵਿੱਚ। ਆਪੇ ਨੈ ਜਾਂਦੇ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ, ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਪੱਕੋਸ਼ਾਹੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਗਾਹਕ ਦੀ ਤੇ ਦਮੜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਚਮੜੀ ਵੀ ਲਾਹ ਦੇਂਦੇ ਆਗਲੇ!”

ਟੋਕੇ ਜਾਣ ਤੇ ਬਾਬਾ ਭੋਜ ਦਾਰੀ ਨੂੰ ਟੁੱਟ ਕੇ ਪੈ ਗਿਆ—“ਤੇਰਾ ਪਿਛ ਥਾਣਾ ਓਦੋਂ ਹੁੰਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਤੇ ਫ਼ਰਿਆਦ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਸੀ ਹਾਕਮ ਅੱਗੇ। ਭਲਾ ਪਕੋੜੇ ਵੇਚਣ ਵਾਲੇ ਗੜੀਬ ਦੀ ਰਸਾਈ ਹਾਕਮ ਤੱਕ ਹੁੰਦੀ ਹੋਉ?”

“ਅੱਛਾ ਭਲਾ! ਫਿਰ?” ਦਾਰੀ ਬਾਬੇ ਵੱਲ ਵੇਖਿਆ।

“ਫਿਰ ਇੱਕ ਦਿਹਾੜੇ ਮੁਛਤੋੜਾ ਗਾਹਕ ਮੁੱਛਾਂ ਨੂੰ ਤਾਅ ਦੇਂਦਾ ਆਇਆ। ਵੇਖਦਾ ਕੀ ਏਦੇ? ਪਕੋਝਿਆਂ ਵਾਲੇ ਦੀ ਭੱਠੀ ਤੇ ਕੜਾਹੀ ਮਾਂਜੀ, ਧੋਤੀ ਮੂਪੀ ਪਈ ਏਦੇ ਤੇ ਦੁਕਾਨ ਵਾਲਾ ਸਿਰ ਫੜ ਕੇ ਬੈਠਾ ਏਦੇ।”

“ਕੀ ਹੋਇਆ? ਅੱਜ ਪਕੋੜੇ ਨਹੀਂ ਕੱਢੇ ਭਲਿਆ?” ਉਸ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ। “ਜੋ ਹੈ ਸੀ ਤੂੰ ਖਾ ਗਿਆ ਏਦੇ, ਦੋ ਵਕਿਊਂ ਵਿੱਚ। ਮੇਰੀ ਰਾਸ ਮੁੱਕ ਗਈ ਏ। ਹੁਣ ਕਾਹਦੇ ਨਾਲ ਕੱਢਾਂ ਪਕੋੜੇ?” ਦੁਕਾਨ ਵਾਲੇ ਰੋਂਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ।

“ਅੱਛਾ!” ਕੁੱਝ ਦੇਰ ਸੋਚ ਕੇ ਗਾਹਕ ਨੇ ਆਖਿਆ, “ਕੱਲ੍ਹੁ ਦੁਕਾਨ ਜ਼ਰੂਰ ਥੋਕ੍ਹੀਂ, ਮੈਂ ਇਸ ਕੁ ਵੇਲੇ ਆਵਾਂਗਾ।”

“ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਇਕਰਾਰ ਤੇ ਗਾਹਕ ਅੱਪੜਿਆ। ਇੱਕ ਪੋਟਲੀ ਦੁਕਾਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਫੜਾ ਕੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ: ‘ਕਦੇ ਪਹਿਲੋਂ ਦੱਸ ਦੇਂਦੋਂ ਤਾਂ ਤੇਰੀ ਭੱਠੀ ਕਦੀ ਠੰਡੀ ਨਾ ਹੁੰਦੀ। ਆਪਣੀ ਦੁਕਾਨ ਚਲਾ ਭਲਿਆ ਤੇ ਜਾਂਦੇ ਇਹ ਮੁੱਕ ਜਾਵਣ, ਫਿਰ ਫੁੱਕ ਮਾਰ ਛੱਡੀ ਮੇਰੇ ਕੰਨ ਵਿੱਚ!’ ਤੇ ਦੁਕਾਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਹੈਰਾਨ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਛੱਡ ਕੇ ਚੱਲਦਾ ਹੋਇਆ।”

“ਪੋਟਲੀ ਸੋਨੇ ਦੀਆਂ ਮੁਹਰਾਂ, ਟੂਬਾਂ ਤੇ ਹੀਰੇ-ਮੋਤੀਆਂ ਨਾਲ ਭਰੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਪਕੋਝਿਆਂ ਵਾਲੇ ਏਨੀ ਦੌਲਤ ਕਦੇ ਝੂਅਬ ਵਿੱਚ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ।

“ਮੱਤ-ਅੱਠ ਦਿਹਾੜਿਆਂ ਮਗਰੋਂ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨਾਮੀ-ਗਰਾਮੀ ਚੌਰ ਨੂੰ ਸੂਲੀ ਚਾੜ੍ਹਨ ਦੀ ਛੱਡੀ ਪਿੱਟ ਗਈ, ਜਿਨ੍ਹੇ ਕਿਸੇ ਸਰਦਾਰ ਦਾ ਝੁੱਗਾ ਭੈਨਿਆ ਸੀ। ਤੇ ਉੱਤੋਂ ਚੌਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮੰਨਦਾ। ਮਾਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦੇਂਦਾ। ਸੂਲੀ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਵੱਡੇ ਚੰਕ ਵਿੱਚ

ਇੱਤੀ ਜਾਣੀ ਸੀ ਤੇ ਸਾਰਾ ਸ਼ਹਿਰ ਤਮਾਜ਼ ਵੇਖਣ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਵਿੱਚ ਉਹ ਪਕੋਡਿਆਂ ਵਾਲਾ ਵੀ ਸੀ। ਪਕੋਡਿਆਂ ਵਾਲੇ ਸੂਲੀ ਦੇ ਥੜ੍ਹੇ ਤੇ ਕਸੀਆਂ ਮੁਸਕਾਂ, ਬੱਧੇ ਖਲੋਤੇ ਆਪਣੇ ਰੋਜ਼ ਦੇ ਗਾਹਕ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਲਿਆ ਤੇ ਪਲ ਭਰ ਵਿੱਚ ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਦਾ ਚਾਨਣ ਹੋ ਗਿਆ।

“ਚੋਰੀ ਦਾ ਮਾਲ ਮੋਡਿਆਂ ਥੋਰੇ ਚੋਰ ਦੀ ਜਾਨ ਬਚ ਜਾਏ,” ਦੁਕਾਨ ਵਾਲੇ ਸੋਚਿਆ ਤੇ ਭੀੜ ਨੂੰ ਚੀਰਦਾ ਸੂਲੀ ਦੇ ਥੜ੍ਹੇ ਵੱਲ ਵਹਿਆ। ਜ਼ਤਾ ਨੇੜੇ ਹੋਇਆ ਤੇ ਉਸ ਹੱਥ ਚੁੱਕਿਆ ਥੋਲਣ ਲਈ। ਪਰ ਉਸੇ ਘੜੀ ਚੋਰ ਦੀਆਂ ਤੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਮਿਲੀਆਂ। ਚੋਰ ਨੇ ਥੋਰੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹ ਲਿਆ ਸੀ, ਹੱਸਿਆ ਤੇ ਉੱਚੀ ‘ਵਾਜ਼ ਨਾਲ ਮਿਵੇਂ ਸਾਰੀ ਬਲਕਤ ਨੂੰ ਸੁਣਾ’ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ—‘ਜੇ ਚੋਰੀ ਦਾ ਮਾਲ ਮੁੜ ਵੀ ਗਿਆ ਤਾਂ ਵੀ ਸੂਲੀ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੈਨੂੰ ਟੰਗ ਹੀ ਦੇਣਾ ਏ। ਇਸ ਲਈ ਜਿਸ ਭਲੇਮਾਣਸ ਕੋਲ ਮੇਰਾ ਮਾਲ ਹੈ ਉਹ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਹੀ ਰੱਖੋ। ਜੇ ਉਹ ਸਾਰਾ ਨਾ ਵੀ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹਵੇ ਤੇ ਜਿੰਨਾ ਮੈਂ ਉਸ ਦਾ ਕਰਜ਼ਾ ਦੇਣਾ ਏ—ਉਹ ਰੱਖ ਕੇ ਬਾਕੀ ਮਾਲ ‘ਚੌਂ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਖੂਹ ਲਵਾ ਦੇਵੇ ਤੇ ਸਰਾਂ ਬਣਵਾ ਦੇਵੇ।’

“ਤੇ ਚੋਰ ਸੂਲੀ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ,” ਬਾਬਾ ਭੋਜ ਖਲੋ ਗਿਆ, ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਥੋਰੇ ਸਾਹ ਲੈਣ ਲਈ।

“ਤੇ ਫਿਰ ਲਵਾ ਇੱਤੇ ਖੂਹ ਦੁਕਾਨ ਵਾਲੇ ਨੇ ਤੇ ਬਣਵਾ ਇੱਤੀ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਲਈ ਸਰਾਂ? ਮੋਇਆਂ ਦੇ ਥੋਹ ਵਿੱਚ।” ਦਾਰੀ ਹੱਮ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ—“ਖਾ ਗਿਆ ਹੋਣਾ ਏ ਦੁਕਾਨ ਵਾਲਾ ਸਾਰਾ ਕੁੱਝ!”

“ਨਹੀਂ ਭਾਈ!” ਬਾਬੇ ਭੋਜ ਕਿਹਾ, “ਉਦੋਂ ਆਜੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਇਮਾਨ ਦੀ ਰੱਤੀ ਹੈ ਸੀ। ਦੁਕਾਨ ਵਾਲੇ ਆਪਣੇ ਪੈਸੇ ਰੱਖ ਕੇ ਬਾਕੀ ਸਾਰੀ ਦੌਲਤ ਨਾਲ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਦਸ ਖੂਹ ਲਵਾ ਇੱਤੇ ਤੇ ਇੱਕ ਸਰਾਂ ਬਣਵਾ ਇੱਤੀ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਲਈ। ਕਈ ਸਦੀਆਂ ਲਹੌਰ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਲੋਕ ਤੇ ਬਾਹਰੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਮੁਸਾਫਿਰ ਉਸ ਚੋਰ ਦੇ ਖੂਹਾਂ ਦਾ ਪਾਣੀ ਪੀਂਦੇ ਰਹੇ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਦੁਆਵਾਂ ਦੇਂਦੇ ਰਹੇ।”

“ਸਦੀਆਂ?” ਮਾਸਟਰ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਕੇ ਪੁੱਛਿਆ।

“ਆਹੋ!” ਬਾਬੇ ਭੋਜ ਮਾਸਟਰ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਵੇਖ ਕੇ ਕਿਹਾ—“ਇਹ ਗੱਲ ਕੋਈ ਚਾਰ ਸਦੀਆਂ ਪੁਰਾਣੀ ਏ, ਪਰ ਸੱਚੀ ਏ। ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਅੱਜ ਵੀ ਜੀਉਂਦੀ ਏ।”

“ਸੱਚ ਕਦੇ ਪੁਰਾਣਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਸੱਚ ਕਦੇ ਬੁੱਢਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਸੱਚ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਮਰਦਾ।” ਉਸਤਾਦ ਨੇ ਗੋਡਿਆਂ ਤੇ ਹੱਥ ਰੱਖ ਕੇ ਉੱਠਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਦੋ ਟੁੱਕ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕੀਤੀ।

ਮੁੰਨਾ ਕੌਹ ਲਹੌਰ(1989) ਵਿੱਚੋਂ

Exercise 37.1 Fill in each blank with a suitable word (in its appropriate form) from the glossary for “ਮੁੰਨ ਕੋਹ ਲਹੌਰ.” Then translate the sentences:

1. ਜੇਮਜ਼ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੰਜ ਮੁੰਡੇ ਉਸ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ _____ ਖੜ੍ਹੇ ਸਨ।
2. ਮਾਂ ਨੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, “ਖਾਣਾ _____ ਕੇ ਖਾਵੋ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਬਦਹਜ਼ਮੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ।
3. _____ ਨੇ ਦੂਬਾਨ ਤੋਂ ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਖਰੀਦੀਆਂ।
4. ਕੱਲ੍ਹ ਸਾਮ, ਖੇਡਦੇ ਖੇਡਦੇ, ਮੇਰੀ ਛੋਟੀ ਭੈਣ ਡਿਗ ਪਈ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਲੱਤ ਤੇ ਸੱਟ ਲੱਗ ਗਈ। ਉਸ ਨੂੰ ਆਰਾਮ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਲਈ, ਮੈਂ ਉਸ ਦੀ ਲੱਤ ਉੱਤੇ ਮਰੂਮ _____।
5. ਕਾਫੀ ਪੀਣ ਦੀ ਵਸ਼ਾ ਕਰ ਕੇ, ਮੈਨੂੰ ਰਾਤ ਨੂੰ _____ ਨੀਂਦ ਆਈ।

Exercise 37.2 Translate:

1. The way they do work is very inappropriate.
2. She asked for their help at the beginning of her journey/travel.
3. If you all don't listen, you will not get a penny from me.
4. The lamp remained lit the whole night.
5. Can you give me a small piece of the chocolate bar?

ਔਖੇ ਲਕਘ

ਅਸਲ	reality (m); real (adj/u)
ਅੱਧਰੜ	middle-aged (adj/u)
ਅਰਜੀ	application (f)
ਆਵੀ	potter's kiln (f)
ਇਮਦਾਦ	help (f)
ਇਮਾਨ	faith (m)
ਸਕਾ	real (blood) relative (m)
ਸਕਾਵਾ	water tank, container (m)
ਸੰਗੀ	companion (m)
ਸਗੋਂ	but rather, on the contrary
ਸੱਟ ਲੱਗਣੀ	to get hurt (vi)
ਸੰਨ੍ਹ	opening (made in a wall by burglars) (f)
ਸਫ਼ਾਈ ਦੇਣੀ	to justify (vt)
ਸਰਾਂ	inn, tavern (f)
ਸਫ਼ਾਰਾ	set, sorted (adj/i)
ਸਾਹ-ਸੱਤਿਆ	strength, energy (f)
ਸਿਆਣਾ	to recognize, identify (vt)
ਸੂਮ, ਸੂਮ	miser (m)
ਹਜਾ	modesty, shame (f)
ਹੁੰਗਣਾ	to groan, grunt (vi)
ਕੱਸਣਾ	to tighten (vt)
ਕੱਢਣਾ	to take out (vt)

કેન ચુંકણા	to be alert or attentive (vt)
કેની કરાઉણા	to avoid (vt)
કરણું	a measure of distance equal to 5.5 feet (f)
કુંસા	small earthen pitcher or pot (m)
કૈહ	measure of distance equal to 2.4 kilometers (m)
કોણા	leper (m)
કેષણા	to cough (vi)
કુટણા	to earn, gain (vt)
કિચણી	mixed (adj/u)
કુંચ; કુંચાં ચજુનીાં	tendon on the back of knee (f); to become tired
ગરિઆ-જારી	feebleness (f)
ગાળણી	talkative (adj/u)
ગુનાર	fault, crime, sin (m)
ઘડણા	to put, to throw (vt)
ચહિકણા	to chirp, twitter (vi)
ચુંક	potter's wheel (m)
ચમણી	skin, leather (f)
ચિંઘણા	to chew (vt)
ચીરના	to rip, tear (vt)
ચોઆ	drop (m)
છાલા	blister (m)
ચડાઉણા	to make one notice, remember (vt)
જાંગણી	nomadic tribe (m), wild (adj/u)
જીઆ જેંત	living being, family (m)
ચુલાર	weaver (m)
જેતરા	single shift of ploughing (m)
શદી લૈણા	to get upset (vt)
ફુંગા; ફુંગા ઢેનણા	house, residence (m); to break-in, burglarize (vt)
ટૂંબ	ornament (f)
ટૂટી	water tap (f)
ટૈટા	piece, segment (m)
ઠિંલુણા	to set out, to begin a venture/journey; <i>lit.</i> to swim, wade (vi)
ડબાર	burp (m)
કેગ	day, mealtime (m)
કેંઢી	public announcement (f)
ઢેણા	to carry (vt)
તારીખ ભૃગતણા	to attend or be summoned to court (vi)
તેઢીક	ability, capacity (f)
ઘર્ણા	platform, floor (m)
ઘણા	police station (m)
ઘેહ	hillock (m)
દમણી	one quarter <i>paisa</i> (f)

ਦੀਨ	religion (m)
ਦੁਆ	prayer, blessing (f)
ਧੱਬਜਾਹੀ	aggressive behavior (f)
ਪਰੋਹ	betrayal, deceit (m)
ਪੇਲਾ	<i>lit.</i> half a <i>paisa</i> (m)
ਪੈਣ	neck (f)
ਨਕਾਰਾ	useless (adj/u)
ਨਾਅਰਾ	slogan (m)
ਨਿਛਾਲ	extremely tired, weary (adj/u)
ਨਿੱਬੜਨਾ	to be completed (vi)
ਪਚੀ	embarrassed, ashamed (adj/u)
ਪੱਠੇ ਵੱਡਣੇ	to cut/chop fodder (vt)
ਪਰਚਾ	first information report (m)
ਪਿਛਾਂਹ	back, backward, behind, in the past (adv)
ਪਿੱਟਣਾ	to express anguish (vi)
ਪੇਟਾ	range, breadth, woof (m)
ਪੇਟਲੀ	small pouch (f)
ਛੰਗਿਆਦ	appeal (f)
ਛੁਕ	blow, puff (air blown with mouth) (f)
ਬਦਹਜ਼ਮੀ	indigestion (f)
ਬਦਨਸੀਬੀ	bad luck (f)
ਬਾਲ	child (m)
ਬੁੱਲੇ ਲੁੱਟਣਾ	to have fun (vt)
ਬੇਢੰਗਾ	inappropriate, inapt (adj/i)
ਬੋਕਾ	leather bucket for drawing water from wells (m)
ਭਣੂਜਾ (ਭਣਵਈਆ)	sister's husband, brother-in-law (m)
ਭਲਾਮਾਣਸ	good person (m)
ਭੀੜ	crowd (f)
ਭੁੜਕ ਭੈਡੀਓਂ ਪਾਰ ਹੋਣਾ	to be angry, to rebound (vi)
ਮਸਾਂ	barely, hardly (adv)
ਮੰਡਲੀ	group, meeting, sitting (f)
ਮਰੂਮ	ointment
ਮਿਹਣਾ	taunt (m)
ਮੁਸਕਾਂ ਬੰਨ੍ਹਣੀਆਂ	to tie hands at the back, to tie hands and feet (vt)
ਮੁਹਰ	gold coin (f)
ਮੁੱਢ	beginning (m)
ਮੁਫਤੌੜਾ	one who lives at the expense of others, freeloader (m)
ਮੂੰਹ ਹਨੇਰਾ	early morning, dawn (m)
ਮੂਧਾ	inverted, upside down (adj/i)
ਰਮਾਈ	approach, access (f)
ਰੱਤੀ	small amount (f)
ਰੰਨ	woman, wife (pejorative) (f)

રામ	supply, investment (f)
રુંગ	handful (as of fodder stalks), swath (m)
લાહનડ	curse (f)
વુંછા	calf (m)
વાહી-સૌતી	farming (f)
વિઝ્મરના	to forget (vi)

Lesson 38

ਮਥੁਰ 3C

ਸੋਹਿੰਦਰ ਮਿੰਘ ਵਣਜਾਰਾ ਬੇਦੀ

ਪਾਤਸ਼ਾਹਣੀ

ਮੇਰਾ ਦਾਦਕਾ ਪਿੰਡ ਪਾਤਸ਼ਾਹਣ ਹੈ। ਮੋਹ ਵਿੱਚ ਭਿੱਜੇ ਅਮੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਪਾਤਸ਼ਾਹਣੀ ਕਹਿੰਦੇ। ਗਹਿਰਾ ਮੋਹ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਆਂਦਰ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਮਾਂ ਦੀ ਆਂਦਰ ਦਾ। ਪਾਤਸ਼ਾਹਣੀ ਕਹਿ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਇੰਜ ਲੱਗਦਾ ਜਿਵੇਂ ਇਹ ਪਿੰਡ ਨਹੀਂ ਕੋਈ ਦੇਵੀ ਹੋਵੇ, ਧਰਤੀ ਮਾਤਾ ਦੀ ਧੀ-ਪਿਆਣੀ। ਕੋਮਲ-ਭਾਵੀ ਔਰਤ ਦੇ ਜਜ਼ਬਿਆਂ ਵਾਲੀ, ਦਿਲ ਦੀ ਸੁਹਣੀ ਤੇ ਸੁਗਿੱਧ ਗੋਦ ਵਿਰਸੇ ਨਾਲ ਭਰੀ, ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਮਾਣ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਾਤਸ਼ਾਹਣੀ ਸਾਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਦਾਦੀ ਵਾਂਝ ਮਿੱਠੀ ਲੱਗਦੀ। ਅਸਾਂ ਆਪਣੇ ਸੁਪਾਨਿਆਂ ਦੇ ਸੁਫਲੇ ਬੀਜ ਇੱਥੇ ਹੀ ਬੀਜੇ, ਜਿਹੜੇ ਅੱਜ ਤੱਕ ਫੈਲਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਇਹ ਸਾਰਾ ਇਲਾਕਾ 'ਧਨ' ਅਖਵਾਉਂਦਾ। ਬੀਜੀ ਦੱਸਿਆ ਕਰਦੇ ਕਿ ਇੱਕ ਵਾਰ ਬਾਬਾ ਛਰੀਦ ਸ਼ਕਰਗੰਜ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਸ ਦੀ ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਵੇਖ ਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਸਹਿਜ ਹੀ 'ਧਨ' ਸ਼ਬਦ ਨਿਕਲ ਗਿਆ। ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਬੋਲ, ਸ਼ਕਤੀ ਬਣ ਕੇ ਫੈਲ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਤੇ ਅਮਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਸੇ ਸ਼ਬਦ 'ਧਨ' ਸਾਰੇ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਆਰ-ਪਾਰ ਫੈਲ ਗਿਆ, ਕਣ ਕਣ ਵਿੱਚੋਂ 'ਧਨ' ਗੂੰਜ ਉਠਿਆ।

ਇੱਕ ਹੋਰ ਰਵਾਇਤ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਇਲਾਕਾ ਰੱਜਿਆ-ਪੁੱਜਿਆ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਧਨੀ ਅਖਵਾਣ ਲੱਗਾ। ਇੱਥੇ ਫਸਲ ਬਹੁਤ ਉੱਗਦੀ ਸੀ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਅਮੀਰੀ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਛਮਲਾਂ ਨਾਲ ਮਾਪੀ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ ਹੈ।

ਧਨ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਹੀ ਪੋਠੋਹਾਰ ਦਾ ਇਲਾਕਾ, ਹਮਮਫਰ ਵਾਂਝ ਕਾਫ਼ੀ ਸਾਰਾ ਪੈਂਡਾ ਤਹਿ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਧਨ ਤੇ ਪੋਠੋਹਾਰ ਦੇਵੇਂ ਇਲਾਕੇ ਅਮਲ ਵਿੱਚ ਦੋ ਭਰਾਵਾਂ ਵਾਂਝ ਹਨ, ਜੋ ਕਿਧਰੇ ਗਲਵੱਕੜੀ ਪਾ ਬੈਠਦੇ ਨੇ ਤਾਂ ਛੱਡਣ ਵਿੱਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ, ਕਿਧਰੇ ਮੂੰਹ ਮੌਜੂਦ ਕੇ ਪਰੇਡੇ ਹੋ ਖੜ੍ਹਦੇ। ਦੇਵਾਂ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੀਆਂ ਆਪੇ ਵਿੱਚ ਰਿਸਤੇਦਾਰੀਆਂ ਸਾਂਝੀਆਂ ਵੀ ਹਨ ਤੇ ਬਿੱਖਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਵੀ।

ਮੇਰੇ ਨਾਨਕੇ ਪੋਠੋਹਾਰੀ ਹਨ ਤੇ ਦਾਦਕੇ ਧਨੀ ਦੇ। ਇੱਕ ਪੈਰ ਪੋਠੋਹਾਰ ਵਿੱਚ ਤੇ ਇੱਕ ਧਨੀ ਵਿੱਚ। ਬਾਹਵਾਂ ਦੀਆਂ ਗਲਵੱਕੜੀਆਂ ਘੱਟ ਹੀ ਢਿੱਲੀਆਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਪਰ ਦੇਵਾਂ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਟਕੋਰ ਤੇ ਵਿਅਗ ਚੱਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ। ਅਸੀਂ ਧਨੀ ਵਾਲੇ ਕਹਿੰਦੇ:

ਪੋਠੋਹਾਰੀ ਯਾਰ ਕਿਸ ਕੇ, ਭੱਤ ਖਾ ਕੇ ਖਿਸਕੋ।

ਤੇ ਪੋਠੋਹਾਰੀਏ ਇਹੋ ਵਿਅਗ ਕਦੇ ਪਹਾੜੀਆਂ ਉੱਤੇ ਕਮ ਲੈਂਦੇ, ਕਦੇ ਪਿਸ਼ੋਰੀਆਂ ਉੱਤੇ, ਤੇ ਕਦੇ ਧਨੀ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਉੱਤੇ ਵੀ।

ਪਰ ਧਨੀ ਦੇ ਲੋਕ ਪੋਠੋਹਾਰੀ ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਜਿਆਦਾ ਪਸੰਦ ਕਰਦੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਜਵਾਨੀ ਜਦੋਂ ਚੜ੍ਹਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਸੂਰਜ ਵਾਂਝ ਅੰਦਰੋਂ ਵੀ ਭਖਦੀਆਂ ਤੇ ਬਾਹਰੋਂ ਵੀ ਲੁਮ ਲੁਮ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਘਿਉ ਵਿੱਚ ਤਲੀ ਲੁੱਚੀ ਵਾਂਝ। ਨਖਰਾ ਨੱਕ ਤੇ ਧਰਿਆ ਹੁੰਦਾ ਤੇ ਅੱਖਾਂ ਮਟਕਾ ਕੇ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੀਆਂ। ਵੇਖਦੀਆਂ ਸਾਰ ਮੁੰਡਾ ਮਰ੍ਹੁਡਿਆ ਜਾਂਦਾ।

ਪਰ ਉਹ ਜਥੇ ਵਾਲੀਆਂ ਇਤਨੀਆਂ ਕਿ ਸੁਆਂ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਕੱਮੀ ਵਿੱਚ ਪੇਪਣੀ ਪਾ ਕੇ ਜਦੋਂ ਅੱਧਰੀਗੀਆਂ ਕੱਪੜੇ ਧੋਂਦੀਆਂ ਤਾਂ ਮਜਾਲ ਹੈ, ਕੋਈ ਰਾਹੀਂ ਮਮਾਫਿਰ ਅੱਖ ਭਰ ਕੇ ਝਾਕ ਜਾਵੇ।

ਗੱਲਾਂ ਦੀਆਂ ਚਟੂਰੀਆਂ। ਗੱਲਾਂ ਦੀ ਤੰਦ ਇੱਕ ਵਾਰ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਮੁੱਢਾ ਕੱਤੇ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਉੱਠਦੀਆਂ, ਭਾਵੇਂ ਚੁੱਲ੍ਹੇ 'ਤੇ ਦਾਲ ਸੜ ਕੇ ਧੁਖਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਦਿਲਾਂ ਦੀਆਂ ਸੁੱਚੀਆਂ। ਸੁਆਂ ਦੇ ਪਾਣੀ ਵਾਂਝ ਸਵੱਛ, ਮਿੱਠੀਆਂ। ਰੋਹ ਵਿੱਚ ਭਖੀਆਂ। ਸੁਆਂ ਵਾਂਝ ਹੀ ਝੱਗੋ-ਝੱਗ ਹੋਈਆਂ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪਾਰ ਨਹੀਂ ਲੰਘਣ ਦੇਂਦੀਆਂ। ਭਲੀ ਵਿੱਚ ਭੁਜਦੇ ਦਾਣਿਆਂ ਵਾਂਝ ਭੁੜਕ ਕੇ ਪੈਂਦੀਆਂ।

ਪਰ ਧਨੀ ਦੀ ਕੁੜੀ ਇੱਤੀ ਹੁੰਦੀ ਏ। ਕਲੀ ਵਾਂਝ ਕੱਜੀ, ਨੂਟੀ, ਸਬਰ ਵਾਲੀ, ਤੇ ਮਿਮਟੀ ਹੋਈ। ਪਰ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਦੇ ਅਹਿਸਾਸ ਵਿੱਚ ਨਜ਼ਿਆਈ, ਬਹੁਤੀ ਅੰਦਰ ਬਾਹਰ ਘੱਟ ਛੁੱਲਦੀ।

ਧਨ ਪੋਠੋਹਾਰ ਦੇ ਖੇਤਰ ਨੂੰ, ਦੋ ਦਰਿਆਵਾਂ ਨੇ ਬਾਹਵਾਂ ਵਿੱਚ ਵਾਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਧਰੋਂ ਜਿਹਲਮ ਨੇ ਤੇ ਉਧਰੋਂ ਅਟਕ ਨੇ। ਵਿੱਚ ਸੁਆਂ ਦਾ ਦਰਿਆ ਹਰਾਣੇਟੇ ਵਾਂਝ ਦੁੱਫ਼ੇ ਮਾਰਦਾ ਫਿਰਦਾ।

ਪੋਠੋਹਾਰ ਦਾ ਸਾਰਾ ਇਲਾਕਾ ਪਹਾੜੀ ਸੀ— ਕਿਧਰੇ ਕੱਮੀਆਂ, ਕਿਧਰੇ ਕੰਦਰਾਂ, ਕਿਧਰੇ ਗਾਜ਼੍ਹਾਂ, ਕਿਧਰੇ ਚੋਅ, ਕਿਧਰੇ ਸੁਆਂ ਦੇ ਤਿੱਖੇ ਵਹਿਣ, ਕਿਧਰੇ ਲੇਟੀ ਨਦੀ ਆਫ਼ਰੀ ਹੋਈ, ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿੱਚ ਧਨੀ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਉਚਾਣਾਂ ਤੇ ਨੀਵਾਣਾਂ ਸਨ, ਪਰ ਪੱਧਰਾ ਇਲਾਕਾ ਵੀ ਕਾਫ਼ੀ ਸੀ। ਪੋਠੋਹਾਰ ਦੇ ਨਜ਼ਾਰੇ—ਚੜ੍ਹਦੇ ਸੂਰਜ ਦੀ ਆਭਾ ਤੇ ਛੁਬਦੇ ਸੂਰਜ ਦੀ ਲਾਲੀ ਅਲੋਕਾਰ ਸਨ। ਸੂਰਜ

ਸਿਵੇਂ ਘੋੜੇ ਉੱਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ਕੇ ਚਿੜ੍ਹਿਆ ਹੋਵੇ ਤੇ ਰਾਹ ਵਿੱਚ ਘੋੜਾ ਘਾਹ ਚਰਨ ਲਈ ਛੱਡ ਕੇ ਆਪ ਬਿਨਾਂ ਘੋੜੇ ਤੋਂ ਹੀ ਜਾ ਢੁੱਬਿਆ ਹੋਵੇ।

ਪੈਠੋਹਾਰ ਦੇ ਲੋਕ ਪਹਾੜੀ ਸਨ, ਮਰਦ ਕਰੜੀ ਮਿਹਨਤ ਕਰਦੇ। ਇਸੇ ਲਈ ਸਰੀਰ ਦੇ ਗੱਠੇ ਹੋਏ ਤੇ ਕੱਦ-ਕਾਠ ਵਾਲੇ ਸਨ, ਖਾਣ-ਪੀਣ ਦੇ ਚੌਥੇ ਸੌਂਕੀਨ। ਮੁਰਗਿਆਂ ਦੀ ਡੰਡ ਲਾਹੁਣ ਵਾਲੇ। ਪਰ ਧਨੀ ਦੇ ਪਤਲੇ, ਸੁਣੱਖੇ। ਮਿਹਨਤੀ ਉਹ ਵੀ ਚੌਥੇ ਸਨ, ਖਾਂਦੇ ਉਹ ਵੀ ਰੱਜ ਕੇ ਸਨ, ਪਰ ਬੇਡਿਕਰੇ ਜਿਹੇ ਲੋਕ ਸਨ।

ਪੰਜਾਬ ਉੱਤੇ ਜੋ ਵੀ ਹੱਲਾ ਹੋਇਆ ਉਸ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਵਾਰ ਪੈਠੋਹਾਰੀਆਂ ਦੀ ਹਿੱਕ ਨੇ ਜ਼ਰਿਆ—ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਬਾਹਵਾਂ ਨੇ ਵੰਗਾਰ ਝੱਲੀ ਤੇ ਹਿੱਕ ਨੇ ਜ਼ਬਮ ਖਾਧੇ। ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਨਿਡਰ ਜਿਹੇ ਲੋਕ ਹਨ, ਨਾ ਧਾੜਵੀਆਂ ਤੋਂ ਡਰਦੇ ਨਾ ਡਾਕੂਆਂ ਤੋਂ। ਜੇ ਡਰਦੇ ਤਾਂ ਬੱਸ ਇੱਕ ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਰ ਤੋਂ।

ਦੂਜਾ ਵਾਰ ਧਨੀ ਦੇ ਵਾਮੀਆਂ ਦੀ ਹਿੱਕ ਵਿੱਚ ਲੱਗਦਾ। ਉਹ ਵੀ ਧਾੜਵੀਆਂ ਅੱਗੇ ਛਾਤੀ ਤਾਣ ਕੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ। ਇਸ ਲਈ ਧਨ-ਪੈਠੋਹਾਰ ਦੇ ਗੱਭਰੂ ਮੌਢੇ ਨਾਲ ਮੌਢੇ ਡਾਹੁੰਦੇ ਰਹੇ।

ਧਨ-ਪੈਠੋਹਾਰ ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਵਿੱਚ, ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸਦੀਆਂ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਸੁੱਤਾ ਪਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਇੱਕ ਇੱਕ ਕਣ, ਇਸ ਉੱਤੇ ਹੋਏ ਧਾਵੇ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਸੈਂਕੜੇ ਵਾਰ ਇਹ ਇਲਾਕਾ ਢੱਠਾ ਤੇ ਮੁੜ ਉੱਸਿਆ, ਪੈਰਾਂ ਬੱਲੇ ਰੱਦਿਆ ਗਿਆ, ਪਰ ਇਸ ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਉਸ ਧੂੜ ਵਾਂਕ ਦੇ, ਸਿਹੜੀ ਪੈਰਾਂ ਹੇਠੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਜਾ ਚੜ੍ਹਦੀ ਹੈ।

ਨਿੱਕੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਬਾਲ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਖਿੱਡੋਣਿਆਂ ਨਾਲ ਖੇਡਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਖਿੱਡੋਣਾ ਪਹਿਲਵਾਨ ਦਾ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮਿੱਟੀ ਤੇ ਕਾਗਜ਼ ਦੀ ਬਣੀ ਤਿਕੋਨੀ ਸ਼ਕਲ। ਉਸ ਨੂੰ ਡਰਸ਼ ਤੇ ਅਮੀਂ ਲਿਟਾਉਂਦੇ ਤੇ ਉਹ ਸਿਰ ਤਾਣ ਕੇ ਮੁੜ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ। ਘੁੱਗੂ ਘੋੜੇ ਵੇਚਣ ਵਾਲੀਆਂ ਖਾਨਾਬਦੋਸ਼ਾਂ ਦਾ ਬਣਾਇਆ ਉਹ ਮਿੱਟੀ ਤੇ ਕਾਗਜ਼ ਦਾ ਪਹਿਲਵਾਨ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਡਰਸ਼ ਉਪਰ ਲਿਟਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ—ਖੜ੍ਹੇ ਹੋਣਾ ਮਾਣ ਨਾਲ, ਇਹੋ ਉਸ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਮੀ। ਜਿਉਂ ਹੀ ਕੋਈ ਹਮਲਾਵਰ ਵਾਪਸ ਕਰਦਮ ਚੁੱਕਦਾ, ਲੋਕ ਸਿਰ ਤਾਣ ਕੇ ਫਿਰ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ।

ਦਾਦਕੇ ਪਿੰਡ ਦਾ ਨਾਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹਣ ਕਿਉਂ ਪਿਆ? ਇਹ ਤਾਂ ਦੱਸਣਾ ਅਮੀਡਵਾ ਹੈ, ਪਰ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਅਨੁਮਾਨ ਲੱਗ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਥੇ ਇਲਾਕੇ ਦੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਮੀ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਕੋਈ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਇੱਥੇ ਆ ਕੇ ਠਹਿਰਿਆ ਮੀ, ਜਾਂ ਫਿਰ ਆਪਣੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਗਵਾ ਕੇ, ਇੱਥੇ ਕੋਈ ਰਾਜਾ ਆ ਵੱਸਿਆ ਹੋਵੇ।

ਪਾਤਸ਼ਾਹਣ ਦਾ ਪਿੰਡ ਕਾਫੀ ਵੱਡਾ ਹੈ, ਚਾਰ ਚੁਫੇਰੇ ਫੈਲਿਆ ਹੋਇਆ। ਫ਼ਸਲਾਂ ਦੀ ਮਹਿਕ ਦੇ ਘੁੱਟਾਂ ਵਿੱਚ ਜਿਉਂਦਾ। ਜਿਧਰ ਜਾਓ, ਮੁੱਕਣ ਦਾ ਨਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੈਂਦਾ। ਕਿਸੇ ਕ੍ਰਮਬੇ ਨਾਲੋਂ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪਰ ਜਾਪਦਾ ਏ ਕਿ ਜਦੋਂ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਰੇਲ ਬਣੀ ਤਾਂ ਕਈ ਪਿੰਡਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੱਥੇ ਅੱਗੋਂ ਰੇਲ ਲੰਘੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਨਤਾ ਵਧ ਗਈ। ਉਹ ਪਿੰਡ ਅਥਵਾ ਕ੍ਰਮਬੇ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਚੁੱਡਾ ਗਏ ਸਨ, ਪਿੱਛੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਈ ਪਿੰਡ ਵਪਰਕ ਕੇਂਦਰ ਬਣ ਗਏ। ਜਿਹੜੇ ਰੇਲ ਦੀ ਪਟੜੀਓਂ ਹਟਵੇਂ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਨਤਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾ ਰਹੀ। ਜਦੋਂ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਤੋਂ ਭੋਣਾਂ ਤੱਕ ਰੇਲਵੇ ਲਾਈਨ ਬਣੀ ਤਾਂ ਢੁਡਿਆਲ, ਸੁੱਥੇ ਆਦਿ ਪਿੰਡਾਂ ਦਾ ਮਾਣ ਵਧਿਆ ਤੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹਣ ਜਾਣ ਲਈ ਢੁਡਿਆਲ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਉੱਤੇ ਉਤਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਰੇਲਵੇ ਨੇ ਧਨ ਪੈਠੋਹਾਰ ਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਭੂਗੋਲ ਹੀ ਬਚਲ ਦਿੱਤਾ।

ਧਨੀ ਤੇ ਪੈਠੋਹਾਰ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦਾ ਸਰੂਪ ਇੱਕੋ-ਜਿਹਾ ਨਹੀਂ। ਪੈਠੋਹਾਰ ਪਹਾੜੀ ਇਲਾਕਾ ਹੈ। ਛੋਟੇ-ਛੋਟੇ ਪਿੰਡ ਜਿਆਦਾ ਹਨ। ਪਿੰਡ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਖੇਤ ਹਨ ਤੇ ਖੇਤਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਢੋਕਾਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਢੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਾਮੇ ਜਾਂ ਛੋਟੇ ਕਿਸਾਨ ਵੱਸਦੇ ਹਨ। ਕਿਧਰੇ ਇਕੱਲੀ-ਦੁਕੱਲੀ ਢੋਕ ਵੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਧਰੇ ਜਿਆਦਾ ਘਰਾਂ ਦੀ ਵੀ। ਪਰ ਆਮ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਗਿਣਤੀ ਦੀਆਂ ਢੋਕਾਂ ਹੀ ਇਕੱਲੀਆਂ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਹਰ ਪਿੰਡ ਦੀਆਂ ਹੱਦਾਂ ਉਸ ਦੀਆਂ ਢੋਕਾਂ ਹੀ ਸਨ। ਪਿੰਡ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਇੱਕ ਹਿੱਸਾ। ਜਿਵੇਂ ਚੰਨ ਦੁਆਲੇ ਨਿੱਕੇ-ਨਿੱਕੇ ਤਾਰੇ।

ਪਰ ਧਨੀ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ, ਉੱਕਾ-ਦੁੱਕਾ ਛੱਡ ਕੇ, ਢੋਕਾਂ ਕਿਧਰੇ ਨਹੀਂ। ਪਿੰਡ ਹੀ ਵੱਧ ਘੱਟ ਫੈਲੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਪੈਠੋਹਾਰ ਵਿੱਚ ਢੋਕਾਂ ਬਾਰੇ ਕਈ ਗੀਤ ਪ੍ਰਚਲਤ ਹਨ, ਜੋ ਲੋਕੀ ਲੰਘਦੇ ਜਾਂਦੇ ਗਾਊਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ: ਕਦੇ ਢੋਕ ਸਾਡੀ ਵੱਲ ਅੱਛ ਢੋਲਾ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਢੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਅਨੇਕਾਂ ਪ੍ਰੀਤਾਂ ਪਲਾਈਆਂ ਰਹੀਆਂ। ਰਹਿਮਤੇ ਦੀ ਢੋਕ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿੱਥੇ ਸੀ, ਪਰ ਉਸ ਦੀ ਇਸ਼ਕ-ਕਥਾ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਯਦਕਣ ਬਣੀ ਰਹੀ। ਰਹਿਮਤੇ ਦੀ ਢੋਕ ਬੜੀ ਉੱਚੀ ਜਗ੍ਹਾ ਦੰਦੀ ਉੱਤੇ ਸੀ, ਹੇਠਾਂ ਪਾਣੀ ਦੀ ਬੱਨ੍ਹੀ ਸੀ। ਇੱਥੇ ਸਾਰਾ ਸਾਲ ਪਾਣੀ ਖੜ੍ਹਾ ਰਹਿੰਦਾ। ਤੇ ਨਾਲ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਨਾਨੀਆਂ ਇੱਥੇ ਕੱਪੜੇ ਧੋਣ ਆਇਆ ਕਰਦੀਆਂ। ਰਹਿਮਤੇ ਦੀ ਢੋਕ ਵਿੱਚ ਨਾਦਰਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਸੁਹਣਾ-ਸੁਣੱਖਾ ਗੱਭਰੂ। ਉਸ ਦੀ ਯਾਰੀ ਰੇਸ਼ਮਾ ਨਾਲ ਸੀ। ਛੁਪ ਛੁਪ ਕੇ ਦੋਵੇਂ ਮਿਲਿਆ ਕਰਦੇ। ਪਰ ਢੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਨਾਦਰਾ ਰੇਸ਼ਮਾ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਨਾ ਕਰ ਸਕਿਆ। ਨਾਦਰਾ ਖੇਤਾਂ ਦਾ ਰਾਖਾ ਤੇ ਰੇਸ਼ਮਾ ਕਿਸਾਨ ਦੀ ਪੀ। ਉੱਥੇ ਨੀਵੇਂ ਦਾ ਭੇਦ ਭਾਵ, ਜੋੜੀ ਕਿਵੇਂ ਬਣਦੀ। ਰੇਸ਼ਮਾ ਹੋਰ ਕਿਧਰੇ ਵਿਆਹੀ ਗਈ, ਪਰ ਮਨ ਕਰ ਕੇ ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਨਾਦਰਾ ਰੇਸ਼ਮਾ ਨਾਲ ਪਤੀ ਕੁਬਲਦੀ ਰਹੀ।

ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਨਾਦਰਾ ਰੇਸਮਾ ਨੂੰ ਕਦੇ ਨਾ ਮਿਲ ਸਕਿਆ। ਰੇਸਮਾ ਨਾਲ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਸੱਮ ਜਾਂ ਨਨਾਣ ਚਿਪਕੀ ਹੁੰਦੀ। ਪਰ ਉਹ ਜਦੋਂ ਵੀ ਪੇਕੇ ਆਉਂਦੀ ਉਹ ਉਸ ਕੱਮੀ ਉੱਤੇ ਮਾਂ ਨਾਲ ਕੱਪੜੇ ਪੋਣ ਬੈਠਦੀ ਤੇ ਪੱਥਰ ਉੱਤੇ ਇਤਨੇ ਜੋਰ ਦੀ ਕੱਪੜੇ ਪਟਕਾਉਂਦੀ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਗ੍ਰੰਜ਼ਦੀ ਹੋਈ, ਛੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਨਾਦਰੇ ਤੱਕ ਜਾ ਪੁੱਜਦੀ।

ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਮਾਵਾਂ ਧੀਆਂ ਦੋਵੇਂ ਕੱਪੜੇ ਪੋਣ ਆਈਆਂ। ਮਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਗੱਲ ਯਾਦ ਆ ਗਈ ਤੇ ਉਹ ਰੇਸਮਾ ਨੂੰ ਇੱਕਲਿਆਂ ਛੱਡ ਕੇ ਘਰ ਪਰਤ ਗਈ। ਬੰਨੀ ਉੱਤੇ ਰੇਸਮਾ 'ਕੱਲੀ ਮੀ। ਉਸ ਨਾਦਰੇ ਨੂੰ ਹਾਕਾਂ ਮਾਰੀਆਂ। ਨਾਦਰੇ ਨੇ ਦੰਦੀ ਉੱਤੇ ਹੇਠਾਂ ਬੰਨੀ ਵੱਲ ਛਾਕਿਆ। ਰੇਸਮਾ ਤਾਂ ਸੱਚਮੁਚ ਇਕੱਲੀ ਮੀ। ਦੰਦੀ ਤੋਂ ਕੱਮੀ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਦਾ ਗੇੜ ਕਾਫ਼ੀ ਲੰਬਾ ਮੀ, ਅੱਧੇ ਮੀਲ ਦਾ ਪੈਂਡਾ। ਉਹ ਬੇਮਬਰਾ ਹੋ ਉਠਿਆ, ਤੇ 'ਆਇਆ ਰੇਸਮਾ' ਕਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਦੰਦੀ ਤੋਂ ਕੱਮੀ ਵਿੱਚ ਕੁੱਦ ਪਿਆ, ਮੰਦੇ ਭਾਗੀਂ ਉਹ ਪੱਥਰ ਉੱਤੇ ਜਾ ਵੱਜਾ ਤੇ ਛਿੱਗਦੇ ਸਾਰ ਪ੍ਰਾਣ ਨਿਕਲ ਗਏ। ਰੇਸਮਾ ਨੇ ਵੀ ਉਸੇ ਪੱਥਰ ਨਾਲ ਮਿਰ ਪਟਕਾ ਪਟਕਾ ਕੇ ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤੇ। ਮਗਰੋਂ ਦੋਵਾਂ ਦਾ ਇਕੱਠਾ ਚੂਰਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਲੰਘਦੇ ਲੋਕੀ ਦੀਵਾ ਬਾਲ ਜਾਂਦੇ।

ਇੱਕ ਉੱਚੀ ਜਿਹੀ ਦੰਦੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਵੀ ਹੈ ਕੱਮੀ ਦੇ ਨਾਲ। ਤੇ ਉਸ ਬਾਰੇ ਵੀ ਕਈ ਦੰਦ-ਕਥਾਵਾਂ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਸਨ। ਜੋ ਹੁਣ ਭੁੱਲ-ਭੁਲਾ ਗਈਆਂ ਹਨ।

ਦੰਦੀ ਨੇ ਪੈਰਾਂ ਵਿੱਚ ਕੱਮੀ ਵਗਦੀ ਹੈ। ਦਾਦੀ ਜੀ ਦੱਸਦੇ ਕਿ ਇੱਥੇ ਦੰਦੀ ਉੱਤੇ ਜਮਾਲੇ ਦਾ ਕਦੇ ਕੰਵਾਰ-ਕੋਠਾ ਹੁੰਦਾ ਮੀ। ਜਮਾਲੇ ਜਿਤਨੀ ਸੁਹਣੀ ਮੀ, ਉਤਨੀ ਹੀ ਸੁਚੱਜੀ ਤੇ ਮਿਆਈ। ਉਹ ਜਿਸ ਮੁੰਡੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਮੀ, ਉਸ ਨਾਲ ਉਸ ਦਾ ਵਿਆਹ ਹੋ ਨਹੀਂ ਮੀ ਸਕਦਾ। ਉਹ ਮੁੰਡਾ ਕੰਮੀਆਂ ਦਾ ਸੀ ਛੋਟੀ ਬਰਾਦਰੀ ਵਿੱਚੋਂ। ਜਮਾਲੇ ਨੂੰ ਪਤਾ ਮੀ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਪਿਚੀ ਕਦੇ ਵੀ ਵਿਆਹ ਕਰਨ ਲਈ ਰਾਜੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਨੇ ਚੁੱਪ ਸਾਧ ਲਈ ਤੇ ਫਿਰ ਜਦੋਂ ਉਸ ਦਾ ਰਿਸਤਾ ਕਿਧਰੇ ਆਉਂਦਾ, ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ, "ਮੈਂ ਵਿਆਹ ਨਹੀਂ ਕਰਵਾਉਣਾ। ਮੈਨੂੰ ਕੰਵਾਰ-ਕੋਠਾ ਪਵਾ ਦਿਓ।"

ਬੀਜੀ ਦੱਸਦੇ, ਜਿਹੜੀ ਕੁੜੀ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਕਾਵਾਰੀ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੇ, ਉਸ ਵਾਸਤੇ ਕਿਧਰੇ ਵੱਖਰਾ ਕੋਠਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਜਿੱਥੇ ਉਹ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਕੁਆਰਿਆਂ ਰਹਿ ਕੇ ਗੁਜ਼ਾਰਦੀ। ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਕੁੜੀ ਉੱਤੇ ਮਰਦ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਪੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਮਰਦ ਦੀ ਮੈਲੀ ਨਜ਼ਰ ਪੈਣ ਨਾਲ, ਕੁੜੀ ਦਾ ਮਨ ਵੀ ਮਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਸੁੱਚੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੀ।

ਤੇ ਇਹ ਕੰਵਾਰ-ਕੋਠਾ, ਇਸ ਦੰਦੀ ਉੱਤੇ ਹੀ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਮੀ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਚਾਨਣੀ ਰਾਤ ਵਿੱਚ, ਦੰਦੀ ਉੱਤੇ ਦੋ ਪਰਛਾਵੇਂ ਤੁਰਦੇ ਵੇਖੇ। ਲੋਕੀ ਆਖਦੇ ਜਮਾਲੇ ਦੇ ਨਾਲ ਉਹ ਦੂਜਾ ਪਰਛਾਵਾਂ ਉਸ ਦੇ ਆਮਿਕ ਦਾ ਮੀ। ਉਸ ਰਾਤ ਬੜਾ ਝੱਖੜ ਛੁੱਲਿਆ। ਤੇਜ਼ ਹਵਾ ਨੇ ਉਹ ਭੰਗੜਾ ਪਾਇਆ ਕਿ ਰਹੇ ਰੱਬ ਦਾ ਨਾਂ। ਸਵੇਰੇ ਜਦੋਂ ਲੋਕੀ ਜਾਗੇ ਤਾਂ ਨਾ ਜਮਾਲੇ ਮੀ ਤੇ ਨਾ ਉਸ ਦੀ ਛੁੱਗੀ। ਕੋਈ ਕਹਿੰਦਾ ਜਮਾਲੇ ਕੱਮੀ ਵਿੱਚ ਢਿਗ ਕੇ ਰੁੜ੍ਹ ਗਈ ਮੀ। ਕੋਈ ਕਹਿੰਦਾ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਮਿਕ ਨਾਲ ਨੱਠ ਗਈ ਮੀ।

ਦੰਦੀ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਪਿੰਡ ਦੇ ਸੁਗਰਾਫ਼ੀਏ ਵਿੱਚ ਢੱਕੀ ਤੇ ਕੱਮੀ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਵੀ ਖਾਸ ਹੈ। ਢੱਕੀਆਂ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਕਾਫ਼ੀ ਹਨ, ਪਰ ਇਹ ਢੱਕੀ ਕਾਫ਼ੀ ਲੰਬੀ ਤੇ ਵਲ ਖਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਤਨੀ ਉਚਾਈ ਤੇ ਬਣੀ ਢੱਕੀ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਕਿਧਰੇ ਨਹੀਂ ਮੀ ਉੱਭਰੀ। ਢੱਕੀ ਦਾ ਹੇਠਲਾ ਮਿਰਾ ਕੱਮੀ ਨਾਲ ਜਾ ਜੁੜਦਾ ਮੀ ਤੇ ਉਪਰਲਾ ਮਿਰਾ ਪਿੰਡ ਨਾਲ। ਇਹ ਢੱਕੀ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਇੱਕ ਵਾਰ ਰੋਜ਼ ਉਤਰਨੀ ਚੜ੍ਹਨੀ ਪੈਂਦੀ। ਇਸ ਢੱਕੀ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਵਿੱਚ ਖੂਹੀ ਮੀ, ਜਿੱਥੇ ਆਮੀਂ ਸਵੇਰੇ ਰੋਜ਼ ਨਹਾਉਣ ਲਈ ਆਉਂਦੇ ਸਾਂ। ਇਸ ਖੂਹੀ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਅਹਿਮਾਮ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਪਾਣੀ ਸੱਚਮੁੱਚ ਦੇਵਤਾ ਹੈ। ਸੁਆਣੀਆਂ ਮਿਰਾਂ ਉੱਤੇ ਦੋ-ਦੋ ਤਿੰਨ-ਤਿੰਨ ਘੜੇ ਚੁੱਕੀ ਇਉਂ ਢੱਕੀ ਚੜ੍ਹਦੀਆਂ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਕਿਸੇ ਧਰਮ ਕਾਰਜ ਵਿੱਚ ਰੁੱਝੀਆਂ ਹੋਣ।

ਦਾਦੀ ਜੀ ਕਹਾਣੀ ਪਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਪੁਰਾਣੇ ਵੇਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਦੀਆਂ ਤੀਵੀਆਂ ਦਰਿਆ ਤੋਂ ਪਾਣੀ ਲੈਣ ਜਾਂਦੀਆਂ ਤੇ ਉਹ ਦਰਿਆ ਦੇ ਕੰਢੇ ਪਈ ਰੇਤ ਦਾ ਕੱਚਾ ਘੜਾ ਬਣਾ ਕੇ, ਉਸ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਰਿਸ਼ੀ ਪਤੀ ਦਾ ਨਾਂ ਲੈ ਕੇ ਪਾਣੀ ਭਰ ਲੈਂਦੀਆਂ। ਉਹ ਪਾਣੀ ਰੇਤ ਦੇ ਕੱਚੇ ਘੜੇ ਵਿੱਚ ਵੀ ਟਿਕ ਜਾਂਦਾ ਤੇ ਕੱਚੇ ਘੜੇ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਕਦੇ ਨਾ ਖੋਰਦਾ। ਪਰ ਇੱਕ ਰਿਸ਼ੀ ਦੀ ਪਤੀ, ਮਾਈ ਧੌਨੇ, ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਦਰਿਆ ਵਿੱਚੋਂ ਇਉਂ ਚੁੱਕ ਲਿਆਉਂਦੀ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਬਰਫ ਦਾ ਢੇਲਾ ਹੋਵੇ। ਰਾਹ 'ਚ ਇੱਕ ਬੂੰਦ ਵੀ ਨਾ ਟਪਕਦੀ। ਇਹ ਸਭ ਸ਼ਕਤੀ, ਧੌਨੇ ਕੋਲ ਸਤ ਸਦਕਾ ਮੀ। ਤਿੰਨ-ਤਿੰਨ ਚਾਰ-ਚਾਰ ਘੜੇ, ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਭਰੇ। ਨੱਕੋ-ਨੱਕ ਸਵਾਣੀਆਂ ਇਉਂ ਚੁੱਕਦੀਆਂ ਜਿਵੇਂ ਘੜੇ ਮਿਰਾਂ ਉੱਤੇ ਨਹੀਂ ਹਵਾ ਵਿੱਚ ਤਰ ਰਹੇ ਹੋਣ। ਉਡ ਤੱਕ ਨਾ ਕਰਦੀਆਂ। ਜਿਵੇਂ ਜਲ ਦੇਵਤੇ ਦੀ ਪਾਲਕੀ ਹੋਵੇ। ਇੱਥੋਂ ਦੇ ਗੀਤਾਂ ਵਿੱਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉੱਚੀਆਂ ਢੱਕੀਆਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ:

ਵੱਸਣਾ ਔਖਾ ਪਿੰਡ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਉੱਚੀਆਂ ਢੱਕੀਆਂ ਤੇ ਨੀਵਾਂ ਪਾਣੀ

ਇਸ ਢੱਕੀ ਨੂੰ ਵਰ ਵੀ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਇੱਕ ਵਾਰ ਕਿਸੇ ਗਰਭਵਤੀ ਨੂੰ, ਉਸ ਦੀ ਸੱਸ ਨੇ ਢੱਕੀ ਤੋਂ ਦੋ ਘੜੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਭਰ ਕੇ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਕਰੋ। ਇੱਕ ਉਸ ਦਾ ਸਿੱਮ ਦਾ ਅੰਦਰਲਾ ਬੋਲ, ਦੂਜਾ ਦੋ ਨੱਕੋ-ਨੱਕ ਭਰੇ ਘੜੇ, ਤੀਜਾ ਉੱਚੀ ਢੱਕੀ। ਘੜੇ ਤਾਂ ਉਸ ਭਰ ਲਈ, ਪਰ ਚੜ੍ਹਨ ਦਾ ਸਾਹਮ ਕੌਣ ਕਰੋ, ਡਰਦੀ ਕਿਧਰੇ ਪੈਰ ਤਿਲੁਕਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਆਪਣਾ ਘਾਤ ਤਾਂ

ਹੋਣਾ ਹੀ ਸੀ, ਅੰਦਰਲੇ ਜੀਆ ਦਾ ਕੀ ਬਣੂੰ? ਉਹ ਢੱਕੀ ਦੇ ਮੁੱਚ ਬੈਠ ਗਈ, ਕੋਈ ਪੀਰ ਉਧਰੋਂ ਦੀ ਲੱਖਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਮੁਟਿਆਰ ਨੂੰ ਲਿਮੋਝੁਣਾ ਵੇਖ ਕੇ ਪੁੱਛਿਆ, “ਬੇਟੀ, ਕਿਉਂ ਉਦਾਸ ਹੈ?”

ਤਾਂ ਮੁਟਿਆਰ ਨੇ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣਾ ਕੇ, ਆਪਣਾ ਡਰ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ। “ਜਾ ਚੜ੍ਹ ਜਾ, ਪਾਣੀ ਤੈਨੂੰ ਕੁੱਝ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।” ਪੀਰ ਮਿਹਰ ਦੇ ਘਰ ਆ ਗਿਆ। “ਅੱਜ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਢੱਕੀ ‘ਤੇ ਘੜੇ ਚੁੱਕ ਕੇ ਜੇ ਸੁਆਣੀ ਚੜ੍ਹੇਗੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਘੜਿਆਂ ਦਾ ਭਾਰ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।” ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਓਦੋਂ ਤੋਂ ਮੁਟਿਆਰਾਂ ਦੋ-ਦੋ ਤਿੰਨ-ਤਿੰਨ ਘੜੇ ਚੁੱਕੀ ਢੱਕੀ ਚੜ੍ਹ ਜਾਂਦੀਆਂ, ਘੜੇ ਜਿਵੇਂ ਹਵਾ ਵਿੱਚ ਤਡੇ ਹੋਣ।

ਇਸ ਪਿੰਡ ਦੀ ਢੂਜੀ ਪਿਆਨ ਖਿੱਚਣ ਵਾਲੀ ਚੀਜ਼, ਢੱਕੀ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵਗਦੀ ਕੱਸੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਦੀ ਮੀਂਹ ਵੱਸਦਾ ਇਹ ਕੱਸੀ ਆਲੋ-ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਇਲਾਜੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਸਮੇਟ ਕੇ ਭਰੀ-ਭਰੀ ਹੋ ਕੇ ਵਗ ਤੁਰਦੀ, ਕਦੇ ਆਫਰੀ ਹੁੰਦੀ, ਕਦੇ ਮਿਮਟੀ ਹੋਈ। ਪਰ ਬਹੁਤੀ ਵਾਰ ਇੱਥੇ ਸੁੱਕੀ ਰੇਤ ਹੀ ਬਿਖਰੀ ਹੁੰਦੀ। ਜਦੋਂ ਕੱਸੀ ਸੁੱਕੀ ਹੁੰਦੀ, ਅਸੀਂ ਖੂਹ ਤੇ ਨੁਾਉਣ ਆਏ ਰੇਤ ਵਿੱਚ ਬੁਬ ਖੇਡਦੇ। ਕੱਸੀ ਦੀ ਰੇਤ ਜੇ ਗੋਡੇ ਗੋਡੇ ਬੋਚੀਏ, ਤਾਂ ਹੇਠੋਂ ਪਾਣੀ ਨਿਕਲ ਆਉਂਦਾ। ਇਹ ਪਾਣੀ ਕੱਢ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਖੁਸ਼ੀ ਮਿਲਦੀ। ਜਿਵੇਂ ਇਹ ਪਾਣੀ ਮੈਂ ਖੁਦ ਮਿਰਜਿਆ ਹੋਵੇ। ਆਪਣਾ ਕੱਚਿਆ ਪਾਣੀ।

ਇੱਕ ਵਾਰ, ਮੈਂ ਕੱਸੀ ਵਿੱਚ ਰੇਤ ਖੋਦ ਕੇ ਪਾਣੀ ਕੱਢ ਰਿਹਾ ਸਾਂ, ਮੇਰੀ ਵੱਡੀ ਭੈਣ ਵੀ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਬੈਠੀ ਖੇਡ ਰਹੀ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਹੇਠੋਂ ਪਾਣੀ ਨਿਕਲਿਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਨੱਚਣ-ਕੁੱਦਣ ਲੱਗਾ।

“ਰੇਤ ਹੇਠੋਂ ਪਾਣੀ ਕਿੱਥੋਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ?” ਮੈਂ ਭੈਣ ਤੋਂ ਪੁੱਛਿਆ।

“ਧਰਤੀ ਹੇਠਾਂ ਪਾਣੀ ਹੁੰਦਾ ਏ।” ਭੈਣ ਨੇ ਦੱਸਿਆ।

“ਧਰਤੀ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਫੁੱਬਦੀ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ?” ਮੈਂ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਕੇ ਕਿਹਾ।

“ਧਰਤੀ ਹੇਠਾਂ ਗਊ ਮਾਤਾ ਏ, ਜਿਸ ਨੇ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਖਲੋ ਕੇ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਸਿੰਗਾਂ ਉੱਤੇ ਚੁੱਕਿਆ ਹੋਇਆ ਏ।” ਲੋਕ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਮਨਾਂ ਨੂੰ ਫੁੱਬਦੀਆਂ ਹਨ।

ਇੱਕ ਵਾਰ ਕੱਸੀ ਦੀ ਰੇਤ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਪਾਣੀ ਕੱਚਿਆ। ਤੇ ਫਿਰ ਪਾਣੀ ਫੁੰਘਾ ਕਰਨ ਲਈ ਮੈਂ ਵੱਡਾ ਸਾਰਾ ਡੰਡਾ ਉਸ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਮਧਾਣੀ ਵਾਂਝ ਫੇਰਨ ਲੱਗਾ, ਤਾਂ ਭੈਣ ਵਰਜਦੀ ਹੋਈ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, “ਇਉਂ ਨਾ ਕਰ। ਜੇ ਇਹ ਡੰਡਾ ਗਊ ਦੇ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਜਾ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਗਊ ਵਿਚਾਰੀ ਮਰ ਜਾਵੇਗੀ ਤੇ ਧਰਤੀ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿੱਚ ਜਾ ਛਿੱਗੇਗੀ।” ਭੈਣ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇਤਨਾ ਡਰਾਇਆ ਕਿ ਮੈਂ ਡੰਡਾ ਫੇਰਨਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਅੱਜ ਮੈਂ ਮੋਚਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਬਚਪਣ ਵਿੱਚ ਜੋ ਕੁੱਝ ਅਸੀਂ ਸੁਣਦੇ-ਸਮਝਦੇ ਸਾਂ, ਉਹ ਸਭ ਸਾਡੇ ਲਈ ਸੱਚ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਮਿਥਕ ਕਥਾ ਵੀ ਸਾਡੇ ਲਈ ਵਾਸਤਵਿਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਸੀ। ਸਾਇਦ ਆਦਮ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਬਾਲ-ਮਨ ਵੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਲਪਨਾ ਤੇ ਯਥਰਥ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ ਹੋਣਾ। ਉਸ ਲਈ ਮਿਥ ਜੋ ਨਿਰੋਲ ਕਲਪਨਾ ਹੈ ਕਿਤਨੀ ਵਾਸਤਵਿਕਤਾ ਰੱਖਦੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਉਸ ਯੁਗ ਦਾ ਸੰਸਾਰ ਕਿਤਨਾ ਅਲੋਕਿਕ ਹੋਵੇਗਾ— ਮਿਥ ਨੂੰ ਸੱਚ ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ ਸੰਸਾਰ। ਸਾਰਾ ਸੱਚ ਝੂਠ ਸੀ, ਪਰ ਸੱਚ ਤਾਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਮਾਨਤਾ ਦਾ ਹੀ ਰੂਪ ਸੀ।

ਭਾਖੀ ਜੀ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇੱਕ ਵਾਰ ਤੁੰ ਭੈਣ ਨਾਲ ਬੁਬ ਲਿਡਿਆ ਸੀ। ਭੈਣ ਰੁੱਸੀ ਬੈਠੀ ਸੀ। ਬੜਾ ਮਨਾਇਆ, ਉਹ ਨਾ ਮੰਨੀ। ਹਾਰ ਕੇ ਤੂੰ ਕਿਹਾ, “ਨਾ ਮੰਨ, ਮੈਂ ਧਰਤੀ ਹੇਠਲੀ ਉਸ ਗਊ ਨੂੰ ਧਰਤੀ ਵਿੱਚ ਡਾਂਗਾ ਮਾਰ-ਮਾਰ ਕੇ ਮਤਮ ਕਰ ਦਿਆਂਗਾ,” ਤਾਂ ਭੈਣ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਗਲਵੱਕੜੀ ਵਿੱਚ ਲੈ ਲਿਆ। “ਨਾ ਵੀਰ, ਮੈਂ ਵਾਰੀ ਇਹ ਨਾ ਕਰੀ, ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਰੁੱਸਾਂਗੀ।”

ਪਿੰਡ ਦੀ ਇੱਕ ਹੋਰ ਅਹਿਮ ਥਾਂ ਬੰਨੀ ਸੀ। ਬੰਨੀ ਇੱਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਛੱਪੜ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਬਰਮਾਤ ਦਾ ਪਾਣੀ ਇਕੱਠਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਗਰਮੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸੁੱਕ ਜਾਂਦਾ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਬੰਨੀਆਂ ਤੇ ਛੱਪੜਾਂ ਦੀ ਬੜੀ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਪਿੰਡ ਦੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਜਜ਼ੀਰਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਜਿੱਥੇ ਕਿ ਪਿੰਡ ਦੇ ਲੋਕ ਨੁਾਉਂਦੇ, ਕੱਪੜੇ ਧੋਂਦੇ, ਪਸੂਆਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਪਿਆਉਂਦੇ, ਸਗੋਂ ਪਿੰਡ ਦਾ ਵੱਡਾ ਤੀਰਥ ਵੀ। ਇੱਥੇ ਹੀ ਪਿੰਡ ਦੇ ਸਾਰੇ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਪੀਰ, ਛਕੀਰ, ਖੇਤਰਪਾਲ, ਖੇੜਾ, ਸਤੀਆਂ ਆਦਿ ਦਾ ਸੰਸਾਰ ਵੱਸਦਾ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਹੀ ਮੰਨਤਾਂ ਮੰਨੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ, ਸੁੱਖਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋਣ ਉੱਤੇ ਭੇਟਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ। ਸਰੀਰ ਦੀ ਸਫ਼ਾਈ ਪਾਣੀ ਦੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਨਾਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਮਨ ਦੀਆਂ ਮੁਰਾਦਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਤੋਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਪੀਰ ਦੀ ਖਾਨਗਾਹ/ਕਬਰ, ਛੱਪੜ ਜਾਂ ਬੰਨੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਜੁਮੇਰਾਤ ਨੂੰ ਦੀਵੇ ਬਾਲ ਕੇ ਰੱਖ ਜਾਂਦੇ।

ਇਸ ਬੰਨੀ ਦੀ ਵੀ ਇਹੋ ਭੂਮਿਕਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਸਕੂਲ ਜਾਂਦਾ ਬੰਨੀ ਕੋਲੋਂ ਦੀ ਲੱਖਦਾ ਸਾਂ। ਬਰਮਾਤਾਂ ਦੇ ਦਿਨੀਂ ਲੰਬੇ ਵਲੋਵੇਂ ਪਾਉਣੇ ਧੋਂਦੇ। ਪਰ ਕਦੇ ਕਦੇ ਬੰਨੀ ਤੇ ਬੀਜੀ ਜਦੋਂ ਕੱਪੜੇ ਧੋਣ ਜਾਂਦੇ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਤੁਰ ਪੈਂਦਾ। ਬੀਜੀ ਕੱਪੜੇ ਧੋਂਦੇ ਤੇ ਮੈਂ ਖਿਲਾਰ ਦੇਂਦਾ। ਸਵੇਰੇ ਸਕੂਲ ਜਾਣ ਵੇਲੇ ਬੰਨੀ ਮੈਨੂੰ ਪਾਣੀ ਦਾ ਅੰਬਾਰ ਹੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ। ਢੇਰ ਸਾਰਾ ਖਲੋਤਾ ਪਾਣੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਪੜ੍ਹਕਣ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਕਿਧਰੋਂ ਕੋਈ ਬੁਲਬੁਲਾ ਨਹੀਂ, ਸਾਂਤ ਤੇ ਸਥਿਰ ਜੋਗੀ ਵਾਂਝ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਬੀਜੀ ਨਾਲ ਕੱਪੜੇ ਧੋਣ ਆਉਂਦਾ, ਤਾਂ ਇਸ ਦੀ ਰੁੱਤ ਬਦਲੀ ਹੋਈ ਲੱਗਦੀ। ਦੂਰ ਤੱਕ ਰੰਗ-ਬਰੰਗੇ ਕੱਪੜੇ ਖਿੱਲਰੇ ਹੁੰਦੇ; ਸੁਆਣੀਆਂ ਅੱਧ-ਨੰਗੀਆਂ ਤੇ ਅੱਧ-ਕੱਸੀਆਂ

ਪਟੜੀਆਂ ਤੇ ਕੱਪੜੇ ਧੋ ਰਹੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ, ਕੱਪੜਿਆਂ ਦੀ ਮੈਲ ਉਤਾਰਦੀਆਂ ਉਹ ਮਨ ਦਾ ਭਾਰ ਹੌਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣੀਆਂ ਸੱਮਾਂ ਨਨਾਣਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਸਾਰਾ ਗੁਬਾਰ ਇੱਥੇ ਹੀ ਕੱਢ ਜਾਂਦੀਆਂ। ਤਨ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਵੀ ਹੋਲੇ ਕਰ ਜਾਂਦੀਆਂ ਤੇ ਮਨ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਵੀ। ਪੱਥਰਾਂ ਉੱਤੇ ਪਏ ਜਾਂ ਨਨਾਣਾਂ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਨੂੰ ਕੁੱਟਦਿਆਂ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਇੱਕ ਇੱਕ ਵਧੀਕੀ ਦਾ ਬਦਲਾ ਸੈ ਰਹੀਆਂ ਹੋਣ।

“ਨੀ, ਸੱਸੂ ਦੀ ਪੇਪਣੀ ਲੀਰ ਲੀਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ। ਇਤਨੀ ਜ਼ੋਰ ਦੀ ਨਾ ਪਟਕਾ।” ਕਦੇ ਕਦੇ ਕੋਈ ਤੀਵੰਡੀ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਕੱਪੜੇ ਪੋਣ ਆਈ ਗੁਆਂਛਣ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੀ, “ਉਹ ਵੀ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਮਿਥੀ ਤਾਈ ਰੱਖਦੀ ਏ, ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਉਸ ਛਾਣਨੀ ਕਰ ਛੱਡਿਐ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਪੇਪਣੀ ਸਿਰਫ ਛਾਣਨੀ ਕਰਦੀ ਪਈ ਆਂ।”

ਚੂਜੀ ਗੱਲ, ਇਸ ਬੰਨ੍ਹੀ ਬਾਰੇ ਜਿਹੜੀ ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਏ, ਉਹ ਇਹ ਕਿ ਇੱਕ ਵਾਰ ਮੈਂ ਬੰਨ੍ਹੀ ਵਿੱਚ ਨੁਹਿੰਦਾ ਪਾਣੀ ਅੰਦਰ ਬਹੁਤ ਅੱਗੇ ਨਿਕਲ ਗਿਆ। ਮੈਨੂੰ ਤਰਨਾ ਨਹੀਂ ਮੀ ਆਉਂਦਾ, ਪਰ ਮੈਂ ਬੰਨ੍ਹੀ ਦੀ ਥਾਹ ਪਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸਾਂ। ਬੁੱਕਾਂ ਨਾਲ ਦਰਿਆ ਨਾਪਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ। ਬੀਜੀ ਕੰਢੇ ਉੱਤੇ ਥੈਠੇ ਕੱਪੜੇ ਧੋ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਮੈਂ ਕ੍ਰਦਮ ਕ੍ਰਦਮ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਂਦਾ, ਗਾਹੇਰਾਈ ਵੱਲ ਵਧ ਰਿਹਾ ਸਾਂ। ਖਾਣੀ ਮੇਟੇ ਗਲ-ਗਲ ਸੀ। ਅਗਲਾ ਕ੍ਰਦਮ ਪੁੱਟਿਆ, ਤਾਂ ਗੋਤਾ ਜਿਹਾ ਆ ਗਿਆ ਤੇ ਪੈਰ ਲੜਖੜਾ ਗਏ। ਮੈਂ ਪੂਰੀ ਤਾਕਤ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਿਆ ਤੇ ਪੈਰ ਪੱਕੇ ਕੀਤੇ। ਇਤਨੀ ਵੱਡੀ ਬੰਨ੍ਹੀ ਤੇ ਇਤਨਾ ਗਹਿਰਾ ਪਾਣੀ, ਮੈਂ ਢੁੱਬ ਵੀ ਸਕਦਾ ਸਾਂ। ਜਿਵੇਂ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਮੱਛੀ ਪੱਥਰ ਚੱਟ ਕੇ ਪਰਤਦੀ ਹੈ, ਮੈਂ ਵੀ ਮੌਤ ਨੂੰ ਛੋਹ ਕੇ ਪਰਤਿਆ ਸਾਂ। ਜਿੰਦਗੀ ਅਤੇ ਮੌਤ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਦੇ ਉਹ ਪਲ, ਮੈਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਭੁੱਲੇ। ਇੱਕ ਚਾਨਣ ਤੋਂ ਹਨੇਰੇ ਵੱਲ ਦੀ ਯਾਤਰਾ, ਕਿਸੇ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਪਰ ਉਮਰ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਪੜਾਅ ਤੇ ਤਾਂ ਲੋਚਾਂ ਹੀ ਵੱਖਰੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਹਰ ਬੂਹਾ ਜਿੰਦਗੀ ਵੱਲ ਖੋਲ੍ਹਣ ਦੀਆਂ। ਸਭ ਬੂਹੇ ਬਾਰੀਆਂ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ, ਜਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਅਲਫ-ਨੰਗੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵੇਖਣ ਦੀਆਂ ਰੀਝਾਂ।

ਪਰ ਬੰਨ੍ਹੀ ਦੀ ਥਾਹ ਮੈਂ ਇੱਕ ਦਿਨ ਪਾ ਲਈ ਸੀ। ਜੇਠ-ਹਾੜ ਦੇ ਦਿਨ ਸਨ, ਬੰਨ੍ਹੀ ਦਾ ਪਾਣੀ ਇਨ੍ਹੀਂ ਦਿਨੀਂ ਸੁੱਕ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਸਾਰੀ ਬੰਨ੍ਹੀ ਵਿੱਚ ਚੂਲੀ ਭਰ ਪਾਣੀ ਨਾ ਮਿਲਦਾ। ਆਮੀਂ ਫਿਰ ਦੁੜ੍ਹਿਗੇ ਮਾਰਦੇ ਫਿਰਦੇ। ਬੰਨ੍ਹੀ ਦੇ ਢੁੱਖੇ ਤੋਂ ਢੁੱਖੇ ਟੋਇਆਂ ਵਿੱਚ ਜਾ ਛੁਪਦੇ। ਸਕੂਲੋਂ ਵਾਪਸ ਘਰ ਜਾਂਦੇ ਲੁਕਣ-ਮੀਟੀ ਖੇਡਦੇ।

ਇੱਕ ਵਾਰ ਆਮੀਂ ਇੱਥੇ ਕੁੱਝ ਮਜ਼ਦੂਰ ਸੱਚੇ ਨਾਲ ਇੱਟਾਂ ਬਣਾਉਂਦੇ ਵੇਖੇ। ਸੱਚੇ ਵਿੱਚ ਗਾਰਾ ਪਾ ਕੇ ਬੂਬਸੂਰਤ-ਜਿਹੀ ਇੱਟ ਘੜ ਲੈਣੀ। ਬੜਾ ਚਾਅ ਚੜ੍ਹਦਾ! ਕੁੱਝ ਮਿਰਸਦਾ ਵੇਖ ਕੇ ਮੈਂ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਲੋਰ ਵਿੱਚ ਆ ਜਾਂਦਾ। ਮਿੱਟੀ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਟਾਂ, ਇੱਟਾਂ ਚੋਂ ਕੰਧਾਂ ਤੇ ਕੰਧਾਂ ਚੋਂ ਮਹਿਲ ਉਸਾਰਨੇ। ਕਿਤਨਾ ਅਲੋਕਿਕ ਕਾਰਜ ਸੀ।

ਇਸ ਬੰਨ੍ਹੀ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਯਾਦ ਜੂੜੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਇੱਕ ਲੋਕ ਕਹਾਣੀ ‘ਕੰਵਲ-ਛੁੱਲ’ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸੱਪ ਕੰਵਲ-ਛੁੱਲ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਤਲਾਅ ਵਿੱਚੋਂ ਉਭਰਦਾ ਹੈ। ਰੰਗ-ਬਹੁਰੀ ਮੂਰਤ ਵਾਂਕ ਕੋਈ ਮੁਟਿਆਰ ਉਸ ਛੁੱਲ ਦੀ ਬੂਬਸੂਰਤੀ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ, ਮੇਹਿਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਤੋਡਨ ਲਈ ਤਲਾਅ ਵਿੱਚ ਜਾ ਵੜਦੀ ਹੈ, ਗਿੱਟੇ ਗਿੱਟੇ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ। ਪਰ ਉਹ ਕੰਵਲ-ਛੁੱਲ ਹੋਰ ਪਿੱਛੇ ਹੋਰ ਪਿੱਛੇ ਹਟਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਗੋਡੇ ਗੋਡੇ ਪਾਣੀ, ਫਿਰ ਲੱਕ ਲੱਕ ਫਿਰ ਗਲ ਤੱਕ ਦਾ ਪਾਣੀ। ਪਰ ਛੁੱਲ ਹੋਰ ਪਿੱਛੇ ਹਟਦਾ ਜਾਂਦਾ ਤੇ ਕੰਨਿਆਂ ਅੱਗੇ ਵਧਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅਖੀਰ ਭੜੀ ਢੁੱਬ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਕੰਵਲ-ਛੁੱਲ, ਜੋ ਸੱਪ-ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾਲ ਨਗਰੀ ਵਿੱਚ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਸੁਣੀ ਸੀ, ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਅੱਗੇ ਦਾਦਕੀ ਬੰਨ੍ਹੀ ਢੈਲ ਗਈ ਸੀ। ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਅੱਜ ਵੀ ਦਾਦਕੀ ਬੰਨ੍ਹੀ ਵਿੱਚ ਕੰਵਲ-ਛੁੱਲ ਤਰਦਾ ਵਿਖਾਈ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਪਕੜਨ ਲਈ ਕੋਈ ਮੁਟਿਆਰ ਗਿੱਟੇ ਗਿੱਟੇ, ਗੋਡੇ ਗੋਡੇ ਤੇ ਗਲ ਗਲ ਤੱਕ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਢੁਕਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਭਾਵੇਂ ਨਾਨਕੇ ਪਿੰਡ ਵੀ ਵੱਡੀ ਸਾਰੀ ਬੰਨ੍ਹੀ ਸੀ, ਪਰ ਉਹ ਇੱਕ ਹੋਰ ਕਹਾਣੀ ‘ਅੰਬੀ ਦਾ ਬੂਟਾ’ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿੱਚ ਮੇਰੇ ਸਾਮੁਣੇ ਉੱਭਰਦੀ ਹੈ। ਸਾਇਦ ਇਸ ਲਈ ਕਿ ‘ਕੰਵਲ-ਛੁੱਲ’ ਮੇਰੀ ਦਾਦਕੀ ਕਹਾਣੀ ਹੋਵੇ ਤੇ ‘ਅੰਬੀ ਦਾ ਬੂਟਾ’ ਨਾਨਕੀ ਕਹਾਣੀ।

ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਸਕੂਲ ਬਾਰੇ ਇੱਕ ਗੱਲ ਜ਼ਰੂਰ ਦੱਸਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਸਕੂਲ ਦੇ ਅੱਗੋਂ ਦੀ, ਪਿੰਡ ਦਾਦਨਖਾਂ ਵੱਲ ਰਾਹ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਉਧਰੋਂ ਮੈਂ ਇੱਕ ਵਾਰ, ਕਿਸੇ ਬੂਬਸੂਰਤ ਗੱਭਰੂ ਨੂੰ ਡਾਚੀ ਉੱਤੇ ਬੈਠਾ ਸਕੂਲ ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਲੰਘਦਾ ਵੇਖਿਆ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਚੂਰੋਂ ਹੀ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਨੇ ਆਵਾਜ਼ ਮਾਰ ਕੇ ਰੋਕ ਲਿਆ ਤੇ ਦੋਵੇਂ ਕਾਫੀ ਦੇਰ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਸੱਮੀ ਪੁੰਨ੍ਹੀ ਦਾ ਕਿੱਸਾ ਪਚਿਆ, ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਸਾਮੁਣੇ ਪੁੰਨ੍ਹੀ ਦੀ ਜੋ ਤਸਵੀਰ ਬਣੀ, ਉਹ ਉਸ ਡਾਚੀ ਵਾਲੇ ਦੀ ਹੀ ਸੀ। ਅੱਜ ਅੱਧੀ ਸਦੀ ਬਾਅਦ ਵੀ ਉਹ ਡਾਚੀ ਤੇ ਸਵਾਰ ਮੇਰੇ ਸਾਮੁਣੇ ਇੰਨ-ਬਿੰਨ ਆ ਖਲੋਂਦੇ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਲੱਗਿਆ, ਉਹ ਕੋਈ ਪੁੰਨ੍ਹੀ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਚਲੇ ਜਾਣ ਬਾਅਦ ਉਸ ਬਾਰੇ ਜੋ ਦੱਸਿਆ ਉਹ ਬੜਾ ਦਰਦ ਭਰਿਆ ਸੀ।

“ਇਹ ਤਾਂ ਪਿੰਡ ਦਾਦਨਖਾਂ ਦਾ ਰਹਿਮਤਾ ਏ। ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਰਹਿੰਦਾ ਏ। ਰਹਿਮਤਾ ਆਪਣਾ ਡੋਲਾ ਲੈ ਕੇ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਵਹੁਟੀ ਉਠਣੀ ਤੇ ਪ੍ਰੰਡ ਕੱਢੀ ਬੈਠੀ ਸੀ ਕਿ ਅਚਾਨਕ ਉਠਣੀ ਨੂੰ ਹਲਕਾ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਉਹ ਬਿੱਢਰ ਬੈਠੀ। ਉਸ ਨੇ ਵਹੁਟੀ ਨੂੰ ਪਟਕਾ ਕੇ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਸੁੱਟਿਆ ਤੇ ਉਹ ਮੁੜ ਨਾ ਉੱਠੀ। ਰਹਿਮਤੇ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਵਿਆਹ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ।

ਹਾਂ, ਕਦੇ ਕਦੇ ਜਿੱਥੇ ਉਹ ਡਿੱਗੀ ਸੀ, ਉਹ ਥਾਂ ਵੇਖਣ ਜਾਂਦਾ ਤੇ ਅੱਥਰੂ ਵਹਾ ਕੇ ਵਾਪਸ ਆ ਜਾਂਦਾ।” ਮੈਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਇਉਂ ਲੱਗ ਮਿਵੇਂ ਉਹ ਪੁੰਨ੍ਹੂ ਹੋਵੇ, ਸੱਮੀ ਲਈ ਭਟਕਦਾ।

ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਆਵਾਜਾਈ ਖੱਚਰਾਂ ਤੇ ਉਠਾਂ ਉੱਤੇ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਉਠਾਂ ਤੇ ਬਹਿ ਕੇ ਨਾਨਕੇ ਜਾਂਦੇ। ਥੋਰੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਿਕਦੇ। ਥੋਰੀ ਕਹਾਣੀਆਂ ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਤੇ ਗੀਤ ਗਾਉਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਤੇ ਸਫਰ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਕੱਟ ਜਾਂਦਾ।

ਮੇਰਾ ਦਾਦਕਾ ਪਿੰਡ (1992) ਵਿੱਚੋਂ

Exercise 38.1 Fill in each blank with a suitable word (in its appropriate form) from the glossary for “ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ.” Then translate the sentences.

1. ਬੜੇ ਚਿਰ ਬਾਅਦ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਦੋਸਤ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ _____ ਪਾਈ।
2. ਇਹ ਕਮਰਾ ਮੈਂ ਤੇ ਮੇਰੀ ਵੱਡੀ ਭੈਣ ਦਾ _____ ਹੈ।
3. ਤੁਹਾਡੇ ਕੱਪੜੇ ਤੁਹਾਡੇ ਮੰਜੇ ਤੇ _____ ਕਿਉਂ ਪਏ ਹਨ?
4. ਭੋਲੀ ਨੇ ਜੀਤੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, “ਘਰ ਬਹੁਤ _____ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ‘ਹੀਟ’ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਓ!”
5. ਸਾਡੀ ਮਾਂ ਨੂੰ _____ ਕੱਪੜੇ ਪਹਿਨਣੇ ਬਹੁਤ ਪਸੰਦ ਹਨ।
6. ਹਰ ਰੋਜ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ _____ ਤਿੰਨ ਵਾਰੀ ਚਾਹ ਬਣਦੀ ਹੈ।
7. _____ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਮੇਰੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਬੱਧੜ ਮਾਰਿਆ।
8. ਇਥੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਦਾ ਰਸਤਾ _____ ਬਹੁਤ ਅੱਖਾ ਹੈ।
9. ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, _____ ਵਿੱਚ ਰੱਬ ਵੱਸਦਾ ਹੈ।

Exercise 38.2 Translate:

1. It is our estimate that they will definitely come home.
2. Geography is a very interesting subject. It tells us so much about our world.
3. Hartford, Connecticut is an important center for insurance companies.
4. Every summer, my mom visits her parents' home.
5. Last week, I was quite busy with the Sikh Diaspora Conference.
6. ਅਮਰੀਕਾ ਉੱਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਹਮਲਾਵਰ ਹਮਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।
7. ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ ਦੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਮੈਕਸੀਕੋ ਦੇ ਕਾਛੀ ਕਾਮੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ।
8. ਵੱਖ ਵੱਖ ਥਿੱਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਦੰਦ-ਕਥਾਵਾਂ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਆਂ ਲੋਕਾਂ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।
9. ਸਾਡੀ ਬਰਾਦਰੀ ਵਿੱਚ ਸਰਾਬ ਪੀਣੀ ਮਨ੍ਹਾਂ ਹੈ।
10. ਪੰਜਾਬੀ ‘ਕਲਚਰ’ ਵਿੱਚ ਸੱਜਾਂ ਤੇ ਨੂੰਹਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਝੱਖੜ ਲੁਲਦਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

Exercise 38.3 Translate:

1. Every time she comes, she slips on the floor in front of my house.
2. I prohibited the kids from jumping around the pool.
3. In my unearthly imagination, sages are sitting on the horns of animals.
4. Who played the role of a young single woman in the film?
5. In a dispirited manner, I gathered all the peppers lying outside.
6. ਅਗਲੇ ਮਹੀਨੇ ਮੇਰੀ ਗਰਭਵਤੀ ਭਾਬੀ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦੇਵੇਗੀ।
7. ਪਾਣੀ ਹਾਲੇ ਵੀ ਛੱਤ ਤੋਂ ਚੋਆ ਰਿਹਾ ਹੈ।
8. ਤੁਹਾਡਾ ਗਲਾਸ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਨੱਕੇ-ਨੱਕ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।
9. ਅਸੀਂ ਕਿਹੜੇ ਯੁਗ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ?
10. ਜਦੋਂ ਵੀ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਤੋਂ ਵਰਜੇ, ਤਾਂ ਉਹ ਰੁੱਸ ਜਾਂਦੇ ਹਨ?

ਅੱਖੇ ਲੜ੍ਹਾ

ਊੱਸਰਨਾ	to rise (vi)
ਊੱਕਾ-ਦੁੱਕਾ	here and there
ਊਚਾਣ	high ground, height (f)
ਊਦਾਸ	sad (adj/u)
ਊੱਭਰਨਾ	to rise up, swell (vi)
ਊਠ/ਊਠਣੀ	camel (m/f)
ਅਚਾਨਕ	suddenly (adv)
ਅੰਤਰ	difference (m)
ਅਥਵਾ	or
ਅੱਧਰੀਗਾ	half-naked (adj/i)
ਅਨੁਮਾਨ	estimate (m)
ਅਲੱਛ-ਨੰਗਾ	stark naked (adj/i)
ਅਲੈਕਾਰ	strange, marvelous (adj/u)
ਅਣਕਿਕ	supernatural, unearthly (adj/u)
ਅਵਸਥਾ	stage, age, state (f)
ਆਦਮ	Adam, the first human (m)
ਆਂਦਰ	intestine, gut (f)
ਆਫਰਨਾ	to bloat, swell (vi)
ਆਭਾ	luster, shine (f)
ਆਵਾਜਾਈ	traffic (f)
ਇੱਟ	brick (f)
ਇੰਨ-ਖਿੰਨ	exactly; almost (same or similar) (adv)
ਸੱਸ	mother-in-law (f)
ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ	culture (f)
ਸਹਿਜੇ	slowly (adv)
ਸੱਚਾ	mould, cast (m)
ਸਤ	spiritual power coming from austerities (m)
ਸਥਿਰ	stable, calm (adj/u)
ਸਮੁੱਚਾ	entire, whole (adj/i)
ਸਮੇਟਣਾ	to collect (vt)
ਸਰੂਪ	form, appearance (m)
ਸਵੱਛ	clean, neat (adj/u)
ਸਾਂਝਾ	shared, common (adj/i)
ਸਿੰਗ	animal's horn (m)
ਸਿਮਟਣਾ	to shrink, contract (vi)
ਸਿਰਜਣਾ	to create (vt)
ਸਿਰਾ	edge (m)
ਸੁੱਖ	vow (f)
ਸੁਚੱਜਾ	deft, skillful (adj/i)
ਸੈਂਕੜਾ	hundred (m)

ਸੌਕੀਨ	fond of; foppish (adj/u)
ਹਟਵਾਂ	separate, removed at a distance (adj/i)
ਹਮਲਾਵਰ	assailant, attacker (m)
ਹਰਣੈਟਾ	young deer (m)
ਹਲਕਾਅ	rabies
ਹਿੱਕ	chest (f)
ਹਿੱਕਣਾ	to drive an animal (vt)
ਹੋਂਦ	existence, reality (f)
ਹੋਜ਼ਾ	light (adj/i)
ਕੱਸੀ	irrigation channel, sub-distributary (f)
ਕੱਜਣਾ	to cover (vt)
ਕੰਢਾ	bank, shore, edge (m)
ਕਣ	particle (m)
ਕੁੱਦ-ਕਾਠ	height and build (m)
ਕੰਦਰ	cavern (f)
ਕੰਨਿਆਂ	young girl, maiden (f)
ਕਬੂਲਣਾ	to accept (vt)
ਕਰੜਾ	tough, difficult (adj/i)
ਕਲਪਨਾ	imagination (f)
ਕੰਵਲ	lotus (m)
ਕੰਵਾਰ-ਕੋਠਾ	house where an unmarried woman lives (m)
ਕਾਮਾ	farm-worker (m)
ਕਾਰਜ	function, action (m)
‘... ਕਿ ਰਹੇ ਰੱਬ ਦਾ ਨਾ’	phrase indicating the high intensity of an action
ਕੁੱਟਣਾ	to beat (vt)
ਕੈਮਲ	soft (adj/u)
ਖੱਚਰ	mule (f)
ਖਿਲਾਰਨਾ	to spread (vt)
ਖਤਰਪਾਲ	deity that protects fields (m)
ਖੇੜਾ	deity that protects a village (m)
ਖੋਦਣਾ	to dig (vt)
ਖੋਰਨਾ	to dissolve in liquid (vt)
ਗਹਿਰਾਈ	depth (f)
ਗੱਠਣਾ	to knot (vt)
ਗਰਭਵਤੀ	pregnant (adj/u)
ਗੁਲਵੱਕੜੀ	embrace, hug (f)
ਗਾਰਾ	mortar of mud used as building material (m)
ਗਾੜ੍ਹ	rocky area along a stream bed (f)
ਗੁਬਾਰ	suppressed resentment, complaint (m)
ਗੂੰਜਣਾ	to echo, reverberate (vi)
ਗੋਤਾ ਆਉਣਾ	to be subject to suffocation under water (vi)
ਘਾਤ	death, killing (m)

ਘੁੱਗ੍ਹਾ	earthen toy (m)
ਘੁੱਟ	sip, draught (m)
ਘੰਡ ਕੱਢਣਾ	to draw veil across face (vt)
ਚੱਟਣਾ	to lick (vt)
ਚਟੂਰੀ	glutton (f)
ਚਰਨ	foot, feet (m)
ਚਿਪਕਣਾ	to cling (vi)
ਚੱਪ ਸਾਧਣੀ	to become silent (vt)
ਚੁੱਲ੍ਹਾ	stove (m)
ਚੂੜਾ	heap of stones placed where someone died (m)
ਚੂਕੀ	a cupped-palmful (as of liquid) (f)
ਚੋਆ	seasonal stream (m)
ਚੌਖਾ	profuse, ample (adj/i)
ਛਾਣਨੀ	small sieve, strainer (f)
ਜ਼ਜ਼ੀਰਾ	island (m)
ਜਥੂ	authority, dominating influence (m)
ਜ਼ਮੀਰ	conscience (f)
ਜਰਨਾ	to bear (vt)
ਜੜੀ	pair (f)
ਝੱਗੋ-ਝੱਗ	foamy (adj/u)
ਝੱਲਣਾ	to bear (vt)
ਝੁਰਮਟ	crowd (m)
ਝੁੱਲਣਾ	to blow, rage (for a storm) (vi)
ਟਕੋਰ	sarcasm, gibe (f)
ਟਪਕਣਾ	to drip (vi)
ਟਿਕਣਾ	to stay (vi)
ਟੋਆ	dugout, trench (m)
ਤੰਝ ਲਾਹੂਣੀ	to relish, thirst for (vt)
ਡਾਚੀ	female camel (f)
ਡੇਲਾ, ਡੇਲੀ	palanquin (m,f)
ਛੱਠਾ	fallen, demolished (adj/i)
ਛਿੱਲਾ	loose (adj/i)
ਛੇਲਾ	lump, clod (m)
ਛੋਕ	hamlet, small settlement (f)
ਤੰਦ	thread (f)
ਤਨ	body (m)
ਤਲਾਅ	pool (m)
ਤਾਊਣਾ	to torment (vt)
ਤਾਕਤ	might, strength (f)
ਤਾਣਨਾ	to spread, hang (vt)
ਤਿਆਗ	renunciation (m)
ਤਿਕੋਨ	triangular, conical (adj/i)

ਤਿੱਖਾ	sharp (adj/i)
ਤਿਲਕਣਾ	to slip (vi)
ਬੱਪੜ	slap (m)
ਬਾਹ	extent, depth (f)
ਬੋਰੀ	trader, merchant (m)
ਦੰਦ-ਕਥਾ	oral account, fable (f)
ਦੰਚੀ	crag (f)
ਦਿਸ਼ਟਮਾਨ	visible (adj/u)
ਦੁੱਝੇ ਮਾਰਨੇ	to gallop, dash (vt)
ਧੜਕਣ	heartbeat (f)
ਧਾਰਨਾ	to assume, adopt, put on (vt)
ਧਾਵਾ	attack (m)
ਧਾੜਵੀ	raider, plunderer (m)
ਧੀ-ਧਿਆਣੀ	daughter (f)
ਧੁਖਣਾ	to smolder (vi)
ਨਸ਼ਿਆਈ	intoxicated (adj/u)
ਨੱਜੈ-ਨੱਕ	<i>lit.</i> 'nose to nose,' full to the brim
ਨੱਠਣਾ	to flee, elope (vi)
ਨਨਾਣ	sister-in-law (f)
ਨਿਡਰ	fearless (adj/u)
ਨਿਭਾਉਣਾ	to fulfill (obligation, duty, etc.) (vt)
ਨਿਮੋਝੁਣਾ	dispirited, demoralized (adj/u,i)
ਨਿਰੋਧ	pure, unadulterated (adj/u)
ਨੂਟਣਾ	to close (eye, palm, etc.) (vt)
ਪੱਕਾ	firm, steady; proper (adj/i)
ਪਟਕਾਊਣਾ	to strike (vt)
ਪਟੜੀ	track (rail); washing stone (f)
ਪਤਾਲ ਨਗਰੀ	nether region, underworld, hell (f)
ਪਰਛਾਵਾਂ	shadow (m)
ਪ੍ਰਸੰਗ	story, account (m)
ਪ੍ਰਗਟ	apparent (adj/u)
ਪ੍ਰਚੱਲਤ	prevalent (adj/u)
ਪੜਾਅ	stage (of journey) (m)
ਪ੍ਰਾਣ	life (breaths) (m pl)
ਪ੍ਰਾਣੀ	living being, person (m)
ਪੇਪਣੀ	type of ladies' shirt (f)
ਪੈਂਡਾ ਕਰਨਾ	to cover a distance (vt)
ਬਸਤਾ	backpack (m)
ਬਚਪਣ	childhood (m)
ਬਦਲਾ	retribution, vengeance (m)
ਬੰਨੀ	small embankment, dyke (f)
ਬਰਾਦਰੀ	brotherhood, ethnic or social community (f)

ਬਿਖਰਾ	scattered (adj/i)
ਬਿੱਡਰਨਾ	to be furious (vi)
ਬੀਜ	seed (m)
ਬੁੱਕ	both hands cupped together as a bowl (m)
ਬੁਲਬੁਲਾ	bubble (m)
ਬੋਲ	load (m)
ਭਖਣਾ	to heat up (vi)
ਭਟਕਣਾ	to wander, stray (vi)
ਭੱਤ	cooked rice (m)
ਭਰੀ-ਭਰੀਨੀ	'filled to the brim'
ਭਾਬੀ	sister-in-law (f)
ਭਾਵ	sentiment (m)
ਭੁੱਜਣਾ	to be roasted, parched (vi)
ਭੂਮਿਕਾ	role; introduction (f)
ਭੇਟ	offering, sacrifice (f)
ਭੇਦ-ਭਾਵ	discrimination (m)
ਮਹਾਂਪੁਰਖ	great/holy man, elevated soul (m)
ਮਹਿਕ	fragrance, smell (f)
ਮਜਾਲ	audacity, nerve (f)
ਮਠਕਾਊਣਾ	to make gestures (usually with eyes) (vi)
ਮੰਦਾ	bad, evil (adj/i)
ਮਧਾਣੀ	churning stick/staff (f)
ਮੰਨਤ	promise of offering on fulfillment of desire (f)
ਮਰੁੰਡਣਾ	to yank, pluck, tweak (vt)
ਮਲੀਨ	dirty, unclean (adj/u)
ਮਾਪਣਾ	to measure (vt)
ਮਿਥੀ, ਮੈਨੂੰ	to me
ਮੁਟਿਆਰ	young woman (f)
ਮੁੱਛ ਕੱਤਣਾ	to finish a round (of weaving)
ਮੁਰਾਦ	wish, desire (f)
ਮੂਰਤ	image, portrait (f)
ਮੋਹ	attachment (m)
ਮੋਹਿਤ	attracted, impressed (adj/u)
ਮੋੜਨਾ	to turn (vt)
ਯਥਾਰਥ	reality, fact (m)
ਯੁਗ	age, period, epoch (m)
ਰਵਾਇਤ	tradition (f)
ਰਾਖਾ	caretaker (m)
ਰੀਝ	craving (f)
ਰੁੱਮਣਾ	to be annoyed, displeased (vi)
ਰੁੱਝਣਾ	to be busy (vi)
ਰੂਪ	form; beauty (m)

ਰੋਹ	anger, fury (m)
ਰੌਦਣਾ	to trample, destroy (vt)
ਲੜਖੜ੍ਹਾਉਣਾ	to stagger, lurch (vi)
ਲਾਲੀ	glow (f)
ਲੀਰ	rag (f)
ਲੁਸ-ਲੁਸਾ	soft and tender (adj/i)
ਲੁਕਣ-ਮੀਠੀ	hide-and-seek (f)
ਲੇਟਣਾ	to lay down (vt)
ਲੋਚ	desire (f)
ਲੋਰ	emotional drive (m)
ਵਹਾਉਣਾ	to make flow (vt)
ਵਹੁਟੀ	bride, wife (f)
ਵੰਗਾਰ	challenge (f)
ਵਰ	boon (m)
ਵਰਜਣਾ	to prohibit (vt)
ਵਲਨਾ	to wrap, envelop (vt)
ਵਲੇਵਾਂ, ਵਲਾਵਾਂ	turn, loop (m)
ਵਾਸਤਵਿਕ; ਵਾਸਤਵਿਕਤਾ	actual, real (adj/u); actuality/reality (f)
ਵਾਰ	strike, blow, attack (m)

Lesson 39

ਮਥੁਰਾ ਤੰਤ ਮਿਆਨੀ ਗੁਰਿਦੱਤ ਮਿੰਘ

ਮੇਰੇ ਪਿੰਡ ਦਾ ਮੂੰਹ ਮੱਥਾ

ਮੇਰੇ ਪਿੰਡ ਦਾ ਨਾਂ ਮਿੱਠੇਵਾਲ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ, ਇਹ ਅਕਬਰ ਦੇ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰਗਟੇ ਦੀਨੇ ਕਾਂਗੜ ਦੇ ਇੱਕ ਮੁਖੀ ਚੌਪਰੀ, ਮਹਿਰ ਮਿੱਠੇ, ਨੇ ਬੰਧੂਆ ਸੀ। ਪਹਾੜਾਂ ਜਿਹੇ ਉੱਚੇ ਰੇਤ ਦੇ ਟਿੱਖਿਆਂ ਅਤੇ ਚੀਲਾਂ ਜਿੱਡੇ ਲੰਮੇ ਲੰਮੇ ਝੋਰੀ ਸੂਕਰਾਂ ਪਾਉਂਦੇ ਸਰਕਡੇ ਦੇ ਮੰਘਣੇ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਚਾਲੇ, ਕਾਲੀ ਮਿੱਟੀ ਨਾਲ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਕੱਚਿਆਂ ਕੋਠਿਆਂ ਵਾਸ਼ਾ ਇੱਕ ਟਾਪੂ ਜਿਹਾ ਹੈ ਮੇਰਾ ਪਿੰਡ, ਜਿਹੜਾ ਆਪਣੇ ਨਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਮਿੱਠੇ ਸੁਆਦ ਆਪਣੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮੇਈ ਬੈਠਾ ਹੈ।

ਕੱਚਿਆਂ ਕੋਠਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪੰਜ ਸੱਤ ਕਲੀ ਕੀਤੇ ਲਿਸ਼ਕ ਦੇ ਬਨੇਰੇ, ਪਹਿਨ-ਪੱਚਰ ਕੇ ਜਿੰਦਗੀ ਲੰਘਾਉਣ ਵਾਲੇ ਤੁਰਦੇ ਭਾਗਵਾਨ ਲਾਣਿਆਂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹਨ ਜੋ ਪਿੰਡ ਦੀ ਅਮੀਰੀ ਦੀ ਚੰਗੀ ਜਚਵੀਂ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਦੋ ਤਿੰਨ ਘਰ ਚੁਬਾਰਿਆਂ ਵਾਲੇ ਹਨ ਜੋ ਇਸ ਦੀ ਪ੍ਰਾਚੀਨਤਾ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹਨ। ਨਵੇਂ ਚੁਬਾਰਿਆਂ ਵਾਲੇ ਘਰ ਬਨਾਉਣ ਦੀ ਪਿਰਤ ਹੁਣ ਮਧਮ ਪਈ ਹੋਈ ਹੈ।

ਪਿੰਡ ਦੇ ਆਮ ਪਾਮ ਆਪੇ ਉੱਗੇ ਬੇਤਰਤੀਥੇ ਕਿੱਕਰਾਂ, ਨਿਮਾਂ, ਤੇ ਬੇਰੀਆਂ ਦੇ ਰੁੱਖ ਹਨ। ਜੰਡ, ਫਲਾਹੀ, ਕਰੀਰ, ਫਰਵਾਂਹ ਦੇ ਰੁੱਖ ਵੇਖਦਿਆਂ ਵੇਖਦਿਆਂ ਆਲੋਪ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ, ਪਰ ਟਾਹਲੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜਾਨਦਾਰ ਹੈਸੀਅਤ ਦੀ ਹੋਂਦ ਕਾਇਮ ਰੱਖੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਪਿੰਡ ਦੀ ਭੂਮੀ ਦੀ ਚੱਕਬੰਦੀ ਹੋਣ ਨਾਲ ਵੱਡੇ ਛੋਟੇ ਮੁਰੱਬੇ ਤਾਂ ਬਣ ਗਏ ਹਨ, ਪਰ ਖੂਹਾਂ ਟੋਭਿਆਂ ਤੇ ਹੋਰ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਉੱਗੇ ਰੁੱਖ ਆਲੋਪ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਰਾਹਾਂ ਦੀਆਂ ਉੱਚੀਆਂ-ਉੱਚੀਆਂ ਭੜੀਆਂ (ਵੱਡੀਆਂ ਵੱਟਾਂ) ਅਤੇ ਟਿੱਖਿਆਂ ਦਾ ਕੱਕਾ ਰੇਤਾ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਦੰਦ-ਕਥਾ ਬਣ ਜਾਵੇਗਾ। ਨੀਲ ਗਾਈਆਂ ਦੇ ਵੱਗ ਤੇ ਹਰਨਾਂ ਦੀਆਂ ਡਾਰਾਂ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕਦੇ ਪਿੰਡ ਦੀਆਂ ਕੰਪਾਂ ਤੱਕ ਆ ਕੇ ਚਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ।

ਮੇਰੇ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ੧੫-੨੦ ਮੀਲ ਤੋਂ ਨੇੜੇ ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸਹਿਰ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਹਨ। ਆਜ਼ਾਦੀ ਆਉਣ ਨਾਲ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਕੋਲੋਂ ਰੇਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੰਘਦੀ, ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਈ ਨਵੀਆਂ ਬਣ ਰਹੀਆਂ ਸੜਕਾਂ ਉੱਤੇ ਆ ਗਏ ਹਨ। ਪਰ ਮੇਰਾ ਪਿੰਡ ਇੰਨਾ ਖੁਸ਼ਕਿਸਮਤ ਜਾਂ ਬਦਕਿਸਮਤ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉੱਨਤੀ-ਸਕੀਮਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਕਲਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸੜਕਾਂ ਦੇ ਇਸ ਦੇ ਲਾਗਉਂ ਲੰਘਣ ਦੀ ਤਾਂ ਗੱਲ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਹੈ, ਉਹ ਤਾਂ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਲੱਗਦੀ ਜੂਹ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚੋਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲੰਘਦੀਆਂ। ਚਲੋ ਜੇ ਮੇਰੇ ਪਿੰਡ ਦੀ ਹੁਣ ਕਦਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਹੀ ਤਾਂ ਕਿਹੜੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਬੇੜ੍ਹੇ ਚਿਰ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡ ਵਧੀਆ ਤੇ ਨਵੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਬਣ ਗਏ, ਉਦੋਂ ਤਾਂ ਇਸ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰ ਕਦਰ ਪਵੇਗੀ।

ਮੇਰੇ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਮੋਟਰ ਦਾ ਆਛਹ ਲੰਘ ਜਾਣਾ ਸਾਧਾਰਨ ਤੇ ਸੁਖਾਲੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ। ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਮੋਟਰ ਪਿੰਡ ਦੇ ਨੇੜੇ ਆਉਂਦੀ ਦਿਸਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਪਿੰਡ ਦੇ ਸਾਰੇ ਬੁੱਢੇ ਤੇ ਬਾਲ, 'ਉਹ ਆ ਗਈ,' 'ਉਹ ਆ ਗਈ,' ਕਰਦੇ ਪਿੰਡੀਂ ਬਾਹਰ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਸੁਆਗਤ ਨੂੰ ਜਾ ਪੁੱਜਦੇ ਹਨ। ਕਈ 'ਸਾਊਂ ਤੇ ਮਿਆਣੇ' ਆਦਮੀ ਤਾਂ ਇਸ ਉਠਾਂ ਤੇ ਬਲਦਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਚਲਦੀ ਸਵਾਰੀ ਨੂੰ ਅਜੂਬੇ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੇਖਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪਿੰਡ ਦੇ ਬਹਾਦਰ ਨਿਆਣੇ ਮੌਤ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਨਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਜਿੱਥੇ ਕਿੱਥੇ ਵੀ ਮੋਟਰ ਦੇ ਪਿੰਡੇ ਤੇ ਨਹੂੰ ਫਸਦਾ ਹੋਵੇ ਸੋਕਾਂ ਵਾਂਝ ਚਿਮਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਮੋਟਰ ਤੇਜ਼ ਦੌੜੀ ਹੈ ਉਦੋਂ ਮੁੱਛ-ਛੁੱਟ ਗੱਭਰੂ ਵੀ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੇ, ਕਈ ਪਲਾਕੀ ਮਾਰ ਕੇ ਪਿੱਛੋਂ ਦੀ ਜਿੱਥੇ ਟੰਗ ਬਾਂਹ ਫਸੇ ਮੋਟਰ ਨਾਲ ਜਾ ਲਟਕਦੇ ਹਨ। ਅਜਿਹੀ ਚੀਜ਼ ਫਿਰ ਹੁਟੇ ਲੈਣ ਲਈ ਖ਼ਬਰੇ ਕਦੋਂ ਲੱਭੇ!

ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਮਿਤ੍ਰ-ਜ਼ਰੀਫ਼ੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਰੋਸ਼ਨੀ ਦੇ ਇਸ ਨਵੇਂ ਯੁੱਗ ਵਿੱਚ ਵੀ ਮੇਰੇ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਪਾਸਿਉਂ ਰੋਸ਼ਨੀ ਦੀ ਕੋਈ ਕਿਰਨ ਪੂਰਾ ਜ਼ੋਰ ਲਾ ਕੇ ਵੀ ਪਹੁੰਚ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ। ਸਰਹਿੰਦ ਨਹਿਰ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲਿਆ ਇੱਕ ਸੂਆ (ਰਜਬਾਹਾ) ਮੇਰੇ ਪਿੰਡ ਕੋਲੋਂ ਦੀ ਲੰਘਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਇੱਕ ਤਿੱਪ ਵੀ ਮੇਰੇ ਪਿੰਡ ਦੀ ਧਰਤੀ ਦੇ ਪਿੰਡੇ ਨੂੰ ਨਮੀਬ ਨਹੀਂ। ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਦੋਂ ਨਹਿਰ ਨਿਕਲੀ ਸਾਡੇ ਪੁਰਾਣੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ - ਮਲੇਰਕੋਟਲੇ ਦੇ ਨਵਾਬ - ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹਿੱਸੇ ਬਹਿੰਦੇ ਰੂਪਈਏ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੇ। ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ਕਈ ਰਾਜ-ਭਗਤ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪੈਸੇ ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਨਵਾਬ ਦੇਂਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਟਕਰਾਲ ਦੇ ਦੇਵਾਂਗਾਂ। ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਖਟਪਟੀ ਹੋ ਗਈ। ਕਿਵੇਂ ਵੀ ਹੋਵੇ ਸਾਡੇ ਮਲੇਰਕੋਟਲੇ ਦੇ ਨਵਾਬ ਕੋਨ ਰੂਪਏ ਨਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ, ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਸਾਂਝ ਨਾ ਪਾਉਣ ਕਰ ਕੇ, ਕਈ ਹੋਰ ਪਿੰਡਾਂ ਵਾਂਝ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਵੀ ਕੱਸੀ ਦਾ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ।

ਹੁਣ ਟਿੱਥਿਵੈਲਾਂ ਦੀ ਲਾਈਨ ਮੇਰੇ ਪਿੰਡ ਦੀ ਸਰਹੱਦ ਉੱਤੇ ਆ ਕੇ ਘੁਮਿਆਰ ਦੇ ਆੜੀਅਲ ਥੋੜੇ ਵਾਂਝ ਪੈਰ ਗੱਡ ਕੇ ਖੜੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਹਸਪਤਾਲ ਤੇ ਸਕੂਲ ਮੇਰੇ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਓਨੇ ਹੀ ਢੂਰ ਹਨ ਜਿੰਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਸਨ। ਡਾਕ-ਘਰ ਹਾਲਾਂ ਤੱਕ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਤੇ ਹੀ ਝੱਡੇ ਥੁੰਗੇ ਗੱਡੀ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਡਾਕਘਰ ਕੰਗਣਵਾਲ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਜੋ ਓਂਚੋਂ ਸਿਰਫ਼ ੧੫-੧੬ ਮੀਲ ਢੂਰ ਹੈ। ਓਂਚੋਂ ਡਾਕੀਆ

ਹਫਤੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਾਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਜੇ ਕਿਸੇ ਦਾ ਮਨੀ ਆਰਡਰ 24 ਰੁਪਏ ਤੱਕ ਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮਿਹਰਬਾਨੀ ਕਰ ਕੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਪੈਂਚਾਂ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਲੈ ਕੇ ਪਿੰਡ ਦੀ ਸੱਥ ਵਿੱਚ ਹੀ ਵਸੂਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਸੱਦ ਕੇ ਦੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੁ ਜਿੰਨਾ ਨੇ ਉਧਾਰ-ਸੁਧਾਰ ਲੈਣਾ ਹੋਵੇ ਉਹ ਅਗਲੇ ਦੇ ਪੈਸੇ ਘਰ ਲੈ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਲੈ ਲੈਣਾ। ਜੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਵਿਖੀਆਂ ਤੋਂ 'ਮਿਰਜਣ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਟਾਪੂ ਵਿੱਚ ਗਏ ਬੰਦੇ ਦੇ ਇਸ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਰੁਪਏ ਆ ਜਾਣ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਮਹੱਲੇ ਨੂੰ ਬਿਪਤਾ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਡਾਕੀਆ ਘਰੇ ਸੁਨੋਹਾ ਪਹੁੰਚਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ 'ਬੋਡਾ ਮਨੀ ਆਰਡਰ ਐ, ਦੇ ਗਵਾਹ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਕੰਗਣਵਾਲੋਂ ਛੁਡਾ ਲਿਆਉਣਾ।' ਮਨੀ ਆਰਡਰ ਨਾ ਹੋਇਆ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਕੈਦ ਹੋ ਗਿਆ ਸਮਝੇ। ਜਿਵੇਂ ਉਮ ਦਾ ਜਾਮਨੀ ਬਿਨਾ ਛੁੱਟਣਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੋ ਗਿਆ ਹੋਵੇ?

ਇਸ 'ਨਸੂਨੇ' ਦੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਛੱਠੇ ਹੋਏ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤੇ ਉੱਚੀਆਂ ਚੌਕੜੀਆਂ ਵਾਲੀ ਧਰਮਸਲਾ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਛੋਟਾ ਸਿਹਾ ਚੁਗਾਨ ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਇੱਕ ਖੂਹ ਹੈ। ਇਹੋ ਮੇਰੇ ਪਿੰਡ ਦੀ ਸੱਥ ਹੈ ਜਿਥੇ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਤੇ ਅਸੈਂਬਲੀ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਚੁੱਝਾਂ ਦੇ ਭੇੜ ਹੋ ਕੇ ਹਰ ਇੱਕ ਬੋਲਦਾ ਚਾਲਦਾ ਬੰਦਾ ਆਪਣੀ ਰਾਏ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰ ਕੇ ਸਰਬ ਸਧਾਰਨ ਨੂੰ ਲਾਭ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਖੂਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮੌਲਾਂ ਤੇ ਕੰਧਾਂ ਨਾਲ ਪਦੇ ਕਿੱਕਰਾਂ ਅਤੇ ਪਿੱਪਲਾਂ ਦੇ ਪੁਰਾਣੇ ਖੂਚਾਂ ਉੱਤੇ ਸਵੇਰੇ, ਹਾੜਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਮਾਂ ਨੂੰ, ਪਿੰਡ ਦੇ ਕੁਝ ਨੇਤਰੀਨ ਬਜ਼ੁਰਗ, ਅੰਗ-ਭੰਗ ਤੇ ਕੰਮ ਕਾਜ ਨਾ ਕਰ ਸਕਣ ਵਾਲੇ ਲੂਲੇ, ਲੰਗੜੇ, ਕਾਣੇ, ਬੁੱਢੇ-ਬੇਢੇ, ਦਮੇ ਦੇ ਖਾਧੇ ਸੱਤ ਅੱਠ ਪੂਰੇ ਨਖਰੇ ਨਾਲ ਆ ਜੁੜਦੇ ਹਨ। ਇੱਥੇ ਚੱਲ ਰਹੀ ਜਮਾਨੇ ਦੀ ਹਵਾ ਦੇ ਰੁਖ ਪੜਤਾਲਦੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਘੋਖਵੀਆਂ ਕ੍ਰਿਮਤੀ ਰਾਵਾਂ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਕਦੇ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਵਿਹਲੇ ਦਿਨ ਲਾਗੇ ਦੇ ਖੂਚਾਂ ਉੱਤੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਕਈ ਨਿੱਕੇ ਵੱਡੇ ਮੁੜੇ-ਮੁੜੇ ਤੇ ਧੱਕੇ ਨਾਲ ਬਣੇ ਖੜਕਪੈਂਚ ਵੀ ਆ ਧਮਕਦੇ ਹਨ, 'ਸੁਣਾ ਚੰਨਣ ਮਿਹਾਂ, ਕੋਈ ਰੱਬ ਦੇ ਘਰ ਦੀ ਨਵੀਂ ਤਾਜ਼ੀ!' ਇਉਂ ਆਖ ਕੇ ਖੱਦਰ ਦਾ ਪਰਨਾ ਹੇਠਾਂ ਸੁੱਟ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਸਮਾਂ ਵਿੱਚ ਆ ਸ਼ਰੀਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਆਪਣੀਆਂ ਦਿਮਾਗੀ ਚਤੁਰਾਈਆਂ ਨਾਲ ਜ਼ਿੰਮੀ ਆਸਮਾਨ ਦੇ ਉਹ ਕੁਝੇ ਮੇਲਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਲਪਣਾ ਹੱਫ ਕੇ ਛਿੱਗ ਪੈਂਦੀ ਹੈ।

ਮੇਰੇ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਚਾਰੇ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਟੋਭਿਆਂ ਨੇ ਘੇਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਚਿਲਣਵਾਲਾ ਟੋਭਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਗਾਈਆਂ ਮਹੀਂਆਂ ਦਾ ਵੱਗ ਛਿੜਦਾ ਹੈ, ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਵੱਡਾ ਟੋਭਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਸਾਉਣ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਕੁੜੀਆਂ ਪੀਘਾਂ ਪਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਨਵੀਂ ਵੱਡੀ ਮੱਕੀ ਦੇ ਟਾਂਡਿਆਂ ਦੇ ਮੁਹਾਰੇ ਲਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਤੀਜੇ ਪਾਸੇ ਛਿੜੀ ਵਾਲਾ ਟੋਭਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਮੁਰਿਆਂ ਨੂੰ ਦੱਬਿਆ ਢੂਕਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਚੌਥੇ ਪਾਸੇ ਚਮਾਰਾਂ ਦੀ ਛੱਪੜੀ ਹੈ – ਜਿਸ ਦੇ ਇੱਕ ਕੰਢੇ ਲੱਗੀ ਖੂਹੀ ਉੱਤੇ ਚਮਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਨਾਂ ਚੜ੍ਹੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਦੂਰ ਪਰੇ ਨਵੇਂ ਪਿੰਡ ਦੀ ਢਾਬ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਕਾਲੀ ਮਿੱਟੀ ਲਿਆ ਕੇ ਲੋਕ ਕੱਚੇ ਘਰਾਂ ਦੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਹੋਣਦੇ ਹਨ।

ਚਮਾਰਾਂ ਦੀ ਛੱਪੜੀ ਵਿੱਚ ਨਵੀਂ ਵੱਡੀ ਕਿੱਕਰ ਦਾ ਕਮ ਪਾ ਕੁਨਾਂ ਖੂਹੀਆਂ ਉੱਤੇ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਨਵੀਂ ਲਾਹੀ ਖੱਲ ਦਾ ਜਦੋਂ ਚਮਹਾ ਪਕਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੋਵੇ, ਦੂਜੇ ਟੋਭਿਆਂ ਦੇ ਟੋਇਆਂ ਵਿੱਚ ਸਣ ਤੇ ਸੁਣੁੱਕੜੇ ਦੇ ਗਰਨੇ ਦੱਬ ਕੇ ਸਾਡੇ ਜਾਂਦੇ ਹੋਣ ਅਤੇ ਕੱਚਾ ਗੋਹਾ ਮੀਂਹ ਪੈਣ ਨਾਲ ਰੂੜੀਆਂ ਤੋਂ ਸੜਿਹਾਂ ਦੇ ਛੱਡਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਪਿੰਡ ਦਾ ਸਾਰਾ ਵਾਯੂ ਮੰਡਲ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੀਆਂ 'ਕੇਸਰ ਕਿਆਰੀਆਂ' ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਖੁਸ਼ਬੋਂ-ਭਿੰਨੀਆਂ ਹਵਾਵਾਂ ਨਾਲ ਮਹਿਕ ਉਠਦਾ ਹੈ।

ਅਜਿਹੀ ਬਹਾਰ ਵਿੱਚ ਇਹ ਟੋਭੇ ਜੋ ਨਜ਼ਾਰਾ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਮੀਂ ਨਗਰ ਦੀ ਡੱਲ ਤੇ ਮਾਨਸਰੋਵਰ ਝੀਲ ਦੀਆਂ ਮਹਿਕਾਂ ਹੁਲਾਰਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਨੇ ਕੀ ਧਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ? ਟਿੱਬਿਆਂ ਨਾਲ ਘਰਿਆ ਹੋਇਆ ਮੇਰਾ ਪਿੰਡ ਦੂਰੋਂ ਇਉਂ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਹੜੱਪਾ-ਕਾਲ ਦੇ ਕਿਸੇ ਪੁਰਾਣੇ ਤੇ ਉੱਚੇ ਥੇਹ ਉੱਤੇ ਬਾਫਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਥੇੜੇ ਜਿਹੇ ਮੀਂਹ ਪੈਣ ਨਾਲ ਹੜ੍ਹ ਆਉਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਅਧੇ ਪਿੰਡ ਦੀਆਂ ਕਾਛੜਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਆ ਵੜਦਾ ਹੈ।

ਮੇਰੇ ਪਿੰਡ ਦੀਆਂ ਖੁਬਸੂਰਤ ਗਲੀਆਂ ਦਾ ਪੂਰੇ ਵੇਰਵੇ ਨਾਲ ਵਰਨਣ ਮੈਂ ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਕਿ ਕਿਧਰੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਨੂੰ ਮਿਰਜਣ ਵਾਲਾ ਫਰਮੀਮੀ ਇੰਨਜੀਨੀਅਰ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਹੀ ਵਹੀਰਾਂ ਨਾ ਪਾ ਦੇਵੇ। ਮੇਰੇ ਪਿੰਡ ਦੀਆਂ ਗਲੀਆਂ ਦੀ ਖੁਬਸੂਰਤੀ ਦਾ ਤੁਮੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਵਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾ ਮਕੋਗੇ- ਭੀੜੀ ਬੀਹੀ, ਨੀਵੀਂ ਬੀਹੀ, ਉੱਚੀ ਬੀਹੀ। ਇਹ ਨਾਂ, ਨਾਮ ਮਾਤਰ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਕਈ ਹਕੀਕਤਾਂ ਆਪਣੀ ਗੋਦ ਵਿੱਚ ਲੁਕਾਈ ਬੈਠੇ ਹਨ। ਭੀੜੀ ਬੀਹੀ ਦਾ ਨਾਂ ਯਾਦ ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਸੰਤ ਮਸਤੂਆਣੇ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਧਾਰਨਾ ਆਪ ਮੁਹਾਰੇ ਹੀ ਬੁੱਲ੍ਹੁਂ ਤੇ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ

'ਅਗੇ ਭੀੜੀਆਂ ਸੁਣੀ ਦੀਆਂ ਗਲੀਆਂ ਜਿੱਥੋਂ ਦੀ ਜਮ ਲੈ ਕੇ ਜਾਣਗੇ।'

ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਕੌਣ ਦਸਦਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗਲੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਵੀ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਆਦਮੀ ਦੋਵਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਨੂੰ ਘਿਸਰੇ ਬਿਨਾ ਪਾਰ ਨਹੀਂ ਲੰਘ ਸਕਦਾ। ਨੀਵੀਂ ਗਲੀ ਤਾਂ ਜੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਬੂਹੇ ਅੱਗੇ ਭੋਲ੍ਹੇ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਪੈਰ ਤਿਲਕੇ ਤਾਂ ਬੰਦਾ ਅਗਲੇ ਮਿਰੇ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਭਾਵੇਂ ਲੱਭੇ। ਉੱਚੀ ਬੀਹੀ ਕੀ ਹੋਈ! ਬਿਲਕੁਲ ਉਠ ਦੀ ਕੁਹਾਣ।

ਮੇਰੇ ਪਿੰਡ ਦੀ 'ਅਪਾਰ' ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਤੁਮੀਂ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਾ ਸਕਦੇ ਹੋ ਕਿ ਉੱਚੀਂ ਦੀ ਹਰ ਸਾਂਝੀ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਕੋਈ ਟਿਕਾਣਾ ਨਹੀਂ। ਮੇਰੇ ਪਿੰਡ ਦਾ ਪਟਵਾਰੀ ਜੋ ਇੱਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਿੰਡ ਦੀ 'ਰਾਜਧਾਨੀ' ਦਾ ਰਾਜਾ ਮੀ, ਪਟਵਾਰਖਾਨੇ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਛਾਹੀ ਜਾਣ ਕਰ ਕੇ ਸਾਡਾ ਪਿੰਡ ਛੱਡ ਕੇ ਲਾਗਲੇ ਪਿੰਡ ਚਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਸੁਕਰ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਦੀ ਇਮਾਰਤ

ਹਾਲਾਂ ਕ੍ਰਾਇਮ ਹੈ। ਇੱਕ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਜੋ ਪਿੱਛੇ ਜਿਹੇ ਧੱਕੇ ਨਾਲ ਹੀ ਜਾਰੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਉਸ ਲਈ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਲੱਭਦੀ। ਕਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀਆਂ ਕੋਠੜੀਆਂ ਵਿੱਚ ਤੇ ਕਦੇ ਵਾਹਣਾਂ ਵਿੱਚ ਟੈਗੋਰ ਦੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਿਕੇਤਨ ਵਾਂਝ ਜਮਾਤਾਂ ਲੱਗਦੀਆਂ ਸਨ। ਪਰ ਫਿਰ ਪਿੱਛੋਂ ਢੂਹ ਇੱਕ ਟਿੱਬੀ ਉਤੇ ਭੋਰੇ ਵਾਲੇ ਸਾਧ ਦੀ ਕੁਟੀਆਂ ਨੂੰ ਸਕੂਲ ਲਈ ਚੁਣ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਬਿਨਾਂ ਹਿੰਗ ਫਟਕੜੀ ਲੱਗੇ ਇਉਂ ਸਕੂਲ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਲੱਭ ਲੈਣੀ ਕੀ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਮਿਆਣਪ ਹੈ ?

ਮੇਰੇ ਪਿੱਡ ਦੇ ਲੋਕ ਬੜੇ ਕਮਾਊ, ਦਿਨ ਰਾਤ ਇੱਕ ਕਰ ਕੇ ਜਾਨ ਮਾਰ ਕੇ ਫ਼ਮਲਾਂ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਾਮੇ ਕਿਸਾਨ ਹਨ। ਉੱਜ ਥਕੇਵਾਂ ਲਾਹੁਣ ਲਈ ਪਿੱਡ ਵਿੱਚ ਦੇਮੀ ਸ਼ਰਾਬ ਦਾ ਠੇਕਾ ਵੀ ਹੈ, ਪਰ ਮਲਵਈ ਚਾਹ ਦਾ ਗੁੜ ਉਣਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਮ ਮੁਗਲ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਪਿੱਡ ਦੇ ਲੋਕ ਚੰਗੇ ਖੁਲ੍ਹਦਿਲੇ ਲੰਘਦੇ ਰਾਹੀਂ ਪਾਂਧੀ ਨਾਲ ਫ਼ਕੇ-ਫ਼ਤੂਹੀ ਦੀ ਸਾਂਝ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ, ਚਾਹ ਪਾਣੀ ਪੀਣ ਪਿਆਉਣ ਤੇ ਖੜਕੇ ਢੜਕੇ ਵਾਲੇ ਥੰਦੇ ਹਨ। ਨਹਿਰਾਂ ਤੇ ਥੰਬੀਆਂ ਦਾ ਪਾਣੀ ਮੇਰੇ ਪਿੱਡ ਦੀ ਧਰਤੀ ਦੇ ਮੱਥੇ ਦੀ ਰੇਖਾ ਵਿੱਚ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ ਇਸ ਲਈ ਦਿਨ ਰਾਤ ਵਾਰੋਂ ਵਾਰੀ ਖੂਹਾਂ ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮੇਰੇ ਪਿੱਡ ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਟਾਕਰੇ ਦੇ ਹੋਰ ਕਿਧਰੇ ਉੱਦਮੀ ਕਿਸਾਨ ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਹੋਣ। ਸੁਹਣੀਆਂ ਲਹਿ-ਲਹਾਉਂਦੀਆਂ ਪੇਸ਼ੀਆਂ ਮੇਰੇ ਪਿੱਡ ਦਾ ਭਾਗ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਦਿਨ ਰਾਤ ਮਿੰਜਦੇ ਗੋਡਦੇ ਤੇ ਸਵਾਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਦੀ ਢੁਨੀਆਂ ਨਾਲ ਕੀ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਹ ਖੇਤ ਹਰੇ ਭਰੇ ਰਹਿੰਦਾ

ਆਜ਼ਾਦੀ ਆਉਣ ਨਾਲ ਜਿੱਥੇ ਭਾਰਤ ਦੀ ਸਰਹੱਦ ਨੇੜੇ ਆ ਗਈ ਹੈ ਉੱਥੇ ਮੇਰਾ ਪਿੱਡ ਜਿਹੜਾ ਪਹਿਲਾਂ ਮਲੇਰਕੋਟਲੇ ਰਿਆਮਤ ਦਾ ਸਰਹੱਦੀ ਪਿੱਡ ਮੀ ਆਪਣੀ 'ਖਾਸ' ਮਹੱਤਤਾ ਗੁਆ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਸਰਹੱਦੀ ਪਿੱਡ ਹੁੰਦਾ ਮੀ ਮਲੇਰਕੋਟਲੇ ਦੀ ਸਮਝੀ ਦੇਮੀ ਸ਼ਰਾਬ ਏਥੋਂ ਨਾਲ ਲੱਗਦੀਆਂ ਰਿਆਮਤਾਂ ਦੇ ਪਿੱਡਾਂ ਨੂੰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਪਤ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਜਾਂਦੀ ਮੀ, ਉਹ ਨਜ਼ਾਰੇ ਜੀਉਂਦੇ ਜੀ ਨਹੀਂ ਭੁੱਲ ਸਕਦੇ। ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਠੇਕੇਦਾਰ ਦੇ ਘਰ ਲਾਗਲੀਆਂ ਰਿਆਮਤਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਸ਼ਰਾਬ ਲੈਣ ਲਈ ਆਉਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਪਿੱਡ ਪਹਿਲਾਂ ਪਾਣੀ ਦਾ ਨਲਕਾ ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਲਗਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਥੋਤਲਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸ਼ਰਾਬ ਕੱਢ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਥਾਂ ਪਾਣੀ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਜਦੋਂ ਨਲਕਾ ਲਾ ਲਿਆ ਫੇਰ ਤਾਂ 'ਰੱਬ ਨੇ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਾਜ਼ਰਾਂ ਵਿੱਚੇ ਰੰਬਾ ਰੱਖ' ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਬਣ ਗਈ।

ਮੇਰਾ ਪਿੱਡ (1961) ਵਿੱਚੋਂ

ਐਖੇ ਲਫ਼ਜ਼

ਉੱਚਮੀ	enterprising, energetic (adj/u)
ਉਪਰ	credit (m)
ਉਨਤੀ	progress (f)
ਅਛੂਹ	untouched (adj/u)
ਅਜੂਬਾ	wonder, marvel (m)
ਅੰਗ-ਭੰਗ	disabled (adj/u)
ਅਲੋਪ	invisible (adj/u)
ਅੜੀਅਲ	stubborn, obstinate (adj/u)
ਸੱਬ	village square or meeting point (f)
ਸੰਘਣਾ	thick, dense (adj/i)
ਸੁਨੇਹਾ	message (m)
ਸਮੇਣਾ	to absorb, subsume (vt)
ਸਵਿਹਾਂਦ	stench (f)
ਸਾਊ	gentle, good-natured (adj/u)
ਸਾਧਾਰਨ	ordinary (adj/u)
ਸੰਜਣਾ	to irrigate (vt)
ਸਿਤਮ; ਸਿਤਮ ਜ਼ਰੀਫੀ	tyranny, injustice (m); ingenuousness in tyranny (f)
ਸੁਖਾਲਾ	easy (adj/i)
ਸੁਣੁੱਕੜਾ	hemp (m)
ਸੂਆ	canal distributary (m)
ਹੁਲਾਰਨਾ	to swing, sway (vt)
ਹੁਟਾ	swing (m)
ਕਮਾਊ	earning (adj/u)
ਕਰੀਰ	wild caper (f)
ਕਾਛੜ	marsh (f)
ਕਾਣਾ	blind in one eye (m)
ਕਿੱਕਰ	acacia (f)
ਕੁਹਾਣ	hump (of camel) (f)
ਕੁਟੀਆ	cottage (f)
ਭੁੰਨ	throng (f)
ਖਟਪਟੀ	quarrel, estrangement (f)
ਖੜਪੈਂਚ	self-appointed headman or leader (m)
ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ	prosperity, affluence (f)
ਖੁਸ਼ਕਿਸਮਤ	fortunate, lucky (adj/u)
ਖੁਸ਼ਬੋ-ਭਿੰਨਾ	full of fragrance (adj/i)
ਖੁੰਢ	unhewn tree trunk; <i>fig.</i> old person (m)
ਗਰਨਾ	sheaf (m)
ਗਵਾਹੀ	testimony, evidence (f)
ਗੁਜ਼ਾਊਣਾ	to brew (vt)
ਗੋਹਾ	dung, cowdung (m)

ગોડણા	to hoe, weed (vt)
ઘૂમિયાર	potter (m)
ઘોખવા	scrutinous (adj/i)
ચંકબેદી	demarcation of village land (f)
ચીલ	pine tree (f)
ચુગાન	any open space, ground (m)
ચુંઝ, ચુંઝં લઢાઉણીઓ	beak (f), to wrangle or argue
ચુબારા	room on the first floor (m)
ચૈંપરી	chief of village or community (m), an honorific
જચણા	to be seemly, suitable (vi)
ચંડ	a tree found in desert regions (m)
જમની (જમાનત)	bail (f)
સૂહ	uncultivated open land near the village (f)
ટાંડા	stalk of corn or millet (m)
ટાપુ	island (m)
ટિંબા	mound, dune (m)
ટૈભા	pond (m)
ડાચ	line or file (of birds or animals) (f)
ડિપ	drop (f)
થકેવાં	fatigue (m)
દિમારી	mental, intellectual (adj/u)
ધરમમાલા	place of worship (f)
નિમ	Neem tree, <i>Azadirachta indica</i> (f)
નેરહરીન	blind (adj/u)
પૃદરમણી	exhibit (f)
પંચી	traveler (m)
પેણી	arable field (f)
ફલારી	a species of tree, <i>Acacia modesta</i> (f)
ફરવાંહ	a species of fir growing in semi-desert plains (m)
બદક્રિસમાત	unlucky (adj/u)
બીંબી	tube-well (f)
બિપતા	calamity, distress (f)
બેતરતીષ	disorganized (adj/u)
બેર/બેરી	berry, jujube (m/f)
ભરી	raised boundary line between fields (f)
ભાગવાન લાણા	fortunate family (m)
ભેર	underground cell, crypt (m)
મુર્બા	a square tract of 25 acres (m)
મલવાઈ	belonging or pertaining to the Malwa region (adj/u)
મુખી	chief (m)
મૌણ	the edge of a well (f)
રાજ-ભગત	patriot (m)

ਰੂੜੀ	manure (f)
ਲੰਗੜਾ	lame, especially in the foot/leg so as to limp (m)
ਲਿੰਬਣਾ	to plaster (usually with mud) (vt)
ਲੂਲਾ	crippled, disabled (m)
ਵਹੀਰ	group of people on the move (m)
ਵੱਗ	herd of cattle (m)
ਵਾਹਣ	vehicle (m)

ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਲਈ ਸੁਆਲ:

1. ਗਿਆਨੀ ਗੁਰਦਿੱਤ ਮਿੰਘ ਅਤੇ ਸੋਹਿੰਦਰ ਮਿੰਘ ਵਣਜਾਰਾ ਬੇਦੀ ਨੇ ਆਪਣਿਆਂ ਪਿੰਡਾਂ ਬਾਰੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਆਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਿਹੜੀਆਂ ਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਜਾਂ ਫਰਕ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ?
2. ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਦੇ ਪਿੰਡ ਮਿੱਠੇਵਾਲ ਤੇ ਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਦਾ ਕੀ ਅਸਰ ਹੋਇਆ?
3. ਜੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਿਸੇ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮਹੀਨਾ ਕੱਟਣਾ ਪਵੇ, ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ 'ਪਾਤਸ਼ਾਹਣੀ' ਜਾਂ 'ਮਿੱਠੇਵਾਲ' ਵਿੱਚ ਰਹਿਣਾ ਪਸੰਦ ਕਰੋਗੇ? ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਦੱਸੋ।

Lesson 40

ਮਥੁਰਾ 80

ਪਿਆਰਾ ਮਿੰਧ ਪਦਮ

ਹੱਥ ਲਿਖਤਾਂ

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ ਤੋਂ ਮਾਡੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਬਣਤਰ ਬਣਦੀ ਦੱਮੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕਿਸੇ ਹੱਥ ਲਿਖਤ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਲਈ ਪੰਜ ਚੀਜ਼ਾਂ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਮਾਹਿਬ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਵਸਤੂਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਇਉਂ ਕੀਤੀ ਹੈ:

ਪੰਨ੍ਹ ਸੁ ਕਾਗਦ ਕਲਮ ਪੰਨ੍ਹ ਧਨੁ ਭਾਂਡਾ ਧਨੁ ਮਸੁ॥

ਧਨੁ ਲੇਖਾਰੀ ਨਾਨਕਾ ਜਿਨਿ ਨਾਮ ਲਿਖਾਇਆ ਸਚ੍ਚ॥

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ, ਪੰਨਾ 1291

ਇਹ ਹਨ: ਕਾਗਜ਼, ਕਲਮ, ਸਿਆਹੀ, ਦਵਾਤ ਤੇ ਲਿਖਾਰੀ (ਕਾਤਿਬ)। ਅਰਥੀ ਵਿੱਚ ‘ਕਿਤਾਬ’ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ‘ਭੁਗਨ’ ਦਾ ਅੱਖਰੀ ਅਰਥ ‘ਪੜ੍ਹਨਾ’ ਹੈ। ਬਾਇਬਲ ਦਾ ਅਰਥ ‘ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੀ ਕਿਤਾਬ’ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਛਿਆਠ ਕਿਤਾਬਾਂ ਸੰਕਲਿਤ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ‘ਗ੍ਰੰਥ’ ਕਿਸੇ ਲਿਖਤੀ ਪੱਤਰਿਆਂ ਨੂੰ ਬੀਜ਼ ਕੇ ਇੱਕ ਥਾਂ ਗੁੰਦਣ ਦਾ ਨਾਂ ਹੈ। ਸੋ ਇਹ ਸਭ ਪੁਰਾਣੇ ਨਾਂ ਲਿਖਤ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਚਮਤਕਾਰ ਭਲੀ ਭਾਂਤ ਦਰਸਾਉਣ ਦੇ ਹਨ।

ਅਸੀਂ ਇਸ ਲਿਖਤ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸਾਧਨਾਂ ਬਾਰੇ ਇੱਥੋਂ ਜ਼ਰਾ ਵੇਰਵੇ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

(1) ਕਾਗਜ਼: ਸੰਮਕ੍ਰਿਤ ਵਿੱਚ ਕਾਗਜ਼ ਲਈ ਕੋਈ ਸ਼ਬਦ ਨਹੀਂ! ‘ਪੱਤਰ’ ਸ਼ਬਦ ਇਸ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇੱਥੋਂ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਭੋਜ ਪੱਤਰ, ਤਾੜ-ਪੱਤਰ ਜਾਂ ਤਾਮਰ ਪੱਤਰ ਆਦਿ ਹੀ ਲਿਖਣ ਲਈ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਅਰਥੀ ਲੋਕ ਕਾਗਜ਼ ਨੂੰ ਕਿਰਤਾਸ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ‘ਕੁਟਿ ਕੁਟਿ ਸਣ ਕਿਰਤਾਸ ਬਣਾਇਆ’। ਪੁਰਾਣੀ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਕਾਗਦ, ਕਾਗਰ ਤੇ ਕਾਗਲੋ ਵੀ ਵਰਤੇ ਗਿਆਂ ਹਨ। ਕਾਗਜ਼ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਇਉਂ ਹੈ, ਜਦੋਂ 704 ਈਸਾਵੀ ਵਿੱਚ ਅਰਥਾਂ ਨੇ ਸਮਰਕੰਦ ਛਤਹਿ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਕੁੱਝ ਚੀਜ਼ ਮਿਪਾਹੀ ਕੈਂਦ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਇਹ ਲੋਕ ਨੂੰ ਤੇ ਪਾਟੇ ਚੀਜ਼ਿਆਂ ਆਦਿ ਤੋਂ ਕਾਗਜ਼ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਵਿਧੀ ਜਾਣਦੇ ਸਨ। ਸੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੈਂਦੀਆਂ ਤੋਂ ਅਰਥਾਂ ਨੇ ਇਹ ਜੁਗਤ ਮਿੱਖੀ ਤੇ ਫਿਰ ਇਹ ਹੁਨਰ ਯੂਨਾਨ, ਇਟਲੀ, ਸਪੇਨ, ਜਰਮਨੀ ਤੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਹੋਇਆ। ਹਿੰਦ ਵਿੱਚ ਕਾਗਜ਼ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਸਾਇਦ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨਾਲ ਆਈ ਅਤੇ ਲਿਖਣ ਲਿਖਾਉਣ ਦੇ ਕਿੱਤੇ ਨੂੰ ਵੀ ਜ਼ਰਾ ਹੋਰ ਪ੍ਰਭੁਲਤ ਹੋਣ ਦਾ ਉਤਸ਼ਾਹ ਮਿਲਿਆ। ਕਾਗਜ਼, ਕਲਮ, ਦਵਾਤ, ਅਰਥੀ ਸ਼ਬਦ ਹਨ; ਸਿਆਹੀ ਛਾਰਮੀ ਲਫਜ਼ ਹੈ। ਸੋ ਇਹ ਮਾਰੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਦੱਮਦੀ ਹੈ ਕਿ ਵਰਤਮਾਨ ਲਿਖਤ-ਪੜ੍ਹਤ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਆਮਦ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੈ। ਮਸੌਦੇ ਦਾ ਅੱਖਰੀ ਅਰਥ ਕਾਲਾ ਕੀਤਾ, ਭਾਵ ਲਿਖਿਆ ਕਾਗਜ਼ ਹੈ। ‘ਖਤ’ ਵੀ ਅਰਥੀ ਪਦ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ ‘ਮਿਚਣਾ’ ਹੈ। ਚੁੰਕਿ ਕਾਗਜ਼ ਤੇ ਲਿਖਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੇਧ ਲਈ ਲਾਈਨਾਂ ਮਾਰੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ, ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਜ਼ਰਾ ਪਿੱਛੋਂ ਜਾ ਕੇ ‘ਖਤ’ ਵੀ ਲਿਖਤ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਵਰਤਿਆ ਜਾਣ ਲੱਗਾ। ਚੰਗੀ ਲਿਖਾਈ ਨੂੰ ‘ਖਮਖਤ’ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਖਰੜੇ ਨੂੰ ‘ਮਖੜਤ’ ਸੱਦੇ ਹਨ।

ਕਾਗਜ਼ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਬਿੱਛਾਂ, ਬੁਟਿਆਂ ਜਾਂ ਖਾਸ ਕ੍ਰਿਸਮ ਦੇ ਘਾਹ ਦਾ ਘੋਲ ਬਣਾ ਕੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬਨਾਸਪਤੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਖਾਸ ਮਾਦਾ ‘ਮੇਲਿਓਲੂਮ’ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਹੋ ਰੇਸੇ ਕਾਗਜ਼ ਬਣਨ ਦੇ ਕੰਮ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ‘ਪੇਪਰ’ ਸ਼ਬਦ ਪਿਪਰ ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਮਿਸਰ ਵਿੱਚ ਦਰਿਆ ਕੰਢੇ ਉੱਗੀ ਕਾਹੀ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਕਾਗਜ਼ ਵਧੇਰੇ ਕਸਮੀਰ ਜਾਂ ਸਿਆਲਕੋਟ ਵਿੱਚ ਤਿਆਰ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਕਸਮੀਰੀ ਕਾਗਜ਼ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੰਡਣਸਾਰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

(2) ਕਲਮ ਅਰਥੀ ਲਫਜ਼ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਕੱਟਣਾ ਜਾਂ ਘੜਨਾ ਹੈ। ਜੋ ਚੀਜ਼ ਕੱਟ ਘੜ ਕੇ ਬਣਾਈ ਜਾਵੇ ਸੋ ਕਲਮ ਹੈ, ਸਰਕੜੇ ਦੇ ਕਾਨੇ ਤੋਂ ਬਣਨ ਕਰ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ‘ਕਾਨੀ’ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਾਨਾ ਖਾਸ ਕ੍ਰਿਸਮ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਜ਼ਰਾ ਸੇਵ ਦੇ ਕੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਨਾਲ ਉਤਸ਼ਾਹ ਛਿਲਕਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਹਿੰਦਾ। ਫਿਰ ਕਲਮ ਘੜਨਾ ਇੱਕ ਖਾਸ ਹੁਨਰ ਸੀ, ਮੋਟੀ, ਬਾਗੀਕ ਜਾਂ ਦਰਮਿਆਨੀ ਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਚੀਰ ਪਾਉਣਾ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ ਤਾਂ ਕਿ ਸਿਆਹੀ ਚੱਲਦੀ ਰਹੇ।

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਜਮਾਨੇ ਪੁਰਤਗਾਲੀ ਲੋਕ ਨਿੱਬ ਲੈ ਆਏ ਸਨ ਤੇ ਗੁਰੂ ਮਾਹਿਬ ਕਈ ਵਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਇਹ ਰਵਾਇਤ ਚੱਲੀ ਕਿ ਗੁਰੂ ਮਾਹਿਬ ਤੀਰ ਨਾਲ ਲਿਖਦੇ ਹਨ। ਦਰਅਸਲ ਇਹ ਤੀਰ ਇੱਕ ਪਰਕਾਰ ਦੀ ਨਿੱਬ ਹੀ ਸਨ। ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ‘ਪੈਨ’ ਸ਼ਬਦ ਲਾਤੀਨੀ penna ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ‘ਪੰਛੀ ਦਾ ਖੰਬਾ’ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਕਈ ਮੌਕੀਨ ਲਿਖਾਰੀ ਇਸੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਹੁਣ ਵੀ ਹਿੰਦ ਵਿੱਚ ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਹੈ, ਸਜਾਵਟ ਲਈ ਖੰਬਾ ਦੇ ਮੂਹਰਲੇ ਪਾਸੇ

ਲਿਖਣ ਵਾਲੀ ਨੌਕ ਬਣਾ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਨਵੀਂ ਕਿਸਮ ਦੇ ਪੈਂਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚੱਲ ਪਏ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਮਿਆਹੀ ਭਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਵੱਖਰੀ ਦਵਾਤ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ। ਬਾਲ ਪੈਂਨ ਇੱਕ ਹੋਰ ਨਵੀਂ ਕਾਢ ਆ ਗਈ।

(3) ਮਿਆਹੀ - ਛਾਰਮੀ ਜੁਬਾਨ ਦਾ ਲਫਜ਼ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਕਾਲਾ। ਮੰਮਕ੍ਰਿਤ ਪਦ 'ਮਸਿ' ਹੈ, ਇਸੇ ਦਾ ਇੱਕ ਰੂਪ ਮਸੁ ਹੈ। ਇਹ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ, ਇਸ ਦਾ ਚਮਕਦਾਰ ਤੇ ਪੱਕਿਆ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ। ਪਹਿਲੇ ਪਹਿਲ ਕੱਜਲ ਵਿੱਚ ਸਰੋਸ ਪਾ ਕੇ ਮਿਆਹੀ ਬਣਾਉਂਦੇ ਸਨ, ਫਿਰ ਮਾਜੂ ਫਲ ਤੇ ਕਮੀਜ਼ ਮਿਲਾ ਕੇ ਵਰਤਦੇ ਰਹੇ, ਤਿੁਫਲੇ ਦਾ ਪਾਣੀ ਵੀ ਮਿਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਮਿਆਹੀ ਬਣਾਉਣਾ, ਬੜੀ ਮਿਹਨਤ ਤੇ ਸਿਆਣਪ ਦਾ ਕੰਮ ਸੀ। ਕਈ ਵਾਰ ਬਣੀ ਬਣਾਈ ਮਿਆਹੀ ਮੁੱਲ ਲੈ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਸੀ, ਪਰ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਬਹੁਤੇ ਲਿਖਾਰੀ ਖੁਦ ਹੀ ਚੰਗੀ ਮਿਆਹੀ ਤਿਆਰ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਮੰਤਵ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖ ਕੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਹੱਥ-ਲਿਖਤ ਬੀਡਾਂ ਦੇ ਵਾਧੂ ਪੱਤਰਿਆਂ ਉੱਤੇ 'ਮਿਆਹੀ ਕੀ ਵਿਧੀ' ਆਮ ਲਿਖੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

ਕੱਜਲ ਵਜਨ ਸਰਮਾਹੀ ੧ ਬੋਲ ਸਰਮਾਹੀ ੨
 ਸਰਮਾਹੀ ਦੁਇ ਗੁੰਦ ਕਿੱਕਰ ਕਾ, ਇੱਕ ਰੱਤੀ ਲਾਜਵਰਦ
 ਇੱਕ ਰੱਤੀ ਸੁਇਨਾ, ਬਿਜੈਮਾਰ ਕਾ ਪਾਣੀ, ਤਾਂਬੇ ਕਾ ਭਾਂਡਾ
 ਨਿੰਮ ਕੀ ਲਕੜੀ, ਦੂਰ ਕਾ ਕੱਜਲ, ਇਨ ਵੀਹ ਘਮਾਉਣੀ।

ਬਿਜੈਮਾਰ ਭੰਗਰੇ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਦੇ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਕਾਲਾ ਰੰਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਥਾਂ ਮਿਆਹੀ ਦੇ ਨੁਮਖਿਆਂ ਵਿੱਚ ਭੇਦ ਹੈ। ਇੱਕ ਬੀੜ ਉੱਤੇ ਇਸ ਪਰਕਾਰ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਨੁਸਖਾ ਲਿਖਿਆ ਮਿਲਦਾ ਹੈ:

1 ਸਰਮਾਹੀ ਕਜਲੁ ਦੀਵੇ ਕਾ ਗੁਲ, 1 ਸਰਮਾਹੀ ਬੋਲਿ
 1 ਸਰਮਾਹੀ ਨੀਲ ਹੱਛਾ ਖਰਾ, 1 ਸਰਮਾਹੀ ਮੰਗੁਛ
 1 ਮਾਮਾ ਭਰ ਸੁਇਨਾ ਕੁੰਦਨ ਪਾਵਣਾ, ਅੱਧ ਸਰਮਾਹੀ ਕੇਸਰ
 3 ਸਰਮਾਹੀ ਮਾਜੂ ਕਾਝੇ ਕਾਹੀ, ਹੱਛੀ ਕਮੀਰ ਤੇਲਾ, ਕਮਤੂਰੀ ਹੱਛੀ, ਇਹ ਸਭ ਵਮਤੂਆਂ ਕੱਪੜਾਣ ਕਰਨੀਆਂ। ਭੰਗਰੇ ਕੇ
 ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਭੇਵੇਂ ਕੇ ਘੋਟਣੀਆਂ ਤਾਂਬੇ ਦਾ ਭਾਂਡਾ, ਨਿੰਮ ਕੀ ਲਕੜੀ। ਪੰਜ ਸਰਮਾਹੀ ਲਾਖ ਰੰਗ ਕੀ ਟੈਣੀ, 2
 ਸਰਮਾਹੀ ਕੰਫਨਖਾਰ ਹੱਛੀ ਲੈਣੀ, ਸਰਮਾਹੀ ਬਿਜੈਮਾਰ ਲੈਣਾ, 1 ਸਰਮਾਹੀ ਸੁਹਾਗਾ ਲੈਣਾ
 1 ਸਰਮਾਹੀ ਨੀਲਾ ਥੋਥਾ ਲੈਣਾ, ਅੱਧ ਸਰਮਾਹੀ ਫਟਕੜੀ ਲੈਣੀ
 5 ਸਰਮਾਹੀ ਅਨਾਰ ਕੇ ਛਿੱਲੜ ਲੈਣੇ, ਦਿਨ ਤੀਹ ਘੋਟਣੀ।

ਅਜਿਹੀ ਸਮੱਗਰੀ ਤੇ ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਬਣੀ ਮਿਆਹੀ ਦੀ ਮੁਖੀ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਮਿਟਦੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਦੇਰ ਪੈਣ ਨਾਲ ਮੱਧਮ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦੀ, ਸਦਾ ਚਮਕਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਬਰਸਾਤੀ ਅਸਰ ਨਾਲ ਪੱਤਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸੋੜਦੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਨਿੰਮ ਦੀ ਲੱਕੜ ਨਾਲ ਘਮਾਈ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਕਿਤਾਬ ਨੂੰ ਕੀੜਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੱਗਦਾ। ਨੀਲਾ ਥੋਥਾ ਪਉਣ ਦਾ ਮੰਤਵ ਵੀ ਇਹੋ ਸੀ।

ਅਠਾਰਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿੱਚ 'ਅੱਡਣਸਾਹੀ ਮਿਆਹੀ' ਖਾਮੀ ਮਜ਼ਹੂਰ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸੇਵਾਪੰਥੀ ਸਾਧੂ ਆਪਣੇ ਡੇਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਬੈਠੇ ਕਿਤਾਬਾਂ ਲਿਖਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ ਤੇ ਚੰਗੀ ਮਿਆਹੀ ਖੁਦ ਤਿਆਰ ਕਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਈ ਲੋੜਵੰਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਮੁੱਲ ਵੀ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਕਈ ਮੌਕੀਨ ਗੁਪਤ ਮਿਆਹੀਆਂ ਵੀ ਵਰਤਦੇ ਸਨ, ਇਹ ਆਜ਼ਕਾਂ ਤੇ ਨੀਤੀਵਾਨਾਂ ਦੇ ਵਰਤਣ ਲਈ ਸਨ। ਕਾਗਜ਼ ਉੱਤੇ ਕਿਸੇ ਮਾਦੇ ਨਾਲ ਸੰਦੇਸ਼ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲਾ ਉਸ ਉੱਤੇ ਕੋਈ ਦਵਾਈ ਲਾ ਕੇ ਜਾਂ ਅੱਗ ਮੁਹਰੇ ਕਰ ਕੇ ਪੜ੍ਹ ਲੈਂਦਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਸੇਕ ਲਗਣ ਨਾਲ ਅੱਖਰ ਆਪੇ ਉਘੜ ਆਉਂਦੇ ਸਨ।

ਅਨੰਦਪੁਰ ਸੇਵੀਆਂ ਦੇ ਘਰੀਂ ਕਈ ਲਿਖਤਾਂ ਵੇਖਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਕਾਗਜ਼ ਮਿਆਹੀ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ ਤੇ ਵਿੱਚ ਵਿੱਚ ਸਫੈਦ ਅੱਖਰ ਉਘਾੜੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਮਿਆਹੀਆਂ ਚੱਲਦੀਆਂ ਸਨ। ਮਿਰਲੇਖ ਲਈ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੁਰਖ ਜਾਂ ਲਾਲ ਮਿਆਹੀ ਵਰਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ, ਇਸੇ ਕਰ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ 'ਸੁਰਖੀ' ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਕਈ ਲਿਖਾਰੀ ਕੁੱਝ ਮਿਰਲੇਖ ਸੁਨਹਿਰੀ ਕਰ ਕੇ ਵੀ ਲਿਖਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲਿਖਤ ਆਕਰਸ਼ਕ ਲੱਗੇ। ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਲਿਖਾਰੀ ਤੋਂ ਲਿਖਦਿਆਂ ਲਿਖਦਿਆਂ ਗਾਲਤੀ ਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਤੇ ਵਧ ਪੱਟ ਲਿਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਤਾਂ ਪੱਕੀ ਮਿਆਹੀ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਮੇਟਣਾ ਤਾਂ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਹੜਤਾਲ ਹੈ ਕੇ ਉੱਤੇ ਫੇਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਤਾਂ ਕਿ ਉਹ ਲਿਖਤ ਪੜ੍ਹ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਅੱਖਰ ਮੇਟਣ ਨੂੰ 'ਹੜਤਾਲ ਫੇਰਨਾ' ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਦਰਅਸ਼ਲ ਇਹ ਇੱਕ ਪੀਲੇ ਰੰਗ ਦੀ ਦਵਾਈ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਲਿਖਾਰੀ ਲੋਕ ਗਲਤੀ ਦੀ ਮੌਖ ਹਿਤ ਵਰਤਦੇ ਸਨ ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਰਗਫ਼ਲ ਨਾਲ ਕਾਲੇ ਅੱਖਰ ਮੱਧਮ ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਅੱਜ 'ਹੜਤਾਲ' ਦਾ ਅਰਥ ਕੰਮ ਠੱਪ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਇਹ ਵੀ ਇਸ ਤੋਂ ਅਰਥ-ਵਿਸਥਾਰ ਹੋ ਕੇ ਬਣਿਆ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਹ ਜ਼ਬਦ ਇਸੇ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਵਰਤਿਆ ਹੈ-

ਅਪਣੇ ਜੀਅ ਜੰਤੁ ਆਪੇ ਰਾਖੇ ਜਮਹਿ ਕੀਓ ਹਟਤਾਰਿ॥

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ, ਪੰਨਾ 620

(4) ਦਵਾਤ: ਸਿਆਹੀ ਪਾਊਣ ਵਾਲੀ ਨਿੱਕੀ ਕੁੱਜੀ ਨੂੰ 'ਦਵਾਤ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਪਿੱਤਲ ਦੀ ਜਾਂ ਭਰਤ ਦੀ ਜਾਂ ਫਿਰ ਮਿੱਠੀ ਪਕਾ ਕੇ ਬਣਾਈ ਜਾਂਦੀ ਮੀ। ਦਵਾਤ ਅਰਬੀ ਨਾਂ ਹੈ। ਦੇਮੀ ਨਾਂ 'ਮਸਿਧਾਨ' ਮਸਿਧਾਨੀ ਜਾਂ ਮਸਵਾਣੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ 'ਮਸਾਜਨੀ' ਵੀ ਵਰਤਿਆ ਹੈ--

ਕਲਮ ਜਲਉ ਸਣੁ ਮਸਵਾਣੀਐ ਕਾਗਦੁ ਭੀ ਜਲਿ ਜਾਉ

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ, ਪੰਨਾ 84

ਕਲਉ ਮਸਾਜਨੀ ਜਾਇਸੀ ਲਿਖਿਆ ਭੀ ਨਾਲੇ ਜਾਈ

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ, ਪੰਨਾ 84

ਕਾਇਆ ਕਾਗਦੁ ਜੇ ਥੀਐ ਪਿਆਰੇ ਮਨੁ ਮਸਵਾਣੀ ਧਾਰਿ॥

ਲਲਤਾ ਲੇਖਣਿ ਸਚ ਕੀ ਪਿਆਰੇ ਹਰਿ ਗੁਣ ਲਿਖਹੁ ਵੀਚਾਰਿ॥

ਧਨੁ ਲਿਖਾਰੀ ਨਾਨਕਾ ਪਿਆਰੇ ਸਾਚੁ ਲਿਖੈ ਉਰ ਧਾਰਿ॥

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ, ਪੰਨਾ 636

(5) ਲਿਖਾਰੀ: ਉਹ ਲਿਖਣ ਵਾਲਾ ਜਿਸ ਨੇ ਵਿਧੀ-ਪੂਰਬਕ ਸਿਖਲਾਈ ਲੈ ਕੇ ਸੁੰਦਰ ਲਿਖਾਈ ਵਿੱਚ ਮਹਾਰਤ ਹਾਜ਼ਿਲ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇ। ਅਰਬੀ ਵਿੱਚ ਇਸ ਨੂੰ 'ਕਾਤਿਬ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਛਾਰਮੀ ਵਿੱਚ ਬੁਸਨਵੀਸ, ਨਵੀਮਿੰਦਾ ਤੇ ਦੇਮੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ 'ਲਿਖਾਰੀ' ਜਾਂ ਲਿਖਣਹਾਰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ-

ਕਾਗਦਿ ਕਲਮ ਨ ਲਿਖਣਹਾਰੁ

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ, ਪੰਨਾ 3

ਭਾਵੇਂ ਕਈ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਵੀ ਅੱਛੇ ਲਿਖਾਰੀ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਪਰ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਲਿਖਣ ਦਾ ਕੰਮ ਲਿਖਾਰੀ ਹੀ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਮੁਸਲਿਮ ਕਾਤਿਬ ਇਸ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਵਧੇਰੇ ਤਾਕ ਸਨ, ਮੁਗਲ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਾਇਸਥ ਲੱਕ ਬੁਸਨਵੀਸੀ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੀਸ ਸਾਡੇ ਲਿਖਾਰੀ ਵੀ ਆਪਣੀ ਲਿਖਤ ਨੂੰ ਸੁਹਣਾ ਬਣਾਉਣ ਲੱਗੇ। ਲਿਖਾਰੀ ਬਣਨ ਲਈ ਕੇਵਲ ਕਾਗਜ਼ ਤੇ ਕਲਮ ਦਵਾਤ ਹੀ ਕਾਢੀ ਨਹੀਂ ਮੀ, ਬਲਕਿ ਚੰਗੀ ਟਰੇਨਿੰਗ ਦੀ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਮੀ। ਇੱਕ ਸਾਰ ਲਿਖਣਾ, ਸਿਆਹੀ ਦੀ ਛਿੱਟ ਨਾ ਪੈਣ ਦੇਣਾ, ਕਾਗਜ਼ ਉੱਤੇ ਬੇਨਿਜ਼ਾਨ ਲੀਕਾਂ ਮਾਰਨੀਆਂ ਤੇ ਫਿਰ ਤਰਤੀਬ ਨਾਲ ਧੂਰ ਤਕ ਇੱਕੋ ਜਿਹਾ ਹਾਜ਼ੀਆ ਰਖ ਕੇ ਸਫ਼ਾਈ ਨਾਲ ਲਿਖਣਾ ਆਦਿ ਜ਼ਰੂਰੀ ਗੱਲਾਂ ਸਨ। ਸੋ ਕਲਾਤਮਕ ਲਿਖਾਈ ਲਈ ਲੰਬੇ ਅਭਿਆਸ ਦੀ ਲੋੜ ਮੀ। ਇਸ ਦੀ ਆਮ ਮੰਗ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮੀ, ਕੁੱਝ ਕਦਰਦਾਨ ਅਮੀਰ ਸਰਦਾਰ ਹੀ ਇਸ ਦੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤੀ ਕਰਦੇ ਸਨ ਤੇ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਯੋਗ ਇਵਜ਼ਾਨਾ ਦੇ ਕੇ ਲਿਪੀ ਲਿਖਾਈ ਪੁਸਤਕ ਲੈ ਲੈਂਦੇ ਸਨ, ਹਰ ਕੋਈ ਐਸਾ ਨਹੀਂ ਮੀ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਮੈਂ ਇਹ ਕਿੱਤਾ ਬਹੁਤਾ ਆਮ ਨਹੀਂ ਮੀ।

ਗੁਰਮੁਖੀ ਲੋਪੀ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ (1953) ਵਿੱਚੋਂ

ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਲਈ ਸੁਆਲ:

1. ਹਿੰਦੁਮਤਾਨ ਵਿੱਚ ਕਾਗਜ਼ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਈ?
2. ਪੁਰਾਣੇ ਸਮਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਬਣੀ ਸਿਆਹੀ ਦੀਆਂ ਕੀ ਖੂਬੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ?
3. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਲਫਜ਼ਾਂ ਦੇ ਵਾਕ ਬਣਾਓ:

ਮਿਪਾਹੀ
ਹੰਢਣਸਾਰ
ਸੌਕੀਨ
ਕਿੱਤਾ
ਮੱਧਮ
ਨੀਤੀਵਾਨ
ਲੋੜਵੰਦ
ਤਾਕ
ਤਰਤੀਬ
ਕਦਰਦਾਨ

ਅੰਖੇ ਲਫਜ਼

ਅਰਥ-ਵਿਸਥਾਰ ਹੋਣਾ	expansion or amplification from a (given) meaning (vi)
ਆਕਰਸ਼ਕ	attractive (adj/u)
ਸਜਾਵਟ	decoration, adornment (f)
ਸੰਕਲਿਤ	compiled, collected (adj/u)
ਸਰਮਾਹੀ	a small unit or measure of weight (f)
ਸਰਕੜਾ	reed (used in thatching huts) (m)
ਸਰਪ੍ਰਸਤੀ	patronage, sponsorship (f)
ਸਰੋਸ਼	glue, starch (f)
ਸਿਪਾਹੀ	soldier (m)
ਸੁਇਨਾ	gold (m)
ਸੁਹਾਗਾ	borax, ash (m)
ਹੰਢਣਸਾਰ	lasting, durable (adj/u)
ਹੱਥ ਲਿਖਤ	manuscript (f); handwritten (adj/u)
ਹੱਛਾ	same as ਅੱਛਾ; good, nice, fine (adj/i)
ਹੜਤਾਲ	a paste made from yellow clay used for erasing; strike (f)
ਹਿਤ	in order to, for the sake of (pp, adv)
ਕਮਤੂਰੀ	musk (f)
ਕਸੀਮ	ferrous sulphate (a compound of iron and sulphur) (m)
ਕੱਜਲ	collyrium, a black powder used as an eye cosmetic (m)
ਕਦਰ; ਕਦਰਦਾਨ	value, worth (f); one who recognizes value, patron (m)
ਕੱਪੜਛਾਣ	sieved through cloth (adj/u)

ਕਾਹੀ	grass, green moss (f)
ਕਾਨਾ	reed (m)
ਕਿੱਤਾ	profession, occupation (m)
ਕੁੱਜੀ	small earthen vase (f; diminutive)
ਕੁੰਦਨ	pure gold (m); pure (adj/u)
ਖਰੜਾ	manuscript, draft (m)
ਖੁਸ਼ਬਤ	fine, neat handwriting; calligraphy (m)
ਖੁਸ਼ਨਵੀਸ	calligrapher, writer (m)
ਗੁਪਤ	secret, concealed (adj/u)
ਘੋਟਣਾ	to pound, rub, grind (vt)
ਚਮਤਕਾਰ	miracle, marvel, wonder (m)
ਚੀਬੜਾ	rag, a tattered piece of cloth (m)
ਚੂੰਕਿ	because, as, since (conj)
ਛਿੱਟ	drop, splash (f); same as ਛਿੱਟਾ (m)
ਛਿੱਲੜ	peel (f)
ਜਗਤ	method, manner, skill (f)
ਤਰਤੀਬ	arrangement, sequence (f)
ਤਾਕ	adept, skilled, expert (adj/u)
ਤ੍ਰਿਫਲਾ	medicinal mixture of three fruits (m)
ਥੋਥਾ	hollow, empty (adj/i)
ਦਰਮਿਆਨੀ	middle one (adj/i)
ਨਵੀਮੰਦਾ	writer, scribe (m)
ਨੀਤੀ; ਨੀਤੀਵਾਨ	policy (f); politician (m)
ਨੁਸਖਾ	prescription (m)
ਪੱਤਰ	paper, leaf, sheet (m)
ਭੋਜ ਪੱਤਰ	birch bark (used as paper in ancient times (m))
ਤਾੜ ਪੱਤਰ	palm leaf (m)
ਤਾਮਰ ਪੱਤਰ	copper plate (m)
ਪੁਚਲਤ	current, common (adj/u)
ਪ੍ਰਾਚੀਨ	ancient, old (adj/u)
ਫਟਕੜੀ	alum or potash alum; aluminum potassium sulfate (f)
ਬਿਸੈਮਾਰ	a medicinal plant used in making ink (m); same as ਭੰਗਰਾ
ਭੰਗਰਾ	a medicinal plant used in making ink (m); same as ਬਿਸੈਮਾਰ
ਭਲੀ ਭਾਂਤ	very well, clearly, evidently (adv)
ਭਾਂਡਾ	utensil, container (m)
ਮਸੂ	ink; black ink (f)
ਮਸੌਦਾ	lit. blackened, blotted; the first draft of a document (m)
ਮਖੜੂਤ	written; marked with lines or stripes (adj/u)
ਮੰਤਵ	purpose, motive (m)
ਮੱਧਮ	light, faded (adj/u)
ਮਾਸੂ ਛਲ	gallnut of oak or cypress, oak apple (m)
ਮਾਦਾ	matter, essence (m); female sex (m)

ਮੇਟਣਾ	to erase, to rub off (vt)
ਰੀਸ	emulation, imitation (f)
ਰੇਸ਼ਾ	fiber (m)
ਲਾਜ਼ਮੀ	compulsory, mandatory (adj/u)
ਲਾਜ਼ਵਰਦ	amethyst, purple quartz (m)
ਲੋੜਵੰਦ	needy (adj/u)
ਵਸਤੂ	thing, article, commodity (f)
ਵਰਤਮਾਨ	present time, the present (m; adj/u)
ਵਿਧੀ	process, manner, method (f)
ਵੇਰਵਾ	detail (m)

Vernacular Literature

Lesson 41
ਸਥਕ 89
Songs and Sayings

§ 41.1 Traditional songs

In traditional Punjabi society, the singing of songs in the home is dominated by women. There are specific types of song that pertain to particular occasions, such as birth, coming of age, marriage, and death.

The first two examples given below are ਲੰਬੇ ਗਾਉਣ ('long songs') and the third belongs to the genre called ਘੋੜੀਆਂ. These can be heard sung at gatherings of women in the days preceding a wedding.¹

1. ਬਿਰਖਾਂ ਬਾਲ ਨਾ ਸੁਹੰਦੀ ਨਗਰੀ

ਬਿਰਖਾਂ ਬਾਲ ਨਾ ਸੁਹੰਦੀ ਨਗਰੀ
ਨਾ ਸੁਹੰਦੀ ਨਗਰੀ
ਭਾਵੇਂ ਲੱਖ ਹਵੇਲੀਆਂ ਖੜ੍ਹੀਆਂ, ਨੀ ਹੀਰੇ
ਸਮਝ ਨਾਦਾਨੇ
ਤਖਤੋਂ ਪੈਰ ਨਾ ਲਾਹੀਂ, ਨੀ ਹੀਰੇ

ਛੁੱਲਾਂ ਬਾਲ ਨਾ ਸੁਹੰਦੀਆਂ ਵੇਲਾਂ
ਨਾ ਸੁਹੰਦੀਆਂ ਵੇਲਾਂ
ਭਾਵੇਂ ਮੱਤਰ ਚੁਏ ਭਰੀਆਂ, ਨੀ ਹੀਰੇ
ਸਮਝ ਨਾਦਾਨੇ
ਤਖਤੋਂ ਪੈਰ ਨਾ ਲਾਹੀਂ, ਨੀ ਹੀਰੇ

ਚੰਦਾਂ ਬਾਲ ਨਾ ਸੁਹੰਦੀਆਂ ਰਾਤਾਂ
ਨਾ ਸੁਹੰਦੀਆਂ ਰਾਤਾਂ
ਭਾਵੇਂ ਲੱਖ ਤਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਜੜੀਆਂ, ਨੀ ਹੀਰੇ
ਸਮਝ ਨਾਦਾਨੇ
ਤਖਤੋਂ ਪੈਰ ਨਾ ਲਾਹੀਂ, ਨੀ ਹੀਰੇ

ਪੁੱਤਰਾਂ ਬਾਲ ਨਾ ਸੁਹੰਦੀਆਂ ਮਾਵਾਂ
ਨਾ ਸੁਹੰਦੀਆਂ ਮਾਵਾਂ
ਭਾਵੇਂ ਲੱਖ ਦੌਲਤ ਨਾਲ ਭਰੀਆਂ, ਨੀ ਹੀਰੇ
ਸਮਝ ਨਾਦਾਨੇ
ਤਖਤੋਂ ਪੈਰ ਨਾ ਲਾਹੀਂ, ਨੀ ਹੀਰੇ

ਕੰਤਾਂ ਬਾਲ ਨਾ ਸੁਹੰਦੀਆਂ ਨਾਰਾਂ

¹ These songs can be heard on the album *Sandhara*, released by the North Zone Cultural Centre, Patiala (2003).

ਨਾ ਸੁਹੰਦੀਆਂ ਨਾਰਾਂ
 ਭਾਵੇਂ ਲੱਖ ਹੂਰਾਂ ਦੀਆਂ ਪਰੀਆਂ, ਨੀ ਹੀਰੇ
 ਸਮਝ ਨਾਦਾਨੇ
 ਤਖਤੋਂ ਪੈਰ ਨਾ ਲਾਹੀਂ, ਨੀ ਹੀਰੇ

ਭਾਈਆਂ ਬਾਲ ਨਾ ਸੁਹੰਦੀਆਂ ਭੈਣਾਂ
 ਨਾ ਸੁਹੰਦੀਆਂ ਭੈਣਾਂ
 ਭਾਵੇਂ ਪੈਧ ਉਡੀਕਣ ਖੜ੍ਹੀਆਂ, ਨੀ ਹੀਰੇ
 ਸਮਝ ਨਾਦਾਨੇ
 ਤਖਤੋਂ ਪੈਰ ਨਾ ਲਾਹੀਂ, ਨੀ ਹੀਰੇ

2. ਚੰਦ ਤੇ ਸੂਰਜ ਦਾ ਪੈ ਗਿਆ ਝਗੜਾ

ਬੀਬਾ ਵੇ
 ਚੰਦ ਤੇ ਸੂਰਜ ਦਾ ਪੈ ਗਿਆ ਝਗੜਾ
 ਕੌਣ ਜਿੱਤੇ ਕੌਣ ਹਾਰੇ ਵੇ
 ਬੀਬਾ ਵੇ
 ਚੰਦ ਕਹੇ ਮੈਨੂੰ ਸਭ ਜੱਗ ਵੇਖੇ
 ਸੂਰਜ ਕਹੇ ਤਪ ਮੇਰਾ ਵੇ

ਬੀਬਾ ਵੇ
 ਪਰਤੀ ਤੇ ਅੰਬਰ ਦਾ ਪੈ ਗਿਆ ਝਗੜਾ
 ਕੌਣ ਜਿੱਤੇ ਕੌਣ ਹਾਰੇ ਵੇ
 ਬੀਬਾ ਵੇ
 ਅੰਬਰ ਕਹੇ ਮੈਂ ਜਲ ਥਲ ਕਰ ਦਿਆਂ
 ਪਰਤੀ ਕਹੇ ਪੀ ਜਾਣਾ ਵੇ

ਬੀਬਾ ਵੇ
 ਨੀਂਦ ਤੇ ਮੌਚਾਂ ਦਾ ਪੈ ਗਿਆ ਝਗੜਾ
 ਕੌਣ ਜਿੱਤੇ ਕੌਣ ਹਾਰੇ ਵੇ
 ਬੀਬਾ ਵੇ
 ਨੀਂਦ ਕਹੇ ਮੈਨੂੰ ਵਿਛਣ ਵਿਛਾਉਣੇ
 ਮੌਚਾਂ ਨੇ ਸੌਣ ਨਾ ਦੇਣਾ ਵੇ

ਬੀਬਾ ਵੇ
 ਝੀਜੇ ਤੇ ਸੁਰਮੇ ਦਾ ਪੈ ਗਿਆ ਝਗੜਾ
 ਕੌਣ ਜਿੱਤੇ ਕੌਣ ਹਾਰੇ ਵੇ
 ਬੀਬਾ ਵੇ
 ਝੀਜਾ ਕਹੇ ਮੈਨੂੰ ਸਭ ਜੱਗ ਦੇਖੇ
 ਸੁਰਮਾ ਕਹੇ ਰੂਪ ਮੇਰਾ ਵੇ

ਬੀਬਾ ਵੇ
 ਵੈਦਾਂ ਤੇ ਹੋਣੀ ਦਾ ਪੈ ਹਿਆ ਝਗੜਾ
 ਕੌਣ ਸਿੱਤੇ ਕੌਣ ਹਾਰੇ ਵੇ
 ਬੀਬਾ ਵੇ
 ਵੈਦਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਗਈਆਂ ਨਖਜਾਂ
 ਹੋਣੀ ਕਹੇ ਲੈ ਜਾਣਾ ਵੇ

3. ਵੇ ਤੂੰ ਕਿਹੜਾ ਜਾਨੈ ਵੇ

ਵੇ ਤੂੰ ਕਿਹੜਾ ਜਾਨੈ ਵੇ
 ਵੇ ਬੀਬਾ ਰਤਾ ਕੁ ਘੋੜਾ ਮੋੜੀਂ
 ਮੈਂ ਦੂਰ ਮੁਸਾਫਿਰ ਨੀ ਗੋਰੀਏ
 ਨਾ ਕਰ ਜੋਰਾ ਜੋਰੀ
 ਸਾਨੂੰ ਮਹਿਲ ਚਿਣਾ ਦਿਓ ਵੇ
 ਵੇ ਬੀਬਾ ਵਿੱਚ ਰਖਾ ਦਿਓ ਮੋਰੀ
 ਕੀ ਲੈਣਾ ਮਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਗੋਰੀਏ
 ਕਾਮ ਵਾਸਤੇ ਮੋਰੀ
 ਵਿੱਚ ਵੱਸਣਾ ਮਹਿਲਾਂ ਦੇ ਸੋਹਣਿਆ
 ਹਵਾ ਵਾਸਤੇ ਮੋਰੀ
 ਸਾਨੂੰ ਬਾਗ ਲਵਾ ਦਿਓ ਵੇ ਸੋਹਣਿਆ
 ਵਿੱਚ ਬਿਠਾ ਦਿਓ ਮਾਲੀ
 ਕੀ ਲੈਣਾ ਬਾਗਾਂ ਤੋਂ ਹਾਣਨੋਂ
 ਕਾਮ ਵਾਸਤੇ ਮਾਲੀ
 ਫਲ ਖਾਣੇ ਬਾਗਾਂ ਦੇ ਹਾਣੀਆਂ
 ਰਾਖੀ ਵਾਸਤੇ ਮਾਲੀ
 ਸਾਨੂੰ ਸੱਗੀ ਘੜਾ ਦਿਓ ਵੇ
 ਵੇ ਬੀਬਾ ਇੱਕ ਕੰਝਣਾਂ ਦੀ ਜੋੜੀ
 ਕਾਹੇ ਸੱਗੀ ਘੜਾ ਦਿਆਂ ਨੀ ਗੋਰੀਏ
 ਕਿਉਂ ਕੰਝਣਾਂ ਦੀ ਜੋੜੀ
 ਮਿਰ ਸੱਗੀ ਗੁਦਣੀ ਜੀ
 ਵੇ ਪਾਉਣੀ ਹੱਥ ਕੰਝਣਾਂ ਦੀ ਜੋੜੀ

ਸਾਨੂੰ ਬਾਗ ਲਵਾ ਦਿਓ ਵੇ
ਸਾਨੂੰ ਮਹਿਲ ਚਿਣਾ ਦਿਓ ਵੇ

§ 41.2 ‘Folk’ songs

These songs have no specific ritual context or occasion, rather, they are multi-purpose, popular songs. Their melodies have made them readily adaptable to staged and recorded performances, while their simplicity and traditional subject matter earn them the title of ਲੋਕ ਗੀਤ.

1. ਬਾਜਰੇ ਦਾ ਮਿੱਟਾ

ਬਾਜਰੇ ਦਾ ਮਿੱਟਾ
ਵੇ ਅਸਾਂ ਤਲੀ ਤੇ ਮਰੋਝਿਆ
ਬਾਜਰੇ ਦਾ ਮਿੱਟਾ

ਰੁੱਮਿਆ ਜਾਂਦਾ ਮਾਹੀਆ
ਵੇ ਅਸਾਂ ਗਲੀ ਵਿੱਚੋਂ ਮੋਝਿਆ
ਬਾਜਰੇ ਦਾ ਮਿੱਟਾ
ਬਾਜਰੇ ਦਾ ਮਿੱਟਾ
ਵੇ ਅਸਾਂ ਤਲੀ ਤੇ ਮਰੋਝਿਆ
ਬਾਜਰੇ ਦਾ ਮਿੱਟਾ

ਕਾਲੇ ਕਾਲੇ ਥੱਦਲ ਆਏ
ਢੱਕੀ ਜਾਣ ਹਨੇਰੀ
ਅੱਜ ਨਾ ਮੈਥੋਂ ਰੁੱਮੀ
ਛੋਲਾ, ਸਹੁੰ ਦੇ ਤੈਨੂੰ ਮੇਰੀ
ਛਮਾ-ਛਮ ਮੀਂਹ ਪਿਆ ਬਰਮੇ
ਜਵਾਨੀ ਖਿੜ ਖਿੜ ਹੱਸੇ

ਏਸੇ ਰੁੱਤੇ ਸੁਹਣਾ
ਘਰੋਂ ਕਿਸੇ ਨਾ ਵਿਛੋਝਿਆ
ਬਾਜਰੇ ਦਾ ਮਿੱਟਾ
ਬਾਜਰੇ ਦਾ ਮਿੱਟਾ
ਵੇ ਅਸਾਂ ਤਲੀ ਤੇ ਮਰੋਝਿਆ
ਬਾਜਰੇ ਦਾ ਮਿੱਟਾ

ਰਾਜਾ ਜਦੁ ਪਰਦੇਸ ਗਿਉਂ
ਫਿਰ ਉਹ ਦਿਨ ਕਿਵੇਂ ਭੁੱਲਾ?
ਮੇਰੀ ਰੂਪ ਜਵਾਨੀ ਉੱਤੇ
ਦਿਲ ਤੇਰਾ ਵੀ ਛੱਲ੍ਹਾ
ਜਦੋਂ ਸੀ ਨੈਣ ਮਿਲਾਉਂਦਾ
ਬੜੇ ਸੀ ਤਰਲੇ ਪਾਊਂਦਾ

ਤੋੜ ਗਿਆ ਮੀ ਵੰਛਾਂ
 ਨਾਲੇ ਹੱਬ ਮਚਕੋਝਿਆ
 ਬਾਜਰੇ ਦਾ ਸਿੱਟਾ
 ਬਾਜਰੇ ਦਾ ਸਿੱਟਾ
 ਵੇ ਅਸਾਂ ਤਲੀ ਤੇ ਮਰੋੜਿਆ
 ਬਾਜਰੇ ਦਾ ਸਿੱਟਾ

ਬਿਨ ਤੇਰੇ ਮੇਰੀ ਸੁਹਣੀ ਦੁਨੀਆ
 ਜਿਉਂ ਭੈਵਰੇ ਬਿਨ ਕਲੀਆਂ
 ਰਾਹਵਾਂ ਤੇ ਮੈਂ ਨੈਣ ਵਿਛਾ ਕੇ
 ਖੜੀ ਰਹਾਂ ਵਿੱਚ ਗਲੀਆਂ
 ਕਿਉਂ ਨਾ ਆਵੇ, ਛੋਲਾ?
 ਬੜਾ ਤੜਪਾਵੇ, ਛੋਲਾ

ਨਿੱਤ ਦੇ ਵਿਛੋੜੇ
 ਵੇ ਮਾਹੀਆ ਦਿਲ ਸਾਡਾ ਤੋੜਿਆ
 ਬਾਜਰੇ ਦਾ ਸਿੱਟਾ
 ਬਾਜਰੇ ਦਾ ਸਿੱਟਾ
 ਵੇ ਅਸੀਂ ਤਲੀ ਤੇ ਮਰੋੜਿਆ
 ਬਾਜਰੇ ਦਾ ਸਿੱਟਾ

ਰੁੱਮਿਆ ਜਾਂਦਾ ਮਾਹੀਆ
 ਵੇ ਅਸਾਂ ਗਲੀ ਵਿੱਚੋਂ ਮੋੜਿਆ
 ਬਾਜਰੇ ਦਾ ਸਿੱਟਾ
 ਬਾਜਰੇ ਦਾ ਸਿੱਟਾ
 ਵੇ ਅਸੀਂ ਤਲੀ ਤੇ ਮਰੋੜਿਆ
 ਬਾਜਰੇ ਦਾ ਸਿੱਟਾ

2. ਚੁੱਡੀ ਕਮੂਰੀ

ਚੁੱਡੀ ਕਮੂਰੀ, ਪੈਰੀਂ ਨਾ ਪੂਰੀ
 ਹਾਏ ਰੱਬਾ ਵੇ ਸਾਨੂੰ ਤੁਰਨਾ ਪਿਆ
 ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹਾਂ ਦੀ ਮੈਂ ਸਾਰ ਨਾ ਜਾਣਾ
 ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਵੇ ਮੈਨੂੰ ਮੁੜਨਾ ਪਿਆ

ਸਹੁਰੇ ਪਿੰਡ ਦੀਆਂ ਲੰਬੀਆਂ ਵਾਟਾਂ
 ਬੜਾ ਪੁਆੜਾ ਪੈ ਗਿਆ
 ਯੱਕਾ ਤੇ ਭਾੜੇ ਕੋਈ ਨਾ ਕੀਤਾ
 ਮਾਹੀਆ ਪੈਦਲ ਲੈ ਗਿਆ

ਲੈ ਮੇਰਾ ਮੁਕਲਾਵਾ ਛੋਲਾ
 ਮੜਕੇ ਮੜਕੇ ਜਾਵਦਾ
 ਕੱਛਿਆ ਪ੍ਰੰਡ ਕੁੱਝ ਕਹਿ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ
 ਦਿਲ ਮੇਰਾ ਸਰਮਾਵਦਾ

ਸੁਹਲ ਪਿੰਨੀਆਂ ਪੈਰ ਛੁੱਲੇ
 ਸਾਥੋਂ ਤੁਰਿਆ ਜਾਏ ਨਾ
 ਸੱਜਰਾ ਜੀਵਨ ਸਿਖਰ ਦੁਪਹਿਰੇ
 ਤਰਸ ਸੁਹਣਾ ਖਾਏ ਨਾ

ਪੈਰਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਪੈ ਗਏ ਛਾਲੇ
 ਮੂੰਹ ਮੇਰਾ ਭੁਮਲਾਵਦਾ
 ਮਾਹੀਆ ਤੁਰਦਾ ਜਾਏ ਅੱਗੇਰੇ
 ਪਿੱਛੇ ਨਾ ਛਾਤੀ ਪਾਵਦਾ

ਜੁੱਤੀ ਕਸੂਰੀ, ਪੈਰੀਂ ਨਾ ਪੂਰੀ
 ਹਾਏ ਰੱਬਾ ਵੇ ਸਾਨੂੰ ਤੁਰਨਾ ਪਿਆ
 ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹਾਂ ਦੀ ਮੈਂ ਸਾਰ ਨਾ ਜਾਣਾਂ
 ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਵੇ ਮੈਨੂੰ ਮੁੜਨਾ ਪਿਆ

3. ਲੱਠੇ ਦੀ ਚਾਦਰ

ਲੱਠੇ ਦੀ ਚਾਦਰ ਉੱਤੇ ਸਲੇਟੀ ਰੰਗ, ਮਾਹੀਆ
 ਆਮੋਂ-ਸਾਮੁਣੇ,
 ਕੋਲੋਂ ਦੀ ਰੁੱਸ ਕੇ ਨਾ ਲੰਘ, ਮਾਹੀਆ

ਮਾਡੀ ਕੰਧਾਂ ਦਾ ਮੋਛਾ ਮੋੜਿਆ
 ਨਿੱਕੀ ਸਿਹੀ ਗੱਲ ਤੋਂ ਇੰਜ ਕਰ ਛੋੜਿਆ

ਮੈਂਡੇ ਰਾਲੇ ਦਿਆ ਤਵੀਤਾ
 ਛੋਲਾ ਮੰਦਾ ਤਾਂ ਕੁੱਝ ਨਹੀਓਂ ਕੀਤਾ

ਸਾਨੂੰ ਕੰਧਾਂ ਤੋਂ ਸੁੱਟੀਆਂ ਰੱਸੀਆਂ
 ਨਾ ਤੂੰ ਪੁੱਛੀਆਂ ਤੇ ਨਾ ਮੈਂ ਦੱਸੀਆਂ

ਸਾਨੂੰ ਕੰਧਾਂ ਤੋਂ ਮਾਰੀ ਆਈ ਅੱਖ ਵੇ
 ਮੇਰੇ ਆਟੇ ਦੇ ਵਿੱਚ ਹੱਥ ਵੇ

ਮੈਂ ਇੱਥੇ ਤੇ ਛੋਲਾ ਪਰਬਤ
 ਮਾਡੀ ਖੂਹੀ ਦਾ ਪਾਣੀ ਸਰਬਤ

§ 41.3 Pop songs

Pop songs constitute the music most heard nowadays in urban contexts and at parties like wedding receptions. While they are newly composed and set to modern orchestration, Punjabi pop songs nonetheless often evoke aspects of traditional Punjabi society. The following song extols the rustic charms of rural Punjabi culture like string cots, seasonal foods, greens, leisure time, and homemade liquor.²

ਆਪਣਾ ਪੰਜਾਬ ਹੋਵੇ

ਆਪਣਾ ਪੰਜਾਬ ਹੋਵੇ

ਘਰ ਦੀ ਸਰਾਬ ਹੋਵੇ

ਮੂੜੀ ਨਾਲ ਗੰਢਾ ਹੋਵੇ

ਵਾਣ ਵਾਣਾ ਮੰਜਾ ਹੋਵੇ

ਮੰਜੇ ਉੱਤੇ ਬੈਠਾ ਜੱਟ

ਬਣਿਆ ਨਵਾਬ ਹੋਵੇ

ਪਹਿਲੀ ਤੋੜ ਵਾਲੀ ਵਿੱਚੋਂ

ਢੂਜਾ ਪੈੱਗ ਲਾਇਆ ਹੋਵੇ

ਗੰਦਲਾਂ ਦਾ ਸਾਗ

ਵੱਡੀ ਬੇਬੇ ਨੇ ਬਣਾਇਆ ਹੋਵੇ

ਛੂਡੇ ਵਿੱਚ ਰਗਡੇ

ਮਸਾਲੇ ਦਾ ਸਵਾਦ ਹੋਵੇ

ਸਰੋਂ ਦੇ ਸਾਗ ਵਿੱਚ ਮੈਂ

ਖਿਉ ਹੀ ਖਿਉ ਪਾਈ ਜਾਵਾਂ

ਮੱਕੀ ਦੀਆਂ ਰੋਟੀਆਂ ਨੂੰ

ਬਿਨਾਂ ਗਿਣੇ ਖਾਈ ਜਾਵਾਂ

ਭੁਹ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਗੰਨੇ ਚੂਪਾਂ

ਘਰ ਦਾ ਕਮਾਦ ਹੋਵੇ

ਸੱਥ ਵਿੱਚ ਸੀਪ ਖੇਡਾਂ

ਬਾਬਿਆਂ ਦੀ ਢਾਣੀ ਨਾਲ

ਆੜੀ ਨੇ ਬਣਾ ਤੇ ਤੇਰਾਂ

ਯੱਕਾ ਪਾ ਕੇ ਰਾਣੀ ਨਾਲ

“ਬੋਲ ਕੇ ਨਾ ਖੇਡ, ਕਾਕਾ,

ਕੰਮ ਨਾ ਮਰਾਬ ਹੋਵੇ”

ਤਾਰਿਆਂ ਦੀ ਰਾਤ ਵਿੱਚ

ਚੰਦ ਮਾਮਾ ਹੱਮੀ ਜਾਵੇ

ਆਖਾਂ ਮੁੱਤੇ ਦੀਆਂ ਲੱਤਾਂ

ਚੂੜੇ ਵਾਲੀ ਨੱਪੀ ਜਾਵੇ

² Written by Makhan Brar, this song was sung and recorded by Gurdas Mann in 1997.

‘ਮੱਖਣ ਬਰਾੜਾ’ ਖੁੱਲ੍ਹੀ
ਪਿਆਰ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਹੋਵੇ

ਆਪਣੇ ਗਰਾਈਂ ਕੋਲੋ
ਹਾਲ ਪੁੱਛਾਂ ਪਿੰਡ ਦਾ
“ਮਰ ਜਾਣੇ, ‘ਮਾਨਾ,’ ਕਿਉਂ
ਪੰਜਾਬ ਜਾਂਦਾ ਖਿੰਡਦਾ”
ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਰਾਵੀ ਕੋਲੋ
ਵੱਖ ਨਾ ਚਨਾਬ ਹੋਵੇ

ਆਪਣਾ ਪੰਜਾਬ ਹੋਵੇ
ਘਰ ਦੀ ਸਰਾਬ ਹੋਵੇ
ਆਪਣਾ ਪੰਜਾਬ, ਆਪਣਾ ਪੰਜਾਬ

§ 41.4 ਟੱਪੇ, ਬੋਲੀਆਂ, ਅਤੇ ਮਾਹੀਆ

1. **ਟੱਪੇ:** The term *ਟੱਪਾ* refers to a genre of Punjabi songs that consists of one,³ non-rhyming line. In this one line, a *ਟੱਪਾ* offers a glimpse of a certain theme or emotion, giving it a quality like that of a proverb.⁴

ਮੇਰੇ ਮਾਹੀ ਦੀ ਚਿੱਠੀ ਨਾ ਆਈ
ਮਰ ਜਾਵੇਂ ਤੂੰ ਡਾਕੀਆ

ਮਾਏ ਲੈ ਦੇ ਨੀ ਰੇਸ਼ਮੀ ਸਾਜ੍ਹੀ
ਸਹੁਰੇ ਮੇਰੇ ਸ਼ਹਿਰ ‘ਚ ਬਣੈ

ਕਿਤੇ ਡੋਲ ਨਾ ਜਾਈਂ ਮਨਾ ਮੇਰਿਆ
ਦੁੱਖਾਂ ਦੇ ਪਹਾੜ ਵੇਖ ਕੇ

ਰੂਪ ਭੁਆਰੀ ਦਾ
ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਦੇ ਦੀ ਲਾਲੀ

2. **ਬੋਲੀਆਂ:** A rhyming set of *ਟੱਪੇ* constitutes a *ਬੋਲੀ* (plural- *ਬੋਲੀਆਂ*). *ਬੋਲੀਆਂ* make up the core of the traditional performance art of Malwa, called *ਗਿੱਧਾ*, and are popular with both women and men. In women's *ਗਿੱਧਾ* practice, one or two women at a turn step forward from a circle of their peers to recite a *ਬੋਲੀ* while dancing. Women's *ਬੋਲੀਆਂ* generally consist of just 1-4 linked *ਟੱਪੇ*. They may begin with one of several possible formulaic patterns (in italics) that cannot stand alone, but rather exist to facilitate rhyme. Each *ਬੋਲੀ* ends with a *ਟੱਪਾ* of a metered form called *ਤੋੜਾ* ('break,' in italics), which is repeated several times over by the group of performers.

³ Broken into two phrases.

⁴ For more examples and translations, see Nahar Singh and R. S. Gill, "Folk Songs of Punjab," *Journal of Punjab Studies* 11:2 (2004).

ਮਹਿੰਦੀ ਮਹਿੰਦੀ ਹਰ ਕੋਈ ਕਹਿੰਦੀ
 ਮਹਿੰਦੀ ਤਾਂ ਬਾਗੀ ਰਹਿੰਦੀ
 ਘੋਟ ਘੋਟ ਮੈਂ ਹੱਥਾਂ ਨੂੰ ਲਾਵਾਂ
 ਬੱਤੀਆਂ ਬਣ ਬਣ ਲਹਿੰਦੀ
 ਬੋਲ ਸਰੀਕਾਂ ਦੇ
 ਮੈਂ ਨਾ ਬਾਬਲਾ ਸਹਿੰਦੀ⁵

ਬਾਰੀਂ ਬਰਮੀਂ ਖੱਟਣ ਗਿਆ ਸੀ
 ਖੱਟ ਕੇ ਲਿਆਂਦਾ ਨਾਜ਼ਾ
 ਤੇਰੀ ਮੇਰੀ ਨਹੀਂ ਨਿਭਟੀ
 ਮੈਂ ਗੋਰੀ ਤੂੰ ਕਾਜ਼ਾ⁶

Sometimes, the ਬੋਲੀਆਂ take the form of a call-response or ਸੁਆਲ-ਜੁਆਬ where one or two women from a group direct a ਬੋਲੀ at the men who take turns to respond with a ਬੋਲੀ of their own, as seen in the examples below.

ਕੁੜੀਆਂ: ਜੇ ਮੁੰਡਿਆ ਤੂੰ ਸਾਡੀ ਤੌਰ ਵੇਖਣੀ
 ਜੇ ਮੁੰਡਿਆ ਤੂੰ ਸਾਡੀ ਤੌਰ ਵੇਖਣੀ
 ਗੜਵਾ ਲੈ ਦੇ ਚਾਂਦੀ ਦਾ
 ਵੇ ਲੱਕ ਹਿੱਲੇ ਮਜਾਮਣ ਜਾਂਦੀ ਦਾ!

ਮੁੰਡੇ: ਜੇ ਕੁੜੀਏ ਤੈਨੂੰ ਗਿੱਧਾ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ
 ਡਿੱਗ ਪੈ ਸਾਡੀ ਚਰਨੀਂ
 ਨੀਂ ਰੀਸ ਦਰਿਆਵਾਂ ਦੀ
 ਕੀ ਛੱਪੜਾਂ ਨੇ ਕਰਨੀ!

ਕੁੜੀਆਂ: ਨੀਂ ਮੈਂ ਨੱਚਾਂ ਨੱਚਾਂ ਨੱਚਾਂ
 ਨੀਂ ਮੈਂ ਅੱਗ ਵਾੱਡ੍ਹੇ ਮੱਚਾਂ
 ਗਿੱਧਾ ਪਾਓ ਕੁੜੀਏ
 ਨੀਂ ਮਿਜਾਜਾਂ ਪਿਟੀਏ!
 ਮੁੰਡੇ: ਨੀਂ ਤੂੰ ਨੱਚ ਨੱਚ ਨੱਚ
 ਨੀਂ ਤੂੰ ਹੋਸੀ ਹੋਸੀ ਨੱਚ
 ਡਿੱਗ ਪਵੇ ਨਾ ਗੁਆਢੀਆਂ ਦੀ ਕੰਧ ਕੁੜੀਏ
 ਤੇਰਾ ਗਿੱਧਾ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਕੁੜੀਏ!

ਕੁੜੀਆਂ: ਕਦੇ ਹਾਂ ਕਰ ਕੇ
 ਕਦੇ ਨਾਂਹ ਕਰ ਕੇ
 ਦੇ ਦੇ ਗੇੜਾ ਨੀਂ ਮੁਟਿਆਰੇ
 ਲੰਬੀ ਬਾਂਹ ਕਰ ਕੇ!

⁵ As appears in Nahar Singh, *Long Burjian Vala* (Patiala: Punjabi University, 1998), 156.

⁶ Ibid., 346.

ਮੁੰਡੇ: ਟੁੱਟੀ ਮੰਜੀ ਵਾਣ ਪੁਰਾਣਾ
 ਵਿੱਚ ਦੀ ਦਿਸਦੇ ਤਾਰੇ
 ਨੀਂ ਮੈਂ ਅੰਦਰ ਪਿਆ
 ਸਹਿ ਹੈ ਮੇਰੀਏ ਨਾਰੇ!

ਭੁੜੀਆਂ: ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਗੱਭਰੂ ਵੇਖ ਲਓ
 ਜਿਉ ਟਾਹਲੀ ਦੇ ਪਾਵੇ
 ਭੰਗੜਾ ਪਾਓ ਮੁੰਡਿਓ
 ਤੁਹਾਡੀ ਮਿਛਤ ਕਰੀ ਨਾ ਜਾਵੇ!

In the ਗਿੱਧਾ of men, the ਬੋਲੀਆਂ tend to be longer. Their performance entails individual recitation of ਬੋਲੀਆਂ without strict rhythm or dance. Only on the repetition of the ਤੋੜਾ by the chorus do percussion and dance movements begin.

Sessions of men's ਬੋਲੀਆਂ begin with at least one invocatory verse, or ਮੰਗਲਾਚਰਨ, such as:

ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਮ ਅੱਲ੍ਹਾ ਦਾ ਲਈਏ
 ਜਿਸ ਨੇ ਜਗਤ ਬਣਾਇਆ
 ਪੱਟ ਪੱਟ ਦੇ ਫੁੱਲ ਸਜਾ ਕੇ
 ਸੁਹਣਾ ਬਾਬਾ ਲਗਾਇਆ
 ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਕਹਿ ਨਾ ਕਰਦਾ
 ਕਰਦਾ ਜੋ ਮਨ ਆਇਆ
 ਗਿੱਧਾ ਪਾ ਮੁੰਡਿਆ
 ਸਿਰ ਸਤਿਗੁਰ ਦੀ ਛਾਇਆ⁷

Men's ਬੋਲੀਆਂ were typically performed at country fairs in the Malwa region, and they often refer to local places and events. The following ਬੋਲੀ begins with a typical formula that makes reference to the town of Jagraon (district Ludhiana), and goes on to mention several other villages located in the area (these are marked with *).

ਆਰੀ ਆਰੀ ਆਰੀ
 ਵਿੱਚ ਜਗਰਾਵਾਂ* ਦੇ
 ਲੱਗਦੀ ਰੈਸ਼ਨੀ ਭਾਰੀ
 ਮੁਣਮੀ ਡਾਂਗੋਂ* ਦਾ
 ਡਾਂਗ ਰੱਖਦਾ ਗੰਡਾਮੀ ਵਾਣੀ
 ਕਿਹਰਾ ਗਾਲਬੀਆ*
 ਉਹ ਤਾਂ ਕਰਦਾ ਲੜਾਈ ਭਾਰੀ
 ਗੋਥਾ ਕਾਉਂਕਿਆਂ* ਦਾ
 ਜਿਹਨੇ ਕੁੱਟ 'ਤੀ ਪੰਡੋਰੀ* ਸਾਰੀ
 ਧੰਨ ਕੌਰ ਦਾਉਧਰ* ਦੀ
 ਜਿਹੜੀ ਵੈਲਣ ਹੋ ਗਈ ਭਾਰੀ
 ਅਰਜਣ ਸੁਰਮੇ ਨੇ

⁷ As performed live by the Bay Area, California group, Punjabi Lok Virsa.

ਪੈਰ ਜੋੜ ਕੇ ਗੰਡਾਸੀ ਮਾਰੀ
ਪਰਲੋ ਆ ਜਾਂਦੀ
ਜੇ ਹੁੰਦੀ ਨਾ ਪੁਲਿਸ ਸਰਕਾਰੀ⁸

3. ਮਾਹੀਆ: ਮਾਹੀਆ is a short, three-part verse form similar to ਟੱਪਾ. In formal structure it looks like a ਟੱਪਾ preceded by an additional phrase. This opening phrase usually has little bearing on the meaning of the remaining stanza, serving rather to create rhyme. ਮਾਹੀਏ are often romantic in tone; the genre takes its name from an epithet for a beloved (ਮਾਹੀ).

Example:

ਛੁੱਲ ਟਾਹਣੀ ਨਾਲੋਂ ਤੇੜ ਲਿਆ
ਸੱਚ ਦੱਸ ਵੇ ਸੱਜਣਾ
ਮੁੱਖ ਕਿਹੜੀ ਗੱਲੋਂ ਮੋੜ ਲਿਆ⁹

Stanzas of ਮਾਹੀਆ are arranged to form longer songs, as in this example:¹⁰

ਵੇ ਲਹੌਰੋਂ ਰੇੜ੍ਹਾ ਰੇੜ੍ਹਿਆ
ਘਰ ਆ ਜਾ ਮੱਖਣ ਦਿਆ ਪੇੜ੍ਹਿਆ
ਪੱਟ ਦਿਆ ਵੇ ਲੱਛਿਆ, ਛੋਲਾ

ਤੇਰੀ ਮਾਂ ਲੜੇ ਨਹੀਂਓਂ ਲੜਨਾ
ਅਮੀਂ ਆਦਬ ਉਸ ਦਾ ਕਰਨਾ
ਵੱਡੀ ਵੇ ਵੱਡੇਰੀ ਏ, ਛੋਲਾ

ਤੇਰੀ ਭੈਣ ਲੜੇ ਨਹੀਂਓਂ ਲੜਨਾ
ਅਮੀਂ ਮਾਣ ਉਸ ਦਾ ਕਰਨਾ
ਪੀ ਵੇ ਪਿਆਣੀ ਏ, ਛੋਲਾ

ਤੇਰਾ ਵੀਰ ਲੜੇ ਨਹੀਂਓਂ ਲੜਨਾ
ਅਮੀਂ ਲਾਡ ਉਸ ਦਾ ਕਰਨਾ
ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਦੇਵਰ ਏ, ਛੋਲਾ

ਤੇਰੀ ਭਾਬੀ ਲੜੇ ਅਮੀਂ ਲੜਨਾ
ਪੀੜ੍ਹਾ ਡਾਹ ਕੇ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨਾ
ਸਾਡੀ ਵੇ ਸਰੀਕਣੀ ਏ, ਛੋਲਾ

⁸ Culled from: Nahar Singh, *Kalian Harna Roheyen Phirna* (Patiala: Punjabi University, 1998), 72.

⁹ Nahar Singh, *Long Burjyan Wala* (Patiala: Punjabi University, 1998), 370.

¹⁰ As heard on the album *Sandhara* (North Zone Cultural Center, 2003), side 1, track 6.

§ 41.5 ਅਖਾਣ ਅਤੇ ਬੁਝਾਰਤਾਂ

1. ਅਖਾਣ: Punjabi proverbs known as ਅਖਾਣ are a repository of popular, folk culture.

ਜਿੱਥੇ ਹੋਵੇ ਪਿਆਰ,
ਉੱਥੇ ਨਾ ਕਰੀਏ ਵਪਾਰ
ਜੇ ਕਰੀਏ ਵਪਾਰ ਨਾ ਕਰੀਏ ਉਧਾਰ
ਜੇ ਕਰੀਏ ਉਧਾਰ, ਤਾਂ ਛੱਡੀਏ ਵਿਸਾਰ।

ਮੱਛ ਵੇਚ ਕੇ ਘੋੜੀ ਲਈ,
ਦੁੱਧ ਪੀਣੇ ਗਏ,
ਲਿੱਦ ਸੁੱਟਣੀ ਪਈ।

ਰੁੱਖੀ ਸੁੱਕੀ ਖਾਇ ਕੇ,
ਠੰਢਾ ਪਾਣੀ ਪੀਓ,
ਛਰੀਦਾ, ਦੇਖ ਪਰਾਈ ਚੋਪੜੀ,
ਨਾ ਤਰਸਾਇ ਜੀਓ।

ਉਤਮ ਖੇਤੀ,
ਮਧਮ ਵਪਾਰ।
ਨਖੱਧ ਚਾਕਰੀ,
ਭੀਖ ਦੁਆਰ।

ਭੁਦਰਤ ਤੇਰੀ ਕਾਦਰਾ!
ਬੀਜੀ ਸਣ ਤੇ ਉੱਗ ਪਿਆ ਬਾਜਰਾ।

ਸ਼ਕੀ ਨਾਲੋਂ ਸੂਮ ਚੰਗਾ,
ਜਿਹੜਾ ਤੁਰਤ ਦਏ ਜਵਾਬ।

ਅਮੀਰ ਦੀ ਮਰ ਗਈ ਕੁੱਤੀ,
ਉਹ ਹਰ ਕਿਸੇ ਪੁੱਛੀ।
ਗਰੀਬ ਦੀ ਮਰ ਗਈ ਮਾਂ,
ਉਸਦਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਨਾ ਲਿਆ ਨਾਂ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਠੀ ਦਾਣੇ,
ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਮਲੇ ਵੀ ਮਿਆਣੇ।

ਆਏ ਭਾਬੋ ਦੇ ਸੱਕੇ,
ਘਰ ਖੀਰ ਤੇ ਪੂੜੇ ਪੱਕੇ।
ਆਏ ਭਾਈ ਦਾ ਕੋਈ,
ਭਾਬੋ ਸੁੱਜ ਕੇ ਭੜੋਲਾ ਹੋਈ।

ਬਾਬਾਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਪੁੱਤ ਸਪੁੱਤ ਕਰੇਨ।

Where there is affection,
Never get into business together.
If you have to do it, never borrow,
If you have lent, willingly forget it.

Sold the buffalo, bought a horse,
There was no milk to drink,
And had to clean the dung.

Eating your dry and tasteless bread,
Drink cold water.
Seeing the delicacies of others, Farid says,
Do not torment yourself.

Farming is excellent,
Trade is mediocre.
Worthless are employment
And begging at doors.

O Lord! What wondrous power you have!
We sowed jute and the millet sprouted.

A miser is better than a generous one,
Who responds quickly to a request.

A rich person's dog died,
Every one came to condole.
A poor man lost his mother,
No one took notice of that.

Those whose stores are full,
Even their idiots are considered wise.

When mother's relatives visited,
Delicacies were cooked.
When fathers' guest arrived,
Mother was swollen and fell into a fit.

Stories of elders convert children into good
progeny.

2. ਬੁਝਾਰਤਾਂ: Riddles in Punjabi are known as ਬੁਝਾਰਤਾਂ. They are popular amongst children and, sometimes, in classroom settings.

ਇੱਕ ਰਾਜੇ ਦੀ ਅਨੋਖੀ ਰਾਣੀ
ਦੁੱਬ ਦੇ ਰਸਤੇ ਪੀਂਦੀ ਪਾਣੀ

Answer: ਚੀਵਰ

ਇੱਕ ਡੱਬੇ ਵਿੱਚ ਬੱਤੀ ਦਾਣੇ
ਬੁੱਲਣ ਵਾਲੇ ਬੜੇ ਮਿਆਣੇ

Answer: ਚੰਦ

ਊਠ ਦੀ ਬਹਿਣੀ ਹਿਰਨ ਦੀ ਚਾਲ
ਕੈਣ ਜਾਨਵਰ ਮਿਹਦੀ ਪੂਛਲ ਨਹੀਂ ਨਾਲ

Answer: ਭੁੱਟ

ਹਾਥੀ ਘੋੜਾ ਉਠ ਨਹੀਂ
ਖਾਏ ਨਾ ਦਾਣਾ ਘਾਸ
ਮਦਾ ਹਵਾ ਤੇ ਹੀ ਰਹੇ
ਹੋਏ ਨ ਕਦੀ ਉਦਾਸ

Answer: ਸਾਈਕਲ

§ 41.6 ਕੁੱਵਾਲੀ

ਕੁੱਵਾਲੀ, a devotional genre that began as part of the singing at Sufi shrines, went on to achieve popularity among individuals of all faiths. A driving rhythm and frequent repetition of the refrain (first stanza here) help ਕੁੱਵਾਲੀ performances to create a trance-like mood. Many qawwalis have been written in Punjabi. The following is in praise of Lal Shahbaz Qalandar (d.1262) (also known as ਝੂਲੇ ਲਾਲ), a Sufi saint from Sindh who has many adherents in Punjab.¹¹ As you read the text, pay attention to the vocative forms and suffixes of endearment.

ਮਸਤ ਕਲੰਦਰ

ਹੋ ਲਾਲ ਮੇਰੀ ਪਤ ਰੱਖੀਓ
ਭਲਾ ਝੂਲੇ ਲਾਲਣ
ਮਿੰਧੜੀ ਦਾ, ਸਹਿਵਨ ਦਾ,
ਸਾਂਕੀ ਸ਼ਹਬਾਜ਼ ਕਲੰਦਰ
ਦਮਾ-ਦਮ ਮਸਤ ਕਲੰਦਰ
ਅਲੀ ਦਮ-ਦਮ ਦੇ ਅੰਦਰ

ਮਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪੀਰਾ ਬੱਚੜੇ ਦੇਵੇਂ
ਭੈਣਾਂ ਨੂੰ ਦੇਵੇਂ ਵੀਰ ਮਿਲਾਂ
ਝੂਲੇ ਲਾਲਣ...

¹¹ The version presented here is based on the performance of Nusrat Fateh Ali Khan, the great *qawwali* singer from West Punjab, from the album *Shahbaaz* (Real World, 1998).

ਚਾਰ ਚਿਰਾਗ ਤੇਰੇ ਬਲਨ ਹਮੇਸ਼ਾ
ਪੰਜਵਾਂ ਬਾਲਨ ਆਈ
ਭਲਾ ਝੂਲੇ ਲਾਲਣ...

ਊੱਚੜਾ ਰੋਜ਼ਾ ਪੀਰਾ ਫੇਰਾ
ਹੇਠ ਵਗੇ ਦਰਿਆ
ਭਲਾ ਝੂਲੇ ਲਾਲਣ...

ਘਣਨ-ਘਣਨ ਤੇਰੀ ਨੌਬਤ ਬਾਜੇ
ਨਾਲ ਵੱਜੇ ਘੜਿਆਲ
ਭਲਾ ਝੂਲੇ ਲਾਲਣ..

The next ਕੁੱਵਾਈ is in praise of Baba Farid (c.1173-1266), also known as ਗੰਜ-ਦੇ-ਸੱਕਰ (Sweet Master). His *dargah* (Sufi shrine) is located in Pakpattan, West Punjab, which is around 118 miles from Lahore.

ਗੰਜ-ਦੇ-ਸੱਕਰ

ਗੰਜ-ਦੇ-ਸੱਕਰ ਮੇਰਾ ਗੰਜ-ਦੇ-ਸੱਕਰ
ਸਥਰ ਦਾ ਪੀਰ ਸੁਹਣਾ ਗੰਜ-ਦੇ-ਸੱਕਰ
ਹੈ ਬੇਮਿਸਾਲ ਬਾਬਾ ਪੀਰ ਕਮਾਲ ਬਾਬਾ
ਸਖੀ ਲੱਜ-ਪਾਲ ਮੇਰਾ ਗੰਜ-ਦੇ-ਸੱਕਰ ਬਾਬਾ
ਮੈਂ ਚਾਕਰ ਸੁਹਣੇ ਬਾਬੇ 'ਦੀ
ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਮੇਰੀ ਜਾਨ ਫਰੀਦੇ
ਲੁੰ ਲੁੰ ਵਿੱਚ ਵੱਸਦਾ ਗੰਜ-ਦੇ-ਸੱਕਰ
ਮੇਰਾ ਦੀਨ ਇਮਾਨ ਫਰੀਦੇ
ਗੰਜ-ਦੇ-ਸੱਕਰ ਦੀ ਮੈਂ ਚਾਕਰ ਸੁਹਣੇ ਬਾਬੇ ਦੀ
ਜਦ ਵੀ ਢੁੱਖਾਂ ਨੇ ਘੇਰਾ ਪਾਇਆ
ਗੰਜ-ਦੇ-ਸੱਕਰ ਨੂੰ ਆਣ ਸੁਣਾਇਆ
ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਕਰਮ ਕਮਾ ਕੇ
ਮੈਂ ਤੱਤੜੀ ਨੂੰ ਸੀਨੇ ਲਾਇਆ
ਮੈਂ ਗੈਰਾਂ ਦੇ ਘਰ ਕਿਉਂ ਜਾਵਾਂ
ਮੇਰਾ ਦੀਨ ਇਮਾਨ ਫਰੀਦੇ
ਗੰਜ-ਦੇ-ਸੱਕਰ ਮੇਰਾ ਗੰਜ-ਦੇ-ਸੱਕਰ
ਮੈਂ ਚਾਕਰ ਸੁਹਣੇ ਬਾਬੇ ਦੀ

ਅੰਖੇ ਲਕੜ

ਅਖਾਣ	proverb, adage (m)
ਅਦਬ ਕਰਨਾ	to respect, treat with regard (vt)
ਅਨੋਖਾ	strange (adj/i)
ਅਬਰ	sky (m)
ਅਲੀ	Ali, the son-in-law of the Prophet Muhammad
ਆਣ	honor, glory (f)
ਆਗੂ-ਮਾਨੂਦੇ	face-to-face, openly (adv)
ਆਰੀ	hacksaw (f)
ਆੜੀ	teammate, friend (m)
ਸਹਿਵਨ	Sehvan Sharif, a famous town in Sindh (Pakistan)
ਸਖੀ	female friend (f)
ਸਖੀ	generous (adj/u)
ਸਤਿਗੁਰ	'the True Guru', God (m)
ਸੱਥ	village assembly point (f)
ਸਲੇਟੀ	grey (adj/u)
ਸਥਰ	patience, tolerance (m)
ਸਾਰ	knowledge, information (f)
ਸਿਖਰ	peak, summit (f)
ਸਿੱਟਾ	ear of grain (m)
ਸਿੰਧੀ	Sindh (f)
ਸੀਪ	a card game, 'Sweep' (f)
ਸੁਹਲ	delicate, tender (adj/u)
ਸੁਰਮਾ	collyrium powder, eye-shadow (m)
ਸੱਕ	suspicion (m)
ਸਰਮਾਉਣਾ	to feel shy (vi)
ਸਰੀਰ	a close relation with clear sense of rivalry (m)
ਹਵੇਲੀ	large house, mansion (f)
ਹਾਣੀ/ਹਾਨਣ	peer of equal age (m/f)
ਹਾਥੀ	elephant (m)
ਹੂਰਾਂ ਪਰੀ	lit. fairy (f)
ਹੋਣੀ	destiny (f)
ਕਸੂਰੀ	pertaining to Qasur (a town in West Punjab) (adj/u)
ਕੰਛਣ	bracelet, bangle (m)
ਕੰਤ	husband (m)
ਕਮਾਦ	sugarcane (m)
ਕਸ, ਕਿਮ	oblique form of ਕੀ/what
ਕੁਆਰੀ	maiden, miss (f)
ਕੁਮਲਾਉਣਾ	to wither, wilt; to be sad (vi)
ਕੂੰਡਾ	mortar for grinding (m)
ਖਿੰਡਣਾ	to scatter, disperse (vi)
ਗੰਡਾਜੀ	axe with long handle (f)

ਗੰਢ	knot (f)
ਗੰਢਾ	onion (m)
ਗੰਦਲ	stalk of mustard (f)
ਗਰਾਈ	co-villager (m)
ਗੜਵਾ	small pitcher (m)
ਘਣਨ-ਘਣਨ	sound of beating drums (f)
ਘੜਾਊਣਾ	to sculpt (vt)
ਘੜਿਆਲ	gong (m)
ਘੁੰਗਣੀ	boiled wheat (f)
ਘੋਟਣਾ	to rub, grind (vt)
ਚਾਕਰ	servant (m)
ਚਾਲ	walk, gait, move (f)
ਚਿਣਾਊਣਾ, ਚਿਣਵਾਊਣਾ	to have something laid (vt)
ਚੂਪਣਾ	to suck juice out of a fruit (mango, sugarcane) (vt)
ਛਮਾ-ਛਮ	(for rain to fall) heavily (adv)
ਛਾਇਆ	shade, protection (f)
ਜਹਾਨ	world, universe (m)
ਜੱਗ, ਜਗਤ	world (m)
ਜਲ ਬਲ	flood (m)
ਜੜਨਾ	to inset, inlay (vt)
ਜੌਰਾ-ਜੌਰੀ	forcibly (adv)
ਝਾਤੀ	look, glance (f)
ਟਾਹਣੀ	small branch, twig (f)
ਤੱਡ੍ਹ	frog (m)
ਤਾਂਗ	bamboo stick (f)
ਤੱਲੁਣਾ	to spill over; <i>metaphor</i> , to fall for (vi/vt)
ਤੈਲਣਾ	to sway, shake; <i>metaphor</i> , to go astray, lose faith (vi)
ਢਾਣੀ	group (f)
ਤਪ	heat, warmth (m)
ਤਰਸ ਖਾਣਾ	to take pity on (vt)
ਤਲੀ	palm; sole (f)
ਤਵੀਤ	amulet (m)
ਤੋੜ	a stage in the distillation of country liquor (m)
ਦੰਦ	tooth (m)
ਦੰਦਾ	tooth of a saw (m)
ਦਮ	breath (m)
ਦਮਾ-ਦਮ	sound of kettle drums
ਦਿਊਰ, ਦੇਵਰ	husband's younger brother (m)
ਦੂਬ	tail (f)
ਨੱਪਣਾ	to press (vt)
ਨਬਜ਼	pulse (f)
ਨਵਾਬ	nobleman (m)

ਨਾਦਾਨ	ignorant, unwise (adj/u)
ਨਾੜਾ	rivulet, brook; gutter; drawstring for pants (m)
ਨਿਭਣਾ	to be constant, faithful (vi)
ਨੈਬਤ	large kettle drum; an ensemble of drums (f)
ਪੱਟ	silk; thigh (m)
ਪੰਡੋਰੀ	the name of a village (f)
ਪੰਧ	journey, distance (m)
ਪਰਲੋ	doomsday, calamity (f)
ਪਾਟਣਾ	to be torn (vi)
ਪਿੰਨੀ	calf (lower leg) (f)
ਪੁਆੜਾ	quarrel (m)
ਪੂਛ, ਪੂਛਣ	tail (f)
ਪੇੜਾ	dollop (m)
ਪੈਦਲ	on foot (adv)
ਛੁੱਲਣਾ	to swell, inflate (vi)
ਬਹਿਣੀ	sitting posture (f)
ਬੱਤੀ	lamp, lantern, light (f)
ਬਰਸਣਾ	to rain (vi)
ਬਾਬਲ	epithet for 'father' (used by daughter)
ਬਿਰਖ	tree (m)
ਬੁੱਝਣਾ	to guess, solve (riddle) (vt)
ਬੁਝਾਰਤ	riddle (f)
ਬੇਮਿਸਾਲ	unmatched (adj/u)
ਬੋਲ	utterance, speech, lyric (m)
ਭਾੜਾ	fare, charges (m)
ਮਸਤ	ecstatic, intoxicated (adj/u)
ਮਹੀਨੀ	henna (f)
ਮੱਖਣ	butter; 'dear' (m)
ਮਚਕੋੜ	twist (f)
ਮਾਸਣ	proud or prudish woman (f)
ਮਰੋੜਨਾ	to twist, contort (vt)
ਮਿਜਾਜ	disposition, temperament(m)
ਮੁਕਲਾਵਾ	second visit of bride to in-law's house (m)
ਮੂਲੀ	radish (f)
ਮੌਛਾ	a log (m)
ਮੋਰੀ	hole, gap (f)
ਯੱਕਾ	horse-driven carriage (m); ace (card) (m)
ਰੱਸੀ	rope (f)
ਰਤਾ ਕੁ	just a little (adj/adv)
ਰਾਖੀ	protection, guard (f)
ਰੇਸ਼ਮੀ	silken (adj/u)
ਰੇੜ੍ਹਾ	hand cart (m)

ਲੱਭਾ	roll of thread (m)
ਲੱਠਾ	a fine, thin cloth (m)
ਲਾਜ	modesty, honor (f)
ਲਾਡ ਕਰਨਾ	to fondle, caress (vt)
ਵਾਣ	string, twine (m)
ਵੈਦ	physician (of Ayurvedic/traditional medicine) (m)
ਵੈਲੀ/ਵੈਲਣ	person of degenerate or lewd character (m/f)

APPENDICES

I. Names of the Gurmukhi letters

ਗੁਰਮੁਖੀ ਅੱਖਰਾਂ ਦੇ ਨਾਂ

The 35 primary letter-forms of the Gurmukhi script have unique names that one often hears in traditional pedagogy. These days, when spelling out words, Punjabi speakers often pronounce only the *sounds* of the letters.

ਊ	ਅ	ਏ	ਸ	ਹ
ਊੜਾ	ਐੜਾ	ਈੜੀ	ਸਸਾ	ਹਾਹਾ
ਕ	ਖ	ਗ	ਘ	ਛ
ਕੱਕਾ	ਖੱਕਾ	ਗੱਗਾ	ਘੱਗਾ	ਛੱਕਾ
ਚ	ਛ	ਜ	ਝ	ਝ
ਚੱਚਾ	ਛੱਛਾ	ਜੱਜਾ	ਝੱਜਾ	ਝੱਵਾ
ਟ	ਠ	ਡ	ਢ	ਣ
ਟੈਂਕਾ	ਠੱਠਾ	ਡੱਡਾ	ਢੱਡਾ	ਣਾਣਾ
ਤ	ਥ	ਦ	ਧ	ਨ
ਤੱਤਾ	ਥੱਥਾ	ਦੱਦਾ	ਧੱਦਾ	ਨੰਨਾ
ਪ	ਫ	ਬ	ਭ	ਮ
ਪੁੱਪਾ	ਫੁੱਪਾ	ਬੁੱਬਾ	ਭੁੱਬਾ	ਮੰਮਾ
ਯ	ਰ	ਲ	ਵ	ੜ
ਯੱਯਾ	ਰਾਰਾ	ਲੱਲਾ	ਵੱਵਾ	ੜਾੜਾ

Vowel markings also have their own individual names:

ਾ	ਕੰਨਾ
ਿ	ਸਿਹਾਰੀ
ੀ	ਬਿਹਾਰੀ
ੁ	ਓਂਕੜ
ੂ	ਦੁਲੈਂਕੜੇ
ੌ	ਲਾਂ
ੈ	ਚੁਲਾਵਾਂ
ੋ	ਹੈੜਾ
ੌ	ਕਨੌੜਾ

II. Shahmukhi: Modified Perso-Arabic Script used for Writing Punjabi

ਥ	ਅ	ਏ	ਸ	ਹ
ਾਵ	ਿ	ਾਇ	ਜ	੦
ਕ	ਖ	ਗ	ਘ	ਛ
ਚ	ਕ	ਗੁ	ਕੁ	-
ਚ	ਛ	ਜ	ਝ	ਚ
ਤ	ਤ	ਤੁ	ਤੁ	-
ਤ	ਤੁ	ਤੁ	ਤੁ	ਤ
ਤ	ਥ	ਦ	ਧ	ਤ
ਤ	ਥੁ	ਦੁ	ਧੁ	ਤ
ਪ	ਫ	ਬ	ਫ	ਮ
ਫ	ਫੁ	ਲ	ਵ	ੜ
ਫ	ਰ	ਲੁ	ਵੁ	ੜ
ਫ	ਰੁ	ਲੁ	ਵੁ	ੜ
ਸ	ਖ	ਗ	ਜ	ਛ
ਖ	ਖੁ	ਗੁ	ਜੁ	ਤ

Vowels

ਅ	ਆ	ਇ	ਈ	ਊ	ਊ	ਏ	ਐ	ੋ	ਐ
ਿ	ਾਵ	ਾ	ਾਇ	ਾ	ਾਓ	ਾਏ	ਾਇ	ਾਵ	ਾਵ
ਕ	ਕਾ	ਕਿ	ਕੀ	ਕੁ	ਕੂ	ਕੇ	ਕੈ	ਕੋ	ਕੋ
ਕ	ਕਾ	ਕਿ	ਕੀ	ਕੁ	ਕੂ	ਕੇ	ਕੈ	ਕੋ	ਕੋ

Cardinal Numbers

੦	੧	੨	੩	੪	੫	੬	੭	੮	੯
੦	੧	੨	੩	੪	੫	੬	੭	੮	੯

III. Relationships

१५३

		ਦਾਦਾ/ਦਾਦੀ paternal grandfather/ grandmother		ਨਾਨਾ/ਨਾਨੀ maternal grandfather/ grandmother	
-ਤਾਈ -father's elder brother's wife	ਤਾਇਆ father's elder brother	ਬਾਪ, ਪਿਤਾ, ਅੱਬਾ, father		ਮਾਮਾ mother's brother	-ਮਾਮੀ -mother's brother's wife
-ਚਾਚੀ -father's younger brother's wife	ਚਾਚਾ father's younger brother				
ਚੜ੍ਹੇਰਾ ਭਾਈ/ ਚੜ੍ਹੇਰੀ ਭੇਣ cousins					
-ਛੁੱਫੜ -father's sister's husband	ਭੂਆ, ਛੁੱਫੀ father's sister			ਮਾਸੀ, ਭਾਲਾ mother's sister	-ਮਾਸੀ -mother's sister's husband
-ਭਾਈ -brother's wife	ਭਰਾ brother			-ਭੈਣ sister	-ਭਣਵਈਆ -sister's husband
ਭੜੀਸਾ/ਭੜੀਜੀ nephew/niece					ਭਟੇਵਾਂ/ਭਟੇਵੀ nephew/niece
-ਜੇਠ -husband's elder brother	-ਦਿਉਰ -husband's younger brother	-ਪਤੀ -husband		-ਪਤਨੀ -wife	-ਸਾਲਾ -wife's brother
-ਸਿਠਾਈ -his wife	-ਦਿਉਰਾਈ -his wife				-ਸਾਲੇਹਾਰ -his wife
-ਨਨਾਣ, ਨਨਦ -husband's sister	-ਨਨਾਣਵਈਆ -her husband				-ਸਾਲੀ -wife's sister
	-ਨੌਜਵਾਨ -son's wife	ਪੁੱਤਰ son		ਧੀ daughter	-ਸਵਾਈ -daughter's husband
	ਗੁਣਾਲੀ grandson granddaughter			ਗੁਣਾਲੀ grandson granddaughter	

महुरा father-in-law

माँ mother-in-law

दादके paternal house

ନାନ୍କେ maternal house

IV. Calendar and festivals

ਮਾਲ ਤੇ ਤਿਉਹਾਰ

The local calendar being lunar, the dates of traditional festivals vary. The Muslim festivals, ਈਦ-ਉਲ-ਫਿਤਰ and ਈਦ-ਉਲ-ਅਦਾਹ, being connected with the Islamic-lunar calendar, vary throughout the year. The general pattern, however, is as follows.

ਮਹੀਨਾ	Month	ਤਿਉਹਾਰ - Festival
ਚੇਤ	March-April	ਬਸੰਤ ਪੇਚਮੀ, ਹੋਲੀ, ਈਸਟਰ
ਵਿਸਾਖ	April-May	ਵਿਸਾਖੀ, ਰਾਮ ਨੌਮੀ, ਮਹਾਂਵੀਰ ਜੈਯੰਤੀ
ਜੋਨ	May-June	
ਹਾੜ	June-July	ਸ਼ਹੀਦੀ ਪੁਰਬ (ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ)
ਸਾਉਣ	July-August	ਸਾਂਵੇਂ, ਜਨਮ ਅਸਟਮੀ
ਭਾਦਰੋਂ	August-September	ਗੁੱਗਾ ਨੌਮੀ
ਅੱਸੂ	September-October	ਪਰਜੂਸ਼ਨਾ
ਕੱਤਕ	October-November	ਦਸਹਿਰਾ, ਦਿਵਾਲੀ, ਜਨਮ ਪੁਰਬ (ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ)
ਮੱਘਰ	November-December	
ਪੋਹ	December-January	ਵੱਡਾ ਦਿਨ, ਜਨਮ ਪੁਰਬ (ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ)
ਮਾਘ	January-February	ਲੋੜੀ
ਫੱਗਣ	February-March	ਨਿਵਰਾਤਰੀ

V. Colors

ਰੰਗ

ਉਨਾਭੀ	maroon	ਮੁਗੀਆ/ਛਾਖਤਾ	dove-colored
ਅਸਮਾਨੀ	sky blue	ਚਾਂਦੀ-ਰੰਗਾ	silvery
ਅੰਗੂਠੀ	light green	ਚਿੱਟਾ	white
ਸਫੈਦ	white	ਜਾਮਨੀ	purple
ਸੰਤੁਰੀ	orange	ਤੋਤੇ-ਰੰਗਾ	parrot-colored
ਸਬਜ਼	green	ਨੀਲਾ	blue
ਸਲੇਟੀ	grey	ਪੀਲਾ	yellow
ਸੁਨਹਿਰੀ	golden	ਫਿੱਕਾ, ਹਲਕਾ	light
ਸੁਰਖ	red	ਫਿਰੋਜ਼ੀ	light green
ਹਰਾ	green	ਬਸੰਤੀ	yellow
ਕਾਲਾ	black	ਬਦਮੀ	almond-colored
ਕੇਸਰੀ	saffron	ਭੂਰਾ, ਬੂਰਾ	light brown
ਖਾਕੀ	khaki	ਲਾਖਾ	reddish-brown
ਗੁਲਾਬੀ	pink	ਲਾਲ	red
ਗੁੜਾ	strong, dark		

VI. Foods**ਮੁਰਾਬ**

ਅੱਗੂਰ	grapes (m)	ਤਰ, ਖੀਰਾ	cucumber (f, m)
ਅਸਵਾਇਣ/ਜਵੈਣ	parsley seed (f)	ਤੇਲ	oil (m)
ਅੰਜੀਰ	fig (f)	ਚਹੀਂ	yoghurt, curd (m)
ਅਧਰਕ	ginger (m)	ਚਾਲ	pulses, lentils (f)
ਅਨਾਅ	pomegranate (m)	ਦਾਲਚੀਨੀ	cinnamon (f)
ਅੰਬ	mango (m)	ਢੁੱਪ	milk (m)
ਆਟਾ	flour (m)	ਧਨੀਆ	cilantro, coriander (m)
ਆਂਡਾ	egg (m)	ਨਾਨ	baked bread (m)
ਆਲੂ	potato (m)	ਪਨੀਰ	Indian soft cheese (m)
ਆਲੂਬੁਖਾਰਾ, ਆਲੂਚਾ	plum, small plum (m)	ਪਦੌਠਾ	griddle fried bread (m)
ਇਲਾਇਚੀ	cardamom (f)	ਪਾਣੀ	water (m)
ਮੰਤੂਰਾ, ਨਾਰੰਗੀ	tangerine (m, f)	ਪਾਲਕ	spinach (f)
ਮਥੁਰੀ	vegetable (f)	ਪਿਆਜ਼, ਗੰਦਾ	onion (m)
ਮਰਾਬ	liquor (f)	ਪੂਰੀ	deep fried bread (f)
ਸੇਬ	apple (m)	ਛੁਲਕਾ	puffy skillet bread (m)
ਸੌਫ਼	fennel (f)	ਬੰਦ ਗੋਭੀ	cabbage (f)
ਹਲਵਾ ਕੱਢੂ	pumpkin (m)	ਬਾਜ਼ਰਾ	millet (m)
ਕੱਢੂ	squash, gourd (m)	ਬੇਰ	berry, jujube (m)
ਕਰੋਲਾ	bitter gourd (m)	ਬਤਾਉ, ਬੈਂਗਣ	eggplant (m)
ਕਾਲੀ ਮਿਰਚ	black pepper (f)	ਭੱਠੀ	roasting oven (f)
ਕੇਲਾ	banana (m)	ਭੱਤਾ	field lunch (m)
ਖੂਰ	date (f)	ਭੇਡ/ਬੱਕਰੀ ਦਾ ਮਾਸ	mutton (m)
ਖੰਡ, ਚੀਨੀ	sugar (f)	ਮਸਰ	red lentils (m)
ਖਰਬੂਜਾ	cantaloupe (m)	ਮੱਕੀ, ਛੱਲੀ	maize; corncob (f)
ਖੀਰ	rice pudding (f)	ਮੱਕੀ ਦੀ ਰੋਟੀ	cornmeal bread (f)
ਗੀਨਾ	sugarcane (m)	ਮਟਰ	peas (m pl)
ਗਾਜਰ	carrot (f)	ਮਾਸ/ਗੋਸਤ	meat (m)
ਗੁੜ	jaggery, raw sugar (m)	ਮਹੌ	black lentils (m)
ਗੋਭੀ	cauliflower (f)	ਮਿਠਿਆਈ	sweet(s) (f)
ਘਿਓ	clarified butter (m)	ਮਿਰਚ	chili (f)
ਚਪਾਤੀ	griddle bread (f)	ਮੁਸਤੀ	sweet-lime (f)
ਚਾਹ	tea (f)	ਮੁਰਗਾ	chicken (m)
ਚੀਕੂ	zapote (a fruit) (m)	ਮੁੰਗਫਲੀ	peanuts (f)
ਚੌਲ	rice (m pl)	ਮੂੰਗੀ	yellow lentils (f)
ਜਾਮਨੂ	purple plum-berry (m)	ਮੂੜੀ	radish (f)
ਜੀਰਾ (ਸਫੈਦ)	cumin (m)	ਮੋਈ	fenugreek (f)
ਜੀਰਾ (ਕਾਲਾ)	caraway seed (m)	ਰੋਟੀ	bread; food (f)
ਜ਼ੈਤੂਨ	olive (m)	ਲਸਣ	garlic (m)
ਟਮਾਟਰ	tomato (m)	ਲੱਸੀ	buttermilk drink (f)
ਤੰਦੂਰ	clay oven (m)	ਲੂਣ, ਨਮਕ	salt (m)

VII. Parts of body

ਜਿਸਮ ਦੇ ਅੰਗ

ਉੱਗਈ	finger, toe (f)	ਤਾਈ	palm, sole (f)
ਅੱਖ	eye (f)	ਚੰਦ	tooth (m)
ਅੰਗੂਠਾ	thumb (m)	ਦਾਢੀ	beard (f)
ਅੱਡੀ	heel (f)	ਧੁੰਨੀ	navel (f)
ਮਿਰ	head (m)	ਨਹੂੰ	nails (m)
ਹੱਥ	hand (m)	ਨੱਕ	nose (m)
ਕੰਨ	ear (m)	ਨਾਸ	nostril (f)
ਕੰਨ ਦੀ ਕੂੰਬਲੀ	earlobe (f)	ਪੱਟ	thigh (m)
ਕਲਮਾਂ	sideburns (f pl)	ਪੱਥ	ball of foot (m)
ਕੁੱਛੜ	lap (f)	ਪਲਕ	eyelid (f)
ਕੂਹਣੀ, ਅਰਕ	elbow (f)	ਪਿੱਠ	back (f)
ਥੋਪੜੀ	skull, scalp (f)	ਪਿੰਨੀ	calf (f)
ਗਰਦਨ, ਧੈਣ	neck (f)	ਪੈਰ	foot (m)
ਗਲ, ਗਲਾ	throat (m)	ਬਾਂਹ	arm (')
ਗੱਲੂ	cheek (f)	ਬੁੱਲ੍ਹੂ	lips (m)
ਗਿੱਟਾ	ankle (m)	ਭਰਵੱਦੇ	eyebrows (m pl)
ਗੋਡਾ	knee (m)	ਮੱਥਾ	forehead (m)
ਚਮੜੀ, ਚੰਮ	skin (f/m)	ਮੁੱਛਾਂ	moustache (f pl)
ਛਾਤੀ	chest (f)	ਮੂੰਹ, ਮੁਖ਼ਡਾ, ਚਿਹਰਾ	mouth/face (m)
ਜਿਸਮ, ਪਿੰਡਾ, ਸਰੀਰ	body (m)	ਮੌਢਾ	shoulder (m)
ਜੀਭ, ਜ਼ਿਆਨ	tongue (f)	ਲੱਕ, ਕਮਰ	waist (m/f)
ਝਿੰਮਣੀਆਂ	eyelashes (f pl)	ਲੱਤ	leg (f)
ਠੋੜੀ	chin (f)	ਵਾਲ	hair (m)
ਛਿੱਡ, ਪੇਟ	stomach (m)	ਵੀਣੀ	wrist (f)

VIII. Directions

ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ

ਉੱਤਰ, ਸੁਮਾਲ	North	ਦਿਸ਼ਾ	direction, side (f)
ਉੱਪਰ, ਉੱਤੇ	up	ਦੂਰ	far
ਅੱਗੇ	in front	ਨੁੱਕਰ	corner (f)
ਇਸ ਪਾਸੇ/ ਤਰਫ਼/ਵੱਲ	this side	ਪੱਛਮ, ਮਹਾਰਿਬ	West
ਸੱਜੇ	right	ਪਾਸਾ	side (m)
ਮਿੱਧਾ, ਮਿੱਧੇ	straight	ਪਿੱਛੇ	behind, after
ਕੋਲ, ਨੇੜੇ, ਨਜ਼ਦੀਕ	near	ਪੂਰਬ, ਮਹਾਰਿਕ	East
ਖੱਬੇ	left	ਬੱਡੀਆਂ	traffic lights (f pl)
ਚੁਰਮਤਾ, ਚੁਰਾਹਾ	intersection (m)	ਮੁਝਨਾ, ਮੋਝਨਾ	to turn
ਤਰਫ਼	side (f)	ਰਸਤਾ	path (m)
ਬੱਲੇ	below, down	ਲਾਗੇ	next to, near
ਦੱਖਣ, ਜਨੂਬ	South		

IX. Weather

ਮੌਸਮ

ਮਤਰੰਗੀ ਪੀਂਘ	rainbow (f)
ਸੋਕਾ	drought (m)
ਹਨੇਰੀ	storm (f)
ਹਵਾ	wind (f)
ਹੜ੍ਹ	flood (m)
ਕੱਕਰ	frost (m)
ਕੋਹਰਾ	frost (m)
ਛੁਸ਼ਕੀ	dryness (f)
ਗਰਜ	thunder (f)
ਗਰਮੀ	heat (f)
ਗੜ੍ਹ	hail (m)
ਗਿੱਲਾ	wet (adj/i)
ਘਟਾ	low clouds (f pl)
ਘੱਟਾ	dust (m)
ਚਾਂਦਨੀ	moonlight (f)
ਛਾਂ	shade (f)
ਝੜ੍ਹੀ	continuous rain for several days (f)
ਠੰਢ	cold (f)
ਤੁਫਾਨ	storm (m.)
ਧੂਪ	fog (f)
ਸੁੱਪ	sunshine (f)
ਨਮ੍ਰਾ	moisture (f)
ਪੱਛੇ	dry winds from the West (f)
ਪੁਰੇ ਦੀ ਵਾ (ਹਵਾ)	rain-carrying wind from the East (f)
ਬੱਦਲ	cloud (m)
ਬਰਛ	snow, ice (f)
ਬਾਰਸ	rain (f)
ਬੂਂਦਾ-ਬਾਂਦੀ	drizzle (f)
ਮੀਹ	rain (m)
ਲੂ, ਲੋ	dry and hot wind (f)
ਵਾਵਰੋਲਾ	whirlwind, mini cyclone (m)

X. Animals and their sounds

ਜਾਨਵਰ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਆਵਾਜ਼ਾਂ¹

ਜਾਨਵਰ	Animal	ਆਵਾਜ਼
ਮੂਠ	camel	ਬੁੜਕਣਾ, ਬੁੱਘਣਾ, ਗਰੜਾਉਣਾ, ਰਿੰਗਣਾ
ਸੱਪ	snake	ਸੂਕਣਾ, ਫੌਕਾਰਨਾ
ਮੂਰ	pig	ਮੁਰਲਾਉਣਾ
ਮੇਰ	tiger	ਬੁੱਕਣਾ, ਬੁਭਕਣਾ, ਗੱਮਣਾ
ਹਾਥੀ	elephant	ਚਿੰਘਾੜਨਾ
ਹਿਰਨ	deer	
ਕੁਤੁਰਾ	puppy	ਟੈਂਕਣਾ, ਚੌਂਕਣਾ
ਕਬੂਤਰ	pigeon	ਗੁਟਕਣਾ, ਗੁਟਰ ਗੂੰ ਕਰਨਾ
ਕਾਂ	crow	ਕਾਂ ਕਾਂ ਕਰਨਾ
ਕੁੱਤਾ	dog	ਭੋਂਕਣਾ
ਕੁੰਜ	crane	ਕੁਰਲਾਉਣਾ
ਕੋਇਲ	cuckoo	ਕੂ ਕੂ ਕਰਨਾ
ਖੋਤਾ	donkey	ਹੀਂਗਣਾ
ਗਾਂ	cow	ਅਡਿੰਗਣਾ, ਰਿੰਗਣਾ, ਟੜਾਵਣਾ
ਗਿੱਦੜ	jackal	ਹੁਆਂਕਣਾ
ਘੁੱਗੀ	dove	ਗੁਟਰ ਗੁਟਰ ਕਰਨਾ
ਘੋੜਾ	horse	ਹਿਣਕਣਾ
ਚਿੜੀ	sparrow	ਚੂਹਕਣਾ, ਚਰਲਾਉਣਾ, ਚਚਲਾਉਣਾ
ਚੂਹਾ	mouse	ਟੁਕ ਟੁਕ ਕਰਨਾ
ਡੱਡੂ	frog	ਟਰਰਾਉਣਾ, ਟਰਕਣਾ
ਤਿੱਤਰ	partridge	ਕਲਕਣਾ
ਪਰਿੰਦਾ	bird (generic)	ਚੁਰਕਣਾ, ਚੂਕਣਾ
ਬੱਕਰੀ	goat	ਮਮਿਆਵਣਾ, ਮਿਆਂਕਣਾ, ਮਿਮਕਣਾ
ਬਟੇਰਾ	quail	ਪਟਾਕਣਾ
ਬਾਂਦਰ	monkey	ਮੁਰਰਾਉਣਾ
ਬਿੱਲੀ	cat	ਮਿਆਂਕਣਾ, ਮਿਆਉ ਮਿਆਉ ਕਰਨਾ
ਭੇਡ	sheep	ਮਮਿਆਵਣਾ, ਮੰਕਣਾ
ਮੱਛ	buffalo	ਅਡਿੰਗਣਾ, ਰਿੰਗਣਾ, ਟੜਾਵਣਾ
ਮੌਰ	peacock	ਝੰਗਾਰਨਾ
ਲੁੰਬੜੀ	fox	ਕਹਿਕਣਾ
ਲੇਡਾ	lamb	ਬਾਂਕਣਾ

¹ Partially culled from: Muhammad Asif Khan and Tanvir Bukhari, *Kanlekha* (Lahore: Punjabi Adbi Board, no date).

XI. Well-wishing and sympathy

ਵਧਾਈ ਤੇ ਅਫਸੋਸ

The following are among many ways of expressing congratulations or well-wishing.

ਵਧਾਈ (ਹੋਵੇ)!	Congratulations! / Good wishes!
ਵਧਾਈਆਂ (ਹੋਣ)!	Congratulations!
ਬਹੁਤ ਬਹੁਤ ਵਧਾਈਆਂ!	Many many good wishes!
ਲੱਖ ਲੱਖ ਵਧਾਈਆਂ!	Many many good wishes!

ਮੁਬਾਰਕ (ਹੋਵੇ)!	Congratulations!
ਮੁਬਾਰਕਾਂ (ਹੋਣ)!	Congratulations!
ਬਹੁਤ ਬਹੁਤ ਮੁਬਾਰਕਾਂ!	Many many good wishes!
ਲੱਖ ਲੱਖ ਮੁਬਾਰਕਾਂ!	Many many good wishes!

ਮਾਲ੍ਹਾ, ਤੁਹਾਡੀ ਜੌੜੀ ਸਲਾਮਤ ਰਹੇ!	God willing, may your union remain sound!
ਮਾਲ੍ਹਾ, ਤੁਮੀਂ ਬੇਅਤ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਮਾਣੋ!	God willing, may you celebrate endless joys!

ਤੁਹਾਡੇ ਸੁਪਨੇ ਸਾਕਾਰ ਹੋਣ!	May your dreams be fulfilled!
ਵੱਸਦੇ ਰਹੋ, ਪਿਆਰਿਚਿ!	May you thrive, dear ones!
ਤੁਮੀਂ ਚੜ੍ਹਦੀਆਂ ਕਲਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਚਰੋ!	May you roll with high times!
ਰੱਬ ਤੁਹਾਡੇ ਤੇ ਰਹਿਮ ਕਰੋ!	May God be merciful on you!
ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਆਸਾਂ ਤੇ ਉਮੀਦਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋਣ!	May all your hopes and desires be fulfilled!
ਰੱਬ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਾਮਯਾਬੀ ਬਖਸ਼ੇ!	May you be blessed with success!
ਰੱਬ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੇਹ-ਅਰੋਗਤਾ ਬਖਸ਼ੇ!	May you be blessed with sound health!
ਤੁਮੀਂ ਵਧੋ, ਫੁੱਲੋ!	Go forward and blossom!

Well-wishing on specific events follows this formula:

[ਨਵੇਂ ਸਾਲ] ਦੀ ਮੁਬਾਰਕ!	Happy [New Year]!
[ਨਵਾਂ ਸਾਲ] ਮੁਬਾਰਕ!	Happy [New Year]!
[ਜਨਮ-ਦਿਨ] ਦੀ ਵਧਾਈ ਹੋਵੇ!	Best wishes on [birthday]!

Terms and phrases related to the passing of a person include the following.

ਅੰਤਿਮ ਮੰਸਕਾਰ	funeral, last rites (m)
ਭੋਗ	conclusion of a service (incl. a funeral) (m)
ਬਰਮੀ, ਵਰੀਣਾ	death anniversary (f)
ਚੱਲ ਵੱਸਣਾ	to pass on
ਗੁਆਰ ਜਾਣਾ	to pass on, to pass away
ਪੂਰਾ ਹੋ ਜਾਣਾ	to be completed (lifespan)
ਮੂਰਗਵਾਸ ਹੋ ਜਾਣਾ	to have a residence in heaven
ਪਰਲੋਕ ਮਿਧਾਰ ਜਾਣਾ	to leave for the other world

Examples:

ਊਹ ਅਚਾਨਕ ਹੀ ਚੱਲ ਵੱਸਿਆ।	He passed away suddenly.
ਊਹ ਪਿਛਲੇ ਮਹੀਨੇ ਪਰਲੋਕ ਸਿਧਾਰ ਗਏ।	He died last month.
ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਮੇਰੇ ਤਾਈ ਜੀ ਸੂਰਗਵਾਸ ਹੋ ਗਏ।	Last year, my aunt passed away.
ਨਾਨਾ ਜੀ ਦੇ ਗੁਜ਼ਰ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਨਾਨੀ ਜੀ ਅਮਰੀਕਾ ਆ ਗਏ।	After the passing of grandpa, grandma came to the U.S.
ਰਾਮ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਪੂਰੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ।	Ram's father has passed away.

Sympathy is expressed simply:

ਬਹੁਤ ਅਲਸੋਮ ਹੈ।	I am very sorry.

XII. Punjabi for travelers

ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਲਈ ਪੰਜਾਬੀ

General expressions and communication difficulties

Excuse me.	ਮੁਆਫ਼ ਕਰਨਾ/ ਮੁਆਫ਼ ਕਰਿਓ।
May I get past?	ਮੈਂ ਲੰਘ ਸਕਦਾ/ਦੀ ਹਾਂ?
Do you speak English?	ਤੁਸੀਂ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਬੋਲਦੇ ਹੋ? / ਤੁਹਾਨੂੰ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ?
Does anyone here speak English?	ਇੱਥੇ ਕੋਈ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਬੋਲਦਾ ਹੈ? / ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ?
I speak very little Punjabi.	ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲਦਾ/ਦੀ ਹਾਂ।
Could you speak a little slowly?	ਬੋੜਾ ਹੋਈ ਬੋਲ ਸਕਦੇ ਹੋ?
Could you repeat that?	ਫਿਰ ਬੋਲਣਾ?/ ਫਿਰ ਬੋਲਿਓ?
Sorry, I didn't understand that.	ਮੁਆਫ਼ ਕਰਨਾ, ਮੈਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਈ।
I understand. I understood.	ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ/ਦੀ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਸਮਝ ਗਿਆ/ਗਈ।
Do you understand?	ਤੁਸੀਂ ਸਮਝਦੇ ਹੋ?
What was that?	ਉਹ ਕੀ ਸੀ?
Could you please write it down?	ਮਿਹਰਬਾਨੀ ਕਰ ਕੇ, ਇਸ ਨੂੰ ਲਿਖ ਦਿਓ/ ਦੇਵੇ?
Can you translate this for me?	ਇਸ ਦਾ ਤਰਜੁਮਾ/ਉਲਥਾ/ਅਨੁਵਾਦ/ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ?
What does this mean?	ਇਸ ਦਾ ਕੀ ਮਤਲਬ ਹੈ?
How do you pronounce this?	ਇਸ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਬੋਲੀਦਾ ਹੈ?
What do you call this in Punjabi?	ਇਸ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਕੀ ਕਹੀਦਾ ਹੈ?
Can I have . . . ?	ਮੈਨੂੰ . . . ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ?
I'd like . . .	ਮੈਂ . . . ਲੈਣਾ ਚਾਹਵਾਂਗਾ/ਗੀ।
Can you show me . . . ?	ਤੁਸੀਂ . . . ਵਿਖਾ ਸਕਦੇ ਹੋ?
Can you tell me . . . ?	ਤੁਸੀਂ . . . ਦੱਸ ਸਕਦੇ ਹੋ?
Can you help me?	ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੀ ਮਦਦ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ?
What sort of . . . ?	ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ...?
big / small	ਵੱਡਾ / ਛੋਟਾ
good / bad	ਚੰਗਾ / ਮਾੜਾ
better / worse	...ਤੋਂ ਚੰਗਾ, ਹੋਰ ਚੰਗਾ / ...ਤੋਂ ਮਾੜਾ, ਹੋਰ ਮਾੜਾ
quick / slow	ਤੇਜ਼ / ਹੋਲੀ
hot / lukewarm / cold	ਗਰਮ / ਕੋਸਾ / ਠੰਢਾ
full / empty	ਭਰਿਆ / ਖਾਲੀ
occupied / vacant	ਲੱਗਿਆ / ਖਾਲੀ
easy / difficult	ਸੌਖਾ / ਅੌਖਾ
heavy / light	ਭਾਰਾ / ਹਲਕਾ
open / shut	ਖੁੱਲ੍ਹਾ / ਬੰਦ
right / wrong	ਠੀਕ, ਸਹੀ / ਗਲਤ
old / new	ਪੁਰਾਣਾ / ਨਵਾਂ

next / last	ਅਗਲਾ / ਪਿਛਲਾ
beautiful / ugly	ਖੁਬਸੂਰਤ / ਬਦਸੂਰਤ
early / late	ਛੇਤੀ, ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ / ਦੇਰ ਨਾਲ
progressive / old-fashioned	ਅਗਾਂਹ-ਵਧੁ / ਪਿਛਾਂਹ-ਪਿੱਚੂ
expensive / cheap	ਮਹੀਂਗਾ, ਕ੍ਰੀਮਤੀ / ਸਮਤਾ
tall / short	ਲੰਬਾ / ਛੋਟਾ

Where to?

Where are you going?
across the road
to the town / around the town
here / there
(towards) the museum/hotel

ਕਿੱਥੇ, ਕਿੱਧਰ?

ਤੁਸੀਂ ਕਿੱਥੇ/ਕਿੱਧਰ ਜਾ ਰਹੇ ਹੋ?
ਸੜਕ ਦੇ ਪਾਰ
ਸ਼ਹਿਰ ਨੂੰ / ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ
ਇੱਥੇ, ਇੱਧਰ / ਉੱਥੇ, ਉੱਧਰ
ਅਜਾਇਬ-ਘਰ/ਹੋਟਲ (ਵੱਲ)

Travel

airplane
airport
flight
train
bus stop
first / next / last
one-way
round-trip
to change
to confirm
to cancel

ਹਵਾਈ ਸਹਾਜ
ਏਅਰਪੋਰਟ, ਹਵਾਈ ਅੱਡਾ
ਫਲਾਈਟ, ਉਡਾਣ
ਰੇਲ-ਗੱਡੀ, ਗੱਡੀ
ਬੱਸ-ਸਟੈਂਡ, ਬੱਸ-ਅੱਡਾ
ਪਹਿਲੀ / ਅਗਲੀ / ਅਖੀਰਲੀ
ਇੱਕ-ਤਰਫਾ
ਦੋ-ਤਰਫਾ
ਬਦਲਨਾ
ਪੱਕਾ ਕਰਨਾ
ਕੈਮਲ ਕਰਨਾ, ਰੱਦ ਕਰਨਾ

Why have you come to Punjab?
I am here on vacation.
I am here to study.
I am just passing through.
When is the train/bus to Delhi?
What bus do I take to Patiala?
How much is a ticket to/for . . . ?
Where can I buy a ticket?
Do you have change for Rs. 100?
How long does the trip take?
What would the fare be?
Could I get two tickets for Moga?
I would like a ticket for the 5pm
bus to Ludhiana.

ਤੁਸੀਂ ਪੰਜਾਬ ਕਿਉਂ ਆਏ ਹੋ?
ਮੈਂ ਇੱਥੇ ਫਿਰਨ-ਤੁਰਨ ਆਇਆ/ਆਈ ਹਾਂ।
ਮੈਂ ਇੱਥੇ ਪੜ੍ਹਨ ਆਇਆ/ਆਈ ਹਾਂ।
ਮੈਂ ਸਿਰਫ ਇਥੋਂ ਲੰਘ ਰਿਹਾ/ਰਹੀ ਹਾਂ।
ਦਿੱਲੀ ਨੂੰ ਗੱਡੀ/ਬੱਸ ਕਦੋਂ ਜਾਵੇਗੀ/ਚੱਲੇਗੀ?
ਪਟਿਆਲੇ (ਨੂੰ) ਕਿਹੜੀ ਬੱਸ ਜਾਵੇਗੀ?
. . . ਨੂੰ/ਲਈ ਟਿਕਟ ਕਿੰਨੇ ਦੀ ਹੈ?
ਮੈਂ ਟਿਕਟ ਕਿੰਥੋਂ ਮਰੀਦ ਸਕਦਾ/ਦੀ ਹਾਂ?
ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਮੈਂ ਰੂਪਈਏ ਦਾ ਭਾਨ ਹੈ?
ਸਫਰ ਨੂੰ ਕਿੰਨੀ ਦੇਰ ਲੱਗਦੀ ਹੈ? / ਸਫਰ ਕਿੰਨੀ ਦੇਰ ਦਾ ਹੈ?
ਕਿਰਾਇਆ ਕਿੰਨਾ ਲੱਗੇਗਾ?
ਮੇਂਗੇ ਦੀਆਂ ਦੋ ਟਿਕਟਾਂ ਮਿਲਨਗੀਆਂ?
ਮੈਨੂੰ ਲੁਧਿਆਣੇ ਵਾਲੀ ਪੰਜ ਵਜੇ ਦੀ ਬੱਸ ਦੀ ਟਿਕਟ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

Will I have to change buses/trains to Pathankot?	ਪਠਾਨਕੋਟ ਜਾਣ ਲਈ ਬੱਸ/ਗੱਡੀ ਬਚਲਨੀ ਪਵੇਗੀ?
Could you tell me where to get off?	ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸ ਸਕਦੇ ਹੋ ਕਿ ਕਿੱਥੇ ਉਤਰਨਾ ਹੈ?
I want to get off at the Fountain Chowk.	ਮੈਂ ਫੁਹਾਰਾ ਚੌਕ ਤੇ ਉਤਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ/ਦੀ ਹਾਂ।
Please let us off at the hotel.	ਮਿਹਰਬਾਨੀ ਕਰ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਹੋਟਲ ਤੇ ਲਾਹ ਦਿਓ।
Be careful! I have some fragile things in my luggage.	ਪਿਆਨ ਨਾਲ! ਮੇਰੇ ਸਾਮਾਨ ਵਿੱਚ ਕੁੱਝ ਟੁੱਟਣ ਵਾਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੇ।

Accommodations

Hotels in Punjab use many words and phrases from standard English such as ‘single room,’ ‘double room,’ ‘bath,’ ‘shower,’ ‘A.C.,’ ‘heater,’ ‘TV,’ ‘phone,’ ‘bed,’ ‘room service,’ etc.

noisy / quiet	ਸੋਰ / ਸਾਂਤੀ (ਵਾਲਾ)
dark / bright	ਹਨੇਰੇ / ਰੋਸਨੀ (ਵਾਲਾ)
key	ਚਾਬੀ, ਕੰਜੀ (f)
fan	ਪੱਖਾ (m)
geyser (hot water heater)	ਗੀਜਰ (m)
towel	ਤੌਲੀਆ (m)
bed sheet	ਚਾਦਰ (f)
blanket	ਕੰਬਲ (m)
pillow	ਸਿਰੂਣਾ (m)
extra bedding	ਹੋਰ/ਵਾਧੂ ਮੰਜਾ (m)
ice cubes	ਬਰਛ (f)
soap	ਸਾਬਣ (m)
electricity	ਬਿਜਲੀ, ਲਾਈਟ (f)
May I have . . . ?	ਮੈਨੂੰ . . . ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ?
Do you have any rooms?	ਕੋਈ ਕਮਰੇ ਨੇ?
Can you recommend a good, inexpensive hotel?	ਤੁਸੀਂ ਕੋਈ ਚੰਗਾ, ਸਮਤਾ ਹੋਟਲ ਦੱਸ ਸਕਦੇ ਹੋ?
How much is it per night?	ਇੱਕ ਰਾਤ ਦਾ ਕਿੰਨਾ ਕਿਰਾਇਆ ਹੈ?
We don't like noise.	ਸਾਨੂੰ ਸੋਰ ਪਮੰਦ ਨਹੀਂ।
Is there running water 24 hours?	ਪਾਣੀ ਚੌਵੀ ਘੰਟੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ?
May I see the room?	ਮੈਂ ਕਮਰਾ ਵੇਖ ਸਕਦਾ/ਦੀ ਹਾਂ?
Please wake me up at # o' clock?	ਜਦੋਂ # ਵੱਜਣ, ਮੈਨੂੰ ਉਠਾ ਦਿਓ।
. . . doesn't work.	. . . ਕੈਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ/ਦੀ। / . . . ਨਹੀਂ ਚੱਲਦਾ।

XIII. Verbs

ਊ

ਊੱਸਰਨਾ (i)	to come up
ਊਸਾਰਨਾ (t)	to build
ਊੱਖੜਨਾ (i)	to be uprooted
ਊੱਗਣਾ (i)	to grow
ਊਘੜਨਾ (i)	to become clear
ਊਚਾਰਨਾ (t)	to utter, recite
ਊੱਠਣਾ (i)	to rise
ਊੱਡਣਾ (i)	to fly
ਊੱਡਾਊਣਾ (t)	to fly
ਊੱਡੀਕਣਾ (i)	to wait
ਊਣਨਾ (t)	to knit, weave
ਊਤਰਨਾ (i)	to descend
ਊਤਾਰਨਾ (t)	to bring down
ਊਬਜ਼ਨਾ (i)	to boil
ਊਬਾਝਨਾ (t)	to boil
ਊੱਭਰਨਾ (i)	to rise
ਊਲਟਣਾ (t)	to reverse
ਊਲਾਰਨਾ (t)	to tilt
ਊਲੀਕਣਾ (t)	to plan; to draw
ਊੰਘਣਾ (i)	to doze off

ਅ

ਅਜਮਾਊਣਾ (t)	to try, test
ਅਟਕਣਾ (i)	to stop
ਆਊਣਾ (i)	to come
ਆਖਣਾ (t)	to say
ਆਫਰਨਾ (i)	to bloat, swell

ਸ

ਸਹਿਣਾ (i)	to bear
ਸਕਣਾ (i)	to be able to
ਸਜਾਊਣਾ (t)	to decorate, adorn
ਸੱਦਣਾ (t)	to invite; call
ਸੰਭਾਲਣਾ (t)	to take care of
ਸਮਝਣਾ (i)	to understand
ਸਮਝਾਊਣਾ (t)	to explain
ਸਮਾਊਣਾ (i)	to be contained
ਸਮੇਟਣਾ (t)	to gather, collect
ਸੜਨਾ (i)	to burn; to decay
ਸੰਭਣਾ (t)	to take care of

ਮਾੜਨਾ (t)	to burn
ਸਿਉਣਾ (t)	to sew
ਸਿੱਖਣਾ (t)	to learn
ਸਿਖਾਉਣਾ (t)	to teach
ਸਿਮਟਣਾ (i)	to shrink, contract
ਸਿਰਜਣਾ (t)	to create, construct
ਸਿਵਾਉਣਾ (t)	to get stitched
ਸੁਆਉਣਾ (t)	to put to sleep
ਸੁਆਰਨਾ, ਸਵਾਰਨਾ (t)	to improve
ਸੁੱਕਣਾ (i)	to dry
ਸੁੰਘਣਾ (t)	to smell, sniff
ਸੁੱਟਣਾ (t)	to throw
ਸੁਣਨਾ (t)	to hear
ਸੁਣਾਉਣਾ (t)	to tell
ਸੇਕਣਾ (t)	to heat
ਸੋਚਣਾ (i)	to think
ਸੋਣਾ (i)	to sleep

ਸ

ਸਰਮਾਉਣਾ (i)	to feel shy

ਹ

ਹੱਸਣਾ (i)	to laugh
ਹਟਣਾ (i)	to move away
ਹਰਾਉਣਾ (t)	to defeat
ਹਰਨਾ (i)	to lose
ਹਿੱਕਣਾ (t)	to drive an animal
ਹਿਣਕਣਾ (i)	to neigh
ਹਿੱਲਣਾ (i)	to shake
ਹੂੰਗਣਾ (i)	to groan, grunt
ਹੋ ਜਾਣਾ (i)	to happen
ਹੋਣਾ (i)	to be

ਕ

ਕਮਣਾ (t)	to tighten
ਕਹਿਣਾ (t)	to say
ਕੱਜਣਾ (t)	to cover
ਕੱਟਣਾ (t)	to cut
ਕੱਢਣਾ (t)	to take out
ਕੱਤਣਾ (t)	to spin
ਕੰਬਣਾ (i)	to tremble
ਕਬੂਲਣਾ (t)	to accept

ਕਮਾਉਣਾ (t)	to earn
ਕਰਨਾ (t)	to do
ਕੀਲਣਾ (t)	to charm
ਕੁੰਜਣਾ (t)	to tuck in
ਕੁੱਟਣਾ (t)	to beat
ਕੁੱਦਣਾ (i)	to jump
ਕੁਮਲਾਉਣਾ (i)	to wither, wilt
ਕੂਕਣਾ (i)	to cry out

ਖ

ਖੰਘਣਾ (i)	to cough
ਖੱਟਣਾ (t)	to gain
ਖਰਚਣਾ (t)	to spend
ਖਰੀਦਣਾ (t)	to buy
ਖੜਕਣਾ (i)	to rattle
ਖੜਕਾਉਣਾ (t)	to knock
ਖੜ੍ਹਨਾ (i)	to stand
ਖਾਣਾ (t)	to eat
ਖਿੱਚਣਾ (t)	to pull
ਖਿੱਲਰਨਾ (i)	to spread
ਖਿਲਾਰਨਾ (t)	to spread
ਖਿੜਨਾ (i)	to bloom
ਖੂਆਉਣਾ (t)	to feed
ਖੁੱਲ੍ਹਣਾ (i)	to open
ਖੇਡਣਾ (t)	to play
ਖੇਲਣਾ (t)	to play
ਖੋਣਾ (t)	to snatch
ਖੇਦਣਾ (t)	to dig
ਖੇਰਨਾ (t)	to dissolve
ਖੇਲ੍ਹਣਾ (t)	to open

ਗ

ਗੱਜਣਾ (i)	to roar
ਗਾਉਣਾ (t)	to sing
ਗਾਹੁਣਾ (t)	to thrash
ਗਿਣਨਾ (t)	to count
ਗਿਰਨਾ (i)	to fall
ਗਿੜਨਾ (i)	to rotate
ਗੁਆਉਣਾ (t)	to lose
ਗੁਆਚਣਾ (i)	to get lost
ਗੁਆਰਨਾ (i)	to pass
ਗੁੰਨ੍ਹਣਾ (t)	to knead

ਹੁੰਜਣਾ (i)

to echo

ਘ

ਘਬਰਾਉਣਾ (i)	to be uneasy
ਘੱਲਣਾ (t)	to send
ਘੜਨਾ (t)	to shape
ਘੁਕਾਉਣਾ (t)	to whirl around
ਘੁੱਟਣਾ (t)	to press
ਘੀਮਣਾ (i)	to rotate; to stroll
ਘੁਲਨਾ (i)	to dissolve, melt
ਘੂਕਰਨਾ (i)	to whir
ਘੇਰਨਾ (t)	to surround
ਘੋਟਣਾ (t)	to grind
ਘੋਲਣਾ (t)	to dissolve

ਚ

ਚਹਿਕਣਾ (i)	to chirp
ਚੱਖਣਾ (t)	to taste
ਚੱਟਣਾ (t)	to lick
ਚੱਥਣਾ (t)	to chew
ਚਮਕਣਾ (i)	to shine, sparkle
ਚਰਨਾ (i)	to graze
ਚੱਲਣਾ (i)	to walk, move
ਚਲਾਉਣਾ (t)	to drive
ਚੜ੍ਹਨਾ (i)	to climb, rise
ਚਾਹੁਣਾ (t)	to want
ਚਿਣਨਾ (t)	to arrange
ਚਿੱਥਣਾ (t)	to chew
ਚਿਪਕਣਾ (i)	to cling
ਚੀਕਣਾ (i)	to shriek
ਚੀਰਨਾ (t)	to rip, tear
ਚੁੱਕਣਾ (i)	to have finished
ਚੁੱਕਣਾ (t)	to lift
ਚੁਗਣਾ (t)	to pick
ਚੁਣਨਾ (t)	to choose
ਚੁਮਣਾ (t)	to kiss
ਚੁਰਾਉਣਾ (t)	to steal
ਚੂਪਣਾ (t)	to suck juice out of fruit (mango/sugarcane)
ਚੋਣਾ (i)	to leak, drip

ਛ

ਛਕਣਾ (t)	to eat

ਛੱਡਣਾ (t)	to leave off
ਛਲਕਣਾ (i)	to jingle
ਛਪਣਾ (i)	to be printed
ਛਪਵਾਉਣਾ (t)	to get printed
ਛੜਨਾ (t)	to hull
ਛਾ ਜਾਣਾ (i)	to predominate
ਛਾਣਨਾ (t)	to sieve
ਛਾਪਣਾ (t)	to print
ਛਿੱਲਣਾ (t)	to peel
ਛਿੜਨਾ (i)	to begin
ਛੁਪਣਾ (i)	to hide
ਛੁਹਣਾ (t)	to touch
ਛੇੜਨਾ (t)	to fiddle with

ਜ

ਜਗਣਾ (i)	to be lit
ਜਗਾਉਣਾ (t)	to rouse; to light
ਜਪਣਾ (i)	to repeat
ਜੰਮਣਾ (i)	to be born
ਜਰਨਾ (t)	to bear
ਜਲਨਾ (i)	to burn
ਜੜਨਾ (t)	to inlay
ਜਾਗਣਾ (i)	to awaken
ਜਾਣਨਾ (i)	to know
ਜਾਣਾ (i)	to go
ਜਾਪਣਾ (t)	to seem
ਜਿੱਤਣਾ (i/t)	to win
ਜੀਉਣਾ (i)	to live
ਜੜਨਾ (i)	to join
ਜੌੜਨਾ (t)	to join

ਝ

ਝਗੜਨਾ (i)	to quarrel
ਝੱਲਣਾ (t)	to bear
ਝੜਨਾ (i)	to fall off
ਝਾਕਣਾ (i)	to look
ਝਾੜਨਾ (t)	to shake off
ਝਿਜਕਣਾ (i)	to be hesitant, shy
ਝਿੜਕਣਾ (t)	to scold
ਝੁਕਣਾ (i)	to bow
ਝੁਲਸਣਾ (i)	to burn, scorch
ਝੂਟਣਾ (i)	to swing

ਝ (i) to swing

ਟ	
ਟੱਕਰਨਾ (i/t)	to run into
ਟਕਰਾਉਣਾ (i)	to collide
ਟੰਗਣਾ (t)	to hang
ਟੱਪਣਾ (i)	to jump
ਟਾਲਨਾ (t)	to put off
ਟਿਕਣਾ (i)	to stay
ਟਿਕਾਉਣਾ (t)	to place
ਟੁੱਕਣਾ (t)	to cut, bite
ਟੁੱਟਣਾ (i)	to break
ਟੁੰਬਣਾ (t)	to nudge
ਟੋਲਣਾ (t)	to search for

ਠ	
ਠਹਿਰਨਾ (i)	to stay
ਠਿੱਲ੍ਹਣਾ (i)	to wade; to set out
ਠੋਕਣਾ (t)	to hammer; flog

ਡ	
ਡੱਕਣਾ (t)	to stop
ਡਟਣਾ (i)	to stand firm
ਡਰਨਾ (i)	to be afraid
ਡਈਉਣਾ (t)	to frighten
ਡਾਹੁਣਾ (t)	to place, set
ਡਾਂਟਣਾ (t)	to rebuke
ਡਿੱਗਣਾ (i)	to fall
ਡੁੱਬਣਾ (i)	to sink
ਡੁਬਾਉਣਾ (t)	to submerge
ਡੁੱਲ੍ਹਣਾ (i)	to spill
ਡੋਲਣਾ (i)	to shake
ਡੋਲ੍ਹਣਾ (t)	to spill

ਛ	
ਛਹਿਣਾ (i)	to collapse
ਛਕਣਾ (t)	to cover
ਛਲਨਾ (i)	to fade away
ਛਹੁਣਾ (t)	to demolish
ਛੁਕਣਾ (i)	to approach
ਛੋਣਾ (t)	to carry

ਤ

ਤਹਿ ਕਰਨਾ (t)	to fold
ਤੁਹਿਣਾ (t)	to be frightened
ਤੱਕਣਾ (i)	to look
ਤਰਨਾ (i)	to swim; float
ਤਲਨਾ (t)	to deep fry
ਤੜਕਣਾ (t)	to shallow fry
ਤੜਫਣਾ (i)	to feel longing
ਤਾਉਣਾ (t)	to provoke
ਤਿਆਗਣਾ (t)	to abandon
ਤਿਲਕਣਾ (i)	to slip
ਤੁਬਣਾ (t)	to card
ਤੁਰਨਾ (i)	to walk
ਤੋਲਣਾ (t)	to weigh
ਤੋੜਨਾ (t)	to break

ਥ

ਥੱਕਣਾ (i)	to become tired
ਥੁੱਕਣਾ (i)	to spit

ਦ

ਦੱਸਣਾ (t)	to tell
ਦਫਨਾਉਣਾ (t)	to bury (a body)
ਦੱਬਣਾ (t)	to bury
ਦਬਾਉਣਾ (t)	to bury
ਦਿਸਣਾ (i)	to be visible
ਦਿਖਾਉਣਾ (t)	to show
ਦੂਆਉਣਾ, ਦਿਵਾਉਣਾ(t)	to have given
ਦੂਹਰਾਉਣਾ (t)	to repeat
ਦੁਖਣਾ (i)	to ache
ਦੁੜਾਉਣਾ (t)	to chase, race
ਦੇਖਣਾ (t)	to see
ਦੇਣਾ (t)	to give
ਦੈਰਨਾ (i)	to run

ਪ

ਪੱਕਣਾ (t)	to push
ਪੜਕਣਾ (i)	to throb
ਪਾਰਨਾ (t)	to adopt
ਪੁਖਣਾ (i)	to smolder
ਪੋਣਾ (t)	to wash

ਨ

ਨੱਸਣਾ (i)	to flee
ਨੱਚਣਾ (i)	to dance
ਨੱਚੋੜਨਾ (t)	to squeeze
ਨੱਠਣਾ (i)	to flee
ਨੱਪਣਾ (t)	to press
ਨਬੋੜਨਾ (t)	to finish
ਨ੍ਹਾਉਣਾ (i)	to bathe
ਨਾਪਣਾ (t)	to measure
ਨਿਕਲਨਾ (i)	to emerge
ਨਿਗਲਨਾ (t)	to swallow
ਨਿੱਛ ਮਾਰਨਾ (t)	to sneeze
ਨਿੱਬਡਨਾ (i)	to be complete
ਨਿਭਣਾ (i)	to be faithful
ਨਿਭਾਉਣਾ (t)	to fulfill
ਨਿਵਾਜਣਾ (t)	to honor

ਪ

ਪਹਿਨਣਾ (t)	to wear
ਪਹੁੰਚਣਾ (i)	to reach, arrive
ਪੱਕਣਾ (i)	to ripen
ਪਕੜਨਾ (t)	to hold, grab
ਪਕਾਉਣਾ (t)	to cook
ਪਚਣਾ (i)	to digest
ਪਚਾਉਣਾ (t)	to digest
ਪਛਤਾਉਣਾ (i)	to regret
ਪਛੜਨਾ (i)	to lag behind
ਪਛਾਣਨਾ (t)	to recognize
ਪਟਕਾਉਣਾ (t)	to strike, whack
ਪਰਖਣਾ (t)	to test
ਪਰਚਾਉਣਾ (t)	to please
ਪਰਤਣਾ (i)	to return
ਪਲਨਾ (i)	to be reared
ਪੜ੍ਹਨਾ (t)	to read
ਪੜਾਉਣਾ (t)	to teach
ਪਾਉਣਾ (t)	to put in/on
ਪਾਟਣਾ (i)	to be torn
ਪਾਲਣਾ (t)	to nurture, raise
ਪਾੜਨਾ (t)	to tear
ਪਿਆਉਣਾ (t)	to make drink
ਪਿੱਟਣਾ (i)	to express anguish
ਪੀਸਣਾ, ਪੀਹਣਾ (t)	to grind

ਪੀਣਾ (t)	to drink
ਪੁੱਛਣਾ (i/t)	to ask
ਪੁੱਜਣਾ (i)	to arrive
ਪੁੱਟਣਾ (t)	to uproot, pull out
ਪੁੜਨਾ (t)	to prick
ਪੁਸਣਾ (t)	to worship
ਪੂੰਝਣਾ (t)	to wipe, rub out
ਪੈਣਾ (i)	to fall

ਫ

ਫਸਣਾ (i)	to be caught
ਫਸਾਉਣਾ (t)	to entrap
ਫੱਕਣਾ (t)	to swallow dry
ਫਟਣਾ (i)	to burst
ਫਬਣਾ (i)	to be fitting, match
ਫਲਨਾ (i)	to bear fruit
ਫਰਨਾ (t)	to grab, hold
ਫਿਰਨਾ (i)	to turn
ਫੁੱਟਣਾ (i)	to sprout
ਫੁਰਮਾਉਣਾ (i)	to order, say
ਫੁੱਲਣਾ (i)	to swell, inflate
ਫੂਕਣਾ (t)	to burn
ਫੇਰਨਾ (t)	to turn
ਫੈਟਣਾ (t)	to beat
ਫੈਲਣਾ (i)	to spread
ਫੈਲਾਉਣਾ (t)	to spread

ਬ

ਬਹਿਣਾ (i)	to sit
ਬਕਣਾ (t)	to babble
ਬਸ਼ਮਣਾ (t)	to bless, bestow
ਬਚਣਾ (i)	to avoid, be saved
ਬਚਾਉਣਾ (t)	to save
ਬਣਨਾ (i)	to be made
ਬਣਾਉਣਾ (t)	to make
ਬਦਲਨਾ (i/t)	to change
ਬੰਨ੍ਹਣਾ (t)	to bind, tie
ਬੁਨ੍ਹਾਉਣਾ (t)	to cause something to be tied
ਬਰਸਣਾ (i)	to rain
ਬਲਨਾ (i)	to burn
ਬਲਨਾ (t)	to burn
ਬਿਠਾਉਣਾ (t)	to seat

ਬਿਤਾਉਣਾ (t)	to spend, pass
ਬੀਜਣਾ (t)	to sow
ਬੀਤਣਾ (i)	to pass, elapse
ਬੁੱਝਣਾ (t)	to guess
ਬੁਲਾਉਣਾ (t)	to extinguish
ਬੁਣਨਾ (t)	to knit
ਬੁਲਾਉਣਾ (t)	to call
ਬੁਰਬੁਰਾਉਣਾ (i)	to mumble
ਬੈਠਣਾ (i)	to sit
ਬੋਲਣਾ (i)	to speak

ਭ

ਭਖਣਾ (i)	to heat up
ਭੱਸਣਾ (i)	to run
ਭਟਕਣਾ (i)	to wander, stray
ਭੰਨਣਾ (t)	to break, smash
ਭਰਨਾ (t)	to fill
ਭੰਪਣਾ (t)	to guess
ਭਾਲਨਾ (t)	to search, locate
ਭਿਜਵਾਉਣਾ (t)	to have sent
ਭਿੜਨਾ (i/t)	to collide, clash
ਭੁੱਸਣਾ (i)	to be roasted
ਭੂਨਣਾ (t)	to roast
ਭੁੱਲਣਾ (i)	to forget
ਭੂਮਰਨਾ (i)	to cause problems
ਭੇਜਣਾ (t)	to send
ਭੌਕਣਾ (i)	to bark

ਮ

ਮਹਿਕਣਾ (t)	to emit fragrance
ਮੰਗਣਾ (i)	to beg, ask for
ਮੰਗਵਾਉਣਾ (t)	to cause to be brought or fetched
ਮੱਚਣਾ (i)	to be on fire
ਮਚਾਉਣਾ (t)	to cause (fire, noise)
ਮਟਕਾਉਣਾ (i/t)	to be coquettish
ਮੰਨਣਾ (i)	to agree, believe in
ਮਨਾਉਣਾ (t)	to celebrate; to persuade
ਮਰਨਾ (i)	to die
ਮਰਵਾਉਣਾ (t)	to cause to kill
ਮਰੰਡਣਾ (t)	to pluck, yank
ਮਰੋੜਨਾ (i)	to twist, contort
ਮਲਨਾ (t)	to rub, scrub

ਮੜਨਾ (t)	to mount, stretch across
ਮਾਣਨਾ (t)	to celebrate, enjoy
ਮਾਪਣਾ (t)	to measure
ਮਾਰਨਾ (t)	to hit, kill
ਮਿਟਣਾ (i)	to fade, rub off
ਮਿਲਨਾ (t)	to measure
ਮਿਥਣਾ (t)	to suppose, assume
ਮਿਲਨਾ (i/t)	to meet
ਮਿਲਾਉਣਾ (t)	to join
ਮੁਸਕਰਾਉਣਾ (i)	to smile
ਮੁੱਕਣਾ (i)	to finish
ਮੁੜਨਾ (i)	to turn
ਮੋੜਨਾ (t)	to turn

ਰ

ਰਹਿਣਾ (i)	to live, reside, stay
ਰੱਖਣਾ (t)	to keep
ਰੰਗਣਾ (t)	to dye
ਰਗੜਨਾ (t)	to rub, grind, mash
ਰੁਟਣਾ (t)	to cram, memorize
ਰਲਨਾ (i)	to mix, mingle
ਰਿੰਨੁਣਾ (t)	to cook
ਰੁੱਸਣਾ (i)	to be displeased
ਰੁੱਝਣਾ (i)	to get busy
ਰੁਲਨਾ (i)	to be neglected
ਰੁਵੁਨਾ (i)	to be washed away
ਰੋਣਾ (i)	to weep

ਲ

ਲਹਿਣਾ (i)	to come off/down
ਲੱਗਣਾ (i)	to seem, attach
ਲਗਾਉਣਾ (t)	to apply, fix
ਲੰਘਣਾ (i)	to pass through
ਲੱਭਣਾ (t)	to seek, find
ਲਮਕਣਾ (i)	to hang, dangle
ਲੜਨਾ (i)	to fight
ਲਾਉਣਾ (t)	to apply, affix
ਲਾਹੂਣਾ (t)	to unload, take off
ਲਿਆਉਣਾ (i)	to bring
ਲਿਸਕਣਾ (i)	to sparkle
ਲਿਸਕਾਉਣਾ (t)	to polish
ਲਿਖਣਾ (t)	to write

ਲੁਕਣਾ (i)	to hide
ਲੁੱਟਣਾ (t)	to rob
ਲੇਟਣਾ (t)	to lay down
ਲੇਪਣਾ (t)	to spread, daub
ਲੈਣਾ (t)	to take

ਵ

ਵੱਸਣਾ (i)	to reside
ਵੱਹਿਣਾ (i)	to flow
ਵਗਣਾ (i)	to flow; to blow
ਵੱਸਣਾ (i)	to sound, strike
ਵਜ਼ਾਊਣਾ (t)	to sound, play
ਵਟਾਊਣਾ (t)	to exchange
ਵੰਡਣਾ (t)	to divide
ਵੱਛਣਾ (t)	to cut
ਵੱਧਣਾ (i)	to increase
ਵੱਧਾਊਣਾ (t)	to increase
ਵਰਜਣਾ (t)	to prohibit
ਵਰਤਣਾ (t)	to use
ਵਰਤਾਊਣਾ (t)	to serve
ਵਰੁਨਾ (i/t)	to fall
ਵਲਨਾ (t)	to wrap, envelop
ਵਰਨਾ (i)	to enter
ਵਾਹੁਣਾ (t)	to plow
ਵਾਪਰਨਾ (t)	to happen, occur
ਵਿੱਸਰਨਾ (i)	to be forgotten
ਵਿਖਾਊਣਾ (t)	to show
ਵਿਗੜਨਾ (i)	to be spoiled
ਵਿਚਾਰਨਾ (t)	to think
ਵਿਛਣਾ (i)	to be spread out
ਵਿਛੱਕੜਨਾ (i)	to be separated
ਵਿਛਾਊਣਾ (t)	to spread
ਵਿਛੋੜਨਾ (t)	to separate
ਵਿਟਰਨਾ (i)	to be annoyed
ਵੇਖਣਾ (t)	to see
ਵੇਚਣਾ (t)	to sell

Glossary

ਉ

ਊਸਤਾਦ/ਊਸਤਾਨੀ	teacher (m/f)
ਊਹ	he, she, it, that, they, those
ਊੱਚਾ	high (adj/i)
ਊਤਸਵ	festival (m)
ਊੱਤਮ	superior (adj/u)
ਊਤਰਾ-ਚੜ੍ਹਾ	ebb and flow, ups and downs (m)
ਊੱਤੇ, ਤੇ	on, up, above (adv)
ਊੱਥੇ	there
ਊੱਪਰ	upon, above
ਊਮਰ	age (f)
ਊਮੀਦ	hope (f)
ਊਰਦੂ	Urdu (m)
ਊਲਟਾ	inverted, reversed (adj/i)
ਊਲਟੀ	vomit (f)
ਊਲਥਾ	translation (m)
ਊੱਣੂ	owl (m)

ਅ

ਅਸਥਾਨ	place (m)
ਅਸਲ	reality (m)
ਅਸੀਂ	we
ਅਸੂਲ	principle, tenet (m)
ਅਹਿਮੀਅਤ	importance, significance (f)
ਅਖਬਾਰ	newspaper (f)
ਅਖੀਰ	end (m)
ਅੱਗ	fire, flame (f)
ਅਗਲਾ	next (adj/i)
ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼	Englishman/woman (m/f)
ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ	the English language (f); English (adj/u)
ਅੱਗੇ	before, ahead, in front (pp)
ਅਚਾਰ	pickle (m)
ਅੱਜ	today (m)
ਅੱਜ-ਕੱਲ੍ਹ	these days, nowadays (m)
ਅਜਾਇਬ-ਘਰ	museum (m)
ਅਜਾਨ	Islamic call-to-prayer (f)
ਅਤੁੱਟ	plentiful (adj/u)
ਅਤੇ, ਤੇ	and, as well as
ਅੱਬਰੂ	tear (m)

ਅੰਦਰ	inside, in, within (m, adv)
ਅਦਲਾ-ਬਦਲੀ	interchange (f)
ਅੱਧ	half; middle (m)
ਅਪਰਕ	ginger (m)
ਅੱਧਾ	half (adj/i)
ਅੱਧੀ ਰਾਤ	midnight (f)
ਅਨੰਦ	joy, pleasure (m)
ਅਨਾਸ	grain (m)
ਅਨਾਨਾਸ	pineapple (m)
ਅਨੁਸਾਰ	according to, in accordance with
ਅਨੁਵਾਦ	translation (m)
ਅੰਬ	mango (m)
ਅੰਬਾ	dad
ਅਮਰੀਕਣ	American (m, adj/u)
ਅਮਰੀਕਾ	United States, America (m)
ਅਮੀ	mom
ਅਮੁੱਲਾ	priceless (adj/i)
ਅਰਥੀ	bier (f)
ਅਰਦਾਸ	Sikh prayer (f)
ਅਰਬੀ	Arabic (f); Arab (adj/u)
ਆਲੋਗ-ਆਲੋਗ	separate, different (adj/u)
ਅਵਤਾਰ	incarnation (m)
ਅਵਾਜ਼	sound, voice (f)
ਆਮ	hope (f)
ਆਸਾਨ (ਆਸਾਨ)	easy (adj/u)
ਆਗਾਜ਼	beginning (m)
ਆਤਿਸ਼ਧਾਜੀ	fireworks (f)
ਆਦਤ	habit (f)
ਆਦਮੀ	man (m)
ਆਦਾਬ ਅਰਜ	greetings (ceremonial)
ਆਦਿ	et cetera (etc.) (adv)
ਆਮ	general, ordinary, common (adj/u)
ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ	usually (adv)
ਆਲਿਮ	scholar (m/f)
ਆਣੂ	potato (m)
ਆਲੈ-ਦੁਆਲੈ	all around, on all sides, surrounding
ਆਵਾਜਾਈ	traffic, transport and communication (f)
ਐਸਾ	this kind of (adj/i)
ਐਤਵਾਰ	Sunday (m)
ਐਖਾ	difficult (adj/i)
ਐਰਤ	woman (f)

ਦ

ਇਸਟ	deity, spiritual guide (m)
ਇਸਤਿਹਾਰ	advertisement (m)
ਇਸਤੇਮਾਲ	use (m)
ਇਸ ਲਈ	for this reason, therefore
ਇਸ਼ਾਰਾ	sign, signal (m)
ਇਹ	he, she, it, this, these
ਇਹੋ ਸਿਹਾ	similar to (adj/i)
ਇਕੱਠਾ	all together (adj/i)
ਇੱਕਤਾ, ਏਕਤਾ	unity, oneness (f)
ਇੱਕ-ਦੂਜਾ	one-another (ph)
ਇਖਤਿਆਰ ਕਰਨਾ	to adopt, follow (vt)
ਇਖਲਾਕੀ	moral, ethical (adj/u)
ਇਸਾਜ਼ਤ	permission (f)
ਇਤਿਹਾਸ	history (m)
ਇੱਥੇ	here
ਇਨਸਾਨ	human being, person (m)
ਇਨਸਾਨੀ	human (adj/u)
ਇਨਕਾਰ	refusal, denial (m)
ਇਮਤਿਹਾਨ	exam, test (m)
ਇਮਾਰਤ	building (f)
ਇਲਾਜ	cure, treatment (m)
ਇਲਾਵਾ	besides, in addition to
ਇਵਜ਼ਾਨਾ	compensation (m)
ਈਮਵੀ	Common Era (C.E.)
ਇਸਾਈ	Christian

ਸ

ਸਸਕਾਰ	cremation (m)
ਸਸਤਾ	inexpensive, cheap (adj/i)
ਸਹੀ	correct, right (adj/u)
ਸਹੇਲੀ	female friend of a female (f)
ਸਕੰਜਵੀ	lemonade (f)
ਸਕੰਟ	second (m)
ਸੰਗੀਤ	music (m)
ਸੱਜਣ	friend (m)
ਸਜ-ਧਜ ਕੇ	with pomp and show (adv)
ਸੰਤੁਰੀ	orange (adj/u)
ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ	Salutations ['God is truth'] (Sikh)
ਸਤਿਕਾਰ	respect, reverence (m)

ਸਥਾਪਿਤ	installed, established (adj/u)
ਸਦਕੇ	because of, for the sake of; sacrifice
ਸਦਰ	president (used in Pakistan) (m)
ਸਦੀ	century (f)
ਸੰਨ	dated year (m)
ਸੱਪ	snake (m)
ਸਫਰ	travel, journey (m)
ਸਫੈਦ	white (adj/u)
ਸਥਾਨ	lesson (m)
ਸਬਜ਼ੀ	vegetable(s) (f)
ਸੰਬੰਧ	relation, association (m)
ਸੰਬੰਧਿਤ	related to
ਸਭ	all (adj/u)
ਸਮੱਗਰੀ	ingredients (f)
ਸਮਾਪਤੀ	ending, conclusion (f)
ਸਮੁੰਦਰ	ocean (m)
ਸਰਹੱਦ	border (f)
ਸਰਕਾਰ	government (f)
ਸਰਕਾਰੀ	government, governmental (adj/u)
ਸਰਦੀ	winter (f)
ਸਰਬੱਤ	all (adj/u)
ਸਲਵਾਰ	loose pants (f)
ਸਲਾਮ	Salutations ['peace'] (Christian)
ਸਵਾਰ/ਟੀ	passenger (m/f)
ਸਵੇਰ, ਸਵੇਰਾ	morning (f/m)
ਸੜਕ	street, road (f)
ਸਾਹਿਤ	literature (m)
ਸਾਹਿਤਕ	literary (adj/u)
ਸਾਕਾਰ	manifest, actual (adj/u)
ਸਾਡਾ	our
ਸਾਢੇ	plus 1/2 (<i>for numbers 3 and higher</i>)
ਸਾਥੀ	friend, companion (m)
ਸਾਧਨ	means (m)
ਸਾਧੂ	holy man (m)
ਸਾਫ਼	clean (adj/u)
ਸਾਮੁਛੇ	across from, facing
ਸਾਮਾਨ	baggage, stuff (m)
ਸਾਮੀ	Semitic (adj/u)
ਸਾਰ	'at the time of' (suffix)
ਸਾਰਾ	all, entire, whole (adj/i)
ਸਾਲ	year (m)
ਸਾਲਗਿਰੂ	anniversary, birthday (f)

ਮਾਲਾਨਾ	annual (adj/u)
ਸਾਂਵੇ	ladies' festival during month of Savan (m pl)
ਸਾੜੀ	a women's garment (f)
ਸਿਉ	apple (m)
ਸਿਆਣਾ	wise (adj/i)
ਸਿਹਤ	health, fitness (f)
ਸਿਹਤਮੰਦ	healthy (adj/u)
ਸਿੰਜਾਈ	irrigation (f)
ਸਿੰਧੀ	pertaining to Sindh (SE Pakistan) (adj/u)
ਸਿਫ਼ਤ	praise (f)
ਸਿਫਰ	zero
ਸਿਫ਼ਾਰਿਸ਼	recommendation (f)
ਸਿਰਕੱਢ	prominent, distinguished (adj/u)
ਸਿਰਜਣਹਾਰ	the Creator, God (m)
ਸਿਰਫ	only
ਸਿਲਾਈ	sewing (f)
ਸੁਆਦ, ਸਵਾਦ	taste (m)
ਸੁਆਦਲਾ	tasty (adj/i)
ਸੁਹਣਾ	beautiful, handsome (adj/i)
ਸੁਣੱਖਾ	beautiful, handsome (adj/i)
ਸੁਪਨਾ	dream (m)
ਸੁਬੂਤ	early morning, dawn (f)
ਸੁਭਾਵਿਕ	natural, normal (adj/u)
ਸੁਵੱਲਾ	benevolent (adj/i)
ਸੁਭਾ	state, province (m)
ਸੋਬ	apple (m)
ਸੋਚ	thought (f)
ਸੋਟਾ	stick, club (m)
ਸੋਮਵਾਰ	Monday (m)
ਸੌਖਾ	easy (adj/i)

ਸ

ਸਹਿਜਾਦਾ	prince (m)
ਸਹਿਰ	city (m)
ਸ਼ਨਿੱਚਰਵਾਰ	Saturday (m)
ਸ਼ਰਧਾਲੂ	devotee (m)
ਸ਼ਰਾਬ	alcohol (f)
ਸ਼ਰਾਰਤ	mischief (f)
ਸ਼ਰਾਰਤੀ	naughty, mischievous (adj/u)
ਸਰੀਫ	noble, honorable (adj/u)
ਸਾਈਰੀ	poetry (f)

ਸਾਦੀ-ਸੁਦਾ	married (adj/u)
ਸਾਨਦਾਰ	glorious (adj/u)
ਸਾਲੋ-ਸੌਕਰਤ	pomp and show (f)
ਸਾਮ	evening (f)
ਸੀਜ਼ਾ	mirror; glass (m)
ਸੁਕਰ	thanks (m)
ਸੁਕਰਵਾਰ	Friday (m)
ਸੁਭਰੀਆ	'thank you'
ਸੁਹੂ ਕਰਨਾ	to start, begin (vt)
ਸੁਹੂਆਤ	beginning (f)
ਸੋਰ ਮਚਾਊਣਾ	to raise an outcry, to clamor (vt)
ਸੌਰੈ-ਗੁਲ	din, noise (m)
ਸੌਕ	fondness, interest, hobby (m)

ਹ

ਹਸਤੀ	existence, being, life; person (f)
ਹੰਕਾਰ	pride, conceit (m)
ਹੱਥ ਮਿਲਾਊਣਾ	to shake hands (vt)
ਹਨ	are
ਹਨੇਰਾ	darkness (m)
ਹਫਤਾ	week; Saturday (m)
ਹਮਲਾ	attack, invasion (m)
ਹਮੇਸ਼ਾਂ	forever, always
ਹਮੇਲ	necklace (f)
ਹਰ	every, each
ਹਰਾ	green (adj/i)
ਹਰਾਰਤ	heat (f)
ਹਰਿਆਵਲ	greenery (f)
ਹਲਕਾ	light (adj/i)
ਹਲਟ	Persian wheel (m)
ਹਲ ਵਾਹੁਣਾ	to plow (vt)
ਹਵਨ	fire sacrifice (m)
ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼	airplane (m)
ਹਾਂ	yes; am (ਮੈਂ), are (ਅਸੀਂ)
ਹਾਕਮ	ruler (m)
ਹਾਜ਼ਰ	present (adj/u)
ਹਾਦਸਾ	accident, mishap (m)
ਹਾਲ	state or condition of being (m)
ਹਾਲਤ	state, condition (f)
ਹਾਲਾਂ ਕਿ	even though
ਹਿੱਸਾ	part (m)

ਹਿਮਾਬ	math, account (m)
ਹਿੰਦੂਸਤਾਨੀ	Indian (adj/u)
ਹਿੰਦੂ	Hindu (m/f)
ਹੁਮਿਆਰ	intelligent, smart, clever (adj/u)
ਹੁਣ	now
ਹੁਣੈ	right now
ਹੁਣੈ-ਹੁਣੈ	recently
ਹੇਠ	below, under
ਹੈ	is
ਹੈਂ	are
ਹੈਰਾਨੀ	surprise (f)
ਹੋ	are
ਹੋਂਦ	existence, reality (f)
ਹੋਰ	more, additional
ਹੋਲੀ	festival of colors (f)
ਹੌਲੀ	slowly

ਕ

ਕਈ	several (adj/u)
ਕਸਬਾ	small town (m)
ਕਹਾਣੀ	story (f)
ਕਹਿੰਦਾ-ਕਹਾਉਂਦਾ	known (for people) (adj/i)
ਕੱਕਰ	frost (m)
ਕੰਢਾ	thorn (m)
ਕਣਕ	wheat (f)
ਕਥਾ	story, tale (f)
ਕਦਰ	value (f)
ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ	values, norms (f pl)
ਕਦੇ	ever
ਕਦੋਂ	when?
ਕੰਧ	wall (f)
ਕਨੇਡੀਅਨ	Canadian (m/f)
ਕਪੜਾ	cloth (m)
ਕਬਜ਼ਾ	possession, seizure (m)
ਕਬੱਡੀ	a tackle sport (f)
ਕਬਰਿਸਤਾਨ	cemetery, graveyard (m)
ਕਬੂਤਰ	pigeon (m)
ਕਬੂਲ	accepted (adj/u)
ਕੰਮ	work, deed (m)
ਕਮਰ	waist (f)
ਕਮਰਾ	room (m)

ਕਮਾਦ	sugarcane (m)
ਕਮੀ	lack, paucity (f)
ਕਮੀਜ਼	shirt (f)
ਕੱਲ੍ਹੁ	tomorrow; yesterday (m)
ਕਲਮ	pen (f)
ਕਲਾ	art, craft (f)
ਕਲਾਸ	class (school) (f)
ਕਵਿਤਾ	poem, poetry (f)
ਕੜਾ	bracelet (m)
ਕੜਾਹੀ	wok (f)
ਕਾਇਮ	established, existing (adj/u)
ਕਾਸਤ	cultivation, sowing, tillage (f)
ਕਾਗਜ਼	paper (m)
ਕਾਪੀ	notebook (f)
ਕਾਫ਼ੀ	enough, plenty of (adj/u); coffee (f)
ਕਾਮਯਾਬੀ	success (f)
ਕਾਰਨ	due to; cause (m)
ਕਾਲਾ	black (adj/i)
ਕਿ	that
ਕਿਉਂ	why?
ਕਿਉਂਕਿ	because
ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ	in what way? how?
ਕਿਸ ਦਾ, ਕਿਹਦਾ	whose?
ਕਿਸਮ	type, kind (f)
ਕਿਸਾਨ	farmer (m)
ਕਿਹੜਾ	which?
ਕਿੱਕਲੀ	girls' whirling game (f)
ਕਿੱਤਾ	occupation, profession (m)
ਕਿਤਾਬ	book (f)
ਕਿੱਥੇ	where?
ਕਿੱਦਾਂ	how?
ਕਿੰਨਾ	how much?
ਕਿਰਪਾ ਕਰ ਕੇ	'please'
ਕਿਰਪਾਨ	small sword (a religious symbol of the Sikhs) (f)
ਕਿਵੇਂ	how?
ਕੀ	what?
ਕੀਮਤ	price, cost (f)
ਕੀਮਤੀ	expensive, valuable (adj/u)
ਕੀਰਤਨ	hymn singing (m)
ਕੀਰਨਾ	lament (m)
ਕੁਸਤੀ	wrestling (f)
ਕੁੱਲ	something, some

ਭੁਦਰਤੀ	natural, divine (adj/u)
ਭਰਮੀ	chair (f)
ਭੜਤਾ	long loose shirt (m)
ਕੁੜੀ	girl (f)
ਕੇਸ਼ਰੀ	saffron-colored (adj/u)
ਕੇਂਦਰ	center (m)
ਕੋਇਲ	Asian cuckoo bird (f)
ਕੋਈ	someone, some
ਕੋਸ਼	dictionary (m)
ਕੋਸ਼ਿਸ਼	try, attempt (f)
ਕੋਲ	near, by, with; in possession of
ਕੋਣ	who?
ਕੌਮੀ ਸੱਤਾ	communal authority (f)

ਖ

ਖਜ਼ਾਨਾ	treasure, store (m)
ਖਤ	letter (m)
ਖਤਮ	finished (adj/u)
ਖੱਤਰੀ	person of mercantile class (m)
ਖਬਰ	news (f)
ਖਰਾਬ	bad (adj/u)
ਖਲਲ	interference, disturbance (m)
ਖੜ੍ਹਾ	standing (adj/i)
ਖਾਸ	special, particular (adj/u)
ਖਾਸੀਅਤ	quality, characteristic (f)
ਖਾਹਿਸ	desire (f)
ਖਾਣਾ	food (m)
ਖਾਤਿਰ	for the sake of, on account of
ਖਾਨਗਾਹ	Sufi shrine, mausoleum (f)
ਖਾਨਦਾਨ	family lineage (m)
ਖਿਆਲ	idea, opinion (m)
ਖਿੜਾਰੀ	player, sportsman (m)
ਖਿੱਤਾ	region, territory (m)
ਖਿਲਾਫ	against
ਖੁਸ	happy (adj/u)
ਖੁਸ਼ਕਿਸਮਤੀ	good fortune (f)
ਖੁਸ਼ਬੂਦਾਰ	fragrant (adj/u)
ਖੁਸੀ	joy, happiness (f)
ਖੁਦਾ ਹਾਫਿਜ਼	lit. 'may God protect you'; goodbye (Muslim)
ਖੁੱਲ੍ਹਾ	open (adj/i)
ਖੁਬਸੂਰਤ	beautiful, handsome (adj/u)

ਖੇਤ

field (m)

ਖੇਤੀ-ਬਾੜੀ

agriculture, farming (f)

ਖੋਜ

research (f)

ਗ

ਗਾਊ, ਗਾਂ

cow (f)

ਗੰਗਾ

Ganges River (f)

ਗੱਡੀ

train (f)

ਗੰਦਾ

dirty (adj/i)

ਗੱਪ

gossip, idle talk (f)

ਗੱਭਰੂ

young man (m)

ਗੰਭੀਰ

serious (adj/u)

ਗੱਭੇ

in the middle of

ਗ੍ਰੰਥ

book, sacred text (m)

ਗਰਮ

warm, hot (adj/u)

ਗਰਮੀ

heat, summer (f)

ਗਰੀਬ

poor (adj/u)

ਗੱਲ

matter, issue, talk (f)

ਗੁਲੈ ਮਿਲਨਾ

to hug, embrace (v)

ਗੁੜਵਾ

small pitcher (m)

ਗਿਣਤੀ

count, total number (f)

ਗਿੱਧਾ

clapping; a Punjabi dance form (m)

ਗੀਤ

song (m)

ਗੁਆਂਢੀ

neighbor (m)

ਗੁੱਸਾ

anger (m)

ਗੁੱਸੇ

angry (adj/u)

ਗੁਜਰਾਤੀ

Gujarati (m, adj/u)

ਗੁੰਝਲਦਾਰ

intricate, complicated, tangled (adj/u)

ਗੁਰਦੁਆਰਾ

Sikh place of worship (m)

ਗੁਰੂ

teacher, 'guru' (m/f)

ਗੇਡਾ

turn, circuit (m)

ਗੋਡੀ

cauliflower (f)

ਘ

ਘੱਟ

less (adj/u)

ਘੰਟਾ

hour (m)

ਘਰ

home, house (m)

ਘੜੀ

watch, clock; short span of time (f)

ਘੋਲ

wrestling match (m)

ਘੋੜਾ

horse (m)

ਚ

ਚੰਗਾ	good (adj/i)
ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ	well, in a good way (adv)
ਚੰਬੇਲੀ	jasmine (f)
ਚਮਚਾ	spoon (m)
ਚਰਨ	foot, feet (m)
ਚਾਹ	tea (f)
ਚਾਹੀਦਾ	wanted, required (adj/i)
ਚਾਕਰੀ	service, work (f)
ਚਾਚਾ	father's younger brother, uncle
ਚਾਂਦੀ	silver (f)
ਚਿੱਟਾ	white (adj/i)
ਚਿੱਠੀ	letter (f)
ਚਿੰਤਕ	intellectual, thinker (m)
ਚੀਜ਼	thing (f)
ਚੀਨੀ	sugar (f)
ਚੁੱਪ-ਚਾਪ	silently, secretly (adj/u)
ਚੁਰਾਹਾ	intersection (m)
ਚੋਭ	poke, prod (f)
ਚੌਰ	thief (m)
ਚੈਲ	rice (m)
ਚੈੜਾ	wide (adj/i)

ਛ

ਛੱਤ	ceiling, roof (f)
ਛੱਪੜ	pond (m)
ਛਾਤੀ	chest, breast (f)
ਛਾਲ	jump, leap (f)
ਛੁੱਟੀ	vacation, leave (f)
ਛੇਤੀ	quickly (adv)
ਛੋਟਾ	small (adj/i)
ਛੋਲੇ	chickpeas (m pl)

ਸ

ਸਮਝਨ	celebration (m)
ਸਹਾਜ	ship, plane (m)
ਜਗ੍ਹਾ	place (f)
ਜੱਟ	Jatt, farmer (m)
ਜਨਮ	birth (m)
ਜਨਮ-ਦਿਨ	birthday (m)

ਜਮ੍ਹਾਂ ਹੋਣਾ	to gather (vi)
ਜ਼ਮੀਨ	earth, ground (f)
ਜ਼ਰਮੇਜ਼	fertile (adj/u)
ਜ਼ਰੂਰ	for sure, definitely (adv)
ਜਲਦੀ	quickly, early (adv)
ਜਵਾਬ	answer (f)
ਜਾਣਕਾਰੀ	knowledge, information (f)
ਜਾਤੀ	caste, ethnic community, clan (f)
ਜਾਨਮੀਨ	successor (m)
ਜਾਮਨੀ	purple (adj/u)
ਜ਼ਿਆਦਾ	more, many (adj/i)
ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ	mostly
ਜਿਹਾ	like, '-ish' (pp-adv/adj/i)
ਜਿੱਤ	victory (f)
ਜਿੰਦਗੀ	life (f)
ਜੀਅ	person, being; mood (m)
ਜੀਅ ਕਰਨਾ	to feel like doing (vt)
ਜੀ ਆਇਆਂ ਨੂੰ!	'welcome!'
ਜੁਆਨ, ਜਵਾਨ	young (adj/u); young man (m)
ਜੁਕਾਮ	cold (illness) (m)
ਜੁਗਨੂੰ	firefly (m)
ਜੁਗਰਾਫੀਆ	geography (m)
ਜੁੱਤੀ	shoe(/s) (esp. traditional Punjabi style) (f/ f pl)
ਜੁਬਾਨ/ਬੋਲੀ	language (f)
ਜੁੱਮਾ	Friday (m)
ਜੁੱਮੇਰਾਤ	Thursday (f)
ਜੂਸ	juice (m)
ਜੂਠਾ	used, polluted (food or utensil) (adj/i)
ਜੇਲ	prison, jail (f)
ਜੈਨ	Jain (m, adj/u)
ਜੋਬਨ	youth (m)
ਜੋਰ-ਜੋਰ	vigor, verve (m)

ਝ

ਝੁਕਾਅ	tendency, proclivity (m)

ਟ

ਟੱਬਰ	family (m)
ਟਮਾਟਰ	tomato (m)
ਟਾਕਰਾ	contrast (m)
ਟਿਮ-ਟਿਮਾਊਂਦਾ	twinkling, flickering (adj/i)

ਟੁਕੜਾ	piece, portion (m)
ਟੁੱਟਾ	broken (adj/i)
ਟੈਕਰਾ	basket (m)

ਠ

ਠੰਡ	cold, coldness (f)
ਠੌਥਾ	cold (adj/i); cold drink (m)
ਠੀਕ	all right, fine, OK (adj/u)

ਡ

ਡੇਗਰ	cattle (m)
ਡੱਬਾ	box (m)
ਡਰ	fear (m)
ਡੇਛ	1 1/2
ਡੇਰਾ	camp, lodging, monastery (m)

ਢ

ਢੱਗਾ	ox (m)
ਢਾਈ	2 1/2
ਢਾਬਾ	roadside restaurant, diner (m)
ਢੇਰ	heap, pile (m)
ਢੋਲ	large barrel-shaped drum (m)

ਤ

ਤਸਵੀਰ	photograph, painting (f)
ਤਹਿ	layer (f)
ਤੱਕ	up to, until
ਤਕਰੀਬਨ	approximately (adv)
ਤਕਲੀਫ	trouble, hardship (f)
ਤੰਗ	narrow (adj/u)
ਤਗੜਾ	strong (adj/i)
ਤਬਦੀਲੀ	change, transformation (f)
ਤਬਲਾ	pair of drums used in Indian classical music (m)
ਤਰਖਾਣ	carpenter (m)
ਤਰਜੂਮਾ	translation (m)
ਤਰ੍ਹਾਂ	like, in the manner of
ਤਰੀਕਾ	method, way (m)
ਤਲਾਜ਼	search (f)
ਤਾਇਆ	father's elder brother, uncle

ਤਾਂ	then (emphatic particle)
ਤਾਜ	cards (f)
ਤਾਂ ਕਿ	'so that...'
ਤਾਜਾ	fresh (adj/i)
ਤਾਪਮਾਨ	temperature (m)
ਤਾਰਾ	star (m)
ਤਾਰੀਖ	date (f)
ਤਾਰੀਫ	praise (f)
ਤਾਲੀਮ	education, instruction (f)
ਤਿਆਰ	ready (adj/u)
ਤਿਆਰੀ	readiness, preparation (f)
ਤਿਹਾਈ	1/3
ਤਿੱਬਤ	Tibet (m)
ਤੀਰਥ	pilgrimage center (m)
ਤੀਵੰਂ	woman, wife (f)
ਤੁਮੀਂ	you (plural/formal)
ਤੁਹਡਾ	gift (m)
ਤੁਹਾਡਾ	your (plural/formal)
ਤੂ	you
ਤੇ, ਉੱਤੇ	on, up, above
ਤੇ, ਅਤੇ	and
ਤੇਜ਼	fast, swift (adj/u)
ਤੇਰਾ	your
ਤੇਲ	oil (m)
ਤੋਂ	from
ਤੋਤੇ-ਰੰਗ	parrot-colored (adj/i)
ਤੌਰੀਆ	mustard (m)

ਬ

ਬਕਾਵਟ	weariness (f)
ਬੱਲੇ	below, under, beneath
ਬਾਂ	place (f)
ਬਾਲ/ਬਾਲੀ	plate (m/f)

ਦ

ਦਸਤਾਰ	turban (f)
ਦਹਾਕਾ	decade (m)
ਦਹੀਂ	yoghurt, curd (m)
ਦਫਤਰ	office (m)
ਦਰਮਤ	tree (m)

ਦਰਜਾ	grade, class (m)
ਦਰਜੀ	tailor (m)
ਦਰਦਨਾਕ	sad, sorrowful (adj/u)
ਦਰਵਾਜ਼ਾ	door (m)
ਦਰਿਆ	river (m)
ਦਾਬਲ	entered, admitted (adj/u)
ਦਾਸ਼ਤਾ	admission, entry (m)
ਦਾਣਾ	grain (m)
ਦਾਦਾ/ਦਾਦੀ	paternal grandfather/grandmother (m/f)
ਦਾਲ	lentils, pulses (f)
ਦਿਨ	day (m)
ਦਿਲਚਸਪ	interesting (adj/u)
ਦਿਲਚਸਪੀ	interest (f)
ਦਿਲ ਲੱਗਣਾ	to feel content
ਦਿੱਠੀ	Delhi (f)
ਦੁਆਰੀ	Hindu festival of lights (f)
ਦੁਆਰਾ	medicine (f)
ਦੁਕਾਨ	through (pp)
ਦੂਖੀ	shop, store (f)
ਦੂੜ	sad (adj/u)
ਦੂਨੀਆ	milk (m)
ਦੂਪਹਿਰ	world (f)
ਦੂਰਘਟਨਾ	noon, afternoon (f)
ਦੂਰ	accident, tragedy (f)
ਦੇਸ, ਦੇਸ	far (adj/u)
ਦੇਖ-ਭਾਲ	country (m)
ਦੇਣ	care, maintenance (f)
ਦੇਰ	contribution, giving (f)
ਦੇਵੀ	lateness, delay (f)
ਦੇਵੇ	goddess, the Mother Goddess (f)
ਦੌਰਾਨ	both
ਦੈੜ	during
	race (f)

ਧ

ਧੰਧਾ	profession (m)
ਪੰਨਵਾਦ	thank you
ਪਨੀਆ	cilantro, coriander (m)
ਪਰਮ	religion, faith, duty (m)
ਪਿਆਨ	attention (m)
ਪੀ	daughter (f)

ਹੁੰਧ

fog (f)

ਹੁਮ-ਧਾਮ

pomp and show (m)

ਹੋਥਾ

deception, deceit (m)

ਹੋਬੀ

washerman (m)

ਨ

ਨਾਮਾ

intoxication (m)

ਨਹਿਰ

canal (f)

ਨਕਸ਼ਾ

map, chart (m)

ਨਖਿੱਧ

inferior (adj/u)

ਨਜ਼ਦੀਕ

near (adj/u)

ਨਜ਼ਮ

poem (f)

ਨਜ਼ਰ

glance, vision (f)

ਨਜ਼ਾਰਾ

sight, scene (m)

ਨਜੀਜਾ

outcome, result (m)

ਨਮਸਕਾਰ

greetings (Hindu)

ਨਮਸਤੇ

Salutations (Hindu)

ਨਵਾਂ

new (adj/i)

ਨਾਂ

name (m)

ਨਾਭਤਾ

breakfast (m)

ਨਾਕਾਮ

unsuccessful (adj/u)

ਨਾਟਕ

drama, play (m)

ਨਾਨ

baked bread (m)

ਨਾਨਾ/ਨਾਨੀ

maternal grandfather/mother (m/f)

ਨਾਮੀ

eminent, renowned (adj/u)

ਨਾਰ

woman, wife (f)

ਨਾਰਾਜ

angry (adj/u)

ਨਾਲ

with

ਨਾਲ-ਨਾਲ

adjacent to (adj/u)

ਨਾਲੋਂ

than

ਨਿਆਮਤ

boon, blessing (f)

ਨਿਆਨਾ

goal (m)

ਨਿੱਕਾ

little (adj/i)

ਨਿਕਾਹ

wedding (Muslim) (m)

ਨਿੰਬੂ

lemon (m)

ਨਿਰਭਰ

dependant (adj/u)

ਨੀਂਹ

foundation, base (f)

ਨੀਂਦ

sleep (f)

ਨੀਲਾ

blue (adj/i)

ਨੁਮਾ

in the style of (pp)

ਨੁਮਾਇਸ਼

exhibition, display (f)

ਨੂੰ	to
ਨੂੰਹ	daughter-in-law (f)
ਨੇਤਾ	leader (m)
ਨੇੜੇ	near
ਨੈਤਿਕ	moral, ethical (adj/u)
ਨੌਕਰ/ਨੌਕਰਾਣੀ	servant (m/f)
ਨੌਕਰੀ	job (f)
ਨੌਜਵਾਨ	young (adj); youth (m)

ਪ

ਪਸੰਦ	liking, preference (f)
ਪਹਾੜ/ਲੀ	hill/hillock (m/f)
ਪਹਿਰ	unit of time of about three hours (m)
ਪਹਿਲਵਾਨ	wrestler (m)
ਪਹਿਲਾ	first (adj/i)
ਪਹਿਲਾਂ	before, formerly
ਪਕੱਡਾ	dumpling fried in chickpea batter (m)
ਪੱਥ	fan (m)
ਪਗੜੀ, ਪੱਗ	turban (f)
ਪੰਜਾਬੀ/ਪੰਜਾਬਣ	the Punjabi language (f), a Punjabi person (m/f)
ਪੰਜਾਈ	yoke (f)
ਪਟਾਕਾ	firecracker; explosion (m)
ਪੱਤਲੜ	fall (season) (f)
ਪਤਨ	decline, downfall (m)
ਪਤਨੀ	wife (f)
ਪਤਲਾ	thin, slender (adj/i)
ਪਤਾ	information, address (m)
ਪੱਤਾ	leaf (m)
ਪਤੀ	husband (m)
ਪੰਥ	religious community (m)
ਪੱਥਰ	stone (m)
ਪੱਧਰਾ	flat, smooth (adj/i)
ਪਰ	but
ਪਰਮੋ	day before yesterday; day after tomorrow (adv, f)
ਪਰਵਾਸੀ	migrant, emigrant (adj/u, m)
ਪਰਿਵਾਰ	family (m)
ਪਰੋਠਾ	griddle-fried flat-bread (m)
ਪਲ	moment, a unit of time (m)
ਪੜਦਾ	curtain (m)
ਪੜਾਅ	stage, halting place (m)
ਪ੍ਰਧਾਨ	president, head (m)

ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ	influenced, impressed (adj/u)
ਪਾਈਆ	1/4
ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ	Pakistani (adj/u, m)
ਪਾਣੀ	water (m)
ਪਾਰਮੀ	Zoroastrian (m)
ਪਾਰਟੀ	party (f)
ਪਾਲਣਹਾਰ	nurturer, God (m)
ਪਾਵਨ	sacred, holy (adj/u)
ਪਿਆਰ	love (m)
ਪਿਆਲਾ	cup, goblet (m)
ਪਿਛਲਾ	last, previous (adj/i)
ਪਿੱਛੇ	behind
ਪਿੱਛੋਕੜ	background (m)
ਪਿੰਡ	village (m)
ਪਿਤਾ	father (m)
ਪੰਧ	swing (f)
ਪੀਰ	Monday; Sufi saint (m)
ਪੁਸਤਕ	book (f)
ਪੁਜਾਰੀ	priest, worshipper (m)
ਪੁਰਾਣਾ	old (adj/i)
ਪੁਰਾਤਨ	old, ancient (adj/u)
ਪੁਲਿਸ	police (f)
ਪੂਜਾ	worship, offering (f)
ਪੂਰਬੀ	eastern (adj/u)
ਪੂਰਾ	complete (adj/i)
ਪੇਸ਼ਾ	occupation, profession (m)
ਪੇਕਾ	parental home (m)
ਪੇਟ	belly, stomach (m)
ਪੇਂਡੂ	villager (m); rustic, rural (adj/u)
ਪੈਦਾਇਸ਼	birth (f)
ਪੈਦਾ ਹੋਣਾ	to be born (vi)
ਪੈਰੋਕਾਰ	follower, devotee (m)
ਪੌਣ-ਪਾਣੀ	climate (m)
ਪੌਣਾ	minus 1/4 (adj/i, m)

ਫ

ਫਸਲ	crop (f)
ਫਲ	grace (m)
ਫਰਸ	floor (m)
ਫਰਕ	difference (m)
ਫਰਜ਼	duty (m)

ਫਲ	fruit (m)
ਫਲਾਂ ਵਾਸ਼ਾ	fruit seller (m)
ਫਿਕਰ	anxiety, worry (m)
ਫਿਕਰਾ	sentence (m)
ਫਿਰ	then, again
ਫਿਰਕਾ	sect (m)
ਫਿਰ ਤਾਂ	'in that case, then....'
ਫੀਸਦੀ	percent (f)
ਫੁੱਫੜ	husband of father's sister, uncle
ਫੁੱਲ	flower (m)
ਫੈਮਲਾ	decision (m)
ਫੈਲਾਅ	spread, expansion (m)
ਫੌਜ	army (f)
ਫੌਜੀ	soldier (m)

ਬ

ਬੱਸ	enough, 'that's all'; bus (f)
ਬਸੰਤ	spring (f)
ਬਹੁਮੰਮਤੀ	majority opinion (f)
ਬਹੁਤ	much, many (adj/i); very, extremely (adv)
ਬੰਗਾਲੀ	the Bengali language (f), from the state of Bengal (adj/u)
ਬਗੀਚਾ	small garden (m)
ਬਗੈਰ	without, except
ਬੱਚਾ/ਬੱਚੀ	child (m/f)
ਬਜਾਏ	instead of, in place of
ਬਜ਼ਾਰ	market (m)
ਬਜ਼ੁਰਗ	elderly (adj/u); old person (m)
ਬਤਾਊਂ	eggplant (m)
ਬੰਦ	closed (adj/u)
ਬਦਕਿਸਮਤੀ	bad luck (f)
ਬਦਲੇ	instead of
ਬੰਦਾ	person (m)
ਬਨਸਪਤੀ	vegetation, flora (f)
ਬਨੇਰਾ	roof boundary (m)
ਬਰਮਾਤ	rain, rainy season (f)
ਬਰਛ	snow, ice (f)
ਬਰਾਤੀ	party of wedding guests (m pl)
ਬਰਾਬਰ	equal, matching (adj/u)
ਬਰਾਬਰੀ	equality (f)
ਬਲਦ	ox (m)
ਬਲੋਚੀ	pertaining to Balochistan (SW Pakistan) (adj/u, m)

ਬੜਾ	very (adv/i)
ਬਾਅਦ	after
ਬੰਹ	arm (f)
ਬਾਹਰ	outside
ਬਾਕੀ	remaining (adj/u, m)
ਬਾਗ	garden (m)
ਬਾਜ਼ੂ	arm (m)
ਬਾਤ	matter, issue, talk (f)
ਬਾਪ	father (m)
ਬਾਬਤ	about
ਬਾਬਾ	old man, grandfather; saint (m)
ਬਾਰੀ	window (f)
ਬਾਰੇ	about
ਬਾਵਸੂਦ	despite, in spite of
ਬਿਹਤਰ	better (adj/u)
ਬਿਨਾਂ	without, except
ਬਿਲਕੁਲ	entirely, completely (adv)
ਬਿੱਲਾ	cat (m)
ਬੀਬਾ	young woman (f)
ਬੀਮਾਰ	sick (adj/u)
ਬੁਖਾਰ	fever (m)
ਬੁਢਾਪਾ, ਬੁਢੇਪਾ	old age (m)
ਬੁੱਧ	Buddhist (adj/u)
ਬੁੱਧਵਾਰ	Wednesday (m)
ਬੁਨਿਆਦੀ	fundamental, basic (adj/u)
ਬੁਰਾ	bad (adj/i)
ਬੁਲੰਦ	high (adj/u)
ਬੂਹਾ	door (m)
ਬੂਟਾ	plant, sapling (m)
ਬੂਰਾ	light brown (adj/i)
ਬੇਹੱਦ	limitless (adj)
ਬੇਨਤੀ	request (f)
ਬੇੜੀ	dinghy, boat (f)
ਬੈਲ-ਗੱਡੀ	bullock-cart (f)
ਬੋਧੀ	Buddhist (m/f)
ਬੋਲੀ	language (f)
ਬੋਲੀਆਂ	a type of short verse (f pl)
ਬੋੜ੍ਹ	banyan tree (m)
ਭ	
ਭਗਵਾਨ	God (m)

ਭੰਗੜਾ	a men's folk dance (m)
ਭਜਨ	hymn (m)
ਭੜੂਰਾ	puffy fried bread (m)
ਭਤੀਜਾ/ਭਤੀਜੀ	nephew/niece (paternal) (m/f)
ਭਰਾ, ਭਾਅ	brother (m)
ਭਲਕੇ	tomorrow
ਭਲਾ	good, noble (adj); welfare (m)
ਭਵਿੱਖ	future (m)
ਭਾਈ	brother (m)
ਭਾਈਚਾਰਾ	brotherhood, fraternity (m)
ਭਾਂਡਾ	utensil (m)
ਭਾਬੀ	sister-in-law (f)
ਭਾਰਾ	heavy (adj/i)
ਭਾਵੇਂ	although
ਭਿੰਡੀ	okra (f)
ਭੀਖ	alms (f)
ਭੁੱਖ	hunger (f)
ਭੁੱਖਾ	hungry (adj/i)
ਭੂਆ	father's sister, aunt (f)
ਭੈਣ	sister (f)
ਭੈੜਾ	bad, wicked (adj/i)

M

ਮਸਹੂਰ	famous (adj/u)
ਮਸਜਿਦ	mosque (f)
ਮਸਰਿਕੀ	eastern (adj/u)
ਮਸਾਲਾ	spice (m)
ਮਸਾਲੇਦਾਰ	spicy (adj/u)
ਮਸੀਤ	mosque (f)
ਮਹੱਲਾ	neighborhood (m)
ਮਹਾਨ	great, grand (m)
ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨਾ	to feel (emotion, etc.)
ਮਹੰਗਾ	expensive (adj/i)
ਮਹਿਮਾਨ	guest (m)
ਮਹੀਨਾ	month (m)
ਮਕਾਨ	house (m)
ਮੰਗਤਾ	beggar (m)
ਮੜਾਰਿਬੀ	western (adj/u) (used in Pakistan)
ਮਗਰੋਂ	after
ਮੰਗਲਵਾਰ	Tuesday (m)
ਮੱਛੀ, ਮਛਲੀ	fish (f)

ਮਜ਼ਾਮਣ	proud or prudish woman (f)
ਮਜ਼ਦੂਰ	laborer (m)
ਮਜ਼ਬ	religion (m)
ਮਜ਼ਾ	fun (m)
ਮਜ਼ੇਦਾਰ	enjoyable, fun (adj/u)
ਮੱਛ	water buffalo (f)
ਮੰਡੀ	market, trading center (f)
ਮਤ	faith, religion (m)
ਮਦਦ	help (f)
ਮੰਦਿਰ	temple (m)
ਮੱਧਕਾਲੀਨ	medieval (adj/u)
ਮੱਧਮ	middle (adj/u)
ਮਨੋਰੰਜਨ	entertainment (m)
ਮਰਕਜ਼	center (m)
ਮਰਦ	man, gent (m)
ਮਰੀਜ਼	patient, sick person (m)
ਮੜ੍ਹੀ	funeral pyre, cremation site (f)
ਮੁੰ	mom (f)
ਮਾਇਕ	financial (adj/i)
ਮਾਮੀ	mother's sister, aunt (f)
ਮਾਸੂਮ	innocent (adj/u)
ਮਾਤਾ	mother (f)
ਮਾਪ	measurement (m)
ਮਾਪੇ	parents (m pl)
ਮਾਮਾ	mother's brother, uncle
ਮਾਲੂਮਤਾ	sweet fritter (m)
ਮਾਲੀ	gardner (m)
ਮਿਹਨਤ	hard work, labour (f)
ਮਿਹਨਤੀ	hard-working (adj/u)
ਮਿਹਰਬਾਨੀ	kindness, 'thank you' (f)
ਮਿਜ਼ਾਜ	disposition, temperament (m)
ਮਿੰਟ	minute (m)
ਮਿੱਟੀ	dirt, soil (f)
ਮਿੱਠਾ	sweet (adj/i)
ਮਿਠਿਆਈ	sweet, candy (f)
ਮਿਥਿਹਾਸ	mythology (m)
ਮਿਰਚ	chili (f)
ਮੰਹ	rain (m)
ਮੁਅੱਜਨ	person who calls Islamic call-to-prayer (m)
ਮੁਜ਼ਕਿਲ	difficult (adj/u)
ਮੁਸਲਮਾਨ	Muslim (m)
ਮੁਹੱਬਤ	love (f)

ਮਹਾਰਤ	expertise, skill (f)
ਮੁਕਤੀ	liberation (f)
ਮੁਕਾਬਲਾ	comparison, competition (m)
ਮੁਟਿਆਰ	young woman (f)
ਮੁੰਡਾ	boy (m)
ਮੁਤਾਬਿਕ	corresponding, suitable (adj/u); according to (pp)
ਮੁਲਕ	country, land (m)
ਮੂਰਖਤਾ	foolishness (f)
ਮੂਰਤੀ	idol, icon, sculpture (f)
ਮੇਜ਼	table (m)
ਮੇਰਾ	my
ਮੇਲ	association, friendship (m)
ਮੇਲ-ਸੋਲ	friendship, association (m)
ਮੇਲਾ	country fair (m)
ਮੈਂ	I
ਮੈਦਾਨ	plain, field (m)
ਮੈਲਾ	dirty (adj/i)
ਮੇਹਰੇ	ahead of
ਮੋਚੀ	shoemaker, cobbler (m)
ਮੇਤੀ	pearl (m)
ਮੇਰ	peacock (m)
ਮੌਜਮ	weather (m)
ਮੈਨੁਦ	present, available (adj/u)

ਯ

ਯਹੂਦੀ	Jew (m); Jewish (adj/u)
ਯਾਤਰਾ	journey, pilgrimage (f)
ਯਾਦ	memory (f)
ਯਾਨੀ	'meaning...', 'that is to say'
ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ	university (f)
ਯੋਧਾ	warrior (m)

ਰ

ਰਸ	juice (m)
ਰਸਤਾ	path, passage (m)
ਰਸਮ	custom, ritual (f)
ਰਸਾਲਾ	magazine, periodical (m)
ਰਸੂਖ	influence, effect (m)
ਰਸੋਈ	kitchen (f)
ਰਹਿਨਮਾ	leader, guide (m)
ਰਹਿਨਮਾਈ	leadership (f)

રેંગ	color (m)
રેંગ-બરેંગા	colorful (adj/i)
રચના	creation, composition (f)
રંડી	junk, recyclable waste (f)
રફટાર	speed, velocity (f)
રંઘ	God (m)
રંખ રાખા	God is the protector, goodbye
રાહ	path (m)
રાહી	traveler (m)
રાહીં	by means of
રાજ	rule, reign (m)
રાજમથાની	Rajasthani (adj/u)
રાજમી	political (adj/u)
રાજી	willing, consenting; healthy (adj/u)
રાત	night (f)
રિલાન્ડા	relationship, connection (m)
રિસ્ક્રાફ્ટ	relative (m/f)
રિક્ષા	rickshaw (m)
રિવાઈટ	tradition, custom (f)
રીત, રીતી	ritual, custom (f)
રુંડ	season (f)
રૂપદીઆ	rupee (m)
રુમાલ	handkerchief (m)
રોજ	daily (adv)
રોજા	fast (m)
રોટી	bread; food generally (f)
રોજા	tomb of a Sufi saint (m)
રોલ	clamor, commotion (m)

લ

લદી	for
લમાબર	army, large force (m)
લમણ	garlic (m)
લ૱સી	buttermilk drink, lassi (f)
લ૰ગાર	free community meal/kitchen (m)
લગાતાર	continuously (adv)
લંડુ	ball-shaped sweet made from chickpea flour (m)
લડીઢા	joke (m)
લફ્જ	word (m)
લ૰બા	long, tall (adj/i)
લ૰બાઈ	length, height (f)

ਲੜਕਾ	boy (m)
ਲੜਕੀ	girl (f)
ਲਾਇਕ	suitable, worthy, capable (adj/u)
ਲਾਗੂ	implemented (adj/u)
ਲਾਗੇ	near, near by, close by
ਲਾਜਵਾਬ	unrivaled, matchless (adj/u)
ਲਾਲ	red (adj/u)
ਲਿਖਾਰੀ	writer (m)
ਲੇਖਾ-ਜੋਖਾ	assessment (m)
ਲੋਕ	people (m pl)
ਲੋੜ	need (f)
ਲੋੜਵੰਦ	needy (adj/u)

ਵ

ਵਮੈਂ	population (f)
ਵਕਤ	time (m)
ਵਕੀਲ	lawyer (m)
ਵਗੈਰਾ	et cetera
ਵਜੀਫ਼	scholarship, stipend (m)
ਵਜੋਂ	by way of (pp)
ਵੰਛਲੀ	bamboo flute (f)
ਵੱਡਾ	big (adj/i)
ਵੱਧ	more, additional (adj/u)
ਵਧੀਆ	great, excellent (adj/u)
ਵਧੇਰਾ	greater, more (adj/i)
ਵਪਾਰ	trade, commerce (m)
ਵਪਾਰਿਕ	commercial (adj/u)
ਵਰਗ	square (m)
ਵਰਗਾ	like (pp-adj/i)
ਵਰਤ	fast (m)
ਵਰਤੋਂ	use (f)
ਵਰ੍ਹਾ	year (m)
ਵੱਲ	towards (pp)
ਵਾਸਤੇ	for
ਵਾਕ	sentence (m)
ਵਾਂਝ, ਵਾਂਝੁੰ	like (pp-adj/u)
ਵਾਣ	string, twine (m)
ਵਾਦੀ	valley (f)
ਵਾਧਾ	increase, growth (m)
ਵਾਪਸ	back (adv)
ਵਾਰ, ਵਾਰੀ	time, turn, occasion (f)

ਵਾਰ	heroic ballad (f)
ਵਾਰਤਾ	story, account (f)
ਵਾਲ	hair (m)
ਵਿਆਹ	wedding, marriage (m)
ਵਿਸ਼ਵਾਸ	belief, trust (m)
ਵਿਸਾ	subject (m)
ਵਿਹੜਾ	courtyard (m)
ਵਿਖਾਵਾ	show, display (m)
ਵਿੱਚ	in
ਵਿਚਕਾਰ	in the middle of, between, among
ਵਿਚਾਰ	thought, idea, opinion (m)
ਵਿਚਾਲੇ	in the middle of
ਵਿਦਵਾਨ	scholar (m)
ਵਿਦਾਈ	farewell, parting (f)
ਵਿਦਿਆਰਥੀ	student (m)
ਵਿਰੁੱਧ	against, opposed to
ਵਿਲੱਖਣ	distinctive (adj/u)
ਵੀ	also, as well
ਵੀਰਵਾਤ	Thursday (m)
ਵੇਲਾ	period of time (m)
ਵੈਸ਼ਨੋ	Vaishnavite, devoted to the Hindu god Vishnu (adj/u)

Select Bibliography

General Studies

- Bhatia, Motia. *An Intensive Course in Punjabi*. Mysore: Central Institute of Indian Languages, 1985.
- Bhardwaj, Mangat Rai. *Colloquial Panjabi*. London: Routledge, 1995.
- Kalra, Surjit Singh, et al. *Teach Yourself Panjabi*. London: Hodder Headline, 1999.
- Mizokami, Tomio. *Punjabi*. Tokyo: Tokyo University of Foreign Studies, 1981.
- Shackle, Christopher. *Teach Yourself Punjabi*. London: English Universities Press, 1972.

Grammars

- Bhatia, Tej K. *Punjabi: A Cognitive-descriptive Grammar*. London: Routledge, 1993.
- Harkirat Singh and Giani Lal Singh, *College Punjabi Viakaran*. Chandigarh: Punjab State University Textbook Board, 1986.
- Gill, H.S. and H.A. Gleason. *A Reference Grammar of Panjabi*. Patiala: Panjab University, 1969.

Dictionaries

- Joshi, S.S. et al. eds. *Punjabi-English Dictionary*. Patiala: Panjabi University, 1994.
- Harkirat Singh, et al. eds. *Punjabi Shabad-Rup Ate Shabad-Jorh Kosh*. Patiala: Panjabi University, 1988.
- Lamba, R. S. et al. eds. *Punjabi-Persian Dictionary*. Patiala: Panjabi University, 1996.
- Nabha, Kahn Singh. *Encyclopedia of Sikh Literature*. Delhi: National Book Shop, 1990.